

Jaarrekening 2019

Algemeen

Inhoudsopgave

Algemeen.....	2
Inleiding.....	6
Kerngegevens	7
Programma's	8
Programma 1: Werk en inkomen	9
Programma 2: Economie en werkgelegenheid	27
Programma 3: Onderwijs	52
Programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg	66
Programma 5: Sport en bewegen	98
Programma 6: Cultuur	109
Programma 7: Verkeer	123
Programma 8: Wonen	153
Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving	179
Programma 10: Veiligheid	197
Programma 11: Dienstverlening	216
Programma 12: College, raad en gebiedsgericht werken	225
Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien	236
Programma 14: Overhead en ondersteuning organisatie	242
Paragrafen	246
Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken.....	247
Paragraaf 2: Duurzaamheid	262
Paragraaf 3: Weerstandsvermogen en risicobeheersing	279
Paragraaf 4: Onderhoud kapitaalgoederen	312
Paragraaf 5: Financiering	318
Paragraaf 6: Verbonden partijen	325
Paragraaf 7: Grondbeleid	346
Paragraaf 8: Lokale heffingen	357
Paragraaf 9: Bedrijfsvoering	373
Paragraaf 10. Herindeling	383
Jaarrekening 2019	384
Financieel beeld	385
Financiële knelpunten	401
Hervormingen.....	404
Investerings.....	406
Reserves	409
Voorzieningen.....	423
Baten en lasten in de jaarrekening	430
Balans.....	444
Emu saldo	465
Overzichten	466
1. Jaarrekening op taakveld.....	467
2. Subsidies en inkomensoverdrachten	471
3. Staat B	472

4. Begrotingsoverschrijdingen	473
5. Investerings	474
6. Staat P.....	481
7. Totaal overzicht Intensivering	483
8. Programma G-kwadraat 2019	486
9. Samenwerkingsverbanden	488
10. Incidentele middelen gemeentefonds.....	489
11. Overzicht meerjarige exploitatieprojecten	490
12. SIF middelen.....	491
13. Kapitaallasten.....	492
14. Sisabijlage	493
15. Vennootschapsbelasting (VPB)	508
16. Wettelijke indicatoren.....	510
Bestuur.....	513

Inleiding

Voor u ligt de gemeenterekening 2019 van de gemeente Groningen. Wij leggen met deze rekening verantwoording af over de behaalde resultaten en de besteding van middelen. Onze leidraad hiervoor is het coalitieakkoord 'Gezond, groen, gelukkig Groningen'.

Eind februari 2020 werden we wereldwijd geconfronteerd met het coronavirus. Het Coronavirus heeft geen financiële gevolgen voor de jaarrekening 2019, maar wel voor veel beleidsterreinen van onze begroting 2020, 2021 en mogelijk voor de jaren daarna. Hoe groot de financiële impact zal zijn is nu nog niet te bepalen. Voor de aanpak van COVID-19 kijken wij wat we, aanvullend op de landelijk maatregelen van het Rijk, kunnen doen. Dit raakt veel beleidsterreinen van onze organisatie. We streven naar een zo adequaat mogelijke uitvoering van de landelijke en lokale maatregelen en naar zoveel mogelijk continuïteit van de reguliere werkzaamheden en van noodzakelijke (digitale) besluitvorming en hebben daarvoor de nodige interne maatregelen genomen. We monitoren onze risico's en die van onze partners voortdurend. Onze organisatie loopt geen risico wat betreft continuïteit. We bewaken onze liquiditeitspositie goed en nemen zo nodig maatregelen om onze taken gedurende deze crisis zo goed mogelijk te blijven uitvoeren. Hoewel de coronacrisis zoals gezegd de resultaten uit 2019 niet verandert, plaatst deze ze wel in een heel ander licht: onze burgers hebben er inmiddels vele andere zorgen en uitdagingen bijgekregen. Desondanks willen we terugblikken op het afgelopen jaar, het eerste volledige jaar van het college na de herindeling. In het Coalitieakkoord is ons doel het vergroten van leefkwaliteit voor al onze inwoners: een groen, gezond en gelukkig Groningen. Die leefkwaliteit is niet voor iedereen gelijk. Deze ongelijkheid verkleinen en het liefst opheffen was een belangrijke drijfveer voor het afgelopen jaar en de resterende collegeperiode. We hebben veel van de voorgenomen plannen en beleid uit kunnen voeren, met overwegend goed resultaat. In de toelichting bij de programma's staan we hier uitgebreid bij stil. In deze inleiding vindt u een kleine selectie van concrete resultaten.

Op het gebied van Werk en Inkomen stelden we het nieuwe armoedebeleid vast en troffen voorbereidingen voor de start van de basisbaan. We wisten 530 plaatsingen voor afspraakbanen te realiseren. Ook plaatsten we 842 mensen via social return en activeerden we 325 mensen naar parttime werk. We zagen een toename van de vraag naar schuldhulpverlening. De afgelopen drie jaar realiseerden we 13.000 extra banen in onze gemeente. We presenteerden een nieuw economisch programma voor de komende drie jaar en we ontwikkelden voor het eerst een Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie om ons vestigingsklimaat te versterken. We vernieuwden ook de samenwerking met de kennisinstellingen en de provincie in het Akkoord van Groningen. Ook op het gebied van Onderwijs hebben we mooie resultaten geboekt. We stelden het integraal huisvestingplan vast waarin we twintig jaar vooruitkijken. We namen ook deel aan Gelijke Kansen Alliantie van het Rijk en we versterkten de positie van de Vensterschool. Ondersteuners Jeugd & Gezin hebben we ingezet om de samenwerking tussen het medische en het sociale domein te versterken en we zagen dat WIJ Groningen een bekend begrip is geworden onder onze inwoners. Op sportief gebied heropenden we de Papiermolen en realiseerden we de geplande kunstgrasvelden. We schreven ook het uitvoeringsplan van het Gronings Sportakkoord. Een cultureel hoogtepunt was de opening van het Forum met alleen al in de eerste maand 400.000 bezoekers. Stadspark live trok 25.000 bezoekers. Op het gebied van verkeer zijn de uitvoering van de projecten Aanpak Ring Zuid en Groningen Spoorzone inmiddels in volle gang, net als het opstellen van onze integrale mobiliteitsvisie. We investeerden ook in ruimte voor fietsers en voetgangers. We zijn koploper in Europa met onze elektrische bussen en waterstofbussen. De druk op de woningmarkt bleef hoog, we realiseerden ruim 1.800 nieuwe woningen. Voor het Suikeruniterrein en Stadshavens zijn stedenbouwkundige plannen ontworpen. De vraag naar sociale huurwoningen is echter onverminderd hoog. We zijn ook van start gegaan met grootschalige wijkvernieuwing in combinatie met verduurzaming, waarin we landelijke voorop lopen. Ook begonnen we met het opstellen van een grootschalig groenplan en een uitvoeringsagenda klimaatadaptatie waarmee we bijdragen aan leefbaarheid en klimaatbestendigheid. Tot slot startten we ook in Haren en Ten Boer gebiedsteams waarin we net als in de rest van de gemeente gebiedsgericht werken aan fysieke en sociale vraagstukken.

We sloten 2019 af met een positief resultaat van 42,2 miljoen euro, voornamelijk doordat de uitvoering van projecten of beleid over de jaargrens heenloopt. Over de bestemming van het resultaat bij de rekening maakten wij met de raad in 2020 nieuwe afspraken. Op grond daarvan kan het resultaat beschikbaar blijven voor het oorspronkelijke bestedingsdoel, bijvoorbeeld als het gaat om meerjarige projecten. Ook zetten we een deel van het resultaat in ter versterking van ons weerstandsvermogen zodat we weerbaarder zijn tegen de financiële gevolgen van de coronacrisis.

Kerngegevens

De peildatum van alle kerngegevens is 31 december van het betreffende jaar. Een streepje betekent dat het betreffende cijfer nog niet bekend is.

Inwoners	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Rekening 2019
Sociaal				
Aantal inwoners	227.545	229.899	230.565	231.299
Jongeren (0 t/m 19 jaar)	19,2%	19,1%	19,1%	18,8%
Middengroep (20 t/m 64 jaar)	67,1%	66,4%	66,4%	66,8%
Ouderen (65 jaar en ouder)	13,7%	14,4%	14,4%	14,4%

Ruimtelijke kerngegevens	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Rekening 2019
Oppervlakte gemeente (in ha)	19.792	19.793	19.793	19.793
% binnenwater	6,1%	6,4%	6,2%	6,2%
% Functiemenging*	57,9%	57,8%	57,8%	-
Lengte van de wegen (km)	799	829	829	829

Woningvoorraad	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Rekening 2019
Aantal woningen	112.952	112.923	114.733	114.733
% Huurwoningen	57,7%	57,4%	58,5%	58,1%
% koopwoningen	41,4%	41,7%	41,5%	41,9%
Gemiddelde WOZ-waarde (euro's)	166.000	178.000	191.400	

Financieel in euro's	Begroting 2019	Rekening 2019
Totaal lasten	1.093.562.000	1.098.670.000
Rekeningresultaat		42.236.000
Omvang algemene egaliseringsreserve (AER)	30.471.000	29.031.000
Ratio weerstandsvermogen	105%	
Inkomsten gemeentefonds	528.547.000	554.703.000
Opbrengst belastingen (totaal)	94.632.000	97.830.000
Opbrengst onroerende zaakbelasting (OZB)	79.053.000	81.042.000
Opbrengst roerende zaakbelasting (RZB)	78.000	119.000
Opbrengst hondenbelasting	999.000	997.000
Opbrengst logiesbelasting	1.676.000	2.003.000
Opbrengst precariobelasting	706.000	1.211.000
Opbrengst parkeerbelasting	11.414.000	12.438.000

Programma's

1. **Werk en inkomen**
2. **Economie en werkgelegenheid**
3. **Onderwijs**
4. **Welzijn gezondheid en zorg**
5. **Sport en bewegen**
6. **Cultuur**
7. **Verkeer**
8. **Wonen**
9. **Kwaliteit van de leefomgeving**
10. **Veiligheid**
11. **Dienstverlening**
12. **College, Raad en gebiedsgericht werken**
13. **Algemene inkomsten en post onvoorzien**
14. **Overhead en ondersteuning organisatie**

Programma 1: Werk en inkomen

In het programma Werk en inkomen richten we ons vooral op mensen in de beroepsbevolking en hun gezinnen. En op jongeren die binnenkort op de arbeidsmarkt komen. Wij vinden het belangrijk dat iedereen die dat kan actief is. Bij voorkeur in een betaalde baan of anders als vrijwilliger, in een participatiebaan of activeringstraject. Aan Stadgers die er niet in slagen op eigen kracht een minimuminkomen te verwerven bieden we inkomensondersteuning.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Beleidsregels bijzondere bijstand en tarieven beschermingsbewind \(2018\)](#)

[Realisatie en stand van zaken afspraakbanen \(2018\)](#)

[Experiment Bijstand op maat \(2017\)](#)

[Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid \(2017\)](#)

[Stand van zaken Aanpak Jeugdwerkloosheid \(2017\)](#)

[Eindrapportage project Aanpak Jeugdwerkloosheid 2015-2017 \(2017\)](#)

[Een vertrouwd gezicht \(2016\)](#)

[Plan schuldhulpverlening 2016-2020 \(2016\)](#)

[Mee\(r\)doen in Stad \(2015\)](#)

[Invoering Participatiewet in de gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Beleidsplan vernieuwing sociaal domein \(2014\)](#)

[Met elkaar, voor elkaar \(2014\)](#)

[Toekomst met Perspectief 2019](#)

[Handhavingsbeleidsplan sociale zekerheid 2014 \(2014\)](#)

[Dienstverlening Werk & Participatie \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

In 2019 hebben we uitvoering gegeven aan verschillende onderdelen van het coalitieakkoord. We hebben voorbereidingen getroffen voor de start van de basisbanen in 2020. Daarnaast hebben we het werkprogramma ontwikkeld. Met dit werkprogramma voorkomen we onnodige instroom in de bijstand en onnodig lang gebruik van de bijstand. We stellen het zoeken naar en krijgen van werk centraal. We hebben ook uitvoering gegeven aan het actieprogramma ondernemen met impact. In 2019 is er een coördinator impactondernemerschap aangesteld, een gemeentelijk servicepunt opgericht, hebben we onder andere bijgedragen aan de zichtbaarheid en professionalisering van impactondernemers en heeft een stakeholders analyse plaatsgevonden.

Bijstand op Maat

Eind 2019 is Bijstand op Maat afgerond, een experiment waarin vertrouwen, maatwerk en eigen regie centraal staan. In 2020 weten we wat de uitkomsten zijn en hoe we die kunnen inzetten om meer mensen in de bijstand effectief te ondersteunen richting werk en een beter welbevinden.

Arbeidsmarktbeleid

We hebben de samenwerking op het gebied van arbeidsmarktbeleid versterkt door de oprichting van het Bestuurlijk Platform Arbeidsmarkt. Daarnaast hebben gemeenten, het UWV, MBO-instellingen, brancheorganisaties en sociale partners in het actieplan Perspectief op Werk concrete afspraken gemaakt voor meer matches op werk en een betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. Hiervoor ontvangen we middelen van het Rijk. In de Scholingsalliantie Noord hebben we samenwerkingsafspraken gemaakt met branches, vakbonden,

O&O fondsen, UWV, gemeenten en provincies om een Leven Lang Ontwikkelen voor verschillende groepen en in verschillende sectoren mogelijk te maken.

Toekomst met Perspectief

In oktober 2019 is het nieuwe armoedebeleid vastgesteld, Toekomst met perspectief. Onze missie is de armoede-overdracht van ouder op kind te doorbreken, zodat alle kinderen dezelfde kansen hebben. Deze ambitie willen we realiseren samen met bewoners, organisaties, bedrijfsleven en anderen. Daarnaast willen we voor een brede doelgroep de basis op orde brengen.

Deelprogramma 1.1: Werk en activering

Bestaanszekerheid en maatschappelijke participatie bereiken we via (betaald) werk. (Betaald) werk draagt in belangrijke mate bij aan persoonlijk geluk. Als gemeente hebben we beperkt invloed op het aanbod van geschikte banen en de werking van de arbeidsmarkt. In [programma 2: Economie en Werkgelegenheid](#) stimuleren we ondernemers en werkgevers om zich te ontwikkelen en te groeien. Op deze wijze stimuleren we de werkgelegenheid. We willen dat iedere inwoner actief is. In loondienst, als (parttime) ondernemer, als vrijwilliger of op een andere manier.

In dit deelprogramma Werken activering richten we ons op mensen die er niet in slagen op eigen kracht een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Dat kan komen door het functioneren van de arbeidsmarkt zelf (beleidsveld Arbeidsmarktbeleid), maar er kunnen ook persoonlijke oorzaken zijn (beleidsvelden Werken activering, Maatschappelijke participatie)

Beleidsvelden

- Regionaal arbeidsmarktbeleid
- Werk
- Maatschappelijke participatie

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bijstandsuitkeringen:	9.900	9.958

1.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid

Op een goed werkende arbeidsmarkt zijn vraag en aanbod in balans; nu en in de toekomst. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij werkgevers, werknemersorganisaties en onderwijsinstellingen. Als gemeente hebben wij de rol van actieve initiatiefnemer en ondersteuner van de samenwerking tussen deze (sociale) partners. Wij richten ons op het totale arbeidsmarktbeleid.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal plaatsingen	700	530
Aantal plaatsingen of plekken gerealiseerd door SROI in de arbeidsmarktregio	700	842
Aantal gerealiseerde afspraakbanen in de arbeidsmarktregio*	2.445	3424

* Dit betreft het oplopend totaal aantal afspraakbanen conform de regionale doelstelling.

Wat wilden we bereiken in 2019?

De verwachting was dat de Nederlandse economie ook in 2019 stevig door zou groeien. In bijna alle sectoren neemt het aantal banen toe en in 2019 stijgt het aantal banen naar 10,5 miljoen (bron: landelijke arbeidsmarktprognose 2018-2019 van het UWV).

Mede als gevolg van de veranderende arbeidsmarkt (flexibilisering & technologische ontwikkelingen) en ondanks de aantrekkende economie, is de tweedeling op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren toegenomen. In meerdere collegebrieven hebben wij aandacht besteed aan de mismatch op de arbeidsmarkt die hieraan ten grondslag ligt. Lager opgeleiden, mensen met een arbeidsbeperking, 50-plussers en statushouders hebben moeite om werk te krijgen en behouden. Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt. Als centrumgemeente werken wij hieraan binnen de arbeidsmarktregio Werk In Zicht (WIZ). We bevorderen de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, waarin zowel het 'leven lang ontwikkelen' en de sluitende aanpak van werkzoekende jongeren centraal staat.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Voor het 1000-banenplan zijn er inmiddels 624 duurzame plaatsingen gerealiseerd. Ook is er scholing ingekocht via een Open House Procedure. Sinds juli zijn er 133 mensen uit de hele arbeidsmarktregio aangemeld voor scholingstrajecten. Daarnaast zijn er 5 projecten maatwerkscholing gestart, waarvan er twee zijn afgerond en drie nog lopen;
- Om Social Return in de regio te versterken wordt in een regionaal expertteam kennis en ervaring uitgewisseld met betrekking tot Social return. Social return wordt steeds meer toegepast bij aanbestedingen;
- Met het project Impuls Werk-GGZ is de aansluiting tussen werk en GGZ op drie manieren bevorderd. De eerste is door middel van casusoverleg tussen gemeenten, UWV en GGZ-instellingen. Op 21 maart 2019 heeft er een 'mini-symposium' plaatsgevonden met maar liefst 150 mensen van UWV, gemeenten en de GGZ-instellingen, een symposium over Werk en GGZ met ruim 100 professionals uit de GGZ en Werk als bezoeker en zijn er verbindingen gelegd tussen gemeenten en GGZ-instellingen uit de regio over verschillende werkwijzen. Afgelopen jaar is er door Werk in Zicht een bustour georganiseerd met als doel "Kennisoverdracht en het bevorderen van de samenwerking waarbij medewerkers bij elkaar in de keuken konden kijken. Eén van de haltes van de bustour door het centrum was bij het Universitair Centrum Psychiatrie (UCP) van het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) waar ruim 50 collega's van diverse gemeenten, SW en UWV uitleg is kregen over de methode Individuele plaatsing en steun (IPS);
- We werken in gezamenlijkheid met de drie noordelijke arbeidsmarktregio's aan de realisatie van een investeringsagenda voor een wendbare en weerbare noordelijke arbeidsmarkt; Een kwartiermaker is gestart. We werken aan een landelijke lobby om ondersteuning te krijgen voor Scholingsalliantie Noord. De Scholingsalliantie Noord is in het Interbestuurlijk programma aangewezen als proeftuin. Er is na lobby in Den Haag de motie aangenomen van Palland/Bruins over faciliteren van regio's bij een leven lang ontwikkelen. Er zijn pilots gestart om de ideeën in de praktijk te toetsen;
- Voor de doorontwikkeling van het Werkbedrijf is er een Bestuurlijk Platform Arbeidsmarkt gestart met gemeenten, het UWV, onderwijs, en sociale partners, uit de regio Groningen en Noord-Drenthe;
- Gemeenten, het UWV, MBO-instellingen, brancheorganisaties en sociale partners hebben in het actieplan Perspectief op Werk concrete afspraken gemaakt voor meer matches op werk en een betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt;
- In 2019 zijn de voorbereidingen gestart voor de organisatie van het werkfestival 2.0 dat plaatsvindt op 13 mei 2020;

- We hebben kansrijkberoep.nl voor de bouw en techniek uitontwikkeld en zijn dit instrument ook toegankelijk aan het maken voor andere sectoren;
- Met kansrijkopleiden.nl hebben we een instrument ontwikkeld om opleidingstrajecten in onze regio inzichtelijk te maken voor werk- en re-integratiecoaches.

Conclusie

Er zijn grote stappen gezet om een meer veerkrachtige regionale arbeidsmarkt te realiseren. In het 1000-banenplan worden scholingstrajecten ontwikkeld. Via kansrijkopleiden.nl zijn steeds meer opleidingstrajecten in de regio voor kansrijke beroepen inzichtelijk gemaakt voor werkcoaches uit de hele arbeidsmarktregio. Met kansrijkberoep.nl brengen we vraag en aanbod in de bouw en techniek bij elkaar en dit is uitgebreid naar andere sectoren.

Er zijn 530 plaatsingen gerealiseerd. Dat zijn er 170 minder dan de doelstelling. Zowel op eigen geacquireerde vacatures en trajecten als ook bij de inhouse uitzendpartners. We zien dat de kandidaten uit onze doelgroep minder goed aansluiten op de beschikbare vacatures op de arbeidsmarkt, waardoor we minder mensen hebben geplaatst dan in 2018. In 2020 gaan we aan de slag om de belemmeringen om te gaan werken weg te nemen, zoals het voorkomen van armoedeval en het verlichten van stress door mobility mentoring.

Het aantal plaatsingen door middel van Social return is dit jaar hoger dan verwacht; we realiseerden 842 plaatsingen. We hebben de doelstelling van 700 ruimschoots behaald.

Onze regionale doelstelling op het gebied van de afspraakbanen hebben we wederom ruimschoots behaald. Er was sprake van een daling vanwege een technische correctie omdat een aantal gemeentelijke herindelingen in onze arbeidsmarktregio hebben plaatsgevonden waarbij gemeenschappelijke regelingen fuseerden met de nieuwe gemeenten. De banen zijn dus wel behouden gebleven, maar tellen niet meer mee voor de doelstelling. Ondanks deze ontwikkeling doen we het nog steeds erg goed.

1.1.2 Werk

Werk biedt mensen materiële welvaart en economische onafhankelijkheid. Daarmee is werk één van de belangrijkste motoren achter het tegengaan van armoede en schuldenproblematiek. Daarnaast zorgt werk in veel gevallen voor een sociaal netwerk, zinvolle tijdsbesteding en de mogelijkheid tot verdere ontplooiing van talenten. Het draagt bij aan het welzijn en welbevinden van mensen.

Wij bieden iedere werkzoekende passende ondersteuning op weg naar (betaald) werk. Mensen die niet op eigen kracht betaald werk vinden, ondersteunen we met de mogelijkheden die de Participatiewet en de Wet sociale werkvoorziening ons bieden. We onderscheiden de volgende groepen:

- Mensen waarvan we verwachten dat ze relatief gemakkelijk aan het werk komen. Hen ondersteunen we hoofdzakelijk collectief en digitaal;
- Mensen die niet op eigen kracht een reguliere baan kunnen vinden of uitoefenen, bieden we individuele begeleiding en helpen we aan (aangepast of begeleid) werk;
- Mensen die niet in een normaal arbeidsritme kunnen functioneren, begeleiden we naar maatschappelijke deelname of beschut werk (zie beleidsveld maatschappelijke participatie);
- Jongeren zonder startkwalificatie leiden we zo veel mogelijk terug naar school (zie ook '[programma 3: Voorkomen schooluitval](#)').

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal personen dat uitstroomt naar regulier werk	1.100	861

Aantal personen met een uitkering dat parttime inkomsten uit arbeid heeft*	Stijging	325
Aantal personen dat gedetacheerd is (intern, extern)	600	610
Aantal personen dat werkzaam is op een begeleid werken plek	105	97

* Cijfer begin februari 2020 (cijfer eind februari opnemen)

Wat wilden we bereiken in 2019?

Door de groeiende economie hebben de meeste mensen met de juiste opleiding, netwerk en vaardigheden op eigen kracht een baan gevonden. Het vinden van werk was niet voor iedereen even makkelijk. De groep met een afstand tot de arbeidsmarkt heeft gebruik gemaakt van onze ondersteuning. We streefden ernaar om eind 2019 minimaal 1.100 bijstandsgerechtigden uit te laten stromen naar regulier werk. Naast uitstroom naar werk hebben we ook mensen geactiveerd om parttime inkomsten uit arbeid (loondienst of ondernemerschap) te verwerven. In sommige gevallen was parttime werken een eerste stap richting volledige uitstroom en heeft daarmee bijgedragen aan lagere uitkeringslasten. Maar ook als dit niet direct tot uitstroom heeft geleid, vonden we het belangrijk dat mensen aan het werk gingen.

Sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 kunnen mensen niet meer instromen in de SW. Daarom verwachtten we dat het aantal medewerkers in de SW dat gedetacheerd is zou dalen naar ongeveer 600 aan het einde van 2019. We verwachtten dat het aantal SW-medewerkers dat eind 2019 op een begeleid werken plek zit daalt naar 105. In plaats van een plek op grond van de SW kunnen mensen op een afspraakbaan geplaatst worden of in een nieuw beschut baan (nieuwe instroom).

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben mensen geactiveerd richting Parttime ondernemen. Daarnaast is gebleken dat Parttime ondernemen ook heeft gewerkt als re-integratie instrument. Deelname heeft tevens geleid tot activering en uitstroom naar werk;
- We hebben mensen geactiveerd richting parttime werk.
- We hebben via lederz SW-medewerkers gedetacheerd;
- We hebben mensen begeleid op een begeleid werken plek bij reguliere werkgevers;
- Oud beschut ingezet voor medewerkers die terugstromen uit een detachering of begeleid werken plek;
- We hebben diverse banenmarkten georganiseerd om vraag en aanbod van werk bij elkaar te laten komen. De baanborrel is een mooi voorbeeld waarbij motivatie en competenties van de werkzoekende belangrijker zijn dan de genoten opleiding of ervaring;
- We hebben voorbereidingen getroffen om schakelkans als re-integratie-instrument in te voeren;
- Aangezien de beschikbare vacatures niet goed aansluiten op de competenties van onze doelgroep hebben we meer gebruik gemaakt van jobhunting;
- We hebben gewerkt aan de voorbereidingen voor de introductie van de basisbaan. Daarbij gaat het om activering van die groep mensen waarbij de uitstroom naar regulier werk niet haalbaar is;
- We hebben de lijnen van het Werkprogramma uitgewerkt zodat we de uitstroom uit de bijstand een extra impuls kunnen geven door mensen sneller op te pakken en het leveren van maatwerk;
- We hebben uitvoering gegeven aan Ondernemen met Impact (zie ook programma 2: [Economie en Werkgelegenheid](#)).

Conclusie

Het afgelopen jaar was er wederom sprake van economische groei en hebben we er naar gestreefd om meer van onze kwetsbare groepen hiervan te laten profiteren. De uitstroom naar werk was één van de manieren om dit te realiseren. We hebben echter minder uitstroom van onze bijstandsgerechtigden gerealiseerd dan we hadden

geprognosticeerd. In 2019 stroomden 861 mensen uit de bijstand naar werk. Onze doelstelling van 1100 hebben we niet gerealiseerd. Mensen vinden op dit moment meer op eigen kracht werk en hoeven dan geen beroep te doen op de bijstand. De groep mensen in de bijstand die goed te bemiddelen is richting werk, is uitgestroomd. Onze huidige groep bijstandsgerechtigden heeft een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Deze groep heeft langer en een meer intensieve begeleiding nodig. Voor deze groep hebben we instrumenten ontwikkeld om deze ondersteuning te bieden. Voor een deel was uitstroom naar werk nog een stap te ver en hebben we gekeken wat er nog wel mogelijk was bijvoorbeeld in de vorm van vrijwilligerswerk of een andere vorm om in beweging te komen of parttime werk. Naast volledige uitstroom naar werk hebben we 325 mensen geactiveerd richting parttime werk. Waar een voorschakel- of opleidingstraject ingezet kon worden, werd dit ingezet. We hebben gekeken naar de meest optimale vorm van participatie waarbij werk of terug naar school mogelijk was.

1.1.3 Maatschappelijke participatie

Mensen die niet (betaald) kunnen werken, maar die wel iets willen doen, helpen we een handje. Meedoen is goed voor henzelf, ze nemen verantwoordelijkheden op zich en werken - al dan niet op vrijwillige basis - samen met anderen. Ook de samenleving kan hun inzet goed gebruiken. Ieder mens heeft talenten: we willen hen ondersteunen om die op de goede plek in te zetten, eenieder naar zijn mogelijkheden. Soms is dat een dagbesteding of vrijwilligerswerk dat voldoening geeft, voor mensen met een beperking kan dat een beschutte werkplek zijn en voor weer anderen kan het een eerste stap zijn in de richting van de arbeidsmarkt.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal mensen dat actief is op een P-baan	-	437
Aantal beschutte werkplekken oud (SW)	455	449
Aantal beschutte werkplekken nieuw (P-wet)	96	90

Wat wilden we bereiken in 2019?

Meedoen

We vinden het belangrijk dat mensen participeren. De medewerkers van Werk en Participatie zijn nu al actief in de wijk en sluiten zoveel mogelijk aan bij de wijkaanpak, onder meer ter ondersteuning van de professionals die minder bekend zijn met de Participatiewet. Dit hebben we gecontinueerd in 2019. In Haren en Ten Boer was de begeleiding richting werk en participatie een onderdeel van de gebiedsgerichte dienstverlening. Wij Ten Boer benadert alle minima. Binnen Wij Ten Boer werken de consultant Werk, de projectleider Participatie en de ondersteuner voor statushouders samen om meer mensen te laten participeren in de samenleving. Hetzij werk, vrijwilligers werk of een Participatiebaan.

In 2019 zijn we daarnaast aan de slag gegaan met de doorontwikkeling van de Participatiebaan.

In 2019 is het Gebied-ondersteuningsnetwerk (GON) van start gegaan. Naast Wmo dienstverlening kunnen mensen binnen dit netwerk ondersteuning ontvangen bij hun maatschappelijke deelname op grond van de Participatiewet (sociale activering).

Meer algemeen wilden we ook in 2019 sterk inzetten op een andere bejegening van mensen in de bijstand, omdat we menen dat dit meer effect sorteert.

Beschut werk

Op het gebied van nieuw beschut werk hebben we een taakstelling vanuit het Rijk. We sluiten aan bij deze

taakstelling. Daarbij wilden we dit zo adequaat mogelijk organiseren. Te denken valt aan het optimaliseren van de begeleiding, het verbreden van de werksoorten en de verbinding met dagbesteding.

Mensen met een beperking die (vanaf 2019) actief waren binnen 'Ben in de buurt', 'At Home First' of 'Zuid Vooruit' (GON) in een vorm van dagbesteding en potentieel hebben om zich verder te ontwikkelen naar een vorm van betaald werk, konden bij iederz terecht. Iederz biedt deze mensen ondersteuning aan, gericht op het ontwikkelen van het arbeidsvermogen. We verwachtten dat dit voor deze groep voor een belangrijk deel zou gaan om beschermt werk. Hiermee hebben we nog verder de verbinding tussen de Wmo en de Participatiewet gelegd.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben gewerkt aan onze gebiedsgerichte aanpak. Medewerkers van Werk en Participatie zijn meer aanwezig in de wijk en hebben zo veel mogelijk aangesloten bij de initiatieven die in de wijk zijn ontstaan. In Haren en Ten Boer is de begeleiding richting werk en participatie onderdeel van de gebiedsgerichte dienstverlening;
- We hebben 15 coaches Meedoen die mensen hebben begeleid naar een vorm van maatschappelijke participatie. Dit kon vrijwilligerswerk, een burger-of maatschappelijk wijkinitiatief of een P-baan zijn. Zij hebben nauw samengewerkt met de WIJ-Teams;
- We hebben de noodzakelijke voorbereidingen getroffen om de Participatiebaan door te ontwikkelen. Door deze ontwikkeling wordt de P-baan onderdeel van het ontwikkelperspectief van de deelnemer. Dit is voor iedereen verschillend. De premie kan worden meegenomen naar een volgende stap;
- Het aantal plaatsingen op een P-baan fluctueert rond de 500. Het afgelopen jaar is het aantal plaatsingen op een P-baan iets afgenomen. Eind december zaten 437 personen op een P-baan. Een P-baan duurt gemiddeld 2 jaar en het afgelopen jaar zijn 456 P-banen gestopt. Je kunt eenmalig op een P-baan worden geplaatst;
- Kansen in Kaart hebben we verder doorontwikkeld. Dit heeft tot gevolg gehad dat we met steeds meer mensen met een uitkering contact hebben gehad. Ook met die groep die we niet in een keer hebben kunnen bereiken, hebben we voor een groot deel alsnog kunnen spreken. Uit de gesprekken bleek dat veel mensen op de een of andere manier actief zijn bijvoorbeeld als mantelzorger. De coaches Meedoen hebben daar waar nodig mensen ondersteuning geboden naar werk of activering;
- Via het inzetten van een Job-Hunter hebben we actief gezocht naar geschikte plekken voor onze deelnemers. De eerste mensen zijn inmiddels geplaatst;
- Vooruitlopend op de harmonisatie van de re-integratieverordening hebben we Kansen in Kaart en de P-baan mogelijk gemaakt in Haren. In Ten Boer was dit al voor beide projecten mogelijk;
- We hebben verder ingezet op de samenwerkingsverbanden tussen het Wij team, de coaches meedoen en het deel van het GON verantwoordelijk voor sociale activering uitgevoerd door 'Ben in de buurt', 'At Home First' en 'Zuid Vooruit';
- We hebben beschutte plekken aangeboden voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke en psychische beperking;
- We hebben vormen van dagbesteding georganiseerd voor verschillende doelgroepen gericht op of ter voorbereiding van beschermt werk of andere vormen van werk;
- We hebben bijgedragen aan het behoud dan wel opzetten van aanvullende samenwerking met instroomkanalen voor nieuw beschermt werk, zoals het pro-vso onderwijs, de Wij Teams, het GON en de zorginstellingen;
- We hebben geïnvesteerd in adequate begeleiding en werksoorten voor de brede doelgroep;
- We hebben bijgedragen aan het versterken van het beschutte bedrijf.

Conclusie

Met Kansen in Kaart hebben we voortgang geboekt met het herstellen van het contact met onze bijstandsgerechtigden. Daar waar mogelijk hebben de coaches meedoen ze geholpen bij het zetten van een

volgende stap in hun ontwikkeling. Verder hebben we ingezet op het versterken van de samenwerkingsverbanden in de wijk met de WIJ teams, het GON (gebiedsondersteunend netwerk) en de coaches Meedoen.

Sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 is nieuwe instroom in de SW niet meer mogelijk. Via natuurlijk verloop zal dit aantal langzamerhand afnemen. Het afgelopen jaar zijn er 6 mensen meer uitgestroomd dan verwacht.

We hebben een forse inhaalslag gemaakt met de instroom naar Nieuw Beschut (van 50 begin 2019 naar 90 eind 2019). Daarbij hebben we nog te maken met een 9-tal mensen die wel een indicatie nieuw beschut hebben maar nog geen contract en die nog niet in de cijfers zijn meegeteld. Daarmee hebben we onze aantallen gerealiseerd. Dit werd mogelijk door de verhoogde instroom en door een sterke afname van de uitval.

In 2019 hebben we verdere stappen gezet in het vormgeven en organiseren van het Instroomportaal, het optimaliseren van de bedrijfsvoering (Dwarskijker) en het toekomstbestendig maken van iederz organisatie breed. De deelname aan de ontwikkeltrajecten van het Instroomportaal nam in de loop van het jaar flink toe. Het GON verwees een groot aantal cliënten door. De significante toename van het aantal contracten nieuw beschut komt mede hieruit voort.

De samenwerking met diverse partijen waaronder zorginstellingen, WIJteams, onderwijsinstellingen en (sociale) ondernemingen is verder vormgegeven om zodoende tot een zo optimaal mogelijk gebruik te komen van voorzieningen en mogelijkheden binnen de gemeente.

Deelprogramma 1.2: Inkomen en armoedeverlichting

Voortdurende financiële zorgen vormen een belemmering bij het deelnemen aan de samenleving. Met het deelprogramma Inkomen en armoedeverlichting nemen we deze belemmeringen voor de doelgroepen weg. Dat doen we via het verstrekken van uitkeringen (Participatiewet, IOAW, IOAZ, Bbz, BUIG) en met (financiële) ondersteuning via ons armoede- en minimabeleid. Aan inwoners van de gemeente met problematische schulden bieden we schuldhulpverlening.

Beleidsvelden

- Uitkeringen
- Armoede- en minimabeleid
- Handhaving
- Schuldhulpverlening

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bijstandsuitkeringen	9.900	9.958
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt moeite te hebben met rondkomen van het huishoudinkomen	-	-

1.2.1 Uitkeringen

We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatiewet, de IOAW, de IOAZ en de Bbz aan burgers die er recht op hebben. Dat doen we tijdig en correct. We willen dat iedereen die er recht op heeft tijdig een uitkering ontvangt. Hiervoor geldt een wettelijke termijn van 8 weken. Als norm voor rechtmatigheid geldt landelijk een foutpercentage van maximaal 1%.

Om daar waar nodig burgers een laagdrempelige ingang te bieden, kunnen zij bij het WIJ-team met de voorbereiding van de uitkeringsaanvraag worden geholpen. We informeren betrokkenen actief en duidelijk over de regels en voorwaarden.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
% uitkeringsaanvragen (BUIG) dat binnen 8 weken is afgehandeld	100%	94%
Foutpercentage verstrekte uitkeringen (BUIG)	<1%	<1%

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden 100% van de uitkeringsaanvragen afhandelen binnen 8 weken. Als norm voor de rechtmatigheid volgen we de landelijke norm van een maximaal foutpercentage van 1%. Overschrijding van deze norm leidt tot financiële risico's voor de gemeente. We verwachten dat het aantal bijstandsuitkeringen licht zou dalen in 2019.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Op iedere WIJ locatie is 5 dagen in de week een medewerker Inkomen aanwezig. Zij voeren bijvoorbeeld intakegesprekken op locatie en handelen aanvragen af;
- We voeren het experiment Bijstand op Maat uit;
- We hebben uitkeringen rechtmatig en tijdig (binnen 8 weken) verstrekt.

Conclusie

Met de herindeling nam het bijstandsvolume kort toe. Op 1 januari 2019 bedroeg het aantal bijstandsuitkeringen 10.043. We hebben in 2019 een afname gerealiseerd van 85.

Het percentage uitkeringsaanvragen dat binnen 8 weken is afgehandeld is voor het eerst in een paar jaar weer gestegen. We zien dat het werkenderwijs veranderen van de dienstverlening nu minder drukt op de afhandelingstermijnen. Er zullen altijd situaties zijn waarin het niet lukt om het recht op een uitkering binnen 8 weken vast te stellen. Dat betreft situaties waarbij de termijn door de aanvrager zelf wordt overschreden, doordat hij/zij niet op tijd gevraagde aanvullende informatie om het recht op een uitkering vast te stellen, aanlevert.

1.2.2 Armoede- en minimabeleid

In oktober 2019 is het nieuwe armoedebeleid *Toekomst met perspectief* vastgesteld. Missie van het nieuwe beleid is dat we de overdracht van armoede op de volgende generatie willen doorbreken. In 2020 starten we. In 2019 zijn de armoedemiddelen nog ingezet volgens *Perspectief: actieplan tegen armoede* (2014). Met die middelen hebben we mensen ondersteund die in armoede leven. Dat deden we met aanvullende financiële ondersteuning (vangnet). Dit combineerden we met begeleiding waarbij mensen weer regie krijgen over hun eigen situatie (vliegwielen). We werkten intensief samen met maatschappelijke partners en bedrijven (verbinding).

De projecten richtten zich op een diverse groep mensen die moet rondkomen met een inkomen beneden de 120 procent van het minimum. Met ingang van 2017 zijn er structureel extra middelen voor kinderen beschikbaar gekomen, waardoor de focus nog sterker op de opgroeiende kinderen en jongeren is komen te liggen. Op allerlei manieren hebben wij bewustwording en informatieverstrekking versterkt.

Onder inkomensregelingen verstaan we: bijzondere bijstand (inclusief duurzame gebruiksgoederen), vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en individuele inkomenstoelag.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand	Stabiel	Stabiel

Waarvan in het kader van de witgoedregeling	Stabiel	Stabiel
Aantal verstrekte individuele inkomstenstoelagen (voorheen langdurigheidstoelagen)	Stijging	Stijging
Aantal gehonoreerde vergoedingen ouderbijdrage schoolfonds (schooljaar)	Stabiel	Stabiel
Aantal huishoudens dat gebruik maakt van één of meer inkomensregelingen*	Stabiel	Stabiel
Aantal deelnemers collectieve zorgverzekering	Stabiel	Lichte stijging
Aantal ondersteuningscontacten dat tot stand komt binnen de projecten/overige activiteiten van het armoedebeleid**	Stijging	Lichte stijging

*Onder inkomensregelingen verstaan we: bijzondere bijstand (inclusief duurzame gebruiksgoederen), vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en individuele inkomstenstoelag.

**Het aantal ondersteuningscontacten als indicator heeft betrekking op de verstrekkingen en contacten met betrekking tot het Kindpakket, serviceteam, minimaloket en eenmalige verstrekkingen ten behoeve van gezinnen via de Stadspas. Het is indicatief en stelt intensievere ondersteuningsvormen op een lijn met eenmalige verstrekkingen. Binnen het nieuwe armoedebeleid *Toekomst met perspectief* werken we aan nieuwe indicatoren die beter weergeven wat het daadwerkelijke effect van onze inspanningen is.

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 wilden we het huidige beleid continueren. Vernieuwende ontwikkelingen zoals het Maatwerkbudget en de integrale gebiedsgerichte uitvoeringsaanpak hebben we in 2019 doorgezet. Dat geldt ook voor het gebruik van slimme digitale middelen. In 2019 hebben we het nieuwe armoedebeleid ontwikkeld. De effectiviteit van voorzieningen wordt een belangrijk uitgangspunt, alsook de meetbaarheid van de aanpak. We benutten de resultaten en nieuwe inzichten van kennisinstellingen. Dat geldt met name ook voor aspecten als gedragsverandering, stress en relatie met andere beleidsterreinen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Eind 2019 is het nieuwe armoedebeleid, *Toekomst met perspectief*, vastgesteld. De missie is de structurele aanpak van de overdracht van generatiearmoede. Het nieuwe beleid is samen met ervaringsdeskundigen en in samenspraak met organisaties in de gemeente gemaakt;
- Lopende armoedevoorzieningen gericht op verlichting, verbinding en vliegwiel zijn intussen voortgezet;
- Er is een opschoningsactie voor de collectieve verzekering geweest, waardoor bij deelnemers met een te hoog inkomen de verzekering is stopgezet. Het totale aantal deelnemers is hierdoor lager dan in het voorgaande jaar. We zien wel een lichte stijging in het gewone gebruik.

Conclusie

In 2019 is geïnvesteerd in het vormgeven van nieuw beleid gericht op de structurele aanpak van armoede. Het gebruik van de bijzondere bijstand, de witgoedregeling en de vergoeding ouderbijdrage schoolfonds is zoals verwacht stabiel gebleven. Net zo als het aantal huishoudens dat gebruik maakt van een minimaregeling. Zoals verwacht zien we wel een stijging van het aantal mensen dat gebruikt maakt van de individuele inkomstenstoelag.

1.2.3 Handhaving

We willen dat uitkeringen terecht komen bij mensen die er recht op hebben. Hiervoor volgen wij zorgvuldige intake-procedures. Verder informeren we onze klanten actief en begrijpelijk over de regels, voorwaarden en sancties. Vanuit het oogpunt van vertrouwen in burgers controleren we gericht.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal beëindigde uitkeringen (controle aan de achterkant)	Daling	205
% toegekende aanvragen (controle aan de poort)	<63%	58%
Aantal opgelegde boetes	Daling	166

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen maximale naleving en nalevingsbereidheid van wetten en regels. In 2019 verwachtten we een daling van het aantal beëindigde uitkeringen wegens fraude en minder P-wet-boetes op te leggen dan in 2018. De resultaten 2018 waren beïnvloed door een eenmalige screening op rechtmatigheid van nieuwe instroom vanaf 2015.

We verwachtten dat het percentage toegekende uitkeringsaanvragen in 2019 lager is dan 63%.

Als we in het kader van een handhavingsonderzoek constateerden dat er (mogelijk) sprake is van een zorgbehoefte dan deelden we dat signaal met het WIJ-team en stemden vervolgstappen met hen af. Zo beëindigden we uitkeringen niet direct maar informeerden we eerst of de klant bij een WIJ-team bekend is. We hebben wat dat betreft onze handhavingstijl afgestemd op de specifieke achtergronden en verwachtingen van de uitkeringsgerechtigde.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Strenge controle aan de poort;
- Aandacht voor fraude-alertheid in het primair proces;
- Voorlichting over regels en sancties;
- Fraude-alertheid vergroot binnen de Directie Werk en KIK door scholing en coaching van medewerkers;
- Deelname en uitvoeren van adressencontroles in verband met Landelijke Aanpak Adreskwaliteit;
- Informatie gestuurd handhaven; Betreft een pilot in samenwerking met afdeling Onderzoek, Informatie & Statistiek om met interne en externe gegevensbronnen gekwalificeerde fraudesignalen te genereren met een hoge hit-ratio. Doel is met dit voorspellend model zowel de instroom te beperken als in het proces efficiënt fraude te detecteren.

Conclusie

- Het aantal beëindigingen is licht gestegen;
- Percentage toegekende aanvragen is gedaald van 60 naar 58 %. Deze daling valt te verklaren vanwege een aantal afgewezen aanvragen voor een P-wet uitkering van jongeren omdat zij een melding hadden moeten indienen. Door inspanningen van Handhaving aan de Poort is het percentage toegekende aanvragen op het gewenste niveau;
- Het aantal opgelegde boetes P-wet en Inburgeraars is gedaald. De groep van inburgeraars droogt op omdat deze groep sinds 1 januari 2013 ondergebracht is bij de DUO en wij nog slechts de inburgeringsplicht van voor deze datum beoordelen;
- Daarnaast continueren we in samenspraak met WIJ en overige partners vaker uitkeringen omwille van een sociaal belang en/of vanuit een belang voor de openbare orde of veiligheid.

1.2.4 Schuldhulpverlening

Problematische schulden ontnemen mensen elk perspectief. Via de Groningse Kredietbank (GKB) bieden we alomvattende schuldhulpverlening: we zoeken naar een oplossing voor de financiële problemen en tegelijk pakken we de oorzaken aan. Ook proberen we te voorkomen dat er (opnieuw) schulden ontstaan door preventie en nazorg. We werken intensief samen met de WIJ-teams, maatschappelijke partners en relevante schuldeisers.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal aanmeldingen schuldhulpverlening	2.000	2.695
Aantal inschrijvingen schuldregeling	475	481
Aantal klanten in budgetbeheer	2.900	2.964
Aantal klanten in beschermingsbewind	1.150	1.049
Aantal aanvragen sociale kredieten	450	488
% geslaagde minnelijke regelingen	55%	78%

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden schuldhulpverlening bieden aan degenen die dat nodig hebben. We wilden (problematische) schuldsituaties van burgers stabiliseren en waar mogelijk oplossen. Daarnaast wilden we ons richten op preventie: voorkomen van (problematische) schulden bij burgers en het bevorderen van hun financiële zelfredzaamheid. We wilden als gemeente voorop blijven lopen met onze integrale aanpak van schuldhulpverlening en -preventie. We wilden de aanpak van jongeren met (dreigende) schulden intensiveren. We wilden bij onze innovatieve aanpak de grenzen van wet- en regelgeving opzoeken zodat we mensen meer perspectief kunnen bieden. Onze kwaliteit van dienstverlening wilden we borgen door te voldoen aan de door de koepelorganisatie Nederlandse vereniging voor schuldhulpverlening (NVVK) en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening gestelde eisen. We wilden de samenwerking met de WIJ-teams uitbreiden. We kozen ervoor het beschermingsbewind bij burgers die dat nodig hebben zoveel mogelijk als gemeente zelf uit te voeren. Haren had de uitvoering van de schuldhulpverlening tot 1 januari 2020 uitbesteed aan de GKB Drenthe. Die aantallen hebben we dan ook niet meegenomen in onze doelstellingen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- **Uitvoeren van schuldhulpverlening (budgetbeheer, -coaching en schuldregeling) GKB.** De GKB heeft burgers met financiële problemen geholpen met gerichte informatie, advies, bemiddeling, cursus of crisisinterventie. Burgers met achterliggende (psychosociale) problematiek hebben we voor zover nodig doorverwezen naar het maatschappelijk werk of de hulpverlening. Indien burgers werden geïndiceerd voor een schuldregeling (schuldbemiddeling of saneringskrediet), budgetbeheer, duurzame financiële dienstverlening, budget-coaching of beschermingsbewind dan werden ze doorgeleid naar de backoffice van de GKB;
- **Organiseren van preventie-activiteiten samen met scholen, vrijwilligers, relevante schuldeisers en maatschappelijke instellingen.** We poogden schulden bij burgers te voorkomen en hun financiële vaardigheid te bevorderen. We zochten daarbij de samenwerking met scholen, vrijwilligers, maatschappelijke en hulpinstellingen, maar ook met schuldeisers zoals deurwaarders en woningcorporaties. We hebben veel aandacht geschonken aan de inbedding van financiële educatie in het onderwijs (in brede zin: van basis- tot universitair onderwijs) en de ontwikkeling van nieuwe methodieken;
- **Met schuldhulpverlening (waar onder preventie en vroeg-signalering) aansluiten bij de wijkgerichte aanpak. Intensiveren van de samenwerking tussen de GKB en de WIJ-teams.** We sloten zoveel mogelijk aan bij de wijkgerichte aanpak bij ons aanbod van producten als informatie en

advies en preventie-activiteiten. De consultants van de GKB werkten samen met én in de WIJ teams, onder andere door middel van fysieke aanwezigheid in de wijk en vaste contactpersonen. Hierdoor zochten burgers eerder schuldhulp en was voor nieuwe klanten vaak slechts één aanmeldgesprek voldoende. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);

- **Werken met individuele maatwerkplannen en kijken naar creatieve en alternatieve mogelijkheden voor afbetaling van schulden.** We hebben een vervolg gegeven aan de werkwijze innovatieve schuldhulpverlening. Door een innovatieve en alternatieve omgang met schuldproblematiek, wilden we aanvullende oplossingen mogelijk maken. We bekeken samen met de burger met schuldproblemen hoe deze (al dan niet met behulp van zijn sociale netwerk) greep kon krijgen op het eigen leven. Het ging er daarbij om dat het nemen van initiatief door de burger (gedragsverandering) moest lonen, ook op de korte termijn. Voorop stond het handelen vanuit het eigen maatwerkplan van de burger. We richtten ons in de aanpak met name op jongeren en gezinnen met kinderen;
- **Intensiveren van de aanpak van jongeren met (dreigende) schulden door de inzet van euro-coaches en een bredere inzet van het jongerenkrediet.** Voor jongeren van 18 - 25 jaar met schulden hebben we de euro-coach en (vaker) het jongerenkrediet ingezet. De financiële problematiek onder jongeren is groot en jongeren (en hun hulpverleners) weten ons steeds beter te vinden. We hebben 383 nieuwe aanmeldingen en 992 budgetgesprekken met jongeren gevoerd. Eind 2019 lopen 394 budgetbeheertrajecten voor jongeren via de euro-coaches;
- **Beschermingsbewind zoveel mogelijk door de gemeente zelf uitvoeren.** Sedert maart 2018 bieden we het beschermingsbewind door de gemeente Groningen kosteloos aan onze inwoners met een minimuminkomen. Als gemeentelijke bewindvoerder boden we de vereiste kwaliteit voor beschermingsbewind, waarbij we bovendien gebruik konden maken van een integraal aanbod van (schuldhulp)ondersteuning. Hierdoor konden we tijdig de noodzaak van beschermingsbewind (her)beoordelen en bij burgers die ondersteuning nodig hebben het best passende instrument inzetten;
- **Aan de slag gaan met de overdracht van de schuldhulpverlening van de Gemeentelijke Kredietbank in Assen naar de Groningse Kredietbank.** Er heeft in 2019 een warme overdracht (zonder klachten) plaatsgevonden van de klanten uit Haren naar de Groningse Kredietbank.

Conclusie

De vraag naar schuldhulpverlening was in 2019 groter dan in 2018. Het aantal aanmeldingen voor schuldhulpverlening was in 2019 aanmerkelijk groter dan in 2018. De inzet en aanwezigheid van GKB- consultants in de WIJ teams zorgde voor aanmeldingen van burgers met financiële problemen die eerder buiten beeld bleven. Directe hulp en ondersteuning bieden bij het compleet maken van de aanvraag bleek effectief, waardoor er minder her-aanmeldingen waren en doorgaans één gesprek voldoende was. We bereikten meer burgers in financiële problemen waarvoor langdurige schuldhulp-trajecten nodig bleken. Het aantal inschrijvingen voor een schuldregeling was in 2019 ook hoger dan verwacht. Het percentage geslaagde minnelijke schuldregelingen lag in Groningen net als het jaar daarvoor boven het landelijk gemiddelde. Indien de minnelijke schuldregeling niet mogelijk bleek, volgde in de meeste gevallen succesvolle toelating tot de wettelijk schuldsanering. Het aantal budgetbeheertrajecten is flink toegenomen ten opzichte van 2018 en ook het aantal klanten in beschermingsbewind is door ons nieuwe beleid toegenomen. Bovendien zijn er 129 nieuwe aanvragen in behandeling, waarvan reeds voor meer dan 60 nieuwe klanten aanvragen beschermingsbewind bij de rechtbank zijn ingediend. Door een innovatieve aanpak en door te werken met individuele maatwerkplannen konden we voor tientallen burgers (juridische) belemmeringen wegnemen en in het kader van de reguliere dienstverlening onmogelijk geachte schuldhulp-trajecten inzetten. Het aantal aanvragen sociale kredieten is vergeleken met vorig jaar ten slotte ook iets toegenomen. De druk op de schuldhulpverlening is groot en blijft toenemen.

Bijdrage verbonden partijen

Thermiek BV

Relevante beleidsinformatie	Het doel is re-integratie van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt of arbeidsbeperving door een arbeidscontract. De werknemers worden gedetacheerd in de markt- en overheidssector. De doelgroep betreft mensen die voorheen vielen onder de wet sociale werkvoorziening, de wet werken bijstand en de Participatiewet.
Beleidsrisico	Geen.

Stichting WeerWerk Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen die onder de doelgroep van de WWB vielen. Deze zogeheten 'gesubsidieerde arbeid' is inmiddels afgebouwd (raadsbesluit 30 november 2011). Momenteel is nog één persoon in dienst van de stichting. Het voornemen is deze persoon bij een andere organisatie in dienst te laten treden en vervolgens de stichting te liquideren. De verwachting is dat dit in december 2019 plaats zal vinden.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
01.1 Werken en activering	61.149	68.837	63.123	5.714
01.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid	2.558	7.910	4.586	3.324
01.1.2 Werk	40.469	41.207	39.372	1.835
01.1.3 Maatschappelijke participatie	18.122	19.720	19.165	555
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	197.184	197.230	197.947	-716
01.2.1 Uitkeringen	171.650	171.445	173.149	-1.705
01.2.2 Armoede- en minimabeleid	18.482	18.393	17.753	640
01.2.3 Handhaving	1.491	1.473	1.264	209
01.2.4 Schuldhulpverlening	5.561	5.920	5.780	140
Totaal Lasten	258.333	266.067	261.070	4.998
Baten				
01.1 Werk en activering	8.821	9.941	10.392	451
01.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid	839	2.367	2.364	-3
01.1.2 Werk	4.132	4.132	4.267	135
01.1.3 Maatschappelijke participatie	3.850	3.443	3.762	319
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	155.690	155.690	154.928	-761
01.2.1 Uitkeringen	154.447	154.447	152.842	-1.605
01.2.2 Armoede- en minimabeleid	396	396	1.001	605

01.2.3 Handhaving	67	67	41	-26
01.2.4 Schuldhulpverlening	780	780	1.045	265
Totaal Baten	164.510	165.631	165.320	-311
Totaal Saldo voor bestemming	93.823	100.437	95.750	4.687
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	0	400	400	0
Totaal saldo na bestemming	93.823	100.036	95.350	4.686

Financiële toelichting

1.1 Werk en activering (Bedragen x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	5.714	451	6.165

Werk inzicht (V 3,2 miljoen euro)

Werk in Zicht (WIZ) is een regionaal samenwerkingsverband voor de arbeidsmarktregio Groningen. Gemeente Groningen is centrumgemeente voor de regionale samenwerking en voor de subregio Centraal. Binnen dit samenwerkingsverband worden diverse projecten uitgevoerd. Op een aantal projecten hebben we de beschikbare middelen in 2019 niet volledig uit gegeven. Op het project versterking lokale werkgelegenheid, uitvoering 1000-banenplan, resteert een bedrag van 2,3 miljoen euro. De plaatsing vanuit het 1000 banenplan ligt op schema, hiervoor is minder gebruik van scholing gemaakt dan verwacht. Bovendien betreft het een meerjarig project waarvoor de middelen al volledig in de begroting zitten. Daarnaast hebben we een voordeel van 786 duizend euro op het project 'versterken regionale samenwerking voor kwetsbare werkzoekenden', hiervoor zijn de gelden pas na de zomer beschikbaar gekomen. Op de overige projecten en activiteiten bedraagt het voordeel 128 duizend euro.

Sociale werkvoorziening, SW (V 1,8 miljoen euro)

In de actuele begroting houden we er rekening mee dat de directe loonkosten SW hoger zijn dan de rijkssubsidie SW, waardoor sprake is van een subsidietekort SW. In 2019 hebben we een voordelige afwijking op de subsidie SW gerealiseerd van 1,8 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt door de volgende afwijkingen:

SW oud (V 950 duizend euro)

De afwijking van SW oud bestaat uit de volgende componenten:

- **Loonkosten SW (V 450 duizend euro)**
In de meicirculaire 2019 is het budget WSW verhoogd met 1,1 miljoen euro. In de begroting 2019 hebben we rekening gehouden met een loonprijsindexatie van 570 duizend euro. Het verschil, 563 duizend euro, is het gevolg van overige effecten. Hiervan heeft 480 duizend euro betrekking op ons aandeel in de landelijke uitgaven 2018. Door een lagere SW uitstroom dan landelijk is ons aandeel in de landelijke uitgaven toegenomen tot 1,53%. Hierdoor is per saldo een voordeel op de subsidie van de loonkosten SW ontstaan van 677 duizend euro. Daarnaast waren er diverse kleine onvoorziene extra kosten en lagere opbrengsten van per saldo 227 duizend euro nadelig.
- **Begeleid werken (V 123 duizend euro)**
De uitstroom van begeleid werken ligt 3,5% hoger dan voorzien, dit heeft geresulteerd in een voordeel van 123 duizend euro.
- **Transitievergoeding SW (V 377 duizend euro)**
In 2019 is er voor 252 duizend euro transitievergoeding uitgekeerd, hiervan kan 248 duizend euro geclaimd worden bij het UWV. Door de vrijval van de in 2018 gereserveerde premieverhoging van 129 duizend euro bedraagt het totale resultaat op de transitievergoeding 377 duizend euro.

Nieuw beschut (V 255 duizend euro)

In 2019 zijn er in totaal 90 personen in nieuw beschut geplaatst (quotum en in de begroting gingen we uit van 96). Daarnaast zaten er ultimo 2019 circa 9 mensen met een indicatie nieuw beschut in traject tot plaatsing. Op nieuw beschut is per saldo een voordeel ontstaan van 255 duizend euro. Dit voordeel wordt niet veroorzaakt door onder-realisatie maar door andere voordelen. Er is incidenteel een loonkostenvoordeel van 282 duizend euro, ontvangen vanuit de regeling arbeidsgehandicapten. Daarnaast bedraagt de bonus nieuw beschut over de gerealiseerde aantallen 2019 284 duizend

euro. Daarentegen zijn de loonkosten nieuw beschut hoger uitgevallen dan begroot. Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat de loonwaardemeting in een groot aantal gevallen te hoog is bepaald, waardoor te weinig loonkostensubsidie wordt verstrekt (N 139 duizend euro) en een aantal overige posten (N 172 duizend euro). In 2020 zal een nieuwe loonwaarde meting plaats vinden voor een deel van de doelgroep.

Omzet/Netto Toegevoegde Waarde SW-bedrijf (V 364 duizend euro)

De hogere omzet wordt grotendeels veroorzaakt door de doorgevoerde prijsstijgingen aan klanten (realisatie Dwarskijker). We hebben hiermee al geanticipeerd op de afspraken zoals verwerkt in de begroting 2020.

Overige kosten bedrijfsvoering SW (V 277 duizend euro)

De overige SW gerelateerde kosten bedrijfsvoering vallen 277 duizend euro lager uit als gevolg van een teruglopend aantal SW-medewerkers en een minder grote stijging van het aantal medewerkers Nieuw Beschut dan verwacht.

Bedrijfsvoeringskosten (V 770 duizend euro)

Het voordeel op de bedrijfsvoeringskosten wordt voor 331 duizend euro veroorzaakt door een administratieve verschuiving. De loonkosten van administratie Werk worden gezien als indirect en daardoor niet geboekt in deelprogramma 1.1, maar in deelprogramma 14.1. De begroting 2019 was hier nog niet op aangepast (zie ook toelichting bij deelprogramma 14.1).

Daarnaast is het project doorontwikkeling KIK onderdeel van Kansen in Kaart later dan gepland gestart, dit heeft in 2019 tot een voordeel van ruim 100 duizend euro geleid. De rest van het voordeel vloeit met name voort uit maatregelen die genomen zijn in verband met de financiële situatie van de gemeente. Dit heeft onder meer geleid tot het invoeren van een vacaturestop met ingang van medio september 2019. Als gevolg hiervan zijn lopende en vrijkomende vacatures niet meer ingevuld, hierdoor is een voordeel ontstaat op loonkosten ambtelijk personeel, inhuurkrachten en overige personele kosten.

Experiment basisbaan (V 232 duizend euro)

Voor de basisbanen is in 2019 250 duizend euro beschikbaar gesteld. Door verschillende oorzaken is er vertraging opgetreden in het uitrollen van de basisbaan. Zo moest er juridisch advies worden ingewonnen in verband met de komst van de Wet Arbeidsmarkt in Balans en in verband met het onderbrengen van de basisbaan bij Thermiek B.V. Door deze vertraging zijn in 2019 alleen advieskosten gemaakt.

Overige (V 163 duizend euro)

Diverse kleinere afwijkingen tellen totaal op tot een voordeel van 163 duizend euro.

1.2 Inkomen en armoedebestrijding	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	-716	-761	-1.477

BUIG (N 3,7 miljoen euro)

Het voor 2019 begroot nadelig saldo op de BUIG is 10,7 miljoen euro. Dit was een verslechtering ten opzichte van 2018. Belangrijkste oorzaak voor de verslechtering was het tegenvallend BUIG-budget voor 2019. Ten opzichte van deze begroting is het gerealiseerd BUIG-tekort in 2019 3,7 miljoen euro nadelig. Totaal bedraagt het nadelig saldo op de BUIG hierdoor 14,4 miljoen euro.

Ten opzichte van de begroting vallen de lasten 3,0 miljoen euro hoger uit dan begroot. Dit betreft hogere uitgaven voor WWB, IOAW en IOAZ. Het aandeel van de gemeente Groningen in de landelijke uitgaven voor deze regelingen stijgt, terwijl begroot was dat het aandeel in de landelijke uitgaven zou verminderen. Dit gelet op de ontwikkeling in de afgelopen jaren en gelet op de extra genomen maatregelen. Daarnaast zijn de uitgaven voor loonkostensubsidies hoger dan begroot. Hier staan lagere uitgaven voor de BBZ startersregeling tegenover als gevolg van de gunstige conjunctuurontwikkeling.

De baten zijn 0,7 miljoen euro lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door de verlaging van het BUIG-budget met 3,6 miljoen euro. Deze verlaging wordt hoofdzakelijk verklaard uit bijstelling van het macrobudget 2019 naar aanleiding van lagere realisaties in 2018. Daarnaast is de raming van het aantal uitkeringen van het CPB voor 2019, die het macrobudget voor 2019 mede bepaalt, in 2019 naar beneden bijgesteld. Door de stijging van de uitgaven en de daling van het BUIG-budget wordt het tekort op de BUIG groter dan 7,5 % van het BUIG-budget. Hierdoor ontstaat recht op een vangnetuitkering van 2,6 miljoen euro, wat in de begroting nog niet het geval was. Doordat we ook nog een voordeel op de overige baten BUIG hebben van 0,3 miljoen euro, wordt het nadeel aan de batenkant gereduceerd tot 0,7 miljoen euro.

Bijzondere bijstand (V 757 duizend euro)

Individuele en collectieve bijzondere bijstand (V 821 duizend euro)

De voordelige afwijking op de bijzondere bijstand bestaat uit een voordeel op de individuele bijzondere bijstand van 798 duizend euro en een voordeel op de collectieve bijzondere bijstand van 23 duizend euro.

Het voordeel op de individuele bijzondere bijstand wordt enerzijds veroorzaakt door 545 duizend euro aan hogere opbrengsten. Deze hogere opbrengsten worden grotendeels veroorzaakt doordat in oktober 2019 vorderingen van in totaal 450 duizend euro op (ex) ondernemers zijn opgenomen in verband met de tijdelijke compensatieregeling Bbz (Besluit bijstandverlening zelfstandigen). Ondernemers die in de periode 2014, 2015 en/of 2016 leenbijstand hebben ontvangen op grond van de Bbz die omgezet is in een gift, moesten toeslagen terugbetalen aan de Belastingdienst. De Belastingdienst telde deze giften op bij het inkomen. Omdat het 'echte' inkomen in deze periode niet hoger was dan de bijstandsniveau is daarvoor bijzondere bijstand verstrekt. (Ex) ondernemers kunnen nu de betaalde toeslagen terugkrijgen van de Belastingdienst, de in het verleden hiervoor ontvangen individuele bijstand moeten de ondernemers weer aan ons afdragen. Hiervoor hebben wij genoemde vordering van in totaal 450 duizend euro opgenomen.

Daarnaast zijn de uitgaven voor een aantal componenten (zoals aanvullende bijstand jonger dan 21 voor statushouders) minder hoog dan gepronosticeerd.

Wet Kinderopvang (V 101 duizend euro)

In 2019 hebben we net als in 2018 101 duizend euro minder uitgeven aan vergoedingen voor de Wet Kinderopvang dan begroot. In het verleden hadden we tekorten op deze post. Daarom hebben we het beleid aangepast. We zijn strenger met het toekennen van vergoedingen. Aan de andere kant zoeken we ook naar mogelijkheden om voor bepaalde doelgroepen de toekenning te versoepelen.

Individuele inkomenstoelage (N 165 duizend euro)

Het resultaat op de individuele inkomenstoelage is 165 duizend euro nadelig. In 2019 is via het coalitieakkoord 270 duizend euro extra budget beschikbaar gesteld. Ondanks dit extra budget bedraagt het tekort 165 duizend euro. Het tekort wordt vooral veroorzaakt door het groeiende aantal deelnemers aan de regeling. Sinds 2018 wordt de uitkering grotendeels ambtshalve verstrekt en voor een klein deel op basis van een aanvraag. Deze proactieve verstrekking leidt tot extra verstrekkingen.

Bedrijfsvoeringskosten (V 720 duizend euro)

Het voordeel vloeit met name voort uit maatregelen die genomen zijn in verband met de financiële situatie van de gemeente. Dit heeft onder meer geleid tot het invoeren van een vacaturestop met ingang van medio september 2019. Als gevolg hiervan zijn lopende en vrijkomende vacatures niet meer ingevuld, hierdoor is een voordeel ontstaan op loonkosten ambtelijk personeel en overige personele kosten. Anderzijds is sprake van een vrijval op een aantal bedrijfsvoeringsbudgetten door gerichte sturing en sobere bedrijfsvoering.

Schuldhelpverlening (V 417 duizend euro)

In de septembercirculaire 2018 is er vanuit het rijk extra geld (jaarschijf 2019 232 duizend euro) voor de jaren 2018 tot en met 2020 ter beschikking gesteld voor de versterking van het gemeentelijke armoede- en schuldenbeleid. Dit budget is in 2019 niet ingezet omdat we dit wilden aanwenden voor de WIJ-teams en eurocoaches in 2020. Daarnaast zijn de opbrengsten van de buitengemeenten hoger dan begroot en is er sprake van een vrijval op de bedrijfsvoeringsbudgetten als gevolg van gerichte sturing en sobere bedrijfsvoering.

Armoedebeleid (V 291 duizend euro)

Scholing en wijkvernieuwing hebben we vanuit andere bronnen betaald, hierdoor waren de bijdragen vanuit Armoedebeleid niet nodig. Daarnaast hebben we subsidie vanuit voorgaande jaren terug ontvangen. Tot slot is de verwachte groei van het gebruik van de Stadjerspas voor een deel gerealiseerd.

Overige (V 38 duizend euro)

Diverse kleinere afwijkingen tellen totaal op tot een voordeel van 38 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico

Financiering uitvoering wet BUIG

Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	In de begroting 2020 wordt uitgegaan van een negatief saldo op de BUIG 12,6 miljoen euro. In deze prognose houden we er rekening mee dat uitvoering van het werkprogramma leidt tot een verlaging van de uitgaven met €3 miljoen. Verder komen we in aanmerking voor een uitkering uit het vangnet van 1,3 miljoen euro omdat het tekort meer dan 7,5% van het budget bedraagt. Na vaststelling van de begroting werd het voorlopig budget BUIG 2020 bekendgemaakt. Ons aandeel in het macrobudget is verder afgenomen. Daarnaast hebben we vastgesteld dat ons aandeel in de totale uitgaven is toegenomen. Op basis van het verwachte aandeel in de uitgaven 2019 is een nieuwe prognose van het tekort 2020 gemaakt (zie brief nr. 320151-2019). Het tekort op de BUIG komt na actualisatie uit op 14,4 miljoen euro negatief. Dit is een verslechtering ten opzichte van de begroting van 1,8 miljoen euro. In dit nieuwe tekort is eveneens rekening gehouden met een opbrengst uit het werkprogramma van 3 miljoen euro. Door een toename van het tekort ontvangen we ook een hogere vangnetuitkering; 3,6 miljoen euro. In de nieuwe situatie bedraagt het tekort meer dan 12,5% van het budget. Elke toename van het tekort ten opzichte van het nieuwe beeld, wordt gecompenseerd met een hogere bijdrage uit het vangnet. Wanneer de uitvoering van het werkprogramma niet tot een verlaging van de uitgaven leidt dan ontvangen we een hogere uitkering uit het vangnet. We stellen bij de rekening voor het verwachte tekort 2020 van 1,8 miljoen euro af te dekken met het rekeningresultaat 2019. Bij het opstellen van het risico gaan we ervan uit dat het voorstel wordt vastgesteld. Voor 2021 tot en met 2023 verwachten we een tekort BUIG van 14,1 miljoen euro negatief oplopend 14,3 miljoen euro negatief. Hier is rekening gehouden met de vangnetuitkering en de effecten van het werkprogramma. Conform de werkwijze van de afgelopen jaren gaan we bij de berekening van het risico 2021 tot en met 2023 er vanuit dat voor het extra tekort ten opzichte van het meerjarenbeeld 2021-2023 middelen worden toegekend bij de begroting 2021. Het risico dat nog resteert is de verhoging van ons uitgavenaandeel in de macro uitgaven. Bij een verhoging van 2,73% naar 2,76% is het risico voor 2021 0,5 miljoen euro, voor 2022 1,1 miljoen euro en voor 2023 1,0 miljoen euro.
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,1 miljoen
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,0 miljoen
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	VGR 2014-2 en Begroting 2015

Naam risico	Claim transitievergoeding UWV
Programma	01 Werk en activering
Omschrijving	De uitgekeerde transitievergoedingen SW over de periode 2015 -2019 kunnen geclaimd worden bij het UWV. Hiervoor dienen tijdig uitgebreide dossiers te worden aangeleverd (mogelijk vanaf 1 april 2020. De mogelijkheid bestaat dat een aantal dossiers te hoog is ingeschat of onvolledig blijkt, waardoor de claim wordt verlaagd.
Risicobedrag 2020	990 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	0
Kans 2021	0%
Risicobedrag 2022	0
Kans 2022	0%
Risicobedrag 2023	0
Kans 2023	0%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	januari 2020
Actie	De opbouw van de claim is doorgerekend door PZ. In 2020 zal goed gemonitord worden wat de stand van zaken is met betrekking tot het indienen zodat de dossiers tijdig en volledig worden ingediend.

Programma 2: Economie en werkgelegenheid

De gemeente telde in 2019 157.000 banen en is het centrum van werkgelegenheid in de regio. Werkgelegenheid is belangrijk voor de gemeente en haar inwoners. Inwoners werken om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien en werk biedt de inwoners kansen om zich te ontwikkelen, te emanciperen en deel te nemen aan de samenleving. Werkgelegenheid ontstaat vooral bij bedrijven. In de collegeperiode 2019-2022 willen wij koersen op een toename van 5.000 banen. Om dit te kunnen realiseren faciliteren wij werkgevers, nodigen wij hun uit en moedigen wij hun aan. We versterken zo onze positie als internationale kennisstad en werkgelegenheid voor iedereen. We werken samen aan een aantrekkelijke gemeente met een krachtig economisch profiel. Ook bieden we ondernemers letterlijk en figuurlijk ruimte, of het nu gaat om faciliteren van ondernemerschap of mogelijkheden voor de agrarische sector. Langs al deze sporen kiezen we voor open samenwerking met ondernemers en andere partners, met veel ruimte voor hun ideeën en initiatieven. Wij voeren activiteiten en projecten (gezamenlijk) uit die de doelstellingen ondersteunen. Daarmee stimuleren we economie en werkgelegenheid.

Niet alleen vanuit het programma economie werken we hieraan, juist de samenhang tussen de programma's is van groot belang. Gezamenlijk streven we naar een gezond, groen en gelukkig Groningen.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Economische Agenda 2020-2022](#)

[Strategische agenda Akkoord van Groningen 2018-2022](#)

[Het meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie 2019-2022 \(mei 2019\)](#)

[Omgevingsvisie 'The Next City' \(2018\)](#)

[Centrumvisie Haren \(juni 2018\)](#)

[Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid \(2017\)](#)

[Watervisie - Koersen op Water \(april 2017\)](#)

[Toekomstvisie Koopmansplein \(Ten Boer, 2017\)](#)

[Binnenstadvisie Bestemming Binnenstad \(februari 2016\)](#)

[Groningen geeft energie \(juli 2015\)](#)

[Vaststelling visie werklocaties "Rode Loper" en de "Beleidsnotitie Westpoort" \(september 2014\)](#)

[Strategisch evenementenbeleid \(oktober 2014\)](#)

[Structuurvisie Detailhandel 2011-2020 \(januari 2011\)](#)

[Structuurvisie Kantoren 2010-2020 \(november 2010\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Groei werkgelegenheid

Het gaat goed met de Groningse economie. In 2019 is de werkgelegenheid toegenomen met 3.220 banen. Steeds meer mensen vinden een baan en met 933 nieuwe vestigingen is de economische structuur van de stad verder versterkt. Ten opzichte van 2018 is de procentuele groei qua banen lichtelijk gedaald van 3.7% naar 2.1%. Landelijk gezien is er een kentering zichtbaar. Het Centraal Planbureau geeft aan dat het hoge groeitempo van de Nederlandse economie voorbij is. Het consumentenvertrouwen is sinds februari 2019 negatief. Daarnaast wordt het steeds moeilijker om ontstane vacatures in te vullen. De ambitie van het college is om 5.000 extra banen te creëren in de gemeente Groningen in deze collegeperiode (2019-2022).

Indicator(en)	Behaald 2018	Behaald 2019	Aantal	%
Banen	153.841	157.061	3.220	2,1%

Vestigingen	20.630	21.563	933	4,5%
-------------	--------	--------	-----	------

Economische Agenda 2020-2022

Eind 2019 hebben we een nieuw economisch programma voor de komende 3 jaar gepresenteerd. Dit programma is een strategisch document met een flexibele agenda die gebaseerd is op input vanuit verschillende geledingen. In deze agenda wordt de economische ontwikkeling verbonden aan maatschappelijke uitdagingen.

Onze missie: Samen met onze partners zetten we in op het creëren van een toekomstbestendige Groningse economie, met kansrijke banen nu én in de toekomst. Een inclusieve, bruisende economie, waarbij ruimte is voor creativiteit, ondernemerszin en oog voor de leefkwaliteit van iedere inwoner.

[Zie hier de Economische Agenda 2020-2022 voor meer informatie.](#)

Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie 2019-2022

In 2019 is voor het eerst een Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie vastgesteld. Dit programma geeft onze ruimtelijke opgaven weer en vertaalt deze in een programma dat het vestigingsklimaat van Groningen aantrekkelijk houdt en versterkt. Hiermee versterken we de randvoorwaarden voor economische ontwikkeling. Door inzet op verbetering van ons vestigingsklimaat leveren we een belangrijke bijdrage aan de leefkwaliteit en de aantrekkelijkheid van onze gemeente.

Deelprogramma 2.1: Groningen Kennisstad

Door de aanwezigheid van de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool, de MBO-instellingen, het UMCG en kennisintensieve bedrijven heeft Groningen toegang tot innovatieve kennis en daarmee veel kansen voor nieuwe kennisintensieve bedrijvigheid. Die kansen willen we benutten. Als gemeente bevorderen we de samenwerking en kennisdeling tussen de verschillende partijen en ondersteunen we nieuwe initiatieven. Hierin nemen we het middelbaar beroepsonderwijs nadrukkelijk in mee. Ook communiceren we actief en internationaal over de kwaliteiten van Groningen als kennisstad.

Beleidsvelden

- Samenwerken met kennisinstellingen
- Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis- en innovatieprojecten
- Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie
- (Inter)nationaal promoten van onze kennissectoren
- Talent en bedrijfsleven koppelen
- Huisvesten van kennis-economie

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Het aantal werkzame personen in onze Speerpuntsectoren	51.000	57.550
Aantal bedrijven dat nieuwe producten ontwikkelt.	18%	-
Aandeel bedrijven dat samenwerkt met kennisinstellingen.	20%	-
Aantal studenten op HBO- en WO-opleiding (waarvan aandeel buitenlands).	> 60.000	63.000

2.1.1 Samenwerken met kennisinstellingen

We willen dat kennisinstellingen, bedrijven en overheden samen optrekken en een belangrijke bijdrage leveren aan (nieuwe) innovatieve werkgelegenheid. Daartoe werken we in het 'Het Akkoord van Groningen' samen met de Rijksuniversiteit Groningen, het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG), de Hanzehogeschool

Groningen. In 2019 is een nieuw akkoord afgesloten, waarbij ook het Alfa-College en Noorderpoort als partner zijn toegetreden. Daarbij zetten we Groningen steviger neer als internationale kennisstad en centrum van innovatie.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Positie op International Student Barometer ten opzichte van andere Nederlandse universiteiten	1	-
Academic Ranking of World Universities (Shanghai Ranking)	Stijging nu: 66	65
EZ Benchmark topcampussen Nederland	top 8	top 5

Wat wilden we bereiken in 2019?

De belangrijkste doelen van het Akkoord van Groningen in 2019 zijn:

- Het aantrekken van nieuwe bedrijven en studenten door middel van promotie van Groningen;
- Het verblijfsklimaat voor internationals in de gemeente verbeteren (zie beleidsveld 2.1.4 [\(Inter\)nationaal Promoten van onze kennissectoren](#));
- Het verhogen van de kenniscirculatie tussen kennisinstellingen, overheid en burgers door het ontwikkelen van proeftuinen, innovatiewerkplaatsen en Masterclasses;
- Samenwerken met de MBO-instellingen op relevante thema's en projecten;
- Vergroten van de inzetbaarheid van studenten voor de Noordelijke arbeidsmarkt;
- Erkenning van de Campus Groningen als volwassen topcampus;
- De samenwerking van de Groningse Healthy Ageing Agenda versterken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In 2019 hebben we in samenwerking met Marketing Groningen het nieuwe 'Merk Groningen' ontwikkeld. Het merk is gepresenteerd op Let's Gro en zal vanaf 2020 gebruikt worden in campagnes gericht op (internationaal) talent.
- Het verblijfsklimaat voor internationals hebben we positief beïnvloed door projecten als Here&Now, City Central (bijvoorbeeld fietscursussen) en The Northern Times.
- In 2019 zijn de MBO-instellingen Noorderpoort en Alfa-college als volwaardig lid toegetreden binnen het Akkoord van Groningen. Noorderpoort-studenten waren actief bij het succesvolle Top Dutch Solar Racing team, dat bij haar debuut vierde werd in de World Solar Challenge en het beste Nederlandse team was.
- Met het organiseren en stimuleren van carrière-evenementen, het onderzoek doen naar en monitoren van talent in de regio en het ondersteunen van netwerken als Talentweb Groningen, stimuleren we de inzetbaarheid van studenten voor de Noordelijke arbeidsmarkt.
- Het thema Mentale Gezondheid stond centraal in de Healthy Ageing Week: Pluk Geluk. Zo'n 15.000 mensen bezochten de verschillende activiteiten. Ook op Noorderzon was er aandacht voor Mentale Gezondheid. De Escape Room 'Kraak de code voor Geluk' was de grote publiekstrekker.
- WIJS Groningen breidde zich uit waardoor meer Stadlers gebruik konden maken van kennis en kunde van studenten van MBO, HBO en WO-studenten. Zie paragraaf 1: [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Het International Welcome Center North bestond in 2019 vijf jaar. In dit project werken het ministerie, de gemeente, de akkoordpartners en stichting Connect International samen voor bedrijven en internationals in Noord Nederland. De groepen kennismigranten met familie, internationale startups en internationale afgestudeerden zijn veel harder gegroeid in Noord Nederland, dan verwacht. De toestroom van internationals neemt daarnaast ieder jaar verder toe. Zie beleidsveld 2.1.4 [\(Inter\)nationaal Promoten van onze kennissectoren](#);

- De Campus Groningen is het centrum voor innovatie, onderzoek en bedrijvigheid in Noord-Nederland. In 2019 stond de campus in de top 5 van Topcampussen van Nationaal Belang.

Conclusie

Zoals in de strategische agenda van het Akkoord van Groningen is aangekondigd, focust het Akkoord op het actief sturen en ontwikkelen van de thema's Healthy Ageing, Energie en Digitalisering. Daarnaast zijn er randvoorwaardelijke thema's benoemd, zoals: Talent in de Regio, Innovatieklimaat, Jongerenhuisvesting, Internationalisering, Marketing, Communicatie en Lobby. Binnen het Akkoord van Groningen vindt samenwerking plaats op deze thema's en deze samenwerking resulteert in gezamenlijke concrete projecten en gezamenlijke beleidsontwikkeling.

2.1.2 Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis en innovatie projecten

Samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere overheden nemen we deel aan (Europese/internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennisontwikkeling en innovatie. Daarmee versterken we onze kennisinfrastructuur en proberen we andere partijen te laten investeren in de Noordelijke economie.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal ondersteunde grote (Europese) kennisprojecten	>10	>10
Aantal geacquireerde kennisintensieve bedrijven	>4	>8

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen in totaal meer dan 10 kennisprojecten ondersteunen in 2019 en meer dan 4 kennisintensieve bedrijven acquireren.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben momenteel 7 Europese projecten lopen waar we zelf subsidiënt van zijn als gemeente. Daarnaast ondersteunen we nog projecten van onze stakeholders. In 2019 hebben we een groot project op het gebied van waterstof binnengehaald: HEAVENN. Het is een belangrijke erkenning vanuit de Europese Unie om verder te gaan met projectontwikkeling op het gebied van waterstof en systeemintegratie als 'Hydrogen Valley';
- In 2019 hebben we onze Europastrategie vastgesteld, waardoor we in de komende jaren meer gefocust en efficiënter kunnen opereren op het gebied van Europese projectontwikkeling;
- We hebben samen met de OECD (samenwerkingsverband van 36 landen voor het geven van economisch advies) verder gewerkt aan het project 'The economics and governance of circular economy in cities'. Dit traject wordt begin 2020 afgerond;
- Ondersteunen van projecten die innovatie in het MKB stimuleren, zoals de BioCooperative;
- We hebben bijgedragen aan verschillende evenementen zoals de Refresh Conference (front-end developers) en de Odyssey Hackathon (blockchain en AI). Daarnaast zijn wij aangesloten bij het Digital Office. In het Digital Office komen onderwijs, bedrijfsleven en overheden bij een om (meer) de samenwerking te zoeken;
- In 2019 besloot het Rijk -na een intensieve lobby vanuit de Economic Board Noord-Nederland (EBNN)- de landelijke Conferentie Nederland Digitaal 2020 in Groningen te organiseren. Vanwege het Corona virus is de conferentie en het regionale programma Noorden Digitaal gecancelled. Het ministerie van EZK heeft aangegeven graag samen met Noorden Digitaal te kijken naar een vervolg.

Conclusie

Kennis en innovatie blijft een belangrijke pijler voor de Groningse economie. De kennisinstellingen zijn van groot belang als werkgever, kennismakelaar en magneet voor talent in alle opleidingsniveaus. Groningen beschikt over sterke kennisclusters, een goed vertegenwoordigd en gretig midden- en kleinbedrijf en een cultuur van samenwerking met alle belanghebbenden.

We hebben onze inzet op Europese projectverwerving verstevigd en meerdere (internationale) kennisprojecten ondersteund. Samen met bedrijven en kennisinstellingen hebben we op verschillende thema's en in verschillende sectoren projecten geïnitieerd en daarin hebben we ons als regio duidelijk geprofileerd.

2.1.3 Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie

Samenwerken in de regio en over de grenzen vormt de basis voor het economische beleid. We willen een sterkere positie van de Groningse regio bereiken in landelijke en Europese netwerken, onder meer om het Groningse innovatiepotentieel voor het voetlicht te brengen en de kansen op externe subsidies en investeringen te vergroten. We verbinden mensen, bedrijven, kennisinstellingen en samenwerkingspartners uit de gemeente met de regio en slaan ook bestuurlijk de handen ineen richting Den Haag en Brussel.

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 continueren we de samenwerking in Noordelijk verband, zowel op gemeentelijk niveau (NG4), in de regio (Regio Groningen-Assen), als op provinciaal niveau (3 noordelijke provincies). We willen Noord-Nederland meer en sterker profileren als aantrekkelijk woon- en werkgebied met een gunstig vestiging- en investeringsklimaat. Alles gericht op het behouden van bestaande werkgelegenheid, het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid en bevorderen van investeringen in onze bedrijven en in ons gebied.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Gecoördineerde inzet heeft plaatsgevonden bij onder andere de tweedaagse conferentie voor het Europese Joint Research Center (JRC), het gedeelde lidmaatschap van het Europese netwerk POLIS en de gecoördineerde bijdrage aan het regionale ondernemersevent Trendship;
- Met de Noordelijke partners verenigend in de Economic Board Noord Nederland (EBNN) is een nieuw gezamenlijk strategiedocument opgesteld. Dit kader is gebaseerd op de respectievelijke coalitieakkoorden en economische agenda's van de gemeentes en benoemt gedeelde speerpunten;
- In de regionale samenwerking is kennisdeling van belang en het verbinden van stedelijke instellingen aan regionale bedrijven. In het kader hiervan zijn we verder gegaan met 'talent in de regio'.

Conclusie

In 2019 hebben we de samenwerking in Noordelijk verband gecontinueerd, zowel op gemeentelijk niveau (NG4), in de regio (Regio Groningen-Assen), als op provinciaal niveau (3 noordelijke provincies). Daarnaast zijn we gezamenlijk opgetrokken richting Brussel en Den Haag.

2.1.4 (Inter)nationaal Promoten van onze kennissectoren

Met onze kennisinstellingen en de aanwezige kennisintensieve en innovatieve bedrijven bouwen we Groningen verder als economische regio van betekenis in het Europa van nu en straks. Dat vraagt om meer internationaal georiënteerde activiteit en een scherpe profilering.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal samenwerkingsprojecten op gebied van Kennis/innovatie	>5	>5

Aantal profileringsprojecten Groningen kennisstad	>5	>5
---	----	----

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen Groningen meer strategisch en samen met onze partners, profileren. Het is voor onze arbeidsmarkt en kennisinstellingen van groot belang om (internationaal) toptalent te kunnen aantrekken. Marketing Groningen heeft hiervoor een propositie ontwikkeld om het economisch profiel van Groningen samen met onze partners uit te dragen. In 2019 gaan we hiermee verder. Ten aanzien van internationalisering vanuit economisch perspectief willen we onze krachten bundelen met onze partners en meer vraaggericht werken. We willen meer dan vijf samenwerking/profileringsprojecten op het gebied van kennis en innovatie met onze partners uit het bedrijfsleven en kennisinstellingen opzetten. In 2019 gaan we door met het realiseren van projecten uit het welkomstbeleid 2.0 en ondersteunen van het IWCN.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben in 2019 een nieuwe Europastrategie vastgesteld;
- We hebben verschillende Europese samenwerkingsprojecten opgezet, onder andere in de programma's H2020 en Intereg, zie beleidsveld [2.1.2 Faciliteren van gezamenlijke \(internationale\) kennis en innovatie projecten](#);
- Binnen het welkomstbeleid, zijn eerste stappen gezet voor het ontwikkelen van een internationale strategie in samenwerking met het Akkoord van Groningen. Onderdelen die met succes verder uitgebouwd worden zijn de volgende drie projecten: Make it in the North; met onder andere jobs, succesvolle careerevents met meer dan 300 bezoekers, de Northern Times met een miljoen bezoekers (in het eerste jaar) en Hereandnow met een uitbreiding naar Friesland en Drenthe. Ook wordt er doorgebouwd op activiteiten van Citycentral, zoals "My Local Friend";
- Het International Welcome Center North is flink doorgroeid in 2019. Waarbij het centrum inmiddels werkt voor 224 bedrijven, 2000 werk- en verblijfsvergunningen en BSN nummers afgeeft en bijna 5000 bezoekers per jaar helpt met informatie service en dienstverlening. Door de groei met onder andere ook internationale startups en afgestudeerden, is er ook een sterkere toename in de activiteiten en werkzaamheden in en om het IWCN te zien. In 2020 wordt een nieuw businessplan voor 2020 en verder voorbereid en gaat de Brexit desk voor Noord Nederland live, waarmee een extra bezoekersstroom van 7000 personen in 1 jaar wordt verwacht.

Conclusie

Voor het aantrekken en behouden van internationale bedrijven en talenten worden volop activiteiten uitgevoerd dat resulteert in een toename van internationalisering van bedrijven, leefomgeving en de daarvoor benodigde faciliteiten. In 2019 zijn er veel samenwerking- en profileringsprojecten uitgevoerd op het gebied van kennis en innovatie, veelal op internationaal niveau.

2.1.5 Talent en bedrijfsleven koppelen

We bevorderen meer en een betere samenwerking tussen het hoger- en middelbaar onderwijs en het bedrijfsleven. Ook willen we aankomende professionals meer in contact brengen met bedrijven uit de gemeente en regio. We ondersteunen initiatieven die deze samenwerking bevorderen. Daarnaast willen we voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten in de Groningse regio opleiden, behouden en aantrekken.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen de ingezette lijn voortzetten en aanvullen met concrete initiatieven waarbij we uiteindelijk voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Groningse regio realiseren. Het MBO maakt onderdeel uit van onze samenwerking met kennisinstellingen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- De RUG organiseerde vanaf 2019 Techtalks 050 in DOT, waarbij vanuit de wetenschap diverse digitale en technische trends en ontwikkelingen inzichtelijk en toepasbaar zijn gemaakt voor bedrijven in de regio. Een initiatief dat wij hebben ondersteund omdat het de verbinding tussen de universiteit en het bedrijfsleven versterkt;
- We hebben de Hanze ondersteuning verleend voor de MKB Werkplaats Digitalisering, waar experts van Hanze en RUG ondernemers kunnen helpen met vragen over digitalisering;
- Wij ondersteunen PNO Consultants in het organiseren van Adopt Idea 2019. Een project waar wij aan hebben bijgedragen vanwege de doelstelling, namelijk basisschoolleerlingen uit groep 6, 7 en 8 in contact brengen met bedrijven over innovatie vraagstukken;
- Wij hebben de stichting Ondernemerstrefpunt ondersteund bij de heroriëntatie van hun doelstellingen en ook geparticipeerd in de activiteiten die zij organiseren voor vmbo, havo en vwo scholieren; Check the Bizz en de vmbo carrousel;
- Wij hebben gezamenlijk met het UWV, vanuit Werk in Zicht, het initiatief genomen om samen met horecaondernemers een oplossing te zoeken voor het groeiende tekort aan personeel. Hieruit zijn de Baanborrels Horeca ontstaan. Dit waren laagdrempelige events, waarbij werkzoekenden (met een afstand tot de arbeidsmarkt) konden deelnemen. Horeca ondernemers hebben direct met werkzoekenden kunnen praten, en deze later kunnen aannemen. Deze events waren erg succesvol, en worden in 2020 voortgezet;
- We hebben in 2019 vanuit IT-arbeidsmarkt regelmatig overleg over aanbod en ontwikkeling (nieuwe) om- en bijscholingscursussen voor IT in samenwerking met IT-bedrijven. Daarnaast hebben bedrijven in de digitale sector talent benaderd via gezamenlijke georganiseerde projecten, zoals de Werkplaats Digitaal Vakmanschap (Noorderpoort) en de Digital Society Hub;
- In 2019 is IT Academy gestart met nieuw traject 'Make IT Work', waarbij mensen 'van werk naar werk' worden omgeschoold naar een baan in de IT, mét baangarantie bij een IT-bedrijf. De IT Academy wordt door ons ondersteund;
- Wij hebben in samenwerking met Marketing Groningen gewerkt aan zichtbaarheid en economische profilering.

Conclusie

In 2019 hebben we opnieuw ingezet op een versteviging van de verbinding van talent met het bedrijfsleven. Hierbij hebben we zoveel mogelijk getracht dit te doen door partners hierin te ondersteunen aan te sporen om richting de eigen doelgroep evenementen te organiseren. Met meer maatwerk tot gevolg. Waar we in het afgelopen jaar vooral op hebben ingezet is het aanjagen en waar nodig organiseren van acties die daadwerkelijk talent en bedrijfsleven koppelen. Per sector zijn via diverse kanalen evenementen en projecten opgezet en georganiseerd om de verbinding te realiseren.

2.1.6 Huisvesten van kenniseconomie

Samen met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven werken we aan het versterken van de kenniseconomie door het scheppen van de juiste randvoorwaarden voor economische groei. In Groningen zijn verschillende fysieke plekken waar kennis is geconcentreerd. We willen dat deze kennisdynamo's verder kunnen ontwikkelen, daarom werken we aan de verdere ontwikkeling van de Zernike Campus Groningen (inclusief de Healthy Ageing Campus bij het UMCG). Ook rond het Martini Ziekenhuis zien we samen met het bedrijfsleven kansen voor een campus ontwikkeling.

Een belangrijke randvoorwaarde voor de groei van de kenniseconomie is de doorontwikkeling van kennis. Doorontwikkeling van kennis betekent komende jaren een verdere ontwikkeling van internationalisering van de Campus Groningen zodat het vestigingsklimaat voor internationals versterkt wordt.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden samen met onze bedrijven en kennisinstellingen een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van onze kennisdynamo's.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben met Campus Groningen een Strategisch plan gemaakt voor de periode 2020-2025. Belangrijke eerste actie hierbinnen is het opstellen van een visie voor Campus Groningen.
- We zijn gestart met een projectverkenning voor wonen op Zernike, als onderdeel van de verbetering van de Campus. Dit moet begin 2020 leiden tot een keuze van de ontwikkellocaties voor wonen op Zernike inclusief randvoorwaarden waaronder we tot een woonontwikkeling willen komen. Deze opdracht loopt parallel aan de visievorming voor Campus Groningen en moet zorgen voor een aantrekkelijk woon-, werk- en leefgebied.

Conclusie

Het gaat goed met Campus Groningen. De Campus is nog steeds één van de snelst groeiende campussen in Nederland en de op één na grootste campus qua totale werkgelegenheid. Door samenwerking en de juiste propositie wordt de concurrentiepositie van Groningen en Noord-Nederland als geheel versterkt.

Eind 2019 hebben we een kavel verkocht van 0,8 ha. aan Polyganic op Zernike Campus, welke nu in Hoogkerk is gevestigd. Voor 2020 lopen er verschillende concrete leads.

Deelprogramma 2.2: Aantrekkelijke stad

In dit deelprogramma bundelen we ons beleid voor het versterken van de economische en toeristische betekenis van de gemeente. We willen een aantrekkelijke en gastvrije gemeente zijn die bezoekers, toeristen, talenten, kenniswerkers en nieuwe bedrijvigheid trekt en bestaande aan zich bindt. We investeren fors in de binnenstad. De afgelopen jaren lag het aantal bezoekers gemiddeld tussen de 21 en 24 miljoen.

We richten ons op de ontwikkeling en organisatie van winkels, horeca en vermaak in de binnenstad en daarbuiten. We versterken de toeristische sector door het stimuleren en faciliteren van aantrekkelijke activiteiten en evenementen. Voor de overnachtingenmarkt is er onderzoek gedaan naar de toekomstige ruimtebehoefte. Uit dit onderzoek blijkt dat de komende jaren een stijging wordt verwacht van het aantal toeristische overnachtingen. De leegstand van winkels in de binnenstad is vanaf 2012 gedaald. Enige mate van leegstand is belangrijk zodat retailers kunnen verhuizen en er ruimte is voor nieuwe toetreders. Dit noemen we frictieleegstand. Daarvoor wordt landelijk vaak een leegstandspercentage van 5% gehanteerd.

In het buitengebied zetten we in op verbinding en ondersteuning van de toeristisch ondernemers en aan projecten zoals toeristische wandelroutes. We sluiten aan bij initiatieven, kansen in de gemeente en wensen van ondernemers. Het streven is om ondernemers onderling met elkaar verbinden, maar ook met de gemeente. We richten ons op kleinschalig toerisme gezien de omvang en het aanbod in het buitengebied. Daarbij focussen wij ons op dagjesmensen. Met het Routebureau Groningen wordt samengewerkt aan verbetering van wandel-, fiets- en vaarroutes. Wij zien kansen en mogelijkheden in (de productie van) lokaal voedsel. Daarnaast kunnen projecten en evenementen de aantrekkingskracht van het buitengebied doen toenemen.

Beleidsvelden

- Samenwerken met binnenstadondernemers
- Bevorderen toerisme
- Binnenstadontwikkeling
- Winkels buiten de binnenstad
- Warenmarkten en standplaatsen

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal binnenstadbezoekers (in miljoenen)	21-24	19.5-21.5*
Bezoekerswaardering binnenstad	>6,9	8.0**
Aantal toeristische overnachtingen	555.000	609.250***
Hoeveelheid leegstaand winkelvloeroppervlak (verkoopplaatsen)	<10%	4.7%

* Het afgelopen jaar moesten we stoppen met onze specifieke teldata van Locatus vanwege de aangescherpte privacywetgeving. Hierdoor zijn de huidige gegevens die beschikbaar zijn minder betrouwbaar dan voorheen. De vermelde bandbreedte voor 2019 is gebaseerd op een uitgebreide enquête onder bezoekers van de binnenstad gecombineerd met telgegevens van Locatus. Deze telgegevens laten jarenlang een neerwaartse trend zien.

** We hebben de detailhandelsmonitor uitgebreid naar een binnenstadmonitor. De bezoekerswaardering wordt vanaf 2019 op een andere wijze berekend. De volgende aspecten zijn toegevoegd; aanbod horeca, markt, aanbod culturele voorzieningen, aanbod evenementen, bewegwijzering, aanbod toeristische dag-attracties en aanbod verblijfsaccommodaties. Met deze nieuwe wijze geven bezoekers in 2019 Groningen een waardering van 8.0, dit komt overeen met een 7.2 op de oude wijze.

*** Het aantal beoogde en behaalde toeristische overnachtingen is over 2018 in plaats van 2019. Dit is in verband met de aanlevering van de data, de aanlevering heeft structureel een jaar vertraging.

2.2.1 Samenwerken met binnenstadondernemers

We willen de levendigheid van de gemeente bevorderen en daarmee meer bezoekers trekken. Samen met de binnenstadondernemers streven we naar een aantrekkelijk aanbod aan winkels, horeca, markten, evenementen, festivals, congressen, gastvrijheidsacties en verrassende (winkel- en horeca) concepten. Voor bezoekers is levendigheid en beleving steeds belangrijker. Ondernemers spelen hier goed op in door steeds gericht publiek aan te trekken, waardoor de programmering steeds verder naar ondernemers verschuift. Wij moedigen hen daarin aan, betalen voor een deel mee en blijven verantwoordelijk voor de grote lijnen en de beleidskaders. Ondernemers en gemeente werken samen en stemmen af in het overlegplatform 'Binnenstadmanagement' en met andere partners zoals de Groningen City Club (GCC), Koninklijke Horeca Nederland (KHN), Ambulante handel en Marketing Groningen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal samenwerkingen en projecten met binnenstadondernemers	>4	8
Aantal nieuwe winkels of winkelketens naar de stad gehaald	>5	>5

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen in 2019 meer dan vier projecten organiseren samen met binnenstadondernemers. We willen faciliteren dat meer dan vijf nieuwe (winkel)concepten zich in de gemeente vestigen in 2019.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Gezamenlijke projecten met het ondernemers van de binnenstad ondersteund en uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn: het inpakhuis in de Zwanestraat, Dobo projectoren in het Oosterkwartier, Eurosonic en het Rumbling Earth festival;

- Het ondersteunen van het [online warenhuis Groningen](#), initiatief van GCC in samenwerking met Zupr en Dropper. Hierbij krijgen ondernemers in Groningen de kans zich online te profileren en hun producten online te verkopen;
- Vanuit het programma Gastvrij Groningen hebben we met ondernemers publieksvriendelijke acties opgezet die bezoekers uitnodigen om naar de stad te komen;
- Nieuwe winkels gefaciliteerd en nieuwe (winkel)concepten aangetrokken.

Conclusie

Het gaat goed met de binnenstad, Groningen is een van de meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland. De bezoekersaantallen zijn hoog, en de leegstand is gedaald. In het centrum staan gemiddeld meer panden leeg dan elders in de gemeente, maar nog altijd minder dan gemiddeld in Nederland.

Er zijn veel ontwikkelingen gaande in de detailhandel. Om verschillende redenen -vergrijzing, gebrek aan opvolging, hoge huurprijzen, marges die onder druk staan, concurrentie met fast fashion ketens en deels ook het internet- zien we dat zowel ketens als zelfstandige winkeliers stoppen in de binnenstad.

We zien dat sinds 2011 het aantal verkooppunten en de omvang van het detailhandelsaanbod is afgenomen, met uitzondering van de dagelijkse sector (supermarkten), deze is toegenomen.

Er is een stijgende trend te zien in horeca zaken. In 2019 zijn er (dag)horeca zaken en winkels geopend, maar ook gesloten. Meerdere daghoreca zaken zijn geopend in zaken die daarvoor een andere bestemming hadden.

In 2019 hebben we meerdere projecten van binnenstadondernemers en stakeholders gefaciliteerd. Deze projecten dragen bij aan de sfeer en authenticiteit van de stad Groningen en hiermee aan de aantrekkelijkheid van de gemeente Groningen. Deze projecten kunnen ook de producten en diensten van ondernemers zichtbaarder maken voor bezoekers. Bij deze projecten zijn de thema's uit de Groninger Ondernemers Agenda van de GCC leidend. De Ondernemers Agenda is vanuit het georganiseerde bedrijfsleven geïnitieerd en fungeert als leidraad voor de samenwerking tussen bedrijfsleven, gemeente en het Fonds.

2.2.2 Bevorderen toerisme

We willen meer bezoekers naar de gemeente trekken die langer verblijven en meer geld uitgeven. Stadsbezoekers en toeristen komen vooral af op de gezellige binnenstad met interessante evenementen en activiteiten. Met de uitbreiding van de gebieden Haren en Ten Boer hebben wij een nog breder aanbod aan vrijetijdsbestedingen, bijvoorbeeld de bijzondere natuur op de Hondsrug of het Paterswoldsemeer aan de zuidkant van de gemeente.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal overnachtingen op hotelschepen	5.000	5500
Aantal overnachtingen van pleziervaart in gemeentelijke jachthaven*	1.500	1200

Het aantal overnachtingen op hotelschepen is meer dan wij hadden verwacht. Het evenement Eurosonic Noorderslag (ESNS) trok veel bezoekers waarvan een deel gebruik heeft gemaakt van de hotelschepen. De 1200 overnachtingen van pleziervaart in de gemeentelijke jachthaven zijn iets lager dan verwacht. Dit is te verklaren doordat de Julianabrug (in verband met werkzaamheden aan de ringweg) minder vaak open is gegaan.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Het gevarieerde aanbod van evenementen en willen we in 2019 verder doorzetten zodat nog meer bezoekers naar de gemeente komen, langer verblijven zodat ze een belangrijke economische impuls geven aan onze gemeente. Ook willen we de toeristische 'hotspot' Groningen verder stimuleren door samen met ondernemers en andere stakeholders te werken aan de realisatie van recreatieve en toeristische projecten. Verder werken we samen met onze hoteliers aan de versterking van Groningen als aantrekkelijke gemeente om in te overnachten.

We wilden een veilige en vlotte doorstroming van het weg- en scheepvaartverkeer voortzetten. Daarbij lag de focus op het reduceren van de risico's op ongevallen bij de bediening van onze bruggen, zowel voor de gebruikers van onze bruggen (weg, water) alsmede voor onze brugoperators.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Zorgen voor een gastvrije gemeente (onder andere door Gastvrij Groningen) en binnenstad met een gevarieerd evenementenaanbod;
- In 2019 heeft het Forum zijn deuren geopend, dit heeft niet alleen in korte tijd voor vele bezoekers gezorgd, maar ook voor nationale en internationale media aandacht;
- Ondersteunen van Marketing Groningen. In 2019 heeft Marketing Groningen haar nieuwe merkstrategie gepresenteerd, vergezeld door een nieuwe huisstijl op basis van de Groningse identiteit en een nieuwe Groningen Store in het Forum. Vanuit hun strategie wordt gezorgd dat de toeristische en economische marketing en profilering van de stad en regio nog meer samen wordt vormgegeven met de belanghebbenden. Deze strategie geeft meer ruimte aan ad hoc kansen en flexibiliteit;
- Het versterken van de aantrekkelijkheid van Groningen door verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte en voorzieningen;
- We hebben de beroeps- en recreatievaart door de stad gefaciliteerd;
- Onderzoek naar de Overnachtingenmarkt laten uitvoeren om de markt en de mogelijke groeipotentie kwantitatief en kwalitatief in beeld te brengen;
- Wandelnetwerk gecomplementeerd door aansluiten van gebied Haren;
- Gestart met opstellen visie 'Vrijtijdseconomie' Zuidlaardermeergebied.

Conclusie

We blijven met diverse partijen werken aan een gastvrije gemeente. De focus ligt niet alleen op de binnenstad maar is ook gericht op het landelijk gebied van onze gemeente. Daar zien we ook ruimte om meer bezoekers te verleiden naar de gemeente Groningen te komen en er langer te verblijven. We blijven daarnaast samen met onze partners werken aan een gastvrije binnenstad.

2.2.3 Binnenstadontwikkeling

Onze multifunctionele binnenstad is het kloppend hart van stad en regio en dé plek waar het stedelijk leven plaatsvindt en bloeit. Hoewel de binnenstad er goed voor staat, zien we ook dat het stadshart een transitie ondergaat, met name ingegeven door ontwikkelingen in retail. We zien ook dat de groei van de stad gepaard gaat met een steeds intensiever gebruik van de schaarse openbare ruimte in de binnenstad. Om de binnenstad beter te profileren en om het eigen karakter verder te versterken, werken we al een aantal jaren onder de noemer van 'Ruimte voor jou' aan een aantrekkelijke, toegankelijke en veilige en binnenstad met meer ruimte voor voetgangers.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen onze gemeente goed voorbereiden op de toekomst. Daarom monitoren we de nieuwe ontwikkelingen in de binnenstad, spelen we hier op in en trekken we samen op om de aantrekkelijkheid en de economische potentie van de (binnen)stad te vergroten.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In de Binnenstad verbeteren we het verblijfsklimaat door het uitvoeren van het uitvoeringsprogramma 'Ruimte voor jou' gericht op de aanpak van de openbare ruimte, toegankelijkheid en veiligheid. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);

- We werken aan de herinrichting van de Grote Markt en realiseren de oostwand van de Grote Markt en de Nieuwe Markt. Het Forum Groningen opende op 29 november z'n deuren. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);
- In 2019 is voor het eerst een Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie (2019) vastgesteld, waarin onder andere de beleidsactualisatie van de Structuurvisie Detailhandel (2011), de Horeca-Nota (2011) en het beleid voor de overnachtingenmarkt (2004) zijn aangekondigd;
- Het onderzoek naar de overnachtingenmarkt is in 2019 afgerond, het onderzoeken naar detailhandel is gestart in 2019 met een Koopstromenonderzoek en het horeca-onderzoek met een inwonerspanel ;
- In 2019 is via de Gebiedsvisies Reclamebeleid in verschillende winkelstraten een pilot met meer ruimte voor uitstallingen en reclame gedaan en ook geëvalueerd;
- In 2019 hebben we opdracht gegeven tot een overkoepelend onderzoek over het economisch functioneren van de binnenstad, met hierin een analyse van de economische functies, bezoekers, trends en ontwikkelingen.

Conclusie

Onze binnenstad functioneert economisch goed en is een van de aantrekkelijkste en meeste levendige binnensteden van Nederland. Nieuwe blikvanger is het Forum dat de centrale bibliotheek, een filmtheater, een debatcentrum en het strip-, animatie- en gamemuseum huisvest en ruimte biedt voor exposities, horeca, educatie, een VVV en verschillende soorten evenementen. De nieuwe 'huiskamer van de stad' trekt nationaal en internationaal de aandacht en ruim 400.000 bezoekers in de eerste openingsmaand.

Het bewaken van een goede functiemix met een combinatie van wonen, werken, winkelen en horeca is essentieel voor een vitale binnenstad. Voor veel bezoekers van de binnenstad staat gericht winkelen niet meer centraal, maar worden verschillende activiteiten en functies met elkaar gecombineerd. Dit zien we onder andere in een groei van het aantal (dag)horeca zaken. Eten en drinken vormen steeds vaker een bezoekmotief aan zich in de binnenstad.

Groningen is landelijk in trek bij retailers en franchise formules, verschillende nieuwe winkels vestigden zich in 2019 in de binnenstad of hebben hun komst aangekondigd. Tegelijkertijd zien we ook dat lokale winkels om verschillende redenen stoppen op locaties waar vanuit de detailhandel weinig nieuwe interesse voor bestaat. De belangstelling voor het invullen van leegstaande panden komt met name van horeca-concepten. Het succes van de binnenstad leidt ook tot conflicten tussen gebruikers in de openbare ruimte, zoals geparkeerde fietsen, bevoorrading, uitstallingen en terrassen. We werken aan een totaalaanpak voor het herwinnen van de openbare ruimte en nemen hierin ook de evaluatie van onze pilot gebiedsvisies reclamebeleid mee.

2.2.4 Winkels buiten de binnenstad

Detailhandel vormt een wezenlijk onderdeel van het dagelijkse leven van de inwoners van onze gemeente en van de regio. Men doet er dagelijkse boodschappen en koopt andere benodigdheden. Detailhandel is ook belangrijk voor de economische sector. Deze sector laat al jaren een groei in de werkgelegenheid zien. Zowel in de binnenstad (5.100 banen) als daarbuiten (8.000 banen). Ook buiten de binnenstad heeft onze gemeente een gevarieerd aanbod aan winkels, waarvan de meeste in wijkwinkelcentra en op onze locaties voor grootschalige en perifere detailhandel (Sontplein, Hoendiep/Peizerweg).

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden investeringsplannen van ondernemers, ook buiten de binnenstad, maximaal faciliteren. Dit doen we binnen een logische detailhandelsstructuur die ertoe leidt dat Groningen, als hoofdstad van het Noorden, een groot en compleet aanbod heeft, zonder dat er afbreuk wordt gedaan aan de bestaande structuur. Binnen die structuur moeten onze bewoners en bezoekers van de gemeente voldoende winkels in hun omgeving kunnen vinden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In 2019 is voor het eerst een Meerjarenprogramma Ruimtelijke Economie (2019) vastgesteld. Zoals in dit programma staat beschreven, zijn we gestart met de beleid-actualisatie van de Structuurvisie Detailhandel (2011) waarvan het in november uitgevoerde Koopstromenonderzoek een belangrijk onderdeel is;
- In 2019 zijn de gesprekken voortgezet rondom de revitalisering van wijkwinkelcentrum Paddepoel. Met de wijkraad en alle betrokken partijen werken we via co-creatie aan verbetering van de aantrekkelijkheid en willen we de uitbreiding van het winkelcentrum faciliteren. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - West](#);
- Met Dorpsfonds Haren en Ondernemend Haren hebben we aan de uitvoering van de Centrumvisie Haren gewerkt. Hiermee verbeteren we de verblijfskwaliteit en aantrekkelijkheid van het centrum. Eind 2019 hebben we de wensen en behoeftes van ondernemers opgehaald met een enquête en hebben we het uitvoeringsprogramma aangescherpt. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Haren](#).

Conclusie

Groningen is een van de snelst groeiende steden van Nederland met een sterke regiofunctie en de belangrijkste winkelstad van het Noorden. De detailhandelssector is goed voor circa 9% van de totale werkgelegenheid (in banen). Aan het Sontplein zijn in 2019 nieuwe zaken geopend en op verschillende locaties in de gemeente Groningen spelen supermarktontwikkelingen. Het uitgevoerde Koopstromenonderzoek (2019) dient als basis voor een inhoudelijke analyse van de huidige detailhandelsstructuur en nieuw beleid, waarin de opgaven en kansen worden benoemd. Beide volgen in 2020.

2.2.5 Warenmarkten en standplaatsen

De warenmarkt in de binnenstad en de wijkmarkten en standplaatsen leveren een belangrijke bijdrage aan een aantrekkelijke, levendige en ondernemende binnenstad en wijkcentra. Wij blijven ons inzetten voor het realiseren van aantrekkelijke Groningse warenmarkten voor bezoekers, marktvergunninghouders en standplaatshouders.

Wat wilden we bereiken in 2019?

In het kader van de toekomst van de warenmarkt wilden we verder werken aan de ruimtelijke inpassing die ervoor zorgt dat we een ondernemende, sfeervolle en florierende markt houden. Een markt die bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van onze binnenstad. We wilden een besluit nemen over de ruimtelijke inpassing van de warenmarkt waarbij afstemming is met (fiets-)bereikbaarheid, stadsdistributie en omliggende ondernemers. Vervolgens in nauwe samenspraak met de marktondernemers binnen deze vastgestelde ruimte de nieuwe opstelling van de warenmarkt vormgeven. Daarna wilden we starten met fase 2 in het project dat zich richt op branchering, kwaliteit en promotie van de warenmarkt. In 2019 wilden we ook zorgdragen voor een goede inpassing van de wijkmarkten in Haren en Ten Boer.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Organiseren en faciliteren van aantrekkelijke (wijk)markten in Groningen, Haren en Ten Boer;
- In het centrum vormgeven aan de ruimtelijke inpassing van de centrummarkt in het kader van de Binnenstadsvisie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken - Centrum](#);
- Stimuleren van een divers aanbod van ondernemers;
- Vergunningen verstrekt voor markt- en standplaatsen;
- We hebben de harmonisatie van beleid en regelgeving voor de nieuwe gemeente Groningen ingezet; zowel de Marktverordening als de reglementen en de tarieven hebben we geanalyseerd en na

afstemming met de betrokken marktondernemers zal dit in 2020 verder op één lijn worden gebracht.

Conclusie

In goede samenwerking met de CVAH, marktondernemers en continue standplaatshouders werken wij aan de ontwikkeling van een aantrekkelijke, kwalitatief hoogstaande en gevarieerde warenmarkt, zowel voor nu als voor in de toekomst. We spelen daarbij in op nieuwe ontwikkelingen.

Deelprogramma 2.3: Bedrijvige stad

Met dit deelprogramma zorgen we voor een goed ondernemersklimaat en vestigingsklimaat in onze gemeente. We bieden ondernemers maximaal de ruimte om te ondernemen. Met aantrekkelijke en bereikbare werklocaties, klantgerichte dienstverlening en ondersteuning. Voor het ondernemingsklimaat is ook de arbeidsmarkt van betekenis. Een goede aansluiting van ons arbeidsmarktbeleid is te vinden in Programma 1: Werk en inkomen.

Beleidsvelden

- Samenwerken met bedrijvenverenigingen
- Bedrijvigheid breed stimuleren
- Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen
- Handelsrelaties met buitenland bevorderen
- Werken aan een goed aanbod werklocaties
- Ontwikkeling ZZP en start-ups

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bedrijfsvestigingen (waarvan aantal starters)	16.750	21.564 (2.304)
Aantal hectare uitgegeven bedrijventerrein	>5	2,5*
% leegstaand vloeroppervlakte kantoren	<11.2%	8,5% (1-1-2019)
Rapportcijfer tevredenheid ondernemers	>6.5	-

*Op Westpoort, Zernike en/of Eemspoort hebben we circa 2,5 hectare uitgegeven. Dit is minder dan de doelstelling van 5 hectare. Echter hebben we in 2019 voor een groot aantal hectares koopovereenkomsten getekend. Deze nemen we niet mee in de cijfers, aangezien we de hectares pas meenemen bij de aktepassering. Dit betekent dat we in 2020 veel meer ha. dan 5 hectare zullen uitgeven.

2.3.1 Samenwerken met bedrijvenverenigingen

Het georganiseerde bedrijfsleven en de gemeente zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het stimuleren van de economie en de werkgelegenheid in Groningen. Dit heeft geresulteerd in het Convenant Ondernemend Groningen. De convenantpartners stellen middelen en capaciteit beschikbaar voor strategische projecten maar ook gebiedsgerichte projecten. Er wordt gewerkt met een open agenda waarbij iedereen nieuwe initiatieven kan aandragen. De intensieve samenwerking met het bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten. Mede door het Fonds Ondernemend Groningen stimuleert het Groningse bedrijfsleven de tripartite samenwerking en investeren ze in projecten en initiatieven die de economie en werkgelegenheid van de gemeente versterken.

Ook in het buitengebied willen we de economie en werkgelegenheid stimuleren. De winkeliersvereniging van het Koopmansplein in Ten Boer wordt hierbij betrokken. Daarnaast blijven we graag in overleg met de agrarische sector in onze gemeente. In Haren is Ondernemend Haren actief als organisatie voor de ondernemers in Haren, waaronder een belangrijk deel van de detailhandel en veel dienstverlenende bedrijven. Daarnaast is het

Dorpsfonds actief in de gemeente Haren. Dit fonds is opgericht om in brede zin Haren te promoten, evenementen te ondersteunen en het ondernemersklimaat te versterken.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gezamenlijke projecten met bedrijvenverenigingen	>25	>30

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen gezamenlijke projecten en initiatieven oppakken en de samenwerking verder professionaliseren en uitbouwen richting het landelijk gebied van de gemeente.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In Ten Boer is eind 2019 een overkoepelende vereniging opgericht. In deze vereniging is een vertegenwoordiging van het Koopmansplein, de agrarische sector en van de netwerkclub Ten Boer gelieerd;
- Toetreden tot het bestuur van de bedrijvenverenigingen in Haren en Ten Boer;
- Ondersteunen van en samenwerken met de Koepel Economische Agenda en daarmee uitvoering geven aan de ontwikkelopgaven uit het Convenant Ondernemend Groningen;
- Uitvoeren van gezamenlijke projecten met bedrijfsleven, kennisinstellingen en de gemeente.

Conclusie

De samenwerking met het georganiseerde bedrijfsleven en de gemeente Groningen gaat goed. Aan elk bestuur van de bedrijvenverenigingen is een collega van Economische zaken toegevoegd zodat er nauw wordt samengewerkt. Er werden diverse gezamenlijke projecten opgepakt, de projecten hebben veelal te maken met duurzaamheid, bereikbaarheid, bekendheid, arbeidsmarkt en dergelijke. Alle verenigingen kunnen Fonds aanvragen doen voor projecten.

2.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren

We stimuleren bedrijvigheid in brede zin, gericht op het behouden van bestaande en stimuleren van nieuwe werkgelegenheid. We ondersteunen bestaande ondernemers en faciliteren nieuwe bedrijven in het vinden van bedrijfsruimte, aankoop van grond, vergunningentrajecten, en het leggen van contacten, bijvoorbeeld met onderwijsinstellingen en bedrijvenverenigingen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bedrijfsbezoeken	>580	580
Aantal adviesgesprekken met startende ondernemers	100	80
Aantal adviesgesprekken horeca	700	1100
Aantal begeleide bedrijfsverhuizingen	20	20

De aantallen voor de bezoeken en gesprekken zijn indicatief. Het aantal fysieke bezoeken aan het Horecaloket is in 2019 gestegen. Dit kan mede te maken hebben met de generieke ontheffing die is opgenomen in de algemene plaatselijke verordening, zodat een exploitatievergunning niet meer nodig is. Deze verandering zorgde voor onduidelijkheid bij horecaondernemers.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen verdere groei en ontwikkeling van bedrijvigheid, gericht op een bestendige economische structuur, een gunstig vestigingsklimaat en voldoende werkgelegenheid in de gemeente en de regio. We faciliteren bedrijven die zich nieuw in onze gemeente willen vestigen en ondersteunen werkgevers en ondernemers bij vragen op het gebied van bedrijfsvestiging (bedrijfsverplaatsingen), vernieuwing (bijvoorbeeld automatisering/digitalisering), innovatie (van product, proces of organisatie) en groei (bedrijfsontwikkeling, export). We stimuleren en faciliteren meer en intensievere contacten tussen onderwijsinstellingen op alle niveaus en MKB-bedrijven in alle branches.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Bedrijven diensten op maat verlenen;
- Het ondersteunen van ondernemersavonden en prijzen voor ondernemers;
- (Startende) ondernemers stimuleren en maatschappelijk verantwoord ondernemen bevorderen. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ondersteunen ZZP'ers en kleine zelfstandigen;
- Duurzaam ondernemen stimuleren. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- In 2019 is het jaarplan voor 'ondernemen met impact' opgesteld.

Conclusie

We hebben het afgelopen jaar veel geïnvesteerd in de relatie met de ondernemers in Haren en Ten Boer. De prioriteit is gelegd in relatie management met Ondernemend Haren en Stichting Het Dorpsfonds. Er zijn meerdere MKB ondernemersavonden georganiseerd. Deze bijeenkomsten werden ruim bezocht en voldoen nog steeds in een behoefte bij ondernemers. Daarnaast hebben we intensief contact met het Inkoop Platform Groningen om Groningse ondernemers in contact te laten komen met de verschillende inkopers.

In 2019 is er een coördinator impact ondernemerschap aangesteld, een gemeentelijk servicepunt opgericht, hebben we onder andere bijgedragen aan de zichtbaarheid en professionalisering van impactondernemers en heeft een stakeholders analyse plaatsgevonden. Voor 2020 hebben we 6 actielijnen opgesteld die we vullen met projecten.

2.3.3 Aansluit vraag en aanbod van werk bevorderen

We streven naar een arbeidsmarkt waar werkgevers kunnen beschikken over de juiste arbeidskrachten en waar zoveel mogelijk mensen meedoen in een betaalde baan. Hiervoor ontwikkelen we een integrale aanpak van de arbeidsmarkt. De mismatch op de arbeidsmarkt krijgt hierin een prominente plek. Enerzijds, omdat een betere match bij kan bijdragen aan de vraag naar personeel. We zien in een aantal sectoren serieuze problemen door een tekort aan personeel. Anderzijds, doordat het hebben van een baan zorgt voor een gevoel van 'onderdeel zijn van de samenleving' en mogelijkheden geeft om uit een bepaald isolement te komen, zowel sociaal als economisch. We ondernemen of steunen activiteiten die werkgevers ondersteunen in hun personeelsbeleid. Het beleid om mensen op weg te helpen naar de arbeidsmarkt is te vinden in [Programma 1: Werken inkomen](#).

Wat wilden we bereiken in 2019?

Samen met het (regionale) bedrijfsleven willen we projecten en activiteiten organiseren en bevorderen die de werkgelegenheid stimuleren.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We zijn begonnen met een strategisch beraad 'Groningen Actief'. Dit is een samenwerkingsverband binnen de gemeente gerelateerd aan het onderwerp arbeidsmarkt;
- Zie beleidsveld [2.1.5 Talent en bedrijfsleven](#) voor projecten en activiteiten die wij hebben ondersteund.

Conclusie

We hebben de koppeling tussen talenten en het Groningse bedrijfsleven gefaciliteerd en gestimuleerd. Dit doen wij in samenwerking met de onderwijsinstellingen, studieverenigingen, Ondernemerstrefpunt en Marketing Groningen op verschillende schaalniveaus.

2.3.4 Handelsrelaties met het buitenland bevorderen

We willen Groningen uitbouwen tot een internationale kennisstad van betekenis en een sterke economische regio in Europa. We bevorderen de (internationale) samenwerking met het Groningse bedrijfsleven en helpen mee om buitenlandse investeringen in Noord-Nederland uit te lokken. Door het stimuleren van betere (internationale) verbindingen ondersteunt Groningen Airport Eelde de Noordelijke economie en draagt bij aan de ontwikkeling van onze kennisstad. Het beleid om onze kennissectoren in internationaal perspectief te stimuleren en te profileren, vindt u in deelprogramma 2.1: Groningen kennisstad.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Begroting 2019	Behaald 2019
Aantal (handels)projecten met het buitenland	>15	>15

Wat wilden we bereiken in 2019?

We gaan het internationaliseringsbeleid actualiseren, inclusief onze (handels) contacten met Noord-Duitsland en China. Deze contacten moeten zoveel mogelijk gedragen worden door en ten goede komen aan het Groningse bedrijfsleven, in samenwerking met de drie noordelijke provincies.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In 2019 hebben we meer dan 15 activiteiten georganiseerd om (handels)relaties met het buitenland te bevorderen;
- De samenwerking met Hamburg op het thema waterstof is geïntensiveerd door wederzijdse bezoeken;
- We hebben onder andere de kennisinstellingen en bedrijven ondersteund bij het acquireren van talenten onder andere via de banenbeurs in Boston;
- Er zijn verschillende inkomende en uitgaande bezoeken geweest om de digitale economie te stimuleren, onder andere uit de Verenigde Staten;
- In het voorjaar is een groot internationaal congres georganiseerd over mobiliteitstoepassingen.

Conclusie

In 2019 hebben we het internationaliseringsbeleid verder uitgevoerd en onze (handels)contacten met Duitsland gecontinueerd. Het internationaliseringsbeleid wordt uitgewerkt in 2020. Ook hebben we de Europastrategie ontwikkeld en vastgesteld in het college. Er is zowel in regionaal als in internationaal verband flink geïnvesteerd in samenwerking op het gebied van (handels)contacten in de waterstofeconomie, als ook in de circulaire economie en digitalisering.

2.3.5 Werken aan een goed aanbod werklocaties

Op onze Groningse werklocaties, bedrijventerreinen, kantorenparken en locaties voor (grootschalige) detailhandel is meer dan de helft van de werkgelegenheid in de stad geconcentreerd. Een goed aanbod van werklocaties zijn een randvoorwaarde voor verdere economische groei. We streven daarom naar een goed vestigingsklimaat. We bieden een divers en passend aanbod van (nieuwe) werklocaties. Deze locaties willen we zoveel als mogelijk onder de aandacht van belangstellenden brengen. Ook plegen we, in samenwerking met onze regiopartners, acquisitie voor vestiging op onze werklocaties. We werken ook samen met de bedrijven(verenigingen) aan versterking van onze huidige werklocaties en zijn flexibel en adaptief om wensen van bedrijven te faciliteren. Ook monitoren we de ontwikkelingen op de vastgoedmarkt om in te kunnen spelen op de veranderende markt vraag.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden de positieve ontwikkeling van kaveluitgiftes vasthouden. Ook in 2019 wilden we ongeveer 5 hectare afzetten op Westpoort, Zernike en/of Eemspoort. Dit stimuleren we door gerichte acquisitie en promotie van onze werklocaties. We hebben de behoefte van ondernemers scherp en monitoren de kwaliteit van onze werklocaties. We voeren onze strategie voor onze huidige en nieuwe werklocaties uit, zodat we blijven zorgen voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 hebben we circa 2,5 ha grond uitgegeven op Westpoort, Zernike en/of Eemspoort en 1,6 ha. verhuurd. We hebben met ondernemers gewerkt aan een visie en strategie voor de Scandinavische havens, Martini Trade Park en de meubelboulevard Hoendiep. Op Westpoort/Hoogkerk werken we samen met de Suikerunie aan een nieuwe aanpak van het bietenverkeer en willen we ruimte bieden aan de tarraberging. Zo kan de Suikerunie doorgroeien op de huidige locatie. We zijn begonnen met het maken van een strategie voor al onze (34) werklocaties in de nieuwe gemeente Groningen. Met ondernemers, eigenaren en verenigingen willen we komen tot een visie per terrein en een gezamenlijke uitvoeringsagenda. Hiermee geven we ruimte aan economische ontwikkeling en bieden we duidelijkheid over de toekomstige mogelijkheden.

Conclusie

Economische groei heeft de afgelopen twee jaar landelijk gezorgd voor een verdere afname van de leegstand en het aanbod in de bedrijfsruimtemarkt. Ook in Groningen zorgde dit voor meer krapte op de markt voor bedrijfsruimte. Op Westpoort, Zernike en/of Eemspoort hebben we circa 2,5 hectare uitgegeven. Dit is minder dan de doelstelling van 5 ha., echter hebben we in 2019 voor een groot aantal hectares koopovereenkomsten getekend. Deze nemen we niet mee in de cijfers, aangezien we de hectares pas meenemen bij de aktepassering. Dit betekent dat we in 2020 veel meer ha. dan 5 ha. zullen uitgeven.

Tegelijkertijd veranderen de eisen en wensen die ondernemers stellen aan bedrijfs- en werklocaties. Dit vraagt om goed bereikbare, multifunctionele, flexibele werklocaties, andere werkconcepten en leidt tot een veranderende vastgoedmarkt. Om de groei van de gemeente zo goed mogelijk te faciliteren en te stimuleren werken we aan voldoende ontwikkellocaties, sluiten we aan bij de vestigingsbehoefte van de (stedelijke) economie en bieden ruimte voor economische diversiteit.

2.3.6 Ontwikkeling ZZZP en start-ups

De economie verandert; het aandeel kleine bedrijven en ZZZP'ers in de totale werkgelegenheid groeit. Werken kun je tegenwoordig overal; vanuit huis, in je wijk in de koffiecorner, op kantoor of in een oude fabriekshal. In een aantal sectoren, bijvoorbeeld de agrarische sector of bouw, was dit aandeel al hoog, maar het is ook gemakkelijke geworden om voor jezelf te beginnen. Groningen staat bovendien bekend als innovatieve stad, waar je als startup je ideeën, kennis en expertise, als je wilt, kunt uitproberen en opschalen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal startende ondernemers*	1.520	2.304

Wat wilden we bereiken in 2019?

W willen het Groningse startup-ecosysteem verder versterken, zodat we met recht het predicaat Startup City verdienen. 2019 wordt het derde en laatste jaar van het programma Founded in Groningen. Er wordt samen met verschillende partners, zoals Hanzehogeschool, Rijksuniversiteit Groningen en startups zelf in de regio gewerkt aan

het vervolg op Founded in Groningen. We willen de kennis, het innovatie-vermogen en activiteiten op het gebied van ondernemerschap vergroten, door de samenwerking tussen MKB-bedrijven, bedrijvenverenigingen en onderwijsinstellingen te stimuleren en uit te bouwen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Het programma "Founded in Groningen" is gecontinueerd en voor 2020-2022 vastgesteld;
- Startup in Residence heeft ook in 2019 weer enkele succesvolle ideeën opgeleverd. Tijdens de editie Startup in Residence 2018-2019 hebben 8 startups deelgenomen aan het programma. Een van de startups genaamd SecGroep heeft samen met Stadsbeheer een geautomatiseerd beheersysteem ontwikkeld (Sensoty);
- We zijn lid van start up Delta;
- Faciliteren van (door) ontwikkeling van collectieve huisvestingswensen, broedplaatsen en versnellingsplekken;
- Het ondersteunen en faciliteren van ZZP'ers.

Conclusie

Groningen kent daarnaast veel startups en scale-ups. De afgelopen jaren stond een aantal van hen in de DeloitteFast50. Oftewel, zij behoren tot de snelst groeiende bedrijven van Nederland. De ambitie is om die positie vast te houden en uit te bouwen door het startup- en scale-up ecosysteem te versterken.

Eind 2019 besloten is om het programma Founded in Groningen te continueren en is het programma voor 2020-2022 vastgesteld. Het programma zet in op het beter verbinden, profileren, inzichtelijk maken en positioneren van het startup ecosysteem. Daarnaast wordt er gefocust op drie pijlers om het ecosysteem te verbeteren: kapitaal, talent & diversiteit en markt. Voorbeelden van projecten zijn: Startup in Residence, FounderTalks, Startup Visa Groningen en community meet-ups.

Deelprogramma 2.4: Overige economie en werkgelegenheid

In dit deelprogramma worden voor een belangrijk deel de rente en afschrijving verantwoord die zijn gekoppeld aan ruimtelijk-economische projecten. Ook de resultaten grondzaken worden voor een groot deel verantwoord in dit deelprogramma. Concreet gaat het om de nog in exploitatie te nemen eigendommen, de ontwikkeling van bedrijfsterreinen en verhuurde kavels. Voor grondzaken is geen afzonderlijk deelprogramma opgenomen in de begroting. In Paragraaf 7: [Grondbeleid](#) zijn alle resultaten grondzaken nader toegelicht. Daarnaast zijn er lasten opgenomen die te maken hebben met de uitvoering van het economische programma. Ook de jaarlijkse bijdragen aan de Regio Groningen Assen en het Fonds Ondernemend Groningen maken hier onderdeel van uit.

Bijdrage verbonden partijen

Euroborg NV	
Relevante beleidsinformatie	Euroborg NV beheert het stadioncomplex en het in 2018 opgeleverde TopsportZorgCentrum (TsZC). Het TsZC is volledig verhuurd en de zorgverdieping is door Euroborg NV verkocht. De gebruikers van het TsZC zijn – naast FC Groningen met alle jeugd- en top teams – werkgeversorganisatie VNO-NCW en het Omnium (de titel waarachter het verlenen van zorg schuil gaat).
Beleidsrisico	Geen.

Groningen Airport Eelde NV	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de bereikbaarheid van Groningen door de lucht. De gemeente heeft in 2017 besloten om haar aandelen te vervreemden. In maart 2020 is het gemeentelijk aandelenbelang in GAE NV verkocht aan FB

	Oranjewoud Participatie BV voor het symbolische bedrag van € 1
Beleidsrisico	Alle aandeelhouders hebben besloten tot verdere investeringen in GAE. De gemeente Groningen heeft ook een besluit genomen om mee investeren voor een eenmalige lumpsum bijdrage van 6 miljoen euro.

Stichting TCN/SIG

Relevante beleidsinformatie	Het doel van de stichting is het bevorderen van industrie, handel, nijverheid, ambacht en andere dienstverlening in of in de omgeving van Groningen. De stichting kan ter realisering van de doelstelling deelnemen in ondernemingen. Door het faillissement van TCN/SIG is de stichting niet meer actief. Opheffing is in afwachting van de afwikkeling van het faillissement door de curator. Na afwikkeling wordt de stichting opgeheven.
Beleidsrisico	Geen.

Waterbedrijf NV

Relevante beleidsinformatie	De missie van Waterbedrijf Groningen is om als maatschappelijke onderneming de waterbelangen in de regio duurzaam veilig te stellen. Waterbedrijf Groningen is niet alleen een leverancier van verschillende soorten water, maar levert ook een bijdrage aan zaken als volksgezondheid, natuurbehoud, het creëren van duurzame bronnen, bestuurlijke vraagstukken, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en innovatie. Het openbaar belang wordt vertegenwoordigd door de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en in Tynaarlo (Drenthe). Waterbedrijf Groningen is samen met de gemeente Groningen voor 50% aandeelhouders in Warmtestad BV.
Beleidsrisico	Geen.

Enexis holding/belang elektriciteitsproductie EPZ

Relevante beleidsinformatie	Het publieke belang van Enexis betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water. Om de energietransitie tot een succes te maken dient Enexis haar investeringen fors op te schroeven. Naar verwachting is er tot 2030 een extra investeringsbedrag van 1,7 miljard nodig. Om dit te kunnen financieren is versterking van het eigen vermogen van Enexis nodig en zullen daarnaast leningen moeten worden aangetrokken. Enexis zal hiervoor ook een beroep doen op de aandeelhouders, dat wil zeggen de deelnemende gemeenten en provincies.
Beleidsrisico	Als de in het kader van de energietransitie benodigde investeringen niet snel genoeg worden uitgevoerd, dan kan dat de energietransitie vertragen.

Community Network Noord-Nederland (CNNN) BV

Relevante beleidsinformatie	Op dit moment wordt gewerkt aan een update van het visiedocument 'Glashelder' (versie oktober 2015). Verwachting is dat dit document in april 2020 gereed is.
Beleidsrisico	Geen.

WarmteStad holding BV

Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	In juni 2019 heeft de gemeenteraad het definitieve voorstel voor het uitvoeren van het project Noordwest vastgesteld. Het besluit betreft de bouw van een nieuwe duurzame warmtecentrale, waarbij gebruik wordt gemaakt van restwarmte van de twee nabij gelegen datacenters, de aanleg van een leidingnetwerk in de wijken Zernike, Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Kostverloren en het aansluiten van woningen en anderen gebouwen tot in totaal 10.600 woningequivalenten. In het besluit is ook opgenomen de financiering door een bank en het omzetten in agio van eerdere leningen voor het project Noordwest van de aandeelhouders.
--	--

	<p>Na vaststelling van het voorstel heeft WarmteStad de financiering met de Nederlandsche Waterschap Bank afgesloten zijn de leningen voor het project Noordwest omgezet in agio en is WarmteStad begonnen met de voorbereidingen van de verdere aanleg van het warmtenet, te beginnen in Selwerd, en de bouw van de duurzame warmtecentrale en de uitkoppeling van de restwarmte bij de datacenters.</p> <p>Aan het einde van 2019 is duidelijk geworden dat het verlies van WarmteStad, groter wordt dan begroot. Dat heeft verschillende oorzaken. Het aansluiten van nieuwe klanten heeft vertraging opgelopen onder andere doordat bouwprojecten later zijn opgeleverd. Verder was het weer warmer dan gemiddeld en is er daardoor minder warmte geleverd. Daarnaast zijn de kosten hoger dan begroot door de extra kosten voor personeel en de inkoop van energie. Ook zijn extra kosten gemaakt rond de accountantsverklaring die noodzakelijk was voor het eenmalig verkrijgen van de warmteleveringsvergunning van de ACM en voor de eenmalige doorvoering van de scheiding tussen netbeheer enerzijds en productie en levering anderzijds in twee aparte dochterbedrijven voor het Warmtenet Noordwest.</p>
Relevante beleidsinformatie	<p>Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de gemeente op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energie neutraal Groningen in 2035. De kernwaarden van WarmteStad zijn duurzaam, betaalbaar en lokaal. WarmteStad beheert op dit moment naast het Warmtenet Noordwest ook drie collectieve WKO projecten in de gemeente Groningen op het Europapark, in het Ebbingekwartier en in de Grunobuurt.</p>

Stichting Ondernemerstrefpunt

Relevante beleidsinformatie	<p>De stichting heeft tot doel om het contact tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd.</p>
Beleidsrisico	Geen.

GR Eems-Dollard Regio (EDR)

Relevante beleidsinformatie	<p>De Eems Dollard Regio (EDR) is een openbaar lichaam voor grensoverschrijdende samenwerking. Wij zijn lid van de EDR net als één van de ongeveer 100 andere voornamelijk gemeentelijke leden uit Noord-Nederland en Nedersachsen die lid zijn. De EDR heeft als voornaamste taak om grensoverschrijdende projecten te stimuleren en Europese subsidies in dat verband te verstrekken.</p>
Beleidsrisico	Geen.

GR Omgevingsdienst

Relevante beleidsinformatie	<p>De Omgevingsdienst Groningen is een uitvoeringsorganisatie op het gebied van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) van én voor de provincie en alle gemeenten in de provincie Groningen sinds november 2013. De eerste drie jaren heeft de aangeleverde formatie door de deelnemers de basis gevormd voor de begroting (zogenoeten inputfinanciering). In het bedrijfsplan van de Omgevingsdienst is vastgelegd dat na uiterlijk 3 jaar met prijzen per afgenomen product of dienst wordt gewerkt. Dit is niet haalbaar gebleken. In het verbeterplan van de Omgevingsdienst wordt hiervoor een oplossing gezocht.</p>
Beleidsrisico	<p>De bijdragen worden jaarlijks door de deelnemers toegezegd. De deelnemers zijn gezamenlijk als eigenaren van de GR Omgevingsdienst verantwoordelijk voor de begroting.</p>

Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)	
Relevante beleidsinformatie	De vereniging behartigt de belangen van de gemeentelijke Enexis-aandeelhouders in Noord-Nederland.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
02.1 Groningen Kennisstad	1.990	2.709	2.864	-156
02.1.1 Samenw. met kennisinstellingen	1.000	1.471	1.305	166
02.1.2 Fac. gez. kennis-innovatieproj	504	754	1.027	-273
02.1.3 Samenw. Verst. Kennis en innov	100	100	3	97
02.1.4 (Inter)nat. Promoten kennissec	386	384	530	-146
02.1.5 Talent en bedrijfsleven koppel	0	0	0	
02.2 Aantrekkelijke stad	3.233	3.341	3.294	46
02.2.1 Samenwerken met binnenstadond.	350	444	480	-36
02.2.2 Bevorderen toerisme	2.038	2.027	2.102	-76
02.2.3 Binnenstadsontwikkeling	95	94	9	85
02.2.5 Warenmarkten en standplaatsen	750	776	703	73
02.3 Bedrijvige stad	1.186	1.183	1.023	160
02.3.1 Samenwerken met bedrijvenver.	604	602	529	73
02.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren	581	581	494	87
02.3.6 Ontwikkeling ZZP en start-ups	0	0	0	
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	22.243	22.354	20.173	2.181
02.4.1 Overig economie en werkgelegen	22.243	22.354	20.173	2.181
Totaal Lasten	28.651	29.587	27.355	2.232
Baten				
02.1 Groningen Kennisstad	500	786	1.004	218
02.1.1 Samenw. met kennisinstellingen	500	625	627	2
02.1.2 Fac. gez. kennis-innovatieproj	0	161	163	2
02.1.4 (Inter)nat. Promoten kennissec	0	0	214	214
02.1.5 Talent en bedrijfsleven koppel	0	0	0	
02.2 Aantrekkelijke stad	1.080	1.078	1.070	-8
02.2.1 Samenwerken met binnenstadond.	0	0	0	

02.2.2 Bevorderen toerisme	221	221	254	33
02.2.3 Binnenstadsontwikkeling	0	0	0	
02.2.5 Warenmarkten en standplaatsen	858	857	816	-41
02.3 Bedrijvige stad	24	24	77	53
02.3.1 Samenwerken met bedrijvenver.	0	0	52	52
02.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren	24	24	25	1
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	4.916	5.677	8.817	3.139
02.4.1 Overig economie en werkgelegen	4.916	5.677	8.817	3.139
Totaal Baten	6.520	7.566	10.968	3.403
Totaal Saldo voor bestemming	22.131	22.021	16.386	5.635
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	48	449	449	0
Totaal onttrekkingen	43.861	44.252	44.252	0
Totaal saldo na bestemming	-21.682	-21.782	-27.416	5.634

Financiële toelichting

2.1 Groningen kennisstad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	-156	218	62

Akkoord van Groningen (V 168 duizend euro)

Van de beschikbare middelen voor het Akkoord van Groningen in 2019 hebben we 168 duizend niet besteed. De belangrijkste reden hiervoor is dat we in 2019 gestart zijn met een programmatische aanpak. Deze programma's worden opgesteld door themagroepen. Deze themagroepen doen een beroep op het budget van het Akkoord om projecten en programma's te ontwikkelen. Omdat deze themagroepen pas in het tweede kwartaal van 2019 aan de slag zijn gegaan, hebben zij nog niet het hele jaar kunnen benutten om projecten en programma's te ontwikkelen.

G-kwadraat (N 114 duizend euro)

Het Economisch programma G-Kwadraat 2015-2019 is één van de 3 onderdelen van de Economische agenda. Met de Economische Agenda zijn we op een andere manier gaan (samen)werken. Wij leggen niet langer alles van tevoren vast, maar proberen samen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven in te springen op innovatieve ontwikkelingen, waarbij het initiatief vooral vanuit het bedrijfsleven komt en de gemeente faciliteert. Dit betekent dat we afhankelijk zijn van externe partijen ten aanzien van de voortgang van projecten en deze niet (altijd) even goed kunnen beïnvloeden. Bovendien loopt de duur van bepaalde projecten over jaargrenzen heen waardoor we bij sommige projecten commitment afgeven voor een langere periode. Deze flexibiliteit is nodig om een betrouwbare partner zijn.

Het resultaat in 2019 verantwoorden we binnen de deelprogramma's 2.1 Groningen kennisstad, 2.2 Aantrekkelijke stad en 2.3 Bedrijvige stad. In totaal ontstaat in het jaar 2019 een tekort van 95 duizend euro. Hiervan verantwoorden we binnen dit deelprogramma een nadelig effect van 114 duizend euro.

Overige (V 8 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 8 duizend euro.

2.2 Aantrekkelijke stad	Lasten	Baten	Saldo
-------------------------	--------	-------	-------

(Bedrag x 1.000 euro)	46	-8	38
G-kwadraat (N 19 duizend euro)			
Het resultaat van het Economisch programma G-kwadraat 2015-2019 verantwoorden we binnen de deelprogramma's 2.1 Groningen kennisstad, 2.2 Aantrekkelijke stad en 2.3 Bedrijvige stad. In totaal ontstaat in het jaar 2019 een tekort van 95 duizend euro. Hiervan verantwoorden we binnen dit deelprogramma een nadelig effect van 19 duizend euro.			
Overige (V 57 duizend euro)			
De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 57 duizend euro.			

2.3 Bedrijvige stad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	160	53	213
G-kwadraat (V 38 duizend euro)			
Het resultaat van het Economisch programma G-kwadraat 2015-2019 verantwoorden we binnen de deelprogramma's 2.1 Groningen kennisstad, 2.2 Aantrekkelijke stad en 2.3 Bedrijvige stad. In totaal ontstaat in het jaar 2019 een tekort van 95 duizend euro. Hiervan verantwoorden we binnen dit deelprogramma een voordelig effect van 38 duizend euro.			
Werklocaties (V 177 duizend euro)			
We creëren investeringsruimte voor verbetering van het vestigingsklimaat, in het bijzonder ontwikkelen we een visie op het profiel van bedrijventerreinen. We werken daarbij samen met de regio, om het aanbod goed op de vraag af te stemmen. In 2019 hebben we hiervoor incidenteel 300 duizend euro beschikbaar gesteld. Eind 2019 valt een deel van deze middelen vrij omdat een aantal projecten nog niet is afgerond.			
Overige (N 2 duizend euro)			
De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 2 duizend euro.			

2.4 Overige economie en werkgelegenheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedrag x 1.000 euro)	2.181	3.139	5.320
Vrijval kapitaallasten (V 534 duizend euro)			
In de gemeentebegroting 2018 zijn incidentele middelen uit reserves geruild voor een structurele ophoging van het kapitaallastenbudget. Een deel van de activa waarvoor deze ruilmiddelen beschikbaar waren gesteld, was nog niet gereed in januari 2019. Vandaar dat het hierop betrekking hebbende kapitaallastenbudget vrijvalt.			
Grondzaken (V 5,6 miljoen euro)			
In 2019 hebben we een voordelig resultaat op Grondzaken gerealiseerd. Het totale resultaat bedraagt ruim 8,8 miljoen euro. Hiervan verantwoorden we 5,6 miljoen euro binnen dit deelprogramma. De belangrijkste oorzaken zijn gelegen in het gering aantal afwaarderingen, hogere verkoopopbrengsten en vrijval bij de herziening van grondexploitaties. Voor een nadere onderbouwing van deze resultaten verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid.			
Uitvoeringsprogramma Suikerfabriekterrein (N 1 miljoen euro)			
Voor de plankosten van het uitvoeringsprogramma Suikerfabriekterrein zijn in 2017 middelen beschikbaar gesteld via de reserve Stedelijk Investeringsfonds (SIF). In 2019 bedroegen deze lasten 1 miljoen euro.			
Overige (V 186 duizend euro)			

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 186 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties (grondzaken / grondexploitaties) Economie en werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc. De herzieningen van de grondexploitaties hebben zich in het jaar 2019 door de goede economische tijden financieel positief ontwikkeld. Hierdoor nemen boekwaarden af en tevens de afzet- en vertragingrisico's. Dit geldt voor de gemeentelijke grondexploitaties, maar ook voor Meerstad. Voor Meerstad in het bijzonder is daarnaast sprake van een renteverlaging. Dit is de belangrijkste reden voor een stevige verbetering van de winstverwachting (van 35 naar 58 miljoen euro op Contante Waarde) die volgens de vastgestelde methodiek ingezet kan worden voor het afdekken van (een deel van) de risico's van Meerstad.</p> <p>Grondexploitaties zijn gevoelig voor economische schommelingen. Daarom willen we door middel van scenario's een doorzicht maken naar de meerjarige gevoeligheden. Naar de nabije toekomst toe spelen de nieuwe grote gebiedsontwikkelingen zoals Suikerzijde, Stadshavens, Stationsomgeving en de Held III, een substantiële rol. Deze toekomstige gebiedsontwikkelingen zijn complex en soms omvangrijk. De project-specifieke risico's in deze gebiedsontwikkelingen zijn nog niet nauwkeurig te bepalen. Echter een eerste globale berekening, op basis van schattingen in investeringsbehoefte geven een bandbreedte aan benodigd weerstandsvermogen aan, tussen de 25 en 40 miljoen euro. Richting vaststelling van deze gebiedsontwikkelingen zal hierover steeds meer duidelijk worden.</p> <p>Zoals reeds gesteld moet een verdere uitwerking van scenario-analyses nog gebeuren. Nu de positieve ontwikkelingen meenemen zonder daarbij te weten wat de toekomstige gebiedsontwikkelingen qua risico's met zich meebrengt, leidt tot schommelingen in het benodigd weerstandsvermogen. Tot die tijd kiezen we ervoor om het benodigd weerstandsvermogen te handhaven op het niveau dat in de Begroting 2020 werd gehanteerd, 80 miljoen euro.</p>
Risicobedrag 2020	80 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	80 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	80 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Programma 3: Onderwijs

Het verzorgen van onderwijs is in Nederland primair de verantwoordelijkheid van schoolbesturen. Als gemeente faciliteren we het onderwijs en hebben we een aantal wettelijke taken rondom het onderwijs: zorgen voor huisvesting, leerlingenvervoer, toezien op naleving van de leerplicht en op basis van onze verantwoordelijkheid voor jeugdhulp het bieden van passende ondersteuning - jeugdhulp - aan leerlingen in het onderwijs.

De gemeente Groningen stelt zich ten doel in het onderwijs iedereen zoveel mogelijk gelijke kansen te bieden; achterstanden proberen we al op jonge leeftijd te voorkomen en segregatie proberen we tegen te gaan. We willen dat alle peuters met een goede start aan het basisonderwijs beginnen en bieden ze samen met onze peutervoorzieningen op speelse wijze een stimulerend programma. Samen met de schoolbesturen werken we aan onderwijs dat goed op elkaar aansluit, dat aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Hiermee willen we kinderen en jongeren optimaal uitdagen zich te ontwikkelen en hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst. Betere kansen creëren we ook door onderwijs te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen onder meer op het gebied van sport, cultuur, techniek, maar ook wat betreft (preventieve) ondersteuning en jeugdhulp en WMO.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Beleidsplan "Voor alle jonge kinderen gelijke kansen 2019-2023" \(2018\)](#)

[Groninger Onderwijspact \(2013\)](#)

[Integraal Huisvestingsplan 2016-2019 'Een stevige basis' \(2015\)](#)

[Integraal Huisvestingsprogramma Haren 2018-2021](#)

[Kadernotitie Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten 2018-2020](#)

[Kansen voor jonge kinderen in Ten Boer](#)

[Kwaliteitskader voorschoolse en vroegschoolse voorzieningen in Groningen \(2018\)](#)

[Lokaal educatieve agenda \(2014\)](#)

[Nieuwe impuls Vensterscholen \(2013\)](#)

[Raadsvoorstel uitbreiding uren kinderopvang \(2018\)](#)

[Samenwerkingsovereenkomst Volwasseneneducatie \(2014\)](#)

[Strategische koers Vensterschool 2019 \(2018\)](#)

[Subsidieregeling Kinderopvang Haren 2018](#)

[Thuiszitterspact \(2018\)](#)

[Verordening kwaliteitseisen peuterspeelzalen gemeente Haren](#)

[Verordening leerlingen vervoer gemeente Groningen 2019](#)

[Verordening Onderwijshuisvesting Ten Boer \(2015\)](#)

[Verordening Voor- en Vroegschoolse Educatie gemeente Haren](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Haren 2017](#)

[Verordening Wet Kinderopvang gemeente Haren](#)

Relevante ontwikkelingen

Investing duurzame onderwijshuisvesting

We hechten aan goede onderwijshuisvesting. We willen betere, modernere en duurzame schoolgebouwen. Daarom hebben we een integraal huisvestingsplan opgesteld waarin we vooruitkijken naar de komende 20 jaar.

Maatschappelijke coalitie 'Sociale inclusie in het onderwijs'

In een maatschappelijke coalitie met onze onderwijspartners willen we afspraken maken over het tegengaan van segregatie in het onderwijs en zetten we in op een democratiseringsslag; meer zeggenschap voor ouders, leerlingen en docenten. Er zijn hiervoor al verschillende gesprekken gevoerd. In 2020 komen we met een maatschappelijk akkoord

Gelijke Kansen Alliantie

We zijn als gemeente Groningen ook actief betrokken bij de *Gelijke Kansen Alliantie* van het Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Samen met onze onderwijspartners willen we stevig inzetten op het bevorderen van gelijke kansen voor alle kinderen. In 2019 hebben we de *Gelijke Kansen Alliantie Agenda* opgesteld, welke als kader diende voor een subsidieaanvraag. Met de toegekende subsidie wordt de brugfunctionaris doorontwikkeld en ingezet in de overgang van primair naar voortgezet onderwijs.

Deelprogramma 3.1: Onderwijskansen

In het deelprogramma Onderwijskansen bundelen we ons beleid gericht op het creëren van optimale onderwijsvoorwaarden en –voorzieningen. Ieder kind heeft het recht om te leren, om zich optimaal te ontwikkelen naar eigen aard en talent. Instellingen voor opvang en onderwijs moet hierbij goed om kunnen gaan met de diversiteit van alle kinderen. We willen kansengelijkheid in het onderwijs bevorderen. Daarmee willen we al vroeg beginnen; voordat de kinderen naar de basisschool gaan. Voor het bevorderen van inclusie is samenwerking tussen opvang, onderwijs en zorg noodzakelijk.

Ook zien we ze graag opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen.

We willen bijdragen aan kwalitatief goed onderwijs dat goed op elkaar aansluit. Dit onderwijs biedt de ondersteuning die aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Het daagt kinderen en jongeren optimaal uit om zich te ontwikkelen en bereidt hen zo goed mogelijk voor op de toekomst. Dit hebben we met een groot deel van de onderwijsinstellingen – van voorschoolse instellingen tot en met de Rijksuniversiteit Groningen vastgelegd in het Groninger Onderwijspact 2013.

Beleidsvelden

- Kansen en kwaliteitsbewaking
- Nieuwe impuls vensterschool
- Volwasseneneducatie
- Onderwijshuisvesting
- Talentontwikkeling

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Gemiddelde score begrijpend lezen groep 8 (landelijk)	=> landelijk gemiddelde*	66,5 (55)
Gemiddelde score rekenen groep 8 (landelijk)	=> landelijk gemiddelde*	113,8 (112)
% kinderen verwezen naar:	*	6 (3)

- praktijkonderwijs (landelijk)	=> landelijk	19 (20)
- VMBO BBL/KBL (landelijk)	gemiddelde	17 (21)
- VMBO TL (landelijk)		58 (56)
- Havo/VWO (landelijk)		

3.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking

Met het Kansenbeleid richten we ons in de eerste plaats op de jongste burgers van de gemeente. We bieden voorzieningen om (taal-)ontwikkelingsachterstanden te voorkomen en zo vroeg mogelijk aan te pakken. Deze voorzieningen sluiten naadloos aan bij de inzet van maatregelen vanuit het rijk zodat alle kinderen de kans krijgen om zich optimaal te ontwikkelen. Binnen dit beleidsterrein is ook ons kwaliteitstoezicht op de voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang ondergebracht. In 2020 kan het toezicht op de gastouderopvang worden uitgebreid. Hiervoor heeft het rijk extra middelen beschikbaar gesteld.

We willen:

- Dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën, opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen;
- Dat kinderen een doorgaande ontwikkelingslijn volgen;
- Voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang van goede kwaliteit.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
% gebruik VVE-programma's door Voor- en Vroegschoolse- doelgroep	95%	92%
% leerwinst groep 2 ten opzichte van landelijk gemiddelde	80%	68%
% geïnspecteerde locaties kinderopvang	100%	100%

Wat wilden we bereiken in 2019?

Door uitvoering te geven aan het beleidsplan "Voor alle jonge kinderen gelijke kansen" wilden we verder werken aan kansengelijkheid in het onderwijs. We wilden voor jonge kinderen (2-4 jaar) een voorschools aanbod creëren van 16 uur per week van hoge kwaliteit. Deze hoge kwaliteit wilden we behalen op zowel het niveau van de beroepskrachten als het niveau van de programma's waarmee wordt gewerkt. In samenwerking met de kinderopvanginstellingen en het basisonderwijs wilden we verder werken aan een doorgaande ontwikkelingslijn. Daarnaast hebben we dit jaar wederom ingezet op intensieve taalstimulering en rekenen binnen de schakelgroepen, de verlengde schooldag en zomerscholen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 zijn we verder gegaan met de uitvoering van ons kansenbeleid 'Voor alle jonge kinderen gelijke kansen'. Vanaf schooljaar 2018/2019 is het aantal uren peuteropvang voor peuters in de leeftijd van 2 tot 4 jaar uitgebreid naar 16 uur per week. In 2019 hebben meer VVE-geïndiceerde kinderen gebruik gemaakt van het aanbod kinderopvang van 16 uur per week. Het aantal kinderen uit deze categorie die geen recht heeft op kinderopvangtoeslag is iets gedaald waardoor deelname van deze groep aan het aanbod ook iets is gedaald. Ook kinderen zonder VVE-indicatie hebben in 2019 meer gebruik gemaakt van het 16- uur aanbod. Dit geldt zowel voor de kinderen waarbij wel en geen sprake is van recht op kinderopvangtoeslag. Scholing van beroepskrachten in de kinderopvang en in het onderwijs vragen nog de nodige aandacht. Het tekort aan voldoende personeel in beide beroepsgroepen maakt dit niet altijd eenvoudig. We zijn hierover in overleg met de regionale opleidingscentra om de VVE-scholing van de beroepskrachten onderdeel uit te laten maken van de basisopleiding.

De instellingen werken samen aan het ontwikkelen van een doorgaande ontwikkelingslijn. Daar waar sprake is van een Vensterschool of IKC-ontwikkeling zien we dat dit proces soepeler verloopt.

Net als voorgaande jaren hebben we ook in 2019 ingezet op intensieve taalstimulering en rekenen binnen de schakelgroepen, schakelgroepen, activiteiten in het kader van de verlengde schooldag en zomerscholen. Daarnaast hebben we activiteiten ter versterking van ouderbetrokkenheid in het onderwijs ondersteund.

Conclusie

We zien een stijging in het aantal peuters dat deelneemt aan VVE, hoewel een minder grote stijging dan verwacht. We blijven dit in 2020 stimuleren, ook door in te zetten op het bereiken van de peuters waarvan ouders geen recht hebben op kinderopvangtoeslag. In 2020 blijven we de toename van het aantal peuters dat deelneemt aan een VVE-programma monitoren.

In 2019 kregen 533 kinderen een VVE-indicatie waarvan 92% daadwerkelijk is toegeleid naar een VVE-locatie. Het blijft lastig de overige 8% te bereiken. Uit de analyse van gegevens die de toeleidingsmonitor ons levert kunnen we opmaken dat de wanneer peuters niet worden toegeleid naar de VVE dit grotendeels wordt veroorzaakt door het niet kunnen bereiken van de ouder(s)/verzorger(s).

In 2019 is het beleid van 2018 zowel op rijks- als gemeentelijk niveau voortgezet. In de bestuursafspraken met het rijk hebben we een forse ambitie opgenomen dat 80% van de kinderen in groep 2 een leerwinst laat zien die boven het landelijk gemiddelde ligt. Hoewel we die hoge ambitie nog niet halen laat 68% van de kinderen in groep twee wel een bovengemiddelde ontwikkeling zien.

3.1.2 Nieuwe impuls vensterschool

In 2013 verscheen het ambitiedocument Nieuwe impuls Vensterscholen. Vanaf dat moment voert het onderwijs de regie op de samenwerking met partners in de wijk. In 2018, is samen met de partners, een vernieuwde strategische koers voor de Vensterschool voor de komende jaren ontwikkeld. De Vensterschool is het instrument om in en na schooltijd uitvoering te geven aan Positief opgroeien voor (kansarme) kinderen van 0 tot 13 jaar en aan 'een leven lang leren'. Onder leren verstaan we dan niet alleen formeel leren in schoolverband, maar evenzeer het informeel leren (na schooltijd), door bijvoorbeeld deelname aan educatieve activiteiten of aan activiteiten gericht op talentontwikkeling.

De volgende resultaten willen we bereiken met de inzet van de Vensterschool:

- Een gedeelde pedagogische visie (fundament) en een sociaalpedagogisch en veilig klimaat in school, in de wijk en in het gezin;
- Een doorgaande ontwikkelingslijn van 0-13 jaar voor alle kinderen met daarbij extra aandacht voor kinderen met risico op ontwikkelingsachterstanden en voor het tegengaan van segregatie;
- Een doorgaande lijn op het gebied van preventie, ondersteuning en aansluiting jeugdhulp – onderwijs met aandacht voor vroeg signalering en vroeg interventie;
- Educatief partnerschap met ouders en kinderen (ouder- en kind participatie).

De brugfunctie speelt een belangrijke rol bij het realiseren van deze resultaten door een 'brug' te slaan tussen school en thuissituatie (gezin en ouders) en tussen school en wijk (zoals actieve toeleiding van met name kansarme kinderen naar activiteiten die bijdragen aan het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van kinderen). Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd		Behaald
	2019		2019
% vensterscholen	>50%		70%

Wat wilden we bereiken in 2019?

- De vensterschool als pedagogische en didactische (inclusieve) basisvoorziening van (minimaal) kinderopvang en basisschool (Integraal Kind Centrum) die aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, met specifieke aandacht voor kinderen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden en voor het tegengaan van segregatie;
- De Vensterschool als samenwerkingspartner in het sociaal domein en bij de ontwikkeling van Positief Opgroeien in de wijk met als doel om samen met andere maatschappelijke partners, ouders en kinderen te komen tot een preventief en samenhangend ondersteuningsnetwerk in de wijk voor kinderen van 0-13 jaar en hun gezinnen, met specifieke aandacht voor kinderen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden en voor het tegengaan van segregatie.
- Ouders en kinderen die nauw betrokken zijn en een actieve rol spelen bij ontwikkelingen in de Vensterschool en in de wijk.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben samen met onze partners gewerkt volgens de nieuwe strategische koers voor de vensterscholen. Deze koers hebben we in 2018 vastgesteld naar aanleiding van ontwikkelingen in het sociaal domein, het ontstaan van de beweging van Positief Opgroeien; het nieuwe Kansenbeleid voor jonge kinderen; en de aanbevelingen uit de Monitor Vensterscholen (uitgevoerd door het lectoraat Jeugd, Educatie en Samenleving);
- We hebben scholen en kinderopvang gestimuleerd en ondersteund om zich te ontwikkelen tot Vensterscholen. Enerzijds met de ambitie om zich in samenwerking met kinderopvang te ontwikkelen tot een Integraal Kind Centrum (IKC) voor kinderen van 0-13 jaar. Anderzijds om in samenwerking met andere partners in de wijk, waaronder WIJ en Jeugdgezondheidszorg, zich actief in te zetten voor het ontwikkelen van preventieve ondersteuningsnetwerken voor jeugd in de wijk (Positief Opgroeien in de wijk);
- We hebben Vensterscholen, naast kansenbeleid, brugfunctie, sociaalpedagogisch en veilig klimaat en gezonde voeding, opgenomen in ons bredere Programma van Eisen *Positief opgroeien in de vensterschool 2020*.

Conclusie

Het aantal Vensterscholen is de afgelopen jaren ongeveer gelijk gebleven.

Met onze aangescherpte strategische koers uit 2018 en het Programma van Eisen *Positief opgroeien in de vensterschool 2020* hebben we, naast het stimuleren en ondersteunen van de Vensterschool als Integraal Kind Centrum, de rol en positie van de Vensterschool als samenwerkingspartner in de wijk versterkt. De Vensterschool is, naast het WIJ-team en de Jeugdgezondheidszorg, een van de kernpartners binnen Positief Opgroeien in de wijk. Samen met andere partners werken de Vensterscholen aan het ontwikkelen van preventieve ondersteuningsnetwerken voor jeugd in de wijk met als doel een optimale ontwikkeling van (kansarme) kinderen in de opvang, de school, het gezin en de vrije tijd. Onze ambitie *Alle kinderen in de stad hebben maximale ontwikkelingskansen en voelen zich een onderdeel van de samenleving* blijft dezelfde, maar we zetten nog nadrukkelijker in op kansengelijkheid en het tegengaan van segregatie.

3.1.3 Volwasseneneducatie

Met ons beleid voor volwasseneneducatie richten we ons op laaggeletterde volwassenen, analfabeten en mensen die vrijwillig inburgeren. We bieden leertrajecten Nederlandse taal en rekenen. Vanaf 2018 is het ook mogelijk lessen digitale vaardigheden in het aanbod op te nemen. Educatie draagt bij aan de sociale en professionele zelfredzaamheid van mensen. Het aanbod is gericht op deelname aan de maatschappij en sociale zelfredzaamheid, opleiding (doorstroming naar vervolgonderwijs) of werk (doorstroming naar arbeidsmarktorientatie of werk). We doen dit binnen de kaders van de Wet educatie en beroepsopleidingen (WEB).

De gemeente koopt een breed aanbod aan cursussen taal en rekenen in. Voor het formuleren van het educatiebeleid en de inkoop van cursussen werken we samen met andere gemeenten in de arbeidsmarktregio. De gemeente Groningen verzorgt als contactgemeente de inkoop van educatie en coördineert het regionale educatiebeleid.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft besloten om de specifieke uitkering en daarmee de wettelijk verplichte regionale samenwerking vooralsnog in stand te houden en de huidige samenwerking - in afwachting van nieuw rijksbeleid - voorlopig voort te zetten. Op basis hiervan heeft de gemeente Groningen het regionaal programma voor alle gemeentes uit de arbeidsmarktregio voorgezet.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal nieuwe deelnemers basiseducatie	400	-
Totaal aantal deelnemers basiseducatie	950	-

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Voor 2019 stellen we in overleg met de andere gemeenten in de arbeidsmarktregio een regionaal educatieplan op. Op basis hiervan kopen we cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden in.
- We streven ernaar in 2019 twee nieuwe taalhuizen te openen, in Beijum en Lewenborg.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben in overleg met de andere gemeenten in de arbeidsmarktregio een regionaal educatieplan opgesteld op basis waarvan we cursussen taal en rekenen ingekocht hebben. Dit regionaal educatieplan zal in 2020 voortgezet worden;
- Rijk en gemeenten hebben in 2019 bestuurlijke afspraken gemaakt over de inzet van extra middelen voor het bevorderen van geletterdheid in de periode 2020-2024;
- Met de opening van nieuwe taalhuizen in Beijum en Lewenborg tellen we in de gemeente Groningen nu in totaal acht taalhuizen.

Conclusie

In 2019 hebben we het programma voor de Wet educatie en beroepsopleidingen volgens plan uitgevoerd. De beschikbare middelen zijn ingezet voor cursussen Nederlandse taal, rekenen, digitale vaardigheden en Nederlands als tweede taal. De lessen worden verzorgd door de ROC's, zowel centraal (op de ROC's) als ook op diverse laagdrempelige locaties in wijken. In 2019 zijn bij het Alfa-college en Noorderpoort 370 nieuwe deelnemers met een cursus gestart. Met 590 deelnemers die al eerder zijn gestart met een cursus taal of rekenen komt het totaal aantal deelnemers uit op 960.

Daarnaast bereiken de taalhuizen bijna 500 deelnemers, waarvan ruim 250 nieuwe deelnemers.

Het totaal aantal deelnemers (1460 deelnemers in basiseducatie en in de taalhuizen) en het totaal aantal nieuwe deelnemers (620) ligt daarmee ruim boven het streefgetal.

3.1.4 Onderwijshuisvesting

We willen kinderen en professionals eigentijdse en duurzame schoolgebouwen bieden, energiezuinig en geschikt voor onderwijs in de 21e eeuw. Daarmee willen we goed onderwijs en optimale ontwikkeling ondersteunen. De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. In de verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs staat de procedure beschreven voor het opstellen en betalen van het programma onderwijshuisvesting.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Een integraal huisvestingsplan onderwijs voor de nieuwe gemeente voor de komende 4 jaar, met een doorkijk naar de langere termijn, om de huisvesting van scholen in de richting van ons ambitieniveau te brengen;
- De regelgeving voor onderwijshuisvesting harmoniseren tussen de drie voormalige gemeenten.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben in 2019 samen met de schoolbesturen de basis gelegd voor het nieuwe Integraal huisvestingsplan onderwijs (IHP). We hebben onze visie op onderwijshuisvesting bepaald en de kwaliteit van de onderwijsgebouwen in beeld gebracht. Hieruit volgt de prioriteit voor maatregelen om de kwaliteit van de onderwijshuisvesting de komende 20 jaar te verbeteren. Dit alles is vastgelegd in een nieuw IHP, dat – voor het eerst – een doorkijk voor de komende 20 jaar zal geven. Het IHP zal in maart 2020 aan de raad worden aangeboden.
- We hebben de Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs geactualiseerd en geharmoniseerd. Samen met het onderwijsveld hebben we aanpassingen doorgevoerd. De nieuwe verordening is in december vastgesteld.

Conclusie

We hebben in het overgangsjaar 2019 een stevige basis gelegd voor de toekomst van de onderwijshuisvesting in de nieuwe gemeente Groningen.

3.1.5 Talentontwikkeling

Iedereen heeft talenten. Wij vinden het belangrijk dat kinderen hun talenten ontdekken en we stimuleren en faciliteren hen om die te ontwikkelen, ieder naar eigen aard en niveau.

In het kader van Positief Opgroeien bieden we daarvoor veel mogelijkheden, zowel in de Vensterschool als ook in de wijk. Daarnaast kennen we talrijke stedelijk en wijkgerichte voorzieningen, waaronder NDE (natuur- en duurzaamheidseducatie), waar jeugdigen hun talenten op verschillende talentgebieden kunnen ontwikkelen. Deze talentgebieden betreffen onder andere sport en gezonde leefstijl; natuur en duurzaamheid; ICT en techniek; kunst en cultuur; en communicatie en media.

Op het gebied van natuur en duurzaamheid faciliteren we een afdeling NDE van de gemeente Groningen die natuur- en duurzaamheidseducatie verzorgt onder schooltijd voor basisschoolleerlingen. Dit met als doel om hun kennis van de natuur te bevorderen en hen te stimuleren nu en in de toekomst bij te dragen aan een duurzame wereld.

 Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
% Scholen dat gebruik maakt van natuur- en duurzaamheidseducatie	> 90%	90%*
Tevredenheid scholen NDE (schaal 1-10)	8,5	8,2
Aantal deelnemers jonge onderzoekers	14.000	13.000**

* Dit bereik van 90% betreft de scholen in de stad. Van de scholen in Ten Boer maakt slechts één school gebruik van NDE, de andere scholen vinden NDE te ver weg. De scholen in Haren maken voornamelijk gebruik van NDE op de Mikkellhorst.

**Er is een daling wat betreft de evenementen (onder andere, doordat De Jonge Onderzoekers niet deelgenomen hebben aan het 5-mei festival en maar 5 dagen aan Noorderzon).

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden kinderen en jongeren - en vooral ook kansarme jeugdigen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden - ondersteunen en stimuleren om hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen en ze actief betrekken bij de ontwikkeling en organisatie van activiteiten. Ook wilden we hun betrokkenheid bij de directe leefomgeving stimuleren met als doel dat ze zich ontwikkelen tot betrokken en verantwoordelijke burgers die een bijdrage leveren aan een duurzame samenleving;
- We wilden een blijvend hoge deelname aan en waardering van basisscholen voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie (zie prestatie-indicatoren);
- We wilden een nieuw paviljoen voor Natuur en Duurzaamheid Educatie ontwikkelen in het Stadspark dat zich samen met de kinderboerderij zou ontwikkelen tot een educatief centrum voor jong en oud, met ruimte voor onder andere lessen, excursies en ontdekroutes in het Stadspark.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Het faciliteren en subsidiëren van activiteiten gericht op talentontwikkeling van (kansarme) jeugdigen op uiteenlopende terreinen zoals sport en gezonde leefstijl; natuur en duurzaamheid; ICT en techniek; kunst en cultuur; en communicatie en media. Deze activiteiten zijn terug te vinden binnen verschillende (deel)programma's en beleidsvelden in deze gemeenterekening waaronder het beleidsveld Positief opgroeien;
- Vanuit armoedebeleid (kindpakket en Stadspas) mogelijk maken dat ook jeugdigen die opgroeien in armoede deel kunnen nemen aan het stedelijk en wijkgericht activiteitenaanbod. En het organiseren van extra laagdrempelige vakantieactiviteiten voor deze doelgroep;
- Subsidiëren van het Centrum voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie dat, via het basisonderwijs, alle kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar bereikt en het realiseren van nieuwe paviljoen voor Natuur en Duurzaamheid Educatie (NDE) in het stadspark in de zomer van 2019;
- Subsidiëren van de Jonge Onderzoekers, die kinderen wegwijs maakt in techniek en ICT.

Conclusie

De gemeente Groningen biedt jeugdigen veel mogelijkheden om hun talenten te ontwikkelen, door deel te nemen aan een breed activiteitenaanbod of door zelf, zo nodig met ondersteuning van vrijwilligers of professionals, activiteiten te organiseren. Daarbij is steeds meer oog voor de specifieke vraag van kansarme jeugdigen naar laagdrempelige (vakantie)activiteiten, ook tijdens de zomervakantie.

Deelprogramma 3.2: Voorkomen schooluitval

Zonder diploma's is het lastig om je talenten in het leven te kunnen inzetten. Daarom willen we dat kinderen hun school afmaken. Indien nodig bieden we kinderen ondersteuning om onderwijs te kunnen (blijven) volgen, bijvoorbeeld via jeugdhulp of door ondersteuning bij het vervoer naar school.

Beleidsvelden

- VSV en leerplicht
- Leerlingenvervoer
- Passend onderwijs

3.2.1 VSV en Leerplicht

Met het onderwijs werken we intensief samen om verzuim en voortijdig schoolverlaten (vsv) te voorkomen. We zien toe op de handhaving van de leerplicht en voeren de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten uit.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal voortijdige schoolverlaters	< 2,3% (<250)	-
% thuiszitters in schooljaar teruggeleid naar onderwijs	75%	73.4%
Aantal thuiszitters in beeld bij leerplicht	-	64

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 wilden we een verdere daling realiseren van het aantal vroegtijdige schoolverlaters. Thuiszitters wilden we zo snel en zo veel mogelijk terugleiden naar het onderwijs.

We wilden een sluitend vangnet creëren voor alle kwetsbare jongeren tot 23 jaar in onze regio. Dat houdt in dat alle jongeren van onze doelgroep de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben bij hun vervolgstap richting school, werk en/of dagbesteding. Voor jongeren die dit nodig hebben wilden we de aansluiting tussen onderwijs en dagbesteding verbeteren en de aansluiting met jeugdhulp/WMO.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We werkten nauw samen met het onderwijs in de regio, de WIJ-teams, de arbeidsmarktregio en andere gemeentelijke afdelingen en organisaties om schooluitval en thuiszitten in een zo vroeg mogelijk stadium te voorkomen.

We hebben het thuiszitterspact vertaald in een plan van aanpak en deze gedeeltelijk uitgevoerd. Van de thuiszitters die we in beeld hadden bij leerplicht hebben we bijna 75% teruggeleid naar school.

De voortijdig schoolverlaters hebben we meer maatwerk aangeboden.

We hebben de monitor voor de kwetsbare jongeren verder verfijnd, zodat we alle kwetsbare jongeren goed in beeld hebben en we er zeker van zijn dat de jongeren de juiste ondersteuning krijgen bij hun vervolgstap.

Zowel de landelijke trend als de trend in de gemeente Groningen is dat het aantal voortijdige schoolverlaters na een jarenlange daling weer stijgt. We zien 3 belangrijke oorzaken van schooluitval: multiproblematiek bij veel jongeren, de goede arbeidsmarkt en een verkeerde studiekeuze. De definitieve cijfers van het aantal VSV'ers in schooljaar 18/19 krijgen we in het vierde kwartaal van 2020.

Conclusie

Een groot deel van de thuiszitters is teruggeleid naar school. We gaan verder met de uitvoering van het thuiszitterspact.

Zowel de landelijke trend als de trend in de gemeente Groningen is dat het aantal voortijdige schoolverlaters na een jarenlange daling stijgt. We gaan nog meer gebruik maken van de mogelijkheid om maatwerk te bieden passend bij de behoefte en situatie van de jongere.

3.2.2 Leerlingenvervoer

We willen in Groningen dat alle kinderen naar school kunnen komen. Het aanbieden van leerlingenvervoer voor kinderen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen reizen, is een van de wettelijke onderwijstaken van de gemeente.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden bereiken dat ouders van leerlingen die vanwege bijzondere omstandigheden zoals handicap of afstand niet zelfstandig naar school kunnen reizen, worden ondersteund in het vervoer, zodat de leerlingen onderwijs kunnen volgen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben het leerlingenvervoer verzorgd voor diegenen die daarvoor in aanmerking komen volgens de Verordening Leerlingenvervoer. Tot 1 oktober 2019 waren 3 verordeningen van toepassing van de voormalige gemeenten Ten Boer, Haren en Groningen. Vanaf 1 oktober is er een nieuwe geharmoniseerde verordening die voor alle leerlingen van de nieuwe gemeente Groningen geldt.

In schooljaar 2018/2019 hebben 692 leerlingen gebruik gemaakt van het leerlingenvervoer. Hiervan gingen 593 met de taxi, 32 met openbaar vervoer en 67 met eigen vervoer.

Conclusie

Er is een nieuwe verordening vastgesteld door de raad die de 3 verordeningen van de voormalige gemeenten vervangt. Deze is ingegaan op 1 oktober 2019. In 2019 hebben 692 leerlingen gebruik gemaakt van het leerlingenvervoer. Ten opzichte van het jaar ervoor is er een lichte stijging, toen kwamen ruim 600 leerlingen in aanmerking voor het leerlingenvervoer. De stijging is gedeeltelijk te verklaren door de toevoeging van gemeente Haren (+56 leerlingen). Voor het overige gedeelte van de toename zijn geen nadere verklaringen te geven.

3.2.3 Passend onderwijs

De Wet passend onderwijs en de Jeugdwet zijn opgesteld als spiegelwetten: beide wetten verplichten afstemming tussen de samenwerkingsverbanden primair en voortgezet onderwijs en gemeenten, over het onderwijs- ondersteuningsplan en het gemeentelijk jeugdplan.

De verantwoordelijkheid voor Passend onderwijs ligt op basis van de gelijknamige wet Passend onderwijs bij het onderwijs. Dit betekent dat het onderwijs niet alleen verantwoordelijk is voor het bieden van een passende onderwijsplek, maar ook voor extra - didactische en pedagogische - ondersteuning van leerlingen primair gericht op het leerproces, de onderwijsontwikkeling en/of het behalen van onderwijsdoelen. De verantwoordelijkheid voor het bieden van Jeugdhulp, ook in het onderwijs, ligt op basis van de Jeugdwet bij de gemeente. Dit betreft jeugdhulp in het kader van opgroei- en opvoedproblemen, psychische problemen en stoornissen en/of gedragsproblemen die het volgen van (passend)onderwijs belemmeren en/of risico's op thuiszitten veroorzaken.

De grens tussen (passend) onderwijs en jeugdhulp is niet altijd even duidelijk. Dat maakt intensieve samenwerking in het kader van Aansluiting Jeugdhulp - Onderwijs noodzakelijk. We zetten al langer sterk in op een integrale benadering van jeugdhulp en onderwijs. Deze inzet zal naar onze verwachting op termijn leiden tot een afname van de vraag naar (intensieve) jeugdhulp en naar een afname van (risico's op) schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie). De Kadernotitie Transformatieagenda jeugdhulp Groninger gemeenten 2018-2020 vormt het kader voor deze inzet van jeugdhulp in relatie met onderwijs.

Het bieden van (preventieve) ondersteuning en jeugdhulp in en aansluitend op (passend) onderwijs vormt een onderdeel van Positief Opgroeien. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#), beleidsveld 3.2.1 [VSV en Leerplicht](#) en Deelprogramma 4.2 [Passende ondersteuning en zorg](#).

Wat wilden we bereiken in 2019?

Een inclusieve samenleving waar iedere jeugdige kan participeren en de kans krijgt zich optimaal te ontwikkelen. Het bieden van een passende onderwijsplek, zoals omschreven in de wet Passend Onderwijs en een (eerste) verantwoordelijkheid van het onderwijs, en het bieden van passende jeugdhulp, zoals omschreven in de Jeugdwet en een (eerste) verantwoordelijkheid van gemeenten, zijn daarvoor cruciaal.

In samenwerking met het onderwijs streven naar inclusief onderwijs, waarbij een integrale benadering van onderwijs en jeugdhulp (onder schooltijd) randvoorwaardelijk is. Door in samenwerking met partners vroegtijdig problemen en ontwikkelingsachterstanden te signaleren in het onderwijs en ze tijdig aan te pakken wilden we het

(risico op) schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie) terugdringen evenals de vraag naar individuele jeugdhulp. We streven daarbij naar collectieve vormen van jeugdhulp onder schooltijd die aansluiten bij de vraag van leerlingen, leerkrachten en ouders/gezinnen.

Een integrale jongerenaanpak (incl. overgang 18- en 18+), waarbinnen zowel aandacht is voor preventie als ook voor ondersteuning en jeugdhulp, voor (passend)onderwijs en het voorkomen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie), voor maatschappelijke participatie en werk.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Algemeen

- Verder versterken van de vroegsignalering en ondersteuning van kinderen in het basisonderwijs en de voorschoolse voorzieningen door bestaande voorzieningen vanuit het onderwijs, de voorschoolse voorzieningen en WIJ-teams beter op elkaar af te stemmen en te verbinden;
- Versterken van de samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij onderwijs en jeugdhulp zoals onderwijs, Leerplicht/RMC, WIJ-Groningen, GGD (JGZ) en zorgaanbieders;
- In overleg met betrokken partijen, zoals onderwijs, WIJ-Groningen en jeugdhulpaanbieders, de afstemming tussen (passend) onderwijs en jeugdhulp verder versterken en ontwikkelen van vormen van collectieve en individuele Onderwijs-Zorgarrangementen die optimaal aansluiten bij de vraag van jeugdigen, ouders en het onderwijs;
- Onderzoeken of en welke vormen van collectieve ondersteuning en jeugdhulp in het onderwijs de stijgende vraag naar (individuele) specialistische jeugdhulp terug kunnen dringen.

Concrete activiteiten

- We bieden laagdrempelige (preventieve) ondersteuning in het onderwijs met de volgende inzet, in de gemeente Groningen uitgevoerd door WIJ-Groningen: vaste contactpersonen van het WIJ-team en van de Jeugdgezondheidszorg voor alle basisscholen en kinderopvang in de gemeente Groningen; stedelijke VO-WIJteams in alle v(s)o-scholen in de gemeente Groningen; en School als Wijk in alle mbo-scholen in de provincie Groningen;
- We hebben op pilot-basis in samenwerking met de samenwerkingsverbanden passend onderwijs en WIJ-Groningen (tijdelijk) extra inzet van het stedelijk VO WIJ-team in het speciaal onderwijs (Cluster 3 en 4) en in Rebound/TTVO gerealiseerd;
- We financieren op pilot-basis collectieve ondersteuning in Cluster 3 (De Wingerd en de van Lieflandschool);
- We ontwikkelen in samenwerking met de samenwerkingsverbanden passend onderwijs, WIJ-Groningen en (soms) jeugdhulpaanbieders experimentele vormen van collectieve ondersteuning onder schooltijd en/of collectieve onderwijs-zorgvoorzieningen en/of kinderopvang-zorgvoorzieningen op voorwaarde dat er sprake is van substitutie van individuele jeugdhulp toewijzingen (onder schooltijd);
- We werken met meerdere partijen - de samenwerkingsverbanden PO en VO, het MBO, GGD en WIJ-Groningen in het kader van het Thuiszitterspact aan het terugdringen van thuiszitters door binnen drie maanden voor ieder kind/jongere een passend (integraal) aanbod van zorg en/of onderwijs beschikbaar te hebben. Om dat te bereiken hebben we onder andere afspraken gemaakt over de samenwerking in school tussen onderwijs, Leerplicht/RMC, WIJ-Groningen en GGD (JGZ);
- In RMC-verband en anderszins werken we aan een integrale aanpak voor (kwetsbare) jongeren waarbij we de domeinen jeugdhulp, onderwijs (RMC) en arbeidsmarkt daar waar mogelijk integreren.

Conclusie

Ook voor 2019 geldt dat dankzij een intensieve samenwerking tussen alle betrokken partijen op het terrein van de aansluiting jeugdhulp - (passend) onderwijs en een groeiend vertrouwen tussen deze partijen lukt het ons steeds beter om het belang van het kind centraal (te blijven) stellen. We komen veelal gezamenlijk, zowel op casus niveau als ook met betrekking tot meer algemene vraagstukken, tot (incidentele) oplossingen, al dan niet op experimentele basis, gericht op een optimale ontwikkeling van jeugdigen.

Om met elkaar, vanuit een gedeelde visie (op inclusief onderwijs) en in het belang van de ontwikkelingsmogelijkheden van (kwetsbare) jeugdigen te komen tot een innovatieve, integrale en duurzame aanpak voor Aansluiting jeugdhulp-onderwijs, die tevens leidt tot het terugdringen van de vraag naar (incidentele) jeugdhulp is een uitdaging voor de komende jaren. In lokaal en regionaal verband (Groninger gemeenten) speelt het Transformatieprogramma Jeugdhulp daar een belangrijke rol bij (zie in dit verband ook beleidsveld 4.2.2 [Specialistische zorgvoorzieningen](#)).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
03.1 Onderwijskansen	29.108	29.171	27.512	1.659
03.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking	7.995	7.483	6.304	1.179
03.1.2 Nieuwe impuls vensterschool	211	111	106	5
03.1.3 Volwasseneneducatie	2.358	2.358	2.358	
03.1.4 Onderwijshuisvesting	16.621	17.289	16.645	644
03.1.5 Talentontwikkeling	1.923	1.930	2.099	-169
03.2 Voorkomen schooluitval	3.441	3.383	3.177	207
03.2.1 VSV en Leerplicht	1.890	1.851	1.701	150
03.2.2 Leerlingenvervoer	1.550	1.532	1.476	56
Totaal Lasten	32.549	32.554	30.689	1.865
Baten				
03.1 Onderwijskansen	7.535	7.518	9.237	1.719
03.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking	3.258	3.432	4.069	636
03.1.2 Nieuwe impuls vensterschool	0	0	9	9
03.1.3 Volwasseneneducatie	2.358	2.358	2.358	
03.1.4 Onderwijshuisvesting	1.801	1.719	2.779	1.059
03.1.5 Talentontwikkeling	118	8	23	16
03.2 Voorkomen schooluitval	989	989	1.013	24
03.2.1 VSV en Leerplicht	989	989	1.000	10
03.2.2 Leerlingenvervoer	0	0	14	14
Totaal Baten	8.524	8.507	10.251	1.743

Totaal Saldo voor bestemming	24.024	24.047	20.438	3.609
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	3.400	3.411	3.411	0
Totaal onttrekkingen	3.060	3.760	3.760	0
Totaal saldo na bestemming	24.365	23.698	20.089	3.609

Financiële toelichting

3.1 Onderwijskansen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	1.659	1.719	3.378

Uitbreiding Voorschoolse peuteropvang (V 1,0 miljoen euro)

We hebben meer rijks gelden ontvangen dan verwacht. Daarnaast gaat de groei van de voorschoolse peuteropvang minder hard dan waar we vanuit waren gegaan.

Afwikkeling subsidies (V 540 duizend euro)

Binnen het sociale domein hebben we, in het kader van Maatschappelijke Kosten en Batenanalyse (MKBA) evenals in 2018, strakker op de verantwoording van subsidies gestuurd. Dit heeft tot een bate geleid van 540 duizend euro.

Programma onderwijshuisvesting (V 521 duizend euro)

We hebben de wettelijke taak om huisvesting te verzorgen voor scholen in het primair en secundair onderwijs. In dit kader worden aan scholen beschikkingen afgegeven om werkzaamheden uit te voeren aan de schoolgebouwen. Omdat beschikkingen aan de scholen ook gedurende het jaar afgegeven worden, zijn de werkzaamheden voor het programma 2019 niet volledig uitgevoerd. We hebben hierdoor in 2019 een voordeel van 521 duizend euro gerealiseerd.

Verkoop pand (V 350 duizend euro)

De verkoop van de Bakkerweg 2 te Onnen heeft een incidenteel voordeel opgeleverd. De raad van de voormalige gemeente Haren heeft in 2018 besloten tot verkoop, deze is in 2019 gerealiseerd. Deze verkoopopbrengst was niet groot.

Kapitaallasten Onderwijshuisvesting (V 226 duizend euro)

De vrijval op kapitaallasten is voornamelijk ontstaan doordat projecten zijn doorgeschoven naar het volgend jaar.

School Meerstad en MFA de Wijert (V 534 duizend euro)

De bouw van de school Groene Wei in Tersluis en de multifunctionele accommodatie (MFA) De Wijert zijn nog onderhanden. De intensiveringsmiddelen zijn vanaf 2019 toegekend. De verwachting is dat MFA De Wijert in 2020 gereed is en dat hier vanaf 2021 over wordt afgeschreven. De Groene Wei is naar verwachting in 2022 gereed, vanaf 2023 wordt hier op afgeschreven.

Achterstallig onderhoud Reggestraat (N 419 duizend euro)

Het schoolpand aan de Reggestraat is in 2019 opgeknapt. In de begroting was rekening gehouden met het activeren van deze werkzaamheden. Echter de uitgevoerde werkzaamheden worden gekwalificeerd als onderhoud. We hebben ze daarom in één keer ten laste van de exploitatie gebracht. De begrote kapitaallasten zijn vrijgevallen, per saldo is het effect in 2019 419 duizend euro nadelig.

Noodlokale Meeroevers (V 342 duizend euro)

In eerste instantie zou de scholenstichting OPOS de noodlokalen voor Meeroevers realiseren en dit per beschikking in rekening brengen bij de gemeente. De stichting heeft de gemeente in 2019 gevraagd dit proces over te nemen. De gemeente huurt nu noodlokalen. Door deze huurconstructie zijn de kosten in 2019 lager omdat deze kosten worden verspreid over de periode van het huurcontract (t/m 2021).

Huuropbrengsten (V 269 duizend euro)

De hogere baten worden verklaard doordat voor een aantal panden een te lage huuropbrengst is begroot. Dit is bij opmaak van de begroting 2020 geconstateerd naar aanleiding van de analyse van de huuropbrengsten van voorgaande jaren. Voor 2019 betekent dit een voordeel van 269 duizend euro.

Asbest Heesterpoort (N 120 duizend euro)

Bij de renovatie van de voormalige Simon van Hasseltschool aan de Heesterpoort 1 bleek de vervuiling met asbest groter dan eerder ingeschat. Dit heeft geleid tot een overschrijding van de geraamde saneringskosten met 270 duizend euro. Binnen het renovatie projectbudget zijn deze extra kosten voor een bedrag van 150 duizend euro binnen de post onvoorzien opgevangen. Hierdoor resteert een nadeel van 120 duizend euro.

Overige (V 135 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 135 duizend euro.

Programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Samen Sterk in Stad \(2012-2015\)](#)

[Meedoen maakt het verschil \(maatschappelijke participatie\) 2014](#)

[Healthy Ageing Visie en Groningen Gezond 2018-2021](#)

[Uitvoeringsnota zelforganisaties 2011-2014](#)

[Nota regionaal kompas 'Actief onder Dak' \(2014-2017\)](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014\)](#)

[Regionaal Transitiearrangement Groningen \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Beleidsplan/ Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein gemeente Groningen 2014/2015](#)

[Groningen voor elkaar, visie en uitgangspunten voor de uitvoering van de decentralisaties en "Jeugd ieders zorg!" \(2012\)](#)

[Contouren jeugdstelsel Groningen 2015-2018 \(2014\)](#)

[Meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat' \(2015\)](#)

[Kadernotitie Transformatieagenda Jeugdhulp Groninger gemeenten 2018-2020](#)

Relevante ontwikkelingen

Positief opgroeien

Wij willen een preventief jeugdbeleid waarin we het kind centraal stellen. De basis voor dit beleid wordt gevormd door de beweging rond positief opgroeien. Deze beweging, die inmiddels is ingezet, zetten wij voort. Wij willen daarbij een beweging bewerkstelligen van problematiseren, naar normaliseren. Hiermee willen we voorkomen dat kinderen en jongeren onnodig en/of te snel beroep doen op zwaardere vormen van jeugdhulp.

Van zorg naar gezondheid

Vanuit onze ambitie om de gezondste gemeente van Nederland te worden zetten we in op het verkleinen van gezondheidsverschillen tussen wijken en dorpen. Tevens zetten we in op het verhogen van het aantal gezonde levensjaren. Hiertoe willen we een maatschappelijk akkoord sluiten met gemeenten, verzekeraars, zorgverleners en andere maatschappelijke partners. De focus in het akkoord moet komen te liggen op preventie.

Van zorg naar werk en welbevinden

We zetten de beweging in gang van zorg naar werk en welbevinden; we willen dat meer mensen meedoen. Daarbij zetten we gemeentelijke middelen bewust meer ontwikkelingsgericht in, gericht op scholing, (gesubsidieerd) werk en maatschappelijke participatie. De WIJ teams spelen in deze ontwikkeling een belangrijke rol, als netwerkaanjager. Daarbij kijken we ook kritisch naar de samenstelling van de WIJ teams, deze is wat ons betreft afhankelijk van de bevolkingssamenstelling van een buurt of dorp en van wat de inwoners nodig hebben.

We zetten een viertal Gebiedsondersteunende Netwerken (GON) in, om de zorg vanuit de medische invalshoek te verminderen. Het GON heeft in dat kader de opdracht om samen met de WIJ teams en andere partners preventief te werken.

Aanvullend investeren we in een aanpak van 240 multi-probleem gezinnen, gericht op het bieden van integrale ondersteuning, waarbij zoveel mogelijk een stapeling van indicaties moet worden voorkomen.

Huishoudelijke hulp

Veel inwoners van de gemeente maken gebruik van huishoudelijke hulp. We willen dat de mensen die het echt nodig hebben huishoudelijke hulp kunnen ontvangen. Er wordt daarom van geval tot geval bekeken welke

ondersteuning iemand nodig heeft en dat vereist een zorgvuldig onderzoek. Een zorgvuldig onderzoek maakt onderdeel uit van een maatwerkvoorziening. Om die reden is het voornemen om de huishoudelijke hulp alleen nog als maatwerkvoorziening af te geven.

Integratie nieuwe Groningers

De gemeente herbergt zo'n 1500 statushouders. Er is een actieve aanpak ontwikkeld voor inburgering en integratie. We zetten alles op alles om de nieuwe Groningers aan het werk te helpen zodat zij nog sneller kunnen integreren in de Groningse samenleving.

Opvang en begeleiding

We hebben oog voor de meer kwetsbare mensen in onze samenleving zoals daklozen en mensen in beschermd wonen instellingen. Er zijn afspraken met corporaties en zorginstellingen om sneller woningen beschikbaar te stellen om de doorstroom en uitstroom uit de maatschappelijke opvang en beschermd wonen instellingen te verbeteren.

Groningen wordt met ingang van 1 april een van de pilotgemeentes voor een Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV) als opvolger van de bed bad brood voorziening. Op basis van de kennis en ervaring die in de pilots is opgedaan, krijgt het landelijke netwerk van LVV's een definitieve vorm.

Deelprogramma 4.1: Sociaal klimaat

In het deelprogramma Sociaal klimaat staan beleidsinterventies centraal die gericht zijn op het versterken van de lokale sociale samenleving. Het draait daarbij om het bevorderen van zelf- en samenredzaamheid, met nadrukkelijke aandacht voor preventieve interventies. De maatschappelijke effecten waaraan deze interventies bijdragen zijn erop gericht dat onze inwoners het gevoel hebben erbij te horen, zich betrokken voelen bij elkaar en de eigen leefomgeving, zich inzetten voor elkaar, regie hebben over hun leven, participeren en zich gezond, veilig en zelfredzaam voelen. Deze interventies ontwikkelen we vanuit het besef dat optimale deelname aan de (lokale) samenleving niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid is.

Wij willen de sociale basis in onze gemeente bestendigen en versterken door te investeren in community ontwikkeling en in de ontwikkeling van basisvoorzieningen. Dit doen we samen met inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers als ook met behulp van de preventieve aanpak van Stichting WIJ Groningen. Investeren in de kracht van mensen begint met het bestendigen en versterken van de sociale basis, oftewel de basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen elkaar kunnen ontmoeten en leren kennen, hun talenten kunnen ontwikkelen en inzetten, elkaar kunnen helpen, problemen kunnen voorkomen en/of deze zo veel mogelijk zelf en met hun sociale omgeving kunnen aanpakken.

Daarnaast investeren we in verschillende vormen van informele ondersteuning. Hierbij kan worden gedacht aan mantelzorg voor familieleden, aan vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, aan initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties en aan 'buurthuizen-in-zelfbeheer' die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Investeren in vrijwillige inzet heeft tot doel mensen te verbinden en moet iets toevoegen aan het leven van alle betrokkenen. Maatschappelijke initiatieven spelen een bijzondere rol in het versterken van de sociale basis. Ze zijn gericht op het versterken van sociale verbanden en op het vergroten van maatschappelijke participatie en burgerkracht. We verwelkomen en ondersteunen deze initiatieven.

Beleidsvelden

- Actief burgerschap en bewonersinitiatieven
- Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken
- Positief opgroeien
- Diversiteit, integratie en emancipatie

- Lokaal gezondheidsbeleid, infectieziektebestrijding en openbare gezondheidszorg
- Sociale basisvoorzieningen

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 2 weken (zeer) gelukkig te hebben gevoeld	-	-
Schaalscore geluk: gemiddeld rapportcijfer dat jongeren (groepen 2 en 4 VO) hebben gegeven aan hun ervaren gevoel van geluk (0-10) (o.b.v. de afgelopen 4 weken)	minimaal landelijk gemiddelde	-(later dit voorjaar bekend)
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de wijze van meedoen aan de Groningse samenleving	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt voldoende contacten te hebben met anderen	-	-
Schaalscore: sociale samenhang in de buurt	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich (mede) verantwoordelijk te voelen voor (de leefbaarheid van) de eigen buurt	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt bereid te zijn een buurtgenoot te helpen in geval van ziekte of een beperking	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) actief te hebben ingezet voor de eigen woonbuurt	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) vrijwilligerswerk te hebben gedaan	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) mantelzorg te hebben geboden	-	-
% mantelzorgers (18 jaar e.o.) dat zegt zich (tamelijk zwaar tot over-) belast te voelen bij het geven van mantelzorg	-	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt minimaal 2-3 keer per maand gepest te worden	maximaal landelijk gemiddelde	-(later dit voorjaar bekend)
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt (veel) inactief (sedentair) gedrag te vertonen	maximaal landelijk gemiddelde	-(later dit voorjaar bekend)
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) gediscrimineerd te hebben gevoeld	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken om elkaar te ontmoeten, zoals buurthuizen, pleinen en parken, in of nabij de eigen buurt	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van instanties voor ondersteuning en zorg, zoals WIJ-Groningen, in of nabij de eigen buurt	-	-

4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven

Wij werken aan een inclusieve samenleving waaraan iedereen naar vermogen kan deelnemen. In dat kader stimuleren we actief burgerschap in energieke buurten en wijken en bieden we faciliteiten aan burgers die verantwoordelijkheid willen nemen voor elkaar en voor hun omgeving. Mensen zijn in hun wijk of buurt beter in staat kansen te benutten of oplossingen aan te dragen voor problemen die zij ervaren. Niet meer de vraag 'wie lost dit voor mij op' maar 'wat kan ik daaraan bijdragen'? Dat kan door verbindingen te leggen met wijkbewoners onderling, met buurtinitiatieven, scholen en studenten, verenigingen, vrijwilligersorganisaties, welzijnswerk, zorg, kerken, moskeeën en ondernemers. Als gemeente hebben we daarin een faciliterende, stimulerende en verbindende rol. We willen als gemeente verbinden met burgerkracht; overheidsparticipatie in burgerinitiatieven.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal ondersteunende bewonersinitiatieven in het kader van innovatie ateliers	-	4

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen de 'beweging' van actief burgerschap verder voeden en faciliteren zodat zij zich verder uit kan breiden. We streven daarbij naar een toename van het aantal actieve burgers en burgerinitiatieven en richten ons op een bruisende energieke beweging in zowel de stad als in de dorpen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Vanuit het Innovatieatelier hebben we:

- De sociale ondernemers challenge opgezet voor innovatieve ideeën om de sociale basis versterken;
- De vijf Groningse Paretjes (Odenshuis, De Opstap, Kringloop Plus, De Wiershoeck en het Hamelhuys) ondersteund en begeleid als zijnde 'de Leertuin';
- De Oude Bieb, Jasmijn zorgt, Dig 050 ondersteund;
- Vier burgerinitiatieven geselecteerd en gefinancierd. Vrijwilligerswerk voor mensen met Dementie, Buurten met een bakkie, Vrijwilligersgeluk, Studentenhuis zoekt Senior;
- Subsidie verstrekt aan Buitengewoonzijn die broedplaatsen creëert. Hieruit zijn in Groningen al meer dan 50 ideeën uitgevoerd.

Conclusie

In 2019 hebben we tijd, aandacht en energie ingezet op de ontwikkeling van de 'sociale basis'. De verdere versterking van de sociale basis behoeft meer aandacht. Daarom zetten we nog meer in het versterken van de sociale basis in het gebiedsgerichte werken. We zien in het gebiedsgerichte werken mooie ontwikkelingen, de "beweging" van burgerinitiatieven groeit, steeds meer inwoners nemen initiatieven en/of sluiten zich hierbij aan. Meer ruimte voor de versterking van de sociale basis met behulp van buurtinitiatieven en - ontmoetingen leidt tot meer eigenaarschap en betrokkenheid van buurtbewoners bij hun buurt/wijk.

4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken

Voor het welbevinden zijn sociale contacten in de eigen buurt van grote betekenis. Mensen kunnen hierdoor gemakkelijker samen activiteiten ondernemen, elkaar helpen en iets aan elkaar vragen. Wij hebben de overtuiging dat veel mensen iets voor een ander willen doen. Wij vinden het belangrijk dat mensen daarvoor gewaardeerd en gezien worden. Daarnaast moeten mantelzorgers en vrijwilligers kunnen rekenen op adequate faciliteiten en (professionele) ondersteuning. Die worden geboden door inwoners onderling en door verschillende (gesubsidieerde) instellingen en in (wijk)accommodaties.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal (nieuw) ingezette vrijwilligers door Humanitas	-	(791) 2908
% meldingen dat afgehandeld is met inzet van een basisvoorziening en/of informele ondersteuning *	toename	61%

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen dat de inwoners van de Groninger wijken en dorpen met plezier wonen en leven. In energieke wijken en dorpen waar het bruist van activiteiten die door en voor en met bewoners worden georganiseerd. Ieder draagt

naar vermogen een steentje bij en dat geeft een gevoel van saamhorigheid, erbij te horen en thuis te zijn. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve individuele en collectieve activiteiten. Daarnaast willen we de hierboven genoemde verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg verder versterken. Vrijwilligers en mantelzorgers voelen zich (h)erkend en gewaardeerd. De informele zorg is de basis waar de formele zorg zich bij aansluit en aanpast.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben onder andere de volgende organisaties gesubsidieerd die informele ondersteuning bevorderen:

- Humanitas voor de kartrekkersrol van de Coalitie Eensamen, de maatjesprojecten, opgroeien, opvoeden, thuisadministratie, verlies, mantelzorgondersteuning, enzovoort;
- LINK 050 voor onder andere de vrijwilligersvacaturebank en ondersteuning van vrijwilligersorganisaties;
- [Wehelpen](#), een matchingsite tussen hulpvragen en hulpaanbod ;
- [Thuisgekookt](#), een bemiddelingsite voor het koken van burens voor kwetsbare wijkbewoners;
- Vlegter voor de ondersteuning van een aantal vrijwilligersprojecten;
- De buurthuizen/ accommodaties;
- De 5 Groningse pareltjes, Stichting Queri poezenopvang bij mensen die zich eenzaam voelen, Stichting Kas Vital vrijwilligers die Antilliaanse jongeren ondersteunen;
- WIJS, Jimmy's, Jonge Helden en studentendesk van het Rode Kruis voor verbinding tussen jongeren en Stadgers.

We hebben verder ook:

- Bewonersinitiatieven ondersteund gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en samenredzaamheid van de eigen woonomgeving;
- Een eerste aanzet gemaakt voor de kadernotitie de sociale basis waarin we onze ambities aangeven voor het bevorderen van sociale samenhang, samenredzaamheid en leefbaarheid in de wijken en de harmonisering nadere regels van de Algemene Subsidieverordening.

Conclusie

Er is veel bedrijvigheid geweest als het gaat om het bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid. Veel inwoners hebben iets gedaan voor een ander of zijn maatschappelijk actief geweest. Mantelzorgers en vrijwilligers hebben kunnen rekenen op adequate faciliteiten, waardering en (professionele) ondersteuning op maat. Het versterken van de sociale basis is verder vormgegeven. We continueren het beleid.

4.1.3 Positief opgroeien

Positief opgroeien is een beweging die het kindperspectief centraal stelt en zich richt op het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van jeugdigen. We streven er naar dat alle kinderen en jongeren, ook zij die meer risico lopen op ontwikkelingsachterstanden, opgroeien in een positieve en stimulerende leefomgeving, waarin ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen, actief te participeren en hun stem te laten horen.

Deze beweging wordt gedragen door jeugdigen, ouders en maatschappelijke partners in de wijk, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ-Groningen en JGZ. Op termijn zullen, naar we hopen, steeds meer inwoners betrokken raken bij deze beweging en samen de regie nemen op het ontwikkelen van een kindvriendelijke wijk, waar vooral ook aandacht is voor kinderen en jongeren die opgroeien in een meer risicovolle leefomgeving.

Deze ontwikkeling naar een kindvriendelijke wijk is een integraal onderdeel van het Wijkvernieuwingproces, dat zich richt op fysieke en sociale vernieuwing van een wijk, zo veel mogelijk onder regie van inwoners zelf. In eerste instantie ligt de prioriteit van Positief Opgroeien en van Wijkvernieuwing bij aandachtswijken. Dit zijn de wijken waar we als eerste gezamenlijk met inwoners (gaan) werken aan een sociale, groene, sterke, gezonde en kindvriendelijke samenleving.

De beweging van Positief Opgroeien vormt de kern van ons preventief jeugdbeleid. Met dit beleid sluiten we aan bij landelijke en internationale ontwikkelingen, zoals de Childfriendly Cities of te wel Kindvriendelijke Steden, en ook bij de provinciale Transformatieagenda jeugdhulp. Positief opgroeien stelt het kind-perspectief en de eigen kracht van kinderen en jongeren centraal en sluit aan bij het verdrag Rechten van het kind. Tevens willen we een ontwikkeling bewerkstelligen van problematiseren naar normaliseren en van jeugdhulp naar preventie. We willen zoveel mogelijk voorkomen dat kinderen en jongeren een beroep moeten doen op zwaardere vormen van jeugdhulp.

 We geven gebiedsgericht uitvoering aan Positief Opgroeien. Activiteiten elders in deze jaarrekening die passen bij Positief Opgroeien. Zie ook beleidsveld [3.1.2 Nieuwe impuls Vensterschool](#) en beleidsveld [3.2.3 Passend onderwijs](#).

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Inwoners en betrokken maatschappelijke partners nemen zelf regie op en verantwoordelijkheid voor de beweging van Positief opgroeien in de wijken en het ontwikkelen van kindvriendelijke wijken;
- Meerjarige subsidiëring van de wijkplannen Positief Opgroeien en een wijze van subsidieverantwoording die aansluit bij het proces om meer regie en verantwoordelijkheid neer te leggen bij inwoners zelf en bij betrokken maatschappelijke partners;
- Meer samenhang en integratie van Positief Opgroeien in de wijk, Wijkvernieuwing en de JOGG aanpak;
- Meer doorlopende lijnen in de ontwikkeling en de ondersteuning en jeugdhulp van kinderen (in de wijk), te beginnen bij het jonge kind. Uit onderzoek is immers gebleken dat de eerste duizend dagen in het leven van een kind van groot belang zijn voor de groei en ontwikkeling van het kind;
- Meer samenhang en afstemming in de aanpak veiligheid, preventie en jeugdhulp voor risicojongeren en problematische jeugdgroepen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In 5 gebieden - Selwerd/Paddepoel/Tuinwijk, Lewenborg, De Wijert, Beijum en de Korrewegwijk - hebben we Positief opgroeien in de wijk geïmplementeerd. Deze aanpak hebben we daar waar mogelijk geïntegreerd met de inzet vanuit Wijkvernieuwing en vanuit Jongeren op Gezond gewicht (JOGG). Betrokken partijen in de wijk, waaronder scholen, kinderopvang, WIJ-Groningen en JGZ, hebben - in het ene gebied meer dan in het andere - zelf de verantwoordelijkheid en de regie voor de ontwikkeling van Positief Opgroeien in de wijk en voor het samen ontwikkelen van kindvriendelijke wijken op zich genomen;
- Het meerjarig subsidiëren van de wijkplannen Positief Opgroeien is in 2019 doorkruist door de bezuinigingen die vanaf 2020 ook de wijkplannen positief opgroeien raken, waardoor eerder vastgestelde wijkplannen bijgesteld moesten worden;
- Ook in 2019 hebben we op wijkniveau samen met partners gewerkt aan meer samenhang en integratie in het gezinsgerichte, schoolgerichte en wijkgerichte (preventieve) jeugdaanbod in samenwerking met WIJ-Groningen, de Jeugdgezondheidszorg, scholen, kinderopvang en andere betrokken partijen. Het betreft onder andere (beleid)programma's als Kansrijke start (jonge kinderen tot 2 à 3 jaar), Kansbeleid (vooral kinderen van 2 tot 6 jaar), Vensterschool (kinderen van 0-13 jaar), Armoedebeleid, JeugdGezondheidsZorg (JGZ), Aansluiting Jeugdhulp-Onderwijs (een belangrijke ontwikkel-lijn binnen de Transformatieagenda, Veiligheidsbeleid, Sportbeleid en programma's gericht op het versterken van het Sociaalpedagogisch en veilig klimaat in het gezin, de school en de wijk (zoals Vreedzaam). Dit om doorlopende lijnen in de ontwikkeling en de zorg en ondersteuning van kinderen (in de wijk) te realiseren, te beginnen bij het jonge – soms nog ongeboren – kind;

- We hebben met reguliere programma's als Groningen Fit, Bslim, het zwemvangnet en vele andere activiteiten en met voorlichtingscampagnes over gezonde voeding, bewegen, alcohol, drugsgebruik en dergelijke op gebiedsniveau ingezet op een gezonde leefstijl en op het bevorderen van gezondheid en het terugdringen van gezondheidsverschillen.

Conclusie

De gebiedsgerichte ontwikkeling van Positief Opgroeien in de wijk krijgt in afstemming met de wijkvernieuwing en JOGG en in samenwerking met WIJ-Groningen en andere partners in de wijk steeds meer vorm. Dit maakt dat er meer samenhang ontstaat tussen het voorzieningen- en activiteiten aanbod in de wijk en dat het aanbod steeds beter aansluit bij de vraag vanuit de inwoners. Ook op beleidsniveau vindt steeds meer inhoudelijke afstemming plaats tussen verschillende programma's waardoor de effectiviteit en resultaatgerichtheid van onze gezamenlijke inspanning toeneemt.

4.1.4 Diversiteit, integratie en emancipatie

Diversiteit maakt onze gemeente sterker, creatiever en innovatiever en plaatst ons tegelijkertijd voor de uitdaging om deze kracht en energie op te zoeken, te vergroten en te stimuleren. We willen dat iedereen in de Groningse samenleving, ongeacht herkomst, geslacht, geardeerdheid, leeftijd of andere zaken, dezelfde kansen krijgt om actief mee te doen. Want een inclusieve samenleving is een voorwaarde voor participatie. We willen dat iedereen in Groningen zich thuis voelt: een gemeente waar al die verschillende mensen de samenleving sterker en aantrekkelijker maken en waar bewoners elkaar op overeenkomsten of juist verschillen weten te vinden. Daarvoor zoeken wij de veranderkracht en de energie op, stimuleren en ondersteunen we activiteiten, projecten en samenkomsten van maatschappelijke organisaties en vrijwilligersgroepen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal samenwerkingspartners dat zich verbindt aan de thema's van de diversiteitsagenda	15	25
Aantal activiteiten dat vanuit het activiteitenbudget mede gesubsidieerd wordt	35	35

Wat wilden we bereiken in 2019?

Met de diversiteitsagenda en een campagne verbinden we verschillende bevolkingsgroepen in de gemeente Groningen met elkaar. Ook in 2019 weten initiatiefnemers elkaar te vinden en stemmen activiteiten op elkaar af en ontwikkelen ze samen nieuwe activiteiten.

We faciliteren projecten en activiteiten die aansluiten bij actuele maatschappelijke ontwikkelingen en thema's van de diversiteitsagenda aan de orde stellen, uitwerken en verder tot ontwikkeling brengen.

We organiseren minimaal twee keer per jaar een diversiteitscafé die gemeentelijke netwerken versterkt en aandacht vraagt voor relevante thema's.

We organiseren Diversity Day, ondersteunen de campagne 'Dat is Groningen' en nieuwe initiatieven die zich aandienen zoals projecten van Capital of Happiness en City Central.

We werken aan het vergroten van de sociale acceptatie, de zichtbaarheid en de veiligheid(s)beleving van de LHBTPlus-gemeenschap in de gemeente. We zetten ons in om actieve verbindingen tussen vergunninghouders en de Groningse samenleving tot stand te brengen. Ook plegen we inzet op het verhogen van het taalniveau van vergunninghouders.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 hebben we samen met inwoners de campagne 'Groningen viert de liefde' vormgegeven en uitgevoerd als antwoord op de motie 'Vier de liefde in Groningen' van juli 2018. De campagne beoogde de tolerantie te vergroten tussen verschillende Groningers. In totaal hebben 150.000 Groningers actief de informatie van de campagne gelezen en/of gereageerd.

De pilot 'Veilige Steden' heeft verrassende samenwerking op gang gebracht tussen veel verschillende partijen en heeft geresulteerd in een aantal nieuwe aanpakken om met name grensoverschrijdend seksueel gedrag terug te dringen. Als één van de tien gemeentes doen we mee aan dit project dat ondersteund wordt door het ministerie van OCW. Door dit project hebben we meegedaan aan 'Orange the World', een wereldwijde campagne tegen geweld tegen meisjes en vrouwen. Het nieuws over deze campagne is goed opgepakt door de regionale media en is op verschillende manieren 89 keer online gepost. Bij alle activiteiten zijn ruim 200 mensen betrokken geweest.

2019 was ook het jaar van de viering van 100 jaar vrouwen kiesrecht. Ruim 100 vrouwen uit de verschillende wijken hebben een vrouwenmars gelopen in het centrum en in het gemeentehuis het kiesrecht gevierd. Deze mars, viering en tentoonstelling waren onderdeel van de activiteiten die er het hele jaar door hebben plaatsgevonden in verband met 100 jaar vrouwenkiesrecht.

Diversity Day werd voor de tweede keer op verschillende locaties (acht in totaal) bij ondernemers in de binnenstad gevierd. Het nieuwe concept bereikt meer winkelend publiek en deze vorm brengt nieuwe verbindingen in de stad tot stand.

In 2019 hebben wij uitvoering gegeven aan het meerjarenplan regenbooggelden 2019-2021 door de diversiteitscampagne 'Ik accepteer jou. Jij mij ook?' uit te voeren. De campagne was vooral gericht op jongeren. Bij de uitvoering was onder meer de nachtburgemeester betrokken.

In 2019 heeft de Stichting Platform LGBT Groningen, organisator van onder meer de regenboogweek, wegens gebrek aan voldoende bestuursleden geen aanvraag meer ingediend voor een subsidie uit het LHBTI-budget. Voor 2020 onderzoeken wij samen met het COC Groningen en Drenthe wie de uitvoering van de regenboogweek op zich gaat nemen.

Conclusie

Dit jaar waren er, door een samenloop van omstandigheden, veel campagnes die aandacht vroegen voor emancipatie en diversiteit. Deze campagnes hebben ruim de aandacht gevestigd op diversiteit en soms ook stof doen opwaaien en de maatschappelijke discussie gevoed. De campagnes hebben ruimte geboden voor nieuwe samenwerking, nieuwe manieren van werken en publieke aandacht voor belangrijke thema's. De zelforganisaties blijven in deze ontwikkeling achter en vragen steeds minder vaak activiteiten subsidie aan. De subsidieregeling die om meer effecten vraagt heeft daar een rol in. Vanuit het activiteitenbudget van de diversiteitsagenda zijn daarentegen nieuwe en andere activiteiten ondersteund, waardoor het aantal activiteiten gelijk is gebleven. Daarnaast zie je in de wijken van onze gemeente dat er veel aandacht is voor thema's die met diversiteit te maken hebben. Ontmoeting, verhalen delen en kennismaken staan daarin steeds centraal. Het aantal samenwerkingspartners is gegroeid door de genoemde campagnes. En vanuit deze campagnes ontstonden nieuwe netwerk relaties die duurzame relaties hebben gecreëerd.

4.1.5 Lokaal gezondheidsbeleid en publieke gezondheid

Onze ambitie is dat iedereen, jong en oud, gezonder door het leven gaat en gezond ouder wordt. Ons doel is een samenleving waar iedereen naar vermogen meedoet en geniet van een onafhankelijk leven met een hoge levenskwaliteit. We investeren dan ook in een sociale en fysieke leefomgeving die de gezondheid van onze inwoners beschermt en die gezond gedrag gemakkelijker maakt. Een gezonde dagelijkse omgeving moet veilig zijn,

rookvrij, uitnodigen tot ontmoeting en beweging en de consumptie van gezonde voeding stimuleren. We betrekken de (wijk-)bewoners hierbij.

Tussen groepen inwoners en wijken bestaan substantiële verschillen qua gezondheid en leefstijl, die mede samenhangen met de sociaaleconomische situatie van de bewoners. Om deze reden richten wij ons extra op de wijken waar veel gezondheidspotentieel is (de vier wijkvernieuwingswijken). De gebiedsgerichte aanpak biedt grote kansen om een gezonde en veerkrachtige wijk te realiseren. Daarbij hanteren we geen top down benadering maar bekijken samen met bewoners en andere partijen wat waar nodig is en waar kansen liggen om een gezonde - fysieke en sociale - leefomgeving te creëren.

Onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is Positief Opgroeien. We willen dat alle Groningse kinderen gezond opgroeien in een veilige leefomgeving waar ze hun talenten kunnen ontwikkelen, meetellen en leren zich verantwoordelijk te voelen voor zichzelf en anderen. Bewoners, jeugdigen, professionals en vrijwilligers worden uitgedaagd om hierin samen te werken en - op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens - gezamenlijk een plan op te stellen. Belangrijke thema's op het terrein van gezondheid zijn: gezonde start, gezond gewicht, gezonde en actieve leefstijl, positief ouderschap, sociale aansluiting en sociale veiligheid.

Op basis van de Wet publieke gezondheid voert de GGD taken uit op het gebied van preventie, gezondheidsbevordering- en bescherming. In de dienstverleningsovereenkomst maken we afspraken op welke wijze de GGD optimaal kan bijdragen aan het realiseren van onze doelen.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Oude Wijken, West, Oost, Zuid
We hebben samen met partners en bewoners in de wijkvernieuwingswijken een samenhangende aanpak ontwikkeld gericht op een gezonde leefomgeving (sociaal en fysiek) en het bevorderen van gezond gedrag. Meer informatie vindt u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Oude wijken](#);
- Onze gemeentelijke gebouwen en terreinen zijn rookvrij gemaakt;
- Positief Opgroeien:
Positief Opgroeien (waarvan gezondheid met de JOGG aanpak één van de pijlers is) is uitgerold van drie naar vijf wijken in de gemeente. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We hebben de samenwerking tussen het medische en het sociale domein (incl. WIJ) versterkt door verdere uitrol van Welzijn op Recept, en met de inzet van Ondersteuners Jeugd & Gezin;
- Versterken rol opdrachtgever naar GGD, ter voorbereiding op de verzelfstandiging van de GGD per 1-1-2020.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Oude Wijken, West, Oost, Zuid
We hebben samen met partners en bewoners in de wijkvernieuwingswijken een samenhangende aanpak ontwikkeld gericht op een gezonde leefomgeving (sociaal en fysiek) en het bevorderen van gezond gedrag. Meer informatie vindt u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Oude wijken](#);
- Het rookbeleid is herijkt en bij (bijna) alle terreinen is een rookplek aangewezen die niet meer in het zicht is en niet voor overlast voor komende of gaande medewerkers zorgt (niet meer voor de deur);
- Positief Opgroeien:
Positief Opgroeien (met JOGG als instrument binnen Positief Opgroeien en binnen de wijkvernieuwing) is uitgerold van drie naar vijf wijken in de gemeente. Het gaat om De Wijert, Lewenborg, Beijum, Korrewegwijk en Selwerd/Paddepoel/Tuinwijk. De aanjagers Positief Opgroeien, JOGG-regisseurs en sociaal gebiedsontwikkelaars werken nauw samen in deze wijken. Zie ook beleidsveld [4.1.3 Positief opgroeien](#);

- We hebben de samenwerking tussen het medische en het sociale domein (incl. WIJ) versterkt met de inzet van Ondersteuners Jeugd & Gezin. In het Gezondheidscentrum Lewenborg wordt de samenwerking tussen het medische en sociale domein versterkt door middel van de succesvolle methodiek Welzijn op Recept;
- Met de GGD is een Dienstverleningsovereenkomst getekend waarin we de afspraken met de GGD vastleggen. Tevens is ingezet op het versterken van onze rol als opdrachtgever naar de GGD, ter voorbereiding op de verzelfstandiging van de GGD per 1-1-2020.

Conclusie

In 2019 is uitvoering gegeven aan de beleidsnota 'Groningen Gezond' en aan de visie op Healthy Ageing.

4.1.6 Sociale basisvoorzieningen

In de transformatie van het brede sociaal domein spelen sociale basisvoorzieningen een sleutelfunctie. Het werken aan een optimale benutting van sociale basisvoorzieningen is namelijk een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle transformatie. Basisvoorzieningen worden (wijk)breed aangeboden, door een divers aantal partijen. Gedacht kan worden aan de vrijwilligersprojecten van Humanitas, of aan het brede aanbod aan activiteiten vanuit de verschillende buurtaccommodaties. Voor een nauwkeuriger omschrijving van onze interventies in de sociale basis verwijzen we naar de beleidsvelden [4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven](#) en [4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken](#). De interventies die in dit deelprogramma centraal staan hebben betrekking op WIJ Groningen, vanwege de sleutelpositie van deze organisatie in het kader van de benutting van sociale basisvoorzieningen. WIJ Groningen geeft uitvoering aan een groot aantal gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden op grond van de Jeugdwet en de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Het geheel aan taken richt zich in belangrijke mate op (collectieve) preventie en individuele ondersteuning voor onze inwoners.

WIJ Groningen heeft een faciliterende taak richting de basisvoorzieningen in de wijk. Deze basisvoorzieningen zijn van groot belang voor de leefbaarheid en de sociale samenhang. WIJ Groningen zet zich daarom in op het zo goed mogelijk benutten van de mogelijkheden die in deze sociale basis aanwezig zijn. Hierbij kan worden gedacht aan basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk & inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen zich kunnen ontwikkelen, problemen kunnen voorkomen en/of deze zo veel mogelijk zelf en met hun naaste omgeving kunnen aanpakken. Daarnaast gaat het om investeren in verschillende vormen van vrijwillige inzet, zoals in mantelzorg voor familieleden, in vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, in initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties, maar ook in buurthuizen-in-zelfbeheer die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Vrijwillige inzet en maatschappelijke initiatieven verbinden mensen met elkaar en voegen iets toe aan het leven van alle betrokkenen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (wel eens) gehoord te hebben van WIJ-Groningen	> 70%	78%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (redelijken goed) bekend te zijn met de dienstverlening van WIJ-Groningen	> 60%	66%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) contact te hebben gehad met WIJ-Groningen	<i>kengetal</i>	30%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt te weten waar te moeten zijn met een hulpvraag	> 70%	71%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gemakkelijk te vinden om bij WIJ-Groningen naar binnen te lopen	> 70%	71%

Wat wilden we bereiken in 2019?

Ten behoeve van de sociale basis(voorzieningen) en met het oog op (collectieve) preventie werken de WIJ-teams, in opdracht van de gemeente Groningen, aan de volgende resultaten:

- De eigen kracht en de gezamenlijke kracht van inwoners is versterkt door bij voorkeur gebruik te maken van sociale (pedagogische) netwerken en basisvoorzieningen;
- Kinderen en jongeren ontwikkelen zich optimaal en groeien gezond en veilig op;
- Inwoners hebben invloed op en zeggenschap over de door Stichting WIJ Groningen geïnitieerde initiatieven en voorzieningen in hun wijk;
- Inwoners en maatschappelijke partners weten waarvoor ze Stichting WIJ Groningen kunnen benaderen en ervaren het WIJ-team als laagdrempelig en jeugd vriendelijk;
- Huisartspraktijken kennen en vertrouwen de expertise van WIJ Groningen en verwijzen inwoners door naar WIJ Groningen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

WIJ Groningen is nu enkele jaren operationeel en inmiddels is het merendeel van de inwoners ermee bekend. Zo had 78% van de inwoners van 18 jaar en ouder in 2019 gehoord van WIJ Groningen waar dit in 2016, weliswaar in de voormalige gemeente Groningen, nog 54% bedroeg. Ook ten opzichte van 2018 is nog steeds een (lichte) stijging zichtbaar (+3%), het beoogde streefdoel van 70% is daarmee ruimschoots behaald.

Ook de bekendheid met de dienstverlening van de WIJ Groningen is vergroot. In 2019 was van de groep inwoners die wel eens van WIJ Groningen heeft gehoord 66% redelijk tot goed bekend met de dienstverlening die WIJ Groningen biedt; een toename van 2% ten opzichte van 2018. Ook hier is het beoogde streefdoel van 60% behaald.

Circa 30% van de inwoners die (enigszins) bekend zijn met de dienstverlening van stichting WIJ Groningen gaf in 2019 aan in de afgelopen 12 maanden ook daadwerkelijk contact te hebben gehad met een medewerker van een WIJ-team, wat neerkomt op ongeveer 21% van de totale bevolking van 18 jaar en ouder in de nieuwe gemeente. Bij de overgrote meerderheid (ca. 86%) heeft het contact geleid tot een vorm van ondersteuning c.q. dienstverlening. Het bieden van informatie vanwege een hulpvraag (43%) of het doen van de toeleiding richting een maatwerk voorziening (18%) kwamen hierbij als meest genoemd naar voren.

Van de groep personen die op enigerwijze zijn geholpen bij een hulpvraag gaf circa 71% van aan dat zij de weg naar ondersteuning (redelijk) goed wisten te vinden. Eenzelfde percentage vond het makkelijk om bij een WIJ-locatie naar binnen te gaan of contact te leggen met een WIJ-team. Deze waarderende uitkomsten zijn over de laatste drie meetmomenten behoorlijk stabiel gebleken, hoewel er met betrekking tot het makkelijk binnenlopen bij WIJ-Groningen een lichte daling in de score zichtbaar is (-2%). Overigens moet ten aanzien van alle uitkomsten uit 2019 opgemerkt worden dat deze voor het eerst betrekking hebben op de nieuwe gemeente, dus inclusief Haren en Ten Boer. Met scores van 71% is desondanks bij beide indicatoren het streefdoel van 70% behaald. Wel blijft de toegankelijkheid van de WIJ-teams onze aandacht behouden, temeer er in 2019 ook enkele (schaal vergrotende) veranderingen hebben plaatsgevonden in de organisatie, als ook het samenvoegen van enkele fysieke locaties.

Conclusie

In toenemende mate kan worden geconstateerd dat WIJ Groningen als naam en organisatie een bekend begrip is geworden onder een groot deel van de inwoners van onze gemeente, ook onder hen die niet of nauwelijks hulpbehoevend zijn. Het daadwerkelijke bereik van de WIJ-teams is eveneens vergroot. In absolute zin is al een aantal jaren sprake van een toename van inwoners die op één of andere wijze contact met WIJ Groningen heeft gehad. De aard en intensiteit van dit contact is uiteenlopend. Het betreft zowel hulpvragen of initiatief vanuit

inwoners, als het outreachend en actief verbinding leggen vanuit WIJ-Groningen zelf. Een ruime meerderheid van de inwoners die contact over en/of ondersteuning vanwege een hulpvraag heeft gehad, geeft aan de weg hier naartoe relatief gemakkelijk te vinden en de entree van WIJ Groningen als laagdrempelig te ervaren. Kijkend over de afgelopen vier jaren zien we op deze aspecten behoorlijk stabiele uitkomsten.

Deelprogramma 4.2: Passende ondersteuning en zorg

In het deelprogramma passende ondersteuning en zorg staat het verlenen van (al dan niet tijdelijke) ondersteuning en zorg centraal, dat gericht is op de bevordering van de zelfredzaamheid en participatie van onze inwoners in de samenleving en moet voorkomen dat inwoners 'op straat belanden'. Indien hiervan toch sprake is, bieden we sobere opvang en werken we vanuit dat perspectief aan het herstel van regie. In situaties waarbij de zelfredzaamheid van onze inwoners onder voortdurende druk staat en het risico op terugval aan de orde van de dag is, is de ondersteuning primair gericht op het stabiliseren. Soms is sprake van zware, complexe problematiek, waarbij crisisinterventies aan de orde kunnen zijn.

De geboden ondersteuning moet passend en op maat zijn, in aansluiting op de behoefte van de vrager. Tevens dient de ondersteuning aanvullend te zijn op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners. Indien de eigen kracht en eigen mogelijkheden chronisch kwetsbaar blijken, richt ondersteuning zich op een situatie van duurzame stabiliteit. De maatschappelijke effecten die we willen bereiken met interventies zijn erop gericht dat de situatie voor inwoners die te maken hebben met complexe en hardnekkige problematiek zoveel mogelijk stabiliseert. Dat zij vanuit deze situatie hun zelfredzaamheid zo goed en duurzaam mogelijk herwinnen, in staat zijn te participeren en in staat zijn zoveel mogelijk regie te hebben over hun leven, al dan niet met (langdurige) ondersteuning.

Beleidsvelden

- Ondersteuningsstructuur WIJ-Groningen
- Specialistische zorgvoorzieningen
- Interventies Veilig opgroeien
- Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld
- Vluchtelingen en asielzoekers

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn met de kwaliteit van leven	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren	-	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren	minimaal landelijk gemiddelde	- (later dit voorjaar bekend)
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt zich (zeer) belemmerd te voelen in het dagelijks functioneren door lichamelijke en/of mentale gezondheidsproblemen	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt in de afgelopen 12 maanden hulp te hebben gehad vanwege gezondheidsproblemen of andere beperkingen	-	-
% bewoners (19 jaar e.o.) met een goede psychische gezondheid (geen of laag risico op angststoornis of depressie)	-	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) met psychosociale problemen (afwijkend)	minimaal landelijk gemiddelde	- (later dit voorjaar bekend)
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt weinig mensen te kennen waarmee men echt kan praten (% oneens)	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt voldoende mensen te kennen die men	-	-

om hulp of advies kan vragen		
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gevoel te hebben weinig te kunnen doen om de belangrijke dingen in het leven te kunnen veranderen (% oneens)	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt het gevoel te hebben (bijna) alles te kunnen doen waar men de zinnen op heeft gezet	-	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zich onvoldoende weerbaar voelt	<i>maximaal landelijk gemiddelde</i>	- (later dit voorjaar bekend)
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van huiselijk geweld		
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van kindermishandeling		

4.2.1 Ondersteunende voorzieningen

Ondersteunende voorzieningen hebben een sleutelfunctie tussen de sociale basisvoorzieningen in spoor één en de zorgvoorzieningen in spoor drie. Ondersteunende voorzieningen bestaan uit collectieve en individuele ondersteuning gericht op de totstandbrenging van een goede vraaganalyse en dito ondersteuningsplan voor inwoners. Deze voorzieningen maken onderdeel uit van de integrale aanpak van WIJ Groningen.

Naast het bieden van collectieve preventieve ondersteuning gericht op de sociale basis, voert Stichting WIJ Groningen taken uit op het gebied van individuele ondersteuning. Deze ondersteuning richt zich op inwoners/gezinnen die, al dan niet tijdelijk, verminderd zelfredzaam zijn, met een ondersteuningsbehoefte op één of meerdere leefgebieden. Met het oog op deze ondersteuning vormt een brede, op de ondersteuningsvraag toegespitste vraaganalyse de basis. Deze vraaganalyse is het vertrekpunt voor de opstelling van een ondersteuningsplan, door de betrokken persoon/personen en WIJ Groningen gezamenlijk. Bij het zoeken naar duurzame oplossingen voor ondersteuningsvragen, worden nadrukkelijk de eigen mogelijkheden van de betrokkene(n), alsmede de beschikbare mogelijkheden in de wijk voor zover dit basisvoorzieningen betreffen, benut. Op het ondersteuningsplan voert Stichting WIJ Groningen vervolgens, vanuit het uitgangspunt van 'één regisseur per huishouden', samen met onze inwoners regie. Dit kan inhoudelijk zijn, in die gevallen waar WIJ Groningen zelf ondersteuning biedt, alsook procesmatig, wanneer de ondersteuning wordt geboden door één van de aan het GON gerelateerde aanbieders. Indien sprake is van langdurige professionele ondersteuning wordt het ondersteuningsplan overgedragen aan het GON. Het GON geeft hier vervolgens uitvoering aan.

Voor een nadere toelichting op het GON verwijzen wij naar [deelprogramma 4.2.2 specialistische zorgvoorzieningen](#). De ondersteuning die Stichting WIJ Groningen zelf biedt is zoveel mogelijk passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners, hun sociale omgeving en de beschikbare (informele) voorzieningen in de wijk.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag	> 70%	67%
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is	> 70%	62%
% hulpvragen dat door de WIJ-teams is verwezen naar sociale basisvoorzieningen	toename	61%
% hulpvragen dat door de WIJ-teams is toegeleid naar specialistische zorgvoorzieningen	afname	- *
% inwoners dat (een gedeelte van) het ondersteuningsplan zelf of met behulp van informele ondersteuning (waaronder sociaal netwerk, vrijwilligers) uitvoert	toename	- *

* Vanwege wijzigingen in het registratieproces van WIJ-Groningen is sprake van een trendbreuk in de data en zijn er over 2019 als geheel geen goed te interpreteren cijfers te presenteren. Naar verwachting is dit vanaf 2020 wel weer inzichtelijk en in de tijd vergelijkbaar te maken.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Ten behoeve van de ondersteunende voorzieningen werken de WIJ-teams, in opdracht van de gemeente Groningen, aan de volgende resultaten:

- De inwoner voert maximaal de regie over zijn eigen leven;
- Het onderzoek (vraagverheldering en opstelling ondersteuningsplan) en de daaruit voortkomende ondersteuning is passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht van inwoners;
- Jeugd en hun ouders/verzorgers die met een hulpvraag bij de huisarts komen ontvangen passende ondersteuning;
- Inwoners zijn in de gelegenheid om hun ervaringen over het contact met Stichting WIJ Groningen te delen;
- Gezinnen met zware, complexe problematiek worden adequaat ondersteund;
- Kwetsbare doelgroepen en inwoners die niet ontvankelijk zijn voor ondersteuning (zoals veroorzakers van overlast of zorgmijders) zijn onder de aandacht en ontvangen passende ondersteuning;
- Klachten zijn zorgvuldig behandeld en afgehandeld en leiden aantoonbaar tot verbetering;
- De door de aanbieder geboden ondersteuning sluit aan op de doelen uit het ondersteuningsplan;
- De resultaten van de ondersteuning zijn integraal, met alle bij de ondersteuning betrokken partijen, geëvalueerd en acties zijn uitgezet conform de uitkomsten van de evaluatie;
- De ontwikkeling van de zorguitgaven ((maatwerk)voorzieningen en jeugdhulp) is transparant en passende beheersmaatregelen zijn getroffen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Uit het Stadspanel onderzoek 2019 over WIJ Groningen komt naar voren dat in 2019 circa 67% van de personen die op enigerwijze door een WIJ-team zijn ondersteund, deze ondersteuning (volledig) passend vonden bij de ondersteuningsvraag, waarvan sprake was. De waardering over de 'passendheid' van de geboden ondersteuning is daarmee ten opzichte van de eerdere jaren nagenoeg stabiel gebleven. Wel is de doelstelling van >70% net niet behaald. Dit blijft dus nadrukkelijk onze aandacht behouden. Uit het onderzoek blijkt overigens wel dat een relatief groot deel van de ondervraagden (zo'n 26%) neutraal is in de eigen opvatting. Minder dan 8% ervaart de geboden ondersteuning daadwerkelijk als niet-passend.

Eenzelfde beeld valt op te tekenen waar het gaat om de ervaren kwaliteit van de ondersteuning. Het percentage inwoners dat de ondersteuning naar aanleiding van een hulpvraag als goed heeft ervaren is 62% en blijft daarbij wat achter bij onze doelstelling. In vergelijking met de voorgaande twee jaren is een lichte achteruitgang te zien van 2%-punt. Ook hier is overigens sprake van een relatief grote groep die hier een neutraal standpunt over heeft ingenomen. Zo'n 29% van deze groep vond de ondersteuning niet uitgesproken goed of slecht. Ongeveer 9% van de ondervraagden was daadwerkelijk ontevreden over de kwaliteit van de geboden ondersteuning, hetgeen redelijk in de pas loopt met de scores die uit het Wmo Cliënttevredenheidsonderzoek naar voren kwamen.

Met betrekking tot de ondersteuning van inwoners die hiervoor in beginsel niet ontvankelijk zijn (zogenaamde bemoeizorg) is in 2019 gestart met een nieuwe werkwijze tussen de hierbij betrokken partijen. WIJ Groningen neemt in het kader van bemoeizorg een regisserende rol op zich en betreft waar nodig de expertise vanuit de ggz en verslavingszorg. Deze nieuwe werkwijze, die op WIJ-team gebiedsniveau plaatsvindt, wordt door de betrokken partners als een verbetering ervaren. De samenwerking ten behoeve van deze kwetsbare groep wordt geïntensiveerd.

WIJ Groningen heeft verder gewerkt aan versnelling op een aantal kerninterventies, gericht op het meer in controle komen van de zorguitgaven. Zo wordt onder meer intensiever gezocht naar mogelijkheden tot benutting van het voorliggend veld, bij ondersteuningsvragen. Daarnaast wordt door de Ondersteuners Jeugd en Gezin getracht om, waar mogelijk, preventieve interventies op het terrein van jeugdhulp in te zetten, ter voorkoming van specialistische zorg. Ook is gestart met een intensieve aanpak van huishoudens met gestapelde gemeentelijke voorzieningen, met de intentie om de ondersteuningsbehoefte van deze huishoudens op alternatieve en soms creatieve wijze te herzien, met hetzelfde resultaat voor ogen. Eerste ervaringen worden in dat kader opgedaan.

Conclusie

Er kan gesteld worden dat het merendeel van de inwoners de dienstverlening van WIJ Groningen positief waardeert. Aanvullend wordt de (maatwerk)ondersteuning waartoe dit in een deel van de gevallen leidt (zie ook beleidsveld 4.2.2.) overwegend als passend en kwalitatief goed ervaren. Positief is ook de toename van de mate waarin inwoners aangeven dat de ondersteuning heeft geleid tot meer eigen regie over het leven en het zich meer kunnen redden in het alledaagse. Desondanks moet ook geconcludeerd worden dat we op onderdelen nog niet helemaal daar zijn waar we willen staan. Het is dan ook voor ons een punt van aandacht om te blijven investeren in het verbeteren van de dienstverlening en in de ondersteuning van inwoners en de gezamenlijke inspanning hiervoor met partners in het sociaal domein.

4.2.2 Specialistische zorgvoorzieningen

Onder specialistische zorgvoorzieningen verstaan wij geïndiceerde zorg voor kortdurende of complexe interventies. De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van basisvoorzieningen (zie beleidsveld [4.1.6 Sociale basisvoorzieningen](#)) en ondersteunende voorzieningen (zie beleidsveld [4.2.1 Ondersteunende voorzieningen](#)) en daarmee een kleiner beroep te doen op specialistische zorgvoorzieningen. Deze vraagstukken pakken we integraal op, door breed te kijken naar alle aspecten in het leven van onze inwoners.

Transformatie

Doel van de transformatie van het sociaal domein is een inclusieve samenleving waarin iedereen naar vermogen mee kan doen. Vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) hebben we de wettelijke opdracht om daar waar nodig mensen te ondersteunen in hun zelfredzaamheid en participatie. Daarbij gaan we uit van de volgende inrichting van het sociale domein: Een samenleving met een sterke sociale basis bestaande uit informele sociale verbanden en de sociale inzet van alle vrijwilligers, ondernemers, stichtingen en verenigingen die de gemeente rijk is (spoor 1). (Basis)voorzieningen die openstaan voor alle bewoners (spoor 1). Ondersteuning dichtbij huis die aansluit op de behoefte en mogelijkheden van de inwoners en hun netwerk. Het gaat hierbij met name om langdurige ondersteuning in het alledaagse (spoor 2). Geïndiceerde zorg voor kortdurende of complexe interventies (spoor 3). De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van spoor 1 en 2 en daarmee minder een beroep te doen op voorzieningen van spoor 3. De werkwijze met sporen is vergelijkbaar met de Harense Rotonde.

We bieden jeugdhulp waar een jeugdige en/of zijn ouders dit nodig hebben bij problemen met het opgroeien, de zelfredzaamheid of maatschappelijk participatie. In de gemeente Groningen willen we:

- De opvoedkracht van ouders en de zelfredzaamheid van jeugdigen versterken zodat ze eventuele problemen zoveel mogelijk binnen het eigen netwerk zelf kunnen oplossen;
- Dat jeugdigen zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en deelnemen aan het gewone leven. Ondersteuning bieden we in de natuurlijke omgeving. Hiertoe transformeren we het jeugdstelsel;
- Dat de betrokken jeugdigen en betrokken ouders/opvoeders de begeleiding en ondersteuning krijgen die nodig is. En dat ze daar tevreden over zijn;

- Streven naar het inzetten van minder intensieve specialistische jeugdhulp en het voorkomen van terugval.

De school is een plek om problemen vroeg te signaleren. Gemeenten en schoolbesturen hebben daarbij een eigen en een gedeelde verantwoordelijkheid. Gezamenlijk gaan we uit van: één kind, één gezin, één plan, één regisseur en één integrale benadering op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning en werk & inkomen. Daarom werken we samen op lokale, regionale en provinciale schaal.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning de dingen die men wil beter te kunnen doen (eigen regie)	> 80%	82%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning zich beter te kunnen redden (zelfredzaamheid)	> 80%	82%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt door de geboden ondersteuning een betere kwaliteit van leven te hebben gekregen	> 75%	77%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag	> 80%	85%
% cliënten Wmo (18 jaar e.o.) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is	> 80%	84%
Aantal geïndiceerde vervoer- en woonvoorzieningen	kengetal	14.823 (8.867 pers)
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen individuele ondersteuning	kengetal	2.518 (2.395 pers)
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen groepsgerichte ondersteuning	kengetal	1.228 (933 pers)
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen kortdurend verblijf	kengetal	10 (10 pers)

Wat wilden we bereiken in 2019?

Met de nieuwe wijze van bekostiging van de individuele en groepsgerichte ondersteuning willen we een versnelling van de transformatie bewerkstelligen en een verbinding realiseren met de Participatiewet. De vier geselecteerde hoofdaanbieders hebben zich verbonden aan de transformatieopgave en treden daarmee op als partners bij het anders organiseren en innoveren van de ondersteuning. Zij ontvangen hier ook budget voor.

In 2019 werkten we samen met de ketenpartners verder aan de transformatie van het jeugdhulpstelsel, aan de hand van de Transformatieagenda jeugdhulp 2018 - 2020. Doel daarbij was het waar mogelijk verminderen van de intramurale zorg en het bewerkstelligen van substitutie van zwaardere intensieve zorgvormen, door het bieden van ondersteuning en zorg dichtbij. Hiermee wilden we bereiken dat onze inwoners zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en zich ontwikkelen, en deelnemen aan het gewone leven.

Specifiek in Ten Boer werken we aan een 'doorbraakproject'. Binnen dit project worden (zo mogelijk) alle budgetten in het sociaal domein van Ten Boer gebundeld in een ondersteuningsfonds. Het betreft de huidige lasten Wmo, Jeugd, schuldhulpverlening, bijzondere bijstand, welzijnswerk, statushouders en armoede. Door inzet van dit fonds maken we mogelijk dat de ondersteuning van de inwoners van Ten Boer zo integraal mogelijk georganiseerd kan worden.

Om de reeds ontwikkelde jongerenaanpak goed te borgen houden we aandacht voor goede onderlinge relaties met interne en externe partners en zorgen we voor duidelijke en transparante werkprocessen die goed op elkaar aansluiten. Hierbij stellen we de leefwereld van de jongeren centraal en indien nodig zorgen we voor maatwerk.

We werken samen aan het doel om jongeren te ondersteunen om (economisch) zelfstandige inwoners van onze gemeente te worden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Wmo

In 2019 is de individuele en groepsgerichte begeleiding, kortdurend verblijf en sociale activering gebiedsgericht ingekocht via een nieuwe vorm van bekostiging (GON). Uiteindelijk zijn er vier hoofdaanbieders geselecteerd die per 2019 verantwoordelijk zijn voor deze dienstverlening in hun gebied en hier een vast budget (lumpsum) voor ontvangen. De aanbieders hebben de opdracht gedurende de looptijd van de overeenkomst de ondersteuning te transformeren. Dit behelst dat ze zoveel mogelijk ondersteuning in de vorm van maatwerk omzetten in een algemene voorziening, zoveel mogelijk gebruik maken van de mogelijkheden in hun gebied en samenwerken met stakeholders als WIJ Groningen en de gebiedsteams in hun gebied. Het eerste jaar van deze hoofdaanbieders heeft vooral in het teken gestaan van het neerzetten van het netwerk van deze stakeholders. Verder is er aan de volgende onderwerpen gewerkt:

- Na het opgaan van de gemeenten Haren, Ten Boer en Groningen in de nieuwe gemeente Groningen bestonden er nog verschillen in beleid tussen de voormalige gemeenten. In 2019 is er met adviesraden een traject gestart om de verschillen in kaart te brengen en te komen tot nieuw beleid op het gebied van collectief vervoer. Het nieuwe beleid is geformuleerd in de Verordening Wmo en nadere regelgeving die in gaat per 1-1-2020;
- De invoering van het abonnementstarief die landelijk is ingegaan per 1-1-2019. Aandacht van ons ging hierbij uit naar de communicatie en de monitoring van de effecten hiervan;
- Per 1-1-20 bieden we de Huishoudelijke Hulp aan in de vorm van twee maatwerkvoorzieningen (HH1 en HH2); we maakten in 2019 een start met de keukentafelgesprekken om de precieze ondersteuningsbehoefte van de inwoners die gebruik maakten van de algemene voorziening Huishoudelijke Hulp vast te stellen. De algemene voorziening Huishoudelijke Hulp is eind 2019 afgeschaft.

Jeugdhulp

2019 stond in het teken van het vergroten van het inzicht in en het grip krijgen op de uitgaven van de jeugdhulp. Daarnaast hebben wij verder ingezet op de ontwikkeling van de transformatie van de jeugdhulp. Belangrijk doel van de transformatie is te zorgen dat kinderen thuis kunnen opgroeien. We willen daarom het gebruik van de intramurale zorg verminderen, door substitutie van deze zwaardere intramurale zorgvormen door ambulante ondersteuning en zorg dichtbij te bieden. Hiervoor hebben wij verschillende activiteiten ontplooid, zoals:

- Versterking van de toegang tot de jeugdhulp en de lichte hulp samen met Stichting WIJ, verdere invoering van de Ondersteuner jeugd en gezin bij de huisartsen, pilots waarbij collectieve vormen van jeugdhulp in het onderwijs worden ontwikkeld en de samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs is versterkt (zie ook beleidsveld [3.2.3. Passend onderwijs](#));
- Het versterken van de samenwerking tussen de WIJ-teams (spoor 2) en de specialistische hulp (spoor 3) en het versterken van de domein-overstijgende samenwerking binnen de specialistische jeugdhulp;
- Samen met de andere Groninger gemeenten hebben wij in 2019 het Transformatieprogramma Jeugdhulp georganiseerd. In dit programma wordt door de Groninger gemeenten samengewerkt met de ketenpartners uit onderwijs en jeugdhulp aan doelstellingen op de volgende ontwikkelingslijnen: 1. Jeugdigen krijgen de kans zich positief te ontwikkelen (samenwerking jeugdhulp - onderwijs), 2. Jeugdigen groeien zo thuis en veilig mogelijk op (onder andere aandacht voor pleegzorg en verblijf) en 3. Leren en ontwikkelen. Binnen het transformatieprogramma hebben we kennissessies en themabijeenkomsten georganiseerd om het gesprek over de transformatie te voeren en de lessons learned uit de projecten te delen;

- We hebben de nodige stappen gezet in de voortzetting van de samenwerking tussen de Groninger gemeenten met betrekking tot de voorbereiding nieuwe inkoop jeugdhulp vanaf 2022;
- Met de gecertificeerde instellingen hebben wij gesproken over de wachtlijstproblematiek, tarieven en de samenwerking. Dit moet in 2020 leiden tot een plan van aanpak waarin op deze onderwerpen de nodige activiteiten beschreven en uitgevoerd zullen worden;
- Op 3Noord niveau is samen met Elker en het Ministerie gewerkt aan de doorontwikkeling van Kleinschalige Voorzieningen, in verband met de sluiting van de JJI Juvaid in Veenhuizen (strafrechtelijke plaatsingen) per 2021;
- Samen met de RIGG hebben wij geïnvesteerd in de verbetering van de monitoring van de jeugdhulp, de versterking van het contractmanagement en het in control krijgen van de uitgaven.

Conclusie

Het afgelopen jaar hebben we de uitgaven in de Wmo en de jeugdhulp beter in beeld gekregen. Daarmee hebben we een goede aanzet gegeven tot de transformatie en daarmee een betere sturing op de uitgaven. Ook de samenwerking met de huisartsen op het gebied van doorverwijzingen in de jeugdhulp begint vruchten af te werpen.

4.2.3 Interventies veilig opgroeien

Ouders hebben in de opvoeding de eerste verantwoordelijkheid. Maar ook familieleden, leerkrachten, vrienden, burens en sportbegeleiders spelen een rol. Samen zorgen ze voor 'opvoedkracht'. Waar nodig en mogelijk bieden we ondersteuning. Dat doen we zo vroeg mogelijk waarbij het gezin en de jeugdige in het dagelijks leven centraal staan. Hierbij werken wij aan preventie door zowel vroeg signalering te bevorderen als voorwaarden te creëren die bijdragen aan een positieve leefomgeving. Daar waar onveilige situaties toch ontstaan plegen wij effectieve interventies in het kader van onze aanpak Kindermishandeling. Met ingang van 1 januari 2015 is met de transformatie van de jeugdhulp de verantwoordelijkheid voor de aanpak van kindermishandeling volledig op gemeentelijk niveau neergelegd. In Groningen heeft deze aanpak hoge prioriteit, want alle kinderen hebben recht op een veilige leefomgeving. Tevens merken we hierbij op dat kindermishandeling hoge maatschappelijke kosten met zich meebrengt, want slachtoffers doen een groter beroep op gezondheidszorg en hulpverlening en lopen een sterk verhoogd risico om later opnieuw slachtoffer of pleger te worden van huiselijk geweld. De veiligheid van kinderen is daarom voor ons een thema met grote maatschappelijke urgentie en we willen op verschillende niveaus op de kwaliteit van de aanpak sturen, zowel preventief als curatief.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal meldingen bij Veilig Thuis kindermishandeling stad *	>500	796
Aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt **	<70	-
Aantal onderzoeken op de wachtlijst Veilig Thuis ***	<10	79
Aantal beschermingsonderzoeken door de Raad voor de Kinderbescherming rondom opvoedingsproblemen	<150	-

*Dit is het totaal aantal meldingen over gezinnen. Dit zijn dus geen unieke meldingen; er kunnen meerdere meldingen zijn over één gezin vanuit verschillende bronnen.

**Aantal uithuisplaatsingen betreft het aantal machtigingen tot uithuisplaatsing van JB Noord. Het heeft niet alleen betrekking op onveiligheid, maar ook op bijv. verslaving en/of psychische problematiek.

*** Het aantal is een gemiddelde over het hele jaar. Een werkvoorraad van 10 zaken is gebruikelijk; bij meer dan 10 zaken spreken we van een wachtlijst. In dit aantal zitten sinds 2019 ook de zaken van de nieuwe dienst Voorwaarden&Vervolg.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Het bevorderen van een veilige leefomgeving voor kinderen heeft voor ons grote prioriteit. Samen met alle betrokken partijen vanuit zorg en veiligheid realiseren we een duurzame aanpak, die we gezamenlijk gaan ontwikkelen in het regionale actieplan Geweld hoort nergens thuis. Daarin formuleren we maatregelen die enerzijds gericht zijn op signalering en melding van kindermishandeling en anderzijds op een effectieve aanpak.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#):

De Groninger gemeenten faciliteren gezamenlijk de wettelijke taken van Veilig Thuis Groningen en daarnaast een aantal bovenwettelijke taken, zoals de uitvoering van de Wet tijdelijk huisverbod en het project intensief casemanagement (zie ook [beleidsveld 4.2.4](#)). Aan de betrokken kinderen als getuige van huiselijk geweld wordt expliciet aandacht besteed door de inzet van kind-hulpverleners.

De beschikbare middelen voor de Aanpak Kindermishandeling zijn ingezet voor preventie met de focus op het voorkomen, signaleren en bestrijden van kindermishandeling. Als leidraad geldt de intentieverklaring 10 van Noord, die wij samen met de Groninger gemeenten hebben ondertekend. In dit kader hebben wij het afgelopen jaar het volgende georganiseerd en ondernomen:

- Facilitering van de gemeentelijk aandacht-functionaris kindermishandeling;
- 260 beroepskrachten geactiveerd in e-learning meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, waaronder baliemedewerkers, WIJ medewerkers en JGZ medewerkers;
- 340 beroepskrachten getraind in gespreksvaardigheden, waar onder kraamzorg – en kinderopvang medewerkers;
- Scholing Aandacht-functionaris Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor elke schoollocatie (PO, VO en MBO) afgerond; 104 deelnemers;
- 18 workshops Meldcode Kindermishandeling georganiseerd voor onder meer Humanitas, Buurtbemiddeling, RENN4, Link050 en de gemeente Groningen;
- Netwerkbijeenkomsten georganiseerd voor PO, VO en hulpverlening gericht op bespreken casuïstiek, ontwikkelingen, verdieping en leren van elkaar;
- Publiekscampagne tijdens Week tegen Kindermishandeling;
- Mini-symposium voor fysiotherapeuten in samenwerking met trainersgroep Wilde Kastanje;
- Voor alle WIJ teams 13 aandacht-functionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling opgeleid .

Met onze aanpak zetten we vooral in op preventieve activiteiten, met name gericht op signalering en melding van kindermishandeling, zodat er hulpverlening georganiseerd kan worden. Daarnaast hebben we geparticipeerd in de regionale pilot multidisciplinaire aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling (MDA++) en zijn we bezig om in regioverband een actieprogramma Geweld Hoort Nergens Thuis te ontwikkelen.

Conclusie

We constateren dat het aantal meldingen kindermishandeling ten opzichte van 2018 ongeveer gelijk is gebleven (in tegenstelling tot het aantal meldingen huiselijk geweld, dat fors is gestegen). We constateren verder een grote wachtlijst bij onderzoeken en ook bij de veiligheidsbeoordeling is in 2019 een grote wachtlijst ontstaan. Deze wachtlijsten zijn het gevolg van de gewijzigde Wet meldcode, waardoor professionals meer advies vragen en meer zaken melden bij Veilig Thuis. Ook het handelingsprotocol is aangepast, waardoor het behandelen (incl. registreren) van een melding meer tijd kost dan voorheen.

Naar aanleiding van de wachtlijsten hebben de Groninger gemeenten besloten om meer middelen beschikbaar te stellen voor Veilig Thuis, in afwachting van nadere besluitvorming over extra rijksmiddelen. Het is de verwachting dat hiermee de wachtlijsten in 2020 weer zullen dalen.

4.2.4 Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld

De Gemeente Groningen vervult op de beleidsterreinen Beschermd Wonen en Opvang de rol als Centrumgemeente. Het budget is per 1 januari 2019 voor 12 Groninger gemeenten en wordt beheerd door de centrumgemeente Groningen conform de Centrumregeling. We willen als gezamenlijke Groninger gemeenten iedere inwoner in staat stellen de eigen regie te voeren in het licht van de (sociale, fysieke en emotionele) uitdagingen van het leven. We hebben daarin ook de verantwoordelijkheid om kwetsbare inwoners, zoals dak- en thuislozen, verslaafden en ex-gedetineerden, zo kort als mogelijk en zolang als nodig, onderdak en begeleiding te bieden gericht op zelf rehabilitatie en duurzaam herstel. De voorzieningen Beschermd wonen en Opvang bieden opvang van inwoners in de provincie Groningen bij crisissituaties én opvang en begeleiding aan inwoners die vanwege psychiatrische aandoening of psychosociale problematiek aangewezen zijn op een niet (geheel) zelfstandige woonvoorziening. Daarnaast richten we ons op het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld. Hieronder verstaan we (ex-)partner-, ouderen- en kindermishandeling. We willen geweld in afhankelijkheidsrelaties zoveel mogelijk voorkomen en duurzaam beëindigen en als het zich voordoet adequaat optreden en opvang bieden.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal geregistreerde daklozen dat gebruik maakt van opvangvoorzieningen	**	494
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de nachtopvang	**	292
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de crisisopvang	**	157
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de dagopvangvoorzieningen	**	724
Aantal unieke personen dat na crisisopvang duurzaam rehabiliteert met een eigen woonplek c.q. woonadres	>70	69
Aantal personen dat in 2 weken tenminste 3x of vaker per week gebruik maakt van de nachtopvang	**	39%
Aantal unieke personen met een voorziening Beschermd wonen	**	2.097 (1.623 pers)
Aantal meldingen van huiselijk geweld bij Veilig Thuis/gemeente	>900	746
Aantal huisverboden gemeente	>41	28
Aantal betrokken kinderen bij huisverboden	>40	25
Aantal casussen intensief casemanagement bij Veilig Thuis regio	>100	85
Aantal vrouwen van 18 jaar of ouder in de vrouwenopvang	<200	134
Aantal kinderen in de vrouwenopvang	<250	168
Aantal vrouwen dat niet kan worden opgenomen in de VO vanwege maximale bezetting	0	30
Gemiddelde duur van de opnameperiode van vrouwen	**	9,4 mnd.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden. Dit doen we door:

- In 2019 verwachtten we een lichte stijging van het aantal mensen dat na crisisopvang duurzaam rehabiliteert. Het concreet maken van het convenant wonen zal in 2019 een positieve invloed hebben op de herhuisvestingsmogelijkheden van deze doelgroep;
- Met nieuwe inkoopproducten van Beschermd wonen cliënten meer individueel maatwerk te bieden: op basis van een inkoopprocedure starten we in 2019 met een modulair systeem van producten;

- Meer gemeentelijke sturing op een adequate ondersteuning van cliënten door uitbreiding van registratie en monitoring: er bestaat behoefte aan meer informatie over de (achtergrond)kenmerken van mensen die gebruik maken van de verschillende voorzieningen;
- Voorbereiding op overheveling van taken en middelen naar elke afzonderlijke Groninger gemeente in de uitvoering van BW: we gaan in 2019 proefdraaien met alle gemeenten met een nieuw ontwikkeld financieel verdeelmodel. In 2021 zal dit definitief zijn beslag krijgen;
- Meer oplossen in de eigen regio en omgeving: consultants in de gemeente zijn inmiddels getraind op indicatiestelling BW, vooruitlopend op een zelfstandige uitvoering van de toegang in 2020. Het huidige (ondertekende) convenant 'huisvesting (ex)cliënten BW&O' geeft elke gemeente ook de opdracht, na een tijdelijk intramuraal verblijf, inwoners de mogelijkheid te bieden om weer in de eigen gemeente te gaan wonen;
- Vergroting deelname aan de maatschappij van cliënten Beschermd wonen en Opvang: Het is belangrijk dat mensen zoveel mogelijk zelfredzaam zijn en regie hebben over het eigen leven. Bemoeizorg (OGGZ) is hierin een belangrijk middel. Zodra mensen in staat zijn om (weer) zelfstandig inhoud en vorm te geven aan het (eigen) leven dan zijn vervolgstappen, zoals vormen van zelfstandige huisvesting, hierin ontzettend belangrijk;
- Vrouwenopvang: verminderen instroom en bevorderen van de door- en uitstroom;
- Verbetering aanpak voor complexe en chronische huiselijk geweldsituaties;
- Doorontwikkeling van Veilig Thuis, gericht op verbeterde samenwerking met lokale teams, de monitorfunctie en de nieuwe radarfunctie n.a.v. de aanscherping van de Wet meldcode;
- Verbeteren preventie, signalering en aanpak van alle vormen van huiselijk geweld.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In de nachtopvang (vorm van crisisopvang) is een andere werkwijze geïntroduceerd. Interventiewerkers vangen mensen op waarbij gezamenlijk met de cliënt en mogelijke hulpverlener(s) gezocht wordt naar het best mogelijke perspectief voor een vervolgstap buiten de opvang. Dit betreft nu eenzelfde werkwijze als in de crisisopvang. Deze werkwijze bevordert de doorstroom;
- Het geïntroduceerde nieuwe modulaire systeem van producten heeft een positief effect op het gewenste maatwerk voor mensen in een voorziening Beschermd wonen en leidt daarmee ook tot een kleine kostenreductie;
- Er is een zogenaamd dashboard (monitoringssysteem) gebouwd met allerlei gegevens over cliënten Beschermd wonen en Opvang. Dit dashboard geeft elke gemeente inzicht over de eigen inwoners die gebruik maken van een voorziening Beschermd wonen en Opvang. Dit dashboard geeft actuele informatie voor directe sturing maar ook voor beleidsaanpassingen naar de toekomst;
- Het is ons niet gelukt te gaan proefdraaien met het nieuw ontwikkeld financieel model, omdat het vinden van draagvlak met alle deelnemers ten aanzien van de juridische onderbouwing meer tijd kostte. Het convenant en de centrumregeling zijn wel vastgesteld;
- Een grote groep indicatiestellers in de regio is getraind en sommige zijn actief in een pilot indicatiestelling in de eigen gemeente. Voor ondersteuning bij het wonen geldt dat een inventarisatie heeft plaats gevonden bij alle zorgaanbieders met de vraag hoeveel en waarheen cliënten mogelijkerwijs uitstromen in 2020. Gemeenten hebben dit vervolgens gedeeld met corporaties en verwerkt in prestatieafspraken;
- Voor het derde jaar op rij is ingezet op innovatieve projecten onder de benaming 'Welkom in de buurt', waarbij aandacht is voor de ondersteuning richting zelfredzaamheid en regie in de thuissituatie. Verder hebben we gestuurd op het nakomen van de afspraken op het bieden een nieuwe vorm van ondersteuning in de eigen woning (Thuis-plus). Ook dit is gericht op het vergroten van zelfredzaamheid in thuissituatie;

- In het kader van de aanpak huiselijk geweld faciliteren we samen met de andere Groninger gemeenten de Vrouwenopvang en Veilig Thuis. Bij Veilig Thuis gaat het niet alleen om de wettelijke taken maar ook om de zogenoemde bovenwettelijke taken, zoals het project Intensief Casemanagement bij huisverboden en het kenniscentrum huiselijk geweld. Het project intensief casemanagement bij huisverboden heeft betrekking op een intensieve systeemgerichte hulpverlening aan alle betrokkenen en is in 2019 definitief ondergebracht bij Veilig Thuis. Het kenniscentrum is vooral gericht op het vergroten van kennis over de Meldcode en geeft daartoe trainingen aan beroepskrachten in verschillende sectoren. Daarnaast hebben we geparticipeerd in de pilot multidisciplinaire aanpak van complexe casuïstiek huiselijk geweld/kindermishandeling (MDA++). Deze pilot wordt in 2020 geëvalueerd. In 2019 zijn we ook gestart met het ontwikkelen van een regionaal actieprogramma Geweld hoort nergens thuis.

Conclusie

In 2019 hebben we ingezet op het meer inhoudelijk vorm geven van maatwerk (interventiewerkers, differentiatie van inkoopproducten en betere registratie/monitoring) bij de voorzieningen Beschermd wonen & Opvang. Daarbij merken we op dat we een duidelijke toename zien in het gebruik van de voorziening Beschermd wonen.

Ten aanzien van huiselijk geweld constateren we dat het aantal meldingen ten opzichte van 2018 (573 meldingen) fors is gestegen. Maar anderzijds zien we ook een daling van het aantal huisverboden. Dit laatste heeft te maken met de reorganisatie bij de politie, waardoor veel nieuwe agenten ingewerkt moeten worden in de huisverbod procedure bij huiselijk geweld. Omdat een huisverbod bij ernstige zaken een belangrijk middel kan zijn om de geweldsproblematiek te doorbreken, vinden we deze daling zorgelijk en we hebben hierover contact met de politie. We verwachten dat het aantal huisverboden komend jaar weer zal stijgen.

We constateren verder een stijging van het aantal vrouwen dat niet kon worden opgenomen in de vrouwenopvang van het Kopland (locatie Groningen) vanwege plaatsgebrek. Een deel van de aanvragen komt vanuit andere opvanginstellingen waar de betreffende cliënt reeds werd opgevangen. In drie gevallen is bekend dat Het kopland vervolgens een noodopvang heeft geregeld in een hotel. Van het merendeel is niet bekend hoe dit uiteindelijk is opgelost en welke andere opvang is ingezet (bijvoorbeeld in eigen netwerk). Wel kunnen we constateren dat de druk op de vrouwenopvang toeneemt, ondanks onze extra inzet op intensief casemanagement bij huisverboden. De druk op de vrouwenopvang is een landelijke trend en het ministerie van VWS doet hier momenteel samen met de VNG onderzoek naar. Het is voor ons aanleiding om samen met Het Kopland te onderzoeken op welke manier we slachtoffers van huiselijk geweld meer ambulante ondersteuning kunnen bieden.

4.2.5 Vluchtelingen en asielzoekers

Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij het huisvesten, integreren en participeren van asielzoekers en statushouders. Gezamenlijk concentreren we ons op een versnelling waarbij we de inspanningen voor asielzoekers en vluchtelingen eerst en voornamelijk richten op huisvesting. Voor de vergunninghouders richten we ons vervolgens op taalverwerving, opleiding, participatie, werk en gezondheid. We bieden maatschappelijke begeleiding voor inburgering-plichtige vergunninghouders. Voor alle vergunninghouders geldt dat we met specifieke aandacht actief zoeken naar het 'verborgen talent' van individuen. Hiermee willen we voorkomen dat deze nieuwkomers langdurig aan de maatschappelijke zijlijn komen te staan. Alles is erop gericht om een snelle verbinding tot stand te brengen tussen asielzoeker, vergunninghouder en de Groningse samenleving.

Met de inzet van het coördinatiepunt vergunninghouders 'Thuis in 050', binnen de Directie werk en inkomen zorgen we voor intensivering van het contact met vergunninghouders in onze gemeente. 'Met Thuis in 050' in de inzet vanuit de Directie Maatschappelijke ontwikkeling werken we aan goede samenwerking en gecoördineerde aanpak met al onze partners in de stad en regio.

We willen in Groningen voorkomen dat asielzoekers en vluchtelingen zonder voorzieningen op straat belanden, met criminaliteit in aanraking komen of een gevaar voor de volksgezondheid vormen en we willen dat deze kwetsbare nieuwkomers in onze stad toekomstperspectief hebben, dan wel op respectvolle wijze toewerken naar een toekomstperspectief in het land van herkomst.

De activiteiten op het gebied van migratie, vluchtelingen en asielzoekers vallen binnen [Programma 1: Werken inkomen](#), [Programma 3: Onderwijs](#) en [Programma 8: Wonen](#).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gehuisveste vergunninghouders	156	168
Aantal mensen in pilot LVV	270	230
Aantal personen in noodopvang (exclusief personen in bed-bad-brood voorziening)	18	-
Aantal personen dat in maatschappelijke begeleiding is genomen	142	175
Aantal ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) met leefgeld	16	16

Wat wilden we bereiken in 2019?

Ook in 2019 wilden we voldoen aan de taakstelling voor de huisvesting van vergunninghouders en zetten we in op integratie en participatie. Daarnaast wilden we zorgen voor huisvesting van Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV's) vanaf het moment dat zij 18 jaar worden. De GGD wil alle kinderen tot 18 jaar van asielzoekers en vergunninghouders goed in beeld te hebben, jeugdgezondheidszorg aanbieden en bij bedreigingen van de gezondheid of ontwikkeling de juiste ondersteuning en zorg inschakelen.

We wilden door intensivering van maatschappelijke begeleiding van vergunninghouders de mogelijkheden tot integratie en participatie versterken. Ook wilden we uitvoering geven aan de participatieverklaring.

We wilden weer beter zicht krijgen op de groep vergunninghouders in onze gemeente. Daarom zijn we in 2019 doorgegaan met een werkwijze waarbij op basis van een assessment een individueel trajectplan wordt uitgezet.

We wilden voorkomen dat afgewezen vreemdelingen zonder voorzieningen op straat belanden. Daartoe bieden we opvang en begeleiding gericht op het vinden van een bestendige oplossing.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Realiseren van de taakstelling huisvesting vergunninghouders en bieden van maatschappelijke begeleiding.

In samenwerking met het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de woningcorporaties in Groningen zorgen we voor het huisvesten van vergunninghouders. In 2019 hebben wij in totaal 168 vergunninghouders gehuisvest op een taakstelling van 156 te huisvesten vergunninghouders. Daarmee hebben we een deel van de eerder opgelopen achterstand weer ingehaald.

De maatschappelijke begeleiding van vergunninghouders wordt voor de gemeente Groningen uitgevoerd door Humanitas. De maatschappelijke begeleiding bestaat uit het bieden van praktische hulp (zoeken van een woning, inschrijven bij de gemeente en het regelen van een zorgverzekering) en het stimuleren van participatie en integratie. De maatschappelijke begeleiding omvat een groot aantal leefgebieden: wonen, onderwijs, taal, gezondheid en activering. Een laatste onderdeel van de maatschappelijke begeleiding is de participatieverklaring. Hierbij maken vergunninghouders in een serie van drie workshops kennis met de kernwaarden van de Nederlandse samenleving. De participatieverklaring is sinds 1 oktober 2017 onderdeel van de Wet Inburgering en verplicht voor iedere (inburgering-plichtige) vergunninghouder.

In 2019 zijn 114 inburgering-plichtige vergunninghouders in maatschappelijke begeleiding genomen. Daarnaast krijgt ook een aantal niet-inburgering-plichtigen maatschappelijke begeleiding. Dit zijn veelal mensen die door het NIDOS of INLIA worden aangemeld voor maatschappelijke begeleiding. Kinderen meegeteld krijgen 175 mensen maatschappelijke begeleiding.

In 2019 is daarnaast bij de Directie maatschappelijke ontwikkeling een opgave gericht team Migratie opgezet, als doorontwikkeling van het eerdere programma VAS, waar vraagstukken rond migratie beleidsmatig zijn belegd.

Trajectbegeleiding en parallelle trajecten

Om (weer) meer zicht te krijgen op de vergunninghouder en hem beter te kunnen begeleiden naar participatie zijn we binnen de gemeente gestart met een nieuw werkproces. Nieuwkomers krijgen zo snel mogelijk een intake en indien mogelijk een assessment, waarmee hun mogelijkheden en wensen op gebied van werk en participatie in beeld worden gebracht. De uitkomsten worden gebruikt om gezamenlijk een individueel trajectplan op te stellen. Door nu al alle inburgeraars in kaart te brengen anticiperen we op de nieuwe Wet inburgering, die naar verwachting in januari 2021 in werking treedt.

Per 1 januari 2019 waren 700 vergunninghouders met een bijstandsuitkering bekend bij Thuis in 050. Een jaar later zijn dat er nog 609. De nieuwe aanpak met meer en intensievere begeleiding van vergunninghouders werpt vruchten af: in 2019 zijn in totaal 168 mensen uitgestroomd, waarvan 42 naar betaald werk en 80 naar regulier onderwijs met studiefinanciering. Van de 609 mensen die eind 2019 nog in beeld zijn, hebben er 210 een assessment gehad en is bij 349 mensen een brede intake afgenomen.

Gezamenlijk met het Alfacollege, Noorderpoort, de Hanzehogeschool, WerkPro en Iederz hebben we gewerkt aan het uitrollen van parallelle trajecten. Dit om duurzame integratie te bevorderen. Daarbij kunnen (taal)stages, opleidingen, werkervaringsplekken of (vrijwilligers)werk ingezet worden.

Vanaf juni 2019 bekostigen we verlengde pleegzorg voor Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV's) die in pleeggezinnen wonen.

Opvang van dakloze vreemdelingen en knelpunten noodopvang

Asielzoekers die rechtmatig in Nederland verblijven maar niet in aanmerking komen voor opvang door het Rijk, bieden wij materiële ondersteuning via het fonds Knelpunten noodopvang. Er zijn ook mensen die niet rechtmatig in Nederland verblijven maar wel actief meewerken aan het verkrijgen van (reis)documenten. Ook zij komen voor ondersteuning in aanmerking. Het fonds Knelpunten noodopvang gebruiken we eveneens om de eigen bijdrage te vergoeden van medicatie voor onverzekerbare vreemdelingen. In noodgevallen worden ook noodzakelijke tandartskosten vergoed uit het fonds Knelpunten noodopvang.

Wij verstrekken subsidie aan Vluchtelingenwerk Noord Nederland voor het bieden van maatschappelijke- en juridische ondersteuning aan ex-Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (ex-AMV's). Ex-AMV's die actief meewerken aan het krijgen van een helder toekomstperspectief komen in aanmerking voor materiële ondersteuning in de vorm van leefgeld.

Sinds maart 2015 bieden we op grond van gerechtelijke uitspraken sobere opvang voor uitgeprocedeerde vreemdeling, de zogenoemde bed-bad-broodvoorziening. Eind 2018 hebben Rijk en gemeenten een samenwerkingsovereenkomst gesloten op basis waarvan de bestaand bed bad brood-voorziening vanaf 2019 met financiering door het Rijk onder de naam LVV (Landelijke Vreemdelingen Voorziening) kan worden voortgezet. In april 2019 is in de gemeente Groningen een pilot-LVV van start gegaan. We voeren de pilot uit in nauwe samenwerking met uitvoeringsorganisatie INLIA en de Rijkspartners IND, de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) en de vreemdelingenpolitie. In de startfase van de pilot is de samenwerking succesvol versterkt en geïntensiveerd. Oplossingsgericht casuoverleg vindt elke twee weken plaats. Momenteel verblijven ruim 200 mensen in de LVV.

Gezondheidsbevordering Statushouders

In 2018 is de pilot Zorgintro gestart. Er zijn Zorgintro gesprekskaarten ontwikkeld die als gesprekstoel dienen voor professionals en vrijwilligers die statushouders begeleiden. Op deze manier wordt de statushouder wegwijs binnen het Nederlandse zorgstelsel en bekend met de Nederlandse gezondheidscultuur en nemen gezondheidsvaardigheden toe. Een groep begeleiders van statushouders (WIJ Korrewegwijk, Humanitas, JGZ) zijn getraind in interculturele communicatie en het gebruik van de gesprekskaarten.

Na een evaluatie zijn de trainingen in 2019 gecontinueerd in een samenwerking met het coördinatiepunt Statushouders (Thuisin050).

Vorbereiding op nieuwe Wet inburgering

In 2019 hebben wij een begin gemaakt met de voorbereiding op de nieuwe Wet inburgering, die naar verwachting per 1 januari 2021 in werking treedt. In de nieuwe wet komt de regie op de uitvoering weer meer bij de gemeente te liggen.

Conclusie

De taakstelling huisvesting vergunninghouders hebben wij in 2019 gehaald. De maatschappelijke begeleiding aan vergunninghouders is geïntensiveerd en uitgebreid met de participatieverklaring.

Wij zijn doorgegaan met het afnemen van een brede intake en waar mogelijk een assessment bij vergunninghouders, op basis waarvan een gezamenlijk trajectplan wordt opgesteld. Met de inzet vanuit 'Thuis in 050' boeken we concrete resultaten als het gaat om het realiseren van uitstroom naar opleiding en werk. De parallelle trajecten die we aanbieden, hebben we ook in 2019 gecontinueerd.

Met de pilot-LVV bieden we opvang aan dakloze vreemdelingen zonder recht op opvang of verblijf. Daarmee voorkomen we dat mensen zonder voorzieningen op straat terecht komen. Vanuit deze voorziening werken zij aan verheldering van het toekomstperspectief.

De taken op het gebied van de publieke gezondheid hebben wij uitgevoerd.

Bijdrage verbonden partijen

GR PG & Z (RIGG/GGD)	
Relevante beleidsinformatie	<p>Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking.</p> <p>Op 9 december 2016 heeft het Algemeen Bestuur van de GR PG&Z het koersdocument 'Publieke Gezondheid in de regio Groningen; ontwikkelperspectief 2017-2020' vastgesteld. In het Koersdocument wordt de ontwikkeling van de GGD de komende jaren weergegeven. Uitgangspunt is transformatie van de dienstverlening in combinatie met de mogelijkheid dat we als gemeente jaarlijks de keuze hebben om taken die niet verplicht bij de GGD zijn belegd, wel of niet door de GGD te laten uitvoeren of elders te beleggen. Daarnaast kunnen we met een jaarlijks af te sluiten dienstverleningsovereenkomst (DVO) de verhouding tussen de gemeente (opdrachtgever) en de GGD (opdrachtnemer) opnieuw vormgeven. Met de DVO kunnen we specifieke afspraken maken binnen de producten over de uitvoering ervan in onze gemeente. Op deze manier kunnen we als gemeente meer regie nemen en vindt optimale aansluiting plaats van de taken op het gebied van publieke gezondheid bij ons lokale sociale domein (WIJ). Ook maken we op deze manier meer gebruik van de expertise van de GGD om onze doelen op het gebied van Healthy Ageing/ gezondheidsbeleid 2018-2021 te realiseren. Eind 2018 is</p>

	de dienstverleningsovereenkomst voor 2019 getekend.
	In het Koersdocument wordt gesteld dat uit oogpunt van governance een meer zelfstandige positionering van GGD Groningen aanbeveling verdient. Op basis hiervan heeft bureau Lysias, in opdracht van het algemeen bestuur PG&Z, eind 2017 vijf positioneringsvarianten beschreven en vergeleken. Begin 2018 is door het algemeen bestuur het principebesluit genomen voor de positioneringsvariant 'zelfstandig met een SLA voor gedeeltelijke ondersteuning op het gebied van bedrijfsvoering door de gemeente Groningen'. Op 6 juli 2018 heeft het algemeen bestuur het definitieve besluit genomen. Ondertussen is het verzelfstandigingsproces in gang gezet met 1 januari 2020 als realisatiedatum.
Beleidsrisico	Verwijs naar hierna relevante beleidsinformatie.

GR Centrumregeling beschermd wonen Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Middels deze samenwerkingsovereenkomst is de gemeente Groningen gemandateerd taken uit te voeren op het terrein van Beschermd wonen en opvang namens de overige gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

GR Publiek vervoer Groningen, Drenthe	
Relevante beleidsinformatie	Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het doelgroepenvervoer. Dit is onder meer het vervoer van mensen met een Wmo-indicatie, leerlingen die op grond van de gemeentelijke verordening leerlingvervoer voor vervoer in aanmerking komen en in enkele gemeentes (waaronder Groningen) het Participatiewet vervoer. Om dit op een zo duurzaam en efficiënt mogelijke manier te kunnen realiseren hebben alle gemeenten van Groningen en Drenthe zich verenigd in het samenwerkingsverband Publiek Vervoer. Publiek vervoer heeft als doel een optimaal vervoersnetwerk te creëren, dat betaalbaar en toekomstbestendig is en waarin duurzaam gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare vervoersmiddelen en stromen. Denk hierbij aan integratie en aansluiting van het doelgroepenvervoer onderling maar bijvoorbeeld ook met het openbaar vervoer. Namens de gemeentes is Publiek Vervoer voor een deel verantwoordelijk voor het contractmanagement, hebben zij een kennis- en advies functie en focussen zij daarnaast op doorontwikkeling van het vervoer.
Beleidsrisico	geen

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
04.1 Sociaal klimaat	48.568	49.955	48.537	1.417

04.1.2 Bevorderen soc samenhang leefb	12.466	13.353	13.174	179
04.1.3 Positief opgroeien	19.426	19.598	17.871	1.727
04.1.4 Diversiteit integratie emancip	841	904	853	51
04.1.5 Lokgezondheidsbeleid IZB OGZ	15.835	16.100	16.639	-539
04.2 Passende ondersteuning en zorg	238.084	257.286	254.139	3.147
04.2.1 Ondersteunende voorzieningen	30.740	31.094	31.454	-360
04.2.2 Specialistische zorgvoorzienin	181.930	194.643	192.689	1.954
04.2.3 Interventies veilig opgroeien	0	150	251	-101
04.2.4 Besch. wonen,opvang,huis.geweld	23.564	24.692	23.917	775
04.2.5 Vluchtelingen en asielzoekers	1.850	6.707	5.828	879
Totaal Lasten	286.652	307.241	302.676	4.565
Baten				
04.1 Sociaal klimaat	24.301	23.783	21.543	-2.240
04.1.2 Bevorderen soc samenhang leefb	803	373	445	72
04.1.3 Positief opgroeien	15.733	15.457	14.065	-1.393
04.1.4 Diversiteit integratie emancip	1	1	491	490
04.1.5 Lokgezondheidsbeleid IZB OGZ	7.764	7.951	6.542	-1.409
04.2 Passende ondersteuning en zorg	8.043	6.414	7.903	1.489
04.2.1 Ondersteunende voorzieningen	32	32	-7	-39
04.2.2 Specialistische zorgvoorzienin	6.043	4.998	5.547	549
04.2.3 Interventies veilig opgroeien	0	0	1	1
04.2.4 Besch. wonen,opvang,huis.geweld	1.128	1.124	1.895	771
04.2.5 Vluchtelingen en asielzoekers	840	261	467	206
Totaal Baten	32.343	30.198	29.446	-752
Totaal Saldo voor bestemming	254.309	277.043	273.230	3.813
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	3.509	4.418	4.418	0
Totaal onttrekkingen	2.019	2.469	2.469	0
Totaal saldo na bestemming	255.799	278.992	275.179	3.813

Financiële toelichting

4.1 Sociaal klimaat	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	1.417	-2.240	-823

Aardbevingsgelden (N 1,9 miljoen euro)

Van het rijk hebben we 2,4 miljoen euro ontvangen voor het project sociale en emotionele ondersteuning gezondheidsgevolgen aardbevingen (onderdeel van de decembercirculaire 2019). Deze baten zijn op programma 13 verantwoord. Van dit bedrag wordt 1,9 miljoen ingezet door de GGD. Deze lasten zijn op dit programma verantwoord.

Positief opgroeien en innovatie jeugd (V 334 duizend euro)

De uitgaven op het gebied van jongerenparticipatie en preventieve ondersteuning zijn 243 duizend euro lager uitgevallen dan we hadden begroot. De reguliere middelen zijn volledig ingezet. In 2019 hadden we bijna 0,6 miljoen euro aan extra incidentele middelen, deze extra middelen zijn niet volledig ingezet. Daarnaast hebben we 90 duizend meer baten ontvangen dan begroot, dit betreft grotendeels de afwikkeling van subsidie oude jaren. Het voordeel op positief opgroeien en innovatie jeugd moet in samenhang gezien worden met de zorgkosten jeugd (zie deelprogramma 4.2).

Sociale participatie (V 275 duizend euro)

Het voordelig resultaat wordt grotendeels veroorzaakt door een tariefdaling bij instellingen. De instellingen rekenen een lager tarief, omdat deze een efficiencyslag hebben kunnen maken.

Vrijval oude inburgeringsgelden (V 478 duizend euro)

Op de reservering van inburgeringsgelden van vóór 2015, die van het rijk zijn ontvangen, rust geen terugbetalingsverplichting meer. We hebben deze balanspost vrij laten vallen. Dit geeft een voordeel van 478 duizend euro.

Overige (N 10 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 10 duizend euro.

4.2 Passende ondersteuning en zorg (Bedragen x 1.000 euro)	Lasten 3.147	Baten 1.489	Saldo 4.636
---	-----------------	----------------	----------------

Jeugd zorgkosten (N 3,5 miljoen euro)

Op jeugdhulp bedraagt het nadeel 3,5 miljoen euro. Dit nadeel kent de volgende oorzaken:

Volume groei (N 6,7 miljoen euro)

Bij het opstellen van de begroting is geen rekening gehouden met volume groei omdat op dat moment de volumeontwikkeling 2018 nog erg onzeker was. De uiteindelijke volume groei 2018 werkt door in de realisatie van de zorgkosten 2019. Ook in het eerste kwartaal 2019 was er nog sprake van groei, maar sinds het eerste kwartaal lijkt de waarde van de indicaties te stabiliseren. Ten opzichte van de begroting stijgen de totale zorgkosten jeugd met 6,7 miljoen euro (exclusief loon-prijscompensatie).

Extra rijksmiddelen (V 5,7 miljoen euro)

Het kabinet heeft besloten om voor 2019 400 miljoen aan extra middelen toe te voegen aan het jeugdhulp budget ten behoeve van volume groei naar aanleiding van de onderzoeken naar de tekorten op jeugdhulp. Ons aandeel hierin bedraagt 5,2 miljoen euro. Daarnaast is de omvang van de middelen vanuit het Rijk gewijzigd in verband met onder andere loon-prijscompensatie. Een deel hiervan valt vrij onder andere omdat een aantal jeugdhulpaanbieders afziet van loon-prijscompensatie. In totaal leidt dit tot een voordeel van 0,5 miljoen euro.

Herindeling- en nagekomen lasten (N 1,8 miljoen euro)

Als gevolg van de herindeling zijn de begrotingen van Groningen, Haren en Ten Boer samengevoegd. Hieruit is een nadeel van 1,2 miljoen naar voren gekomen. Daarnaast is er sprake van nagekomen lasten 2018 voor een bedrag van 569 duizend euro.

Afwikkeling oude jaren (N 1,1 miljoen euro)

In het eerste kwartaal van 2020 heeft de RIGG de afwikkeling van de jaren 2016 t/m 2018 afgerond. Deze afrekening heeft voor ons tot een nadeel van afgerond 1,1 miljoen euro geleid.

Overig (V 0,4 miljoen euro)

Overige voor- en nadelen binnen jeugdhulp tellen op tot 0,3 miljoen euro voordelig.

In de voortgangsrapportages is aangegeven dat vanwege de onzekerheden ten aanzien van groei en verzilvering ten opzichte van de prognose een bandbreedte van plus en min 2,5 miljoen (4%) wordt

aangehouden. Het nadeel ten opzichte van de laatste voortgangsrapportage (N 1,7 miljoen euro) valt binnen deze bandbreedte.

De zorgkosten moeten in samenhang gezien worden met de inzet in het voorliggend veld. In combinatie met het resultaat op positief opgroeien en innovatie jeugd (zie deelprogramma 4.1) bedraagt het saldo 3,1 miljoen negatief.

Regionale transformatieagenda jeugd (V 2,2 miljoen euro)

In de regionale transformatieagenda zijn de inhoudelijke ontwikkelopgaven voor de komende jaren voor de jeugdhulpregio Groningen uitgewerkt. Het fonds is bedoeld om de transformatiebeweging te bevorderen. Wij zijn de penvoerder voor deze gelden.

We hebben 2019 gebruikt om samen met alle gemeenten te inventariseren welke projecten een bijdrage leveren aan de vastgestelde doelen. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat aan elk project monitoring en een leer-ontwikkel model is gekoppeld. Ontwikkelingsgericht en transformatief werken kost tijd. Het niet ingezette bedrag zal conform de afspraken in 2020 en 2021 ingezet worden.

Zorgkosten Wmo (V 2,7 miljoen euro)

Per saldo bedraagt het voordeel op de Wmo 2,7 miljoen euro. Dit voordeel is als volgt opgebouwd:

Wmo effect meicirculaire (V 1,5 miljoen euro)

In de meicirculaire van het gemeentefonds is een fors bedrag toegevoegd voor de Wmo begeleiding. Met dit bedrag was geen rekening gehouden.

Wmo vrijval ruimte invoering abonnementstarief (V 800 duizend euro)

Voor de invoering van het abonnementstarief hebben gemeenten extra middelen gekregen in de algemene uitkering van het gemeentefonds. In de praktijk zien wij de effecten van de invoering van het abonnementstarief nog niet terug in een stijging van de zorgkosten (de aanzuigende werking). Dat komt onder andere doordat het abonnementstarief voor de algemene voorziening huishoudelijke hulp nog niet van toepassing was. Het hiervoor gereserveerde bedrag kan incidenteel tot een bedrag van 800 duizend euro vrijvallen.

Meerkostenregeling (V 400 duizend euro)

In 2019 zien we net als in 2018 een voordeel op de meerkostenregeling. Dit voordeel heeft te maken met de aanscherping van de regeling. In 2018 was sprake van een voordeel van 472 duizend euro. In 2019 draagt dit voordeel 400 duizend euro. Het voordeel is lager geworden, omdat we ten opzichte van 2018 een toename in het gebruik zien.

Wmo (oud) voorzieningen (N 293 duizend euro)

Per saldo zien we een stijging van de kosten van de voorzieningen Wmo oud. Het gebruik van woonvoorzieningen en individueel vervoer neemt iets af. Het tekort wordt verklaard door een toename in de kosten van de rolstoelen en als gevolg van meer leveringen.

Innovatiemiddelen Wmo (V 84 duizend euro)

Door onze financiële situatie is de inzet van de innovatiemiddelen vertraagd. Hierdoor is in 2019 84 duizend van het beschikbare budget overgebleven.

Overig Wmo (V 209 duizend euro)

Diverse kleinere Wmo effecten tellen op tot een voordeel van 209 duizend euro.

Beschermd Wonen (V 571 duizend euro)

Op basis van de verantwoording ultimo 2019 bedraagt het resultaat voor de regio 8,5 miljoen euro positief.

Het aandeel van Groningen in het positieve resultaat is 3,3 miljoen euro. In de begroting was gerekend met een vrijval van 2,7 miljoen euro, het voordeel is derhalve 0,6 miljoen euro hoger.

Maatschappelijke opvang (V 1,5 miljoen euro)

Het resultaat van 1,5 miljoen euro is het resultaat voor de totale beschikbare middelen Maatschappelijke Opvang voor de Groninger gemeenten. Dit bedrag bestaat uit drie onderdelen. Ten eerste is vanwege een destijds op handen zijnde korting van de Rijksmiddelen, 260 duizend euro niet toegekend of aangevraagd en zijn de activiteiten van de aanbieders hiermee in lijn gebracht. Ten tweede is voor 460 duizend euro subsidie teruggevorderd over 2018. Dit werd pas na de subsidievaststellingen medio 2019 duidelijk, het gaat hier om een incidenteel voordeel. Het niet volledig uitgeven van de financiële middelen voor 380 duizend euro is ingezet vanuit het landelijke beeld dat ontstond, dat er op de budgetten zou worden gekort. Hierdoor hoefde er ook geen beroep op het resultaat van 400 duizend euro van voorgaande jaren te worden gedaan hetgeen in 2019 extra beschikbaar was. Voor 2020 zijn de middelen wel weer nodig door kostenstijgingen bij diverse instellingen. Ook wordt er nog nagedacht om deze middelen in te zetten voor verdere ontwikkeling Maatschappelijke Opvang in de komende jaren.

Statushouders (V 1,0 miljoen euro)

Er is in de meicirculaire van 2019 267 duizend euro beschikbaar gekomen voor de verhoging van het taalniveau van statushouders. Deze middelen konden dit jaar beperkt worden ingezet. Daarnaast is in de meicirculaire van 2019 436 duizend euro beschikbaar gekomen voor de maatschappelijke begeleiding van statushouders waarvan de kosten in 2017 en 2018 zijn gemaakt. Samen met enkele kleinere meevallers heeft dit per saldo tot een voordeel van 1 miljoen euro geleid.

Stichting WIJ (V 234 duizend euro)

Voor het realiseren van de taakstelling van de stichting WIJ is op 26 juni 2019 een frictiekostenbudget toegekend van 375 duizend euro. Dit budget is nodig in verband met een wijziging in de sturing. Doordat er pas in september gestart kon worden met de uitvoering hiervan, is van dit bedrag 234 duizend euro in 2019 niet ingezet.

Landelijke vreemdelingenvoorzieningen (V 70 duizend euro)

Door onder andere het capaciteitstekort bij de IND is de wachttijd voor de afhandeling van deze procedures erg gestegen (1 jaar). Dit had tot gevolg dat er in 2019 minder mensen teruggekeerd zijn naar de LVV dan wij verwacht hadden.

Overige (N 139 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 139 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Risico's sociaal domein
Programma	Welzijn, gezondheid en zorg

Omschrijving	<p>Sinds de decentralisatie in 2015 en de daarmee gepaard gaande rijksbezuinigingen staan de zorgkosten budgetten onder druk en zijn op begroting- en rekeningbasis tekorten aangevuld. Ter beheersing van deze problematiek streven wij er naar om door transformatie minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, de ontwikkeling van (basis) voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door stimuleren van zelf- en samenredzaamheid. Deze op transformatie gerichte beweging is onder meer in gang gezet door een gerichte opdrachtverlening aan Stichting WIJ Groningen, door het in werking stellen van het Gebieds Ondersteunend Netwerk (GON) en een verdere decentralisering van Beschermd Wonen. Belangrijke ontwikkelingen komende periode zijn onder andere de aanpak voor multiprobleem-gezinnen waar sprake is van stapeling van door gemeente verstrekte voorzieningen en de inzet op Ondersteuner Jeugd en Gezin.</p>
	<p>Het risico sociaal domein is in de begroting 2020 herijkt. De uitkomsten in de jaarrekening 2019 geven geen aanleiding om de risico's aan te passen. We onderscheiden deze zoals voorheen in een risico op zorggebruik WMO een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico op hogere kosten jeugdzorg.</p> <p>Het risico op zorggebruik Wmo en jeugd houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Daarom rekenen we met verschillende groeiscenario's. Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparingen van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Hierbij is rekening gehouden met de maatregelen uit het nieuwe coalitieakkoord en recente ombuigingen. Die maatregelen leiden tot een verhoging van het risico. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren wordt gemonitord en waar nodig zal bijgestuurd worden.</p> <p>Het risico Sociaal domein is volledig geactualiseerd. De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik jeugd en WMO, transformatie/bezuinigingen) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2020 op 6,2 miljoen euro (kans * effect).</p>
Risicobedrag 2020	6,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,2 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,7 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	maart 2014
Actie	<p>Wij hebben de laatste jaren al maatregelen genomen om te zorgen dat de zorgkosten beter in control komen. Hierbij hebben we nadrukkelijk een koppeling gelegd tussen beleid, uitvoering en geld. Met de GON is een belangrijke stap gezet in de beheersing van de WMO begroting.</p> <p>Verder is de ontwikkeling van de informatievoorziening van groot belang. We willen de ontwikkeling van het zorgverbruik, de substitutie van de verschillende sporen en de effecten van interventies beter in beeld krijgen. Deze informatievoorziening komt gestaag op gang, maar is nog niet op het gewenste niveau.</p> <p>Ten aanzien van de jeugdhulp zijn er belangrijke lijnen waarlangs gemeenten, via de RIGG of zelf, invloed kunnen uitoefenen zoals sturing op toegang jeugdhulp, inzet van Ondersteuner Jeugd en Gezin, sturing op contacten met aanbieders, sturing op financiën en lobby. Als gevolg van de grote financiële problematiek worden via al die lijnen maatregelen genomen. De in gang gezette beweging zal echter lange adem vragen en niet in 2020 opgelost worden.</p> <p>We geven prioriteit aan de genoemde verbeterlagen en gaan dit sociaal domein breed zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau aansturen.</p>

Programma	Welzijn, gezondheid en zorg
Omschrijving	Voor de ontwikkeling van MFA DE Wijert (scholen, sporthallen, bijzondere objecten als het Groninger forum) hebben wij een bedrag van 355 duizend euro als benodigd weerstandsvermogen berekend. Het risico bestaat uit het niet of later realiseren van de verkoopopbrengsten die als dekking voor de investering wordt gevormd en het risico dat we een lagere bijdrage van derden realiseren. De vorming van benodigd weerstandsvermogen doen wij uit voorzichtigheid, de omvang van het budget is namelijk taakstellend. De risico's dienen primair binnen de post onvoorzien van het project opgelost te worden. De structurele risico's die samenhangen met de exploitatie van de MFA worden gedekt binnen de gemeentebegroting. Omdat in het risicobedrag van 355 duizend euro al rekening is gehouden met de kans van optreden nemen we dit bedrag volledig mee bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2020	355 duizend euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	355 duizend euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	355 duizend euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	355 duizend euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	De aanbesteding is in 2019 afgerond. De bouwactiviteiten gaan van start in 2020.

Programma 5: Sport en bewegen

'Iedereen in beweging', dat is het motto van onze sportvisie. Sport en bewegen is goed voor iedereen. Het is een middel om gezond te blijven en deel te nemen aan de maatschappij. Sport en spel is van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. We bieden kinderen en jongeren de kans hun sportieve talenten te ontdekken en (verder) te ontwikkelen.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016-2020, april 2016](#)

[Regeling garantstellingen leningen breedtesport, april 2016](#)

[De bewegende stad, inspiratienota, januari 2014](#)

[Sportaccommodatiebeleid, najaar 2013](#)

[Drie punten plan sport, informatie en discussie, juli 2013](#)

[Beleidskader Bslim3: versterking jeugd, sport & sportvereniging, december 2016](#)

[Talent voor Topsport, april 2013](#)

[Uitvoeringsagenda Topsport 2018+](#)

[Sportmonitor Groningen, Tussenmeting 2015, maart 2016](#)

[Meer ruimte voor sport en bewegen, sportvisie 2010-220, september 2009](#)

Relevante ontwikkelingen

Actieve leefstijl

Sport brengt mensen samen. Voldoende bewegen levert een positieve bijdrage aan de gezondheid: fysiek en mentaal. In Groningen zijn grote verschillen in sportdeelname en actieve leefstijl. We willen deze verschillen verkleinen en richten onze focus op nog-niet-actieve Groningers met lage inkomens of financiële zorgen en op mensen met een beperking. De buurtsportcoaches en vakleerkrachten bewegingsonderwijs hebben hierin een belangrijke rol. Vanuit het Rijk is de cofinanciering voor de combinatiefuncties verruimd. We willen een deel van de intensiveringsmiddelen sport inzetten om meer combinatiefuncties in te kunnen zetten en meer mensen in de gemeente met plezier te kunnen laten bewegen.

De openbare ruimte biedt veel mogelijkheden. We willen de openbare ruimte daarom zo inrichten dat hij maximaal uitnodigt tot sporten en bewegen.

We continueren de intensiveringsmiddelen voor Sporten in de Openbare Ruimte (de Bewegende Stad).

Jaarlijks organiseren we tijdens de Nationale Sportweek in september beweegactiviteiten, onder andere voor de scholen.

Samenwerking en verbinding

Verenigingen en sportclubs hebben een verbindende rol in buurten en dorpen.

We willen een maatschappelijk akkoord sluiten voor Gezond en Sportief Groningen. Met onze partners in het onderwijs, buitenschoolse opvang, welzijnsinstellingen en culturele organisaties stimuleren wij in de wijk een brede samenwerking. Dit hebben we onder andere gedaan door het lokaal sluiten van het Gronings Sportakkoord. Dit sluit aan bij implementatie van het Nationaal Sportakkoord, waarvoor het Rijk de komende jaren extra geld beschikbaar stelt. Hier liggen kansen om samen met onze maatschappelijke partners en sportaanbieders de kracht van sport en plezier in bewegen in onze gemeente te versterken.

Sportaccommodaties

Wij zorgen goed voor de bestaande sportaccommodaties. Omdat de gemeente groeit, kijken we goed naar uitbreiding van sportaccommodaties noodzakelijk is. Sportverenigingen hebben een belangrijke sociaal

maatschappelijke functie en kunnen bijdragen aan de gezonde leefstijl van hun (vaak jonge) leden. Het faciliteren van de sportverenigingen met een goede sportinfrastructuur blijft dan ook speerpunt. We kiezen er dan ook voor om een deel van de intensiveringsmiddelen sport in te zetten in het co-investeringsfonds sportinfrastructuur om structurele sportinvesteringen mogelijk te blijven maken. Daarnaast wordt een deel van de intensiveringsmiddelen sport ingezet voor de vervanging van de kunstgrasvelden. Ook kijken we hoe we gemeentelijke accommodaties slimmer en intensiever kunnen gebruiken. Dat doen wij in het project 'Beter Benutten'.

Deelprogramma 5.1: Sportieve infrastructuur en faciliteren verenigingen

We willen optimale voorwaarden creëren voor sporten en bewegen. Daarvoor zijn goede en voldoende sportaccommodaties nodig en actieve vitale sportverenigingen. Daarnaast besteden we aandacht aan sporten en bewegen ook buiten verenigingsverband, in de openbare ruimte en in de directe leefomgeving. Met dit deelprogramma voeren we de volgende strategieën van het Meerjarenprogramma uit: faciliteren van verenigingen, sport verbindt en sportieve ruimte openbaar/openbare ruimte sportief.

Beleidsvelden

- Faciliteren verenigingen: accommodaties
- Faciliteren verenigingen: samenwerking en vitaliteit
- Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Referentiejaar 2018 *	Beoogd 2019	Behaald 2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt lid te zijn van een sportvereniging of sportschool	47%	-	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt wekelijks te sporten bij een sportclub, - vereniging of sportschool	-	Hoger dan landelijke gemiddelde	Resultaten GGD Gezondheidsmonitor Jeugd volgen halverwege 2020
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van binnensportvoorzieningen, zoals sporthallen, gymlokalen en zwembaden, in of nabij de eigen buurt	72%	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van buitensportvoorzieningen, zoals voetbal- en andere sportvelden, in of nabij de eigen buurt	74%	-	-
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken in de openbare ruimte die geschikt zijn voor sport, spel en bewegen in of nabij de eigen buurt	73%	-	-

* In de Rekening van 2018 zijn de cijfers over 2018 gepresenteerd die betrekking hadden op de oude gemeente Groningen. Toentertijd zijn al wel de (oude) gemeenten Haren en Ten Boer in het hier betreffende onderzoek meegenomen, zodoende is wel een eerste referentiebeeld (o-meting) te geven voor de nieuwe gemeente Groningen. Deze resultaten zijn echter niet te gebruiken ter verantwoording over de gedane inspanningen en behaalde effecten over 2019.

5.1.1 Faciliteren verenigingen: accommodaties

We zetten in op voldoende, kwalitatieve, over de gemeente verspreide, betaalbare sportaccommodaties. We zorgen dat sporten betaalbaar blijft via ons tarievenstelsel. Op dit moment hanteren we in Groningen, Haren en

Ten Boer nog de tarieven zoals we die per gemeente kenden. In het kader van de harmonisatie gaan we naar een tarievenstelsel voor de nieuwe gemeente. We hebben gymlokalen, sporthallen, sportvelden, zwembaden, een atletiekbaan, dojo's, een 400m-ijsbaan en een ijshal.

We meten elk jaar de klanttevredenheid van de individuele gebruikers van de zwembaden en het sportcentrum Kardinge. Ook vragen wij om het jaar (2019, 2021,...) de besturen van verenigingen en scholen of zij tevreden zijn over de dienstverlening rond de sportaccommodaties. De gebruikers van de sportparken bevragen we elke drie jaar, net als de gebruikers van de sporthallen (2021, 2024,...) en gymlokalen (2019, 2022, ...).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bezoekers Kardinge (ijs)	120.000	133.500
Aantal bezoekers gemeentelijke zwembaden (inclusief Kardinge en De Blinkerd)	510.000	546.000
Klanttevredenheid individuele gebruikers zwembaden en Kardinge	8	7,7
Klanttevredenheid gebruikers sportparken	-	-
Klanttevredenheid gebruikers sporthallen	-	-
Klanttevredenheid gebruikers gymlokalen	7	6,3
Bezettingsgraad gymlokalen	55%	55%
Bezettingsgraad sporthallen	55%	57%*

* In het sportseizoen 2019 -2020 is tijdens de pilot Beter Benutten vanaf september 2019 tot nu de bezetting van sporthallen tijdens de piekuren (vanaf 17.00 u) verhoogd met 8%.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Aantal bezoekers zwembaden op niveau houden en het bezoekersniveau van de Papiermolen weer op het oude niveau brengen van voor de renovatie;
- Tevreden gebruikers van sportaccommodaties;
- Een hogere tevredenheid van gebruikers gymlokalen, met name ten aanzien van de schoonmaak;
- Realiseren van vervanging kunstgrasvelden in Groningen;
- In het kader van het project Beter Benutten willen voor het seizoen 2019 - 2020 één en indien mogelijk twee oplossingen implementeren.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In het kader van het project Beter Benutten is er een uitvoeringsplan opgesteld, waarin er voor het seizoen 2019-2020 een pilot is uitgevoerd. Doel van de pilot is om de sportaccommodaties zo efficiënt en effectief mogelijk te benutten door het gebruik meer te spreiden, te intensiveren en te optimaliseren. De pilot richt zich op een aantal uitgangspunten, vooral met betrekking tot inroostering, die bij de toewijzing van uren zijn gehanteerd. Dit uitvoeringsplan heeft betrekking op de huidige situatie in Groningen. De toekomstige behoeften en ontwikkelingen zijn hier niet in meegenomen. Dit betreft een capaciteitsonderzoek. Normaliter zou dit onderzoek in 2020 herhaald worden, maar gezien de pilot is dit onderzoek is naar voren gehaald;
- Door middel van effectieve marketing, meer samenwerking en het vergroten van (eigentijdse) producten is hard gewerkt om de bezoekers aan te trekken en binnen te houden. Via Advertenties, Nieuwsbrieven, Twitter, Facebook en de website Sport050 worden (potentiële) bezoekers actief geïnformeerd;
- De bezoekers van de Papiermolen waren blij met de heropening in 2019. De Papiermolen heeft een grote groep zeer trouwe bezoekers. Omdat veel van de gereleveerde zaken niet zichtbaar zijn voor bezoekers waren de verwachtingen hoger. De zichtbare uitgevoerde werkzaamheden van de

renovatie zijn zeer positief beoordeeld. Ten opzichte van 2017 waren 2 keer zoveel bezoekers positief over de schone en verzorgde indruk. Naar de douches, hygiëne en kleedkamers blijven bezoekers kritisch en daarom moeten deze items de benodigde aandacht blijven krijgen;

- We voeren extra schoonmaakrondes uit en hebben werkinstructies voor de nieuwe schoonmaakmiddelen. Ook andere factoren, waaronder de wijze van gebruik, bepalen hoe schoon de accommodatie is en wordt ervaren. De tevredenheid over de gymzalen en dojo's blijft gelijk aan voorgaande onderzoek ;
- Alle geplande kunstgrasvelden zijn in 2019 gerealiseerd. Er zijn in 2019 twee pilot kunstgrasvelden non-infill aangelegd (Hoogkerk en Kardinge).

Conclusie

- De bevindingen van de pilot en het capaciteitsonderzoek zijn in het voorjaar van 2020 bij elkaar gebracht. Op basis hiervan worden dan conclusies getrokken en een advies gegeven wat betreft de capaciteit van de sportaccommodaties in de gemeente Groningen;
- Tegen de landelijke dalende trends in weten we in Groningen het aantal bezoekers van de zwembaden op niveau te houden. De natte ruimten en de kleedkamers blijven punt van aandacht voor alle sportaccommodaties. Dit betreft niet alleen de kwaliteit en kwantiteit van het schoonmaken, maar ook de uitstraling van de accommodaties (ouderdom);
- Ten aanzien van de aanleg en vervanging van kunstgrasvelden en de keuze voor non-infill of alternatieve infill, blijven wij de landelijke ontwikkelingen op de voet volgen.

5.1.2 Faciliteren verenigingen: samenwerking en vitaliteit

Groningen, Haren en Ten Boer tellen samen ruim 335 sportverenigingen die ongeveer 70 verschillende sporten aanbieden. Behalve voor het sporten zelf zijn de sportverenigingen ook van grote sociale betekenis. Voor sportverenigingen zijn vrijwilligers van onschatbare waarde. In totaal zijn er duizenden inwoners betrokken als vrijwilliger en/of als sporter. We scheppen de voorwaarden voor goed functionerende verenigingen. Om de verenigingen goed te kunnen faciliteren, hebben we regelmatig overleg met Stichting de Sportkoepel, die belangenbehartiger is van de breedtesport.

We bieden accommodaties tegen een betaalbaar tarief. Hierdoor zijn de sportaccommodaties niet kostendekkend. Dit is geregeld in de exploitatie van Sport050 (toegestaan exploitatiekort). We stimuleren sportverenigingen om zich open te stellen voor een breed publiek. Verder helpen we de verenigingen om samenwerking te zoeken met elkaar en met de buurt, school of zorginstelling. Twee strategieën uit het Meerjarenprogramma komen hier samen: faciliteren verenigingen en sport verbindt.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Klanttevredenheid besturen verenigingen (en instellingen) over de accommodaties (alle accommodaties).	8	8,6

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Waar mogelijk wilden we de samenwerking tussen verenigingen op sportparken verstevigen. Wij wilden nog meer inzetten op verbinding naar de wijken en de WIJ-teams in Groningen, het toegangsteam in Haren en de Deel in Ten Boer;
- We zetten in op een goede afstemming van vraag en aanbod van de verenigingsondersteuning door het Huis voor de Sport;

- We wilden stimuleren om de sportdeelname onder mensen met een beperking en kwetsbare doelgroepen te vergroten, onder andere door te kijken naar de inzet van de brede Regeling Combinatiefuncties.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Inzet Huis voor de Sport Groningen voor verenigingsondersteuning; De opdracht en voortgang is in overleg gegaan met Huis voor de sport, de sportkoepel en onze klantregisseurs (Sport050);
- Voortzetting van 'open sportpark Karding' . Vanuit deze samenwerking is het project sportwijk Beijum ontwikkeld. Het doel daarvan is vernieuwend sportaanbod op te zetten en bij lokale sportaanbieders te borgen, meer inwoners van Beijum aan het sporten en bewegen te krijgen en met sport een bijdrage te leveren aan de sociale samenhang en leefbaarheid;
- Samen met onze partners hebben we het thema sporten en bewegen voor mensen met een beperking op de agenda van het Gronings Sportakkoord gezet; Verdere ontwikkeling wordt in 2020 opgepakt.
- Ondersteunen van de *special olympics regionale spelen* . Tijdens dit evenement gingen 750 sporters met een verstandelijke beperking de sportieve strijd met elkaar aan.

Conclusie

Sportparken bieden mogelijkheden om een buurt te versterken. In het vervolg van 'open Sportpark Karding' wordt de verbinding met buurt en WIJ-team versterkt. Voor het project sportwijk Beijum is met de landelijke toegekende subsidieregeling Sportimpuls continuïteit (organisatorisch en financieel) tot en met 2019. Gezien de goede ervaringen hebben we samen met de partners in het Gronings Sportakkoord sportwijken Groningen opgenomen in het uitvoeringsplan van het Gronings Sportakkoord.

5.1.3 Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief

Sporten en bewegen gebeurt ook buiten verenigingsverband en in de openbare ruimte, in de directe leefomgeving en in recreatiegebieden. We willen de openbare ruimte aantrekkelijk maken voor iedereen. Door de openbare ruimte bewegingsvriendelijk in te richten, wordt het laagdrempelig voor inwoners om te spelen en te sporten. We doen dit door uitnodigende plekken en uitdagende routes in parken, straten, op pleinen en op en langs het water aan te leggen. De zichtbaarheid van de sportieve ruimte is van belang, want mensen zien sporten, stimuleert anderen om ook te gaan sporten. Hoe dichter de mogelijkheid om te sporten bij huis is, hoe groter de kans dat mensen gaan sporten en kinderen gaan spelen.

Het Paterswoldsemeer is voor onze gemeente een belangrijk recreatiegebied. Daarom nemen we met de gemeente Tynaarlo deel in de gemeenschappelijke regeling Meerschapp Paterswolde.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal projecten open sportparken	2	1
Aantal sportief ingerichte sport- en speelvoorzieningen dat is gerealiseerd in 2019 (start project kan voor 2019 liggen)	3	3

Wat wilden we bereiken in 2019?

De principes van de Bewegende Stad passen we al toe in Ten Boer. Dat blijven we doen voor de nieuwe gemeente en gaan we ook in Haren doen.

Verschillende grote herinrichtingsopgaven en planontwikkelingen bieden kansen om de ruimte sportief in te richten. Bij de uitwerking van een ontwerp zijn een sportieve inrichting en fiets- en looproutes belangrijke elementen.

Ook kleine vervangingen van bijvoorbeeld speeltoestellen geven mogelijkheden opnieuw te kijken naar de invulling van de plek. Verder kijken we naar de gebiedsanalyses: waar is behoefte aan? Daarnaast werken we vraag gestuurd en stimuleren en ondersteunen we mooie initiatieven.

Een grote uitdaging zien we in het aanspreken van de doelgroep die zich niet snel aangesproken voelt: de sportieve burger vindt onze openbare sportplekken wel, maar hoe zit dat met de minder sportieve burger? Hoe krijgen we hen in beweging? Hier besteden we expliciet aandacht aan.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Discgolfcourse geopend in het Stadspark;
- Bewegplek (Bewegen&Meer) opgeleverd aan het Hoornse Meer;
- De SportContrainer heeft op 15 locaties gestaan en honderden mensen in beweging gebracht;
- We hebben onze samenwerking met het Alfa College (Kluiverboom) gecontinueerd. Hier is het streven een openbare beweegplek te realiseren op het plein;
- In Kardingeloopt het proces om te komen tot een beweegplek aan de voet van de berg, in gezamenlijkheid met de vele stakeholders in dit gebied;
- Samenwerking omtrent de mountainbikeroute gecontinueerd;
- Bewoners in de Helpermaar hebben het initiatief genomen om een openbare beweegplek in hun wijk te realiseren. De openbare ruimte is beperkt. In juni en juli heeft de SportContrainer in de wijk gestaan en is de behoefte in de omgeving kaart gebracht. Er zijn activiteiten georganiseerd die druk werden bezocht;
- In Ten Boer is het proces om te komen tot een beweegplek gecontinueerd;
- We adviseren collega's en inwoners over het opzetten van plannen voor nieuwe beweegplekken;
- Tot slot zitten we aan tafel bij herinrichtingsopgaven om te adviseren over het beweging-inclusief denken bij het inrichten van (nieuwe) gebieden.

Conclusie

Onze essentie ligt in het aanleggen van nieuwe plekken. Daarnaast is het van groot belang om deze ontwikkelde plekken te blijven activeren. Door een programmering te hebben en evenementen te organiseren, krijgen we inwoners in beweging. Ook wisselen we kennis uit en adviseren we anderen hierin. Dit doen we zowel intern als extern. We zitten aan tafel met collega's, inwoners, verenigingen en ondernemers en spreken op congressen. Tot slot kunnen we vanuit ons flexibele budget ook bijdragen in het financieren van mooie initiatieven.

Deelprogramma 5.2: Jeugd in Beweging en Ruim Baan voor talent

We willen dat kinderen voldoende mogelijkheden hebben om te sporten en brengen bij jonge inwoners een breed scala van sporten onder de aandacht. Daarnaast zetten we sporten en bewegen in als middel voor de gezonde ontwikkeling van inwoners en een actieve deelname aan de maatschappij. Dat doen we samen met de sportverenigingen, scholen en welzijnsorganisaties. We willen dat talentvolle sporters zich kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we hen, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Beleidsvelden

- Jeugd in beweging
- Ruim baan voor talent

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en) *	Referentiejaar	Beoogd	Behaald
	2018	2019	2019
% bewoners (18 jaar e.o.) dat zegt (wel eens) te sporten	73% *	-	-
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat voldoet aan de Nederlandse norm gezond bewegen (NNGB)		Hoger dan landelijk gemiddelde. Volgende meting in GGD onderzoek in 2019.	Resultaten GGD Gezondheidsmonitor Jeugd volgen halverwege 2020

* In de Rekening van 2018 zijn de cijfers over 2018 gepresenteerd die betrekking hadden op de oude gemeente Groningen. Toentertijd zijn al wel de (oude) gemeenten Haren en Ten Boer in het hier betreffende onderzoek meegenomen, zodoende is wel een eerste referentiebeeld (o-meting) te geven voor de nieuwe gemeente Groningen. Deze resultaten zijn echter niet te gebruiken ter verantwoording over de gedane inspanningen en behaalde effecten over 2019.

5.2.1 Jeugd in beweging

Met Jeugd in beweging bundelen we onze activiteiten die de deelname aan sport stimuleren. We hebben hierbij de meeste aandacht voor de jeugd tot 15 jaar, omdat een sportieve basis de kans vergroot op een leven lang plezier in sport en bewegen. Het is ook de basis voor een gezonde leefstijl, een gezonde sociale ontwikkeling en betere schoolprestaties. We sluiten hiermee aan bij de uitgangspunten van Positief Opgroeien.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal school sportclubs in B-Slimwijken	16	6*
Aantal vakdocenten voor sport en beweging in het onderwijs	17	17
Aantal kinderen dat gebruik maakt van het jeugdsportfonds	1.400	1265
% kinderen groep 6 met zwemdiploma	90 - 100%	96%

* Om kinderen op een laagdrempelige manier te laten kennismaken met sportverenigingen zijn schoolsportclubs opgezet. We merken dat dit concept toe is aan verandering. Het deelnemen aan kortdurende clinics en trainingen lijkt beter aan te sluiten bij de interesses van jongeren dan het sporten bij een schoolsportclub.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We streven naar een goede basis voor alle kinderen, goed bewegingsonderwijs op alle scholen. We willen een samenhangend en effectief programma rond sport, bewegen en gezonde leefstijl voor kinderen en jongeren die dit het hardst nodig hebben.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Uitvoering gegeven aan ons beleidskader Bslim 3. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We subsidiëren Huis voor de Sport voor de Inzet van 8 Buurtsportcoaches, in elke Bslim wijk één: realiseren sportaanbod; bereiken VMBO- leerlingen (VMBO-scholencampagnes), schoolsportclubs door ontwikkelen naar regulier aanbod; ondersteunen sportverenigingen op het gebied van positief opgroeien. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#); Ook in Haren en Ten Boer is een buurtsportcoach actief;
- We subsidiëren schoolbesturen om in de 8 Bslim wijken kwalitatief goed bewegingsonderwijs te bieden en naschoolse sportactiviteiten te organiseren; In Ten Boer levert Huis voor de Sport de vakdocent;

- 2 keer per jaar brengt Huis voor de sport de sporthopper uit. Alle basisschoolkinderen kunnen hierdoor laagdrempelig kennis maken met verschillende sporten en sportverenigingen;
- Inzet van 17 FTE vakdocenten voor sport en beweging in het onderwijs, in totaal 26 FTE-combinatiefuncties.

Conclusie

Het stimuleren dat kinderen gaan sporten en bewegen en het bevorderen van een gezonde actieve leefstijl vindt grotendeel plaats via de infrastructuur van Bslim en de buurtsportcoaches in Haren en Ten Boer. Het is een totaalprogramma gericht op het activeren van een gezonde actieve leefstijl van kinderen en jongeren. Deels in de schoolse tijd, deels in de vrije tijd. In totaal zetten we ruim 28 FTE-combinatiefuncties in. Een combinatiefunctionaris is een professional die werkt op school en in de sport om de drempel voor sporten zo laag mogelijk te maken

5.2.2 Ruim baan voor talent

Topsport en breedtesport horen bij elkaar en versterken elkaar. Topsport is ook marketing en heeft onder andere door topsportevenementen betekenis voor de economie en cultuur. In Groningen hebben we kennis en opleidingen op het gebied van topsport en talentontwikkeling (Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool, Middelbaar Beroeps Onderwijs, Topsport Talentschool). Door de jeugdige bevolkingssamenstelling zijn er veel talentvolle sporters.

We willen dat zeer talentvolle sporters zich in de gemeente verder kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we ze, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal ondersteunde RTC's	7	7
Aantal ondersteunde topsport-talentevenementen	6 -7	9
Aantal topsporttalenten dat vanuit een RTC doorstroomt naar een hoger niveau	50*	4*

*Ongeveer 50 sporters stromen uit, deels naar een hoger niveau, deels uitstroom uit het RTC. Vanaf nu wordt niet meer per kalenderjaar, maar per sportseizoen aangegeven hoeveel sporters doorstromen naar een hoger niveau. Dat is in seizoen 2018-2019 4. Criteria, bepaald door de landelijke sportbonden, zijn per sport verschillend en wijzigen per seizoen. Hierdoor kan het totale aantal per sport en seizoen sterk variëren.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Onze missie is een optimaal topsportklimaat te creëren. Een optimaal topsportklimaat is ons gezamenlijke perspectief dat gaat over goede en echte topsport, breedtesport, "beweging in onderwijs", talentontwikkeling, maatschappelijke ontwikkeling en economische ontwikkeling: een "topsportieve", vitale en gezonde regio. Doordat wij samen aan de slag gaan en onze krachten bundelen, kunnen we grote resultaten boeken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Het topsportbeleid is gericht op talentontwikkeling. We investeren zodoende in 7 talentprogramma's (RTC's), stimuleren de organisatie van talentevenementen in de gemeente Groningen, maken het mogelijk dat er kennisdeling plaatsvindt (voor en tussen coaches) door het organiseren van Masterclasses en eren onze talenten en hun prestaties door het uitreiken van diverse sportprijzen. Tijdens het Groninger Sportgala zijn de Sportstimuleringsprijs en de Breedtesportpenning uitgereikt en er is een speciale uitreiking georganiseerd voor de

sportpenningen. Ondanks dat de focus op talentontwikkeling ligt, staan we open voor kansen, zoals het hosten van het UEFA Futsal Euro 2022 in MartiniPlaza in Groningen. Nederland heeft in 2019 deze bid gewonnen en dit evenement komt in 2022 naar Groningen toe.

Conclusie

In de Uitvoeringsagenda Topsport 2018+ staat welke ambitie we hebben met topsport in de gemeente Groningen. In het coalitieakkoord Gezond Groen en Gelukkig Groningen 2019 - 2022 is er voor gekozen geen extra middelen voor topsport beschikbaar te stellen. Dit heeft consequenties voor onze ambitie en daarom is afgelopen jaar de minimale variant van de Uitvoeringsagenda tot uitvoering gebracht. Dit betekent dat bestaande initiatieven zijn gecontinueerd of bijgesteld en daar waar mogelijk alleen een kwalitatieve verbeterslag is gemaakt.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
05.1 Sportieve infrastructuur	24.939	24.639	24.135	504
05.1.1 Fac.ver: accommodaties	23.320	22.829	22.337	492
05.1.2 Fac.ver: Samenwerk en vitalit	135	297	248	49
05.1.3 Sport.ruimte openb en openbare	1.484	1.513	1.549	-36
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.970	2.328	1.945	383
05.2.1 Jeugd in beweging	1.830	2.188	1.785	404
05.2.2 Ruim baan voor talent	140	140	161	-21
Totaal Lasten	26.909	26.967	26.080	888
Baten				
05.1 Sportieve infrastructuur	9.260	9.816	9.026	-790
05.1.1 Fac.ver: accommodaties	9.206	9.795	8.986	-810
05.1.2 Fac.ver: Samenwerk en vitalit	6	6	9	3
05.1.3 Sport.ruimte openb en openbare	48	15	31	16
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	38	38	33	-5
05.2.1 Jeugd in beweging	38	38	33	-5
05.2.2 Ruim baan voor talent	0	0	0	
Totaal Baten	9.298	9.854	9.059	-796
Totaal Saldo voor bestemming	17.610	17.113	17.021	92
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	347	1.338	1.338	0
Totaal onttrekkingen	265	365	365	0
Totaal saldo na bestemming	17.693	18.086	17.994	92

Financiële toelichting

5.1 Sportieve infrastructuur en faciliteren verenigingen	Lasten	Baten	Saldo
---	--------	-------	-------

(Bedragen x 1.000 euro)	504	-790	-286
--------------------------------	------------	-------------	-------------

Onderhoud (V 576 duizend euro)

Het voordeel op onderhoud wordt vooral veroorzaakt door het doorschuiven van een deel van de onderhoudsmaatregelen. Zo is door het doorschuiven van de onderhoudsmaatregelen voor Kardingse (naar 2023) een voordeel in 2019 van 350 duizend euro ontstaan.

Energie (N 329 duizend euro)

Het nadeel wordt veroorzaakt door stijgende energieprijzen. In de begroting hebben we geen rekening gehouden met een stijging van deze omvang.

Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK) (N 190 duizend euro)

Om sport en beweging te stimuleren konden gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die aan hen in rekening werd gebracht in aftrek brengen. Dit recht op aftrek is met ingang van 1 januari 2019 vervallen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten daarom jaarlijks een uitkering aanvragen ter compensatie van het btw-nadeel. Inmiddels is bekend dat de aanvragen voor 2019 samen 228 miljoen euro bedragen ten opzichte van een budget van 185 miljoen euro. Gemeenten krijgen hierdoor in 2019 maar een voorschot van 82% van de aanvraag uitgekeerd. Voor de Gemeente Groningen hebben we op basis van de huidige verhouding aanvragen versus budget rekening gehouden met een voorlopig nadeel van 190 duizend euro. De definitieve uitkering wordt in de loop van 2020 duidelijk.

Personele lasten (N 229 duizend euro)

Het nadeel op de personele lasten wordt vooral veroorzaakt door de consequenties van de invoering van HR21.

Inkomsten (N 138 duizend euro)

Het nadeel op de inkomsten heeft vooral te maken met het sportcentrum Europapark. Doordat het sportcentrum halverwege het sportseizoen 2018/2019 is opgeleverd, was de bezetting van de sporthal in het eerste deel van 2019 lager. Bovendien levert het horecacontract geen omzet op. Daarnaast blijft de verhuur van de fitness en de 3 kleinere sportruimten achter bij de verwachtingen.

Overige (V 24 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 24 duizend euro.

5.2 Jeugd in beweging en ruim baan voor talent	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	383	-5	378

Combinatiefunctionarissen (V 313 duizend euro)

In 2019 zijn er extra rijksmiddelen beschikbaar gekomen. Voor een deel hebben we deze middelen ingezet, een deel hebben we niet kunnen besteden omdat de definitieve keuzes over de inzet van deze middelen zijn gemaakt in het licht van de bezuinigingen. In navolging hiervan zijn ook de extra gemeentelijke middelen (cofinanciering) niet volledig ingezet.

Overige (V 65 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 65 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050)
Programma	Sport en Bewegen / Cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 9,3 miljoen euro voor SPOT.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,9 miljoen euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,620 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2020	1,62 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,62 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,62 miljoen euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	1,62 miljoen euro
Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK)
Programma	05 Sport en bewegen
Omschrijving	<p>Om sport en beweging te stimuleren konden gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die aan hen in rekening werd gebracht in aftrek brengen. Dit recht op aftrek is met ingang van 1 januari 2019 vervallen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten daarom jaarlijks een uitkering aanvragen ter compensatie van het btw-nadeel.</p> <p>Inmiddels is bekend dat de aanvragen voor 2019 samen 228 miljoen euro bedragen ten opzichte van een budget van 185 miljoen euro. Gemeenten krijgen hierdoor in 2019 een voorschot van circa 82% van de aanvraag uitgekeerd. Verantwoording vindt plaats via de SiSa bijlage in de jaarrekening waarna een definitieve afrekening volgt in 2021. Voor de Gemeente Groningen is er op basis van de huidige verhouding (aanvragen versus budget) een nadeel van circa 0,5 miljoen euro (onze aanvraag was circa 3 miljoen euro). Een deel van dit nadeel leidt tot hogere investeringslasten (circa 40%), het resterende deel leidt tot een direct nadeel in de gemeentelijke begroting (324 duizend euro).</p> <p>Dit bedrag is op basis van alle gedane aanvragen. De kans bestaat dat er door de gemeenten is overvraagd en dat de werkelijke verdeling na indienen van de jaarrekeningcijfers anders uitpakt. Daarom houden we rekening met een kans van 50%.</p> <p>Voor 2020 moet in de aanvraag het bewegingsonderwijs in de sportaccommodaties worden uitgesloten omdat dat niet als sport wordt gezien. Ook is het budget bijgesteld naar 178 miljoen euro. Dat zal een extra nadeel geven.</p>
Risicobedrag 2020	324 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	324 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	324 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	324 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2020
Actie	We hebben de financiële gevolgen van de wijziging aangeleverd bij het VNG. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Programma 6: Cultuur

De Groningse culturele infrastructuur is oorspronkelijk, divers en van hoge kwaliteit. We willen bijdragen aan een goed geïnformeerde stedelijke samenleving en een levendig cultureel klimaat, waarin het voor iedereen prettig is om te wonen, werken, studeren, verblijven en ondernemen. Hierbij spelen ook evenementen een belangrijke rol.

Als gemeente hebben we voor de komende jaren de volgende ambities:

1. Zorgen voor een bruisende gemeente;
2. Zorgen voor een City of Talent;
3. Kunst en cultuur voor iedereen;
4. Cultuur over grenzen heen.

Om deze ambities te realiseren zetten we de volgende strategieën in;

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Een leven lang cultuur;
- Samenleven met cultuur;
- Overall cultuur.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Cultuurnota 2017-2020](#)

[Kadernota Cultuur 2017-2020 Cultuurstad Groningen. City of talent \(2015\)](#)

[Omroepnota Mediabeleid 2016 - 2019](#)

[Beleidsverkenning 'Op weg naar een nieuwe Oosterpoort' 2018](#)

[Nota strategisch evenementenbeleid \(2014\)](#)

[Popvisie No Guts No Glory \(2011\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Forum Groningen

Op 29 november opende het Forum met een spectaculair 24-uurs programma voor iedereen. In de eerste maand trok het Forum al 400.000 bezoekers en 1.000 nieuwe bibliotheekleden.

Vóór de opening is door de organisatie hard gewerkt aan het programma voor 2020. AI: More than Human, ontwikkeld in samenwerking met het Londense Barbican Centre, opende op 6 december. Deze tentoonstelling past bij de missie van het Forum om mensen voor te bereiden op de toekomst door hen inzicht te geven in technologie, beeldcultuur en digitalisering. Dat geldt ook voor de bibliotheekfunctie, waar in 2019 eveneens invulling aan is gegeven, zowel in de hoofdvestiging aan de Nieuwe Markt als op de acht locaties in dorpen en wijken.

Kadernota 2021-2028 'Kunst en Cultuur voor iedereen'

In oktober 2019 stelde de raad de nieuwe kadernota voor de periode 2021-2028 vast. Conform de titel 'Kunst en cultuur voor iedereen' zetten we in op een bruisende stad met ruimte voor talent en vernieuwing, waar inwoners overall cultuur vinden en cultuur een rol van betekenis speelt. De kadernota is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de provincie. Vanaf half november konden culturele instellingen hun subsidieaanvraag indienen voor de periode 2021-2024.

Drafbaan

In 2019 heeft op initiatief van Spot Groningen een eerste editie van Stadspark Live plaatsgevonden. In 2020 krijgt dit een vervolg. Stadspark Live bracht onder meer Sting en trok 25.000 bezoekers, Hullabaloo met onder meer Oscar and the Wolf bracht zo'n 20.000 man op de been. Beide festivals kondigden in 2019 een editie 2020 aan, met als uitbreiding de Hella Mega Tour (onder andere Green Day).

Deelprogramma 6.1: Culturele infrastructuur

Met dit deelprogramma willen we optimale voorwaarden creëren voor cultuur. We werken samen met de culturele instellingen om samen de culturele diversiteit en kwaliteit in Groningen te versterken. De volgende strategieën dragen bij aan het versterken van onze culturele infrastructuur.

Beleidsvelden:

- Ruim baan voor talent
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing
- Nieuwe verbindingen leggen
- Overall cultuur
- Evenementen

Met de volgende indicator is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal instellingen dat onder verscherpt toezicht is gesteld	maximaal 4	4

6.1.1 Ruim baan voor talent

Met haar kennis- en cultuurinstellingen, hoogopgeleide bevolking en instroom van jong (internationaal) creatief talent is Groningen een 'City of Talent'. Wij willen ons de komende cultuurnotaperiode profileren als dé culturele 'City of Talent' van Nederland. We blijven werken om het inspirerende klimaat van de gemeente te behouden en jong talent de kans te bieden zich hier te ontwikkelen. We bouwen verder aan waar we goed in zijn.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Het voortzetten van de opstartbudgetten voor talentontwikkeling;
- We wilden samenwerking in de beeldende sector in de gemeente en Noord Nederland stimuleren om talenten meer kansen te bieden;
- We wilden veelbelovend cultuurtalent blijven ondersteunen;
- We wilden opnieuw een aantal jonge talentvolle kunstenaars middels stipendia financieel ondersteunen om hen in staat te stellen een volgende stap in hun carrière te maken door bijvoorbeeld het volgen van een vervolgopleiding, een studiereis of het maken van nieuw beeldend of literair werk;
- We wilden de European Border Breakers Awards (EBBA's) voor jonge veelbelovende Europese artiesten behouden voor het Eurosonic Noorderslag Festival in Groningen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We gaven subsidie aan 3 initiatieven van talentvolle jonge makers; Zuhause, Teddys Last Ride en Het Resort. In samenwerking met EZ en Cultuur+Ondernemen is een traject in ontwikkeling om het ondernemerschap van talenten te versterken;
- De samenwerking in de beeldende kunst stimuleerden we door een proeftuin 'Artist in Space' van de Noordenaars te financieren gericht op talentontwikkeling;
- We ondersteunden talentontwikkelingstrajecten op het gebied van muziek en van theater; *Hit the North, Up North en Station Noord*;

- In 2019 hebben wij drie stipendia uitgereikt aan jonge Groningse talenten op het gebied van de beeldende kunst (George Verbergstipendium en het Hendrik de Vriesstipendium) en op het gebied van klassieke en lichte muziek (Andrea Elkenbrachtfonds);
- We hebben verder gewerkt aan de ontwikkeling van een instrumentarium voor ons broedplaatsenbeleid op basis van de eerder uitgevoerde QuickScan Broedplaatsenbeleid;
- De EBBA's zijn behouden voor het ESNS-festival, onder de naam Music Moves Europe Talent Awards. Nieuw hierbij is de nauwe samenwerking met het Reeperbahnfestival in Hamburg.

Conclusie

Ook dit jaar hebben wij ons ingezet voor de vele talenten in de gemeente. Door het ondersteunen van verschillende projecten, bieden we perspectief en proberen we talentvolle kunstenaars/makers voor langere tijd te binden aan Groningen.

6.1.2 Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing

Het grote en diverse culturele aanbod is een van de grote pijlers onder de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de gemeente Groningen. Deze diversiteit heeft een keerzijde. Het is kostbaar om overeind te houden. Hierdoor is er de afgelopen jaren maar beperkt financiële ruimte geweest voor vernieuwing. We willen flexibele ruimte in ons cultuurbudget om onze strategische doelen te behalen. Dit laten we niet ten koste gaan van de instellingen die al jarenlang bijdragen aan het unieke culturele klimaat in onze gemeente.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
% subsidieaanvragen afgehandeld binnen de daarvoor gestelde termijn.	100%	100%
% benutting van de beschikbare budgetten voor Ten Boer cultuurprojecten	100%	100%
Toegekende aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	-	67
Afgewezen aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	-	-
Toegekende aanvragen BAK (amateurkunst)	-	95
Afgewezen aanvragen BAK (amateurkunst)	-	1

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden de 2^e fase van het onderzoek naar de toekomst van muziekcentrum De Oosterpoort afronden en voorleggen voor nadere besluitvorming;
- We wilden de mogelijkheden voor verdere interne verzelfstandiging van OPSB verder onderzoeken en definitieve afwegingen hierover ter besluitvorming voorleggen;
- We wilden bij de opening van het Groninger Forum in 2019 zorgdragen voor een stabiele basis van waaruit het Forum succesvol kan opereren;
- Het realiseren van een uitgewerkt concept door het Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groninger Archieven en Groninger Museum voor een vernieuwend historisch museum;
- We wilden het vervolgonderzoek naar de huisvesting van VRIJDAG afronden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Het aantal te onderzoeken locaties voor een nieuw muziekcentrum als opvolger van De Oosterpoort is van 4 naar 2 teruggebracht (Vrydemalaan en zuidzijde stationsgebied). Zowel de inhoudelijke kansen als de financiële en ruimtelijke opzet zijn verder uitgewerkt. De resultaten van deze 2e fase worden in de zomer 2020 gepresenteerd;

- Het onderzoek naar interne verzelfstandiging van SPOT (voorheen OPSB) is afgerond. Dit onderzoek heeft geleid tot het nemen van een aantal maatregelen. Deze zijn in december met de raad gedeeld;
- Het Forum Groningen is succesvol van start gegaan. Voor de onzekerheden in de turbulente startfase houden we gedurende 5 jaar buffers beschikbaar;
- De inhoudelijke planvorming voor het Historisch Museum is afgerond. In het voorjaar van 2020 wordt dit ter besluitvorming aan de raad voorgelegd;
- Er is verder gewerkt aan het vervolgonderzoek naar het integraal huisvesten van VRIJDAG in de binnenstad. De presentatie hiervan is uitgesteld naar 2020.

Conclusie

Bij een sterke basis hoort een goed fundament. Dit bieden we onder andere door te investeren in de verschillende huisvestingsprojecten voor onze culturele instellingen. Het afgelopen jaar zijn hierin flinke stappen gezet. Met als hoogtepunt de succesvolle opening van het Forum Groningen.

6.1.3 Nieuwe verbindingen leggen

We vinden dat het aangaan van verbindingen de kracht van cultuurstad Groningen is. De Kunstraad constateert dat hierin stappen worden gezet. Instellingen gaan samenwerken aan met andere (maatschappelijke) partners om een interessanter aanbod te bieden. We willen kunst en cultuur meer verbinden met de maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen in onze gemeente. Voor deze verbindingen zoeken we de samenwerking op, in stedelijk, regionaal én noordelijk verband (We the North). We promoten cultuur als onderdeel van een goed vestigingsklimaat en 'Citymarketing'. Daarnaast dragen wij via onze netwerken bij aan het hervormen van het landelijk cultuurbestel.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Versterking van noordelijk makersklimaat en publieksonwikkeling met nadruk op de samenhang en verbinding tussen lokaal, regionaal en landelijk beleid;
- We wilden instrumenten inzetten om het culturele aanbod beter te ontsluiten.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We the North

- De uitvoering van de drie proeftuinen (Meertaligheid, Artist in Space en Publieksbereik 'Cultuur in de Frituur') is gestart. Met deze proeftuinen onderzoeken we nieuwe manieren om cultuur te maken en publiek te bereiken. Voor bovengenoemde proeftuinen is landelijke cofinanciering gerealiseerd;
- Dit jaar stond ook in het teken van lobby. Het landelijke beleid werd vastgesteld. We the North staat landelijk bekend als vooruitstrevende en kwalitatief sterke cultuurregio. De samenwerking met het rijk heeft geresulteerd in een extra toetsing door regio's tijdens het subsidieproces 2021-2024, namelijk het reflectiemoment in maart 2020. Het Regioprofiel en onze nieuwe kadernota dienen hiervoor als basis.

Creatieve industrie en marketing

- In samenwerking met Economische Zaken en Academie Minerva is een agenda voor de creatieve industrie ontwikkeld als onderdeel van het programma van Economische Zaken. De hoofdthema's zijn; de inzet van creativiteit voor hergebruik materialen, klimaatadaptatie en voedsel;
- Marketing Groningen is gestart met het ontwikkelen van een digitale tool om kleine culturele aanbieders toegang te geven tot de database waardoor activiteiten en programmering opgenomen worden op de websites van Marketing Groningen (zoals de Uitagenda, Visit Groningen en regiomarketingsites).

Conclusie

In We the North verband is samen opgetrokken richting het Rijk. Door met heldere plannen te komen zijn we als Noorden zichtbaar en zijn een aantal projecten gefinancierd.

6.1.4 Overal cultuur

Groningen bruist van cultuur. We willen een gemeente zijn waar inwoners en bezoekers overal cultuur kunnen ervaren. Kunst in de openbare ruimte draagt bij aan die beleving, zowel met tijdelijke projecten als met permanente kunstwerken. Door cultuur toe te voegen aan projecten willen we gebieden een impuls geven of weer laten opbloeien, zoals het Suikerunieterrein en het Ebbingekwartier, Groninger Forum en Historisch kwartier.

Cultuur willen we inzetten als 'placemaking': door een evenement neer te zetten om een plek vindbaar te maken of als profilering van een gebied. Kunst kan fungeren als stadsmarkering door de publieke ruimte creatief in te richten.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Pre statie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bezoekers Oosterpoort/ Stadsschouwburg (SPOT)	260.000	305.441
Aantal bezoekers Groninger Museum	205.000	324.296
Aantal projecten Kunst op Straat	5	5

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We willen met Kunst op straat aansluiten bij de inrichting en beleving van de openbare ruimte als thema, zowel in de binnenstad als in de wijken;
- We willen met Kunst op straat meer verbinding zoeken met de regio;
- We willen de mogelijkheden voor Kunst op straat bij ruimtelijke projecten vergroten;
- We gaan door met 'Citystage'.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In de Oosterparkwijk De Velden is het kunstwerk 'Figuurtoren' door Elisabet Stienstra opgeleverd;
- In de nieuwe garage van het Forum is het multimedia lichtkunstwerk 'Wervel' van Nicky Assmann opgeleverd;
- Aan de Helperzoom zijn twee kunstwerken gerealiseerd genaamd 'Mysteries van de Helperzoom', het gaat om levende kunstwerken van cortenstaal en een vlechtconstructie van de hazelaar;
- Er is een meerjarenplan opgesteld met projecten waar de percentageregeling toegepast gaat worden voor Kunst op straat;
- 'Citystage' vond dit jaar voor de 3e keer plaats. Op twee zaterdagen hebben amateurkunstenaars het winkelend publiek verrast met optredens. Citystage is een samenwerking tussen Groninger City Club en VRIJDAG;
- Met de komst van Stadspark Live hadden we sinds lange tijd weer een grootschalig openlucht concert in Groningen. Met Sting en Anouk als hoofdacts en 25.000 bezoekers was dit een groot succes.

Conclusie

We zijn er met onze kunstprojecten in geslaagd om, naast de beeldende kwaliteit, ook invulling te geven aan maatschappelijke/functionele vraagstukken. Bij de gerealiseerde kunstprojecten in de wijken zijn bewoners actief betrokken. Met Stadspark Live heeft Groningen er een succesvol openlucht event bij.

6.1.5 Evenementen

Groningen is een aantrekkelijke gemeente om in te wonen, te werken en te verblijven. Evenementen zijn medebepalend voor onze aantrekkelijkheid. Evenementen bezorgen bezoekers plezier, stimuleren levendigheid en zorgen voor werkgelegenheid binnen onze gemeente.

We streven naar een bruisende én leefbare gemeente, waarbij we in ons beleid een belangenafweging maken om het draagvlak voor evenementen hoog te houden. We zoeken daarom voortdurend naar de juiste balans tussen plezier en ervaren overlast. Samen met partners organiseren we regie op het aanbod van grote evenementen. Daarnaast hebben we gericht locatiebeleid in de vorm van locatieprofielen voor de belangrijkste evenementenlocaties in de gemeente.

Wij willen dat de stad Groningen haar sterke positie op het gebied van evenementen behoudt. Groningen heeft een eigen gezicht en is ook voor buitenstaanders een jonge, eigenzinnige binnenstad met veel aandacht voor cultuur. Met onze historische binnenstad en de aanwezigheid van grote kennisinstellingen hebben we veel te bieden voor organisatoren van evenementen. Wij willen dat evenementen stevig bijdragen aan een herkenbaar profiel van Groningen. Evenementenbeleid en citymarketing zijn dan ook aan elkaar verbonden. Het gevarieerde aanbod aan evenementen in onze dorpen willen we behouden. Ook zijn in de nieuwe gemeente Groningen verhalen te vertellen. Deze verhalen worden gedeeld op evenementen. Wij bieden ruimte aan uiteenlopende evenementen omdat zij zorgen voor aantrekkingskracht buiten en sociale cohesie binnen de gemeentegrenzen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal evenementen 200 - 1.000 bezoekers	130	153
Aantal evenementen 1.000 - 2.000 bezoekers	45	55
Aantal evenementen 2.000 - 25.000 bezoekers	25	23
Aantal evenementen meer dan 25.000 bezoekers	6	5
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen (totaal)	235	557
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - overige evenementenlocaties	40	89
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Binnenstad	40	28
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Stadspark	80	128
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Kardingse	20	1
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Rode Haan	10	18
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Suikerfabriekterrein	45	293

We hebben ruim 500 meldingen van geluidsoverlast binnengekregen. Dit aantal is hoger dan wij hadden beoogd. Deze stijging is hoofdzakelijk te verklaren door het grote aantal klachten tijdens het driedaags Paradigm festival op het terrein van de voormalige Suikerfabriek. De organisatie paste geavanceerde geluidstechniek toe en bleef binnen de geluidsnormen. De combinatie van regen en de windrichting was echter dusdanig ongunstig, dat er veel overlast ervaren is.

Het overige aantal meldingen geluidsoverlast valt relatief mee gezien de toename in het aantal evenementen en de daarbij behorende bezoekersstroom. Op de drafbaan in het Stadspark vonden twee nieuwe grote muziek-evenementen plaats, te weten Stadspark Live en Hullabaloo. Gezamenlijk trokken zij 45.000 bezoekers. Over het algemeen slagen we er in om de geluidsoverlast bij muziek-evenementen te beheersen.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Wij hebben gestreefd naar de doorontwikkeling van ons strategisch evenementenbeleid en het blijvend sturen op een kwalitatief en gevarieerd evenementenprogramma. In 2019 wilden we het strategisch evenementenbeleid en de daarbij behorende locatieprofielen evalueren. Ten aanzien van de volksfeesten was het streven om te komen tot een inspirerend en gevarieerd programma vanuit een meer professionele structuur.

De voormalige

gemeente Groningen, Haren en Ten Boer kennen eigen regelgeving, vergunning(uitgifte), leges én beleid.

Vormgeven aan de harmonisatie van dat beleid was een belangrijke opgave voor 2019.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In 2019 hebben we twee spraakmakende grote muziekevenementen op de drafbaan toe kunnen voegen aan ons evenementenprogramma;
- Het Strategisch Evenementenbeleid en de beleidsregel Vergunningen evenementen inclusief de locatieprofielen zijn geëvalueerd. De aandachtspunten uit deze evaluatie nemen wij mee in ons te harmoniseren beleid;
- In Groningen bieden we ruimte aan vrijwilligers voor het organiseren van evenementen waaronder Volksfeesten als Koningsdag. We zijn in gesprek met deze vrijwilligers in onze zoektocht naar een professionele organisatieconstructie waardoor het organiseren van Volksfeesten financieel houdbaar blijft en er voldoende aandacht is voor alle voorwaarden op het gebied van veiligheid en duurzaamheid;
- In het kader van harmonisatie van regelgeving, beleidsregels en leges hebben we in 2019 knelpunten geïnventariseerd. Dit is verwerkt in voorstellen voor nieuw beleid, dat in 2020 voorgelegd wordt ter vaststelling;
- Het proces van vergunningverlening is geharmoniseerd, waarmee we een soepele overgang voor de dorpen hebben gerealiseerd.

Conclusie

Groningen behoudt haar sterke positie als evenementenstad in Nederland. De brede en gevarieerde evenementenprogrammering draagt bij aan onze cultureel bruisende gemeente. In 2020 harmoniseren en herijken wij ons evenementenbeleid. Wij blijven oog houden voor de balans tussen een aantrekkelijk evenementenaanbod en de leefbaarheid van de omliggende wijken.

Deelprogramma 6.2: Deelname aan cultuur

Cultuur is genieten van wat anderen brengen en ook zelf cultureel actief zijn. Dat ondersteunen en bevorderen we via onze voorzieningen en regelingen voor amateurkunst en kunst op school. Cultuur kan een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken als Healthy Ageing, sociale cohesie en het ontwikkelen van basisvaardigheden. Cultuur stimuleert ontmoeting en debat en roept op tot reflectie.

Beleidsvelden

- Samenleven met cultuur
- Een leven lang cultuur

6.2.1 Samenleven met cultuur

Maatschappelijke vraagstukken op bijvoorbeeld het gebied van zorg, duurzaamheid, krimp of vergrijzing worden steeds complexer. Mogelijke oplossingen vragen om innovatie en creativiteit, bij uitstek een kracht van de culturele sector. We willen daarom deze kracht verbinden aan maatschappelijke thema's. We willen dat kunst en cultuur in de gehele gemeente toegankelijk en te beleven is. Hiermee draagt cultuur bij aan de inclusieve gemeente.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- VRIJDAG is in een vijftal wijken gestart met een pilot rondom cultuur in de wijk brengen;
- We ondersteunden een tweede editie van 'De wijk de wereld' en wilden andere instellingen stimuleren zich meer te richten op de wijken en dorpen;
- We wilden helder hebben hoe we cultuurparticipatie voor ouderen verder kunnen stimuleren.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- VRIJDAG heeft cultuurcoaches aangesteld in de wijken Lewenborg, de Oosterparkwijk, de Korrewegwijk en Selwerd. In 2020 start een cultuurcoach in Beijum en de Wijert. De cultuurcoach in Ten Boer werd aangestuurd door K&C, vanaf 2020 gaat deze onder de vlag van VRIJDAG verder;
- Dit jaar vond 'De wijk de wereld' plaats in de Korrewegwijk/De Hoogte. Er hebben 150 wijkbewoners actief mee gedaan, 300 wijkbewoners hebben de voorstelling gezien;
- Verschillende instellingen hebben activiteiten ontwikkeld gericht op laagdrempelig bereiken van inwoners. Hieronder 2 voorbeelden:
  1. Het Groninger Museum organiseert familiedagen in het museum met de verschillende wijken;
  2. Het Noordelijk Scheepvaartmuseum organiseert bij elke tentoonstelling een gratis avond voor inwoners met een krappe beurs.

Conclusie

In 2019 is het programma VRIJDAG in de buurt gestart. De cultuurcoaches hebben nauw contact met de gebiedsteams, de WIJ en andere maatschappelijke organisaties in de wijken. Ook hebben zij een actieve samenwerking met De wijk de wereld. Waar De wijk de wereld ophoudt, gaat VRIJDAG in de buurt verder. Andere culturele instellingen dragen bij aan 'samenleven met cultuur' door het bieden van maatschappelijke programma's of activiteiten.

6.2.2 Een leven lang cultuur

In Groningen krijgt iedereen de kans om zich te ontwikkelen met behulp van kunst en cultuur. Cultuuronderwijs is daarbij essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. We bevorderen daarnaast actieve cultuurparticipatie omdat dit bijdraagt aan het welzijn van onze inwoners en het de sociale cohesie bevordert.

Voor de bibliotheek hebben we een uitvoeringsbeleid ontwikkeld voor een brede doelgroep met laaggeletterden en jeugd als speerpunten.

We willen dat de inwoners kennis hebben van de geschiedenis van Groningen om bewustzijn te creëren over onze identiteit in zowel het verleden als het heden. Het historisch museum in ontwikkeling, gaat laagdrempelig en in samenwerking met (culturele) partijen, de geschiedenis van Groningen programmeren.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bezoekers Groninger Forum	1.300.000	-
Aantal uitleningen bibliotheek	825.000	-
Aantal leden bibliotheek	45.000	46.000
% Groningers dat wekelijks naar OOG kijkt	45%	45%
Aantal bezoekers Noordelijk Scheepvaartmuseum	37.500	34.725
Aantal gehonoreerde projecten Plusregeling amateurkunst (en uitputting budget)	35	43
Aantal bereikte leerlingen in het basisonderwijs met CMK	10.000	8.000
% deelnemende scholen aan CMK	85%	69%

Aantal scholen in het VO met de Cultuurkaart	10	10
--	----	----

Door de verhuizing en daarmee de tijdelijke sluiting van het Groninger Forum in de zomer van 2019 zijn de cijfers over bezoekers en uitleningen niet vergelijkbaar met eerdere jaren. In de eerste twee maanden van de opening bezochten al 700.000 bezoekers het Forum. In die eerste twee maanden hebben zich al 1.000 nieuwe leden voor de bibliotheek opgegeven.

Het bereik van CMK blijft achter. Dit heeft meerdere redenen. De ambities van K&C waren vanaf het begin van deze CMK-periode aan de hoge kant. Daarnaast speelt de werkdruk in het onderwijs mee, waardoor scholen andere prioriteiten stellen dan de ontwikkeling van cultuureducatie. Tevens zijn er scholen die deelnemen aan een andere regeling zoals bijvoorbeeld Meer Muziek in de Klas, waardoor zij geen tijd kunnen steken in een CMK-traject.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden cultuureducatie op scholen in Haren en Ten Boer verder stimuleren;
- We wilden een start maken met de Cultuurhopper, waarbij basisschoolkinderen kennis kunnen maken met cultuur. Dit werd eventueel gekoppeld aan de pilotwijken waar VRIJDAG start met culturele activiteiten;
- We wilden de mogelijkheden die het rijk biedt om het aantal combinatiefunctionarissen (cultuur) uit te breiden verkennen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In Haren heeft K&C 4 netwerkbijeenkomsten georganiseerd, en 4 scholen zijn ondersteund op maat. In Ten Boer zijn 4 netwerkbijeenkomsten georganiseerd, 5 scholen namen deel aan het cultuurmenu, 3 scholen deden een CMK-aanvraag;
- Er zijn 8 aanbieders die middels de Cultuurhopper activiteiten hebben aangeboden. 365 kinderen hebben dit aanbod afgenomen;
- Door de nieuwe rijksregeling combinatiefunctionarissen hebben we cultuurcoaches aan kunnen stellen;
- In december 2019 heeft de gemeenteraad de Nota Lokale Media-Instelling 2020-2023 aangenomen. Dit betreft een actualisatie van de voorgaande nota, ingegeven door landelijke en lokale trends en ontwikkelingen in het medialandschap.

Conclusie

De scholen in de gemeente Groningen nemen actief deel aan cultuureducatie. Het blijft moeilijk om alle scholen te bereiken met de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Er zijn scholen die niet deelnemen omdat ze het al heel goed doen, er zijn ook scholen die andere prioriteiten stellen.

Bijdrage verbonden partijen

MartiniPlaza BV	
Relevante beleidsinformatie	<p>MJOP 2020-2030</p> <p>Wij hebben opdracht gegeven een inventarisatie uit te laten voeren naar de kwaliteit van de panden, de installaties en de terreinen van MartiniPlaza moet als doel een Meerjarig onderhoudsplan (MJOP) 2020-2030 te ontwikkelen. Doel hierbij is op proactieve wijze inzicht krijgen in de totale onderhoudsbehoefte van MartiniPlaza in deze periode, de bijbehorende kosten, de planning en mogelijke fasering daarvan.</p> <p>Gemeentelijke visie op MartiniPlaza</p>

	<p>De aandeelhouder heeft aangegeven tot een gemeentelijke visie op MartiniPlaza te willen komen. Dit naar aanleiding van de ontwikkeling die het bedrijf de afgelopen jaren heeft doorgemaakt en de sterke positionering op relevante markten. Deze visie zal in 2020 worden ontwikkeld in goede samenwerking tussen MartiniPlaza en samen met de relevante onderdelen van de gemeente. Het hierboven gememoreerde MJOP 2020-2030 zal daarvoor onder meer input leveren en een onderdeel vormen.</p> <p>Definitieve rechtsvorm De splitsing van de bestaande B.V. in een Vastgoed B.V. en een Exploitatie B.V. is afgerond. De huidige directeur blijft directeur van beide B.V. 's. Het vastgoed is in de bestaande B.V. achtergebleven en wordt verhuurd aan de Exploitatie B.V.</p>
<p>Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij</p>	<p>Budget achterstallig onderhoud Het belangrijkste beleidsrisico voor 2018 was de vaststelling van het benodigde budget voor het vastgestelde achterstallig onderhoud voor de periode 2017 t/m 2020 (MJOP2). Dit risico is deels vervallen omwille van het feit dat de gemeenteraad in 2014 12 miljoen euro beschikbaar heeft gesteld voor onderhoud dat als urgent was gekwalificeerd en een gevaar voor bezoekers en medewerkers opleverde, dan wel de continuïteit van het bedrijf in gevaar bracht.</p> <p>Daarmee is de problematiek van het achterstallig onderhoud in brede zin niet verdwenen. Door onder meer tijdsverloop (we zijn inmiddels zes jaar verder) ontstaat voortdurend nieuw achterstallig onderhoud. Bovendien hebben de Expohal en de Borgmanhal het einde van hun levensduur bereikt. Dit zal in 2020 in de gemeentelijke visie op MartiniPlaza worden meegenomen.</p> <p>Belastingdienst/VPB Met de belastingdienst zijn afspraken gemaakt in het kader van de VPB. Onderdeel van die afspraken was dat de gebouwen en installaties zouden overgaan naar het gemeentelijk vastgoedbedrijf. Nu die overgang niet heeft plaatsgevonden, maar via een B.V.-constructie (zie hierboven) is vormgegeven, heeft nieuw overleg plaatsgevonden met de belastingdienst. Dit overleg heeft ertoe geleid dat de gemaakte afspraken zoveel mogelijk intact blijven opdat de belastingdienst er geen aanleiding in zal vinden de hoogte dan wel de mate van terugwerkende kracht van de VPB-afdracht ter discussie te stellen.</p> <p>Schade als gevolg van werkzaamheden Zuidelijke Ringweg Een geheel nieuw risico is ontstaan door de werkzaamheden aan de Zuidelijke Ringweg. Door het verlagen van de waterstand zijn er verzakkingen opgetreden met gevolgen voor de leidingen, afvoer, riool en bekabeling onder het gebouw. De geschatte schade bedraagt momenteel 2,7 miljoen euro.</p>

Groninger Archieven	
Relevante beleidsinformatie	De functie van de archieven verschuift naar een brede publieksinstelling met als doel om de geschiedenis van stad en provincie onder de aandacht te brengen. Hiermee wordt de verbinding gelegd tussen het onderzoek dat in de archieven wordt gedaan en de groeiende belangstelling in regionale geschiedenis. Digitalisering blijft de komende jaren de rode draad voor de Groninger Archieven. Het accent wordt gelegd op de groei van digitale toegankelijkheid en digitale dienstverlening. Tot 1 januari 2021 wordt toegewerkt naar een te raadplegen collectie onderverdeeld in een fysiek en digitaal deel, met voor beide een eigen depot en eigen publiekstoegankelijkheid.
Beleidsrisico	De Groninger Archieven zijn voor de opbrengsten voor het grootste deel afhankelijk van de bijdragen van de gemeente en het Rijk. Bezuinigingen van deze partijen kan invloed hebben op de opbrengsten en het realiseren van de beleidsdoelen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
06.1 Culturele infrastructuur	32.342	34.001	33.368	633
06.1.1 Ruim baan voor talent	898	895	888	7
06.1.2 Een sterke basis en ruimte ver	5.036	4.942	4.941	
06.1.4 Overall cultuur	25.297	26.960	26.382	577
06.1.5 Evenementen	1.111	1.204	1.156	48
06.2 Deelname aan cultuur	16.440	16.341	16.304	37
06.2.1 Samenleven met cultuur	542	0	0	
06.2.2 Een leven lang cultuur	15.898	16.341	16.304	37
Totaal Lasten	48.782	50.342	49.672	670
Baten				
06.1 Culturele infrastructuur	11.712	11.879	11.958	79
06.1.1 Ruim baan voor talent	2	2	1	-1
06.1.2 Een sterke basis en ruimte ver	0	0	10	10
06.1.4 Overall cultuur	11.351	11.519	11.554	35
06.1.5 Evenementen	359	359	393	35
06.2 Deelname aan cultuur	0	0	12	12
06.2.2 Een leven lang cultuur	0	0	12	12

Totaal Baten	11.712	11.879	11.971	91
Totaal Saldo voor bestemming	37.070	38.463	37.702	761
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	2.940	2.962	2.962	0
Totaal onttrekkingen	3.007	3.185	3.185	0
Totaal saldo na bestemming	37.003	38.240	37.478	762

Financiële toelichting

6.1 Culturele infrastructuur (Bedragen x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	633	79	712

Verkenning naar nieuwe huisvesting voor De Oosterpoort (V 590 duizend euro)

De beschikbare middelen voor de verkenning naar een nieuwe huisvesting voor De Oosterpoort zijn in 2019 beperkt ingezet. We hebben het jaar 2019 gebruikt om de opdrachtverstrekking aan externen goed helder te krijgen, zodat ze in januari 2020 gericht verstrekt konden worden.

Programmering SPOT (N 268 duizend euro)

Het resultaat op programmering valt dit jaar 268 duizend euro lager uit dan begroot. Popmuziek is sterk afhankelijk van het aanbod van toerende bands die veel publiek trekken. In 2019 was het aanbod en het netto resultaat lager dan in 2018. De extra kosten van voorstellingen op externe locaties en talentontwikkeling (maatschappelijke programmering) konden daardoor ook minder worden gecompenseerd. Bovendien hadden enkele dure klassieke concerten dit jaar een tegenvallend aantal bezoekers.

Personeel- en bedrijfsvoeringskosten SPOT (N 210 duizend euro)

De personele lasten waren dit jaar 347 duizend euro hoger dan begroot. Enerzijds doordat er voor de vervanging van langdurige ziekte extra tijdelijk medewerkers moesten worden ingehuurd. Anderzijds omdat we extra personeel hebben ingehuurd in verband met de programmering op externe locaties en de extra inzet bij festivals. Deze hogere personeelskosten zijn deels gecompenseerd door een voordelig resultaat op de horeca van 60 duizend euro en het positieve saldo van 77 duizend euro op de overige inkomsten en uitgaven.

Kapitaallasten (V 328 duizend euro)

Een deel van de in 2018 geplande investeringen zijn in 2019 afgerond (zoals de overkapping van de binnentuin van de Oosterpoort), hierdoor starten de afschrijvingen pas in 2020. Dit geeft in 2019 een incidenteel voordeel op de afschrijvingslasten van in totaal 328 duizend euro.

Intensiveringen cultuur (V 189 duizend euro)

In de begroting 2019 waren de middelen voor cultuur zowel bestemd voor het oplossen van knelpunten als voor een groot aantal ambities. Gezien de financiële situatie hebben we een aantal beleidsuitwerkingen later op kunnen starten.

Overige (V 83 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 83 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050)
Programma	Sport en Bewegen / Cultuur
Omschrijving	<p>We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050.</p> <p>Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 9,3 miljoen euro voor SPOT.</p> <p>Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,9 miljoen euro.</p> <p>Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,620 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.</p>
Risicobedrag 2020	1,62 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,62 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,62 miljoen euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	1,62 miljoen euro
Kans 2023	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	<p>Het Groninger Forum (GF) is eind 2019 geopend. In overleg met de stichting GF is geconcludeerd dat het dekken van eventuele tekorten in de begroting voldoende is voor een periode van 5 jaar (2020-2024). Na de periode van 5 jaar verwachten we dat de stichting GF goed zicht heeft op de structurele exploitatie met voldoende mogelijkheden om zelf (bij) te kunnen sturen.</p> <p>Uit de update van het Programma van Eisen (PvE) van mei 2018 blijkt een tekort van 4,4 miljoen euro over de periode 2020-2024. Hierbij is rekening gehouden met een door de stichting GF op te lossen taakstelling van €145.000. Het tekort bestaat voor 1,0 miljoen euro uit incidentele frictiekosten.</p> <p>Bij de update van het P.vE van mei 2018 is besloten vanaf 2020 jaarlijks 225 duizend euro extra subsidie aan de stichting GF toe te kennen voor de bibliotheekfunctie. Het resterende tekort over de periode 2020-2024 bedraagt circa 3,3 miljoen euro. Ten aanzien van dit resterende tekort is als oplossingsrichting gekozen dit voor zover nodig op te vangen vanuit de reserve exploitatierisico Forum en voor zover aanvullend nodig door verlaging van de bijdrage van het GF aan de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum (B&Grex) voor de inrichting te verlagen.</p> <p>Met deze besluiten is het verwachte tekort zoals gemeld in het PvE van mei 2018 voor de periode 2020-2024 opgelost en wordt er in de berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen geen rekening meer gehouden met het risico en de reserve exploitatierisico Forum. In de update van het PvE in september 2019 is het beeld gelijk gebleven.</p> <p>Voor eventuele aanvullende exploitatierisico's bij het GF nemen we vooralsnog een p.m. post op.</p>
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Structureel

1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Programma 7: Verkeer

We willen een goed bereikbare gemeente zijn, met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving. Uitgangspunt daarbij is 'te voet, met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. In Groningen gaan veel inwoners te voet of met de fiets, mede dankzij de korte afstanden in de compacte stedelijke omgeving, het gemak en het goede fietsklimaat. We blijven fors investeren in de voetganger en de fiets.

En ook in het openbaar vervoer investeren we flink in de aanpak van de spookknoop bij het Hoofdstation en de uitrol van het hoogwaardig openbaar vervoer (HOV)-bussysteem in combinatie met P+R. Voor het gebruik van openbaar vervoer, al dan niet in combinatie met het gebruik van Park+Ride (P+R), is veel draagvlak.

Onze gemeente heeft regionaal gezien een centrumfunctie voor werkgelegenheid, onderwijs, cultuur en zorg. Daarom is de bereikbaarheid met de auto ook van groot belang. Als inwoners en bezoekers de auto pakken, willen we dat ze vlot door kunnen rijden, zowel in de gebouwde omgeving als op onze ringwegen. Daarom investeren we gezamenlijk in de aanpassing van de Zuidelijke Ringweg en studeren we op de Westelijke Ringweg, om daarmee het autoverkeer in de stedelijke omgeving te ontlasten.

We zorgen er bij (verkeer)projecten altijd voor dat de leefkwaliteit gewaarborgd is. En we willen verstandig omgaan met de energietransitie en ontwikkelingen in mobiliteit. Het opstellen van een gemeentelijke Integrale Mobiliteitsvisie vormt daarbij een belangrijk speerpunt.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Parkeervisie 2018 - 2025 \(2018\)](#)

[OV Ontwikkelagenda Noord-Nederland 2025 \(2017\)](#)

[Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2020 - 2023 \(2020\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad 2017 \(2017\)](#)

[GVVP Haren 2012 - 2019 \(2017\)](#)

[Fietsstrategie 'Wij zijn Groningen Fietsstad' \(2015\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Fiets 2019-2022 \(2019\)](#)

[Netwerkanalyse regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[HOV Visie - Bouwsteen van de Netwerkanalyse Regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[Parkeren met perspectief \(2012\)](#)

[Beleidsregels gehandicapten parkeren 2012-2022 \(2012\)](#)

[P+R nota 2011-2020 \(2011\)](#)

[Nota Duurzame Mobiliteit, geactualiseerde beleidsnota Verkeer en Vervoer 2011-2020 \(2011\)](#)

[Programma Noord-Nederland - Spoorplan Noord-Nederland \(2011\)](#)

[Visie Openbare Laadinfrastructuur Groningen 2025 \(2020\)](#)

[Minstens 30 minuten sneller vóór 2030 - narrative \(2019\)](#)

[Tussenevaluatie HOV-visie \(2018\)](#)

[Nationale Markt en Capaciteitsanalyse voor bus, tram en metro \(NMCA\) \(2019\)](#)

Relevante ontwikkelingen

De uitvoering van de projecten Aanpak Ring Zuid en Groningen Spoorzone is inmiddels in volle gang. Tijdens de uitvoering van deze grote projecten stelt Groningen Bereikbaar alles in het werk om onze gemeente bereikbaar te houden. Dat doet Groningen Bereikbaar met maatregelen die de mobiliteit beter spreiden over de dag, verminderen of soms zelfs helemaal voorkomen.

Op veel plaatsen van ons verkeers- en vervoersysteem zien we de druk echter toenemen. Het aandeel fiets in de verplaatsingen in onze gemeente blijft onverminderd hoog en heeft als gevolg steeds drukker wordende fietspaden en een toename van de overlast van gestalde fietsen in binnenstad en wijk. Het openbaar vervoer is op sommige tijden en lijnen erg zwaar belast en ook de doorstroming van het autoverkeer kent knelpunten. De opgaven vanuit The Next City vergroten de druk naar verwachting nog verder. Mede daarom zijn we in 2019 begonnen met het opstellen van een nieuwe Integrale Mobiliteitsvisie. De toekomstige verkeerscirculatie, in samenhang met de nieuwe bruggen over het Van Starckenborghkanaal, en de verdere toekomst van het openbaar vervoer vormen daarin cruciale bouwstenen. Die brengen we het komende jaar in samenhang met elkaar en met alle andere thema's binnen mobiliteit, leefbaarheid, duurzaamheid en onze stedelijke en economische opgaven.

Verduurzaming is al vele jaren een belangrijk thema binnen ons mobiliteitsbeleid. Hét uitgangspunt daarin is 'te voet, met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. Forensen en bezoekers van buiten de gemeente worden uitgedaagd om de auto zoveel mogelijk te laten staan, met het openbaar vervoer of via P+R te reizen en op kortere afstand de fiets te pakken. We blijven inzetten op alternatieven voor de auto, omdat we de leefkwaliteit in onze gemeente erg belangrijk vinden.

Naast onze inzet op de keuze voor duurzame vervoermiddelen, zetten we ook nadrukkelijk in op de vergroening ervan. De overgang van fossiele brandstoffen naar elektrisch en waterstof rijden vormt één van de belangrijkste veranderingen. En die verandering gaat in onze regio razendsnel. Met ingang van de nieuwe dienstregeling (december 2019) is een groot deel van het busvervoer in Groningen en Drenthe zero-emissie. En daarmee zijn we koploper in Europa. Op alle stadslijnen in Groningen wordt volledig elektrisch gereden en ook op Qlink- en streeklijnen is het busvervoer op grote schaal elektrisch. Ten slotte maakt de inzet van 22 waterstofbussen dat deze nieuwe concessie ook nog eens één van de aanjagers is van emissievrij openbaar vervoer in Europa én van de waterstofeconomie in het Noorden.

Het onderwerp verkeersveiligheid heeft de hernieuwde, structurele aandacht gekregen die het verdient. En met het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030) staat het ook landelijk weer in de schijnwerpers. We gaan samen met onze partners door met de aanpak van objectief en subjectief verkeersonveilige locaties. En daarnaast houden we veel aandacht voor verkeerseducatie.

Onder de noemer 'Slim en Duurzaam' zien we ten slotte in hoog tempo veranderingen op ons af komen, waarvan het eindplaatje soms nog niet geheel duidelijk is. De energietransitie in mobiliteit en de innovatieve ICT-toepassingen in het vervoer van mensen en goederen veranderen de wereld van verkeer en vervoer. Aangezien veel partijen hier een rol in spelen, gaan we als gemeente vooral op zoek naar dat deel waar we als wegbeheerder verantwoordelijk voor zijn. Een goed voorbeeld daarvan is dat we zijn begonnen met het vlot plaatsen van openbare laadinfrastructuur. We willen namelijk voorkomen dat bewoners bij de aanschaf van een nieuwe auto kiezen voor een brandstofauto, omdat de openbare laadinfrastructuur achterblijft.

Deelprogramma 7.1: Fiets

Het succes van de fiets in de gemeente Groningen danken we aan de ideale fietsomstandigheden: korte fietsafstanden en aantrekkelijke, rechtstreekse fietsroutes naar de wijken en omliggende kernen waarbij de fiets vrijwel altijd het snelste vervoermiddel is. Daarnaast draagt de fiets bij aan een duurzaam gebruik van onze gemeente en is de fiets belangrijk voor ons vestigingsklimaat en onze bereikbaarheid. Tot slot willen we met fietsen de gezondheid van onze inwoners verbeteren, geheel in lijn met het idee van Healthy Ageing (zie ook beleidsveld [4.1.5 Lokaal gezondheidsbeleid en publieke gezondheid](#)). De fiets kan hieraan een grote bijdrage leveren.

We willen ons goede fietsbeleid van de afgelopen decennia voortzetten. Tegelijkertijd wordt onze gemeente steeds drukker terwijl de ruimte en het beschikbare geld beperkter worden. Natuurlijk gaan we door met het

verbeteren van ons bestaande fietsnetwerk met bredere fietspaden, het aanleggen van nieuwe fietsverbindingen en de bouw van grote(re) stallingen. Maar om antwoord te kunnen geven op de stedelijke uitdagingen blijven we doorgaan met het maken van een schaa sprong. Dat houdt in dat we gebruik maken van het zelf-organiserend en lerend vermogen van onze fietsers. In onze fietsstrategie '[Wij zijn Groningen Fietsstad](#)' (2015) en het bijbehorende '[Uitvoeringsprogramma Fiets 2019-2022](#)' (september 2019) kiezen we voor ondersteunen en stimuleren en duidelijk niet voor strengere regels.

Wij willen dat:

- De fiets voorop staat;
- Fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen;
- De fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes;
- Met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen worden verbeterd en de overlast wordt beperkt;
- Onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad.

Beleidsvelden

- De fiets eerst
- Een samenhangend fietsnetwerk
- Ruimte voor de fiets
- Fietsparkeren op maat
- Het verhaal Groningen fietsstad

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
% fietsers in modal split van stedelijke mobiliteit*	>65%	64,7%
% fietsgebruik in de modal split met de regio*	-	8,5%
Gemiddelde snelheid van fietsers in de stad (km/h)	-	-
Rapportcijfer voor fietsen in Groningen	7,3	7,1
Waarderingscijfer kwaliteit bewaakte fietsenstallingen	7,1	-

* Bron van de modal split (de verdeling van de verplaatsingen over de modaliteiten fiets, auto, bus en trein) met een herkomst én bestemming binnen de gemeente Groningen en tussen de gemeente Groningen en de regio is het CBS.

7.1.1 De fiets eerst

Binnen onze gemeente is de fiets veruit het belangrijkste vervoermiddel. Daarom denken we bij het inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het begin vanuit de fiets. Bij iedere ruimtelijke ontwikkeling nemen we de fiets mee door het maken van een Fiets Effect Analyse (FEA).

Maar de fiets is niet alleen bij nieuwe ontwikkelingen van belang, het gaat er ook om dat het bestaande fietsnetwerk veilig is en goed wordt onderhouden. En net zo belangrijk: verkeerseducatie voor kinderen, ouderen en andere kwetsbare verkeersdeelnemers.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal Fiets Effect Analyses (FEA)	15	15

Wat wilden we bereiken in 2019?

We zorgden er bij iedere nieuwe ontwikkeling vroegtijdig voor dat de fiets integraal wordt meegenomen.

Ontwerpen voor fietsvoorzieningen als fietspaden en stallingen voldeden daarbij altijd aan de nieuwste richtlijnen. In de binnenstad en op belangrijke knooppunten voor openbaar vervoer wilden we meer stallingsvoorzieningen realiseren. Het serviceniveau en de aantrekkelijkheid hiervan wilden we verbeteren.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- De beheerafspraken voor onderhoud, gladheidsbestrijding en vergevingsgezinde fietsinfrastructuur is gemonitord en de richtlijnen voor het ontwerp van fietsvriendelijke voorzieningen zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Fiets 2019-2022;
- Het aantal stallingsplaatsen in de binnenstad is met de opening van de fietsenstalling Nieuwe Markt (circa 1.200 plekken) uitgebreid;
- Het aantal stallingsplaatsen op P+R Hoogkerk is uitgebreid met circa 200 plekken;
- Er is begonnen met de planvorming voor de uitbreiding van de stallingscapaciteit op P+R Haren en Meerstad.

Conclusie

De fiets is en blijft verreweg het meest gebruikte vervoermiddel in onze gemeente. Om er voor te zorgen dat dit ook zo blijft, houden we bij nieuwe ontwikkelingen zoals Meerstad, Suikerfabriekterrein en Stadshavens meteen vanaf het begin rekening met de fiets. Niet voor niets zetten we bijvoorbeeld in op een kwalitatief hoogwaardige fiets- en voetgangersverbinding tussen het Suikerfabriekterrein en de binnenstad. En om ervoor te zorgen dat fietsen veilig, comfortabel en aantrekkelijk is, blijven we continu onze afspraken met betrekking tot beheer en onderhoud van fietsvoorzieningen monitoren. Bovendien zijn de richtlijnen voor het ontwerp van fietsvriendelijke voorzieningen integraal onderdeel geworden van het uitvoeringsprogramma fiets.

In 2019 is het aantal stallingsplaatsen in Groningen uitgebreid. In de binnenstad is de fietsenstalling Nieuwe Markt met 1.200 plekken geopend waardoor de in pandige stallingscapaciteit is uitgebreid. Deze kwalitatief hoogwaardige stalling werd meteen vanaf het begin goed gebruikt. En ook op de P+R Hoogkerk hebben we een grote slag gemaakt. De stalingscapaciteit is uitgebreid met ongeveer 200 plekken en daarmee bijna verdubbeld. Tevens zijn we begonnen met de uitbreiding van de stallingscapaciteit op P+R Haren en Meerstad.

7.1.2 Een samenhangend fietsnetwerk

Ons tweede doel is dat fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen. Goede fietsverbindingen naar openbaar vervoer knooppunten, belangrijke economische trekkers (dynamo's) én de regio zijn om die reden belangrijk. In ons fietsnetwerk onderscheiden we doorfietsroutes, fietsverbindingen van en naar de regio, het hoofd fietsnetwerk, gericht op de snelle en doorgaande fietser in onze gemeente, en het basisfietsnetwerk, ontsluitend en fijnmazig. We zorgen voor de samenhang van ons fietsnetwerk op twee manieren. In de eerste plaats kijken we in samenhang naar fietsverbindingen. We benaderen niet elk fietspad apart, maar richten ons op het fietsnetwerk van deur tot deur. En ten tweede benaderen we de fiets als onderdeel van de totale vervoersketen, omdat niet iedere reis zich helemaal voor het gebruik van de fiets leent. Daarom proberen wij de fiets in te zetten om het eerste en laatste gedeelte van de reis mee af te leggen (ketenmobiliteit).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal OV-fietsverhuurlocaties bij stations en P+R-terreinen	7	7
Aantal aangelegde ontbrekende schakels	1	0
Aantal Fietsroutes Plus (verbinding met de regio)	4	4

Aantal verkeerslichten met slimme techniek	28	32
Aantal ontbrekende schakels in het fietsnetwerk	6	7

Wat wilden we bereiken in 2019?

Om het stedelijke en regionale fietsnetwerk verder te completeren wilden we een aantal ontbrekende schakels realiseren dan wel verder gaan met de planvorming hiervoor. Het ging daarbij om de doorfietsroutes naar Winsum, Leek en Assen, maar ook om nieuwe (stedelijke) fietsverbindingen langs de spoorlijn Groningen-Sauwerd (tussen Walfridusbrug en ACM-fietsbrug) en de Noordelijke Ringweg (tussen Iepenlaan en Park Selwerd). Bovendien zijn we verder gegaan met de planvorming voor een fietsbrug over het Eemskanaal als onderdeel van Stadshavens. Ten slotte wilden we ons netwerk van doorfietsroutes samen met onze partners in de regio herkenbaarder maken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Planvorming voor de Doorfietsroutes Groningen Winsum, Groningen-Leek en Assen-Groningen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Planvorming fietspad parallel aan de spoorlijn Groningen-Sauwerd tussen ACM-fietsbrug en de Walfridusbrug. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Planvorming fietspad parallel aan de Noordelijke Ringweg tussen Iepenlaan en Park Selwerd;
- Planvorming voor de aanleg van een fietsbrug over het Eemskanaal. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Planvorming voor de Merwedetunnel, de fietstunnel ter hoogte van De Papiermolen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Zuid](#);
- Planvorming voor de aanleg van een hoogwaardige fietsverbinding tussen het Suikerfabriekterrein en de binnenstad;
- Verbeteren van het bestaande fietspad De Verbetering.

Conclusie

We hebben in 2019 grote voortgang geboekt met de planvorming en besluitvorming rond de doorfietsroutes naar Assen, Leek en Winsum. Er is een besluit genomen over het voorkeustracé van de Doorfietsroute Groningen-Leek en binnenkort volgt hoogstwaarschijnlijk een besluit over het voorkeustracé van de Doorfietsroute Assen - Groningen tussen Haren en De Punt. We hebben de herkenbaarheid van ons regionale netwerk van doorfietsroutes in 2019 nog niet kunnen verbeteren. Als gevolg van de financiële hervormingen hebben we dit project naar achteren moeten schuiven. Met een financiële bijdrage van de provincie Groningen en de Regio Groningen-Assen lijkt uitvoering op korte termijn echter mogelijk.

Tevens zijn we voortvarend verder gegaan met de planvorming en voorbereidende werkzaamheden voor een aantal ontbrekende schakels. Het gaat hier bijvoorbeeld om doortrekking van het fietspad over de Walfridusbrug richting de Eikenlaan, een fietsbrug over het Eemskanaal (Stadshavens) en een nieuwe fiets/voetgangers-verbinding tussen de binnenstad en het Suikerfabriekterrein. Bovendien zijn we in 2019 daadwerkelijk begonnen met de aanleg van het fietspad parallel aan de Noordelijke Ringweg tussen de Iepenlaan en Park Selwerd. De voorbereidende werkzaamheden hiervoor, zoals de vervanging van de waterleiding die in het toekomstige tracé ligt, zijn inmiddels in volle gang. Vanwege de complexiteit is het niet gelukt om deze ontbrekende schakel in 2019 te realiseren.

Ten slotte hebben we op verschillende andere plaatsen in onze gemeente het fietsnetwerk kunnen verbeteren. Zo is de Paterswoldsewegtunnel eind 2019 geopend waardoor fietsers veilig en zonder opstoppingen het spoor kunnen passeren. En de rommelige en onduidelijke situatie op het bestaande fietspad De Verbetering in Hoogkerk hebben we kunnen verbeteren. Er is een apart fiets- en voetpad aangelegd en de overbodige fietsinfrastructuur bij de tennisvelden is verwijderd.

7.1.3 Ruimte voor de fiets

Ons derde doel is dat we de fiets meer fysieke ruimte geven, indien nodig via alternatieve, slimme routes. Op veel plekken in onze gemeente zien we het steeds drukker worden met fietsers. Om deze groei zo goed mogelijk op te kunnen vangen, verbeteren we ons fietsnetwerk, breiden we ons fietsnetwerk uit of maken we nieuwe slimme routes. Op verschillende plekken geven we de fiets ook letterlijk meer ruimte, terwijl we op andere punten juist kiezen voor slimme(re) alternatieven.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal Slimme Routes in de gemeente Groningen	5	3
Toegevoegde stallingscapaciteit op straat in de binnenstad*	0	0

* we zetten niet in op extra stallingscapaciteit op straat, maar onderzoeken de mogelijkheden van het toevoegen van stallingscapaciteit in gebouwde voorzieningen en/of ondergronds.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Om het fietsgebruik in onze gemeente verder te stimuleren, wilden we nog meer verkeerslichten vriendelijker maken voor fietsers. Ook wilden we onze regionale doorfietsroutes naar Ten Boer, Haren, Eelde en Zuidhorn samen met de provincie Groningen, Groningen Bereikbaar en de Regio Groningen-Assen gaan promoten. Doel was om deze routes meer bekendheid te geven en om meer mensen uit de auto en op de fiets te krijgen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Het verkeerslicht op de Zonnelaan ter hoogte van de Noordelijke Ringweg is zo fietsvriendelijk mogelijk gemaakt door deze te voorzien van wachttijdvoorspellers, regensensoren en tweemaal groen per cyclus;
- Het kruispunt Hoendiep-Atoomweg is verkeersveiliger gemaakt;
- **Haren:** Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Haren](#);
- Aanleggen fietstunnel station Haren inclusief het herinrichten van een aantal straten tot fietsstraat;
- **Oude wijken:** Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oude wijken](#);
- Verder met de planontwikkeling Korreweg fietsstraat in overleg met het gebied en de bewoners.

Conclusie

Op een aantal plekken in onze gemeente hebben fietsers in 2019 letterlijk meer ruimte gekregen. Een mooi voorbeeld daarvan is het stationsplein in Haren. De fietstunnel tussen Oosterhaar en het centrum van Haren zorgt ervoor dat fietsers gemakkelijk én veilig bij station Haren kunnen komen, maar zorgt ook voor een veilige en directe fietsroute tussen deze woongebieden. Ook op de Korreweg willen we fietsers in de toekomst meer ruimte geven. Daarom zijn we verder gegaan met de planontwikkeling van de Korreweg als fietsstraat.

In 2019 zijn op twee plaatsen in onze gemeente de verkeerslichten verwijderd, namelijk op het kruispunt W.A. Scholtenstraat-Oostersingel en op de St. Jansbrug. Op de Zonnelaan ter hoogte van de op- en afritten van de Noordelijke Ringweg hebben we nieuwe verkeerslichten geplaatst. De verkeerslichten zijn hier zo fietsvriendelijk mogelijk ingericht. Ze beschikken over wachttijdvoorspellers, hebben een regensensor, tweemaal groen per cyclus buiten de spits en afstandsdetectie waardoor fietsers eerder en sneller worden gedetecteerd. In totaal hebben we in onze gemeente 45 kruispunten met verkeerslichten waarvan 32 verkeerslichten fietsvriendelijk zijn.

Qua verkeersveiligheid is een aantal situaties voor fietsers sterk verbeterd. Zo is de fietsoversteek Stadsweg-Kamilleweg verhoogd en is de voorrangssituatie hier verduidelijkt. Door deze maatregel wordt de snelheid van het autoverkeer beperkt en zijn automobilisten zich meer bewust zijn van het feit dat fietsers hier in twee richtingen kruisen. Verder zijn langs de Prinsesseweg enkele parkeervakken opgeheven. Automobilisten hebben hierdoor beter zicht op fietsers die gebruik maken van de fietsoversteek. Ten slotte zijn er op de Parkweg fietssuggestiestroken aangebracht. Daarmee hebben fietsers hier een eigen plek gekregen.

Als gevolg van de financiële hervormingen hebben we het herkenbaarder maken van ons regionale netwerk van doorfietsroutes naar voren geschoven. Dat betekent dat het ons in 2019 niet gelukt is om twee extra Slimme Routes op straat aan te geven. Gezamenlijk met de provincie Groningen en de Regio Groningen-Assen proberen we de herkenbaarheid van de doorfietsroutes alsnog te realiseren in 2020.

7.1.4 Fietsparkeren op maat

Ons vierde doel is dat we met goede fietsenstallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen willen verbeteren. Kortom, we willen de openbare ruimte herwinnen voor de voetganger. Bij het fietsparkeren in de binnenstad maken we duidelijke keuzes die aansluiten bij de stallingsbehoefte van bezoekers en werknemers. Voor kort stallen bieden we flexibele oplossingen op straat en voor middellang stallen vaste voorzieningen. Voor fietsers die hun fiets langer willen stallen, bieden we inbandige en/of ondergrondse fietsenstallingen aan. Ook bij openbaar vervoer knooppunten (stations en P+R terreinen) bieden we voldoende en kwalitatief hoogwaardige stallingsmogelijkheden aan. Ook hebben reizigers op alle OV-knooppunten de mogelijkheid een OV fiets te huren.

Om het fietsparkeren in de wijken rond de binnenstad te verbeteren, maken we afspraken met ontwikkelaars. We willen het fietsparkeren hier zoveel mogelijk inbandig of op eigen terrein oplossen. En alleen als dit niet kan, zoeken we wijkgerichte maatwerkoplossingen in de openbare ruimte.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Stallingscapaciteit fietsenstallingen binnenstad*	2.230	2.230
Stallingscapaciteit fietsenstalling Hoofdstation	9.900	9.900
Stallingscapaciteit fietsenstalling Groningen Europapark	700	700
Stallingscapaciteit fietsenstalling Groningen Noord	512	272
Stallingscapaciteit fietsenstalling Haren	436	436
Tevredenheidscijfer fietsenstallingen in Groningen	7,1	-

* de fietsenstalling Oude Boteringestraat is niet langer in eigendom en beheer van de gemeente Groningen

Wat wilden we bereiken in 2019?

Het aantal stallingen bij openbaar vervoerknooppunten en in de binnenstad wilden we in 2019 uitbreiden. In de binnenstad gingen we door met onze verkenning van mogelijkheden voor één of meer inbandige en/of ondergrondse fietsenstallingen. In december hebben we de fietsenstalling Nieuwe Markt, naast Forum Groningen, in gebruik genomen. Bovendien hebben we de fietsenstalling op station Haren uitgebreid met extra stallingsplaatsen. De uitbreiding van het aantal stallingsplaatsen op station Groningen Noord heeft daarentegen bij ProRail vertraging opgelopen. Ten slotte hebben we bij P+R Haren en Meerstad onderzocht of het aantal stallingen ook hier uitgebreid zou kunnen worden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Haren: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Haren](#);

- Uitbreiden van de stallingscapaciteit op station Haren;
- **Centrum:** Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#);
- Opening fietsenstalling Nieuwe Markt (nabij Forum Groningen);
- Onderzoek naar mogelijke locaties voor inbandige en/of ondergrondse fietsenstallingen, zoals de Grote Markt.

Conclusie

Op 2 december is de nieuwe, moderne fietsenstalling Nieuwe Markt (nabij Forum Groningen) geopend. En het bleek meteen een groot succes, want de stalling wordt goed gebruikt. Bovendien is de overlast van gestalde fietsen op de Nieuwe Markt zelf tot een minimum beperkt gebleven, onder meer vanwege goede communicatie, de inzet van fietsstewards en de handhaving op fout gestalde fietsen. Op andere plekken in de binnenstad onderzoeken we ook of het mogelijk is nieuwe stallingen te exploiteren, meest in het oog springend daarbij is een fietsenstalling in het voormalige V&D-pand aan de Grote Markt.

In 2019 is de fietsenstalling op station Haren vernieuwd én uitgebreid. Het aantal stallingsplaatsen bedraagt daar inmiddels 436. Dit aantal lijkt vooralsnog voldoende. De uitbreiding van het aantal stallingsplaatsen op station Groningen Noord heeft bij ProRail helaas vertraging opgelopen, onder meer door onduidelijkheid over het recht van opstal. De uitbreiding van de stallingscapaciteit staat inmiddels gepland voor medio 2020.

Verder zijn we begonnen met de voorbereidende werkzaamheden om de stallingscapaciteit (fietsenstallingen én fietskluizen) op P+R Haren en Meerstad uit te breiden. In de eerste helft van 2020 wordt deze uitbreiding gerealiseerd. Daarmee beschikken alle P+R terreinen vooralsnog over voldoende stallingscapaciteit.

7.1.5 Het verhaal Groningen fietsstad

Ons vijfde doel is dat al onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad. In onze gemeente fietsen we namelijk heel veel. We willen daarom graag zien dat alle inwoners zich bewuster worden van dit hoge aandeel fietsgebruik. Door Groningen Fietsstad duidelijk en permanent te promoten willen we bereiken dat de fiets bijvoorbeeld nog meer gebruikt wordt voor het woon-werkverkeer. Maar ook dat fietsers zich actiever en bewuster gaan gedragen, zodat zelflerend gedrag vanzelfsprekend wordt.

Daarnaast willen we ook een inspirerend voorbeeld zijn en blijven voor andere steden. Zodat zij van ons kunnen leren en om Groningen te promoten. Een leefbare gemeente met goede fietsvoorzieningen trekt namelijk innovatieve kennisbedrijven. Daarmee is fietsen dus ook economie.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal campagnes fietsgedrag	6	6

Wat wilden we bereiken in 2019?

Ook in 2019 hebben we verder gebouwd aan het 'merk' Groningen Fietsstad. Daarnaast wilden we in 2019 samen met de provincies Groningen en Drenthe, de Regio Groningen-Assen en Groningen Bereikbaar de herkenbaarheid van ons regionale netwerk van doorfietsroutes verbeteren. Nationaal en internationaal bouwden we de naam van Groningen als Fietsstad verder uit door actief deel te nemen aan fietscongressen, waar we ons verhaal aan veel professionals kunnen uitdragen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Deelname aan (inter)nationale (fiets)congressen zoals het SUMP-congres en het Cargo Bike Festival;

- Campagnes fietsgedrag (Zernike Routes, fietsverlichting, 'respect' voor anderen op de Zernike Route in Park Selwerd, stallingsverbod Nieuwe Markt, etc.);

Conclusie

Ook in 2019 hebben we weer diverse (gedrag) campagnes gehouden. Eén van deze campagnes richtte zich op fietsers die regelmatig gebruik maken van de Zernike Route door Park Selwerd. Door de drukte op dit fietspad komen andere mensen soms in de verdrukking. Daarom hebben we het fietspad op een aantal punten voorzien van opvallende markering of bebording. Doel hiervan is dat fietsers rekening houden met de medeweggebruikers. Daarnaast hebben we in de tweede helft van 2019 veel aandacht besteed aan de nieuwe fietsenstalling Nieuwe Markt en het daarbij horende stallingsverbod op de Nieuwe Markt.

Nationaal en internationaal hebben we Groningen goed op de kaart kunnen zetten. Veel (fiets)professionals hebben ons in 2019 bezocht tijdens het International Cargo Bike Festival en het Europese SUMP (Sustainable Urban Mobility Plans) congres.

In 2019 wilden we ook het regionale netwerk van doorfietsroutes beter herkenbaar maken voor fietsers. Dit project is getemporeerd vanwege de financiële hervormingen waar onze gemeente mee te maken heeft. We verwachten in 2020 alsnog met dit project aan de slag te kunnen.

Deelprogramma 7.2: Openbaar vervoer

Goed openbaar vervoer draagt bij aan het succes van tal van andere beleidsterreinen. Onze ambitie is dat het openbaar vervoer aan aantrekkelijkheid wint door verbetering van het aanbod, de betrouwbaarheid, dienstverlening en aansluiting. Wij zien dat openbaar vervoer steeds meer verbreed naar openbare mobiliteit. Openbare mobiliteit is openbaar vervoer in de brede zin waardoor en waarmee van deur tot deur kan worden gereisd. Ketenvoorzieningen (zoals Hubs) en andere vormen van vervoer in de keten (zoals e-bike en zelfrijdende voertuigen) zijn daarbij van belang. We willen de vraag naar (openbaar) vervoer goed faciliteren en meebewegen met veranderingen. Goed openbaar vervoer is duurzaam en betaalbaar voor opdrachtgever en consument. Dat leidt tot een hoge klanttevredenheid, ondanks de druk op de overheidsbijdragen.

Als gemeente hebben wij een belangrijke rol bij het inpassen van ambities op het spoor. Ook zijn we de beheerder van een groot deel van de wegen waar de bus gebruik van maakt, hebben we een belangrijke rol bij de inrichting van en verbindingen van en naar openbaar vervoerknooppunten, stationslocaties, bushaltes inclusief bijbehorende (keten-) voorzieningen en voorzieningen voor verduurzaming en innovaties. Daarnaast zijn wij samen met de provincies Groningen en Drenthe de deelnemende bestuursorganen aan de gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen-Drenthe en daarmee ook opdrachtgever van het openbaar busvervoer in Groningen en Drenthe.

De opdrachtgevers voor het landelijke en regionale spoorwegennet zijn respectievelijk de rijksoverheid en de provincies. Bij veel bestuurlijke keuzes zijn wij echter wel betrokken.

We willen dat:

- De dynamo's van Groningen (Binnenstad, Zernike Campus, UMCG, Stationsgebied, Europapark/Kempkensberg en Martini Ziekenhuis en omgeving) (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar zijn met kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer;
- Alle wijken, dorpen en belangrijke functies bereikbaar zijn met het openbaar vervoer;
- we een bijdrage leveren aan Groningen in 2035 CO₂-neutraal.

Beleidsvelden

- Bereikbaarheid dynamo's HOV

- Stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Klanttevredenscijfer openbaar busvervoer (basisnet en HOV)	7,5/ 7,8	-
CO2-uitstoot per reizigerskilometer bus	117,5 gr/rkm (- 6,0% t.o.v. 2016)	-
% stiptheid openbaar vervoer*	≥ 60%	-
Aantal reizigerskilometers regionale treinen Groningen (in miljoenen)	≥ 240	-

7.2.1 Bereikbaarheid dynamo's HOV

Ons doel is dat de dynamo's van Groningen (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar zijn met kwalitatief hoogwaardig OV. De dynamo's zijn de concentratiepunten van werk, bezoek en voorzieningen rond zorg en onderwijs. We onderscheiden de zes dynamo's Binnenstad, Zernike Campus, UMCG, Stationsgebied, Europapark/Kempkensberg en Martini Ziekenhuis en omgeving. Voor het functioneren van deze dynamo's is een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer cruciaal. Dit wordt bereikt door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van het openbaar vervoer. Ook wordt met het verbeteren van de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten, gewerkt aan een ander cruciaal element voor de bereikbaarheid van dynamo's. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (onder andere de Hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en belangrijk voor de koppeling met Publiek Vervoer. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarnaast cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren en het openbaar vervoer voor opdrachtgever en consument betaalbaar te houden.

Voor de middellange termijn willen we:

- Versnellen treinverbinding Groningen - Randstad;
- Verbeteren toegankelijkheid Hoofdstation;
- Verbeteren bereikbaarheid busstation Zuid;
- Verbeteren ketenvoorzieningen (onder andere de Hubs);
- Verkennen mogelijkheden faciliteren stijgende vervoersvraag;
- Opwaarderen bushaltes;
- Afronden maatregelen uit het geactualiseerde HOV-maatregelenpakket;
- Verder verduurzamen van het openbaar vervoer;
- Met het openbaar vervoer innovaties aanjagen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal DRIS-panelen (overzichtspanelen) binnen de gemeente Groningen	≥ 242	244

Wat wilden we bereiken in 2019?

Wij willen dat onze dynamo's uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Dit wilden we in 2019 bereiken door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van het openbaar vervoer. Ook wilden we werken aan het verbeteren van de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten. In 2019 wilden we daarom werken aan verschillende projecten die daar aan bijdragen. Zo wilden wij ons inzetten voor het verbeteren van de verbinding tussen de Randstad en Groningen en de realisatie van het project UMCG Noord, de tunnel Paterswoldseweg en aanleg van dubbelspoor in het kader van het project Extra Sneltrain Groningen Leeuwarden (ESGL). We wilden dat de werkzaamheden uit het spoorcontract

als onderdeel van het project Groningen Spoorzone in 2019 in uitvoering zijn en de aanbesteding van het stationscontract in 2019 is afgerond.

Daarnaast wilden we in 2019 verder werken aan onze visie op het openbaar vervoer. Daarbij wilden wij vanuit gemeentelijk perspectief naar het Ov-systeem kijken en hoe dat zich verhoudt tot alle andere opgaven waarvoor wij aan de lat staan. Daarnaast wilden wij onder andere de mogelijkheden verkennen en bepalen op welke wijze wij de stijgende vervoersvraag (onder andere rekening houdend met de omgeving) willen faciliteren. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer was daarbij cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren en het openbaar vervoer betaalbaar te houden. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (zoals de Hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en zijn belangrijk voor de koppeling met het Publiek Vervoer.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Werkzaamheden uit het spoorcontract als onderdeel van het project Spoorzone zijn uitgevoerd;
- Met ondertekening van het stationscontract van het project Groningen Spoorzone zijn de werkzaamheden uit dit contract gegund;
- Onderdoorgang Paterswoldseweg is opengesteld en dubbelspoor tussen Hoogkerk en halverwege Westpoort zijn gereed in het kader van het project Extra Sneltrain Groningen Leeuwarden (ESGL);
- Onder andere testrit gemaakt, narrative aan de verantwoordelijk staatssecretaris aangeboden en quick-scan naar versnelling bestaand spoor Randstad-Groningen afgerond;
- 1e fase van werkzaamheden UMCG Noord afgerond;
- Werkzaamheden UMCG Zuid / Hanzeplein grotendeels afgerond;
- Concept OV-visie 2040 afgerond;
- Implementatie nieuwe busconcessie (zoals plaatsen laadinfrastructuur) is nagenoeg afgerond;
- 🚗 Met ingang van de nieuwe busconcessie is de basiskwaliteit op een hoger niveau gekomen, de verduurzaming van het busvervoer heeft een grote sprong genomen, de reiziger wordt ontzorgd en het financiële meerjarenperspectief is gunstiger. Ook komen er eind 2020 in ieder geval 20 extra waterstofbussen in Groningen en Drenthe. Zie ook de paragraaf [duurzaamheid](#);
- 🚗 De werkzaamheden voor het verbeteren van de bushaltes aan de westzijde van het Gedempte Zuiderdiep zijn voorbereid. Gekeken is naar verbetermogelijkheden van de halte aan de oostzijde van het Gedempte Zuiderdiep. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)

Conclusie

Tien van de landelijk 65 erkende knelpunten in het kader van de Nationale Markt en Capaciteitsanalyse voor bus, tram en metro (NMCA) liggen in of direct rondom de gemeente Groningen. Ook in 2019 was merkbaar dat de doorstroming van het openbaar vervoer verder onder druk is komen te staan. Op meer plekken en vaker staat hierdoor de kwaliteit van het openbaar vervoer onder druk. Het aantal reizigers met het openbaar is in 2019 wel verder toegenomen. Ondanks alle al gerealiseerde en aankomende verbeteringen is de verwachting dat het huidige Ov-systeem verder tegen zijn grenzen aan gaat lopen.

We zijn als gemeente één van de aanjagers van emissievrij openbaar vervoer in Europa én van de waterstofeconomie in het Noorden. Met ingang van de nieuwe busconcessie eind 2019 rijden er namelijk 164 elektrische bussen en 2 waterstofbussen in Groningen en Drenthe. Daarmee zijn we koploper in Europa. Eind dit jaar komen er 20 of 30 waterstofbussen bij. Ook daarmee worden we koploper. En de jaren daarna worden stapsgewijs alle bussen emissievrij. We zijn dus op weg naar een volledig groene, zero-emissie busvloot.

Met ingang van de nieuwe busconcessie eind 2019 is de basiskwaliteit ook op een hoger niveau gekomen, de reiziger wordt ontzorgd en het financiële meerjarenperspectief is gunstiger. Vooruitlopend op het vaststellen van onze mobiliteitsvisie - waar het openbaar vervoer een belangrijk onderdeel van is - zijn er in 2019 (dienstregeling

2020) bewust geen fundamentele dienstregelingswijzigingen in de gemeente Groningen doorgevoerd. Wel zijn op verschillende buslijnen extra ritten en tijd toegevoegd om daarmee de rijtijd te kunnen blijven halen en de reizigersgroei te faciliteren.

7.2.2 Stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer

Ons doel is: Alle wijken, dorpen en belangrijke functies zijn bereikbaar met het openbaar vervoer. Hierbij gaat het om reizen die (deels of volledig) met het openbaar vervoer worden gedaan met als herkomst en/of bestemming de zes dynamo's in de gemeente Groningen, werklocaties, scholen, winkelcentra of de eigen woning. Een deel van deze reizen wordt gedeeltelijk of volledig met het hoogwaardige openbaar vervoer gemaakt. Voor- of natransport is vaak lopen, fietsen, met de auto of ander openbaar vervoer.

Het OV-bureau Groningen-Drenthe stelt elk jaar de dienstregeling voor het volgende jaar vast. De gekozen dienstregeling, (de kwaliteit van) de infrastructuur en (de bereikbaarheid en kwaliteit van) stations en de bushaltes bepalen voor een belangrijk deel de waardering voor de bereikbaarheid van wijken, dorpen en belangrijke functies.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Waardering openbaar vervoer op buurtniveau	≥ 84% (zeer) tevreden	-

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden dat niet alleen de dynamo's uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn, maar ook dat andere gebieden uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Een belangrijke graadmeter hiervoor is de jaarlijks te houden enquête op wijk- en buurtniveau die de waardering van het openbaar vervoer per wijk en buurt aangeeft. Mede op basis van de uitkomsten van deze enquête in 2018 en heldere geformuleerde ambities in een op te stellen strategie/visie op het openbaar vervoer wilden we in 2019 sturen op verbeteringen. In Haren wilden we in 2019 werken aan het opwaarderen van het station inclusief het stationsplein, een nieuwe fiets- en voetgangerstunnel en in het verlengde hiervan fietsstraten. Door aanpassingen aan de N360 wilden we in 2019 de infrastructuur voor Qlink 6 verder verbeteren. Ook was onze inzet om in 2019 meer duidelijkheid over de aanleg van station Hoogkerk te hebben.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Vooruitlopend op vaststelling van de mobiliteitsvisie zijn mogelijkheden verkend om de waardering van het openbaar vervoer in buurten met een lage waardering voor het openbaar vervoer te verbeteren;
- Besloten is om station Hoogkerk voorlopig niet aan te leggen;
- Als onderdeel van de opwaardering van station Haren is onder andere een fiets-/voetgangerstunnel geopend;
- Als onderdeel van het verbeteren van de N360 is bestuurlijke besluitvorming m.b.t. de bushalte Winneweer voorbereid;
- Qbuzz heeft in 2019 een MaaS-app in de nieuwe concessie Groningen - Drenthe gelanceerd. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Conclusie

De gemiddelde waardering van het reguliere openbaar vervoer op buurtniveau is sinds 2006 nagenoeg constant gebleven. Daarmee zitten we al jaren rond het minimaal beoogde tevredenheidsniveau, ondanks de druk op de betaalbaarheid van het openbaar vervoer en dat de bus nu minder vaak diep de wijken in gaat.

Vooruitlopend op het vaststellen onze mobiliteitsvisie waar het OV een belangrijk onderdeel van is, zijn er in 2019 (dienstregeling 2020) bewust geen fundamentele dienstregelingswijzigingen voor de gemeente Groningen doorgevoerd. Wel zijn verschillende gesprekken gevoerd met belanghebbenden over onder andere optimalisaties van de dienstregeling in de verschillende wijken, dorpen en buurten.

De aanleg van station Hoogkerk bleek vanwege de spoorwegveiligheidseisen op dit moment financieel niet haalbaar. Tegelijkertijd is vanuit de gebiedsontwikkeling Suikerfabriek een voorkeur ontstaan voor een nieuw station in dat gebied, boven een nieuw station Hoogkerk. Voor de langere termijn zetten wij nu nog steeds in op een station nabij Hoogkerk.

Deelprogramma 7.3: Auto

In de weinig verstedelijkte regio rond onze gemeente is en blijft de auto een belangrijk vervoermiddel voor het sociaal en economisch functioneren van gemeente én regio. Daarom is het van groot belang dat de grootste economische trekkers (of dynamo's) in Groningen (inter)nationaal en regionaal goed bereikbaar zijn met de (vracht)auto. Voor de toekomstige bereikbaarheid van onze gemeente zijn aanpassingen aan de infrastructuur voor auto's nodig. Niet alleen voor onze economie, maar ook om te voorkomen dat er alternatieve autoroutes of sluiproutes ontstaan op ongewenste plekken. De kwaliteit van de leefomgeving voor onze inwoners verbetert door verkeer zoveel mogelijk te concentreren op de stedelijke hoofdwegen en sluihverkeer door woonwijken en dorpen te voorkomen.

De komende jaren staan in het teken van een aantal grote projecten. Groningen Bereikbaar doet er in die periode alles aan om Groningen bereikbaar te houden. Dat kan door maatregelen te nemen die verkeer beter spreiden over de dag, verminderen en soms zelfs voorkomen. Een efficiënt en duurzaam goederenvervoer maakt hier onderdeel van uit.

We hebben te maken met twee (landelijke en internationale) trends in de samenleving: toenemende elektronische verbondenheid van alles met alles (connectiviteit) en de deeleconomie (collectiviteit). We houden in de gaten hoe deze trends doorwerken in de unieke Groningse situatie en nemen daarbij de vijf ontwikkelingen op het gebied van slimme mobiliteit als uitgangspunt: automatisch, verbonden, elektrisch, gedeeld en data.

Wij willen dat:

- De dynamo's van Groningen bereikbaar zijn met de (vracht-)auto;
- Het autoverkeer zich concentreert op het hoofdwegennet, de wijken en dorpen worden zo min mogelijk belast.

Beleidsvelden

- Bereikbaarheid dynamo's auto
- Stedelijke bereikbaarheid auto

Jaarlijks monitoren we de bereikbaarheid van onze gemeente per auto en de impact daarvan. Het aandeel auto in het totale aantal verplaatsingen in onze gemeente (ofwel de modal split) voor nu en in de toekomst bepalen we met het gemeentelijk verkeersmodel. Daarnaast monitoren we jaarlijks op diverse locaties in onze gemeente het aantal auto's en fietsers. Zo kunnen we onder andere de ontwikkeling van het aantal voertuigen op het binnencordon (een denkbeeldige lijn binnen de ringweg, het gebied tussen de spoorlijn Groningen-Sauwerd, Westelijke Ringweg, Zuidelijke Ringweg, Winschoterdiep, Eemskanaal, Van Starckenborghkanaal en Noordelijke Ringweg) volgen.

De bereikbaarheid vanuit de regio naar onze gemeente werd bepaald door de optelsom van de gemeten reistijden op 9 routes. De inwinning van de gegevens voor deze indicator is echter gewijzigd. Er is een nieuwe databron en de gegevens worden niet meer door Groningen Bereikbaar omgezet in de 9 reistijdtrajecten. Er loopt een onderzoek om reistijden met de nieuwe bron weer structureel vorm te gaan geven.

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aandeel van de auto in de modal split binnen de gemeente Groningen*	30-35%	31,3%
Aantal auto's op het binnencordon (werkdag)	220.000	224.322
Totale reistijd op 9 specifieke trajecten (wegen)	<180,5**	-
Ervaring bewoners van overlast van autoverkeer in de eigen wijk	<16%	18%***

* Bron van de modal split (de verdeling van de verplaatsingen over de modaliteiten fiets, auto, bus en trein) met een herkomst én bestemming binnen de gemeente Groningen is het CBS.

** De inwinning van de gegevens voor deze indicator is gewijzigd. Er is een nieuwe databron en de gegevens worden niet meer door Groningen Bereikbaar omgezet in de 9 reistijdtrajecten. Er loopt een onderzoek om reistijden met de nieuwe bron weer structureel vorm te gaan geven.

*** Onderzoek wordt tweejaarlijks uitgevoerd. Dit cijfer is van 2018.

7.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto

Ons doel is dat de dynamo's van Groningen bereikbaar zijn met de (vracht-)auto. In de bereikbaarheid van de gemeente en de dynamo's zijn de wegen die onze gemeente met de regio en de rest van Nederland verbinden belangrijk. De komende jaren neemt de druk op de weg naar verwachting toe. Het is dan ook een uitdaging een goede balans te vinden tussen oplossingen voor doorstromingsproblemen en het behoud van een leefbare gemeente. Voor de ringweg willen we uitbreiding van de capaciteit en verbetering van de doorstroming. Daarnaast streven we naar minder autokilometers tijdens de spits via mobiliteitsmanagement. Ook willen we de capaciteit van de wegen beter benutten met behulp van verkeersmanagement en andere slimme instrumenten. Binnen tien jaar willen we alle gelijkvloerse kruisingen in de ringweg ongelijkvloers maken.

Stedelijke logistiek

Onze gemeente, en in het bijzonder onze binnenstad, vormt het hart van de Noord-Nederlandse economie en veruit het belangrijkste en grootste verblijfsgebied voor winkels en horeca. In 2014 heeft de gemeente Groningen de Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (GD-ZES) ondertekend. Daarmee hebben we ons uitgesproken voor een emissievrije stadslogistiek in 2025. Onze ambitie voor een aantrekkelijke en leefbare binnenstad is vastgelegd in de visie Bestemming Binnenstad "Ruimte voor jou" en in de Inrichtingsleidraad voor de openbare ruimte in de binnenstad van Groningen. Om de leefbaarheid en toegankelijkheid van onze (binnen)stad te garanderen is een grote verandering op het gebied van stadslogistiek noodzakelijk. We streven daarom naar een integrale en efficiënte aanpak in de stadslogistiek, waarin we alle logistieke stromen meenemen. Doel is om zoveel mogelijk bundeling met minder en kleinere voertuigen, passend bij de maat en schaal van onze binnenstad, te creëren. Het bestelgedrag en de organisatie van de logistieke keten zal er anders uit gaan zien. Evenals de benodigde voertuigen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gelijkvloerse kruisingen in ringwegen	5	5
Aantal experimenten met goederenvervoer	3	3

Aantal gerealiseerde spitsmijdprojecten	1	1
---	---	---

Voor stedelijke logistiek zijn er in 2019 drie pilots gestart en afgerond. (1) Firstmile logistiek door DHL en Cycloon. (2) Het bouwen en testen van 'Data Driven City Logistics' door Dropper. En (3) de pilot Businesscase City Hub door PostNL en Dropper waar de businesscase voor fietslogistiek in de binnenstad in de praktijk is getest. Er zijn in 2019 twee nieuwe concepten gerealiseerd, namelijk (1) Slimme lastmile delivery met cargobikes door Dropper en (2) nieuw inkoopbeleid van de gemeente Groningen, waarbij ingekochte goederen met emissievrij transport geleverd moeten worden.

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 wilden we voortvarend verder gaan met de ombouw van de Zuidelijke Ringweg. Tijdens de grote verbouwingen van Zuidelijke Ringweg en Groningen Spoorzone voerde Groningen Bereikbaar ook in 2019 regie op de planning van werkzaamheden. Daarnaast verzorgde Groningen Bereikbaar de bijbehorende communicatie en zet het in op mobiliteits- en verkeersmanagement.

In 2019 is de voorverkenning voor de Westelijke Ringweg afgerond. Dit moet leiden tot een besluit over de financiële, ruimtelijke en verkeerskundige kaders. Vervolgens zou de planstudie naar verwachting in het tweede deel van 2019 starten.

Stedelijke logistiek

In 2019 wilden we verdere uitvoering geven aan de acties van het Convenant duurzame stadslogistiek Groningen. We wilden inzetten op voortzetting en opschaling van de lopende pilots en nadrukkelijk aan de slag gaan met de communicatie en ICT-ondersteuning van de 10 sporen van het convenant.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Ombouwen Zuidelijke Ringweg;
- Deelnemen aan samenwerkingsorganisatie Groningen Bereikbaar;
- Verkennen ongelijkvloers maken Westelijke Ringweg;
- Verbeteren verkeerssituatie rondom Martini Ziekenhuis;
- Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)
- Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#)

Stedelijke logistiek

- Voortzetting van de pilot ANPR handhaving;
- Groningen was van 14-16 juni 2019 gaststad van het International Cargo Bike Festival;
- Interreg Surflogh: Pilot Business case City Hub met PostNL en Dropper en we presenteerden onze stakeholdersaanpak tijdens de 'Surflogh-midterm-conferentie' in Edinburgh op 28 en 29 mei 2019;
- H2020 - ULaaDS: toekenning Europese subsidie (2020-2023);
- Pilot first mile Ecommerce door DHL in samenwerking met Cycloon;
- Aanpassing van inkoopbeleid gemeente Groningen: leveringen van goederen moet voortaan met ZE-transport;
- We hebben het Nederlandse en Europese kennisnetwerk actief gevolgd, zodat we (zo) goed (mogelijk) op de hoogte zijn van ontwikkelingen, innovaties en trends op het gebied van stadslogistiek;
- Samen met het Rijk hebben we in Groningen een project opgestart waarbij we met ondernemers van de Oude Kijk in 't Jatstraat vervoerders en de RUG de randvoorwaarden voor een Zero Emissie-straat uitwerken;

- We hebben gewerkt aan onze conceptvisie Stadslogistiek die in 2020 gereed moet zijn. Uitbreiding van het venstertijdengebied en het instellen van de Zero Emissie-zone van stadslogistiek zijn hier onderdeel van.

Conclusie

Voor de Aanpak Ring Zuid is in maart 2019 het plan van aanpak van de Commissie Hertogh Ring Zuid gepresenteerd. In de zomer van 2019 is de Helperzoomtunnel ingeschoven en is een begin gemaakt met het intrillen van de damwanden voor de verdiepte ligging. Voor de fietstunnel bij zwembad De Papiermolen is de planologische procedure gestart. Tijdens de werkzaamheden heeft Groningen Bereikbaar de centrale regie om de gemeente bereikbaar te houden. In 2019 heeft Groningen Bereikbaar onder andere het beloningsprogramma Gafilevrij uitgerold dat specifiek is gericht op het realiseren van spitsmijdingen op de N7.

De voorverkenning voor de Westelijke Ringweg moest leiden tot financiële, ruimtelijke en verkeerskundige kaders voor het ongelijkvloers maken van het noordelijke deel ervan. In 2019 hebben we hieraan gezamenlijk met de provincie Groningen gewerkt. Inmiddels is duidelijk geworden dat de investeringsopgave veel groter is dan we eerder hadden verwacht. We hebben gezamenlijk echter wel geconcludeerd dat we vooralsnog de ambities niet bijstellen, maar dat we op zoek gaan naar andere faseringsmogelijkheden en extra financiering.

In 2019 hebben we een tweetal maatregelen getroffen om de bereikbaarheid van het Martini Ziekenhuis te verbeteren. Allereerst hebben we een tweede uitrit van de parkeergarage gerealiseerd. Autoverkeer dat de parkeergarage verlaat, hoeft nu niet per se naar de Paterswoldseweg te rijden, maar kan ook naar de Laan Corpus den Hoorn. Dit vermindert de wachttijden in de parkeergarage zelf en zorgt bovendien voor een betere spreiding van het verkeer. Daarnaast hebben we op het kruispunt Paterswoldseweg-Laan Corpus den Hoorn de rijstrookindeling voor de verkeerslichten zodanig aangepast dat recht doorgaand verkeer op de Laan Corpus den Hoorn over twee rijstroken beschikt. Dit bevordert de doorstroming op de Laan Corpus den Hoorn aanmerkelijk.

Stedelijke logistiek

Een aantal pilots hebben we vanuit 2018 voortgezet en er zijn in 2019 een aantal nieuwe pilots opgestart. Het bleek moeilijk om de pilot met een gekoelde cargobike al in 2019 te starten, waarschijnlijk start deze pilot in 2020. De pilot met ANPR-handhaving leverde ons in 2019 veel inzichten op, het overschakelen naar daadwerkelijke handhaving bleek in 2019 nog niet haalbaar, waarschijnlijk starten we begin 2020 de handhaving met camera's daadwerkelijk op. De pilot Businesscase City Hub met PostNL en Dropper waarbij de last-mile bezorging in de binnenstad voor PostNL volledig werd uitgevoerd met cargobikes was zeer succesvol. PostNL overweegt nu om de cargobike structureel in te zetten voor de last-mile in de binnenstad.

Op het gebied van communicatie is er veel gebeurd. Er is veel aandacht voor het thema stadslogistiek geweest. Van 14 tot en met 16 juni 2019 vond het International Cargo Bike Festival plaats in Groningen, met bezoekers uit meer dan 35 landen. De resultaten van de pilots zijn en de voortgang van de conceptvisie zijn met de klankbordgroep gedeeld en de groep met logistieke koplopers werd uitgebreid. In de Oude Kijk in 't Jatstraat vond een eerste bijeenkomst plaats met ondernemers en vervoerders om samen met de gemeente en de Rijksuniversiteit Groningen na te denken over wat er nodig is om in de toekomst als zero emissie straat te functioneren.

Op het gebied van ICT-ondersteuning werd besloten om de proef met ANPR-handhaving te verlengen. Vanuit Surflogh hebben we een verkenning opgestart om mogelijke toepassingen van de ANPR-data in beeld te brengen. Verder heeft Dropper succesvol getest met de eigen ontwikkelde planning software voor last-mile-bezorging met cargobikes in de pilot met PostNL.

7.3.2 Stedelijke bereikbaarheid auto

Ons doel is dat het autoverkeer zich concentreert op het hoofdwegennet en dat de wijken en dorpen zo min mogelijk worden belast. In onze gemeente willen we vanuit economisch belang een goede bereikbaarheid van alle belangrijke bestemmingen. Daarnaast willen we een leefbare gemeente zijn, met name in de verblijfs-gebieden, woonwijken en dorpen.

De doorstroming op de aansluitingen van en naar de ringweg, de aanrijdroutes, maar ook de doorstroming op de overige hoofdwegen zijn hierbij belangrijk. Voor nu, in de toekomst, maar zeker ook om onze gemeente bereikbaar te houden tijdens de uitvoering van de grote (infrastructurele) projecten. Daarom wordt hard aan deze doorstroming gewerkt, met name aan de oostkant van Groningen: de doorstroming van verkeer naar het UMCG, de oostelijke stadswijken en de binnenstad. Een goede doorstroming op de hoofdwegen zorgt er namelijk ook voor dat het verkeer minder vaak kiest voor een route door de wijk of het dorp. Hierdoor kan de leefbaarheid in wijken en dorpen zoveel mogelijk worden gewaarborgd en verbeterd.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal kruisingen dat is aangepakt op het gemeentelijk wegennet	2	1

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 hebben we de voorkeursvarianten van het project Aanpak Oosterhamrikzone verder uitgewerkt tot een definitief ontwerp. Tevens is het verkeersplan verder uitgewerkt. De planvoorbereiding voor de Gerrit Krolbrug liep door, want de planning is dat de brug eind 2021 vervangen is. Als onderdeel van de maatregelen Netwerkanalyse is het verkeerslicht Bedumerweg-Sumatralaan in het voorjaar 2019 vervangen door het verkeerslicht bij de W.A. Scholtenstraat te hergebruiken. Bovendien zijn in de zomer van 2019 werkzaamheden uitgevoerd op de aansluiting van de Zonnelaan met de Noordelijke Ringweg. Hierop aansluitend wordt de Zernikelaan opnieuw ingericht. Deze werkzaamheden lopen door tot in het najaar van 2021.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Voor vervanging van de Gerrit Krolbrug zijn de voorbereidingen getroffen voor het opstarten van een nieuwe planstudie;
- Onderzoek naar een verkeerscirculatieplan binnen de ringwegen en duurzame alternatieven verricht;
- In dit onderzoek is ook gekeken naar een autoverbinding in de Oosterhamrikzone;
- Voorbereidingen zijn getroffen voor de vervanging van het verkeerslicht Bedumerweg-Sumatralaan;
- Uitvoeren werkzaamheden aansluiting Noordelijke Ringweg-Zonnelaan.
- Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)

Conclusie

In 2019 is onderzoek verricht naar een verkeerscirculatieplan binnen de ringwegen en duurzame alternatieven. Vier denkrichtingen voor de verkeerscirculatie zijn daarbij onderzocht. Voor de duurzame alternatieven zijn er drie knoppen waaraan gedraaid kan worden; ruimtelijke ordening, mobiliteitsnetwerken en managementmaatregelen. In de Integrale Mobiliteitsvisie worden in 2020 de verkeerscirculatie en de duurzame alternatieven verder uitgewerkt en geïntegreerd in het totale mobiliteitsbeleid.

Met de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is in 2019 afgesproken dat de gemeente Groningen het initiatief neemt voor het opstellen van een plan van aanpak voor het regionaal MIRT-onderzoek voor de busbaan-brug over het Van Starckenborghkanaal. Na afronding hiervan en op basis van de uitkomsten kan de minister Rijkswaterstaat de opdracht geven tot het opstellen van een startbeslissing voor de MIRT-verkenning, de uitwerking hiervan en de beoordeling van varianten.

Verder is in 2019 gebleken dat het eerdere ontwerp van de Gerrit Krolbrug niet maakbaar is (te breed en te duur). In 2020 wordt daarom opnieuw een variantenstudie uitgevoerd. Eind 2020 moet een besluit genomen worden over de voorkeursvariant.

Ten slotte is in 2019 is de aansluiting van de Zonnelaan op de Noordelijke Ringweg heringericht en zijn hier verkeerslichten geplaatst. Daarna is begonnen met de verdere herinrichting van de Zernikelaan op Zernike Campus. Tevens zijn de voorbereidingen voor de vervanging van de verkeerslichten op het kruispunt Bedumerweg-Sumatralaan gestart. In 2020 worden deze verkeerslichten daadwerkelijk vervangen.

Deelprogramma 7.4: Parkeren

Met ons gemeentelijke parkeerbeleid dragen we bij aan een bereikbare, duurzame en aantrekkelijke gemeente. Het Parkeerbedrijf ondersteunt dit door middel van sturing (door prijs of aanbod) op het gebruik van parkeervoorzieningen (parkeergarages, buurtstallingen, straatparkeren en P+R), gecombineerd met een uitstekende (digitale) dienstverlening.

Ons parkeerbeleid is erop gericht de gemeente goed bereikbaar te houden. We willen bereikbaar en gastvrij blijven voor mensen die met de auto naar Groningen komen. Het is belangrijk voor een aantrekkelijke en economisch vitale gemeente dat we voorzien in de werkelijk noodzakelijke parkeerbehoefte, afgewogen tegen andere gerechtvaardigde claims op de openbare ruimte. De geparkeerde auto mag niet ten koste gaan van de leefomgeving.

Verder bieden we maatwerk en zijn we flexibel. Ook kiezen we altijd voor duurzaamheid. We werken doelmatig, efficiënt en bedrijfseconomisch verantwoord. Toch is geld verdienen niet ons eerste doel: waarde toevoegen aan de gemeente is dat wel.

Wij willen dat:

- Parkeren een positieve bijdrage levert aan de leefomgeving;
- Het Parkeerbedrijf zorgt voor een optimale parkeerinfrastructuur afgewogen tegen zowel maatschappelijke als bedrijfseconomische belangen.

Ook fietsparkeren is een belangrijk onderdeel van het parkeerbeleid. Door het aanbieden van voldoende en kwalitatief goede fietsenstallingen proberen we de overlast op straat zoveel mogelijk te beperken. De overlast door geparkeerde auto's beperken we door gerichte en adequate parkeerhandhaving.

Beleidsvelden

- Parkeervoorzieningen
- Parkeerbedrijf

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
% bezetting P+R-terreinen	-	54,8%
Gemiddelde cijfer P+R-terreinen	8,2	8,1
Gemiddelde parkeerdruk in de wijken	-	67%*
Gemiddelde rapportcijfer parkeergarages	7,9	7,6
% bewoners dat aangeeft dat parkeerprobleem belangrijkste ervaren probleem is	-	17%**

* Parkeerdruk op een zaterdagmiddag in betaald parkeren gebied (incl. centrum Haren) eind 2018.

** 57% bewoners is tevreden over parkeermogelijkheden auto in de buurt.

7.4.1 Parkeervoorzieningen

We bieden in onze gemeente verschillende vormen van parkeren aan. Buurtbewoners parkeren in buurtgarages (voor zover daar plek is) of op straat. Die buurtgarages bieden we (zoveel mogelijk) kostendekkend aan. Bezoekers aan de stad parkeren op straat of in de parkeergarages. Forenzen en andere langparkeerders parkeren op P+R-terreinen aan de rand van de stad. Die P+R-terreinen zijn, zoals alle gemeentelijke voorzieningen, schoon, heel en veilig. Door het aanbieden van voldoende en goed vindbare fietsenstallingen met toezicht, beperken we de overlast van gestalde fietsen op straat zo veel mogelijk.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	behaald
	2019	2019
Aantal parkeerplaatsen op P+R-terreinen	4.200	4.000*
Aantal wijken waarmee een parkeerplan is opgesteld	6	2
Aantal openbare laadpunten voor elektrische voertuigen	150	150
Aantal laadpunten in gemeentelijke parkeergarages	38	46

* Hoogkerk is exclusief het terrein bij Hotel Van der Valk (210 plaatsen).

Wat wilden we bereiken in 2019?

Sinds de herindeling hebben we binnen onze gemeente te maken met verschillen in regelgeving, vergunning(uitgifte), prijzen én beleid. De harmonisatie van dat beleid en implementatie daarvan was een belangrijke opgave voor 2019.

De ambities hebben we in 2019 verder ingevuld. Dat begon op straat – in buurten waar de parkeerdruk hoog is maar we nog geen parkeerregime kennen (zoals Helpman), in buurten mét een parkeerregime waar het desondanks druk is (zoals de Badstratenbuurt), of in buurten waar bouwontwikkelingen een parkeerregime nodig maken (onder andere Selwerd). In deze buurten staat de kwaliteit van de openbare ruimte onder druk of is het nodig maatregelen te nemen om een (te) hoge parkeerdruk, klachten van buurtbewoners en fout geparkeerde auto's te voorkomen. In die buurten gingen we met de bewoners in gesprek over de manieren waarop we de parkeerproblemen kunnen oplossen.

Om een deel van de parkeerproblemen in de wijken rondom de binnenstad werkelijk op te lossen, moesten we de vergunningensystematiek optimaliseren. Daartoe hebben we de huidige indeling in parkeergebieden tegen het licht gehouden en hebben we stappen gezet naar een eenduidige set van tijdvensters. Dat schept helderheid voor bewoners en kortparkeerders.

Met onze parkeernormen bepalen we hoeveel parkeerplekken bij nieuwbouw gerealiseerd moeten worden. De parkeernormen vormen daarom een belangrijk instrument voor het reguleren van de parkeerdruk in de openbare ruimte. In de praktijk blijken de normen echter niet altijd adequaat en/of actueel genoeg. Daarom passen we ze aan.

Om elektrisch rijden te stimuleren, startten we samen met de provincie een concessie, waarmee we 400 laadpalen over de gemeente uitrollen. De huidige en toekomstige ontwikkelingen rondom deelaautosystemen zijn daarbij relevant vanwege de verbanden met de laadinfrastructuur, maar ook bijvoorbeeld de parkeerdruk en het vergunningensysteem.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Harmonisatie

De regelgeving op het gebied van parkeren in Haren, Ten Boer en Groningen hebben we op elkaar aangepast door de parkeerverordening, de parkeerbelastingverordening en de Nadere Regels (voor zover aanwezig) te harmoniseren. Daardoor zijn de drie voormalige gemeenten beleidsmatig inmiddels één. Dat biedt helderheid en schept transparantie voor onze klanten. In Haren is beleidsmatig zo weinig mogelijk veranderd. Wel hebben we de Voorhorst gefiscaliseerd. Dat besluit werd door de toenmalige gemeente Haren al genomen, maar werd nooit correct ingevuld. De onwetmatige constructie die daarmee ontstond is nu gerepareerd.

Parkeerdruk in de wijken

Om invulling te geven aan de duurzaamheidsambities in het coalitieakkoord en om garageparkeren te stimuleren, zijn de straatparkeertarieven in de binnenstad medio 2019 verhoogd. Om de voorkomen dat bewoners van de parkeergebieden rondom de binnenstad last zouden krijgen van een (nog verder) stijgende parkeerdruk hebben we niet alleen in het parkeergebied 'Binnenstad Diepenring', maar ook in de Schildersbuurt, Zeeheldenbuurt, Binnenstad-Oost en Hortusbuurt de straatparkeertarieven verhoogd. Daarnaast hebben we het venster waarbinnen betaald parkeren geldt, aangepast aan het venster dat geldt voor de binnenstad. Zo voorkomen we het 'waterbedeffect' waarin de overlast steeds verder naar buiten geduwd wordt.

Omdat de overlast in Kostverloren en de Zeeheldenbuurt minder ernstig was dan in de rest van de Schildersbuurt en de Badstratenbuurt, hebben we de oude parkeergebieden Schildersbuurt en Badstraten- en Zeeheldenbuurt in tweeën geknipt. Daarmee is het waterbedeffect voorkomen, wordt recht gedaan aan het bijna binnenstedelijke karakter van het nieuw ontstane parkeergebied Westerhaven én is voorkomen dat bezoekers aan de binnenstad en bezoekers aan winkelgebied Westerhaven een plek zoeken in de woonstraten van de Badstratenbuurt. Dit alles was aangekondigd in onze Parkeervisie.

Ook in andere wijken namen we maatregelen: in Selwerd-Zuid voerden we betaald parkeren in, en ook in De Velden (en omgeving) brachten we de parkeerdruk omlaag door betaald parkeren in te voeren. In blok 3 en 4 van het Oosterpark is eind november 2019 gestemd over invoering van betaald parkeren. In beide blokken was het merendeel van de bewoners tegen betaald parkeren. Daarom voeren we het hier niet in. In de Indische Buurt organiseerden we een aantal inloopavonden om over de parkeerdruk te praten. Invoeren van betaald parkeren wordt hier wel als oplossing gezien.

Elektrisch rijden

Op 1 juli 2019 is de concessie voor openbare laadpalen 2020-2023 gegund, die het mogelijk maakt dat binnen onze gemeente 400 extra laadpalen geplaatst worden bovenop de 150 die er al zijn. Inmiddels hebben we een begin gemaakt met de uitrol van deze concessie. Om het één en ander beleidsmatig in te bedden, werd in januari 2020 onze visie openbare laadinfrastructuur vastgesteld. Deze visie schetst de opgave die op ons afkomt voor wat betreft de groei van het aantal elektrische auto's en welke strategie wij hanteren om deze opgave efficiënt aan te pakken. In 2019 zijn wij gestart met het maken van een plankaart met circa 1.500 potentiële locaties voor laadpalen.

Conclusie

In onder meer Selwerd-Zuid zagen we hoe met een integrale aanpak/combinatie van betaald parkeren en wijkvernieuwing openbare ruimte herwonnen kan worden. Ook in de binnenstad en in de verdichte wijken daaromheen hebben we conform de parkeervisie verder gewerkt aan het reguleren van de parkeerdruk. Daarnaast hebben we in 2019 ook onze duurzaamheidsambities verder ingevuld met de visie op de openbare laadinfrastructuur en het uitrollen van de concessie voor openbare laadpalen. De harmonisatie van het parkeerbeleid van de oude gemeenten Haren, Groningen en Ten Boer behoeft nog meer aandacht: weliswaar is de regelgeving geharmoniseerd, maar de vergunninguitgifte en de procedures kunnen eenduidiger en transparanter.

7.4.2 Parkeerbedrijf

Parkeerbedrijf

Ons Parkeerbedrijf is primair belast met de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van parkeren. Het takenpakket van het Parkeerbedrijf omvat de exploitatie van parkeergarages en buurtstallingen, het aanbieden van parkeerplekken op straat (parkeerautomaten, opdrachtgever handhaving, vergunningverlening, onderhoud en exploitatie) en het aanbieden en onderhouden van fietsparkeerplekken in gebouwde voorzieningen. Ook het beheer en gebruik van de P+R-terreinen valt onder regie van het Parkeerbedrijf.

Handhaving

Voor goed werkend parkeerbeleid is parkeerhandhaving belangrijk. Met parkeerhandhaving willen we de gemeente toegankelijk houden en onveilige situaties voorkomen - door zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig te zijn in de wijk en nauw samen te werken met de politie. Wij zijn gastheer, maar als mensen de regels overtreden, treden wij stevig op. Wij maken werk van het niet-betalen. Aan de hand van de geconstateerde betalingsbereidheid zetten wij onze parkeerhandhavers gericht in op locaties en tijdstippen. We handhaven de parkeerregels langs twee wegen: fiscaal (betaald parkeren) en via de Wet Mulder (foutparkeren). De hoogte van de naheffingsaanslag stellen we jaarlijks vast op basis van de kosten van de handhaving, waarbij het maximum wettelijk is bepaald.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Betalingsbereidheid bij betaald parkeren	90-95%	90-95%
Aantal uren inzet parkeerhandhaving*	-	-

* Voor de voormalig gemeente Groningen was 40.000 uur beoogd in 2019.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Het openen, in de markt zetten en exploiteren van de nieuwe parkeergarage Forum Groningen was een belangrijke opgave voor 2019. Tegelijkertijd namen we ook de fietsstalling Nieuwe Markt in gebruik. Daarmee hebben we een belangrijke locatie en extra capaciteit aan ons parkeerareaal toegevoegd en kregen we mogelijkheden de overlast van gestalde fietsen op straat in de oostelijke binnenstad te verminderen. Met de opening en exploitatie komen ook de verwachtingen en risico's waar het gaat om ingroeitijd en bezettingsgraden; die monitoren we nauwgezet.

Qua onderhoud waren de parkeerapparatuur aan het Bleekveld en het parkeerdek van buurtstalling Bleekveld in 2019 aan de beurt.

Verder verwachtten we in 2019 de resultaten van een onderzoek naar maatregelen die een direct effect op de resultaten van het Parkeerbedrijf kunnen hebben. De effecten van extra stallingscapaciteit voor fietsen in gebouwde voorzieningen, het parkeervrijmaken van de Diepenring of het opheffen van parkeerplekken op straat zien we bij implementatie direct terug in de exploitatie en een vermindering van het resultaat. We verwachten dat die exploitatie voorlopig nog voldoende robuust is om daaraan ruimte te kunnen bieden. Geld verdienen is niet het doel. Waar dat mogelijk is willen we waarde toevoegen aan de gemeente en maatschappelijke belangen kunnen dan zwaarder wegen dan bedrijfseconomische belangen. De financiële gevolgen brachten we per project in beeld.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Parkeerbedrijf

In 2019 is de nieuwe parkeergarage Forum Groningen geopend. Ook is de fietsstalling Nieuwe Markt geopend. In combinatie met een fietsparkeerverbod op en rond de Nieuwe Markt is de fietsparkeeroverlast in dit gedeelte van de binnenstad fors teruggedrongen.

Ook in de huidige garages is veel gebeurd: zo zijn garages Circus, Boterdiep en Euroborg van nieuwe parkeerapparatuur voorzien. Daarnaast hebben we een begin gemaakt met het wegwerken van achterstallig onderhoud in (voormalige garage) de Voorhorst in Haren (onder andere energiezuinige verlichting geplaatst, CO/LPG-installatie vervangen en oplossen van diverse lekkages/herstel scheurvorming).

Ook zijn in Haren de parkeerautomaten vervangen. Zo is het nu mogelijk om contactloos te betalen en accepteren de automaten nu ook creditcards. De automaten in Haren voldeden niet aan Europese regelgeving voor veilig betalingsverkeer. Hadden we ze niet vervangen, dan hadden we de automaten buiten werking moeten stellen.

Onze buurtstallingen hebben we weer een stukje duurzamer gemaakt. Zo hebben we energiezuinige ventilatie en ledverlichting aangebracht. De aanpassingen in buurtstalling Bleekveld laten op zich wachten. De stalling is aan groot onderhoud toe. Zo moet het hele dek worden vervangen. In verband met de woningbouw op het dek is dat een complexe operatie. Wel zijn we met de provincie Groningen tot overeenstemming gekomen over het inzetten van de garage onder het Provinciehuis als buurtstalling (buiten kantoor tijden).

Op straat is er vooral in de binnenstad openbare ruimte herwonnen sinds de uitbreiding van betaald parkeren. Vooral in parkeergebied Binnenstad zijn parkeerplekken verdwenen ten behoeve van de leefkwaliteit. Zo is er aan het Hoge der A en de Reitemakersrijge een aantal plekken verdwenen in het kader van de herinrichting van de binnenstad. In de Haddinge- en Pelsterstraat en aan het Gedempte Zuiderdiep hebben we stallingsplaatsen voor fietsen gerealiseerd op vijf autoparkeerplaatsen. In de St. Jansstraat, de Stalstraat en de Rode Weeshuisstraat zijn plekken weggehaald in verband met de uitvoering van de binnenstadvisie en de realisatie van Mercado (in combinatie met de herinrichting Rode Weeshuisstraat).

Handhaving

- Naast fiscale handhaving (niet betalen voor parkeerrechten), hebben wij handhavend opgetreden tegen parkeeroverlast (fout geparkeerde voertuigen, onveilige of overlast gevende situaties);
- Onze buitengewone opsporingsambtenaren (boa's) hebben gecontroleerd op naleving van de venstertijden voor het laden en lossen in de binnenstad;
- We hebben de nieuwe scanauto in gebruik genomen en onderzoeken de mogelijkheden om de scanauto voor meer doeleinden in te zetten naast parkeercontrole;
- Samen met OIS hebben we kennissessies georganiseerd waarin de data van de scanauto werd geanalyseerd door data-wetenschappers uit het Noorden.

Conclusie

We hebben onze parkeergarages en buurtstallingen duurzamer gemaakt, zoals we in de Parkeervisie al hadden opgeschreven. In Haren hebben we maatregelen genomen die nodig waren om het parkeerbeleid zoveel mogelijk te actualiseren. Daarnaast hebben we conform de Parkeervisie op diverse plekken openbare ruimte herwonnen, zoals op de Diepenring (omgeving Kattenbrug) en bij de nieuwe bushaltes (inclusief de Sint Jansstraat). In combinatie met de nieuwe parkeergarage Forum Groningen (die in 2020 voor het eerst een heel jaar in de boeken staat) moeten we zorgvuldig in beeld brengen wat de effecten hiervan op de exploitatie zullen zijn. De scanauto heeft in 2019 voor het eerst een heel jaar gereden. De resultaten zijn conform onze verwachtingen.

Deelprogramma 7.5: Verkeersveiligheid

In onze gemeente moeten inwoners zich altijd, ook in het verkeer, veilig kunnen voelen. Verkeersveiligheid speelt dan ook een belangrijke rol in wijk en dorp en bij onze verkeersprojecten. De veiligheid van de kwetsbaren in het verkeer is een belangrijk aspect bij dit onderdeel. Kinderen, ouderen en mensen met een beperking hebben soms moeite met het steeds drukker wordende verkeer. Om de verkeersveiligheid succesvol te kunnen bevorderen, is

afstemming van maatregelen op het gebied van infrastructuur, educatie en handhaving noodzakelijk. Verkeerseducatie is een belangrijke pijler voor de verkeersveiligheid.

Wij willen dat:

De verkeersveiligheid in onze gemeente toeneemt.

Beleidsvelden

- Verkeersveiligheid

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
% bewoners dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de verkeersveiligheid in de eigen omgeving	-	
Aantal letselschadegevallen per jaar*	550	

7.5.1 Verkeersveiligheid

Met de groei van onze gemeente verandert ook het verkeer voortdurend. Groningen is populair bij bezoekers, toeristen en ondernemers. En de trek vanuit de regio is de laatste jaren behoorlijk toegenomen. Meer fietsers, e-bikes, (langere) bussen en auto's. Ook maken meer mensen gebruik van het openbaar vervoer. De ze ontwikkelingen vragen om duidelijke keuzes als het gaat om verkeersveiligheid. Ons doel is de verkeersveiligheid te verbeteren in de gemeente. We weten dat bij vrijwel alle verkeersongevallen het verkeersgedrag een rol speelt. We concentreren onze aanpak daarom niet alleen op het oplossen van verkeersonveilige situaties, maar ook op het aanbieden van een gevarieerd en aantrekkelijk verkeerseducatieprogramma.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie Indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal verkeerseducatieprojecten op basisscholen	95	291
Aantal verkeerseducatieprojecten op het voortgezet onderwijs	25	39
Aantal verkeerseducatieprojecten buiten onderwijs om	35	87
Aantal aangepakte verkeersonveilige situaties	5	10

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden de verkeersveiligheid verder verbeteren door de 3-sporen aanpak verder uit te voeren. Hierbij gaven we prioriteit aan de uitvoering van maatregelen op de locaties waar uit gegevens blijkt dat er sprake is van een verkeersonveilige of risicovolle situatie (spoor 1). Daarnaast zijn we verder gegaan met het maken en uitvoeren van plannen voor locaties waarvan bewoners aangeven dat ze zich daar onveilig of onprettig voelen in het verkeer (Spoor 2). Hierbij richtten we ons vooral op kleinschalige fysieke maatregelen, gedragsbeïnvloeding/campagnes en aanvullend onderzoek zoals bijvoorbeeld snelheidsmetingen. In 2019 startten we ook het derde spoor waarin we proactief en toekomstgericht aan de slag gaan met het verbeteren van de verkeersveiligheid door de functies van wegen in het stedelijk wegennet opnieuw te beoordelen en te categoriseren, als basis voor nieuwe maatregelen en projecten.

Samen met ouders, docenten en Veilig Verkeer Nederland bleven we ons inzetten voor veilig verkeersgedrag rondom scholen. Hierbij lag de nadruk op het positief beïnvloeden van verkeersgedrag en waren fysieke maatregelen ondersteunend.

We werkten met de provincie Groningen verder aan de uitvoering van gedragscampagnes. lag de nadruk op schoolgaande kinderen, maar was er ook aandacht voor de oudere verkeersdeelnemer. De diverse campagnes zijn terug te vinden bij de [Verkeerswijzer Groningen](#).

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Verdere uitvoering geven aan en plannen maken voor het verkeersveiliger maken van aantoonbaar risicovolle situaties (spoor 1) en situaties waar mensen zich onveilig voelen (spoor 2);
- Aan de slag geweest met de aanpak van 6 knelpunten en de planvorming van 4 knelpunten. Een deel van de maatregelen is reeds gerealiseerd, de resterende projecten volgen in 2020.
- In afstemming met beheer hebben we diverse knelpunten door eenvoudige maatregelen (quick wins) weten aan te pakken;
- Delen van kennis, ervaring opdoen en verdere plannen maken over het thema verkeersveiligheid, met name op het gebied van gedrag en pro actief en risico-gestuurd beleid met als uitgangspunt Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030;
- Overleg met Veilig Verkeer Nederland, zitting in het Verkeer- en Vervoerberaad van de Provincie Groningen en lid van de contactgroep verkeersveiligheid van het Gemeentelijk Netwerk voor Mobiliteit en Infrastructuur (GNMI) van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).
- Zie ook de paragraaf [Integraal Gebiedsgericht werken](#).

Conclusie

In 2017 hebben we de ambitie uitgesproken om de verkeersonveiligheid in Groningen aan te pakken. Dit heeft in 2018 geleid tot een aanpak om het aantal verkeersongevallen en verkeersslachtoffers structureel terug te dringen.

We zijn in 2019 verder gegaan met de aanpak van verkeersveiligheidsknelpunten en hebben samen met de gebiedsteams plannen bedacht en prioriteit gegeven aan het verbeteren van verkeerssituaties. Dit hebben we niet alleen gedaan met kleinschalige fysieke maatregelen, maar ook met grootschalige maatregelen. Soms ging het hierbij om een tijdelijke verbetering, maar vaak ook om structurele maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid. Daarnaast zijn we onverminderd doorgegaan met het programma voor verkeerseducatie. De belangstelling hiervoor is groter geworden en dat zien we sterk terug in de deelname van het aantal basisscholen.

Om te voorkomen dat we maatregelen nemen die na vaststelling van de Integrale Mobiliteitsvisie niet nodig blijken te zijn, hebben we het verkeersveiliger maken van de kruispunten Eikenlaan-Kastanjelaan en Eikenlaan-Elzenlaan voorsnog getemporeerd.

Over meerdere jaren zien we een daling van het aantal verkeersongevallen en ook van het aantal verkeersgewonden. In 2019 gebeurden 280 verkeersongevallen met gewonden (in 2018 waren dit nog 302). Het betreft hier voor een groot deel ongevallen met kwetsbare verkeersdeelnemers: (brom)fietsers en voetgangers. We betreuren het feit dat er in 2019 twee dodelijke verkeersslachtoffers zijn gevallen.

Deelprogramma 7.6: Overig verkeer

In het deelprogramma 'Overig verkeer' worden overige zaken als plankosten opgenomen.

Bijdrage verbonden partijen

GR OV bureau	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. Wij nemen samen met de provincies Groningen en Drenthe deel aan het OV-bureau.
Beleidsrisico	Daar waar doorstroming door toename van het verkeer en werkzaamheden meer

onder druk komt te staan, leidt dit tot langere reistijden en gaat dit ten koste van de stiptheid. Dit heeft ook invloed op de kosten voor het openbaar vervoer.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
07.1 Fiets	4.606	4.029	1.743	2.285
07.1.1 De fiets eerst	0	0	130	-130
07.1.2 Een samenhangend fietsnetwerk	980	435	264	171
07.1.4 Fietsparkeren op maat	3.626	3.594	1.350	2.244
07.2 Openbaar vervoer	1.635	1.255	1.251	3
07.2.1 Bereikbaarheid dynamo's HOV	1.470	1.090	906	183
07.2.2 Stedelijke bereikbaarheid OV	165	165	345	-180
07.3 Auto	265	416	800	-384
07.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto	165	165	640	-475
07.3.2 Stedel. bereikbaarheid auto	100	251	161	90
07.3.3 In de wijken GAAT VERVALLEN	0	0	0	
07.4 Parkeren	13.720	14.078	13.539	539
07.4.1 Parkeervoorzieningen	2.295	2.254	2.288	-34
07.4.2 Parkeerbedrijf	11.425	11.825	11.251	573
07.5 Verkeersveiligheid	64	457	444	14
07.5.1 Verkeersveiligheid	64	457	444	14
07.6 Overig verkeer	9.612	12.252	11.233	1.019
07.6.1 Overig verkeer	9.612	12.252	11.233	1.019
Totaal Lasten	29.902	32.487	29.011	3.476
Baten				
07.1 Fiets	0	0	0	
07.1.1 De fiets eerst	0	0	0	
07.1.2 Een samenhangend fietsnetwerk	0	0	0	
07.1.4 Fietsparkeren op maat	0	0	0	
07.2 Openbaar vervoer	0	0	578	578
07.2.1 Bereikbaarheid dynamo's HOV	0	0	50	50

07.2.2 Stedelijke bereikbaarheid OV	0	0	528	528
07.3 Auto	0	0	109	109
07.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto	0	0	0	
07.3.2 Stedel. bereikbaarheid auto	0	0	109	109
07.3.3 In de wijken GAAT VERVALLEN	0	0	0	
07.4 Parkeren	20.105	20.231	21.192	961
07.4.1 Parkeervoorzieningen	2.889	2.889	2.867	-22
07.4.2 Parkeerbedrijf	17.215	17.341	18.324	983
07.5 Verkeersveiligheid	0	0	0	
07.5.1 Verkeersveiligheid	0	0	0	
07.6 Overig verkeer	1.196	1.496	1.606	110
07.6.1 Overig verkeer	1.196	1.496	1.606	110
Totaal Baten	21.301	21.727	23.484	1.757
Totaal Saldo voor bestemming	8.601	10.760	5.527	5.233
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	3.042	4.556	4.556	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal saldo na bestemming	11.643	15.316	10.083	5.233

Financiële toelichting

7.1 Fiets	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	2.285	0	2.285

HOV Netwerkanalyse (V 165 duizend euro)

De regionale Netwerkanalyse uit 2013 was de basis voor een investeringspakket in openbaar vervoer volgens de HOV-visie en een pakket met meerdere maatregelen ter verbetering van de auto- en fietsbereikbaarheid. In 2019 is hiervoor 1 miljoen euro beschikbaar. Eind 2019 valt ongeveer de helft van deze middelen vrij. Dit zal de komende jaren door voortgang van de investeringen worden ingevuld. Dit resultaat verantwoorden we binnen de deelprogramma's 7.1 Fiets, 7.2 Openbaar vervoer en 7.3 Auto.

Fietsparkeren V&D-locatie (V 1,8 miljoen euro)

In 2019 hebben we incidenteel 2 miljoen euro beschikbaar gesteld om te investeren in een fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. We hebben deze intensiveringsmiddelen niet geheel besteed in 2019. De vrijval is ingezet als onderdeel van de bezuinigingsmaatregelen voor de begroting 2020. In de begroting 2020 is een gewijzigde financieringsvorm voor de fietsenstalling meegenomen.

Fietsparkeren (V 138 duizend euro)

Dit voordelige resultaat wordt voornamelijk verklaard door het niet (volledig) realiseren van de begroting van de fietsparkeerkelder onder Forum Groningen (73 duizend euro). Deze fietsparkeerkelder is eind 2019 in gebruik genomen. Het voordelige resultaat op fietsparkeren betrekken we bij het resultaat van parkeren verantwoord binnen deelprogramma 7.4.

Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen (V 106 duizend euro)

In de begroting 2019 hebben we voor de jaren 2019 t/m 2021 jaarlijks 300 duizend euro beschikbaar gesteld voor het treffen van tijdelijke maatregelen voor fietsenstallingen, gezien de ervaren hinder van gestalde fietsen in de openbare ruimte.

Aangezien de begroting 2019 laat is vastgesteld is de inzet van middelen pas in de loop van het jaar op gang gekomen en valt een deel vrij.

Intensiveringsmiddelen Verkeer (V 77 duizend euro)

Voor een toelichting op de ontstane vrijval van intensiveringsmiddelen Verkeer verwijzen we naar de desbetreffende uitleg bij deelprogramma 7.6.

Overige (N 1 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 1 duizend euro.

7.2 Openbaar vervoer	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	3	578	581

HOV Netwerkanalyse (V 527 duizend euro)

De regionale Netwerkanalyse uit 2013 was de basis voor een investeringspakket in openbaar vervoer volgens de HOV-visie en een pakket met meerdere maatregelen ter verbetering van de auto- en fietsbereikbaarheid. In 2019 is hiervoor 1 miljoen euro beschikbaar. Eind 2019 valt ongeveer de helft van deze middelen vrij. Dit zal de komende jaren door voortgang van de investeringen worden ingevuld. Dit resultaat verantwoorden we binnen de deelprogramma's 7.1 Fiets, 7.2 Openbaar vervoer en 7.3 Auto.

Projectresultaat HOV As West (V 528 duizend euro)

Bij de afwikkeling van het project hebben wij geconstateerd dat ingebrachte eigen middelen op een andere wijze dienen te worden verwerkt. Daaruit is 528 duizend euro voordelig resultaat ontstaan. Ook heeft dit geleid tot een hogere boekwaarde van het project, die via de beklemde reserve kapitaallasten wordt gedekt. Deze boekwaarde wordt in 40 jaar afgeschreven ten laste van de reserve.

Plankosten Stationsgebied (N 544 duizend euro)

In 2018 heeft de raad het kader voor het Stedelijk Investeringsfonds (SIF) vastgesteld waarin een aantal gebiedsontwikkelingsprojecten zijn benoemd waaronder de ontwikkeling van het Stationsgebied (Groningen Spoorzone). Voor deze SIF-projecten maken we ook plankosten. Dit zijn kosten voor planbegeleiding van projecten die niet kunnen worden verrekend en voorbereidende planontwikkelingskosten voordat een project door de raad is vastgesteld. Deze kosten worden gedekt uit het SIF-plankostenbudget dat is opgenomen binnen deelprogramma 8.1. Deze plankosten voor de ontwikkeling van het Stationsgebied bedroegen in 2019 544 duizend euro.

Intensiveringsmiddelen Verkeer (V 96 duizend euro)

Voor een toelichting op de ontstane vrijval van intensiveringsmiddelen Verkeer verwijzen we naar de desbetreffende uitleg bij deelprogramma 7.6.

Overige (N 26 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 26 duizend euro.

7.3 Auto	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	-384	109	-275

HOV Netwerkanalyse (N 187 duizend euro)

De regionale Netwerkanalyse uit 2013 was de basis voor een investeringspakket in openbaar vervoer volgens de HOV-visie en een pakket met meerdere maatregelen ter verbetering van de auto- en fietsbereikbaarheid. In 2019 is hiervoor 1 miljoen euro beschikbaar. Eind 2019 valt ongeveer de helft van deze middelen vrij. Dit zal de komende jaren door voortgang van de investeringen worden ingevuld. Dit resultaat verantwoorden we binnen de deelprogramma's 7.1 Fiets, 7.2 Openbaar vervoer en 7.3 Auto.

Plankosten Zuidelijke Ringweg (N 287 duizend euro)

In 2018 heeft de raad het kader voor het Stedelijk Investeringsfonds (SIF) vastgesteld waarin een aantal gebiedsontwikkelingsprojecten zijn benoemd waaronder de ontwikkeling van de Zuidelijke Ringweg. Voor deze SIF-projecten maken we ook plankosten. Dit zijn kosten voor planbegeleiding van projecten die niet kunnen worden verrekend en voorbereidende planontwikkelingskosten voordat een project door de raad is vastgesteld. Deze kosten worden gedekt uit het SIF-plankostenbudget dat is opgenomen binnen deelprogramma 8.1. Deze plankosten voor de ontwikkeling van de Zuidelijke Ringweg bedroegen in 2019 287 duizend euro.

Intensiveringsmiddelen Verkeer (V 199 duizend euro)

Voor een toelichting op de ontstane vrijval van intensiveringsmiddelen Verkeer verwijzen we naar de desbetreffende uitleg bij deelprogramma 7.6.

7.4 Parkeren	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	539	961	1.500

Parkeerbedrijf (V 1,5 miljoen euro)

Het belangrijkste bestanddeel van het resultaat Parkeerbedrijf wordt gevormd door het voordeel op straatparkeren (820 duizend euro). Dit voordeel wordt vooral verklaard door het toegenomen aantal parkeertransacties. Daarnaast heeft de doorgevoerde tariefsverhoging geleid tot een stijging van de opbrengsten. Hier was een taakstelling van 300 duizend euro mee gemoeid. Deze is gerealiseerd. Bij de exploitatie van parkeergarages ontstaat een voordeel van 0,6 miljoen euro. Dit wordt met name verklaard doordat het resultaat van de parkeergarage aan het Damsterdiep voordeliger blijkt uit te vallen dan verwacht (370 duizend euro), door hogere omzet (214 duizend euro) en door lagere diverse kosten (155 duizend euro).

Overige (N 49 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 49 duizend euro.

7.6 Overig verkeer	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	1.019	110	1.129

Regeling Ringsparen (V 454 duizend euro)

Samen met de provincie sparen we voor de verbetering van de Noordelijke, Oostelijke en Westelijke Ringweg in de verhouding 2/7 gemeente en 5/7 provincie. Sinds de jaarschijf 2018 zijn hiervoor structurele middelen beschikbaar.

Intensiveringsmiddelen Verkeer (V 520 duizend euro)

Het optredende resultaat op de intensiveringsmiddelen moet gezien worden in samenhang met elk van de deelprogramma's 7.1 t/m 7.6. Het totale resultaat van 901 duizend euro heeft als oorzaak een nog door te voeren toevoeging aan een beklemde reserve voor het al gerealiseerde fietspad Helperzoom (300 duizend euro) uit 2019 en de naar 2020 doorlopende uitvoering van plankosten (uren), maatregelen en projecten binnen de opgaves van Aanpak Ring Zuid (VTW's), Fiets, Spoorse projecten en Stedelijke logistiek. Deze maatregelen zijn nu gepland om uit te voeren in 2020.

Zero-emissie stadslogistiek (V 137 duizend euro)

Via de decembercirculaire 2018 hebben we incidenteel rijksmiddelen ontvangen voor projecten ter verduurzaming van de stadslogistiek. Eind 2019 zijn de werkzaamheden die we hiervoor uitvoeren nog niet geheel voltooid.

Overige (V 18 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 18 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Verkeer- en vervoersprojecten Verkeer
Omschrijving	<p>Risico's bij verkeer- en vervoersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de hoogte van de investeringskosten. Vooraf worden deze risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij de grote verkeersprojecten (= investering meer dan 5 miljoen euro) bepalen we het risico op 10% van de investeringskosten. Daarbij beoordelen we de mogelijkheid om bij te sturen in het project (beheersmaatregelen). Op projectniveau kunnen dat bijvoorbeeld zijn: het werken met een plafondprijs in de aanbesteding, het rekening houden met een percentage onvoorzien in de kostenraming of het in beeld brengen van besparingsmogelijkheden. Risico's die niet binnen de beschikbare middelen van het project kunnen worden opgelost, worden meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen voor verkeersprojecten. Voor projecten die voortvloeien uit de Netwerkanalyse 2013 (totale omvang gemeentelijke middelen 20 miljoen euro,) is besloten dat voor- en nadelen mogen worden verrekend binnen het totale programma (gesloten financiering). Financiële tegenvallers kunnen dus binnen het totaal beschikbare budget worden opgevangen. Dit kan effect hebben op de projecten die uitgevoerd kunnen worden, maar voor het geheel geldt dat geen sprake is van een financieel risico voor de gemeente Groningen.</p> <p>Zernikelaan Voor het project Zernikelaan ramen we het risico op 10% van het gemeentelijk aandeel in de totale financiering (RUG en Hanzehogeschool nemen ook een deel van de kosten voor hun rekening en een deel van de dekking komt uit de middelen voor de Netwerkanalyse). De risico's worden gelijk verdeeld over gemeente, RUG en Hanzehogeschool. Dat betekent dat over een bedrag van 4,37 miljoen euro een risicoberekening plaatsvindt. Het risico komt daarmee op 437 duizend euro. De kans van optreden komt op 50%. Risicobedrag van afgerond 200 duizend euro blijft constant gedurende de komende jaren. Bij oplevering kan het risico vervallen.</p> <p>Stationsgebied Haren De gemeente werkt aan de ontwikkeling van het Stationsgebied in Haren. Onderdeel van de ontwikkeling is het realiseren van een fiets- voetgangersverbinding tussen Oosterhaar en het centrum van Haren, ter hoogte van het station. Daarnaast wordt de omgeving van het station aangepakt. Het risico bij de investeringen in het stationsgebied van Haren wordt ingeschat op 800 duizend euro. Dit risico bestaat voor het grootste deel uit een risico op vertraging, risico op verlies van cofinanciering en het risico op hogere uitvoeringskosten.</p>
Risicobedrag 2020	1,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,0 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017

Actie	
-------	--

Naam risico Programma	Parkeerbedrijf Verkeer
Omschrijving	Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren. Op basis van de meerjarenprognose 2020 is het incidentele risico gekwantificeerd op 1,4 miljoen euro voor de periode 2020-2023. Het risico is ongewijzigd ten opzichte van het risico opgenomen in de begroting 2020.
Risicobedrag 2020	1,40 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,58 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,65 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,78 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in de P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico Programma	Parkeerhandhaving Verkeer
Omschrijving	In de begroting houden we rekening met een geraamde opbrengst uit naheffingsaanlagen. We lopen een risico dat we de geraamde opbrengst in een jaar niet kunnen realiseren. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld weersinvloeden die de handhaving bemoeilijken of technische storingen waardoor er niet gehandhaafd kan worden. Pas aan het eind van het jaar blijkt of de geprognosticeerde opbrengst is gehaald en of het risico zich voordoet. We schatten het structurele risico in op 150 duizend euro tot 200 duizend euro. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met 200 duizend euro en een kans van optreden van 75%.
Risicobedrag 2020	200 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	200 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	200 duizend euro
Kans 2022	75%
Risicobedrag 2023	200 duizend euro
Kans 2023	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2018
Actie	

Programma 8: Wonen

We willen een gemeente zijn met een voortreffelijk woonklimaat waar voor iedereen plek is. We streven daarom naar een gevarieerd woningaanbod in aantrekkelijke wijken en dorpen die ruimte bieden aan alle bevolkingsgroepen en leefstijlen.

Eenzijds werken we aan deze doelstelling door nieuwe woningen te bouwen. We willen goede en duurzame woningen bouwen voor verschillende doelgroepen, in een mix van koop en (sociale) huur, in de gehele gemeente Groningen. Hierdoor brengen we de doorstroming op de woningmarkt op gang en realiseren we evenwichtige wijken. Om te zorgen voor voldoende betaalbare sociale huurwoningen maken we jaarlijks prestatieafspraken met de woningcorporaties. Voor Haren en Ten Boer continueren we het bestaande beleid ten aanzien van nieuwbouw en herstructurering. In 2019 actualiseren we onze woonvisie met het oog op de nieuwe gemeente en stellen we gezamenlijk met alle woningcorporaties nieuwe prestatieafspraken op.

Daarnaast hebben we veel aandacht voor de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad en woonomgeving. Samen met de bewoners in de wijken en dorpen maken we hiervoor plannen. Een belangrijke opgave in dit verband is energie te besparen in bestaande woningen (particuliere woningen en corporatief bezit).

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Woonvisie Wonen in Stad \(2015\)](#)

[Meerjarenprogramma Wonen 2019 - 2022 \(juni 2019\)](#)

Prestatieafspraken

[Samen Sterk in Stad \(meerjaren beleidsvisie Wmo 2012\)](#)

[Masterplan Groningen EnergieNeutraal \(2011\)](#)

[Regionale Woningbouwafspraken \(2012\)](#)

[Jaarprogramma Archeologie \(2013\)](#)

[Erfgoedverordening \(2010\)](#)

[Beleidsregels Archeologie \(2011\)](#)

[Bestedingsprogramma's ISV-Monumenten \(2017\)](#)

[Analyse Zorgen voor Morgen \(2012\)](#)

[Woonvisie Haren 2016-2021](#)

Relevante ontwikkelingen

Onze toekomstvisie op het wonen in de gemeente is nog steeds relevant. We willen dan een ieder naar zijn zin in Groningen kan wonen in een ongedeelde gemeente. Wat verandert zijn de ontwikkelingen en omstandigheden waar binnen we deze visie uitvoeren. Een belangrijke ontwikkeling is de fusie op 1 januari 2019 met de gemeenten Haren en Ten Boer. Dit vraagt om het opstellen van een nieuwe woonvisie waarmee we in 2019 zijn gestart.

We zien dat de woningmarkt volop in beweging is. De dynamiek op de woningmarkt in de stad is in rap tempo toegenomen. Verkooptijden van koopwoningen zijn korter dan een maand, prijzen zijn gestegen en woningen worden steeds vaker gezien als belegging. Om in de grote vraag naar woningen te voorzien moeten we zorgen voor meer woningproductie. In 2019 zijn ruim 1.800 nieuwe woningen gerealiseerd, meer dan ooit tevoren. We blijven de komende jaren echter doorgroeien. We moeten daarom blijven bijbouwen. Ontwikkelzones als Stadshavens en het Suikerfabriekterrein, uitleglocaties als Meerstad en de Held 3, maar ook binnenstedelijke ontwikkelingen op bijvoorbeeld de ALO-locatie of Helpman Noord leveren hier een bijdrage aan. We houden daarbij de stad compact en dat geldt ook voor de dorpen. We staan een beperkte groei van de dorpen toe als deze voorziet in de eigen behoefte van het dorp.

We zien ook de druk op de beschikbaarheid van onze sociale huurwoningen toenemen, onder andere door de grote groepen jongeren en kwetsbare doelgroepen die we in de gemeente een plek willen geven. Hierbij streven we naar een gelijkmatige spreiding over de regio en zien we ook een verantwoordelijkheid voor de omliggende gemeenten om een deel van de uitstroom van beschermd wonen en maatschappelijke opvang te huisvesten.

De corporaties willen zich inzetten voor een fors nieuwbouw- en vervangingsprogramma met als uitgangspunt dat we jaarlijks netto 225 sociale huurwoningen toevoegen.

Naast de druk op sociale huurwoningen zien we ook dat het op de particuliere markt moeilijk is om een passende woningen te vinden. Men blijft wonen in de huidige woningen, waardoor de doorstroming stopt. De doorstroming wordt ook bemoeilijkt door het grote aandeel grote maar vooral kleinere particuliere beleggers. We zien dat deze groep op grote schaal woningen in onze gemeente koopt om deze vervolgens te gaan verhuren.

Om te zorgen voor voldoende en betaalbare woningen zullen we als gemeente meer moeten sturen op de woningmarkt.

Tevens staan we als stad voor een grote uitdaging om de bestaande woningvoorraad te verduurzamen (zowel particulier als corporatief bezit). Niet alleen omdat dit goed is voor de betaalbaarheid van het wonen, maar ook omdat dit voor een belangrijk deel kan bijdragen aan onze doelstellingen op het gebied van duurzaamheid. Hierbij hebben we ook aandacht voor natuur-inclusief en circulair bouwen. Dit geldt zowel bij verduurzaming als bij sloop-nieuwbouw projecten.

Deelprogramma 8.1: Gezinnen

Het bieden van voldoende kwalitatief goede huisvestingsmogelijkheden voor gezinnen (huishouden van één of twee personen met kind(eren) die samen een leefeenheid vormen) is één van de belangrijkste doelen in het woonbeleid. We willen dat het aantal gezinshuishoudens dat in de gemeente Groningen blijft of komt wonen toeneemt. De mogelijkheid tot het binden van gezinnen hangt af van vraag en aanbod. We gaan er vanuit dat we vooral gezinnen die naar de regio Groningen-Assen verhuizen kunnen behouden voor de gemeente Groningen.

Dit deelprogramma gaat over het bouwen in bestaand stedelijk gebied en op uitleglocaties. Bij deze locaties gaat het overigens niet alleen over woningbouw voor gezinnen, ook andere doelgroepen kunnen hier worden bediend.

Beleidsvelden

- Bouwen in de uitleg
- Bouwen in de bestaande stad

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) dat is verhuist naar de regio Groningen-Assen	340	398
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) binnen de gemeente Groningen	26.113	25.238*
Aantal gezinnen dat verhuist van de regio Groningen-Assen naar de gemeente Groningen	180	202
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de uitleg (exclusief jongerenhuisvesting)	300	387
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de bestaande stad.	900	1.016
Het cijfer dat gezinshuishoudens (met 1 of meerder kinderen) geven voor hun woning	8	7,8

% gezinshuishouden dat woont in een (zeer) prettige buurt	95%	95%
---	-----	-----

* Het aandeel gezinnen binnen de gemeente Groningen is lager dan beoogd. Een verklaring hiervoor kan zijn dat voor de herindeling niet duidelijk was hoeveel gezinnen in Haren en Ten Boer woonachtig waren. Voor Haren en Ten Boer is het CBS als bron gebruikt en voor de voormalige gemeente Groningen is de Basisregistratie Personen (BRP) gebruikt. Het CBS gebruikt een andere definitie voor gezinnen. Hierdoor kan een te hoog aantal gezinnen voor beoogd zijn ingevuld.

8.1.1 Bouwen in de uitleg

Om voldoende woningen voor gezinnen en andere doelgroepen in de gemeente aan te kunnen bieden, ontwikkelen we samen met marktpartijen diverse woningbouwprojecten in uitleggebieden. Belangrijke uitleggebieden zijn Meerstad, Suikerfabriekterrein, de Held 3 en Haren-Noord.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Jaarlijks gemiddelde (2020 - 2030) plancapaciteit voor grondgebonden woningen in uitleggebieden (exclusief jongerenhuisvesting)	220	237
Aantal woningen in de pijplijn voor de uitleg (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	320	259
Aantal gerealiseerde grondgebonden woningen in de uitleggebieden	300	247

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen jaarlijks gemiddeld een plancapaciteit van 220 grondgebonden woningen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Er zijn in 2019 ruim 1.800 woningen gerealiseerd, een recordaantal als wordt gekeken naar de afgelopen jaren. Meerstad is op stoom gekomen, hier zijn 170 woningen gerealiseerd. In Reitdiep zijn 46 woningen opgeleverd. We zijn gestart met gesprekken over realisatie van de Held 3.

Conclusie

Ondanks dat we een recordaantal nieuwe woningen hebben opgeleverd, blijft de druk op de woningmarkt hoog. We zien dat het aantal woningen in de pijplijn in de uitleg is gedaald ten opzichte van wat beoogd was. Dit komt onder andere door de gestegen bouwkosten, waardoor partijen langer bezig zijn met de voorbereiding van de bouw of soms besluiten bouwplannen aan te passen. We blijven daarom inzetten op het versnellen van de woningbouwproductie. Naast Meerstad is de Held 3 een belangrijke toekomstige uitleglocatie voor woningbouw.

8.1.2 Bouwen in de bestaande stad

Veel mensen willen in de stad, dicht bij het centrum, wonen. Niet alleen in een appartement, maar ook in een grondgebonden eengezinswoning. Dit blijkt onder ander uit het woningbehoefte- en woonlastenonderzoek dat we in 2019 hebben uitgevoerd. We zetten in op voldoende binnenstedelijke plancapaciteit om te voorzien in de woningbouwbehoefte. Daarmee kunnen we ook gezinnen aan de gemeente binden. We zien dat juist projecten in de bestaande gemeente eigenlijk altijd goed verkopen. We willen nieuwe woonconcepten ontwikkelen, waarbij we ook nieuwe doelgroepen een kans geven om in en rond de binnenstad te wonen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
-----------------------	--------	---------

	2019	2019
Jaarlijks gemiddelde (2020 - 2030) plancapaciteit voor grondgebonden woningen en appartementen in de bebouwde kom* (exclusief jongerenhuisvesting)	650	1.000
Aantal woningen in de pijplijn voor de bebouwde kom* (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	1.170	1.918
Aantal gerealiseerde woningen in de bebouwde kom* (excl. jongerenhuisvesting)	900	515

*) Bebouwde kom betreft transformatie, inbreiding en herstructurering.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen jaarlijks een gemiddelde plancapaciteit van 650 grondgebonden woningen en appartementen voor het bestaand bebouwd gebied in onze wijken en dorpen. Voor 2019 verwachtten we dat we ruim 900 woningen gaan realiseren (exclusief jongerenhuisvesting).

Wat hebben we hier voor gedaan?

Van de ruim 1.800 woningen (inclusief jongerenhuisvesting) die zijn opgeleverd in 2019, zijn er bijna 1.600 gerealiseerd in de bestaande stad. Grote binnenstedelijke locaties voor woningbouw zijn bijvoorbeeld de Reitdiepzone, de Oosterhamrikzone en het Europapark. Veel van de binnenstedelijke woningbouwproductie betreft jongerenhuisvesting, meestal in de sociale huur. Naast sociale huur zijn 139 appartementen in de middenhuur gerealiseerd met het project Kolenpark en we hebben meegewerkt aan een markttoets om realisatie van middenhuur woningen in Semmelweis fase 3 door Nijestee mogelijk te maken.

In 2019 is verdere uitwerking gegeven aan onze belangrijkste ontwikkellocaties voor de komende jaren: Stadshavens, Suikerfabriekterrein en de Spoorzone.

Conclusie

Voor het bouwen in de bestaande stad geldt hetzelfde als voor de uitleggebieden: de vraag overtreft op dit moment het beschikbare aanbod, waardoor sprake is van een zeer overspannen woningmarkt. Het aantal gerealiseerde woningen (zowel grondgebonden als appartementen) is lager dan beoogd. Dit komt doordat een aantal binnenstedelijke projecten, zoals Helpermaar, Huize Patrimonium en Ebbingekwartier blok 8 en 9 qua oplevering zijn doorgeschoven naar 2020. We zullen daarom ook in 2020 moeten blijven werken aan het vergroten van het aanbod van nieuwbouwwoningen.

Deelprogramma 8.2: Jongerenhuisvesting

We willen de groeiende groep jongeren goede huisvesting bieden. Deze groep groeit de laatste jaren ook door een toename van het aantal internationale studenten. Deze keus voor kwaliteit past ook bij de ambitie om Groningen de onderwijsstad van Nederland te laten zijn en blijven. In Groningen is geen behoefte aan meer kleine onzelfstandige kamers. Veel jongeren en ook de internationale studenten willen graag meer ruimte en kwaliteit. Daar willen we wat aan doen. Tegelijk willen we de balans in de wijken herstellen door het verminderen van de druk op de bestaande voorraad. Ook stimuleren we dat de kwaliteit van de bestaande verhuurpanden omhoog gaat. We bevorderen het prettig samenleven van studenten en andere inwoners. Naast zorgen voor voldoende kwalitatieve huisvesting voor studerende jongeren, hebben we ook aandacht voor jongeren die starten op de woningmarkt.

Beleidsvelden

- Kwaliteit jongerenhuisvesting
- Kamer-verhuurbeleid
- Wijs

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal toegevoegde zelfstandige woningen jongerenhuisvesting door nieuwbouw of transformatie	1.075	1.016
% jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	80%	65%
% internationale jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	70%	-
% inwoners dat aangeeft dat de omgang tussen student en inwoner goed is	70%	68%
Wachttijd voor onzelfstandige kamer	< 2 weken	-
Wachttijd voor zelfstandige kamer	< 2 maanden	-
Aantal klanten dat (zeer) tevreden is over WijkInzet Jongeren & studenten (WIJS)	70%	-

8.2.1 Kwaliteit jongerenhuisvesting

Groningen groeit de komende jaren vooral door aanwas van jongeren en vooral van (internationale) studenten. We willen kwalitatief goede huisvesting voor deze doelgroep. Hierdoor blijven we een aantrekkelijke gemeente voor jongeren en studenten en versterken we de concurrentiepositie van de onderwijsinstellingen.

Uit verschillende onderzoeken blijkt veel jongeren een verhuiscens heeft. Veelal willen ze verhuizen naar een grotere wooneenheid met eigen voorzieningen. We willen in deze behoefte voorzien door kwalitatief hoogwaardige nieuwbouw toe te voegen op de locaties waar wij dat het meest passend vinden.

Naast kwalitatieve nieuwbouw streven we naar kwaliteitsverbetering in de bestaande voorraad. Met ons beleid voor kamerverhuur willen we de toevoeging van meer kamers afremmen. Ook stimuleren we kamerverhuurders om bestaande kamers om te zetten naar grotere appartementen of om grotere appartementen toe te voegen.

De forse groei van het aantal internationale studenten stelt ons voor een nieuwe opgave als het gaat om huisvesting. Samen met de onderwijsinstellingen, corporaties en de markt zetten we ons in op het toevoegen van extra eenheden om daarmee internationale studenten op een kwalitatief goede manier te huisvesten.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal geplaatste fietsenklempen	200	313
Plancapaciteit voor aantal zelfstandige woningen jongerenhuisvesting	2.646	2.751
Aantal zelfstandige woningen voor jongeren in de pijplijn (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	1.079	1.210

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 wilden we ons vooral inzetten op het verbeteren van de huisvesting van internationale studenten. Het gaat dan om het toevoegen van extra eenheden bovenop de eerder genoemde aantallen. Daarnaast kan ook de informatievoorziening nog verder worden verbeterd (athomeingroningen.com). Voor het realiseren van deze doelen wilden we afspraken maken met de onderwijsinstellingen, de corporaties en de markt.

Voor het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande kamerverhuurmarkt geven we uitvoering aan 'Kamers in de Lift'. De focus ligt daarbij op de aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt. In 2019 voerden we daarvoor

een nieuw vergunningstelsel in waarmee we een lokaal instrument krijgen om te kunnen ingrijpen bij misstanden door verhuurders. Verder wilden we in 2019 de professionalisering van het huurteam afronden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben samen met onderwijsinstellingen, corporaties en studentenorganisaties het Convenant Studenten- en Jongerenhuisvesting Groningen 2019-2022 ondertekent. In het convenant is opgenomen dat partijen samen werken aan duurzame oplossingen voor voldoende, betaalbare en goede huisvesting voor (internationale) studenten en jongeren in de (stad) Groningen. De focus heeft in 2019 gelegen op het faciliteren van voldoende piekopvang. Door een goede samenwerking tussen de convenantpartners rondom de piekopvang waren er in 2019 niet of nauwelijks problemen met de huisvesting van internationale studenten.

Daarnaast is de informatievoorziening van de website athomeingroningen.nl verbeterd. Tevens zijn we gestart met het verbeteren van de prognoses om de eventuele behoefte aan extra plancapaciteit inzichtelijk te maken.

Op 1 januari 2019 is de uitrol van de verhuurdersvergunning gestart. Het vergunningstelsel is een instrument om de misstanden op de kamerverhuurmarkt te kunnen aanpakken. We hebben in totaal circa 5.300 vergunningen verleend aan bestaande kamerverhuurders. Daarnaast zijn er nog 1.900 vergunningen verleend voor onder andere verhuurders die zelfstandige eenheden aan studenten verhuren en dus geen omzettingsvergunning voor kamerverhuur hadden. De prioriteit heeft het afgelopen jaar gelegen op de invoering van het stelsel.

Er zijn gesprekken geweest met de Groninger Studentenbond, Steunpunt Bemiddelingskosten Groningen en het Kamer Adviesbureau om gezamenlijk een huurteam te starten om een professionaliseringslag te kunnen maken. Dit heeft helaas nog niet tot de oprichting van een gezamenlijk huurteam geleid. De wens is om een Steunpunt Huren op te richten om huurders in brede zin te kunnen informeren over huur(prijs)bescherming.

Tot slot hebben zijn in 2019 ruim 1.200 nieuwe eenheden voor jongeren opgeleverd.

Conclusie

In 2019 hebben we de kwaliteitsslag doorgezet en vrijwel alle beoogde aantallen gerealiseerd. Desondanks zien we dat het aantal jongeren dat tevreden is over de woonkwaliteit in 2019 enigszins is gedaald. Dit percentage fluctueert meestal tussen de 65 en 70%. De daling is wat dat betreft niet echt significant. We verwachten dat dit percentage in 2019 is beïnvloed door bijvoorbeeld de gestegen huurprijzen, waardoor jongeren minder tevreden zijn. Een tevredenheid van 80% blijft ambitieus, maar we blijven daar naar streven. Daarnaast hebben we met onderwijsinstellingen, corporaties en studentenorganisaties duidelijke afspraken gemaakt over het werken aan huisvesting voor (internationale) studenten. De piekopvang was daardoor in 2019 goed geregeld. We hebben met succes de verhuurdersvergunning ingevoerd.

De focus voor 2020 komt te liggen op het inzichtelijk maken van de benodigde extra aantallen jongeren- en studentenhuisvesting voor de langere termijn en op de uitvoering van de verhuurdersvergunning door informatievoorziening en het doorlichten van casussen.

8.2.2 Kamerverhuurbeleid

De afgelopen jaren hebben we nieuwe kamerverhuur in de bestaande woningvoorraad afgeremd. We werken alleen nog mee aan nieuwe kamerverhuur op locaties die zich hier in het bijzonder voor lenen. Dit betekent in de praktijk dat we in feite geen nieuwe omzettingsvergunningen voor kamerverhuur meer verlenen. Met nieuwbouw voorzien we in de kwalitatieve vraag die jongeren hebben. De aanpak van misstanden op de (kamer)verhuurmarkt heeft hoge prioriteit.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	Behaald 2019
Aantal verstrekte onttrekkingsvergunningen voor kamerverhuur	5	0

Wat wilden we bereiken in 2019?

We zetten het ingezette beleid voort. Dit betekent dat we in principe geen nieuwe kamerverhuur toevoegen. Hiervoor zouden we in 2019 het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen 2 vaststellen. Met de vaststelling van dit bestemmingsplan zou de toevoeging van nieuwe kamerverhuur voor de gehele gemeente planologisch geregeld zijn. Tevens geldt hiermee dat als programma wordt toegevoegd in de bestaande woningvoorraad dat dit in principe appartementen van 50m² of groter zijn. Met voldoende nieuwbouw voorzien we in de kwalitatieve vraag van jongeren.

In 2019 wilden we een nieuw vergunningstelsel invoeren om misstanden op de (kamer)verhuurmarkt aan te kunnen pakken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben geen nieuwe kamerverhuur meer toegestaan. In 2019 hebben we 21 aanvragen voor onttrekkingsvergunningen ontvangen, maar deze zijn allen geweigerd. In 2019 zijn er 28 woningvormingsaanvragen verleend voor het omzetten van kamers naar appartementen. Daardoor zijn er in 2019, 120 kamers omgezet naar 78 zelfstandige eenheden. Bewoners ervaren de omzettingen over het algemeen als een positieve verandering, omdat de druk op straten/wijken afneemt.

Het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen 2 is vertraagd en wordt begin 2020 vastgesteld. Aangezien wij ook via de huisvestingsverordening op kamerverhuur sturen, is er zo als aangegeven, hierdoor geen nieuwe kamerverhuur toegevoegd.

Conclusie

In 2019 zijn er geen nieuwe vergunningen voor kamerverhuur verleend. Hiermee voorkomen we dat goedkope en schaarse gezinswoningen verdwijnen ten behoeve van kamerverhuur. Als we jongerenhuisvesting toevoegen doen we dat door het bouwen van kwalitatief goede eenheden op plekken in de stad die daar geschikt voor zijn. We zien dat er relatief veel gebruik wordt gemaakt van het omzetten van kamers naar zelfstandige eenheden. We monitoren of het aanbod aan betaalbare kamers voldoende blijft.

8.2.3 WIJS

Wij willen het samenleven tussen studenten en andere inwoners bevorderden. Uit onderzoek blijkt dat zij weinig met elkaar in contact komen en het ook moeilijk vinden om contact te leggen. Als dit wel gebeurt, ontstaat meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming en heeft dit een positief effect op de manier waarop studenten en andere inwoners samenleven.

Om dit contact te bevorderen zetten we in op WIJS (Wijkinzet door Jongeren en Studenten) en stimuleren we via www.stadclickt.nl en de subsidies 'Leven in stad' initiatieven tussen studenten en andere inwoners.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	
	2019	Behaald 2019
Aantal studenten dat via WIJS actief is in de buurt	1.000	850
Aantal bewoners dat via WIJS-diensten afneemt	1.000	1.065

Aantal bezoekers van website stadclickt	-	-
---	---	---

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden in 2019 het volgende bereiken:

- Het aantal opleidingen en studenten dat via WIJS-projecten, initiatieven en onderzoeken voor de buurt doet, continueert;
- Samenwerkingen aangaan met meer partijen, zoals de Rijksuniversiteit Groningen en Stichting WIJ;
- Het aantal bewoners dat via WIJS diensten afneemt stijgt;
- Het aantal externe opdrachtgevers dat via WIJS diensten afneemt stijgt;
- WIJS een aantal meerjarige programma's gaat ontwikkelen waardoor de inzet van studenten voor de gemeente voor de aankomende jaren is gewaarborgd;
- Focus leggen op kwaliteit van de projecten, waardoor het samenleven tussen studenten en andere inwoners verbeterd;
- Kijken of in meer wijken plekken kunnen komen waar bewoners diensten kunnen afnemen;
- Ondersteunen van minimaal 5 buurtinitiatieven rondom de leefbaarheid tussen studenten en andere inwoners met micro-financiering;
- Het platform 'Leven in stad' verder uitbreiden met partijen die zich bezighouden met thema's rondom jongerenhuisvesting waaronder de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool Groningen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

WIJS zet zich in om studenten te verbinden aan de samenleving door het doen van onderzoek, het organiseren van activiteiten aan het aanbieden van individuele ondersteuning aan bewoners. In 2019 zijn, naast de gemeente en de Hanzehogeschool, de organisaties Stichting WIJ en de Rijksuniversiteit Groningen officieel aangehaakt bij WIJS. In 2019 is onder andere ingezet op het verduurzamen van de lopende projecten, het laten groeien van de steunpunten middels meer studenteninzet en spreekuren op meer locaties zoals bij de WIJ-teams, het Floreshuis en het Forum. Daarnaast zijn er nieuwe samenwerkingen aangegaan met andere (maatschappelijke) organisaties in de wijken.

Conclusie

WIJS groeit. De inzet van partijen heeft gezorgd voor nieuwe projecten en een betere zichtbaarheid door een uitbreiding van de locaties. Bewoners weten WIJS ook steeds beter te vinden en komen voor allerlei vragen binnenlopen.

Deelprogramma 8.3: Wonen en zorg

Ouderen en mensen met een beperking willen (en dienen) zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, het liefst in hun eigen woning of een geschikte woning in de buurt. Een groot deel van de verzorgingshuizen is gesloten en daardoor zullen oudere mensen met een beperking ook langer zelfstandig wonen. Dat betekent dat de bestaande woning aangepast moet worden of dat ouderen een andere geschikte woning kiezen. Steeds meer ouderen willen wel verhuizen en willen dan naar andere vormen van wonen. Nu de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de juiste vorm van wonen en zorg, willen we ouderen zich daarvan bewust maken. Daarom informeren we ouderen over de mogelijkheden zodat ze daadwerkelijk hun woningen aanpassen en later goede thuiszorg mogelijk is.

Beleidsvelden

- Ouderen en zorghuisvesting
- Bijzondere woonvormen
- Mantelzorg en meer generatiewoningen

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal bezoekers "Huis van morgen"	400	400
Slaagkans senioren 65+'ers Woningnet	75%	
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	6	-
% mensen met een beperking dat tevreden is over de voorzieningen in de eigen wijk	>80%	76%
% 65+'ers dat aangeeft dat de woning geschikt is voor het type huishouden	>80%	92%

8.3.1 Ouderen en zorghuisvesting

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, hebben veel verzorgingstehuizen hun deuren gesloten. Ondertussen willen steeds meer mensen het liefst oud worden in hun eigen woning en woonomgeving. Als gemeente gaan we mee in deze ontwikkeling. We willen dat mensen met een (aanstaande) zorgvraag zo lang mogelijk op eigen kracht zelfstandig kunnen blijven wonen: veilig en comfortabel in hun eigen vertrouwde woonomgeving. We blijven met onze partners werken aan goede voorzieningen binnen de muren van zorginstellingen voor mensen die daar recht op hebben.

We willen dat:

- Er voldoende geschikte woningen voor ouderen beschikbaar zijn, en op de goede plek;
- Ouderen zich bewust zijn van hun woonsituatie als er zorg nodig is en hun mobiliteit afneemt;
- Ouderen zich voldoende kunnen informeren op het gebied van wonen, welzijn en zorg;
- Ouderen die intensieve zorg nodig hebben vlot een plek kunnen vinden in woonvoorzieningen van zorginstellingen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal (media)campagnes gericht op informeren ouderen over hulpmogelijkheden langer thuis wonen	3	-

Wat wilden we bereiken in 2019?

De campagne "Lang Zult U Wonen", waarin we ouderen bewust maken van hun woonsituatie en ze zelf de regie laten nemen om zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen, wilden we in 2019 continueren. In 2019 wilden we de campagne implementeren in de WIJ. Met het Huis van Morgen creëren we een "living lab" waar we samen met het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, zorginstanties, corporaties en ouderen mogelijkheden onderzoeken om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen. Hierbij wilden wij de samenwerking zoeken met de Healthy Ageing-sector in het bedrijfsleven.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben het Huis van Morgen in 2019 gesloten omdat de ouderen zelf niet naar het Huis van Morgen komen. De bezoekers waren vooral bewoners van het aardbevingsgebied omdat het Huis van Morgen in BuildinG stond. (BuildinG is het innovatiecentrum voor aardbevingsbestendig bouwen).

Conclusie

Ondanks de campagne "Lang Zult u Wonen" blijft het lastig om ouderen te interesseren voor het aanpassen van hun woning. Aangezien de groep ouderen de komende jaren fors groeit, besteden we in onze nieuwe woonvisie uitgebreid aandacht aan ouderen en zorg en kijken we hoe we onze doelstellingen kunnen behalen.

8.3.2 Bijzondere woonvormen

We willen bijzondere woonvormen faciliteren. Het faciliteren van bijzondere woonvormen kan op vele manieren: adviseren, grond ter beschikking stellen, laten meeliften op communicatie, enthousiasmeren, draagvlak creëren, risico's van plantontwikkeling verkleinen. Ook kunnen we locaties in de gemeente en initiatieven van investeerders matchen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	6	-
Aantal woningen behorende bij de projecten bijzondere woonvormen	323	-

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen initiatieven op het gebied van ouderenhuisvesting matchen met locaties. Ook willen we een appartementen project of patio-achtig woning project in de vrije sectorhuur faciliteren.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 zijn verscheidene projecten met bijzondere woonvormen opgeleverd. Voorbeelden zijn de Es en (Woonzorgcomplex) de Beukenhorst (seniorencomplex) in Paddepoel, KnikDak (jongerenzorg) in Beijum en de Lampisterie (vijftien woningen voor jongeren met een lichamelijke beperking) in de Grunobuurt.

Conclusie

In 2019 zijn verscheidene projecten voor bijzondere woonvormen gerealiseerd.

8.3.3 Mantelzorg en meer-generatiewoningen

Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, sluiten veel verzorgingstehuizen hun deuren. Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Zeker waar mensen op hun directe (sociale) omgeving zijn aangewezen, wordt de rol van de mantelzorg belangrijker. We willen eraan bijdragen dat mantelzorgers met speciale woonwensen deze gerealiseerd krijgen.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen beter zicht krijgen op de actuele en toekomstige behoefte aan mantelzorgwoningen en hoe we daar met onze partners het best in kunnen voorzien. Daarbij bekijken we ook hoe andere partijen, zoals het MKB, een rol kunnen spelen. Actuele en nieuwe initiatieven proberen we te ondersteunen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Wij signaleren in de praktijk dat het aanbieden van mantelzorgwoningen geen succes is. Meestal vinden mensen zelf een oplossing, waardoor hier en daar zelfs leegstand ontstaat in de mantelzorgwoningen die beschikbaar zijn. We hebben dit met de doelgroep besproken (ouderen en mantelzorgers) en zijn gezamenlijk tot de conclusie gekomen dat mantelzorg om maatwerk gaat en dat daar niet generiek voor gebouwd kan worden om adequaat tegemoet te komen aan de behoefte.

Conclusie

Het aanbieden van mantelzorg en mantelzorg woningen is maatwerk. Daarbij vinden de meeste mensen meestal snel zelf een oplossing. Het generiek bouwen van mantelzorgwoningen is dan ook geen oplossing. Per geval moeten we bekijken wat de specifieke behoefte is en hoe we hierin kunnen faciliteren.

Deelprogramma 8.4 Kwaliteit woningvoorraad

Groningen wil een gemeente zijn met een voortreffelijk woonklimaat voor iedereen. De kwaliteit van onze wijken en woningen zijn daarvoor van groot belang. De investeringen die daarvoor noodzakelijk zijn hebben door de crisis onder druk gestaan. Door de aantrekkelijke woningmarkt en de economische groei zijn de omstandigheden hiervoor sterk verbeterd. In veel wijken en buurten zien we positieve ontwikkelingen maar blijvende aandacht is nodig voor de kwaliteit van de woningvoorraad en de woonomgeving.

Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 60% van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020.

De bouwkundige kwaliteit van particuliere woningen is op orde (Planbureau voor de Leefomgeving, monitor 2016) echter de energetische kwaliteit laat nog te wensen over. De doelstelling voor 2020 is gemiddeld label C. Met "Groningen woont Slim" worden particuliere eigenaren geïnformeerd en voorzien van een passend aanbod voor de uitvoering van besparingsmaatregelen. Hierbij wordt onder andere zoveel mogelijk aangesloten bij initiatieven van bijvoorbeeld bewonersgroepen in de buurt. Ook wordt, daar waar passend en gericht op maatwerk en schaalvergroting, samengewerkt met projecten als het Wijkbedrijf, Buurkracht en energiecoaches.

Beleidsvelden

- Energieneutraal wonen
- Woonschepen- en havens
- Wijkvernieuwing

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Gasverbruik particulieren (woningen) in m3	-	-
Elektriciteitsverbruik particulieren (woningen) in kWh	-	-
Totaal opgewerkte elektriciteit zonne-energie in kWh	-	-
% woningen voorlopig energielabel C of beter	-	-
% woningen definitief energielabel C of beter	-	-

N.B. Voor bovenstaande indicatoren worden een voorstel gedaan voor herziening aangezien ze geen goede indicator zijn voor het bepalen of wij onze doelstellingen hebben behaald.

8.4.1 Energieneutraal wonen

Onze doelstellingen op het gebied van energie zijn vastgelegd in het paragraaf [Duurzaamheid](#).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal woningen dat jaarlijks energiebesparende of duurzame energiemaatregelen neemt via loket Groningen Woont Slim	1000	ca.700
% corporatiewoningen met energielabel B of beter	-	39%

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden de winkel “Groningen woont SLIM” voortzetten. Het loket moest bij meer bewoners bekend worden en meer particulieren ondersteunen bij het verduurzamen van hun woning. Per jaar gaan we voor 10.000 klantencontacten van unieke woningbezitters, met een conversie van 10%. De gemeente Groningen voert hierbij ook de regie in 22 andere gemeenten die meedoen aan het energieloket;
- Intensievere samenwerking met de woningcorporaties met betrekking tot de prestatieafspraken en het realiseren hiervan;
- Met de woningcorporaties willen we extra inzetten op het verduurzamen van de sociale huurwoningen. Het tempo van verduurzaming moet omhoog en de afspraken met de corporaties moeten helderder en ambitieuzer worden;

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben samen met corporaties het Masterplan verduurzaming opgesteld om te kiezen voor passende ingrepen en een realistische route naar het einddoel: een CO₂-neutrale voorraad. Bij het bepalen van passende route naar CO₂-neutrale en aardgasvrije woningvoorraad zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- Betaalbaarheid is leidend;
- Slopen als verbeteren niet kan;
- Het moet technisch kunnen;
- Basiskwaliteit mag niet wachten; aan de slag met no-regret maatregelen;
- Bestaande infrastructuur en gasaansluitingen benutten waar nuttig.

Het plan vormt samen met de wijkenergieplannen en de warmtevisie de agenda voor de komende jaren. Meer informatie over het masterplan staat in de paragraaf [Duurzaamheid](#);

Voor het masterplan zijn we een monitor aan het ontwikkelen om de voortgang van het de uitvoering van het masterplan te bewaken en bij te sturen indien nodig.

Het percentage corporatiewoningen met energielabel B (Energie index 1,21-1,40) of beter is in 2019 39%. Dit was in 2017 31%.

In de prestatieafspraken is opgenomen dat we in 2019 streven naar een gemiddelde EI van 1,45, 2021 1,4 en in 2024 1,35.

In Groningen werkten we in 2019 samen met het Energieloket Groningen Woont SLIM. Groningen woont SLIM hebben we in 2019 doorontwikkeld tot een loket waar alle informatie voor particulieren over het verduurzamen van het eigen huis, de plannen van de gemeente voor de wijk (wijkenergievisie) en de samenwerking in de buurt (Grunneger Power, buurkracht en buurtinitiatieven) te vinden is. Het contract dat aan de basis ligt van deze samenwerking is eind 2019 geëindigd. We zijn van mening dat het loket in de huidige vorm (winkelconcept) onvoldoende bijdraagt aan het behalen van onze ambities. Begin 2020 gaan we samenwerken met de andere gemeenten in de provincie Groningen in het Energieloket Groningen. Meer informatie over het Energieloket staat in de paragraaf [Duurzaamheid](#).

Conclusie

We zetten gestaag stappen in de verduurzaming van de woningvoorraad in Groningen. We willen de energietransitie daarbij combineren met de wijkvernieuwing om ook ruimtelijk en sociale doelen te behalen. Naast de wijkvernieuwingswijken willen we ook in andere wijken de energietransitie gebiedsgericht oppakken. Hiermee gebruiken we de verduurzamingsopgave als instrument om de aantrekkelijkheid van bestaande woonwijken te versterken. Verduurzaming zorgt voor een betere woonkwaliteit en betaalbare woonlasten (op de lange termijn). Voor de verdere conclusie wordt verwezen naar de paragraaf [Duurzaamheid](#).

8.4.2 Woonschepen- en wagens

We werken aan de kwaliteit van het wonen op het water, dit betekent voldoende ligplaatsen en goede woonkwaliteit voor de woonbootbewoners en een goede ruimtelijke kwaliteit voor de omgeving. In 2017 is een nieuwe watervisie vastgesteld. Aan de hand van een uitvoeringsprogramma werken we de komende jaren aan de doelen van de Watervisie.

Voor woonwagenvoorzieningen voeren we geen actief programma.

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 willen we een actuele planologische regeling voor het wonen op het water vastgesteld hebben. Een regeling die recht doet aan de bewoners en die voor de gemeente goed handhaafbaar is. We willen nieuwe plekken voor wonen op het water aanleggen, hier ligt de hoogste prioriteit. Verder willen we vorderingen maken met het werken aan de ruimtelijke kwaliteit en belevingswaarde van de Diepenring.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We zijn de procedure gestart voor het bestemmingsplan Openbaar Vaarwater. Samen met een aanvulling op de Welstandsnota en de Verordening Openbaar Vaarwater wordt dit het nieuwe planologische regime. We zijn gestart met de uitvoering van het Plan van Aanpak voor de Noorderhaven. We hebben de Routekaart Wonen op water gepresenteerd waarbij we hebben aangegeven op welke manier de komende jaren de aantallen woningen op water kunnen worden uitgebreid. Dit zal met name in de ontwikkelingsgebieden Meerstad en Suikerfabriekterrein zijn. Langs de Diepenring werken we aan kwaliteitsverbeteringen in de projecten Dudok aan het water en de nieuw aan te leggen Kattenbrug. Tot slot, is een plan uitgewerkt voor aanleg van een historische haven in Hoogkerk.

Door het Rijk is een nieuw beleidskader vastgesteld voor woonwagens. Dit betekent dat we actief beleid moeten gaan voeren. In de woonvisie, waarvan in 2019 het opstellen is gestart, wordt hierop ingegaan. De renovatie/aanpak van het kermis exploitantenterrein aan de Helper Westsingel is verder doorgezet en er is verder onderzoek gedaan naar een nieuwe locatie aan de Woonschepenhaven voor de kermisexploitanten aan het Damsterdiep.

Conclusie

De uitvoering van de Watervisie loopt gestaag. Er zijn diverse projecten gestart met een looptijd van enkele jaren. De regelgeving is zo goed als op orde en zal in 2020 definitief worden. De uitbreiding van het aantal woningen op water wordt de komende jaren voorzien in ontwikkelingsgebieden. In de nieuwe woonvisie gaan we nader in op het beleid voor woonwagens.

8.4.3 Wijkvernieuwing

In het Coalitieakkoord heeft de wijkvernieuwing (gekoppeld aan de energietransitie) een centrale plek gekregen en zijn er aanvullende middelen voor het uitvoeren van de plannen gereserveerd. In deze paragraaf geven we op hoofdlijnen weer wat er in het afgelopen jaar is gedaan. In de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken gaan we nader op de wijken (en stadsdelen) in.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen dat de mensen in de vier wijken in 2019 merken dat we met de wijken aan de slag zijn gegaan. De eerste resultaten van de wijkvernieuwing moeten daarom zichtbaar en tastbaar worden. Daarnaast is het nodig dat we integrale uitvoeringsprogramma's opstellen waarbij de fysieke wijkvernieuwing hand in hand gaat met de vernieuwing in het sociaal domein. Hier willen we in de wijkvernieuwingswijken concreet invulling aan geven.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 hebben we de wijkvernieuwingsplannen vertaald in concrete uitvoeringsprogramma's per wijk. Daarin hebben we maatregelen en projecten weergegeven, inclusief financiële consequenties. Tegelijkertijd zijn we in de wijken begonnen met de planvorming van de concrete projecten.

In Selwerd zijn we concreet aan de slag gegaan met de plannen voor de invoering van het betaald parkeren in Selwerd-zuidoost. In 2019 is de Beukenhorst geopend waar Patrimonium 40 appartementen verhuurt en waar zorginstelling ZINN 20 appartementen verhuurt aan mensen met een zorgindicatie. Vanuit de wijkvernieuwing hebben we samen met Patrimonium geïnvesteerd in Park de Es. Daarnaast zijn we bezig met de plannen voor de herinrichting van de Mispellaan (waar we uiteraard de omwonenden intensief bij betrekken) en hebben we met Nijestee de plannen voor de sloop en nieuwbouw van de eerste fase van de herstructurering uitgewerkt. In februari van 2020 hebben we uitgebreid met de wijk stilgestaan bij de start van deze grote vernieuwingsoperatie met een groot wijkfeest. Met het wijkbedrijf hebben we daarnaast in 2019 vele (sociale) projecten gerealiseerd.

In de Wijert zijn de plannen voor de sloop, renovatie en nieuwbouw van de woningen van de Huismeesters concreter geworden. In 2020 hopen we hier over te gaan tot de start van de werkzaamheden. Daarnaast zijn we samen met de bewoners van de wijk continu bezig met de uitvoeren van de afspraken die we samen in de wijkdeal hebben vastgelegd. Ook zijn we in 2019 gestart met de studie naar de nieuwe verkeerssituatie en hoe we dit aan kunnen grijpen om de leefbaarheid te verbeteren. In Beijum hebben we in 2019 de heerdenaanpak een vervolg gegeven met de aanpak van de Isebrandtsheerd en de Galkemaheerd en de planvorming voor de Godekenheerd (start uitvoering in 2020). Er is daarnaast verder invulling gegeven aan de uitvoering van het sociale projecten en is gestart met het maken van een leidraad voor de gewenste aanpak van de openbare ruimte. Voorbereidingen voor de inzet van Energiecoaches zijn ook getroffen (start in 2020). In de Indische Buurt / De Hoogte hebben we in 2019 veel tijd en energie gestoken in het verbeteren van de sociale structuur in de wijk.

Conclusie

WIJS groeit. De inzet van partijen heeft gezorgd voor nieuwe projecten en een betere zichtbaarheid door een uitbreiding van de locaties. Bewoners weten WIJS ook steeds beter te vinden en komen voor allerlei vragen binnenlopen. Het aantal studenten dat actief was via WIJS was in 2019 lager dan beoogd. Dit komt door het ontbreken van een projectleider Sociaal Domein. Deze is ondertussen aangetrokken.

Deelprogramma 8.5: Betaalbaarheid en beschikbaarheid

We willen dat er in Groningen voldoende betaalbare woningen zijn. We streven ernaar om mensen die zijn aangewezen op een sociale huurwoning, zo snel mogelijk aan een sociale huurwoning te helpen. In de gemeente werken de corporaties gezamenlijk met het woonruimte-verdeelmodel, met als streven om de verdeling van de vrijkomende huurwoningen zo transparant mogelijk en met zo min mogelijk regels te laten verlopen. Door het realiseren van een zo geschikt mogelijk woningaanbod, willen we de verschillende doelgroepen zo goed mogelijk huisvesten in de gemeente. Ook in de dorpen moeten voldoende betaalbare woningen beschikbaar zijn voor senioren en jongeren. Op deze manier werken we aan inclusiviteit en evenwichtige wijken en dorpen.

We willen:

- Een hogere slaagkans van jongeren (< 27 jaar) voor een sociale huurwoning;
- Een hogere slaagkans voor alle woningzoekenden voor een sociale huurwoning;
- Een toename van het totaal aantal huurwoningen met een huurprijs beneden de liberaliseringsgrens van ongeveer 710 euro per maand in 2018 (dit zijn sociale huurwoningen; huurwoningen boven de liberalisatiegrens zijn vrije sector huurwoningen).

Beleidsvelden

- Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd	Behaald*
	2019	2019
Slaagkans jongeren op Woningnet	> 35%	14% **
Slaagkans 65+'ers op Woningnet	> 70%	26%
Slaagkans huishouden > 2 personen op Woningnet	> 35%	15%
Slaagkans gemiddelde op Woningnet	> 35%	17%
Woningvoorraad corporaties	34.367	39.400
Mutatiegraad woningen (corporatief)	9%	9%

* tussen beoogd en behaald zit een fors verschil door een verouderde methode om de slaagkans te berekenen. De beoogde percentages voor 2020 zijn nu gebaseerd op de behaalde slaagkansen van de afgelopen jaren en onze ambitie. In 2020 zal beoogd en behaald resultaat realistischer zijn en meer op elkaar aansluiten.

** naast de woningen voor jongeren die via Woningnet zijn verhuurd zijn er ook nog 362 nieuwe eenheden/kamers (Duindoornflat en deel van de Polaris) verhuurd via het eigen verhuursysteem voor kamers van Lefier.

*** bij de woningvoorraad corporaties is voor 2019 bij beoogd uitgegaan van een eerder foutief opgenomen aantal uit de jaarrekeningen 2017 en 2018. Het behaalde cijfer woningvoorraad corporaties in 2019 is het juiste cijfer.

8.5.1 Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Samen met de corporaties zetten we ons in voor voldoende betaalbare woningen voor mensen met lagere inkomens. We maken met de corporaties afspraken over nieuwbouw, verkoop en sloop. Daarbij zetten we in op een zo helder mogelijke verdeling van huurwoningen, met zo min mogelijk regels. We willen dat het aantal mensen dat een sociale huurwoning krijgt toegewezen gaat stijgen. Ons streven is dat er in ieder geval jaarlijks 9% van de totale voorraad van de ruim 39.000 woningen vrijkomt.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal uitgepode (verkochte) sociale huurwoningen naar type	255	

Wat wilden we bereiken in 2019?

We zetten in op een minimale slaagkans van 20%. In 2019 is de sociale huurvoorraad in Haren en Ten Boer onderdeel hiervan. We zoeken uit op welke manier het mogelijk is om tot een gezamenlijk aanbiedingssysteem te komen met de nieuwe corporaties Woonborg, Wierden en Borgen en Woonzorg Nederland.

We zetten in op een zo hoog mogelijke slaagkans door continue te kijken of de huidige woonruimte-verdeelsystematiek afdoende werkt en daar waar nodig aan te passen. In 2019 wilden we de experimenten in de woonruimteverdeling evalueren en op basis hiervan de mogelijke structurele maatregelen bepalen. Verder spreken we via de prestatieafspraken af op welke wijze de corporaties investeren in de sociale huurvoorraad.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We zetten ons samen met de corporaties in op het kwalitatief op peil houden en het vergroten van de sociale huurvoorraad. In de prestatieafspraken hebben we afspraken gemaakt over de nieuwbouw, sloop en verkoop van sociale huurwoningen. We zetten in op een netto-ontwikkeling van 225 woningen per jaar. In 2019 zijn er bijna 700 nieuwbouwwoningen in de sociale huur opgeleverd. Een aantal grote projecten die zijn opgeleverd in 2019 zijn bijvoorbeeld de Polaris en de Dragant. Daarnaast zijn er circa 50 woningen gesloopt en circa 200 woningen verkocht.

In 2019 is een conceptvisie op woonruimteverdeling voor de gehele gemeente Groningen geformuleerd. In deze visie beschrijven we de uitgangspunten op basis waarvan we de sociale huurwoningen willen verdelen. Na vaststelling begin 2020 gaan we op basis hiervan de vertaling maken naar passende toewijzingsregels. De drie experimenten in de woonruimteverdeling (meer ruimte voor gezinnen, wenszoekers en beter huisvesten bijzondere doelgroepen) zijn ook geëvalueerd. De uitkomsten hiervan nemen we mee in het formuleren van de nieuwe toewijzingsregels. Het experiment meer ruimte voor gezinnen heeft een positief effect op de doelgroep gezinnen, terwijl er weinig nadelige effecten zijn voor andere doelgroepen.

Conclusie

Het aantal woningen is in 2019 toegenomen en het aantal verkochte sociale huurwoningen is lager dan verwacht. Daarnaast zien we positieve effecten vanuit de experimenten die we meenemen in de spelregels voor woonruimteverdeling. Aandachtspunt blijft de beschikbaarheid voor starters, gezinnen en kwetsbare groepen.

Deelprogramma 8.6: Cultuurhistorie en archeologie

Ons doel is het beschermen, in standhouden en zorgvuldig beheren van het cultuurhistorisch erfgoed, zowel boven als onder het maaiveld. Om duidelijk te maken wat we daarmee voor ogen hebben, is in december 2017 een nieuwe erfgoednota uitgebracht. Het nieuwe erfgoedbeleid is gemeentebreed, zowel objectgericht als gebiedsgericht en het richt zich enerzijds op beschermd erfgoed, maar anderzijds ook op onbeschermd cultuurhistorische waarden. Centraal staat altijd de vraag hoe het erfgoed bij kan dragen aan de kwaliteit en de leefbaarheid van de gemeente van nu en straks. Daarom willen we ons erfgoed zo goed mogelijk een plaats geven in stedenbouwkundige- en bestemmingsplannen, om de eigenheid, de identiteit en de herkenbaarheid van plekken, locaties en gebieden in de gemeente te vergroten.

Door de herindeling met Ten Boer en Haren staan we komend jaar voor de opdracht het beleid en de werkwijzen op elkaar af te stemmen. Vooralsnog zullen we het bestaande beleid in de verschillende deelgebieden continueren.

Beleidsvelden

- Monumenten
- Archeologie

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gebouwen Rijksmonumenten	815	748
Aantal archeologische Rijksmonumenten	43	43
Aantal gemeentelijke monumenten	893	884
Aantal gemeentelijke archeologische monumenten	22	23
Aantal beschermde stadsgezichten	10	10
Aantal planologisch beschermde percelen	210	459

8.6.1 Monumenten

We gaan zorgvuldig om met wat eerdere generaties ons nalieten. Via ons monumenten- en archeologiebeleid beschermen en behouden we ons cultuurhistorisch erfgoed; vanuit het besef dat de cultuurhistorie bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van de gemeente van vandaag en morgen. We stellen randvoorwaarden bij verlening van omgevingsvergunningen en verstrekken subsidies en laagrentende leningen voor instandhouding. We verzorgen informatie en documentatie zoals de Cultuurhistorische WaardenKaart op internet, organiseren publieksactiviteiten en communicatie: Open Monumentendag; Jaarboek Hervonden Stad; website; Twitter en werken samen met cultuurhistorische instellingen, zoals het Noordelijk Scheepvaartmuseum.

Daarnaast streven we naar het beperken van mijnbouwschade en de vervolgschade als gevolg van herstelwerkzaamheden.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal adviezen met betrekking tot wijzigingsverzoeken bij rijks- en gemeentelijke monumenten	315	232
Aantal vergunningaanvragen (verleend/geweigerd) bij wijziging van rijks- en gemeentelijke monumenten	150	143
Aantal bouwhistorische verkenningen en aantal bouwhistorische begeleidingen ten behoeve van vergunningverlening	53	40

Wat wilden we bereiken in 2019?

Geleidelijke integratie en gelijkschakeling van het erfgoedbeleid en erfgoedwerk in de verschillende deelgebieden.

Naast ons reguliere werk (uitvoering van de wettelijke taken), zijn we bezig met de realisatie van het actiepuntenprogramma uit de nieuwe Erfgoednota. In 2019 willen we ten minste de gemeentebrede gebiedsgerichte inventarisatie en waardering van nog onbeschermd erfgoedwaarden in Groningen en Ten Boer afronden, Haren nemen we daarna zo spoedig mogelijk mee. Een en ander ten behoeve van planologische borging daarvan in het jaar daarna (verplichting vanuit de Provinciale Verordening).

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Continuering uitvoering actiepunten nieuwe Erfgoednota (voor zover hiervoor financiële ruimte is);
- Continueren monumentenbeleid; verstrekken van laagrentende leningen en subsidies;
- Continuering project Bouwhistorische Verkenningen Binnenstad;
- Cultuurhistorie voormalig grondgebied Groningen en Ten Boer gebiedsgericht inventariseren en waarderen ten behoeve van borging in ruimtelijke ordening;
- Communicatie en organisatie van participatie en publieksactiviteiten;
- Start maken met de verduurzaming van erfgoed volgens in erfgoednota afgesproken aanpak;
- Aardbevingsschade monitoren en eigenaren adviseren ten behoeve van zorgvuldig herstel.

Conclusie

Om cultuurhistorie een volwaardige plek te geven binnen het afwegingskader van de ruimtelijke ordening is een vroege inbreng van groot belang. De in 2019 geïnventariseerde en gewaardeerde cultuurhistorische waarden is een eerste grote stap. In 2020 volgt de inventarisatie en waardering van Haren. En gaan we starten met het borgen van de waarden in het bestemmingsplan, in de toekomst het omgevingsplan.

8.6.2 Archeologie

Onze ambities, doelen en instrumenten van ons archeologiebeleid zijn in grote lijnen dezelfde als van het monumentenbeleid. In de kern gaat het om het beschermen en het in stand houden van het archeologische bodemarchief, het bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat en het geven van bekendheid aan de resultaten van archeologisch onderzoek.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019

Aantal archeologische adviezen bij verleende omgevingsvergunningen	135	176
Aantal archeologische activiteiten (vooronderzoeken, begeleidingen, waarnemingen en opgravingen)	65	75
Aantal 'ingepaste' archeologische waarden (behouden in situ)	32	20

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief;
- Bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat;
- Uitwerken en bekendheid geven aan de resultaten van archeologisch onderzoek
- Inpassen en beleefbaar maken van archeologische waarden

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben bij ruimtelijke opgaven de archeologische waarden van een terrein meegewogen en zo mogelijk laten meespelen bij de inrichting van het gebied. Erfgoed wordt gezien als een belangrijke identiteitsdrager en beïnvloedt de leefomgeving op een positieve manier. We zoeken daarom ook steeds afstemming met bewoners. Het aantal archeologische adviezen is met de herindeling fors gestegen, met name in het versterkingsgebied (wierden!) is veel geadviseerd.

Conclusie

In projecten spelen archeologische waarden steeds nadrukkelijker mee, waarbij de focus meer ligt op 'inpassing' en beleving van de waarden dan louter op behoud en bescherming.

Deelprogramma 8.7: Overig wonen

Binnen het programma Wonen worden vele reguliere taken en activiteiten uitgevoerd, die niet rechtstreeks aan een van de nieuwe beleidsvelden of deelprogramma's kunnen worden toebedeeld, maar wel een plek in de begroting moeten krijgen. Daarnaast verantwoorden wij de financiële middelen van het duurzaamheidsprogramma, inhoudelijk toegelicht in [Paragraaf 2: Duurzaamheid](#), financieel in dit deelprogramma.

Bijdrage verbonden partijen

NV Groninger Monumentenfonds	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan. Er is een plan van aanpak aangenomen in 2017 en de GMF is hierover in gesprek met externe financiers.
Relevante beleidsinformatie	Het Groninger Monumentenfonds waarborgt door middel van een gezonde exploitatie het behoud van monumentaal erfgoed in de gemeente Groningen en provincie. In een gezamenlijke aanpak met provincie, gemeenten en de private sector worden aanwezige kennis en financiële middelen op het terrein van de monumentenzorg gebundeld. De gemeente Groningen had 33% van de aandelen in haar bezit. Door de omzetting van de achtergestelde lening van de gemeente in aandelen is het aandelenbezit gestegen naar 57%.
GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Meerstad is nog steeds een risicovol project (onder andere onzekere woningafzet, boekwaarde).
Relevante beleidsinformatie	Het doel van de CV en BV is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen. De gemeente Groningen is 100% aandeelhouder.

Dilgt Hemmen Essen BV	
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	De verwachte woningbouw in Haren Noord levert een aandeel in de geplande woningbouwproductie van de gemeente als geheel.
Relevante beleidsinformatie	Geen.

Stichting Commanditair kapitaal Haren Noord	
Relevante beleidsinformatie	De verwachte woningbouw in Haren Noord levert een aandeel in de geplande woningbouwproductie van de gemeente als geheel.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#)

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
08.1 Gezinnen	3.155	2.842	1.071	1.771
08.1.1 Bouwen in de uitleg	388	388	16	372
08.1.2 Bouwen in de bestaande stad	2.767	2.454	1.055	1.399
08.2 Jongerenhuisvesting	888	1.612	1.382	230
08.2.1 Kwaliteit jongerenhuisvesting	479	634	932	-298
08.2.2 Kamerverhuurbeleid	409	977	450	528
08.3 Wonen en zorg	31	31	1.149	-1.118
08.3.1 Ouderen- en zorghuisvesting	0	0	1.139	-1.139
08.3.2 Bijzondere woonvormen	0	0	5	-5
08.3.3 Mantelzorg en meergeneratiewo	31	31	5	26
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	7.168	38.758	12.965	25.793
08.4.1 Energieneutraal wonen	4.521	6.325	4.583	1.742
08.4.2 Woonschepen- en wagens	647	950	464	486
08.4.3 Wijkvernieuwing	2.000	31.483	7.919	23.564
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	0	0	31	-31
08.5.1 Betaalbaarheid en beschikbaar	0	0	31	-31
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	993	1.171	1.311	-140
08.6.1 Monumenten	833	1.012	1.192	-179
08.6.2 Archeologie	160	159	120	39
08.7 Overig wonen	17.128	16.252	16.200	52

08.7.1 Gem. gronden en vastgoed	570	567	427	140
08.7.2 Vergunningverlening & handhav.	9.100	9.303	8.874	429
08.7.3 Overig wonen	7.458	6.382	6.898	-517
Totaal Lasten	29.363	60.666	34.709	25.957
Baten				
08.1 Gezinnen	500	350	222	-129
08.1.1 Bouwen in de uitleg	350	350	100	-250
08.1.2 Bouwen in de bestaande stad	150	0	122	122
08.2 Jongerenhuisvesting	68	68	40	-28
08.2.1 Kwaliteit jongerenhuisvesting	0	0	0	
08.2.2 Kamerverhuurbeleid	68	68	40	-28
08.3 Wonen en zorg	31	31	196	165
08.3.1 Ouderen- en zorghuisvesting	0	0	191	191
08.3.3 Mantelzorg en meergeneratiewo	31	31	5	-26
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	286	28.512	6.932	-22.179
08.4.1 Energieneutraal wonen	0	0	474	474
08.4.2 Woonschepen- en wagens	286	286	283	-3
08.4.3 Wijkvernieuwing	0	28.226	5.577	-22.649
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaarheid	1	1	1	
08.5.1 Betaalbaarheid en beschikbaarheid	1	1	1	
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	0	0	0	
08.6.1 Monumenten	0	0	0	
08.6.2 Archeologie	0	0	0	
08.7 Overig wonen	10.486	10.475	16.133	5.658
08.7.1 Gem. gronden en vastgoed	677	677	671	-6
08.7.2 Vergunningverlening & handhaving.	9.349	9.337	11.255	1.917
08.7.3 Overig wonen	460	460	4.207	3.747
Totaal Baten	11.372	39.437	23.524	-15.913
Totaal Saldo voor bestemming	17.991	21.230	11.185	10.044
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	548	3.018	3.018	0
Totaal onttrekkingen	7.912	9.484	9.484	0
Totaal saldo na bestemming	10.627	14.763	4.719	10.044

Financiële toelichting

8.1 Gezinnen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	1.771	-129	1.642

Stedelijk investeringsfonds (SIF) (V 1,4 miljoen euro)

In 2018 heeft de raad het kader voor het Stedelijk Investeringsfonds (SIF) vastgesteld waarin een aantal gebiedsontwikkelingsprojecten zijn benoemd. Voor deze SIF-projecten maken we ook plankosten. Dit zijn kosten voor planbegeleiding van projecten die niet kunnen worden verrekend en voorbereidende planontwikkelingskosten voordat een project door de raad is vastgesteld. De daadwerkelijk gemaakte plankosten verantwoorden we in diverse andere programma's van de gemeenterekening. In 2019 ging dit vooral om plankosten voor de ontwikkeling van het Stationsgebied en de aanpak van de Zuidelijke Ringweg, respectievelijk verantwoord in de deelprogramma's 7.2 Openbaar Vervoer en 7.3 Auto. Deze kosten worden gedekt uit het SIF-plankostenbudget dat is opgenomen binnen dit deelprogramma.

Overige (V 242 duizend euro)

Overige verschillen tellen op tot een voordeel van 242 duizend euro.

8.2 Jongeren huisvesting	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	230	-28	202

Pilots Woningmarkt (V 250 duizend euro)

Voor een de uitvoering van een aantal pilots op de woningmarkt hebben we eind 2018 750 duizend euro ontvangen van het Rijk. Met de pilots woningmarkt wordt in vijf gemeenten gewerkt aan het zo effectief mogelijk inrichten van handhaving (in het kader van goed verhuurderschap) en versnelling van woningbouwproductie. Deze middelen zijn in 2019 niet geheel besteed.

Overige (N 48 duizend euro)

Overige verschillen tellen op tot een nadeel van 48 duizend euro.

8.3 Wonen en zorg	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	-1.118	165	-953

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (N 949 duizend euro)

Tussen 2012 en 2015 zijn bij de registratie van leningen verstrekt via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting rapportages verkeerd geïnterpreteerd. Door een andere registratie- en verslaggevingsmethode is dit aan het licht gekomen. Bij de rekening 2019 leidt dit tot een incidenteel nadeel van 949 duizend euro.

Overige (N 4 duizend euro)

Overige verschillen tellen op tot een nadeel van 4 duizend euro.

8.4 Kwaliteit woningvoorraad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	25.793	-22.179	3.614

Versterking en Nationaal Programma Groningen (NPG) (V 864 duizend euro)

In 2019 hebben we diverse aardbevingsgelden en middelen vanuit het Nationaal Programma Groningen ontvangen. Dit betreft o.m. een lumpsum-vergoeding voor algemene voorbereiding, beleid, sturing, proces en planvorming (1,9 miljoen euro). Daarnaast hebben we voor dorpsvernieuwing vanuit het NPG 15,1 miljoen euro ontvangen. Ook heeft het Rijk 7 miljoen euro beschikbaar gesteld voor versterking van gebouwen waarvoor versterkingsadviezen zijn opgesteld. Tot slot hebben we middelen ontvangen voor het project sloop en nieuwbouw voor het versterken van een 30-tal huurwoningen en "sociale gemeenteteams voor luisterend oor" (4,15 miljoen euro). Met uitzondering van de lumpsum-vergoeding zijn deze middelen grotendeels verantwoord als vooruit ontvangen. Deze middelen zullen de komende jaren worden ingezet. Voor de verantwoording binnen de jaarrekening houdt dit in dat zowel lagere lasten als baten optreden (22,1 miljoen euro).

De lumpsum-vergoeding in 2019 is niet geheel besteed. De vrijvallende middelen blijven beschikbaar voor besteding aan dit dossier in 2020.

Groningen Geeft Energie – Aardgasvrije wijken (V 1,3 miljoen euro)

In september 2019 is de tweede tranche van de decentralisatie uitkering Aardgasvrije wijken ontvangen via het gemeentefonds.

Groningen Geef Energie- Regionale Energiestrategie (RES) (V 369 duizend euro)

In de septembercirculaire 2019 zijn voor de jaren 2019-2021 middelen toegekend voor de ondersteuning bij de totstandkoming van de Regionale Energie Strategie. De middelen betrekking hebbende op jaarschijf 2019 zijn niet volledig besteed.

Intensiveringsmiddelen energie (V 478 duizend euro)

In de gemeentebegroting 2019 zijn incidenteel intensiveringsmiddelen beschikbaar gesteld voor o.m. de ontwikkeling van wijkenergieplannen en de transitie naar aardgas-loze wijken. Eind 2019 valt van deze middelen ongeveer 0,5 miljoen euro vrij.

Intensiveringsmiddelen Watervisie (V 395 duizend euro)

Voor de uitvoering van de watervisie zijn sinds 2017 middelen beschikbaar gesteld. In 2019 is gestart met de aanpassingen van UT Delfiahaven in Hoogkerk. In het voorjaar heeft de raad besloten de resterende middelen aan dit project besteden.

Overige (V 208 duizend euro)

Overige verschillen tellen op tot een voordeel van 208 duizend euro.

8.7 Overig wonen	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	52	5.658	5.710

Planschade (N 281 duizend euro)

Deze nadelige afwijking wordt voornamelijk veroorzaakt door een wijziging van een bestemmingsplan waardoor een planschade-uitkering van 250 duizend euro is toegekend.

Bouwleges (V 1,8 miljoen euro)

In 2019 is een meeropbrengst op de bouwleges gerealiseerd van 1,9 miljoen euro. Deze meeropbrengst is vooral gerealiseerd bij de kleinere bouwaanvragen. Hierbij gaat het om projecten met een omvang van kleiner dan 7 miljoen euro. In totaal bedraagt hiervoor de meeropbrengst 1,6 miljoen euro. Bij de grotere bouwaanvragen in het geval van projecten groter dan 7 miljoen euro bedraagt deze meeropbrengst 0,3 miljoen euro.

Daarnaast zien we licht hogere lasten van 0,1 miljoen euro.

Grondzaken (V 3,2 miljoen euro)

In 2019 hebben we een voordelig resultaat op Grondzaken gerealiseerd. Het totale resultaat bedraagt ruim 8,8 miljoen euro. Hiervan verantwoorden we 3,2 miljoen euro binnen dit deelprogramma. De belangrijkste oorzaken zijn gelegen in het gering aantal afwaarderingen, hogere verkoopopbrengsten en vrijval bij de herziening van grondexploitaties. Voor een nadere onderbouwing van deze resultaten verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid.

Een belangrijk bestanddeel van deze voordelige afwijking is de resultaatneming die verband houdt met een in de begroting 2020 opgenomen taakstelling. In de begroting 2020 hebben we voor het jaar 2021 een taakstelling opgenomen voor een te verwachten grondopbrengst van 2,5 miljoen euro. Met deze resultaatneming kunnen we nu al invulling geven aan deze taakstelling.

Implementatie Omgevingswet (V 526 duizend euro)

Van de beschikbare middelen voor de implementatie van de Omgevingswet valt eind 2019 526 duizend euro vrij. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de vertraging in het digitaliseringsproces van het archief en het doorschuiven van de aanbestedingen van software naar 2020.

Sloopkosten Spaarnestraat (N 76 duizend euro)

In de besluitvorming over het krediet voor het Stationsgebied is besloten om 300 duizend euro sloopkosten (die niet geactiveerd konden worden) ten laste van de vrijval op het HOV budget te brengen. Deze vrijval is aanwezig, echter in deelprogramma 7.3. Hier worden de sloopkosten echter verantwoord.

Energie (V 369 duizend euro)

Het voordeel op energie wordt verklaard doordat het in 2019 warmer is geweest dan over de periode 2015-2018. Dit is de periode waarover het gemiddelde energiebudget is bepaald.

Overige (V 84 duizend euro)

Overige verschillen tellen op tot een voordeel van 84 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Gemeentelijk aandeel risicoproject Warmtestad BV
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad heeft op dit moment 2 typen activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen en exploiteren van het warmtenet Noordwest. • Het ontwikkelen en exploiteren van collectieve Warmte en Koude-opslagsystemen. Via Warmtestad investeert de gemeente in warmteprojecten gericht op een CO2 neutrale stad in 2035. WarmteStad heeft aandacht voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Voor de resterende risico's voor de gemeente is het weerstandsvermogen versterkt. <p>1. Warmtenet Noordwest</p> <p>Voor de Investering geothermie en warmtenet Noordwest is op 8 juni 2016 het weerstandsvermogen versterkt met 1,3 miljoen euro. Dit is 18% van het toen, in de vorm van agio, geïnvesteerde bedrag van 7 miljoen euro. Met het besluit om geothermie niet meer te ontwikkelen is een verliesvoorziening gevormd van 3 miljoen euro. Hiermee kon het benodigde weerstandsvermogen worden verlaagd met 580 duizend euro (18% van 3 miljoen euro) tot 720 duizend euro.</p>
	<p>In april 2018 is WarmteStad een overbruggingskrediet verstrekt van 1,3 miljoen euro t.b.v. Tijdelijke Warmte Opwek. Het risicoprofiel is daarbij gesteld op 8% van het uitgeleende bedrag en 104 duizend euro weerstandsvermogen gevormd.</p> <p>Op 31 oktober 2018 is besloten om WarmteStad een overbruggingskrediet te verstrekken van 3 miljoen euro voor de eerste uitbreiding van het warmtenet met een bijbehorend weerstandsvermogen van 8%, een bedrag van 240 duizend euro.</p> <p>Op 26 juni 2019 heeft de raad naar aanleiding van het raadsvoorstel Vervolg definitief investeringsvoorstel Warmtenet Noordwest de integrale Business Case en het Project- en investeringsvoorstel voor warmtenet Noordwest vastgesteld. Tevens is toen besloten de verstrekte overbruggingskredieten van in totaal 4,3 miljoen euro om te zetten in agio. Dit is geëffectueerd in december 2019. Op basis van de vastgestelde Business Case in externe bankfinanciering verkregen. De huidige financiële stand van zaken is dat er aanloopverliezen zijn, maar dat die vooralsnog binnen de risicobuffers en bestaande voorwaarden van de bankfinanciering kunnen worden opgevangen en dat er geen aanvullende financiering nodig is. Wel zijn er diverse maatregelen genomen om de aanloopverliezen te beperken en de voorspelbaarheid van de financiële resultaten te verbeteren. Het college heeft de raad hierover op 26 februari 2020 geïnformeerd door middel van de brief Stand van zaken financiën Warmtestad 2019 en 2020.</p> <p>Huidig risicoprofiel WarmteStad Noordwest BV.</p> <p>Aanvankelijk is het risicoprofiel gesteld op 14%. In het kader van het vaststellen van de business case in 2019 zijn alle risico's opnieuw in beeld gebracht en is geconcludeerd dat de omzetting van de kredieten in eigen vermogen niet van invloed was op het risicoprofiel. Het totale weerstandsvermogen voor Warmtenet Noordwest kan worden gehandhaafd op 1.064 miljoen euro.</p>

	2. WKO-programma en risicoprofiel WarmteStad werkt stap voor stap het WKO programma uit. Op 19 februari 2015 is 750 duizend euro rekening-courant ter beschikking gesteld voor WKO Europapark. Risicoprofiel rekening-courant WKO is 8%, een bedrag van 60 duizend (er is een bestemmingsreserve gevormd van 57 duizend euro). Voor het financieel meerjarenplan (FMJP) 2017-2021 heeft de gemeente besloten 3,875 miljoen euro aan leningen te verstrekken. Op 31 mei 2017 is 2 miljoen euro voor jaarschijf 2017 ter beschikking gesteld. Het WKO-programma draait op een bewezen techniek en al bestaande bronnen. Het risicoprofiel is 8%, een bedrag van 160 duizend euro. In september 2018 is de resterende 1,875 miljoen euro (2018 – 2021) beschikbaar gesteld. Het weerstandsvermogen is 150 duizend euro (8%). Van het resterende bedrag van 1,875 miljoen is inmiddels, in 2019, 0,5 miljoen euro uitbetaald. Het totale weerstandsvermogen voor het WKO-programma kan worden gehandhaafd op 370 duizend euro.
Risicobedrag 2020	1,434 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,434 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,434 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,434 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico Programma	Garantie op leningen van GEM Haren Noord Wonen
Omschrijving	<p>De gemeente heeft in het kader van de financiering van de woningbouw in Haren Noord een garantie van maximaal 6 miljoen euro afgegeven op een lening die is aangetrokken door de Gemeenschappelijke Exploitatiemaatschappij (GEM) Haren Noord Beheer C.V. Dit bedrag is voor de helft afgedekt door contra-garanties van de moederbedrijven van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen. De garanties lopen nog tot en met 2020.</p> <p>Het resterende risico is verminderd middels diverse maatregelen in de bedrijfsvoering (zoals de wijze van fasering van de ontwikkeling van het gebied en de 'grond-routing'). Voor de financieringsconstructie met gemeentegarantie is gekozen vanwege de substantiële rentevoordelen, waarvan de gemeente via het resultaat op de grondexploitatie mee profiteert. Om te zorgen dat er bij deze constructie geen sprake is van staatssteun, betaalt de CV gedurende de looptijd van de garantie een borgstellingsprovisie aan de gemeente.</p> <p>Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 3 miljoen euro (verstrekte garantie verminderd met de contra-garanties door de deelnemende marktpartijen) en een kans van optreden van 10% (overeenkomstig de inschatting van de gemeente Haren).</p> <p>Naast dit risico is bij Haren Noord ook sprake van kansen op het halen van voordelen die nog niet in de begroting zijn opgenomen. Het gaat om:</p> <p>De boekwinst die ontstaat bij de economische overdracht van de gemeente aan de GEM. Hiervan is reeds 3,3 miljoen euro gerealiseerd. Het laatste deel 514 duizend euro zal naar verwachting in 2019 worden gerealiseerd.</p> <p>In de door de aandeelhouders van GEM Haren Noord vastgestelde herziene grondexploitatie 2018 is sprake van een geraamde winst van circa 4,43 miljoen euro. Een eventueel gerealiseerde winst zal aan de aandeelhouders worden uitgekeerd. De gemeente heeft inmiddels 0,9 miljoen euro aan tussentijdse winstuitkeringen ontvangen. Op basis van de grondexploitatie 2018 verwachten we nog een aanvullende uitkering van 1,3 miljoen euro.</p>
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	10%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	10%
Risicobedrag 2022	3 miljoen euro
Kans 2022	10%
Risicobedrag 2023	3 miljoen euro
Kans 2023	10%

Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2019
Actie	

Naam risico	Bezwaarprocedures
Programma	Wonen en Kwaliteit van de leefomgeving
Omschrijving	<p>Bezwaarprocedures bouwleges</p> <p>Er liep 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het gerechtshof heeft de gemeente Groningen in het gelijk gesteld. Hiertegen is in cassatie gegaan bij de hoge raad. De hoge raad heeft eind 2019 uitspraak gedaan en we hebben gewonnen. Daarmee vervalt dit risico.</p> <p>Proces Wierden en Borgen</p> <p>Woningcorporatie Wierden en Borgen (Ten Boer) heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag rioolheffing 2014 en volgende jaren. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouwing van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. De rechtbank heeft op 10 maart 2020 het beroep van Wierden en Borgen gegrond verklaard. Wij gaan in hoger beroep tegen deze uitspraak. We hebben namelijk nu een onderbouwing kunnen opstellen waarom bepaalde objecten niet zijn aangeslagen. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken. Het risico staat daarom op pm.</p>
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Met ondersteuning van een belasting adviseur bereiden we de zittingen goed voor.

Naam risico	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties (grondzaken / grondexploitaties)
Programma	Economie en werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgifte tempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.</p> <p>De herzieningen van de grondexploitaties hebben zich in het jaar 2019 door de goede economische tijden financieel positief ontwikkeld. Hierdoor nemen boekwaarden af en tevens de afzet- en verdragingsrisico's. Dit geldt voor de gemeentelijke grondexploitaties, maar ook voor Meerstad. Voor Meerstad in het bijzonder is daarnaast sprake van een renteverlaging. Dit is de belangrijkste reden voor een stevige verbetering van de winstverwachting (van 35 naar 58 miljoen euro op Contante Waarde) die volgens de vastgestelde methodiek ingezet kan worden voor het afdekken van (een deel van) de risico's van Meerstad.</p>
	<p>Grondexploitaties zijn gevoelig voor economische schommelingen. Daarom willen we door middel van scenario's een doorzicht maken naar de meerjarige gevoeligheden. Naar de nabije toekomst toe spelen de nieuwe grote gebiedsontwikkelingen zoals Suikerzijde, Stadshavens, Stationsomgeving en de Held III, een substantiële rol. Deze toekomstige gebiedsontwikkelingen zijn complex en soms omvangrijk. De project-specifieke risico's in deze gebiedsontwikkelingen zijn nog niet nauwkeurig te bepalen. Echter een eerste globale berekening, op basis van schattingen in investeringsbehoefte geven een bandbreedte aan benodigd weerstandsvermogen aan, tussen de 25 en 40 miljoen euro. Richting vaststelling van deze gebiedsontwikkelingen zal hierover steeds meer duidelijk worden.</p> <p>Zoals reeds gesteld moet een verdere uitwerking van scenario-analyses nog gebeuren. Nu de positieve ontwikkelingen meenemen zonder daarbij al te weten wat de toekomstige gebiedsontwikkelingen qua</p>

	risico's met zicht meebrengt, leidt tot schommelingen in het benodigd weerstandsvermogen. Tot die tijd kiezen we ervoor om het benodigd weerstandsvermogen te handhaven op het niveau dat in de Begroting 2020 werd gehanteerd, 80 miljoen euro.
Risicobedrag 2020	80 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	80 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	80 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving

In het programma Kwaliteit van de leefomgeving werken we aan een gemeente waar het prettig is om te zijn. Een gemeente die schoon, heel, groen en duurzaam is. Bij onderhoud en beheer is samenwerken met bewoners in Groningen een goede gewoonte. We zoeken naar nieuwe vormen van zelfbeheer en we staan open voor nieuwe initiatieven uit de wijken. Bewonersdeelname draagt ook bij aan de sociale samenhang in de buurt. Duurzaamheid is in alle onderdelen van dit programma belangrijke factor.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Groninger water en rioleringsplan 2014-2018](#)

[GWRP Haren 2015-2019](#)

[GWRP Ten Boer 2016-2020](#)

[Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' \(2014\)](#)

[Bomenbeleidsplan, gemeente Haren \(2011\)](#)

[BORG-rapportage 2018](#)

[Integraal beheer openbare ruimte \(IBOR\) Haren \(2014\)](#)

[Beheerplan wegen Haren 2019 - 2023](#)

[Beheerplan Openbare verlichting Groningen 2016-2025](#)

[Beheerplan openbare verlichting Ten Boer 2016-2025](#)

[Beleidsplan Openbare Verlichting Haren 2016-2025](#)

[Groenbeheerplan Ten Boer 2014](#)

[Een graf in stad: \(2012\)](#)

[Groenparticipatie 2010](#)

[Stad verdiept \(2012\)](#)

[Uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020](#)

[Nota Bodembeheer 2014](#)

[Nota Bodembeheer Ten Boer 2014](#)

[Geluidkaart 2016 gemeente Groningen \(juni 2017\)](#)

[Geluidkaart 2016 gemeente Ten Boer \(augustus 2017\)](#)

[Luchtkwaliteitskaart 2016 gemeente Ten Boer \(september 2017\)](#)

[Actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023 gemeente Groningen \(juni 2018\)](#)

[Verslag luchtkwaliteit 2016 gemeente Groningen \(januari 2016\)](#)

[Groenstructuurvisie Groene pepers: \(2009\)](#)

[Groenstructuurplan Haren Noord \(2008\)](#)

[Duurzaamheidsvisie Ten Boer 2016-2018](#)

[Dierenwelzijn in Groningen "Van Kop tot Staart" \(2008\)](#)

[Afvalbeheerplan Groningen 2016-2020](#)

[Afvalplan Ten Boer 2016-2020](#)

Relevante ontwikkelingen

Coalitieakkoord 2019-2022 gezond, groen en gelukkig Groningen

Binnen dit programma werken we aan een robuuste, groene en goed onderhouden openbare ruimte waar ruimte is voor iedereen.

Robuust en veerkrachtig groen

In 2019 hebben we extra inzet gepleegd om de leefkwaliteit in onze, zich volop ontwikkelende, gemeente hoog te houden. We maakten het water beleefbaar en bereikbaar. Zo zijn er onder andere in het Pioe nvijver en het Hoornse meer natuurvriendelijke oevers aangelegd. In 2019 zijn we gestart met het maken van een Groenplan, waarmee we vanaf 2020 gericht kunnen inzetten op meer groen, water en ecologie. Waar zich kansen voordoen investeren we in groen.

We hebben maatregelen genomen om bestand te zijn tegen extremere weersomstandigheden als gevolg van de klimaatverandering. Door uitbreiding en versterking van groen en het planten van bomen dragen we bij aan temperatuurbelasting en het dempen van de gevolgen van hevige regenval. Dit komt ook ten goede aan de biodiversiteit. Daarnaast gingen we in dit verband door met het subsidiëren van groene daken, ontmoedigden we versteende tuinen en stimuleerden we initiatieven op het gebied van vergroening. In 2019 hebben we gericht gewerkt aan de stresstest klimaatadaptatie voor Haren (stresstesten Groningen en Ten Boer al gereed) en hebben we een Uitvoeringsplan gemaakt.

Ruimte voor mensen

We hebben een hoge ambitie op het niveau van de leefkwaliteit, zoals vastgesteld in de omgevingsvisie (Next City). Onze inwoners en bezoekers moeten zich fijn voelen in onze stad en dit stelt hoge eisen aan de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte. Dat betekent dat wandelen, fietsen, spelen en groenbeleving centraal staan en dat we streven naar een autoluwe gemeente en een emissievrije binnenstad. Zie hiervoor verder programma 7 Verkeer en voor bewegen in de openbare ruimte ook programma 5 Sport en Bewegen.

Waar ingrijpende werkzaamheden in straten plaatsvinden, zoals bij rioleringswerkzaamheden of aanleg warmtenet, kijken we samen met bewoners hoe de straat leefbaarder en groener kan worden ingericht. Ook bieden we bewoners ruimte om van hun straat een leefstraat te maken. Zo kan de straat een prettige ruimte worden om in te verblijven en elkaar te ontmoeten. Hier kan de parkeervisie (Ruimte voor de straat) uit programma 7 een goed aanknopingspunt bieden, om de openbare ruimte te herwinnen. In programma 7 zijn ook de plannen ten aanzien van fietsparkeren terug te vinden, we zoeken namelijk naar mogelijkheden om het fietsparkeren op straat te beheersen ten gunste van de ruimte voor voetgangers.

Ter ondersteuning van het herwinnen van de openbare ruimte zijn we in 2019 begonnen met het maken van een Leidraad openbare ruimte. Hierin verbeelden we de principes van stimulering van ontmoeting, toegankelijkheid, ruimte voor voetgangers en fietsers, vergroening en fors terugdringen van geparkeerde auto's. Hier beginnen we meteen mee in de plannen voor de Eemskanaalzone, het Suikerfabriekterrein, de wijkvernieuwingswijken en de binnenstad.

Met betrekking tot de openbare ruimte en de betekenis daarvan, besteden we extra aandacht aan cultuurhistorie, zowel in bebouwde gebieden, als met betrekking tot het landschap, zie hiervoor verder programma 8 Wonen.

Afvalinzameling en -verwerking

Het jaar 2019 stond in het teken van harmonisatie van het afvalbeleid. We hebben diverse varianten onderzocht. We hebben onder andere gekeken naar Diftar en extra voorzieningen, naar mogelijkheden voor verbeterde nascheiding en het ophalen van grofvuil. In 2019 hebben we tevens de voorzieningen voor afvalscheiding uitgebreid.

Sociaal werkgeverschap in het onderhoud

Een belangrijk deel van het onderhoud in de gemeente wordt momenteel uitgevoerd door circa 260 medewerkers die vallen onder de Wet Sociale Werkvoorziening. Met het van kracht worden van de Participatiewet is vanaf 2015 nieuwe instroom niet meer mogelijk en neemt het aantal medewerkers binnen deze groep in snel tempo af. We vinden het onverminderd belangrijk om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een plek te bieden in het onderhoud van de gemeente en zoeken daarom naar andere vormen. In 2019 zijn we een project gestart dat

nadere invulling zal geven aan de concrete uitwerking aan het sociaal werkgeverschap. Net als voorgaande jaren zijn er in 2019 ook mensen met afstand tot de arbeidsmarkt vanuit de nieuwe doelgroepen ingestroomd.

Deelprogramma 9.1:Onderhoud & Beheer Openbare Ruimte

Dit deelprogramma bundelt alle activiteiten waarmee we zorgen voor het onderhoud van de openbare ruimte en de infrastructuur. We werken aan een schone, hele en groene en daardoor aantrekkelijke gemeente. We willen dat de inwoners van onze gemeente tevreden zijn over hun leefomgeving en een gemeentelijke natuur van hoge kwaliteit. Zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving zien we als een gedeelde verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en gemeente. Die gedeelde verantwoordelijkheid vullen we praktisch in.

Beleidsvelden

- Schone en hele leefomgeving
- Riolering en water
- Ecologie en groen
- Dierenwelzijn
- Bodem, geluid en lucht
- Begraven
- Bewonersparticipatie

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Tevredenheid van bewoners over het onderhoud	> 6,5	-
Aantal storingen bij bruggen die langer dan 1 dag duren	0	1*
% verhardingen met kwaliteit voldoende	93 %	94%
Aantal bewoners actief in onderhoud	15.000	25.000

* We streven ernaar om de storingen bij bruggen zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen 24 uur te herstellen. In 2019 was de Zernikebrug 3 dagen lang niet bedienbaar wegens een onvoorzien technisch defect. Daarnaast trad de storing op in het weekend. Mede door al deze omstandigheden is het ons niet gelukt om die storing binnen de beoogde termijn van 24 uur te verhelpen.

9.1.1 Schone en hele leefomgeving

Dit beleidsveld behelst het beheer en onderhoud van verhardingen, verkeersvoorzieningen, groen, speelvoorzieningen, bruggen, tunnels en viaducten. We werken hierbij met vastgestelde kwaliteitsdoelen volgens onze Beheer Openbare Ruimte systematiek. In de jaarlijkse borgschouw beoordelen we, voor een groot deel samen met burgers, of we onze doelen halen. We streven er naar dat 90% van de gemeente voldoet aan de kwaliteitsdoelen BORG en dat ieder jaar minimaal 90% van de benodigde vervangingen en groot onderhoud is uitgevoerd.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
% van de gemeente dat voldoet aan de BORG-kwaliteit	90 %	90%*
% van het programma groot onderhoud en vervanging dat is uitgevoerd	90 %	89%

*De kwaliteitsdoelstelling van 90% geldt niet alleen voor de gehele gemeente maar ook voor afzonderlijke stadsdelen van de stad Groningen. De kwaliteit van de openbare ruimte is zowel door onze inwoners (Stadspanel) als een extern bedrijf gemeten. Beide metingen laten een resultaat zien van 90% voor de gehele gemeente. Voor de afzonderlijke scores (per stadsdeel) en de toelichting erop verwijzen we u naar de BORG-rapportage 2019.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Net als voorgaande jaren hebben we ook in 2019 gestreefd naar het realiseren van de vastgestelde kwaliteitsdoelen en zochten we naar mogelijkheden om de kwaliteitsdoelen binnen de gehele gemeente op elkaar af te stemmen. Daarnaast wilden we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte waarborgen. Dat deden we onder andere door de uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- De openbare ruimte onderhouden conform de BORG-doelstellingen;
- De kwaliteit van het bomenbestand op peil gehouden op basis van de bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen'. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Inspecties uitgevoerd en snoeiwerkzaamheden verricht in het kader van vervanging van zieke Essen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- We hebben een vervolg gegeven aan de gefaseerde vervanging van gladde gele stenen in de binnenstad. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)
- We hebben versleten voorzieningen in de openbare ruimte vervangen dan wel verwijderd;
- We zijn gestart met het wegwerken van achterstallig onderhoud aan asfaltvoetpaden in Haren. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#)

Conclusie

Ook in 2019 hebben we kwaliteitsdoelstelling van 90% voor de gehele gemeente gehaald. Zowel conform de Stadspanel als externe meting voldoet de kwaliteit van de openbare ruimte in het gehele gemeente aan de BORG-doelstellingen. De kwaliteit van de openbare ruimte in afzonderlijke stadsdelen van Groningen verschillend enigszins. De afzonderlijke scores van verschillende stadsdelen en de toelichting erop hebben we weergegeven in de BORG-rapportage 2019.

In 2019 hebben we ook een aantal inspecties uitgevoerd in het kader van vervanging van zieke Essen. Om de veiligheid te waarborgen hebben we de noodzakelijk snoeiwerkzaamheden verricht.

9.1.2 Riolering en water

We zorgen voor een goed functionerend water- en rioleringsstelsel. Met dat stelsel hebben we respect voor mens, dier en milieu zoals vastgesteld in de drie van kracht zijnde water- en rioleringsplannen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal meters riool dat is vernieuwd	9.065	9.100
Toename oppervlakte (ha) verharding waar regen- en afvalwater wordt gescheiden	5	5

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden in 2019 werken aan de verdere uitvoering van de maatregelen uit geldende water- en rioleringsplannen. Deze maatregelen hebben ten doel de kwaliteit van het riool op peil te houden en te verbeteren. Ook zijn veel van de maatregelen gericht op de scheiding tussen schoon en vuil water. Daarnaast wilden we een nieuw integraal water- en rioleringsplan opstellen voor de periode 2020 – 2024 voor de nieuwe gemeente. In dit plan is onder andere aandacht besteed aan maatregelen die nodig zijn op het gebied van klimaatadaptatie.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben een nieuw water- en rioleringsplan 2020-2024 gemaakt en een nieuw regionaal waterakkoord;
- We hebben samen de waterschappen waterstuctuurplannen gemaakt en uitgevoerd waarin onder andere het aanleggen van natuurvriendelijke oevers een maatregel is;
- We zijn doorgedaan met het scheiden van afvalwater en regenwater zoals in het project 'Euvelgunne Klimaatbestendig'. In dit project koppelen we samen met ondernemers verhard oppervlak af van het riool en wordt regenwater benut;
- We hebben de resterende verbetermaatregelen waterstructuur Stadspark uitgevoerd;
- In Kostverloren hebben we de vervanging en herstel van riolen afgerond;
- We zijn doorgedaan met maatregelen bedoeld voor de inwoners van de stad zoals Steenbreek, de groene dakensubsidie, de regentonnenactie en andere bewustwordingsacties;
- We continueerden het uitbreiden van de scheiding tussen regenwater- en afvalwaterafvoer;
- Maatregelen genomen ten bestrijding van het blauwalgprobleem in het Kardingeplas;
- In de eerste helft van 2019 hebben we de vijver in het Noorderplantsoen gebaggerd;
- We hebben Pioenvijver natuurlijk ingericht ten behoeve van de waterkwaliteit.

Conclusie

Eind 2019 hebben we voor het gehele gemeentelijk gebied één nieuw integraal water- en rioleringsplan voor de periode 2020 – 2024 vastgesteld. In dit plan is beschreven hoe we de komende jaren vorm willen geven aan onze zorgplicht voor riolering en water. Daarnaast is het plan opgebouwd aan de hand van ambities op vier thema's: klimaat, waterkwaliteit, ketenoptimalisatie en duurzaamheid. In 2019 hebben we samen met de waterschappen en het waterbedrijf en de gemeenten in Groningen en Noord Drenthe een nieuw regionaal waterakkoord gemaakt en getekend. Dit akkoord heeft betrekking op werkzaamheden die beter in regionaal verband kunnen worden opgepakt, deels op hiervoor genoemde thema's. Daarnaast is een van de belangrijke doelen van het akkoord het verminderen van de kwetsbaarheid van kennis en expertise in de sector.

In verband met ontwikkelingen rondom PFas hebben we in de tweede helft van 2019 niet kunnen baggeren. We zullen de ontwikkelingen rondom dit onderwerp nauwlettend volgen en zo mogelijk daarop inspelen.

De afgelopen jaren werd de Kardingerplas tijdens het zwemseizoen getroffen door blauwalg. Naar aanleiding van dit feit heeft een groep bewoners begin 2019 een petitie opgesteld met als doel blauwalg te voorkomen. Samen met het Waterschap Noorderzijlvest werkten we gezamenlijk al aan het blauwalgprobleem en hadden hierover halfjaarlijks overleg met de bewonersorganisatie Beijum. Uitgangspunt bij de te nemen maatregelen is dat we niet aan symptoombestrijding willen doen, maar de oorzaken willen aanpakken. Maatregelen die zijn genomen zijn een onderzoek naar het effect van de waterbodem, een onderzoek naar het ecologisch evenwicht in de plas, aanpassingen aan de doorstroming en een aantal noodmaatregelen zoals verwijderen van drijfslagen en de communicatie hierover in de wijkkranten en op de website van het waterschap. Ondanks de inspanningen om de plas blauwalgvrij te maken kunnen we helaas niet garanderen dat blauwalg voorgoed tot het verleden behoort.

9.1.3 Ecologie en groen

We versterken de ecologische kwaliteit in de gemeente en we streven naar een optimaal functionerende natuur die rijk is aan soorten en die de bewoners positief waarderen. Daarnaast willen we behoud van een goed groenareaal borgen, het gemeentelijk groen versterken en de landschappelijke waarden en een goede ecologische inrichting en beheer behouden en ontwikkelen.

Hiernaast worden groengebieden en bomen in toenemende mate van belang in het kader van het veranderende klimaat en healthy ageing. Het voornemen is om het beleidsveld ook vanuit dat perspectief te gaan beschouwen en monitoren. Zie hiervoor ook de paragraaf Duurzaamheid.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Verbeteren van de borging van het behoud van hoogwaardig groen;
- Inzicht in de mogelijkheden voor het versterken van het groen en de landschappelijke; waarden binnen de gemeente met als uitgangspunten: klimaatadaptatie en toename biodiversiteit;
- Handhaven en versterken van de ecologische kwaliteit, natuur- en landschappelijke; waarden van de gemeente, onder meer met inrichtingsmaatregelen binnen projecten;
- Consolideren van het bestaande ecologisch beheer.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Het ecologisch beheer van een deel van Stedelijke ecologische structuur (SES) voortgezet. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- In een aantal projecten (waaronder Engels Park, Hampshire hotel, Meerstad, Helperpark, Zonneparken, Herstel Hunze, ARZ) verbetering van de ecologische kwaliteit van de openbare ruimte gerealiseerd. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Op zowel nationaal als lokaal niveau de afstemming met natuur- en milieuorganisaties voortgezet. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Bewoners betrokken bij beheer, veelal op initiatief van bewoners, zoals aanleg van bloemrijke bermen in Buitenhof, een boomgaard in Kardingse, en het beheerplan 'Groene Long' in Beijum;
- Aanpassen lijst met ecologisch waardevolle gebieden is in ontwikkeling. Van SES naar GES (Gemeentelijke Ecologische Structuur). Een concept versie van de GES is klaar;
- We zijn gestart met een groenplan waarin maatregelen voor het versterken van gemeentelijk groen worden opgesomd;
- Gestart met het actualiseren van de ecologische structuurkaart van waardevolle gebieden, verbindingen en knelpunten van de (nieuwe) gemeente. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Uitvoeren van een nieuwe analyse gemeentelijke biodiversiteit die tevens kan dienen als indicator-nulmeting. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Continueren van de uitvoering van het ecologisch beheer;
- Via verschillende beleidskaders (bijvoorbeeld beleidskader zonneparken in de gemeente Groningen) en projecten hebben we ingezet in de versterking van ecologische en landschappelijke waarden. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Inwonersinitiatieven hebben we ondersteund en bewoner hebben we betrokken en gefaciliteerd in het beheer van de groene openbare ruimte;
- Voortzetten van de samenwerking en afstemming met natuur beherende- en milieuorganisaties en scholen (Citizen Science), zoals de aanleg van tiny forests;
- Continueren van de gebiedsaanpak Gorecht in samenwerking met Landschapsbeheer Groningen. Zie ook de paragraaf [Integraal Gebiedsgericht werken](#).

Conclusie

We hebben in 2019 de geplande activiteiten binnen dit beleidsveld gerealiseerd. Met de voortzetting van het ecologisch beheer en door, waar mogelijk, ecologische verbeteringen in projecten mee te nemen, hebben we de ecologische kwaliteit van de gemeente behouden.

9.1.4 Dierenwelzijn

Dierenwelzijn raakt zowel dieren als mensen in onze gemeente. Daarom zetten wij ons in om dierenleed, dieronvriendelijk beleid en dieronvriendelijk handelen in de Gemeente Groningen te voorkomen. We stimuleren diervriendelijk handelen. Gemeenten hebben wettelijke taken voor het verzorgen en opvangen van gevonden dieren en dieren in nood. We nemen deze taken serieus en hechten er waarde aan dat deze dieren goed opgevangen en verzorgd worden.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Ook in 2019 wilden we blijven voldoen aan onze wettelijke taken voor het opvangen en verzorgen van gevonden dieren en dieren in nood.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- De overeenkomst met alle samenwerkende partijen zodanig aangepast dat deze met ingang van 2019 ook van toepassing is op het grotere gebied van de nieuwe gemeente Groningen;
- Regie gevoerd op onze overeenkomst "Basisarrangement Dierenwelzijn" met de Dierenbescherming. In deze overeenkomst hebben we al onze wettelijke taken opgenomen;
- Daarnaast hebben we de overeenkomst met alle samenwerkende partijen geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat we het proces rondom dieren in nood prima geregeld hebben. De samenwerkende partijen zijn goed op elkaar ingespeeld en ondersteunen elkaar in de keten. Door deze samenwerking hebben we een stap voorwaarts gezet in de professionalisering. Hiermee zijn we een voorbeeld voor andere gemeenten in de regio;
- De kattenactie voortgezet. Deze actie voeren we sinds 2012 samen uit, met bijna alle dierenartspraktijken in onze gemeente. Abonnees van de Stadspas krijgen hierbij korting op het steriliseren, castreren en/of chippen van hun kat. In de afgelopen jaren zijn er ondertussen meer dan 1.300 katten geholpen. Dit aantal stijgt nog elk jaar.

Conclusie

Met de activiteiten die we in 2019 hebben uitgevoerd, hebben we onze doelstellingen voor dierenwelzijn gerealiseerd.

9.1.5 Bodem, geluid en lucht

Binnen het thema bodem werken we aan het duurzaam ontwikkelen, benutten en beheren van de bodem. Dat doen we binnen de Wet bodembescherming en het Besluit bodemkwaliteit. De landelijke kaders zoals beschreven in het bodemconvenant 2016-2020 zijn vertaald in het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020. Daarmee willen we een schone en veilige bodem die past bij het soort gebruik, voorkomen dat activiteiten in de ondergrond tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden en ondergrondse kansen optimaal afstemmen met bovengrondse ontwikkelingen zoals bodemenergie, ondergronds bouwen en waterhuishouding. De milieuthema's geluid en lucht bepalen in sterke mate de lokale leefomgevingskwaliteit en kunnen bij langdurige blootstelling van invloed zijn op de gezondheid. De luchtkwaliteit in de gemeente Groningen is relatief goed en wordt sterk beïnvloed door de luchtverontreiniging die van elders wordt aangevoerd met de wind. Daardoor is het nauwelijks mogelijk om de luchtkwaliteit hier met lokale maatregelen verder te verbeteren. Dit ligt anders bij geluid, ofwel verkeerslawaai. Ten eerste heeft dit op veel plekken een aanzienlijke impact op het leef- en woonklimaat. Ten tweede zijn er betere aangrijpingspunten om dit op lokaal niveau aan te pakken.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Een schone en veilige bodem die past bij de gebruiksfunctie;
- Activiteiten in de ondergrond mogen niet tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden;
- Voorbereiden op de invoering van de Omgevingswet;
- Een verdere afname van het verkeerslawaaï in de gemeente;
- Het waarborgen van een goed akoestisch binnenklimaat in (toekomstige) woningen langs drukke wegen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Voorbereiden van de in 2020 geplande sanering van de voormalige vuilstort in Woltersum
- In het kader van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond zijn we een pilot gestart voor het ontwikkelen van de 3D model van de ondergrond
- Gemeentelijk beleidskader PFAS opgesteld om werkzaamheden aan grond-, weg- en waterbouw zoveel mogelijk doorgang te kunnen geven
- uitwerking van bouwstenen voor de op te stellen omgevingsplannen.
- uitvoering geven aan het actieplan wegverkeerslawaaï 2018-2023.
- Toepassen van stilasfalt bij groot wegonderhoud en nieuwe ontwikkelingen en uitvoeren van gevelisolatieprojecten met subsidie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
- door onze werkwijze is het gelukt om bijvoorbeeld in de Reitdiepzone woningbouwprojecten mogelijk te maken waarbij een goed akoestisch binnenmilieu is gewaarborgd.
- de geluidskarten voor de voormalige gemeente Haren zijn gereed. De karten voor de luchtkwaliteit volgen in het voorjaar van 2020.

Conclusie

We hebben vele activiteiten uitgevoerd die hebben bijgedragen aan het realiseren van onze doelen. Het vaststellen van een nieuwe nota bodembeheer is onder andere door de ontwikkelingen rondom PFAS niet gelukt. We gaan dit in 2020 alsnog doen.

9.1.6 Begraven

We willen kwalitatief goede en betaalbare begraafplaatsen met voldoende capaciteit en keuzevrijheid. We hebben een wettelijke taak in het verwerken van aangiftes van overlijdens en in het faciliteren van begrafenissen. Daarnaast verzorgen we uitvaarten van overledenen wanneer niemand anders daarin kan voorzien. We koesteren onze begraafplaatsen die door hun parkachtige inrichting vaak ook cultuurhistorische rustpunten zijn in de drukte van alledag.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
% van de begraafplaatsen dat voldoet aan de beoogde beeldkwaliteit	90 %	100%

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden in 2019 de onderhoudskwaliteit van de begraafplaatsen op peil houden. Alle overlijdensaangiftes verwerken we zo efficiënt mogelijk en we realiseren voldoende begraafcapaciteit voor de toekomst door het op de correcte manier ruimen van graven.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Gezorgd voor een zorgvuldige verwerking van alle aangiftes van overlijden;

- De gemeentelijke begraafplaatsen beheerd volgens de BORG-doelstellingen;
- 296 begrafenissen gefaciliteerd;
- 25 uitvaarten op gemeentekosten uitgevoerd;
- We zijn gestart met het ruimen van de eerste 350 graven op Selwerderhof en we hebben alle voorbereidingen getroffen voor het ruimen van de eerste 48 graven op de Eshof;
- We hebben de voorgenomen upgrade van het begraafpark Ten Boer uitgevoerd;
- Ten slotte hebben we in 2019 naar aanleiding van de gemeentelijke herindeling de verordeningen voor begraven op gemeentelijke begraafplaatsen geharmoniseerd.

Conclusie

Met de activiteiten die we in 2019 hebben uitgevoerd, hebben we onze doelstellingen voor dit beleidsveld gerealiseerd.

9.1.7 Bewonersparticipatie

We ondersteunen bewonersinitiatieven. Voor een schone en hele gemeente zijn de bewoners zelf medeverantwoordelijk. Een grotere betrokkenheid van buurtbewoners leidt tot minder vervuiling en schade en tot meer tevredenheid. Vanuit ons voedselbeleid faciliteren we tevens initiatieven van bewoners op het gebied van moestuin-tuinieren en stadslandbouw.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gefaciliteerde participatieprojecten	410	560

Wat wilden we bereiken in 2019?

We streefden er naar om minstens zoveel participatieprojecten in het beheer en onderhoud te faciliteren als in 2018.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Ruim 500 acties en activiteiten georganiseerd en/of gefaciliteerd. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Diverse projecten op het gebied van groenbeheer en het 'vergroenen' van stedelijke omgeving gecontinueerd. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- De jaarlijkse BORG schouw uitgevoerd. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).
- Door middel van diverse acties in het kader van het project Steenbreek de burgers betrokken bij de klimaatadaptatie maatregelen.

Conclusie

Ruim 25.000 mensen waren in het kader van het programma *Groningen schoon dankzij mij* op enigerlei wijze betrokken bij milieueducatie (lessen bij 3.000 basisschoolleerlingen), zwerfafvalopruimacties, LenteKriebels, Milieustraten en Straatacties, diversen (Ewaste, beurzen, rondleidingen, zwerfafvalteams, theater, kunst en internationale samenwerking). Groningen is daarmee absolute koploper in ons land.

Uniek zijn de 550 Stille Krachten in de Wijk. We hebben onze inwoners gefaciliteerd met een afvalgrijper, afvalring, afvalzakken, schepnet en/of sneeuwschuiver en hebben ze zo een mogelijkheid verstrekt om een steentje bij te dragen aan de schone woon-en leefomgeving.

We continueren diverse projecten op het gebied van groenbeheer en er komen ook steeds meer initiatieven die zorgen voor meer biodiversiteit en het ontstienen. In het kader van het project Steenbreek hebben we de volgende resultaten behaald:

- Middels een verkoop kortingsactie 770 regentonnen geleverd ten behoeve van regenwaterberging;
- 201 aanvragen voor subsidie groen dak behandeld/gehonneerd;
- Ruim 400 geveltuinen gefaciliteerd;
- 15 overige projecten (actie plant voor een tegel, informatieavonden; groen initiatieven).

Ook in het kader van *Eetbare stad* werken we aan diverse projecten.

Reframe, towards a regional foodframe, Interreg North Sea Program

We werken aan korte en duurzame voedselketen. Meer lokaal voedsel is verwerkt en geconsumeerd in de regio. Horeca ondernemers maken afspraken met lokale producenten. Dit project is verlengd tot en met november 2020.

Voedselbeleid

Er zijn afspraken gemaakt om het huidige voedselbeleid '*Groningen groeit gezond*' (2012) te evalueren. We hebben voorbereidingen getroffen voor een uitvoeringsagenda met voedsel als instrument om gezonder, duurzamer en meer circulair te worden. We pakken dit integraal op, waardoor middels voedsel, doelen met betrekking tot onder andere Klimaat, Healthy Ageing en Circulaire Economie bereikbaar worden.

Met de activiteiten die we in 2019 hebben uitgevoerd, hebben we onze doelstellingen voor dit beleidsveld gerealiseerd.

Deelprogramma 9.2 Afvalinzameling en -verwerking

In dit deelprogramma gaat het over alle activiteiten die samenhangen met het inzamelen en verwerken van afval. We streven hierbij naar vermindering van de hoeveelheid afval per inwoner en zoveel mogelijk hergebruik.

Beleidsvelden

- Afval inzamelen en verwerken

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Behaald	Beoogd	Behaald
	2018	2019	2019
% afval dat wordt hergebruikt	59%	62%	59%

9.2.1 Afval inzamelen en verwerken

De gemeente Groningen zamelt het afval zelf in. De verwerking hebben we uitbesteed aan derden. We hebben een infrastructuur voor efficiënte en gescheiden inzameling. Daarnaast werken we met communicatie en participatie aan het verminderen van de hoeveelheid afval en het verder verbeteren van de gescheiden inzameling.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Beoogd	Behaald
	2018	2019	2019
Tevredenheid bewoners over mogelijkheid om gescheiden aan te leveren	6,6	7,5	-
Kg papier per inwoner (bronscheiding)	31	42	38
Kg glas per inwoner (bronscheiding)	18	21	19

Kg kunststof & drankkartons per inwoner (nascheiding)	28	31	41
Kg organisch materiaal per inwoner (bronscheiding)	42	45	43

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden dat de grondstoffen in onze afvalstromen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt en ons Groente, Fruit en Tuinafval (GFT) wordt benut om biogas op te wekken en compost te maken (biobased economie). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Vermindering van de vrijkomende hoeveelheid restafval per inwoner;
- Verbetering van de gescheiden inzameling (door uitbreiding voorzieningen). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Verbetering van de mate van hergebruik en nuttige toepassing van materialen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Vermindering van de hoeveelheid zwerfafval en bij-plaatsingen rond ondergrondse containers;
- Wij stimuleerden waar mogelijk kansrijke innovaties op het gebied van afvalverwerking waarmee de circulaire economie lokaal en regionaal kan worden versterkt en personen op afstand van de arbeidsmarkt kunnen worden ingezet. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- In het kader van de herindeling werkten we in 2019 naar harmonisatie van afvalbeleid (tariefstructuur, inzamelstructuur).

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 hebben / zijn we:

- Het aantal glas, papier en textielbakken uitgebreid, vooral in hoogbouw wijken. Daarbij hebben we extra aandacht besteed aan het plaatsen van papier en glasbakken bij studentenflats en bij nieuwe flatgebouwen;
- Een aantal communicatiecampagnes uitgevoerd onder de noemer "Haal alles uit je afval". Deze campagnes waren gericht op het scheiden van papier, gft en kerstbomen;
- In het kader van harmonisatie een verkennende notitie Herijking afvalbeleid opgesteld. Nadere besluitvorming over harmonisatie van afvalbeleid vindt plaats in 2020.
- In ARCG-verband onderzoek verricht naar mogelijkheden voor aan-/inbesteding van verwerking van huishoudelijk restafval en GFT per 2022 (huidig contract met Attero eindigt per 31-12-2021);
- Aandacht besteed aan bewustwording bij studenten om afvalscheiding te bevorderen. Daartoe hebben we voorzieningen voor afvalscheiding versterkt, zijn we aanwezig geweest bij studentenevenementen zoals Kei week en richtten we ons ook op informatie voor buitenlandse studenten. We zijn een pilot gestart bij een studentenflat waar we papier en glasbakken per keukens hebben geregeld en infographics benutten om afvalscheiding te bevorderen;
- Verkennend onderzoek verricht naar mogelijke realisatie van een 3^e afvalbrengringstation (Circulariteitshub);
- Bewoner ondersteund bij de afgifte van grofvuil, onder andere door milieustraatacties en het beschikbaar stellen van bakfietsen;
- Intensief ingezet op een aanpak van zwerfafval en bij-plaatsingen rond ondergrondse containers. Als onderdeel legden we ondergrondse restafvalcontainers 7 dagen per week en hebben we extra menskracht ingezet op het verwijderen van grofvuil. We zijn in gesprek gegaan met bewoners en organisaties over verdere maatregelen, hebben containers vervangen en opgeknapt, gecommuniceerd over het gewenste gedrag en hebben wijken gefaciliteerd in een eigen aanpak;
- Op verzoek drie wormenhotels geplaatst in hoogbouwgebied zodat bewoners hun groente en fruit afval kunnen scheiden. Het totaal aantal wormenhotels bedraagt hiermee acht;
- Een pilot aangeboden aan 3 appartementencomplexen om gft apart te kunnen aanbieden. Hiervoor bleek onvoldoende interesse;

- Tijdens evenementen als Let's Gro en Sustainable Moments aandacht geschonken aan circulariteit en creatief hergebruik;
- Onder de paraplu van 'Groningen Schoon Dankzij Mij' initiatieven van bewoners en/of wijkorganisaties ondersteund op het gebied van een schone woon- en leefomgeving / zwerfafval, waaronder:
  - 130 milieueducatielessen op basisscholen rond het thema afval;
  - 30 tijdelijke Milieustraten (buurtniveau) & 8 kleinere straatacties (straatniveau);
  - 160 Lentekriebel-acties;
  - 200 zwerfafvalacties met bewoners en leerlingen van basisscholen;
  - In totaal zijn ruim 25.000 bewoners op enigerlei wijze betrokken geweest bij ondersteunde acties op het gebied van afval.

Conclusie

De totale hoeveelheid huishoudelijk afval is in 2019 licht gestegen (+1,4%). De hoeveelheid restafval is daarbij met 1,1% gedaald. In 2019 is 4,9% meer afval bron-gescheiden ingezameld. De mate van bronscheiding is hierdoor in 2019 gestegen naar 43%. In 2019 is meer papier en meer glas gescheiden ingezameld, mede door het plaatsen van extra voorzieningen. Ook is er meer GFT gescheiden ingezameld. De hoeveelheid grof vuil is in 2019 relatief sterk gestegen (+4,7%), waarbij ook hier geldt dat een gestegen aandeel via de afvalbrengrstations gescheiden is ingezameld. We hebben huishoudelijk afval effectief ingezameld en zetten hierbij in toenemende mate duurzaam (onder andere waterstof) aangedreven voertuigen in. Daarbij zijn de diverse stromen afval door verwerkers gerecycled of in energie omgezet (groen gas/elektriciteit). In 2019 is het aantal bewoners dat is gefaciliteerd in het kader van participatie opnieuw verder gestegen. Per 2022 loopt het contract met Attero voor de verwerking van restafval en GFT af. In 2019 is in ARCG verband een verkenning uitgevoerd naar mogelijke verwerkers per 2022. In dat kader is onder meer gesproken met OMRIN over mogelijkheden van investering.

De doelstellingen ten aanzien van afval hebben we hiermee in 2019 gedeeltelijk bereikt.

Bijdrage verbonden partijen

GR Meerschop	
Relevante beleidsinformatie	Met de Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde behartigen we de belangen van recreatie, landschapsverzorging en natuurbescherming in het gebied. Dit doen we samen met de gemeente Tynaarlo.
Beleidsrisico	Geen.

GR Afvalbeheer regio centraal Groningen (ARCG)	
Relevante beleidsinformatie	Door participatie in de gemeenschappelijke regeling ARCG willen we regie hebben op het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeente Groningen én enkele gemeenten in de regio.
Beleidsrisico	Attero heeft gemeld dat de verwerkingsfabriek in Groningen in ieder geval tot het jaar 2022 openblijft. Vanaf 2022 zal de ARCG werken met een nieuwe overeenkomst voor het verwerken van het restafval. Dat zal bepalend zijn voor de locatie waarop het afval verwerkt wordt en zal dus ook bepalend zijn voor het besluit over de toekomst van de verwerkingsfabriek van Attero.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
09.1 Onderh & Beheer Openb Ruimte	66.003	69.500	67.640	1.860
09.1.1 Schone en hele leefomgeving	40.067	42.501	40.343	2.158
09.1.2 Riolering en water	20.895	21.227	21.862	-635
09.1.3 Ecologie en groen	712	774	856	-82
09.1.4 Dierenwelzijn	231	231	340	-109
09.1.5 Bodem, geluid en lucht	1.198	1.694	1.241	452
09.1.6 Begraven	2.899	3.074	2.997	77
09.1.7 Bewonersparticipatie	0	0	0	
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	35.304	35.345	35.774	-430
09.2.1 Afval inzamelen en verwerken	35.304	35.345	35.774	-430
Totaal Lasten	101.307	104.845	103.414	1.431
Baten				
09.1 Onderh & Beheer Openb Ruimte	25.384	27.372	25.702	-1.670
09.1.1 Schone en hele leefomgeving	3.964	5.960	4.165	-1.795
09.1.2 Riolering en water	19.688	19.681	19.974	293
09.1.3 Ecologie en groen	0	0	3	3
09.1.4 Dierenwelzijn	0	0	56	56
09.1.5 Bodem, geluid en lucht	8	8	51	43
09.1.6 Begraven	1.723	1.723	1.454	-270
09.1.7 Bewonersparticipatie	0	0	0	
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	41.862	41.846	41.734	-113
09.2.1 Afval inzamelen en verwerken	41.862	41.846	41.734	-113
Totaal Baten	67.246	69.219	67.436	-1.783
Totaal Saldo voor bestemming	34.061	35.626	35.978	-352
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	125	5.171	5.171	0
Totaal onttrekkingen	200	3.455	3.455	0
Totaal saldo na bestemming	33.986	37.342	37.694	-352

Financiële toelichting

9.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte (Bedragen x 1.000 euro)	Lasten	Baten	Saldo
	1.860	-1.670	190

Programmabudgetten Groot onderhoud (N 322 duizend euro)

Bij het vaststellen van de gemeenterekening 2018 is via resultaatbestemming besloten om van het resultaat op het programma Groot onderhoud 2018 van 1,8 miljoen euro, 1,3 miljoen euro beschikbaar te houden voor de afwikkeling van aangegane verplichtingen voor de projecten uit 2018. Dit betekent dat we incidenteel 500 duizend euro minder beschikbaar hadden in 2019 ter dekking van projecten in 2019. Daarnaast is aanvullend besloten om 200 duizend euro te bezuinigen. Doordat eind 2019 nagenoeg alle projecten die betrekking hebben op 2019 zijn gerealiseerd, is een nadelig resultaat ontstaan van 500 duizend euro.

Daarnaast zien we afwijkingen bij het programma Kunstwerken en het programma Groen. Bij het programma Kunstwerken zijn er lagere lasten onder meer door het niet realiseren van de damwand Eemskanaal in 2019 (250 duizend euro). Bij het programma Groen zijn er hogere lasten als gevolg van een hogere inzet om biodiversiteit te creëren (200 duizend euro). Overige resultaten binnen de programmabudgetten leiden tot een voordelig effect van 128 duizend euro.

Onderhoud wegen (V 190 duizend euro)

Hogere opbrengsten bij het herstraten van wegen dragen bij aan het voordelige resultaat op het onderhoud van wegen (296 duizend euro). Hier staan hogere lasten tegenover onder meer door het verhelpen van extra meldingen voor de reparatie van wegen (556 duizend euro).

Daarnaast leiden lagere kapitaallasten gerelateerd aan investeringen groot onderhoud tot een voordeel van 450 duizend euro. Deze vrijval ontstaat omdat de realisatie van de totale investering binnen het programma Wegen ruim 1 jaar achterloopt.

Gele stenen (V 127 duizend euro)

In de begroting 2019 zijn structureel middelen beschikbaar gesteld voor het traject van de vervanging van de gele stenen (148 duizend euro). Specifiek betreft dit middelen ter dekking van de bijbehorende kapitaallasten van de benodigde investering voor de vervanging van de gele stenen in de binnenstad. Eind 2019 valt hiervan 127 duizend euro vrij. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de besteding van het investeringskrediet van 2,3 miljoen euro pas in de loop van 2019 op gang is gekomen.

Essentaksterfte (V 545 duizend euro)

Sinds 2010 komt essentaksterfte voor in Nederland. Uit inspecties in 2018 bleek dat veel bomen in de gemeente waren aangetast door de ziekte. Voor het kappen, snoeien en inspecteren van de essen hebben we daarom middelen opgenomen in de meerjarenbegroting 2019-2022, voor de jaarschijf 2019 gaat dit om 957 duizend euro. Het aantal zieke essen bleek in 2019 lager te liggen dan eerder ingeschat, waardoor 545 duizend euro vrijvalt.

Begraven

In de gemeenterekening maken we voor de taak begraven onderscheid tussen lasten die gedekt worden uit de leges begraafrechten en anderzijds lasten die gedekt worden uit de algemene middelen.

Leges Begraven (V 81 duizend)

- *Afgekocht onderhoud graven (V 382 duizend euro)*

Vanaf 2018 komen de kosten van het onderhoud van de afgekochte graven niet meer ten laste van de exploitatie maar ten laste van de ingestelde voorziening. Dit betreft de categorie graven waarvan het onderhoud ooit voor onbepaalde tijd is afgekocht en waar geen in leven zijnde rechthebbenden meer zijn. Er waren nog wel lasten opgenomen in de begroting 2019. Dit leidt tot een voordelig resultaat van 382 duizend euro.

- *Storting voorziening onderhoud graven (N 136 duizend euro)*

De ontvangen afkoopsommen voor het onderhoud van graven doteren we aan de voorziening afkoop

onderhoud graven. Deze dotatie was niet begroot. Dit leidt tot een nadelig resultaat van 136 duizend euro.

- *Leges begraafrechten, overige (N 165 duizend euro)*

De daling van het aantal begrafenissen leidt tot minder inzet van mens en middelen. Dit resulteert in een voordeel aan de lastenkant van 92 duizend euro. De opbrengsten uit leges begraafrechten zijn 257 duizend euro lager vooral als gevolg van de dalende trend in het aantal begrafenissen.

Overig begraven (N 285 duizend)

- *Exploitatie begraven, storting in voorziening (N 345 duizend euro)*

In het resultaat hebben we ook het effect opgenomen van de toevoeging in 2019 van 345 duizend euro aan de voorziening afkoop onderhoud graven. Deze is noodzakelijk om de voorziening op peil te houden. Deze toevoeging hadden we niet verwerkt in de begroting en leidt derhalve tot een nadelig resultaat.

- *Exploitatie begraven, overig (V 60 duizend euro)*

Overige kleinere resultaten tellen op tot een voordeel van 60 duizend euro.

Commerciële straatreiniging (N 190 duizend euro)

Voor het product commerciële straatreiniging hebben we minder opbrengsten gerealiseerd doordat de hoeveelheid contracten is afgenomen.

Rioolheffing (geen afwijking omdat resultaten op lasten en baten via de voorziening lopen)

Hogere baten van 216 duizend euro worden vooral verklaard door de in 2019 gerealiseerde hogere opbrengsten uit rioolheffing. Als gevolg van de extra groei van het aantal nieuw opgeleverde woningen is ook het aantal (riool-)aansluitingen gestegen.

Lagere lasten ontstaan omdat een groot deel van de baggerprojecten niet zijn gerealiseerd vanwege de PFAS-problematiek (635 duizend euro). Daarnaast ontstaat er een klein voordeel op de overige reguliere budgetten (135 duizend euro).

Het totale voordelige resultaat ad 986 duizend euro is gedoteerd aan de voorziening Riolerings.

Toerekening kosten Rioolheffing (N 548 duizend euro)

De voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer hanteerden in hun begroting verschillende uitgangspunten bij de toerekening van kosten aan het tarief van de rioolheffing. Hierdoor zien we nu bij de gemeenterekening een aantal effecten optreden die per saldo neutraal maar binnen afzonderlijke deelprogramma's wel tot resultaten kunnen leiden. Binnen dit deelprogramma bedraagt deze afwijking 548 duizend euro nadelig.

Stadsbeheer proef basisbanen (V 125 duizend euro)

In 2019 is de proef van de basisbaan nog niet gestart. We hebben in 2019 verkend of het haalbaar is om mensen in het kader van een basisbaan te betrekken bij het onderhoud van de stad. Dit als onderdeel van een oplossing voor de terugloop van het aantal SW-medewerkers. De basisbaan is echter voorbehouden voor additioneel werk en komt daarom niet in aanmerking hiervoor. Ook het intern bij Stadsbeheer verschuiven van werkzaamheden bood hierin geen mogelijkheden. In 2019 valt daardoor 125 duizend euro vrij.

Uitvoeringsprogramma Bodem (V 574 duizend euro)

Naar aanleiding van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 zijn in 2019 meerdere projecten uitgevoerd om nog meer inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van de ondergrond en zo de leefbaarheid van de gemeente beter te kunnen beheersen. Dit programma is door de raad aangemerkt als meerjarig project.

Klimaatweek (geen afwijking)

Nederland organiseert in 2020 in opdracht van de Verenigde Naties een wereldtop tegen klimaatverandering. De klimaattop wordt geheel gefinancierd vanuit een bijdrage van het Nationaal Programma Groningen (NPG). Deze subsidie ad 2 miljoen euro zal echter voornamelijk in 2020 worden besteed en is daarom verantwoord als vooruit ontvangen. Hierdoor treden zowel minder baten als lasten op.

Overige (N 107 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 107 duizend euro.

9.2 Afvalinzameling en verwerking	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	-430	-113	-543

Afvalstoffenheffing (geen afwijking omdat resultaten op lasten en baten via de voorziening lopen)

Baten (V 364 duizend euro)

Bij de baten van de afvalstoffenheffing zien we ten aanzien van de opgelegde heffingen een voordeel van 54 duizend. Voor de bepaling van het resultaat op de afvalstoffenheffing hebben we de drie afzonderlijke resultaten van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer opgeteld:

- Voormalige gemeente Groningen: hogere opbrengst uit afvalstoffenheffing 216 duizend euro. De belangrijkste oorzaak hiervoor is de groei van het aantal woningen in de stad;
- Voormalige gemeente Haren: nadelig resultaat van 127 duizend euro bestaande uit een nadeel van 61 duizend euro op de afwikkeling 2018 en een nadeel van 66 duizend euro op verwachte baten 2019.
- Voormalige gemeente Ten Boer: nadelig resultaat van 35 duizend euro.

Daarnaast zijn aan de batenzijde hogere opbrengsten voor grijs afval (125 duizend euro) en Groente, Fruit en Tuin (GFT)-afval (41 duizend euro). Verder zijn er diverse kleinere afwijkingen aan de batenzijde. Deze tellen op tot een voordeel van 144 duizend euro.

Lasten (N 364 duizend euro)

De hogere lasten van 364 duizend euro worden vooral verklaard door hogere kwijtscheldingslasten en projectkosten Harmonisering Afvalstoffenheffing.

Het totale kwijtscheldingsbedrag in 2019 is 2,7 miljoen euro. Dit zorgt voor hogere lasten van 328 duizend euro ten opzichte van de begrote 2,4 miljoen euro.

In verband met de aanstaande herijking van het afvalbeleid is in 2019 een project Harmonisering Afvalstoffenheffing opgericht. De inzet van middelen voor dit project leidt in 2019 tot hogere lasten (153 duizend euro). In de begroting hadden we deze kosten niet verwerkt. Diverse kleinere afwijkingen tellen aan de lastenzijde op tot een voordeel van 15 duizend euro.

Het per saldo nadelige resultaat ad 102 duizend euro is extra onttrokken aan de voorziening Afvalstoffenheffing.

Toerekening kosten Afvalstoffenheffing (N 436 duizend euro)

De voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer hanteerden in hun begroting verschillende uitgangspunten bij de toerekening van kosten aan het tarief van de afvalstoffenheffing. Hierdoor zien we nu bij de gemeenterekening een aantal effecten optreden die per saldo neutraal maar binnen afzonderlijke deelprogramma's wel tot resultaten kunnen leiden. Binnen dit deelprogramma bedraagt deze afwijking 436 duizend euro nadelig.

Inzameling bedrijfsafval (N 185 duizend euro)

Hogere lasten zien we vooral bij Klein Gevaarlijk Afval (212 duizend euro). Daarnaast brengt de herinrichting van het Bedrijfsbureau Stadsbeheer extra inzet van mensen en externe deskundigheid met zich mee. Dit zorgt voor hogere lasten van 146 duizend euro.

De hogere baten vormen een optelsom van hogere opbrengsten bij met name de producten Kantoor, Winkel en Diensten (116 duizend euro) en Klein Gevaarlijk Afval (97 duizend euro). Het verleden heeft aangetoond dat deze hogere opbrengsten een causale relatie hebben met de aantrekkende economie. Daarnaast zien we lagere opbrengsten bij Sloop-en bouwafval (104 duizend euro). De lagere baten bij Sloop-en bouwafval zijn te herleiden naar de stikstofproblematiek.

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 64 duizend euro.

Overige afvalstromen (V 46 duizend euro)

Lagere lasten ontstaan door het afgenomen aanbod tonnage kunststof (646 duizend euro). Hiertegenover staan echter ook lagere vergoedingen vanuit het afvalfonds (Nedvang). Inclusief een aantal resultaten op overige afvalsoorten leidt dit tot een voordelige afwijking van 46 duizend euro.

Overige (V 32 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 32 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Risico's bodemsanering Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Dit risico is ten opzichte van de begroting 2020 niet gewijzigd. Bij de begroting 2021 actualiseren we het risico.</p> <p>Groningen:</p> <p>In het convenant 'bodemonwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties) gesaneerd of beheerst zijn. Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn beheerst of gesaneerd. Het project aanpak spoedlocaties is begin 2018 afgesloten. De kans dat is klein dat er nog kosten voor rekening van de gemeente komen (de mogelijk nog te maken kosten komen in eerste instantie voor rekening van derden). Voor het onderdeel spoedlocaties houden we geen rekening meer met een risico. Los van de spoedlocaties kunnen zich nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). In het geval deze situaties zich aandienen moeten we middelen beschikbaar stellen voor aanvullend (risico) onderzoek, eventuele tijdelijke beheermaatregelen en op iets langere termijn voor een definitieve oplossing. Voor het bepalen van het risico houden we rekening met kosten voor onderzoek en beheersmaatregelen.</p> <p>Uitgaande van 3 gevallen per jaar schatten we het risico in op €500 duizend. Het gaat om een structureel risico.</p> <p>Haren</p> <p>In Haren is sprake van een aantal bekende bodemverontreinigingen waarvoor nog geen sanering is voorzien en waarbij de kosten van een eventuele sanering en het gemeentelijk aandeel daarin onbekend zijn. Daarnaast is het mogelijk dat verontreinigingen aan het licht komen die nu nog onbekend zijn. In een aantal oudere gebouwen is asbest aanwezig met de daaraan verbonden risico's. Voor Haren houden we rekening met een risico van €1 miljoen en een kans van 50%.</p> <p>Ten Boer</p> <p>Voor Woltersum is in 2018 een besluit genomen om de voormalige vuilstort volledig te verwijderen. Daarmee is er geen sprake meer van een risico. Er wordt meegewerkt met een provinciaal project om meer zicht te krijgen op ernstig verontreinigde locaties in Ten Boer. De kans dat dergelijke locaties worden gevonden wordt als klein ingeschat.</p> <p>Voor Ten boer houden we rekening met een risico van 300 duizend euro met een kans van 50%.</p> <p>Voor de nieuwe gemeente Groningen is het effect op het benodigd weerstandsvermogen in totaal (kans*effect) 650 duizend euro incidenteel en 375 duizend euro structureel.</p>

Risicobedrag 2020	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	50-75%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	50-75%
Risicobedrag 2022	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	50-75%
Risicobedrag 2023	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2023	50-75%
Structureel/Incidenteel	structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Programma 10: Veiligheid

De inwoners van de gemeente Groningen voelen zich veilig. Dat danken we aan inspanningen van verschillende partijen op het terrein van preventie, handhaving en zorg.

Veiligheid is zeer verweven met de beleidsterreinen in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#), [programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#) en [paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Dit betekent dat de aanpak van veiligheidsthema's bij uitstek een zaak is van samenwerken, afstemmen en informatie uitwisselen. Als gemeente verzorgen wij veelal de coördinatie en regie van deze samenwerking en afstemming.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kadernota Veiligheidsbeleid 2015-2018 \(verlengd tot en met 2019\)](#)

[Nota prostitutie- en overige seksbedrijven \(2016\)](#)

[Regionaal Beleidsplan Veiligheid Noord-Nederland 2015-2018](#)

[Regionaal Risicoprofiel Veiligheidsregio Groningen 2016 - 2019](#)

[Regionaal Beleidsplan en het Regionaal Risicoprofiel Veiligheidsregio Groningen 2016 - 2019](#)

[Gronings escalatiemodel aanpak woonoverlast 2017](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014-2018\)](#)

[Nota integraal drugsbeleid 2016](#)

Relevante ontwikkelingen

Belangrijkste resultaten 2019

Op zo'n beetje elk beleidsveld uit het programma Veiligheid laten de cijfers zien dat de inzet en interventies van ons en onze ketenpartners tot goede resultaten leiden.

Alleen voor wat betreft het aantal problematische jeugdgroepen ligt het aantal hoger dan wat wij beoogd hebben, het zijn er namelijk 5 in plaats van 2. Onze aanpak is tot op zekere hoogte effectief, maar neemt niet de onderliggende problematiek van jongeren en hun gezinnen weg, zolang een aantal bepalende factoren in de omgeving van de jongeren en hun gezinnen niet in positieve zin verandert. Voor een uitgebreide toelichting zie 10.2.2.

Op bepaalde gebieden (zoals bij de aanpak problematische jeugd) werken wij al zeer intensief samen met verschillende zorgpartners. In 2019 zijn we gestart met de centrale triage stad (CTS), dit is het voorportaal voor doorgeleiding naar een eventuele persoonsgerichte aanpak. Ook is er een crisiskaart opgesteld en geïmplementeerd in de regio. Daarnaast hebben we de wet verplichte geestelijke gezondheidszorg en de wet zorg en dwang voorbereid.

Een belangrijke gebeurtenis in 2019 is de aanwijzing van onze gemeente als deelnemende gemeente aan het experiment gesloten coffeeshopketen geweest.

Daarnaast hebben (de voorbereidingen op) evenementen en demonstraties veel inzet van ons gevraagd. Daarvoor werken we samen met verschillende ketenpartners. Vooral de voorbereiding op demonstraties vraagt in toenemende mate capaciteit. Het worden er steeds meer en er zit veel tijd in de afstemming met initiatiefnemers en de coördinatie van (complexe) demonstraties.

Deelprogramma 10.1: Veilige woon- en leefomgeving

We willen overlast, verloedering en criminaliteit voorkomen, in de openbare ruimte en in huiselijke kring. Hiertoe zijn raakvlakken met [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#) en [Programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#).

Beleidsvelden

- Woninginbraken
- Geweld
- Toezicht en handhaving in de openbare ruimte
- Overlast
- Veilig ondernemen
- Radicalisering, Extremisme en polarisatie

10.1.1 Woninginbraken

Woninginbraken hebben impact op het veiligheidsgevoel van betrokkenen. We zetten in op preventie en voorlichting. Daarnaast handhaven wij de plicht een digitaal opkopersregister bij te houden (DOR). Hierin dienen handelaren de in- en verkoop van tweedehands goederen te registreren.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal aangiften van woninginbraken	800	703

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden in 2019 bereiken dat er in de gemeente Groningen minder dan 800 woninginbraken zouden worden gepleegd.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Er is gewerkt op basis van de hotspotgerichte aanpak en een persoonsgerichte (dader)aanpak;
- De landelijke voorlichtingscampagne is herhaald in de huis-aan-huisbladen van de gemeente Groningen;
- Er zijn preventieadviezen aan (omwonenden van) slachtoffers van inbraken gegeven;
- Stadtoezicht heeft met handelaren afspraken gemaakt over de controle op nakoming van de plicht in tweedehands goederen om een digitaal opkopersregister (DOR) bij te houden en doet de handhaving bij schending van deze verplichting.

Conclusie

Er zijn in 2019 niet meer dan 800 woninginbraken gepleegd in onze gemeente, zoals beoogd.

10.1.2 Geweld

Onder het thema geweld vallen verschillende delicten zoals geweldsincidenten in het uitgaansgebied en huiselijk geweld. Onder huiselijk geweld verstaan we hier (ex)partnergeweld en ouder(en)mishandeling, exclusief kindermishandeling. Voor kindermishandeling verwijzen we naar deelprogramma 4.2.3 [Interventies veilig opgroeien](#). De gemeente Groningen is als centrumgemeente samen met de andere Groninger gemeenten verantwoordelijk voor het ontwikkelen en invoeren van beleid om huiselijk geweld te bestrijden. Onze ambities staan in deelprogramma 4.2.4 [Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld](#).

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal aangiften geweldsincidenten uitgaansgebied	< 525	315
Aantal meldingen huiselijk geweld *	> 900	746
Aantal opgelegde huisverboden	> 40	27
Aantal aangiften Veilige Publieke Taak (hulpverleners)	< 150	127

* Dit zijn niet-unieke meldingen, wat betekent dat er over één adres meerdere meldingen binnen kunnen komen. Hiermee meten we de meldingsbereidheid en het aantal meldingen die nader onderzocht worden door Veilig Thuis.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Het aantal geweldsincidenten in de horeca zo laag mogelijk houden. Wel willen we de aangiftebereidheid op dit gebied bevorderen;
- De meldingsbereidheid over huiselijk geweld willen we zo hoog mogelijk hebben. We willen zoveel mogelijk meldingen krijgen hierover, vanuit verschillende organisaties, familie of omwonenden. We willen in 2019 daarom meer dan 900 meldingen huiselijk geweld ontvangen;
- Wij willen dat er in het komende jaar niet meer dan 150 aangiften worden gedaan in het kader van een Veilige Publieke Taak.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Gezamenlijk met de gemeentelijke toezichthouders en politie hebben we wekelijks een 'incidentenoverleg horeca' om inzicht te krijgen in de voorgevallen incidenten in het uitgaansgebied en indien nodig handelen we daarop conform het handhavingprotocol horeca;
- Gezamenlijk met horecaondernemers, leden van Koninklijke Horeca Nederland, politie en het Discriminatiemeldpunt Groningen hebben we het toegangsbeleid van de Groninger horeca getoetst in het zogenaamde 'Panel Deurbeleid';
- In samenwerking met DMO en de GGD, is er een projectgroep opgesteld met externe partijen die initiatief neemt om de veiligheid tijdens het uitgaan te vergroten;
- We hebben de veiligheidsplannen van de grotere horecabedrijven laten actualiseren, waardoor horecaondernemers nadenken over wat te doen bij geweld of incidenten in hun horecabedrijf;
- We hebben het cameratoezicht in het uitgaansgebied voortgezet;
- Ten aanzien van huiselijk geweld constateren we dat het aantal meldingen t.o.v. 2018 (573 meldingen) fors is gestegen. Maar anderzijds zien we ook een daling van het aantal huisverboden. Dit laatste heeft te maken met de reorganisatie bij de politie, waardoor veel nieuwe agenten ingewerkt moeten worden in de huisverbod procedure bij huiselijk geweld. Omdat een huisverbod bij ernstige zaken een belangrijk middel kan zijn om de geweldsproblematiek te doorbreken, vinden we deze daling zorgelijk en we hebben hierover contact met de politie. We verwachten dat het aantal huisverboden komend jaar weer zal stijgen.
- In het kader van een Veilige Publieke Taak, wordt er binnen diverse overheidsorganisaties veel aandacht besteed aan geweld tegen medewerkers.

Conclusie

- Het aantal aangiften van geweldsincidenten in het uitgaansgebied blijft al een aantal jaren stabiel en onder het beoogde maximum;
- De samenwerking met de toezichthouders horeca en de politie gaat goed;
- De projectgroep Veilige steden/Veilig uitgaan loopt goed en ontwikkelt goede initiatieven;
- De verwachting is dat het aantal huisverboden komend jaar zal stijgen.

10.1.3 Toezicht en handhaving in de openbare ruimte

Met toezicht en handhaving bevorderen we dat mensen regels naleven. De politie kijkt vooral naar de openbare orde en veiligheid, de gemeente richt zich op de leefbaarheid en de lichtere veiligheidsproblematiek.

Evenementen & demonstraties

Het aantal evenementen in onze gemeente groeit, waarbij wij ook veel terugkerende evenementen hebben. Bij ieder evenement is er aandacht voor veiligheid, zowel in de voorbereiding als tijdens een evenement. Bij complexe evenementen werken we tijdens de uitvoering met een integraal werkend veiligheidsteam.

We zien verder dat het aantal demonstraties fors toeneemt. In 2018 vonden in onze gemeente 76 demonstraties plaats, in 2019 steeg het aantal demonstraties naar 113. De afstemming met initiatiefnemers en de coördinatie van (complexe) demonstraties vraagt in toenemende mate capaciteit.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We blijven inzetten op een goede voorbereiding en inzet bij (grootschalige) evenementen en demonstraties;
- Binnen de beschikbare capaciteit wilden we blijven investeren in de doorontwikkeling van risico- en data-gestuurd handhaven;
- We wilden de samenwerking met interne en externe partners bevorderen. Hierin spelen de regiegroepen Veiligheid, de wijkteams van Stadsbeheer, waarnemingen van politie, handhavers, burgers, ondernemers en cameratoezicht een belangrijke rol.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben toezicht- en handhavingstaken uitgevoerd op basis van het uitvoeringsprogramma 2019;
- Tijdens enkele grote en meest risicovolle evenementen hebben we gewerkt met een multidisciplinair evenemententeam dat de veiligheidssituatie in de stad monitort en cruciale beslissingen neemt voor een veilig verloop van het evenement. Vanuit dit veiligheidsteam, waarin de verschillende onderdelen van de gemeentelijke, politie en organisatie zijn vertegenwoordigd, werd de burgemeester geadviseerd en werden beslissingen genomen in de overgang naar een eventuele crisisstructuur;
- We zien toe op een veilig verloop van wedstrijden van FC Groningen. Wedstrijden worden gebundeld vergund (meestal 4 stuks) en bij risicowedstrijden worden aanvullende voorwaarden opgenomen in de vergunning;
- In 2019 hebben we 113 demonstraties gecoördineerd;
- In samenwerking met OIS hebben we een dashboard ontworpen waarop de meldingen overlast openbare ruimte zijn geclusterd per gebied en onderwerp van de melding. Met dit dashboard gaan we in 2020 verder aan de slag om onze mensen zo zinvol mogelijk in te zetten en om onze prioriteiten nog beter te stellen. De resultaten hiervan zijn weer nieuwe input voor informatie gestuurd handhaven.

Conclusie

We leveren op een efficiënte manier een bijdrage aan een veilige en leefbare stad.

De voorbereiding en inzet op (grootschalige) evenementen en demonstraties vraagt veel capaciteit, maar blijft onverminderd van belang.

10.1.4 Overlast

Overlast is een containerbegrip voor onder meer woonoverlast, geluidsoverlast, jongerenoverlast, drugsoverlast, vervuiling en dierenoverlast. Plegers zijn oud, jong, individuen of groepen. Soms gaat overlast gepaard met criminaliteit. De diversiteit van overlast maakt bestrijding ervan ingewikkeld. Dit vereist nauwe samenwerking tussen zorg, veiligheidspartners en bewoners. Dat doen we onder andere met de Meldpunten Overlast & Zorg, het Veiligheidshuis en de WIJ-teams. Stadstoezicht speelt hierbij ook een belangrijke rol.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Begroting 2019	Behaald 2019
Aantal meldingen overlast openbare ruimte afgehandeld door Stadstoezicht*	2.400	2.600

* dit zijn meldingen variërend van foutparkeren tot bijgeplaatst afval en van hondenpoep tot geluidsoverlast.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Komen tot een versterking van de persoonsgerichte aanpak (Pga);
- Een verdere verbetering van de aanpak voor personen met verward gedrag;
- In concrete casuïstiek komen tot effectieve maatregelen die de overlast doen verminderen;
- De wisselwerking en samenwerking tussen zorg, veiligheid en bewoners bij het voorkomen en bestrijden van overlast verder versterken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In 2019 zijn we gestart met de centrale triage stad (CTS). Dit is een samenwerking van de gemeente, politie, de WIJ en het Actiecentrum Veiligheid en Zorg. De CTS is het voorportaal voor doorgeleiding (eventueel) naar een persoonsgerichte aanpak;
- Personen met verward gedrag: In 2019 is de crisiskaart opgesteld en geïmplementeerd in de regio. Daarnaast zijn de wet verplichte geestelijke gezondheidszorg en de wet zorg en dwang voorbereid;
- We hebben jeugdboa's aangesteld. Deze boa's hebben samen met de ketenpartners contact gelegd met de jeugdgroepen en deze gemonitord.

Conclusie

Voorkomen en verminderen van overlast vraagt blijvend aandacht. Er zijn verschillende ontwikkelingen in gang gezet die verder zullen worden opgepakt en geïntensiveerd. Hierbij is het nadrukkelijk verbinding leggen tussen zorg en veiligheid een belangrijke pijler.

10.1.5 Veilig ondernemen

Veilig ondernemen is een vanzelfsprekendheid in een aantrekkelijk ondernemersklimaat en wordt breed benaderd. We hechten aan een schone, hele en veilige binnenstad en bedrijventerreinen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Begroting 2019	Behaald 2019
Aantal aangiften door ondernemers van inbraken in kantoor-/bedrijfspannen en winkels *	400	238

Wat wilden we bereiken in 2019?

In samenwerking met de Groninger Ondernemers Academy, de GCC (Groningen City Club) en stichting BBOG aandacht genereren voor veilig ondernemen en winkelgebieden die schoon, heel en veilig zijn.

Wat hebben we hier voor gedaan?

De Groninger ondernemers Academy heeft tijdens de Week van de Veiligheid een training winkeldiefstalpreventie georganiseerd. Deze bijeenkomst is goed bezocht.

Conclusie

Het aantal aangiften van ondernemers van inbraken in kantoor- en/of bedrijfspanden en winkels is beneden het beoogde niveau gebleven.

10.1.6 Radicalisering en Jihadisme

Radicalisering en extremisme zijn nog steeds actuele thema's in de bedreiging van de Nederlandse veiligheid en rechtsorde. Het dreigingsbeeld is in *december 2019* bijgesteld van niveau 4 'substantieel' naar niveau 3 'aanzienlijk', op een schaal van 5: De terroristische dreiging is nog steeds aanzienlijk, zoals meerdere incidenten en arrestaties, ook in Nederland, hebben aangetoond. Een aanslag is dus voorstelbaar. Daarbij moet vooral worden gedacht aan een aanslag van eenlingen of kleine groepen vanuit een jihadistisch motief of uit een andere extremistische hoek.

Ook signaleert de NCTV ontwikkelingen die tot polarisatie in de samenleving leiden, zoals de discussies over het uiterlijk van Zwarte Piet, en grootschalige demonstraties waar anti-overheidssentimenten een grote rol spelen zoals de boerenprotesten.

Ons lokale beleid blijft gericht op het versterken van het bestaande netwerk, het vergroten van kennis en kunde van professionals met expertmeetings en themadagen en het voortzetten van de (preventieve) aanpak van radicalisering, extremisme en polarisatie, met een persoonsgerichte aanpak.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden 150 professionals een basistraining 'herkennen radicalisering' hebben gegeven;
- We wilden op 2 basisscholen de BOUNCE weerbaarheidstraining verzorgd hebben; en met het train-de-trainer programma van BOUNCE 5 nieuwe professionals hebben opgeleid;
- We wilden een verdiepende training voor de kernpartners van de persoonsgerichte aanpak en verdere professionalisering van deze aanpak.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben de trainingen 'Signaleren van radicalisering' en 'Omgaan met extreme idealen' georganiseerd. Daarmee hebben 127 professionals een basisvaardigheid geleerd óf een verdieping gekregen;
- We hebben in oktober een themadag rechts-extremisme gehouden (met twee lezingen) en daarmee de kennis van ruim 60 professionals verdiept;
- Het verder uitrollen van de (weerbaarheid) BOUNCE training op scholen bleek door de reorganisatie van WIJ niet haalbaar;
- We hebben zes-wekelijks een *weegploeg* en *casustafel* radicalisering gehouden, conform het modelconvenant 'Persoonsgerichte aanpak voorkoming radicalisering en extremisme' en we hebben met deze betrokken partners een verdiepende training 'rechts- en linksextremisme, en one-issue activisme' gevolgd.

Conclusie

De persoonsgerichte aanpak met een lokale weegploeg en casustafel functioneert goed, en verdient onze volle aandacht in verband met het verbreden van de aanpak naar rechts- en links extremisme en anti-overheidsactivisme (klimaat, boeren). de NCTV heeft gemeenten opgeroepen deze periode met dreigingsniveau 3 te gebruiken om netwerk en aanpak verder te versterken.

Deelprogramma 10.2: Jeugd en veiligheid

We willen dat jongeren opgroeien in een veilige omgeving, thuis en daarbuiten. Jongeren die overlast veroorzaken of strafbare feiten plegen, volgen we nauwlettend en geven we waar mogelijk nieuw perspectief. Dit is ook verweven met het beleid in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#).

Beleidsvelden

- Alcohol en drugsgebruik
- Problematische jeugdgroepen

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten.

Indicator(en)	Begroting 2019	Behaald 2019
Aantal problematische jeugdgroepen *	2	5

10.2.1 Alcohol- en drugsgebruik

Het effect van drugs en alcoholgebruik onder jongeren manifesteert zich in schoolverzuim en -uitval, vandalisme, geweld, gezondheidsschade en instroom in de zorg. In de WIJ-teams werken onze leerplichtambtenaren, het schoolmaatschappelijk werk, de jeugdgezondheidszorg en het jongerenwerk nauw samen aan preventie en hulpverlening aan scholieren.

We willen:

- Dat jongeren goed geïnformeerd zijn over de risico's van alcohol- en drugsgebruik;
- Dat de gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met drinken omhoog gaat;
- Dat het overmatig gebruik van alcohol daalt;
- Dat jongeren onder de 18 geen toegang hebben tot drugs.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal geconstateerde overtredingen alcoholverkoop aan jongeren (<18 jaar)	< 50	40
Aantal geconstateerde overtredingen verkoop en aanwezigheid jongeren in coffeeshops	< 5	0

Wat wilden we bereiken in 2019?

Minder verkoop van alcohol en drugs aan minderjarigen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Er zijn integrale controles bij de coffeeshops uitgevoerd, samen met de politie. Hierbij zijn geen overtreding geconstateerd. De controles op verkoop voor het verstrekken van alcoholhoudende drank in sportcomplexen en winkels is gedaan door toezicht maar ook middels testkopers.

Conclusie

Toezicht en controles op verkoop aan minderjarigen blijven onverminderd van belang.

10.2.2 Problematische jeugdgroepen

Jeugdgroepen kunnen in wijken en buurten voor overlast, onrust en criminaliteit zorgen. Wij willen de overlast, onrust en criminaliteit verminderen en bestrijden en tegelijkertijd de jongeren perspectief bieden; voorkomen dat zij opnieuw in de fout gaan en hun weerbaarheid verhogen. Wij hanteren hierbij de aanpak problematische jeugdgroepen. Na 'afschaling' houden we risicojeugd in beeld en ook proberen wij nieuwe aanwas te voorkomen door middel van een risicojeugd-overleg.

Wij constateren dat er in 2019 een verharding is opgetreden binnen een aantal problematische jeugdgroepen ten opzichte van voorgaande jaren. Het geweld onderling en naar andere inwoners nam toe in omvang en aard. Het aantal criminele activiteiten nam toe. En het lijkt er op dat jeugdgroepen zich meer bewapenden met steekwapens. Dit is een trend die zichtbaar is in heel Nederland. Eén van de verklaringen hiervoor is de opkomst van de zogenaamde drill-rap uit Chicago en London, een muziekvorm die geweld en wapens verheerlijkt.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicator(en)	Begroting 2019	Behaald 2019
Aantal opgestarte begeleidingstrajecten voor jongeren door het Veiligheidshuis	200	209

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Het snel en adequaat oppakken van de problematische jeugdgroepen in de wijken: het adequaat blijven signaleren, aanpakken van groepen en het doorverwijzen van jongeren (en hun ouders) die dreigen af te glijden naar overlast gevend gedrag en criminaliteit;
- Het toepassen van het landelijke 7-stappen model voor de aanpak van problematische groepen;
- Het trainen van de bij de aanpak betrokken medewerkers van ketenpartners in de Plus-Min-Mee methodiek en de daarbij behorende applicatie;
- Het verbeteren van de samenwerking tussen ketenpartners die bij de aanpak problematische jeugdgroepen in de wijk betrokken zijn;
- De rol van de lokale vierhoek in de aansturing en prioritering van de aanpak versterken;
- Het versterken van de rol van Bureau Halt in de aanpak problematische jeugdgroepen als het gaat om het afleggen van huisbezoeken;
- Het inzetten van flexibele jeugdstraatwerkers in onder meer de aanpak problematische jeugdgroepen voor het signaleren van en contact leggen met jeugdgroepen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Wij hebben extra geld vrijgemaakt voor het trainen van medewerkers van ketenpartners in de Plus Min Mee methodiek, de inzet van Halt in de aanpak problematische jeugdgroepen en het verlengen van de inzet van de flexibele jeugdstraatwerkers in de aanpak. Ook hebben we sinds medio 2019 een aantal jeugd BOA'S (buitengewoon opsporingsambtenaren) die ook specifiek toezien op de problematische jongeren;
- De aanpak problematische jeugdgroepen heeft in Paddepoel, Hoogkerk en Haren geleid tot een significante verbetering van de situatie als het gaat om overlast en criminaliteit. Zo werden in Haren en Paddepoel tientallen aanhoudingen verricht van jongeren vanwege het plegen van diverse (gewelds-) delicten;

- Wij hebben een begin gemaakt met het ontwikkelen van beleid voor een sluitende keten voor kwetsbare jongeren, waarvan het risicojeugd-overleg en de aanpak problematische jeugdgroepen onderdeel zijn.

Conclusie

De aanpak problematische jeugdgroepen werkt, in die zin dat het in staat is om in korte tijd een bestaande jeugdgroep in beeld te brengen en uit elkaar te laten vallen. De aanpak neemt niet de onderliggende problematiek van jongeren en hun gezinnen weg. De aanpak voorkomt ook niet de nieuwe aanwas van onderop. Het risicojeugd-overleg is een van de beleidsinstrumenten om deze aanwas te voorkomen. Maar er is meer nodig. Namelijk een brede kijk op de jeugdproblematiek, zowel vanuit sociaal, fysiek als economisch perspectief. Hier blijven wij op inzetten.

Deelprogramma 10.3: Integriteit en veiligheid

Handel in drugs, witwassen van zwart geld en uitbuiting zijn voorbeelden van criminele (economische) activiteiten die de samenleving en de rechtsorde kunnen ondermijnen. De onderwereld kan verweven raken in de bovenwereld. Wij willen de verbinding tussen onder- en bovenwereld aanpakken en voorkomen dat de overheid criminaliteit faciliteert. We willen de samenleving beschermen tegen deze vorm van criminaliteit door samen met onze partners in te zetten op het aanpakken van criminele infrastructuren in onze gemeente. We doen dat onder andere met het Openbaar Ministerie, de politie, de Belastingdienst, het kadaster, de woningbouwcorporaties, maar ook met banken, energieleveranciers en andere partijen zoals makelaars.

Beleidsvelden

- Ondermijnende of georganiseerde criminaliteit
- Mensenhandel
- (Vergunde) prostitutie
- Hennepteelt en drugshandel
- Motorclubs (OMG's)

10.3.1 Ondermijnende of georganiseerde criminaliteit

Ondermijnende criminaliteit bedreigt de integriteit van onze Groninger samenleving. Het gaat om zwaardere, georganiseerde vormen van criminaliteit, die niet of nauwelijks zichtbaar zijn met veelal een financieel motief als leidraad. Het zijn gesloten netwerken met mechanismen als onderlinge afhankelijkheid en onderdrukking om dat gesloten karakter te behouden. Door deze mechanismen zijn er vaak relatief weinig aangiften, waardoor de omvang van deze vorm van misdaad moeilijk te bepalen is. Ondermijnende criminaliteit gebruikt legale structuren als middel om de crimineel verkregen inkomsten daadwerkelijk 'te gelde' te maken. Daar ontstaat de verwevenheid tussen onder- en bovenwereld.

Binnen de geïntegreerde aanpak van ondermijnende criminaliteit ligt het accent op de lokaal en regionaal bepaalde prioriteiten (drugscriminaliteit, witwassen/vastgoed, mensenhandel, fraude, milieucriminaliteit, motorbendes). Een effectieve aanpak vereist een georganiseerde overheid (politie, OM, gemeente, Belastingdienst) die alle middelen en instrumenten inzet die tot haar beschikking staan om het criminele ondernemersklimaat te verslechteren. Gezamenlijk wordt bepaald hoe strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en fiscale interventies ingezet kunnen worden.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal adviesaanvragen bij bureau Bibob	8	0

Wat wilden we bereiken in 2019?

Ons voornaamste doel blijft onveranderd: we willen de georganiseerde misdaad en ondermijning in onze Groningse samenleving tegengaan. Dat blijven we doen in nauwe samenwerking met onze ketenpartners. Vanuit een sterkere informatiepositie werken we toe naar een thema- en gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast blijven we onverminderd actief in het aanpakken van ondermijnende casuïstiek in onze gemeente.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Het uitvoeren van grootschalige integrale en branchegerichte handhavingscontroles bij kap- en schoonheidssalons, (auto)garagebedrijven en bij growshops. Enerzijds om naleving van regelgeving te bevorderen (en daarmee indirect ook eerlijke concurrentie), anderzijds om zicht te krijgen op ondermijnende activiteiten binnen de branche;
- Het onverminderd voortzetten van de integrale samenwerking met het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC), de politie, het Openbaar Ministerie en de belastingdienst. Zowel op beleidsmatig niveau maar ook bij de uitvoering van integrale ondermijningsonderzoeken;
- Het vastleggen van onze prioriteiten in de programma-aanpak ondermijning;
- Het ontwikkelen van informatieproducten om meer zicht te krijgen op de aard, inhoud en omvang van ondermijnende criminaliteit in Groningen;
- Het deelnemen aan de City Deal Zicht op ondermijning, samen met diverse andere grote steden in Nederland, het CBS en het ministerie van BZK;
- Het versterken van onze lokale, regionale en landelijke positie in de ontwikkeling van (de toekomstagenda van) de aanpak van ondermijnende criminaliteit;
- Het versterken van ons stedelijk netwerk met landelijke koplopers en onze landelijke positie door deelname aan het landelijk aanjaagteam ondermijnende criminaliteit.

Conclusie

Het afgelopen jaar hebben we onze aanpak verder geïntensiveerd en ingezet op een meer actiegerichte en zichtbare aanpak van ondermijnende criminaliteit. Onze integrale handhavingscontroles zijn daar een voorbeeld van, net zoals de integrale ondermijningsonderzoeken die we uitvoeren. We zetten daarbij in op de prioriteiten die voortvloeien uit ons geografisch ondermijningsbeeld, te weten illegale drugshandel, fraude- en misbruik in de vastgoed sector en mensenhandel en uitbuiting. Onze werkzaamheden op het gebied van Bibob hebben we voortgezet. We beoordelen de aanvragen die vallen binnen het Bibob beleidskader. In 2018 hebben we op basis van deze beoordelingen 8 adviesaanvragen (inclusief verzoeken om aanvullende adviezen) bij het LBB ingediend. In 2019 gaf geen van de beoordelingen van onze Bibob-intakes aanleiding om een adviesaanvraag in te dienen bij het Landelijk Bureau Bibob, dan wel om zonder advies een vergunning te weigeren of in te trekken.

10.3.2 Mensenhandel

Mensenhandel is het werven, vervoeren, overbrengen of huisvesten van een persoon, door middel van dwang (in brede zin) en met het doel die persoon uit te buiten. De (beoogde) uitbuiting is de kern van mensenhandel en bestaat uit verschillende categorieën:

- Arbeidsuitbuiting: als iemand gedwongen wordt om te werken en de inkomsten (gedeeltelijk) moet afdragen en/of in mensonterende omstandigheden moet werken;
- Seksuele uitbuiting: als iemand gedwongen wordt om seks te hebben tegen betaling van geld, kleding of eten;
- Criminele uitbuiting: als iemand gedwongen wordt om te bedelen, stelen of andere criminele activiteiten uit te voeren en de buit moet afdragen aan de uitbuiters.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal in behandeling genomen potentiële casussen door de ketenregisseur	40	36

Wat wilden we bereiken in 2019?

We willen mensenhandel tegengaan door het creëren van een onaantrekkelijk afzetgebied voor daders van mensenhandel. Daarbij beogen we een afname van mensenhandel. Wij realiseren ons dat het grotendeels een onzichtbaar delict is met een zeer geringe aangiftebereidheid.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- De signalen over (mogelijke) mensenhandel worden vanuit de gemeente doorgezet naar de ketenregisseur mensenhandel bij het Actiecentrum Veiligheid & Zorg. Vervolgens wordt het signaal besproken in een tweewekelijks overleg met de politie (de afdeling vreemdelingenpolitie, identificatie en mensenhandel – AVIM), Openbare Orde en Veiligheid en de zorgcoördinator mensenhandel (MJD). Van hieruit worden ook eventuele acties uitgezet gericht op slachtoffers en daders;
- Toezicht en Handhaving in de vergunde prostitutiebranche: onder andere controle op de naleving maatregelen als voorwaarde voor vergunningverlening aan de exploitant, controle op de voorschriften in het bedrijfsplan, en controle op werken met een pasje als bewijs van verplichte intake;
- Toezicht en Handhaving in de niet-vergunde en illegale prostitutiebranche: onder andere controle op signalen van illegale prostitutie in de eigen woonomgeving of in hotels. Hierbij wordt op 3 verschillende manieren opgetreden:
  1. Het waarschuwen van inwoners dat bij herhaling overgegaan zou kunnen worden tot sluiting van hun woning;
  2. Het sluiten van een aantal woningen voor de duur van een (half) jaar; en;
  3. Het toepassen van maatwerk bij een aantal overtredingen en het bieden van zorg laten prevaleren boven het sluiten van de woning.
- We zoeken de aansluiting bij ondermijning om zodoende meer signalen te krijgen op het gebied van arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting.

Conclusie

Het aantal gemelde signalen (casussen) is waarschijnlijk maar een deel van de omvang van de grootte van het probleem van mensenhandel in de gemeente Groningen. Dit beeld is in lijn met het landelijke beeld, dat aangeeft dat het aantal geregistreerde slachtoffers van mensenhandel de laatste jaren bijna is gehalveerd. Mensenhandel is iets wat zich grotendeels ‘onder de radar’ afspeelt. Slachtoffers van mensenhandel melden zich zelden uit eigen beweging bij opsporingsinstanties. Sommige personen voelen zich geen slachtoffer en zijn zich niet bewust van een uitbuitingssituatie. De drijfveer is om geld te verdienen omdat de economische situatie in hun land van herkomst bijvoorbeeld weinig perspectief biedt. De integrale en regionale aanpak op mensenhandel dient te worden versterkt.

10.3.3 (Vergunde) prostitutie

Sinds 1 januari 2016 kent de gemeente Groningen nog één raamprostitutiegebied, de Nieuwstad, met in totaal 43 panden en 105 ramen. In ons beleid kiezen we voor maximale barrières tegen mensenhandel en uitbuiting. We hebben ook meer aandacht voor de mogelijkheden voor prostituees om “uit te stappen”, dit in samenhang met de

sluiting van de tippelzone op 31 maart 2019. Het toezicht op de naleving van de vergunningsvoorwaarden gebeurt door de bestuurlijk toezichthouders van de gemeente in samenwerking en afstemming met de politie.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal bestuurlijke maatregelen in de vergunde prostitutie	8	0
Aantal bestuurlijke maatregelen in de illegale prostitutie	25	25

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We willen een afname van de niet-vergunde (illegale) prostitutie;
- We willen adequaat toezicht en handhaving van de vergunde branche en consequente toepassing van het handhavingprotocol bij constatering van overtredingen;
- We werken toe naar een sluiting van de tippelzone; alle betrokken dames worden begeleid en hebben een plan op maat.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- In de niet-vergunde prostitutiebranche is door Handhaving op diverse manieren opgetreden. We hebben een aantal inwoners gewaarschuwd dat bij herhaling zou kunnen worden overgegaan tot sluiting van hun woning en bij een aantal overtredingen hebben we maatwerk toegepast en de zorg(toeleiding) laten prevaleren boven het sluiten van de woning;
- Er was toezicht en handhaving in de vergunde prostitutiebranche gericht op naleving van de maatregelen als voorwaarde voor vergunningverlening aan de exploitant en vastgelegd in het bedrijfsplan. Er is gecontroleerd op het werken met een pasje als bewijs van verplichte intake;
- Op 31 maart 2019 is de tippelzone aan de Bornholmstraat gesloten. Deze sluiting is met waarborgen omkleed gebeurt. Voorbeelden hiervan zijn het geopende Overweeghuis, de opening van een huiskamer voor sekswerkers en voortzetting van casusregisseurs als begeleider van de voormalige tippelaarsters.
In de periode na de sluiting is intensief gemonitord of er elders in de stad tippelen voorkomt ten gevolge van de sluiting van de tippelzone. Dat is niet gebleken.

Conclusie

- Met de verplichte intake hebben een goed overzicht van alle in de vergunde branche werkzame sekswerkers;
- Middels het prostitutiebeleid met de barrières mensenhandel willen we de branche zo goed als mogelijk reguleren. Maar het is een risicovolle branche waarin zich misstanden kunnen voordoen. Daarom blijft het van belang om toezicht en handhaving in te zetten op naleving van maatregelen. Het aantal bestuurlijke maatregelen legitimeert het blijvend handhaven;
- We hebben het voornemen bereikt om in 2019 tot sluiting van de tippelzone te komen. We blijven monitoren of er elders in de stad getippeld wordt. Zo ook met de inzet van het outreachende team en de begeleiding van de voormalige tippelaarsters.

10.3.4 Hennepteelt en drugshandel

Ons drugsbeleid beslaat meerdere terreinen: coffeeshops, het Damoclesbeleid (artikel 13b Opiumwet) en de handhaving daarvan.

Landelijk en lokaal speelt de discussie over de regulering van de wietteelt. Hiervoor komt een experiment over een gesloten coffeeshopketen. Als gemeente Groningen hebben wij ons aangemeld en wij zijn ook aangewezen als deelnemende gemeente.

De burgemeester is bevoegd om een pand waar drugshandel plaatsvindt of waar hard- of softdrugs wordt aangetroffen, te sluiten. Hierbij wordt goed gekeken naar de omstandigheden van het geval en indien nodig prevaleert het aanbieden van een zorgtraject boven het sluiten van de woning.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Aantal gesloten drugspanden	40	24

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Voortzetting van de goede samenwerking met onder andere de politie, zodat we altijd geïnformeerd worden bij het aantreffen van een handelshoeveelheid drugs in een pand;
- Meer bekendheid over de signalen en risico's van de handel in drugs en een vergroting van de bereidheid om dit te melden;
- Deelname aan het experiment gesloten coffeeshopketen, indien de vanuit de regering opgestelde voorwaarden passend zijn binnen de gemeente Groningen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben in 2019 51 bestuurlijke rapportages ontvangen. In 24 gevallen zijn de panden gesloten en in 27 gevallen is een waarschuwing gegeven.
- Ten aanzien van het experiment gesloten coffeeshopketen heeft de burgemeester, na een traject met uw raad, de gemeente Groningen aangemeld om deel te mogen nemen aan het experiment gesloten coffeeshopketen. In augustus 2019 is, na advies van de commissie Knottnerus, de gemeente Groningen ook daadwerkelijk genomineerd door het Rijk om ook deel te nemen aan het experiment.

Conclusie

De samenwerking met de ketenpartners gaat goed en we ontvangen bestuurlijke rapportages als er een handelshoeveelheid drugs is aangetroffen waarna een bestuurlijke maatregel, sluiting of waarschuwing volgt. We zijn aangewezen om deel te nemen aan het experiment gesloten coffeeshopketen. De uitvoering en dus regulering van de coffeeshopketen zal echter nog even op zich laten wachten. Uitvoering van het experiment zal niet voor 2021 zijn.

10.3.5 Motorclubs (OMG's)

Outlaw MotorcycleGangs (OMG's) zijn motorclubs die zich met enige regelmaat norm-overschrijdend en crimineel gedragen. Landelijk wordt door de overheid een zero-tolerancebeleid gevoerd tegen OMG's.

Eén van de speerpunten van dit beleid is de bestrijding van invloed en aanwezigheid van OMG's in de horeca. Hieraan ligt ten grondslag dat de aanwezigheid van OMG-leden in de horeca (grote) openbare orde risico's met zich meebrengt. Inmiddels zijn, op vordering van het Openbaar Ministerie, vijf OMG's door de civiele rechter verboden zijn verklaard.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden bereiken dat OMG's of de daaraan gelieerde supportclubs geen 'vaste voet aan de grond krijgen' in horecabedrijven of buurtgebouwen, of een nieuw clubhuis kunnen starten;
- We wilden de informatiepositie van de gemeente ten aanzien van de OMG's en supportclubs, in samenwerking met ketenpartners, op peil houden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- Periodiek hebben we met politie, OM, Belastingdienst en het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC) overleg over de noodzaak en mogelijkheid om maatregelen te treffen ter voorkoming van vestiging van een OMG-clubhuis en/of het indringen van een OMG in de bovenwereld;
- Uitgangspunt was om, waar daartoe aanleiding was, zogenoemde 'stopgesprekken' te voeren met horecaondernemers/pandeigenaren waar OMG-leden waren gesignaleerd. In 2019 hebben we geen stopgesprekken hoeven voeren, omdat geen OMG-leden in colours in horecagelegenheden/panden zijn gesignaleerd. Er was geen aanleiding om bestuursrechtelijke maatregelen op te leggen. Er hebben zich in 2019 geen OMG's met een clubhuis gevestigd in de gemeente Groningen. Evenmin zijn signalen bekend dat OMG's substantiële invloed hebben in bepaalde horecabedrijven en/of buurtgebouwen.

Conclusie

Er hebben zich in 2019 geen OMG's met een clubhuis gevestigd in de gemeente Groningen. Evenmin zijn signalen bekend dat OMG's substantiële invloed hebben in bepaalde horecabedrijven en/of buurtgebouwen.

Deelprogramma 10.4: Fysieke veiligheid

Fysieke veiligheid omvat het tegengaan en beperken van risico's van incidenten, ongevallen, branden en rampen. We zorgen voor een veilige woon- en leefomgeving, voor mens en dier. Dit betekent in de eerste plaats dat we waar mogelijk risico's wegnemen of beperken door onveilige situaties te voorkomen. Daarnaast moeten de hulpdiensten klaar staan, goed voorbereid zijn en voorzien zijn van de juiste middelen.

Beleidsvelden

- Veiligheidsregio Groningen
- Externe veiligheid
- Aardbevingen

10.4.1 Veiligheidsregio Groningen

De Gemeente Groningen maakt deel uit van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). VRG, opgericht op 1 januari 2014, is een organisatie waarin brandweer, de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR), Gemeentelijke Kolom Groningen (GKG) en crisisbeheersing samenwerken. VRG heeft diverse samenwerkingsverbanden. Op het gebied van crisisbeheersing werkt VRG samen met de partners in crisisbeheersing (een samenwerkingsverband met politie, defensie, waterschappen, OM en omgevingsdienst) en andere overheidsorganisaties, bedrijven en maatschappelijke partners.

De Veiligheidsregio Groningen heeft uitgebreide taken. Als we deze toespitsen naar de taken op het gebied van het voorkomen en bestrijden van rampen en crises, zien we onder andere de volgende taken:

- Het inventariseren van (het bevoegd gezag over) risico's van branden, rampen en crises;
- Het voorbereiden op de bestrijding van branden en het organiseren van de rampenbestrijding en de crisisbeheersing;
- Het inrichten en in stand houden van de interne en externe informatievoorziening binnen de bovengenoemde diensten en organisaties.

Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen wordt gezorgd voor een fysiek veilige gemeente en adequaat optreden bij calamiteiten en brand.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
Aantal gecontroleerde kamer-verhuurpanden *	900	932
Aantal bestuurlijke maatregelen na controle kamer-verhuurpanden *	< 10	0

Wat wilden we bereiken in 2019?

- Wij wilden ons focussen (net als de komende jaren) op het professioneel verrichten van de kerntaken brandweezorg, geneeskundige hulpverlening, bevolkingszorg en crisisbeheersing;
- Wij wilden onze rol op andere terreinen verkennen, in afstemming met het bestuur. Hiertoe wilden we samen met partners nieuwe taken onderzoeken en/of tijdelijk oppakken.

De actuele beleidsdoelen zijn vastgelegd in het Beleidsplan Veiligheidsregio Groningen 2016-2019. De focus ligt op de verbinding met de maatschappij en de lokale gemeenschap, de vakbekwaamheid en preventie door burgers zelf.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben onze reguliere taken uitgevoerd;
- Er is een interne reorganisatie afgerond, waarbij met name aan de sector crisisbeheersing vorm is gegeven;
- Wij hebben het regionale risicoprofiel, het regionale beleidsplan en het regionale crisisplan (gezamenlijk omvat in een document: het 'Veiligheidsplan 2020-2024') geactualiseerd. De verkenning van taken gekoppeld aan de risico's in de maatschappij, is hier onderdeel van. Dit is samen met partners en gemeenten voorbereid. In december 2019 heeft het bestuur het concept Veiligheidsplan 2020-2024 vastgesteld, dat in het voorjaar van 2020 voor zienswijze aan de gemeenten wordt aangeboden.

Conclusie

De VRG heeft uitvoering gegeven aan haar kerntaken en daar waar nodig de gemeente Groningen aangehaakt aan haar doelstellingen.

10.4.2 Externe veiligheid

We willen zorgvuldig omgaan met de risico's die samenhangen met de productie, de opslag, het transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen. De gemeente is het bevoegde gezag (op grond van de Wet Milieubeheer) voor een aantal risicobedrijven, waaronder de LPG-tankstations. De Omgevingsdienst Groningen ziet er namens de gemeente op toe dat deze voldoen aan het Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen (BEVI) zowel bij de vergunningverlening als bij de handhaving. De Veiligheidsregio Groningen heeft hierbij een wettelijke adviesfunctie.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden de risico's die productie, opslag, transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen met zich meebrengen beheersen en zoveel mogelijk beperken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

De risicobedrijven zijn gecontroleerd op de naleving van de veiligheidsvorschriften in de omgevingsvergunning. De omgevingsvergunningen van risicobedrijven zijn waar nodig geactualiseerd.

Conclusie

De naleving van de veiligheidsvoorschriften in de omgevingsvergunning bij de gecontroleerde bedrijven is op orde.

10.4.3 Aardbevingen

De gemeente Groningen bevindt zich deels in en deels aan de rand van het gebied met aardbevingen ten gevolge van gaswinning. De gevolgen van de aardbevingen grijpen in op het dagelijks leven van veel van onze inwoners, met name in de voormalige gemeente Ten Boer.

Veiligheid staat voorop: we willen dat inwoners en bezoekers van onze gemeente zich veilig voelen. We willen dat de economische functie van Groningen zich ongestoord verder kan ontwikkelen en dat de gemeente juist kan profiteren van de investeringen die worden gedaan in het kader van de gaswinning/aardbevingseffecten.

Wij staan naast de mensen in het gebied en werken aan herstel van het vertrouwen tussen overheden en getroffen inwoners. In de dorpen waar in het kader van de aardbevingen woningen worden versterkt (voormalige gemeente Ten Boer), werken we plannen uit voor dorpsvernieuwing.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- We wilden een start maken met de uitvoering van het Lokaal Plan van Aanpak voor de versterkingsopgave;
- We wilden de plannen voor dorpsvernieuwing verder uitwerken;
- We blijven de ontwikkelingen in het gaswinningsdossier kritisch volgen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- We hebben de plannen voor dorpsvernieuwing verder uitgewerkt, waarbij er intensief contact is geweest met de bewoners van de dorpen Ten Post en Woltersum. We maken voor de dorpsvernieuwing gebruik van de financiële middelen uit het Nationaal Programma Groningen (NPG);
- Samen met de regio hebben we de verlaging van de gaswinning kritisch gevolgd, en met name een goede motivering van de gaswinningsbesluiten, zodat de veiligheid van onze inwoners structureel te verbeteren;
- We zijn als regio betrokken geweest bij de nieuwe governance-structuur in het aardbevingsdossier, op basis waarvan de NCG vanaf 1 januari 2020 de uitvoeringsorganisatie van de versterkingsopgave is geworden en er een programmabureau voor het Nationaal Programma Groningen is gestart;
- Nu de Nieuwbouwregeling formeel is afgelopen, blijven wij er bij het Rijk op aandringen dat er een goede publieke regeling komt (zonder einddatum) die ook de meerkosten volledig dekt;
- Het aardbevingsdossier heeft zich verder ontwikkeld langs 4 sporen:
  1. Ondergrond: het kabinet zet in op snelle afbouw van de gaswinning. Omdat de schade-afhandeling en versterking punten van zorg blijven, houden wij deze afbouw scherp in de gaten;
  2. Schade: we monitoren de ontwikkeling van de schadeafhandeling door de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen, en zijn waar nodig betrokken bij de afhandeling van Acut Onveilige Situaties. We zien toe op een goede afhandeling van de resterende oude schades door NAM;
  3. Versterken: In 2019 zijn een aantal projecten in vergevorderde planvorming of start uitvoering. Hier werkten we samen met NCG, CVW en bewoners aan het uitwerken van plannen voor sloop-nieuwbouw, respectievelijk het opstarten van de dorpsvernieuwing. Bij de sloop-nieuwbouw van de Hamplaats in Ten Boer hebben we als gemeente de regie. Doel is om naast de inwoners te staan in deze ingrijpende processen. In Ten Boer en Ten Post zijn tijdelijke wisselwoningen gebouwd;

4. Toekomstperspectief (Nationaal Programma Groningen): In 2019 is de bestuursovereenkomst voor het NPG getekend, het programmakader vastgesteld en de middelen toegedeeld. Vooruitlopend op integrale programmaplannen zijn de eerste dorpsvernieuwingsprojecten in Ten Post, Ten Boer en Woltersum gefinancierd. We zijn samen met de andere gemeente in het aardbevingsgebied, de provincie Groningen en het programmabureau bezig met de verdere invulling van het Nationaal Programma.

Conclusie

Ons centrale uitgangspunt in de omgang met het gaswinning- en aardbevingsdossier is het bieden van toekomstperspectief. Zowel voor onze inwoners, die we een veilige en aardbevingsbestendige leefomgeving willen bieden, als voor onze bedrijven en kennisinstellingen die volop moeten kunnen meedoen in de transitie naar een duurzame en gasloze toekomst. Met behulp van het Nationaal Programma kunnen we daar in de komende jaren vol op inzetten. Waar mogelijk pakken we de regie in de versterkingsoperatie, waarbij onze inzet erop gericht is om de dorpen zo goed mogelijk te ondersteunen bij deze ingrijpende operatie en te komen tot integrale dorpsvernieuwing.

Bijdrage verbonden partijen

GR Veiligheidsregio Groningen	
Relevante beleidsinformatie	De Veiligheidsregio Groningen behartigt de volgende belangen: Brandweezorg (inclusief melding en alarmering meldkamer Noord-Nederland), geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing en bevolkingszorg. De Veiligheidsregio doet dit voor alle gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#). Op het terrein van veiligheid zijn meerdere verbonden partijen die er toe doen.

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	5.304	5.556	5.594	-38
10.1.1 Woninginbraken	46	46	29	17
10.1.2 Geweld	35	35	12	23
10.1.3 Toezicht en handhaving Op. Ru	3.499	3.883	3.865	18
10.1.4 Openbare Orde en Veiligheid	1.724	1.592	1.687	-96
10.2 Jeugd en veiligheid	595	595	587	9
10.2.2 Problematische jeugdgroepen	595	595	587	9
10.3 Integriteit en veiligheid	1.233	1.228	908	320
10.3.1 Georganiseerde criminaliteit	102	102	52	50
10.3.2 Mensenhandel	102	102	102	

10.3.3 (Vergunde) prostitutie	55	55	48	7
10.3.4 Hennepteelt en drugshandel	5	5	0	5
10.3.5 Actiecentrum Veiligheid en Zor	970	964	707	258
10.4 Fysieke veiligheid	18.399	18.470	18.550	-80
10.4.1 Veiligheidsregio Groningen	18.399	18.470	18.547	-78
10.4.2 Externe veiligheid	0	0	3	-3
Totaal Lasten	25.532	25.848	25.638	211
Baten				
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	2.052	2.184	2.891	706
10.1.1 Woninginbraken	0	0	0	
10.1.3 Toezicht en handhaving Op. Ru	2.052	2.184	2.874	690
10.1.4 Openbare Orde en Veiligheid	0	0	17	17
10.2 Jeugd en veiligheid	0	0	6	6
10.2.2 Problematische jeugdgroepen	0	0	6	6
10.3 Integriteit en veiligheid	522	512	390	-122
10.3.1 Georganiseerde criminaliteit	0	0	0	
10.3.2 Mensenhandel	0	0	0	
10.3.5 Actiecentrum Veiligheid en Zor	522	512	390	-122
10.4 Fysieke veiligheid	179	249	228	-22
10.4.1 Veiligheidsregio Groningen	179	249	228	-22
10.4.2 Externe veiligheid	0	0	0	
Totaal Baten	2.753	2.946	3.515	570
Totaal Saldo voor bestemming	22.779	22.903	22.123	780
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen				
Totaal onttrekkingen				
Totaal saldo na bestemming	22.779	22.902	22.123	780

Financiële toelichting

10.1 Veilige woon - en leefomgeving	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	-38	706	668

Reclamedragend straatmeubilair (V 280 duizend euro)

Naar aanleiding van het nieuwe contract reclamedragend straatmeubilair hebben wij meer inkomsten gerealiseerd in 2019. Dit bedrag is bovenop de taakstellende verhoging van 200 duizend euro voor 2019 die hiermee ook is behaald. De geplande werkzaamheden voor beheer, onderhoud en aanpassing van reclamedragend straatmeubilair zijn doorgeschoven naar 2020. Hierdoor zal het resultaat in 2020 mogelijk lager uitvallen.

Precariobelasting (V 414 duizend euro)

Er hebben in 2019 veel bouwactiviteiten plaatsgevonden en dat resulteert in een meeropbrengst van 257 duizend euro. Daarnaast zijn de terras opbrengsten 157 duizend euro hoger uitgevallen. De extra inkomsten zijn veroorzaakt door de sterk aangetrokken economie in de stad Groningen.

Overige (N 26 duizend euro)

De verschillen tellen op tot een nadeel van 26 duizend euro.

10.3 Integriteit en veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	320	-122	198

Actiecentrum voor Veiligheid en Zorg (V 136 duizend euro)

Het voordelige resultaat wordt vooral veroorzaakt door ontstane vacature vrijval. Een aantal specifieke functies hebben we in 2019 niet direct kunnen opvullen. Daarnaast hebben we lagere lasten bij detachering van derden en hebben we een deel van het budget voor de aanpak problematiek van Caribische Nederlanders niet besteed in 2019.

Overige (V 62 duizend euro)

De verschillen tellen op tot een nadeel van 62 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico Programma	Verhoging bijdrage veiligheidsregio Veiligheid
Omschrijving	De gemeente Groningen is deelnemer in de Gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). De gemeente Groningen betaalt jaarlijks een reguliere bijdrage aan de VRG. Deze bijdrage is in de meerjarenbegroting van de gemeente verwerkt. De VRG heeft zich, op basis van de recente ontwikkelingen en de BBV, genoodzaakt gezien in de jaarrekening 2019 een voorziening van ongeveer 15,2 miljoen euro te treffen inzake de kosten van de Regeling FLO-overgangsrecht 75% netto garantie (FLO2018). Het eigen vermogen van VRG wordt daardoor sterk negatief (ongeveer 10,3 miljoen euro). Zoals wettelijk geregeld moeten de deelnemende gemeenten tekorten in de GR opvangen. Op 19 juni 2019 heeft het Algemeen Bestuur van VRG de meerjarenbegroting 2020-2023 goedgekeurd en daarmee ook reeds 4,2 miljoen euro van de FLO-kosten/voorziening gedekt. In het najaar van 2020 zal VRG, in samenwerking met de deelnemende gemeenten en in overleg met de Provincie Groningen, een plan uitwerken om het negatieve eigen vermogen op te lossen. Op basis van de huidige inschatting bedraagt het risico voor onze gemeente ongeveer 3,8 miljoen euro tot 6,7 miljoen euro afhankelijk van de wijze waarop het eigen vermogen van VRG en de reeds in 2020-2023 geraamde bijdragen worden meegenomen. Voor de berekening van het weerstandsvermogen in de rekening 2019 nemen we een incidenteel risico op van 5,25 miljoen euro (gemiddelde van 3,8 miljoen euro en 6,7 miljoen euro) met een kans van voordoen van 75%.
Risicobedrag 2020	5,25 miljoen euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	5,25 miljoen euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	5,25 miljoen euro
Kans 2022	75%
Risicobedrag 2023	5,25 miljoen euro
Kans 2023	75%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2019
Actie	In het najaar van 2020 zullen we samen met de andere deelnemende gemeenten van de VRG en in overleg met de Provincie Groningen, een plan uitwerken om het negatieve eigen vermogen op te lossen.

Programma 11: Dienstverlening

We willen burgers, ondernemers en instellingen zoveel mogelijk betrekken bij het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentelijk beleid. Daarom spelen we van tevoren in op hun informatiebehoeften, zijn we transparant en staan we open voor signalen uit de samenleving.

In de informatievoorziening aan burgers en instellingen besteden we veel aandacht aan onze digitale kanalen en deze blijven we door ontwikkelen. De gemeentelijke kerntakenwebsite is hierbij belangrijk; deze is opgezet vanuit de vraag van burgers. We bundelen onze dienstverlening en voeren regie op de kwaliteit ervan.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Het programma is verder uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Visie Publieke dienstverlening](#)

[Voortgang KCC Groningen 2015](#)

[Sociale media in Groningen](#)

[Dienstverleningsconcept 2015 gemeente Haren](#)

Relevante ontwikkelingen

In 2019 hebben we aan kwaliteitsborging gedaan voor de nieuwe gemeente en ook ambitie getoond. We hebben gewerkt aan het op peil houden van de kwaliteit van de dienstverlening voor alle inwoners van de nieuwe gemeente Groningen en we zijn daarnaast ook gestart met de intensivering van de digitale dienstverlening (Coalitieakkoord). De uitvoering van deze intensivering heeft vorm gekregen in het programma Virtueel Groningen, met als ambitie om middels digitale transformatie meer integrale en passende digitale dienstverlening te leveren aan onze inwoners en ondernemers.

Naast regie voeren over de verschillende beleidsharmonisaties vanuit de drie oude gemeenten hebben we de eerste stappen gezet richting betere digitale dienstverlening. Met de herindeling van de gemeente en de digitaliserende wereld zal ook onze gemeentelijke dienstverlening moeten veranderen. We willen blijven luisteren naar de behoeften van onze inwoners en ondernemers en met ze mee bewegen. Mede door het programma Virtueel Groningen vinden we daarin ook steeds meer de landelijke verbinding met Binnenlandse Zaken en de Vereniging Nederlandse Gemeenten, want het wordt steeds duidelijker dat de uitdaging voor goede inclusieve dienstverlening er één is die de gehele overheid raakt. Een duidelijk voorbeeld van vernieuwend contact tussen inwoner en gemeente is het digitale participatieplatform Stem van Groningen, waar eind 2019 inwoners van de Oosterparkwijk middels een burgerbegroting mochten stemmen op ideeën voor hun wijk. In 2020 zullen we deze succesvolle pilot dan ook breder voortzetten.

Naast het uitwerken van de beleidsharmonisaties is in 2019 bij Burgerzaken verder ingezet op digitalisering van de lijnproducten en in het bijzonder het digitaal aangifte doen van een geboorte. Vanuit het Klant Contact Centrum en de website hebben we een begin gemaakt met het samenbrengen van alle gemeentelijke informatie richting de inwoner: Eén gemeente, één bron van informatie. In 2019 had het Noordelijk Belastingkantoor problemen in de bedrijfsvoering. Er is daar een verbetertraject ingezet dat ertoe moet leiden dat de doelstellingen die ten grondslag liggen aan de oprichting alsnog gerealiseerd worden. Dit traject loopt door in 2020.

Deelprogramma 11.1: Publieke dienstverlening

Dit deelprogramma bundelt de werkzaamheden en dienstverlening van het Klant Contact Centrum (KCC), Burgerzaken en de regiefunctie op het Noordelijk Belastingkantoor.

Beleidsvelden

- Regie dienstverlening

- Klantcontact centrum (KCC)
- Burgerzaken
- Belastingen

Met de volgende indicatoren is de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of eenmaal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Beoogd 2019	Behaald 2019
Waardering inwoners algehele gemeentelijke dienstverlening*	7,0	6,8

* De neerwaartse trend is gesignaleerd en daarom zijn er vanuit het coalitieakkoord middelen beschikbaar gesteld om dit te verbeteren (intensivering digitale dienstverlening). Ook doen we in de landelijke benchmark (6,8) niet onder voor andere gemeenten.

11.1.1 Regie dienstverlening

We willen de juiste dienstverlening bieden waarbij de vraag bepalend is voor ons aanbod. We doen dit vanuit het integrale perspectief "één organisatie, één gemeente". We werken volgens het "Click, Call, Face" principe. Click voor wie snel en wanneer het uitkomt geholpen wil worden op de website of informatie zoekt. Call (bellen) voor mensen die de benodigde informatie niet kunnen vinden of geen toegang hebben tot digitale kanalen. Face (persoonlijk contact) voor wie daar behoefte aan heeft of wanneer dat beter werkt.

We voeren actief regie op de dienstverlening en monitoren de kwaliteit. Hierbij gaat het om de kwaliteit van het Klant Contact Centrum (KCC) bij dienstverlening. Voor klantcontact hanteren we vijf aspecten:

- Eén ingang voor het publiek (per kanaal);
- Gestandaardiseerde producten en diensten;
- Voldoen aan de gestelde servicenormen;
- Dienstverlening is vraag gestuurd en integraal;
- 80% zelfstandige afhandeling door het KCC.

We meten de waardering van inwoners over de algehele gemeentelijke dienstverlening.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Klanttevredenheid publieksbalie Harm Buitenplein	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Kreupelstraat	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Haren	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Ten Boer (*)	8	-
Klanttevredenheid Digitale dienstverlening Internet	7	7
Klanttevredenheid telefoonnummer 14 050	7,5	7,5
Terugbellen binnen 24 uur (**)	100%	80%
Gemiddelde wachttijd balie (op afspraak) norm: 5 min (***)	maximaal 5	6:30
Gemiddelde wachttijd balie (vrije inloop) norm: 15 min	maximaal 15	7:36

* Vanwege technische problemen met het gebruik van onze online afsprakenplanner voor de balies in Ten Boer is het voor 2019 niet gelukt om een betrouwbaar cijfer te realiseren.

** De norm om 100% binnen 24 uur terug te bellen is niet altijd mogelijk. Bij Stadstoezicht mag bijvoorbeeld alleen de handhaver van het incident zelf terugbellen, waarbij de 24 uren termijn al wordt overschreden. Ook voor andere afdelingen is binnen 24 uur terugbellen niet altijd mogelijk om te realiseren. De Directie Publieke Dienstverlening heeft met het KCC een signaleringsfunctie binnen de organisatie met betrekking tot de kwaliteit van de dienstverlening. Afdelingen worden waar nodig

door het KCC gewezen op het niet tijdig terugbellen van de terugbel-verzoeken. Wij maken daartoe gebruik van de zaaksuite. We zien dat de verbetering in houding en gedrag een cultuurverandering vereist. Dit een langzaam proces is waar wel beweging in zit, want in 2018 behaalden we 55% en in 2019 80%. Dit laat zien dat we op de goede weg zijn en dichterbij de beoogde 100% komen.

*** De nevenlocaties van Burgerzaken (Hoogkerk, Lewenborg, Haren en Ten Boer) vereisen meer bezetting dan de beschikbare formatie, dit resulteert in onderbezetting aan de balies van de Kreupelstraat. Tevens zijn de bezoekersaantallen voor de locatie Kreupelstraat toegenomen en de bezoekersaantallen van de nevenvestigingen juist afgenomen.

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 wilden we ons richten op de doorontwikkeling van onze regiefunctie, wat is gericht op de verbetering van de dienstverlening aan inwoners en bedrijven. De regievoering op dienstverlening moest ertoe leiden dat we inzicht hebben in de ervaren kwaliteit van de gehele gemeentelijke dienstverlening.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Naast de reguliere monitoring van klanttevredenheid en landelijke benchmarking (waarstaatjegemeente.nl) hebben we verder ingezet op regievoering. Met de nieuwe visie op digitale dienstverlening en de start van Virtueel Groningen zijn we begonnen aan de beweging om de gemeentelijke dienstverlening te harmoniseren. De inwoner of ondernemer ziet één gemeente Groningen en wij willen dan ook integrale dienstverlening kunnen bieden.

Conclusie

Het jaar 2019 stond deels in het teken van kwaliteitsborging en harmonisatie. Tegelijkertijd zijn we begonnen met de transitie van onze dienstverlening, waarbij we met Virtueel Groningen nieuwe digitale manieren willen inzetten om dicht bij de behoefte van de inwoner te blijven staan. Hierin zien we ook dat toegankelijke dienstverlening voor iedereen meer aandacht vraagt. Het zorgen dat alle inwoners goed geholpen worden zal met de digitalisering een steeds groter speerpunt worden.

11.1.2 Klantcontact centrum (KCC)

Het Klant Contact Centrum (KCC) handelt eerstelijns klantcontacten af. Dit gebeurt via de telefoon, mail, receptiebalies en sociale media (webcare voor Twitter, Facebook en WhatsApp). We willen in 2019 de gemeentelijke bereikbaarheid verbeteren door de bundeling van telefonie (onder het centrale gemeentenummer 14050), e-mail en het optimaliseren van de centrale ontvangstbalies (recepties) aan de Kreupelstraat, Harm Buitenplein, Ten Boer en Haren. Het uitgangspunt is dat de kwaliteit van de dienstverlening naar aanleiding van de herindeling voor alle inwoners en ondernemers in Groningen, Haren en Ten Boer gehandhaafd blijft. Ook streven we ernaar om het aantal doorverwijzingen en het aantal telefoontjes terug te brengen. Dit doen we door meer directe vraagbeantwoording en het verbeteren van de digitale informatieverstrekking. Als laatste zetten we in op het terugbrengen van het aantal publieksnummers en e-mailadressen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
% beantwoorde gesprekken	95%	95%
% opgenomen gesprekken binnen 30 seconden	80%	85%
% zelfstandig afgehandelde vragen (*)	80%	50%
% beantwoorde vragen via Twitter, Facebook en WhatsApp binnen 24 uur op werkdagen	100%	100%

* Het KCC stelt zich tot doel zoveel mogelijk vragen zelfstandig te beantwoorden. Voor een groot deel van de vragen is dit niet mogelijk en wordt er doorgeschakeld naar een backoffice medewerker, aangezien het KCC niet de informatie of bevoegdheid heeft om de vraag goed te kunnen beantwoorden.

Wat wilden we bereiken in 2019?

Het jaar 2019 stond in het teken van verdere kwaliteitsverbetering. Door het aansluiten van meer processen en producten op het zaakgericht werken, wilden we het inzicht in de lopende klantzaken verbeteren. Door het invoeren van Open Vraag Spraak Herkenning (OVSH), waarmee we de vraag van de klant automatisch willen gaan analyseren, zou de vraag van de klant worden gerouteerd naar de juiste medewerker. Hiermee wilden we voor meer expertise bij het eerste klantcontact zorgen. Hierdoor verwachtten we een gerichtere vraag-beantwoording en hogere klantwaardering. We waren van plan het postkanaal over te dragen aan het KCC en te integreren in het zaakgericht werken. Tenslotte wilden we overgaan tot de aanschaf van een nieuwe concernbrede kennisbank, waardoor de informatievoorziening voor de medewerker verbeterd wordt en de klant sneller kan worden geholpen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

We hebben betere afspraken gemaakt met andere afdelingen in het kader van Zaakgericht Werken. Het kanaal post wordt nu behandeld door het KCC en we zijn begonnen met het digitaal maken van dit postproces. Verder is er een nieuwe organisatie-brede kennisbank aanbesteedt en aangeschaft, welke in 2020 wordt geïmplementeerd. Uiteindelijk is wegens te hoge kosten het OVSH-traject bevroren totdat er een realistische optie op tafel ligt.

Conclusie

Het KCC heeft meer regie op het gemeentelijk klantcontact gekregen door betere afspraken te maken binnen zaakgericht werken. Daarnaast is het kanaal post binnen het KCC gebracht. Het opzetten van de beoogde kennisfabriek zal in 2020 een verder vervolg krijgen en tot een volgende kwaliteitsverbetering leiden.

11.1.3 Burgerzaken

Als gemeente geven wij persoonsdocumenten af zoals paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen. Ook zijn wij verantwoordelijk voor het bijhouden van de registers van de Burgerlijke stand en de Basisregistratie personen (BRP) en organiseren wij verkiezingen en referenda. Jaarlijks ontvangen wij ongeveer 172.000 klanten aan de Kreupelstraat en in de wijkservicecentra Hoogkerk en Lewenborg. In verband met de gemeentelijke herindeling zal deze dienstverlening per 1 januari 2019 ook plaatsvinden op de publiekslocaties in Haren en Ten Boer. Uitgangspunt is dat de te bieden dienstverlening op locaties van Haren en Ten Boer ten opzichte van 2018 voorlopig ongewijzigd blijft.

We doen ons werk volgens de voorschriften en de kwaliteitsnormen zoals verwoord in [11.1.1 Regie dienstverlening](#). De meeste frontofficetaken hebben te maken met de afgifte van documenten, werkzaamheden burgerlijke stand en de basisregistratie personen (BRP). We voeren onze taken tijdig, juist en rechtmatig uit. We willen bereiken dat de klanten tevreden zijn over de dienstverlening aan de balies. We streven in 2019 opnieuw naar een waardering van tenminste een 8 met betrekking tot de klanttevredenheid. We willen de kwaliteit van de Basisregistratie personen op peil houden en in 2019 daarom minimaal voldoen aan de norm: goed. Ook houden wij de kwaliteit van de reisdocumenten op peil en voldoen we in 2019 minimaal aan de norm: goed.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd 2019	Behaald 2019
Klanttevredenheid burgerzaken Kreupelstraat	8	8
Kwaliteit Basisregistratie Personen (BRP)	Goed	Goed
Kwaliteit Reisdocumenten (PNIK)	Goed	Goed

Wat wilden we bereiken in 2019?

In het klanttevredenheidsonderzoek wilden we een 8 behalen. We wilden in ieder geval het huidige niveau van de kwaliteit van de Basisregistratie personen handhaven en daarmee in 2019 minimaal voldoen aan de wettelijke norm 'goed'. Een ander doel was het verder digitaliseren van onze dienstverlening bij Burgerzaken.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Een van de doelen in 2019 was het verder digitaliseren van onze dienstverlening bij Burgerzaken. Met de verdere invoering van het systeem iBurgerzaken is in 2019 mogelijk gemaakt dat online een reisdocument of rijbewijs kan worden aangevraagd en digitaal geboorteaangifte kan worden gedaan.

De verkiezingen van de leden van Provinciale Staten van Groningen en de Waterschapsverkiezingen op 20 maart 2019 en de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement op 23 mei 2019 zijn in de gemeente Groningen goed verlopen. Bij alle drie verkiezingen is een rechtmatige uitslag vastgesteld.

Conclusie

Burgerzaken heeft in 2019 haar klanttevredenheid van een 8 weten te handhaven en daarnaast weer een aantal producten digitaal beschikbaar gesteld voor onze inwoners, in het bijzonder de geboorteaangifte. Verder zijn er met succes op twee momenten drie verschillende verkiezingen georganiseerd.

11.1.4 Belastingen

Als gemeente leggen we sinds de start van het Noordelijk Belastingkantoor niet meer zelf de gemeentelijke belastingaanslagen op, maar hebben we een regie voerende rol. We werken samen met het Noordelijk Belastingkantoor op de wettelijke betrouwbaarheids- en kwaliteitsnormen.

Met de onderstaande indicatoren is de voortgang van dit beleidsveld in 2019 gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Beoogd	Behaald
	2019	2019
% realisatie belastingopbrengst	100%	102%
% bezwaarschriften afgedaan binnen gestelde termijn (*)	100%	75%
Oordeel Waarderingskamer op basis van audit	Goed	Goed
Aantal particuliere woningbezitters dat WOZ-wijzigingen voor eigen pand doorgeven	5%	5%

* In 2018 werd 45% van de bezwaarschriften binnen de termijn afgedaan en in 2019 alweer 75%. Dit is nog niet de beoogde 100%, maar met de maatregelen die bij het NBK zijn genomen is er met deze indicator een duidelijke verbetering zichtbaar.

Wat wilden we bereiken in 2019?

We wilden er vanuit onze regierol op blijven sturen dat het Noordelijk Belastingkantoor de doelstellingen ging realiseren die ten grondslag liggen aan de oprichting. In 2018 zijn er bij het Noordelijk Belastingkantoor achterstanden ontstaan. Het bestuur heeft daarin Berenschot opdracht gegeven onderzoek te doen naar de bedrijfsvoering en organisatiecultuur. Verder wilden we in 2019 verdere beleidsharmonisatie doorvoeren wat betreft de belastingtarieven voor de nieuwe gemeente Groningen.

Wat hebben we hier voor gedaan?

Het Noordelijk Belastingkantoor kampt vanaf de oprichting met problemen in de bedrijfsvoering waardoor achterstanden zijn ontstaan. Het bestuur heeft maatregelen genomen die ertoe moeten leiden dat het Noordelijk Belastingkantoor weer in control komt en de doelstellingen die ten grondslag hebben gelegd aan de oprichting alsnog gerealiseerd worden. De uitvoering van de maatregelen vergt een extra financiële inspanning van de eigenaren. De gemeenteraad heeft op 30 oktober 2019 ingestemd met het Groningse deel daarvan, maar

verwacht wel constante aandacht voor een efficiënte besteding en de daarvoor te leveren prestaties. In het kader daarvan rapporteren we de raad driemaandelijks, en hebben we continue aandacht voor eventuele verbeteringen en versimpelingen in de processen van het Noordelijk Belastingkantoor.

Verder hebben particuliere woningeigenaren in 2019 weer de mogelijkheid gehad zelf de voorlopige WOZ-waarde van hun woning te controleren (interactieve WOZ). Voor de inwoners van de oude gemeenten Haren en Ten Boer was dit nieuw. Met deze interactieve Waardering Onroerende Zaken maken we een betere dienstverlening en een vorm van selfservice mogelijk.

Conclusie

In 2019 hebben we met maatregelen stappen gezet om het Noordelijk Belastingkantoor weer richting haar doelstellingen te laten bewegen. Verder is er in het kader van de hervormingen besloten om de OZB-inkomsten uit woningen met 10% te verhogen en zijn bedrijven in Haren en Ten Boer door de noodzakelijke harmonisatie van de OZB-tarieven meer OZB gaan betalen. Voor deze bedrijven is een compensatieregeling getroffen zodat zij geleidelijk toegroeien naar het hogere OZB-niveau.

Deelprogramma 11.2: Communicatie met de burger

Burgers en bedrijven communiceren op veel manieren met de gemeente. Als ze zelf informatie zoeken of een dienst van ons afnemen, maar ook als de gemeente contact zoekt met burgers om ze te informeren of iets te vragen. We willen in al deze contacten herkenbaar en open zijn. In onze communicatie maken we politieke keuzes zichtbaar.

Beleidsvelden

- Faciliteren (digitale) informatievoorziening

11.2.1 Faciliteren (digitale) informatievoorziening

Digitale informatie verstrekken we vooral via de [gemeentelijke website](#) en onze digitale (gebieds)nieuwsbrieven. De website van Groningen is een 'toptakenwebsite', met die producten waar de burger om vraagt en geschreven in gewoon Nederlands. Gemakkelijk te vinden, goed te begrijpen en ook toegankelijk voor mensen met een beperking. Online communiceren we via sociale media: Twitter, Instagram, Facebook en WhatsApp. We blijven onze digitale informatievoorziening verbeteren, zodat we aansluiten bij de digitalisering van de maatschappij.

Zie 11.1.1 ([regie op dienstverlening](#)): indicator "klanttevredenheid digitale dienstverlening Internet".

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2019 wilden we als gevolg van voortschrijdende beleidsharmonisatie de informatie op de website verder integreren, actualiseren en aanpassen. Ook wilden we onderzoeken welke delen van de website in het Engels aangeboden moeten worden, om de dienstverlening aan internationals te vergroten. We verbeterden de toegankelijkheid van de website zodat deze voldoet aan de nieuwe Europese regelgeving op dit gebied. We wilden dit voor 2020 op orde hebben. Verder onderzochten we in hoeverre de Buzz voor de lezer een meerwaarde heeft. Op basis van dit onderzoek bekijken we of we de frequentie gaan verhogen. Ook breidden we de Newsroom050 uit tot een dagelijkse bezetting die het grondgebied van de nieuwe gemeente Groningen bestrijkt.

Tot slot breidden we het aantal gebiedsnieuwsbrieven uit met twee, zodat we ook de inwoners van Ten Boer en Haren deze gebiedsgerichte service kunnen bieden.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 hebben we, meelopend met het tempo van de beleidsharmonisatie, de informatie op de gemeentelijke website verder geïntegreerd, geactualiseerd en aangepast. Daarnaast hebben we onderzocht welke delen van de

website we in het Engels voor onze internationals moeten aanbieden en wat daarvoor technisch nodig is. We werken hierin samen met het Engelstalige deel van de portal Groningen.nl. Verder hebben we de toegankelijkheid van de website verbeterd. We gaan hiermee door, zodat de website in 2020 voldoet aan de nieuwe Europese wetgeving op dit gebied.

We hebben lezersonderzoek verricht onder de ontvangers van de Buzz, het wekelijks overzicht van de gesprekken op Social media. Daaruit bleek dat de Buzz wordt gewaardeerd, en de frequentie van 1x per week voor de lezers voldoende is. Deze frequentie zetten we daarom voort. Tevens is de bezetting van de Newsroom050 uitgebreid; de Newsroom is nu actief van maandag tot en met donderdag.

Per 1 januari 2019 is het aantal gebiedsnieuwsbrieven uitgebreid tot 7, zodat het volledige grondgebied van de gemeente Groningen gedekt is. Het aantal abonnees is in de loop van 2019 met zo'n 16% gestegen, tot bijna 15.000.

Conclusie

Onze digitale informatievoorziening voldoet aan de behoefte van onze inwoners. We werken voortdurend aan verdere verbetering en spelen daarbij in op ontwikkelingen in de organisatie en in de maatschappij.

Bijdrage verbonden partijen

GR Noordelijk Belastingkantoor	
Relevante beleidsinformatie	Het Noordelijk Belastingkantoor voerde in 2019 voor de nieuwe gemeente Groningen en de drie noordelijke waterschappen de belastingtaken uit tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Dit gebeurt door de combinatie van de belastingaanslagen op één aanslagbiljet zodat heffing- en invorderingsactiviteiten slechts één keer plaats hoeven te vinden.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Het Noordelijk Belastingkantoor heeft te maken met achterstanden. In 2019 is een traject gestart dat ertoe moet leiden dat doelstellingen uit het bedrijfsplan alsnog gerealiseerd worden. Dit traject loopt door in 2020.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Vershil
Lasten				
11.1 Publieke dienstverlening	14.662	14.629	14.710	-81
11.1.1 Regie dienstverlening	717	707	459	248
11.1.2 Klantcontact centrum(KCC)	166	2.296	2.323	-27
11.1.3 Burgerzaken	8.811	6.851	7.128	-277
11.1.4 Belastingen	4.967	4.775	4.800	-24

11.2 Communicatie met de burger	88	88	145	-57
11.2.1 Faciliteren (digitale) informa	88	88	145	-57
Totaal Lasten	14.750	14.717	14.854	-137
Baten				
11.1 Publieke dienstverlening	4.466	4.702	4.965	264
11.1.1 Regie dienstverlening	118	108	72	-36
11.1.2 Klantcontact centrum(KCC)	28	80	91	12
11.1.3 Burgerzaken	2.995	3.165	3.463	298
11.1.4 Belastingen	1.325	1.349	1.339	-10
11.2 Communicatie met de burger	0	0	2	2
11.2.1 Faciliteren (digitale) informa	0	0	2	2
Totaal Baten	4.466	4.702	4.968	266
Totaal Saldo voor bestemming	10.284	10.015	9.886	129
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal saldo na bestemming	10.284	10.015	9.886	129

Financiële toelichting

11.1 Publieke dienstverlening	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	-81	264	183

Huwelijken (N 47 duizend euro)

Het aantal huwelijksvoltrekkingen in de gemeente Groningen is de laatste jaren stabiel: gemiddeld 650 per jaar. We constateren wel dat burgers steeds vaker kiezen voor het gratis huwelijk of het goedkope baliehuwelijk. De duurdere huwelijken met volledige ceremonie op de aangewezen en de vrije locaties nemen af. Dit is een landelijke trend. De keuze voor de goedkopere huwelijken heeft als financieel effect dat er 47 duizend euro minder legesopbrengsten worden gerealiseerd.

Wijkservicecentra (N 80 duizend euro)

Voor 2019 is een bezuinigingstaakstelling opgenomen voor de sluiting van de wijkservicecentra Hoogkerk en Lewenborg van 80 duizend euro. Oorspronkelijk komt deze taakstelling uit bezuinigingsmaatregelen van 2016, welke vanaf 2019 structureel zouden worden gerealiseerd. In 2019 is de bezuinigingstaakstelling niet gehaald. In 2020 zal deze bezuiniging worden betrokken bij de in de begroting 2020 opgenomen hervormingen over publieke dienstverlening en de kosten van de gemeentelijke loketten.

Virtueel Groningen (digitale dienstverlening) (V 265 duizend euro)

Het project Virtueel Groningen (digitale dienstverlening) is later van start gegaan dan gepland en hierdoor valt er 265 duizend euro vrij in 2019. Virtueel Groningen is een meerjarig project tot 2023.

Leges Burgerzaken (V 80 duizend euro)

In verband met de extra afgifte van met name reisdocumenten en rijbewijzen in 2019 zijn er extra leges ontvangen. Een gedeelte van deze leges; de rijksleges worden afgedragen aan het rijk.

WOZ taxaties (N 150 duizend euro)

Gemeenten zijn verplicht om vanaf 1 januari 2022 alle woningen op basis van oppervlakte te waarderen in plaats van op inhoud. Het vaststellen van de WOZ-waarde van woningen in de oude gemeente Groningen vond altijd al plaats op basis van oppervlakte, maar in de oude gemeenten Haren en Ten Boer werd getaxeerd op basis van kubieke meters. Daar moet voor de WOZ-taxaties een transitie plaatsvinden van inhoud naar oppervlakte. Deze werkzaamheden zijn eind 2019 uitgevoerd in plaats van 2020. Hierdoor verschuiven de lasten van 2020 naar 2019, dit levert in 2019 een nadelig resultaat op van 150 duizend euro.

Overige (V 115 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een voordeel van 115 duizend euro.

Programma 12: College, raad en gebiedsgericht werken

In het programma College, Raad en Gebiedsgericht werken richten we ons op de partners die College en Raad ondersteunen (zoals de griffie en de ombudsman). Daarnaast verantwoorden we in dit programma de financiën van gebiedsgericht werken. Het beleid van gebiedsgericht werken is opgenomen in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Voor dit programma's zijn geen beleidsnota's.

Relevante ontwikkelingen

De laatste jaren zijn er diverse landelijke rapporten verschenen over de lokale democratie en de rol van de gemeenteraad. Samen met de gemeenteraad heeft de griffie gekeken wat dit betekent voor de gemeenteraad en de ondersteuning van de raad. Verder is er in de commissie werkwijze raad door de raadsleden zelf nagedacht, met ondersteuning van de griffie, over de eigen rol en taken, het verbeteren en vernieuwen van de eigen werkwijze en het aansluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen. De nieuwe werkwijze van de raad, met aandacht voor efficiënter en flexibeler vergaderen en meer contact met de inwoners van de gemeente, zal in 2020 verder gestalte krijgen.

Deelprogramma 12.1: College van Burgemeester en wethouders en Gemeenteraad

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) komt met heldere voorstellen aan de gemeenteraad, waarin alternatieve scenario's zijn opgenomen. Er wordt goed geluisterd. De omgang in het college van B&W, in de gemeenteraad en met elkaar is collegiaal. Openheid, transparantie, en eerlijkheid kenmerken de houding en het gedrag van het college van B&W en gemeenteraad.

Beleidsvelden

- Gemeenteraad en griffie
- College van burgemeester en wethouders
- Gemeentelijke ombudsman
- Concernstelposten

12.1.1 Gemeenteraad en griffie

De griffie ondersteunt de gemeenteraad zo goed mogelijk bij diens werk, niet alleen in logistieke zin, maar ook procesinhoudelijk. Dat betreft de vergaderingen en alles wat daarbij hoort. Verder denkt de griffie mee over de wijze waarop de raad zou moeten en kunnen meebewegen met diverse maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat wilden we bereiken in 2019?

- De raad wordt op belangrijke besluitmomenten in stelling gebracht met adequate informatie, geschikt voor het voeren van een politiek debat op hoofdlijnen;
- De lange-termijnagenda biedt een goed overzicht van de te bespreken agendapunten voor de komende tijd. Daarbij is ook ruimte voor actieve input vanuit de raad;
- De raad maakt duidelijke, afgewogen keuzes ten aanzien van de eigen werkwijze en het inzetten van eigen instrumenten zoals hierboven genoemd;

- De inwoners van de gemeente Groningen weten de raad goed te vinden zodat de betekenis van de raad aan bekendheid wint in de gemeente;
- Na de zomer 2019 is er adequate alternatieve huisvesting voor de raad beschikbaar.

Wat hebben we hier voor gedaan?

- De griffie heeft zich in 2019 gericht op de nieuwe raad die na verkiezingen als gevolg van de herindeling in november 2018 hebben plaatsgevonden. Met een uitgebreid introductieprogramma zijn de raadsleden (voor het eerst 45) ondersteund om snel op de belangrijke dossiers ingevoerd te raken en zo de politieke discussie op de verschillende thema's met elkaar en met het college van B&W te kunnen voeren.
- Daarnaast heeft de griffie zich gericht op de reguliere zaken: het organiseren van de diverse raad- en commissievergaderingen, het zorgen voor een tijdige en juiste informatiestroom naar de raad toe en het gevraagd en ongevraagd ondersteunen van de raadsleden bij hun werk. Ook zijn er expertmeetings en hoorzittingen georganiseerd (onder andere over jeugdhulp).
- De commissie werkwijze raad heeft zich met externe ondersteuning in de persoon van Jasper Loots en met de ondersteuning vanuit de griffie beziggehouden met de gewenste vergaderwijze door de raad. Dit heeft geleid tot een voorstel aan de raad dat in januari 2020 vrijwel unaniem is aangenomen. Vanaf 1 mei 2020 zal er niet langer in commissies vergaderd worden, maar is er sprake van beeldvormende en mening vormende bijeenkomsten, met meer ruimte voor inbreng van de inwoners van de gemeente en meer flexibiliteit om onderwerpen te agenderen. Met een betere voorbereiding op de diverse onderwerpen kan de raad beter beslagen ten ijs komen wanneer er besluiten moeten worden genomen.
- In 2019 is verder veel aandacht vanuit de griffie geweest voor de Europese aanbesteding ten aanzien van het raadinformatiesysteem. Na een uitgebreide procedure heeft dit geleid tot de keuze voor een nieuwe leverancier, die vervolgens druk bezig geweest is met de inrichting van het systeem en het overzetten van een grote hoeveelheid gegevens. De griffie heeft hierbij steeds toegezien op een goede overdracht en op realisatie van wat er is uitgevraagd. Een goed werkend raadinformatiesysteem is voor de raadsleden, maar ook lijstvolgers en fractieassistenten van cruciaal belang voor het raadswerk. Vanaf 1 januari 2020 is het nieuwe raadinformatiesysteem in de lucht en is de verwachting dat de raad, na een periode van gewenning, hier goed mee uit de voeten kan.
- Door de verbouw van het stadhuis was het nodig om voor twee jaar andere vergaderlocaties voor de raad te zoeken en ruimte voor de fractie-assistenten. De griffie heeft zich hier nauw mee bezig gehouden en vanaf 1 maart 2020 zullen de commissievergaderingen aan de Radesingel plaatsvinden en de raadsvergaderingen bij de provincie aan de Sint Jansstraat. Alle gebruikelijke voorzieningen moeten daarbij aanwezig zijn en goed werken, zoals microfoons, stemsysteem en internetuitzending. De griffie heeft samen met collega's hieraan gewerkt om dit tijdig voor elkaar te krijgen.
- Ook in 2019 zijn er vele gasten van de raad, groepen jongeren en kinderen van scholen over de vloer in het stadhuis geweest om uitleg te krijgen over hoe de raad werkt, een vergadering bij te wonen en/of een deel van de vergadering na te spelen. Dit aantal gaat richting de duizend personen. Verder zijn er vanuit de griffie vele werkbezoeken georganiseerd, waardoor de raadsleden op vele plekken in de stad gesprekken zijn aangegaan met organisaties en inwoners, naar presentaties hebben geluisterd en ter plekke hebben gekeken hoe uitvoering wordt gegeven aan door de raad vastgesteld beleid.
- Verder heeft de vertrouwenscommissie zich met succes en met ondersteuning van de griffier beziggehouden met de zoektocht naar een nieuwe burgemeester, en was er het afscheid van de vorige burgemeester.

Conclusie

Het eerste jaar van de herindeling is goed verlopen, de raad is op de juiste momenten in positie gebracht. Ondertussen hebben ook de reguliere vergaderingen en werkbezoeken plaatsgevonden.

12.1.2 College van Burgemeester en wethouders van Burgemeester en wethouders

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) werkt op basis van het coalitieakkoord en hanteert een bestuursstijl die ruimte geeft aan inbreng, wijziging, verbetering en coproductie met belangenorganisaties, bewoners, deskundigen, ondernemers. Voorstellen worden in een vroeg stadium aan hen voorgelegd. Het college van B&W is daarnaast lid van een aantal externe partijen en samenwerkingsverbanden.

12.1.3 Gemeentelijke ombudsman

De ombudsman behandelt ter uitvoering van de opdracht van de raad, als externe instantie klachten van burgers over gedragingen van de gemeente. De grondslag daarvoor ligt in hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht. De gedragingen van de gemeente worden getoetst aan de normen van behoorlijkheid. De ombudsman is onafhankelijk en onpartijdig en heeft oog en oor voor de burgers die er met de gemeente niet uitkomen.

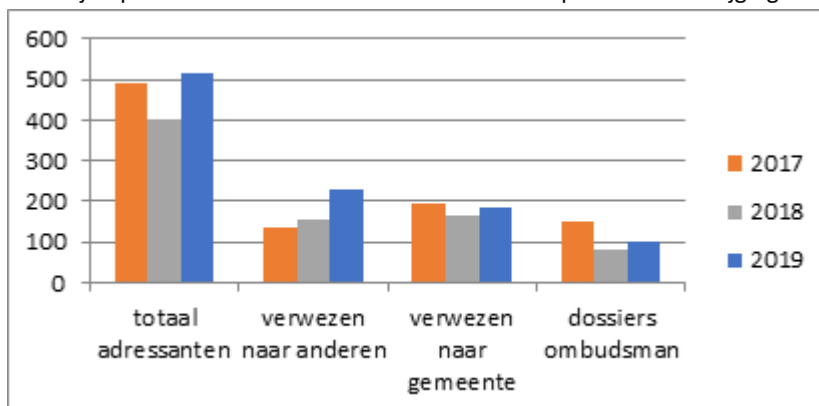
Wat wilden we bereiken in 2019?

Herstel van het vertrouwen van de burger in de gemeente is een belangrijk doel. De inzet van de ombudsman (interventie) is er daarom op gericht dat de burger zich gehoord voelt naar aanleiding van zijn klacht of probleem (uiting van onvrede). En dat het probleem wordt opgelost, er contact wordt gelegd of hersteld of een antwoord op de vraag wordt verkregen als dat bij de gemeente niet is gelukt. Het kan ook betekenen dat de zaak door de ombudsman onderzocht wordt. De uitkomst van het onderzoek kan vergezeld gaan van een oordeel, advies of aanbeveling.

Wat hebben we hier voor gedaan?

In 2019 was de gemeentelijke herindeling een feit. De voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer zijn op 1 januari samen verder gegaan als nieuwe gemeente Groningen. De ombudsman en plaatsvervanger zijn per die datum voor 6 jaar benoemd voor de nieuwe gemeente.

In de hieronder gepresenteerde cijfers is te zien dat het aantal mensen dat de ombudsman benaderd heeft voor de gemeente in 2019 iets hoger ligt dan in 2017 toen WIJ en Belastingen nog onderdeel waren van de gemeente. Inclusief WIJ en het Noordelijk Belastingkantoor lag het totaal aantal adressanten in 2019 aanzienlijk hoger, namelijk op 707. Verder is te zien dat 2019 in alle opzichten een stijging laat zien ten opzichte van 2018.

De ombudsman heeft voor de gemeente 102 dossiers in behandeling genomen (stijging 23%). Daarvan zijn er 6 doorgeschoven naar 2020. In totaal zijn er 157 dossiers afgehandeld (= incl. WIJ, NBK, Beschermd wonen, GGD). In het kader van de verwijfsfunctie (kenbaarheidsvereiste) zijn er 186 mensen verwezen naar de gemeente (lijke klachtenfunctionaris).

Conclusie

De cijfers van 2017, 2018 en 2019 zijn in zoverre vergelijkbaar dat ze weliswaar alleen betrekking hebben op de gemeente, maar dat de gemeente zelf nogal is veranderd. In 2018 vielen WIJ en de Belastingen af door verzelfstandiging. In 2019 was er de herindeling. Gezien de stijging in werkzaamheden mag duidelijk zijn dat een onafhankelijke klachtinstantie belangrijk is voor de mensen die te maken hebben met de gemeente. Dit blijkt vooral uit het aantal mensen dat de ombudsman heeft benaderd. Dat aantal lag aanzienlijk hoger dan het jaar ervoor. Ook dit jaar steeg het aantal fysieke bezoekers flink. In 2018 met 30%, in 2019 met 33%.

De voormalige gemeente De Marne is opgegaan in de nieuwe gemeente Het Hogeland. Deze gemeente maakt geen gebruik meer van de Groninger ombudsman.

12.1.4 Concernstelposten

Begrotingsposten die nog niet direct aan een beleidsveld (kunnen) worden overgeheveld, worden eerst op het beleidsveld Concern-stelposten begroot.

Deelprogramma 12.2 Gebiedsgericht werken

De gebiedsprogramma's zijn te vinden in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Deze paragraaf kent een algemeen en een gebied specifiek deel. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de gemeente en beschrijven we de inzet van een aantal budgetten, voor brede inzet in de wijk - zoals wijkcompassen, wijkcommunicatie en democratische vernieuwing. Daarna verantwoorden we per gebied de inzet in onze wijken en dorpen. We onderscheiden zeven gebieden: [Centrum](#), [Oude Wijken](#), [Zuid](#), [Oost](#), [West](#), [Haren](#) en [Ten Boer](#).

Bijdrage verbonden partijen

Vereniging Groninger gemeenten	
Relevante beleidsinformatie	De vereniging behartigt de belangen van 12 Groninger gemeenten. Concreet doet het VGG Bureau dit door te coördineren dat belangen bij elkaar komen, de kennis wordt gedeeld en de projecten worden begeleid. Daarvoor organiseert het VGG Bureau bijeenkomsten, zorgt voor agendering en vastlegging van de afspraken en het onderhouden van het bestuurlijk-ambtelijk netwerk in en buiten de provincie.
Beleidsrisico	geen

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Vershil
Lasten				
12.1 College en Raad	11.751	10.994	9.783	1.211
12.1.1 Raad en griffie	2.619	2.653	2.727	-75
12.1.2 College	9.783	8.901	8.974	-73
12.1.3 Ombudsman	369	395	350	45
12.1.4 Concernstelposten	-1.020	-954	-2.268	1.314

12.2 Gebiedsgericht werken	5.614	5.261	4.377	884
12.2.1 Algemeen	5.614	5.261	4.377	884
Totaal Lasten	17.365	16.255	14.160	2.095
Baten				
12.1 College en Raad	1.178	1.178	343	-835
12.1.1 Raad en griffie	0	0	1	1
12.1.2 College	0	0	342	342
12.1.3 Ombudsman	4	4	0	-4
12.1.4 Concernstelposten	1.174	1.174	0	-1.174
12.2 Gebiedsgericht werken	165	165	237	72
12.2.1 Algemeen	165	165	237	72
Totaal Baten	1.343	1.343	581	-763
Totaal Saldo voor bestemming	16.021	14.912	13.579	1.333
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	8.283	9.629	9.629	0
Totaal onttrekkingen	21.333	39.856	39.856	0
Totaal saldo na bestemming	2.972	-15.315	-16.648	1.333

Financiële toelichting

12.1 College van Burgemeester en wethouders en gemeenteraad	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	1.211	-835	376

Nominale compensatie (N 244 duizend euro)

De in de begroting 2019 verwerkte loon- en prijsontwikkelingen over 2018 en 2019 stellen we bij. Voor 2018 is sprake van een gestegen prijspeil, voor 2019 is rekening gehouden met hogere sociale premies (ABP). Dat leidt op dit programma tot een nadeel op de lasten van 270 duizend euro. In de begroting stond nog een restbedrag van 26 duizend euro. Per saldo is sprake van een nadelig resultaat van 244 duizend euro.

BTW sportbesluit (V 118 duizend euro)

Het kabinet heeft besloten tot een gewijzigd btw-tarief op de sport per 1 januari 2019. Dit heeft onder andere als gevolg dat de inkomsten uit sport niet meer belast hoeven te worden met btw. Besloten is de tarieven te handhaven waardoor er extra inkomsten worden gegenereerd. Voor een deel worden deze extra inkomsten ingezet voor de kapitaallasten vervanging kunstgrasvelden. Het resterend voordeel bedraagt 298 duizend euro voor 2019 en 180 duizend euro voor de daarop volgende jaren. Het bedrag van 180 duizend euro is ingezet ter dekking van de gemeentebegroting 2019. Voor 2019 valt daarmee eenmalig 118 duizend euro vrij.

Bezuinigingen op de organisatie (N 227 duizend euro)

In de begroting is een bezuinigingsopgave voor onze organisatie opgenomen. Op dit deelprogramma noteren wij een incidenteel nadeel van 227 duizend euro. In het hoofdstuk over de bezuinigingen worden de totale resultaten gepresenteerd, dus inclusief de afwijkingen op de overige programma's.

Aanbestedingsvoordeel inleen (N 375 duizend euro)

De bezuiniging op de organisatie vullen wij voor een deel in door een aanbestedingsvoordeel op inleenkrachten van Randstad. De taakstelling ad 800 duizend euro is gebaseerd op een goedkoper inleencontract van Randstad per 1 september 2017. De besparing geldt alleen voor nieuwe inleenovereenkomsten vanaf die datum. Veel oude

overeenkomsten lopen echter nog door en daarvoor geldt het voordeel niet. Daarom hebben wij dit jaar nog een nadeel op deze taakstelling van 375 duizend euro.

Overig (V 148 duizend euro)

Aan overige afwijkingen hebben wij een voordeel van 148 duizend euro. Dit voordeel bestaat uit overdekking op andere maatregelen ad 43 duizend euro, incidentele vrijval projectkosten ad 100 duizend euro en incidentele vrijval op het weglekbudget voor bezuinigingen van 5 duizend euro.

BTW-compensatiefonds (V 376 duizend euro)

Het voordeel op de BTW-compensatie wordt veroorzaakt door hogere investeringen in de riolering dan geraamd. De sanering van de riolering heeft niet ieder jaar een gelijkmatige omvang. De hogere investering - en daarmee teruggave BTW - is veroorzaakt doordat enkele grote projecten (Kostverloren en Korreweg) in 2018 waren begroot maar voor een groot deel in 2019 zijn uitgevoerd.

Flankerend beleid (V 1,547 miljoen euro)

Om de kosten van de herplaatsing van medewerkers in 2019 te kunnen dekken is het volledige saldo van de reserve ad 1,88 miljoen euro bij de primitieve begroting onttrokken en als budget beschikbaar gesteld. Er is voor 333 duizend euro een beroep op het budget gedaan; 132 duizend euro voor de mobiliteitspool, 83 duizend euro ten behoeve van de reorganisatie bij HRM en 118 duizend euro voor diverse individuele contracten.

Gemeentelijke herindeling (N 1,516 miljoen euro)

Ter dekking van de herindelingskosten stelt het ministerie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voor de periode 2017-2022 middelen ter beschikking. Vanwege de korte doorlooptijd lopen deze rijksbijdragen niet gelijk op met de gemaakte en te maken kosten. Hierdoor is er in 2019 een tekort van ongeveer 1,5 miljoen euro. In de periode 2020-2022 worden de resterende rijksbijdragen ontvangen, waaruit de overschrijdingen van 2018 en 2019 kunnen worden gedekt.

Trainees (V 573 duizend euro)

In 2019 was een budget beschikbaar van 450 duizend euro incidenteel en 300 duizend euro structureel. Van het totaalbudget ad 750 duizend euro is 250 duizend euro besteed. Planvorming en besteding sloten niet aan, waardoor in de werkelijkheid circa 500 duizend euro niet besteed is. Daarnaast is er een voordeel van 70 duizend euro op stadstalenten, omdat niet alle plekken zijn toegewezen.

Wachtgeld / pensioenen bestuurders (N 351 duizend euro)

Op de wachtgeldten voor de wethouders is een vrijval van 227 duizend euro. De voorziening voor de wethouderspensioenen moest echter, vanwege dalende rente, opgehoogd worden met ongeveer 1,4 miljoen euro. Voor ruim de helft is dit gedekt door vrijval met betrekking tot oud gemeente Haren en andere bestaande middelen. Dit levert een nadeel op van 578 duizend euro. Per saldo is het nadelig resultaat daarmee 351 duizend euro.

Extra Beleid: Strategische positionering (V 44 duizend euro)

In 2018 is hiervoor incidenteel 200 duizend euro beschikbaar gesteld, onder andere voor het aantrekken van een tijdelijk lobby coördinator, die richting geeft aan toekomstig gemeentelijk lobbybeleid. Het in 2019 nog resterende budget van 136 duizend euro is niet volledig benut. Het voordeel bedraagt 44 duizend euro.

Overig (V 56 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 56 duizend euro.

12.2 Integraal gebiedsgericht werken	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	884	72	956

Gebiedsgericht werken (V 314 duizend euro)

Doorlopende exploitatie projecten gebiedszaken (N 177 duizend euro)

De projecten Buurtaccommodaties Oosterparkwijk, Heerdenaanpak en Coöperatieve wijkraad zijn door uw raad aangemerkt als meerjarig projecten. Middelen hiervoor blijven beschikbaar gedurende de looptijd van het project en zijn in voorgaande jaren toegevoegd aan de reserve gebiedsgericht werken.

Middelen uitvoering gebiedsprogramma (V 109 duizend euro)

Van het budget dat in 2019 beschikbaar is gesteld voor het gebiedsprogramma resteert nog 109 duizend euro. Reden hiervoor is dat sommige programmaonderdelen niet binnen dit kalenderjaar gerealiseerd zijn en pas volgend jaar hun beslag zullen krijgen.

Multifunctionele Accommodatie De Wijert (V 200 duizend euro)

Op 30 mei 2018 heeft de raad besloten tot de realisatie van de Multifunctionele Accommodatie (MFA) De Wijert. Ter dekking van de kapitaallasten van de investering dient uit het budget voor 2019 een bijdrage van 200 duizend euro uit het wijkbudget stadsdeel zuid toe te worden gevoegd aan de bekleemde reserve MFA de Wijert.

Investeringsprojecten openbare ruimte (V 254 duizend euro)

Vanuit het gebiedsprogramma wordt een bijdrage geleverd aan investeringen in de openbare ruimte voor onder andere speelvoorzieningen. Ter dekking van de kapitaallasten van deze investeringen dient de bijdrage ad 254 duizend euro te worden toegevoegd aan de hiermee in verband staande bekleemde reserve. Omdat lopende het jaar nog niet duidelijk was welke projecten wel en niet zouden worden gerealiseerd heeft deze storting nog niet plaats gevonden.

Transitie maatschappelijk vastgoed Beijum (N 72 duizend euro)

Op 28 maart 2017 heeft het college besloten (collegevoorstel "Afkkoop huurcontract Gezondheidscentrum Emingaheerd 8") het restant van het krediet (241 duizend euro) voor de transitie maatschappelijk vastgoed in Beijum beschikbaar te houden voor de afronding. Het gereserveerde bedrag staat in de reserve gebiedsgericht werken. De kosten die in 2019 ten laste van dit budget gemaakt zijn bedragen 72 duizend euro.

Bedrijfsvoering Gebiedszaken (V 607 duizend euro)

Voor personele capaciteit (uitbreiding van gebiedsteams Haren en Ten Boer en met een plus van de domeinen) is voor 2019 een bedrag van 1,257 miljoen euro beschikbaar gesteld. Vanwege de start van het nieuwe college halverwege het jaar is ruim 600 duizend euro nog niet besteed.

Overig (V 35 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 35 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Bij voorgaande begrotingen tot en met 2020 zijn bezuinigingsmaatregelen vastgesteld. Niet alle voorgenomen bezuinigingen worden volledig en/of in het gewenste tempo gerealiseerd. We hebben elke nog niet gerealiseerde bezuinigingsmaatregel nog te realiseren bezuinigingsmaatregel beoordeeld. Dit leidt tot een risico van 9,5 miljoen euro in 2020 oplopend tot 12,5 miljoen euro in 2023. Het risico loopt op omdat in het coalitieakkoord is afgesproken voor een periode van 3 jaar geen volledige loon- en prijscompensatie toe te passen. Dit leidt tot een efficiency taakstelling op de organisatie van 1,6 miljoen euro in 2020, 3,0 miljoen euro in 2021 en 4,7 miljoen euro vanaf 2022. Daarnaast is in de begroting 2020 een bezuiniging op de organisatorische inrichting vastgesteld van 2,250 miljoen euro in 2021 oplopend tot 3 miljoen euro in 2023. Bij het bepalen van het risico is per maatregel rekening gehouden met de kans van optreden. Voor de bepaling van het benodigd weerstandsvermogen wordt de uitkomst daarom volledig (= 100%) meegenomen.
Risicobedrag 2020	9,5 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11,5 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,7 miljoen euro

Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,5 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen

Naam risico	Verstreckte leningen en garanties
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In het Treasury statuut staat dat de verstrekking van leningen of garanties aan derden alleen is toegestaan vanuit de publieke taak. Het verstrekken van een lening of het afgeven van een garantie leidt voor de gemeente tot een risico dat de derde niet aan de verplichtingen kan voldoen. Gemiddeld genomen houden we rekening met een risico van 8% van de omvang van de lening/ garantie. Per geval wordt het risico afzonderlijk beoordeeld en gewaardeerd.</p> <p>In dit risico zijn alle aan verstrekte leningen/ garanties opgenomen.</p> <p>Lening Euroborg De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen. De omvang van het risico is gebaseerd op de omvang van de lening van de gemeente aan Euroborg NV verminderd met de taxatiewaarde. Eind 2019 bedraagt het risico 6,650 miljoen euro.</p> <p>We hebben een lening verstrekt aan de NV Euroborg voor het realiseren van het Topsportzorg centrum. Bij het realisatiebesluit Topsport zorgcentrum hebben we aangegeven dat deze lening niet leidt tot een noodzaak het gemeentelijk weerstandsvermogen aan te vullen. De omvang van de lening is niet hoger dan de executiewaarde van het stadion (=70% van de investeringsom). Uit het meest recent gedeedde kastroom overzicht van Euroborg NV, blijkt dat het TsZC afgelost kan zijn in 2023 (bij gelijkblijvende renteverwachtingen). Gezien de courantheid van het gebouw en de langjarige huurcontracten met onder andere VNO-NCW/MKB-Noord, geven ook de actuele ontwikkelingen geen aanleiding voor deze lening weerstandsvermogen aan te houden.</p> <p>Lening Warmtestad Het risico van de lening aan Warmtestad is meegenomen in het risico gemeentelijk aandeel Warmtestad.</p> <p>Verstreckte leningen Haren De gemeente heeft in het verleden een garantie afgegeven op een door de gemeente overgedragen leningen portefeuille van circa 2,3 miljoen euro. Daarnaast heeft de gemeente nog circa 0,6 miljoen euro aan geldleningen uitstaan. Bij het bepalen van het risico houden we rekening met een kans van optreden van 10%. Het risico komt hiermee op 0,3 miljoen euro.</p> <p>Verstreckte garanties De gemeente heeft een garantie verstrekt aan de Stichting Biblionet. Voor het bepalen van de omvang van het risico houden we rekening met de omvang van de verstrekte garantie van 855 duizend euro en een kans van 25%.</p> <p>Garantie op leningen van GEM Haren Noord Het risico is afzonderlijk opgenomen (onderdeel ruimtelijk domein)</p> <p>De omvang van de hierboven genoemde leningen waarvoor een risico is opgenomen bedraagt 10,4 miljoen euro. Rekening houdend met de kans van optreden houden we rekening met een risico van 2,2 miljoen euro. Door aflossingen neemt dit de komende jaren met circa 0,1 miljoen af.</p>
Risicobedrag 2020	2,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,1 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,0 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,9 miljoen euro
Kans 2023	100%

Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de leningen, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV. Daarnaast houden we toezicht op de financiële situatie bij de huurder van het stadion (FC Groningen). Hiertoe bespreken we twee keer per jaar de stand van zaken met de directie van FC Groningen. Voor alle uitgezette leningen en afgegeven garanties bewaken de kredietwaardigheid van de tegenpartij. Dit doen we onder ander door checks op hun financiële kengetallen.

Naam risico Programma	Opgaven Vastgoedbedrijf Diverse
Omschrijving	Het Vastgoedbedrijf is in ontwikkeling en zal de komende jaren in het teken staan van verdere professionalisering en portefeuillesturing. Doel is de kwaliteit en omvang van de vastgoedportefeuilles op een zo efficiënt en kosteneffectieve mogelijke wijze langjarig af te stemmen op de gebruikswensen en de organisatorische dynamiek, zodat korte termijn investeringen (vervanging, aan huur, onderhoud, verkoop, herontwikkeling) in een langjarig perspectief kunnen worden gewogen. Fysiek zal de voorraad stap voor stap worden getoetst op conformiteit aan wettelijke eisen. In 2019 heeft hiertoe asbest onderzoek plaatsgevonden. In 2020 zal worden gestart met brandveiligheidsonderzoek en worden meer panden worden voorzien van energielabels. In relatie hiermee zullen ook de meerjarige onderhoudsplannen nader worden gescand en verfijnd op volledigheid en kwaliteit. Dergelijke onderzoeken geven invulling aan eigenaarsverantwoordelijkheid en vormen de basis voor risicobeheersing en voorspelbaarheid van (toekomstige) keuzes en bijbehorende financiële opgaven. Het duiden van de langjarige opgaven en risico's is ook noodzakelijk om vorm te kunnen geven aan een verduurzamingsstrategie voor het gemeentelijk maatschappelijk vastgoed. Dit is (ook landelijk) een forse, kostbare en nog ongewisse opgave. Om binnen deze onzekerheid de gemeentelijke voorraad goed te kunnen positioneren en verstandige no regret maatregelen te kunnen nemen is een heldere koersbepaling onontbeerlijk. In de Vastgoednota (2019) zijn de opgaven nader gedefinieerd en is de ambitie uitgesproken om tot een meerjarenperspectief te komen, aan de hand waarvan de gemeenteraad systematisch inzicht krijgt in de risico's, opgaven en keuzes rondom de vastgoedvoorraad. Onderdeel van de Vastgoednota vormt ook de opdracht om een systematiek voor kostprijs-dekkende huur nader uit te werken en tegen de voorraad aan te houden. Ook dit zal in 2020 verder vorm krijgen. De Vastgoednota vormt het kader voor het handelen van het Vastgoedbedrijf.
Risicobedrag 2020	PM
Kans 2020	pm
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	pm
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	pm
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	pm
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico Programma	Fiscale risico's alle programma's
Omschrijving	Vennootschapsbelasting Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van deze activiteiten zal de fiscale winst moeten worden bepaald. Vpb is voor gemeenten en de belastingdienst nieuwe wetgeving. Er wordt landelijk en per gemeente op onderdelen nog steeds overleg gepleegd met de Belastingdienst over verschillen in interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien met een mogelijk effect op de omvang van de vpb-plicht.

	<p>De aangifte over het jaar 2016 is ingediend en de belastingdienst heeft daar inmiddels vragen over gesteld. Uit de vraagstelling van de belastingdienst -die overigens aan nagenoeg alle grote gemeenten zijn gesteld- blijkt dat de belastingdienst een onderneming herkent bij de volgende activiteiten: reclameopbrengsten, grondcomplexen en parkeeropbrengsten. Zodra duidelijker wordt hoe de belastingdienst oordeelt over de situatie in Groningen, kan het risico op VPB-plicht nog beter worden ingeschat.</p> <p>De aangifte VPB 2018 zal uiterlijk 1 mei 2020 worden ingediend.</p> <p>We verwachten als gemeente in totaliteit geen VPB te hoeven betalen in de eerste jaren. Het risico bestaat echter dat de Belastingdienst anders zal oordelen over de feiten. Het is derhalve wel van belang om dit risico te blijven volgen. Voor de berekening van het weerstandsvermogen is het risico op 0 gezet.</p> <p>Bij het bepalen van het weerstandsvermogen voor Haren werd rekening gehouden met een risico voor controles belastingdienst en een risico voor te betalen vennootschapsbelasting.</p> <p>Voor mogelijke controles van de belastingdienst hield Haren rekening met een structureel risico van 50 duizend euro structureel met een kans van 50%. Voor de vennootschapsbelastingplicht voor werd rekening gehouden met een structureel risico van 200 duizend euro met een kans van 75%.</p> <p>Vooralsnog handhaven we deze risico's. Bij de rekening 2020 maken we een nieuwe inschatting.</p> <p>Terugvordering BTW op re-integratietrajecten</p> <p>De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds gecompenseerd via het BTW-Compensatiefonds.</p> <p>Inmiddels heeft het Hof Den Haag in juni 2018 geoordeeld dat de BTW die drukt op de betreffende re-integratietrajecten wel volledig compensabel is. Hiermee bevestigt het Hof de eerdere uitspraak van de rechtbank Den Haag. Ondanks dat de gemeente Groningen het standpunt over BTW-compensatie niet heeft kunnen afstemmen met de belastingdienst, hebben we het risico voor de berekening van het weerstandsvermogen op 0 gezet.</p>
Risicobedrag 2020	250 duizend euro structureel
Kans 2020	50-75%
Risicobedrag 2021	250 duizend euro structureel
Kans 2021	50-75%
Risicobedrag 2022	250 duizend euro structureel
Kans 2022	50-75%
Risicobedrag 2023	250 duizend euro structureel
Kans 2023	50-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Divers
Actie	

Naam risico Programma	Effecten Coronavirus alle
Omschrijving	Dat het coronavirus een significant effect op de gemeentelijke financiën zal hebben, is klip en klaar. De uitgaven voor onder andere handhaving, zorg en uitkeringen stijgen terwijl de parkeer, huur- en belastinginkomsten dalen. Naast de gevolgen die we nu al kunnen zien, zullen de gevolgen van een wereldwijde recessie ons land en meer specifiek onze gemeente gaan raken. Ook partijen waar we mee samenwerken zullen de gevolgen gaan ondervinden. Op dit moment is geen duidelijk of exact beeld te geven van het totale effect voor 2020 en latere jaren. Vandaar dat we het risico vooralsnog op 0 pm zetten.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel

1e signaleringsmoment	Rekening 2019
Actie	We hebben een eerste inventarisatie op hoofdlijnen gemaakt voor 2020. Deze wordt geactualiseerd en meer gedetailleerd. Ook proberen we de vrijval van budgetten van met name 2020 in beeld te krijgen. De effecten op langere termijn gaan we ook monitoren. De VNG is alle financiële effecten voor de gemeenten in beeld aan het brengen, zodat hier goede afspraken gemaakt kunnen worden met het Rijk.

Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien

In dit programma verantwoorden we de inkomsten zoals het gemeentefonds, de belastingen, de rente reserves, dividenden en post onvoorzien.

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Voor dit programma zijn geen beleidsnota's.

Deelprogramma 13.1: Algemene inkomsten en post onvoorzien

We begroten onze onroerend zaakbelasting, de roerende zaakbelasting, de hondenbelasting, overige belastingen, het saldo van de financieringsfunctie, het gemeentefonds, de rente van reserves van voldoende omvang en de dividenden zo zorgvuldig mogelijk.

(Baten) (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting 2019	Actuele begroting 2019	Jaarrekening 2019
Onroerend zaakbelasting	79.053	79.053	81.042
Roerende zaakbelasting	78	78	119
Hondenbelasting	999	999	997
Overige belastingen	1.676	1.676	2.023
Saldo financieringsfunctie	2.148	2.148	2.374
Gemeentefonds	528.547	554.231	554.703
Rente reserves	-38	-38	0
Dividenden	2.397	2.397	2.757
Totaal Baten	614.598	640.544	644.015

(Lasten)	primitieve begroting 2019	Actuele begroting 2019	Jaarrekening 2019
Compensatieregeling OZB	1.350	1.350	1.344
Post Onvoorzien	166	11	0
Diverse uitvoeringslasten	2.746	2.739	2.484
Te betalen Vpb	0	0	0
Totaal lasten	4.262	4.100	3.828
Totaal	610.598	636.444	640.187

Voor een uitgebreide toelichtingen verwijzen we naar de volgende paragrafen:

- Voor belastingen verwijzen wij naar [Paragraaf 8: Lokale heffingen](#);
- Voor de rente-effecten en dividenden verwijzen wij naar [Paragraaf 5: Financiering](#);
- Voor het gemeentefonds verwijzen wij naar de [Financiële positie 1: Financieel Meerjarenbeeld](#).

Bijdrage verbonden partijen

BNG Bank N.V.	
Relevante beleidsinformatie	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Beleidsrisico	Het risico met betrekking tot de waardering van de aandelen is zeer klein. Het uitkeringspercentage met ingang van 2018 is verhoogd naar 50%. De eigen vermogen positie van de bank is in het recente verleden versterkt. Het resultaat en daarmee het dividend zal wel gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#).

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
13.1 Algemene inkomsten en post onv	43.024	42.869	14.802	28.066
13.1.1 Onroerend zaakbelasting	3.780	3.780	3.615	165
13.1.2 Roerend zaakbelasting	0	0	0	
13.1.3 Hondenbelasting	81	81	89	-8
13.1.4 Overige belastingen	1	1	0	1
13.1.5 Saldo financieringsfunctie	38.762	38.762	10.974	27.788
13.1.7 Post onvoorzien	166	11	0	11
13.1.8 Rente reserves	0	0	0	
13.1.9 Dividend	234	234	124	110
Totaal Lasten	43.024	42.869	14.802	28.066
Baten				
13.1 Algemene inkomsten en post onv	653.622	679.307	654.990	-24.317
13.1.1 Onroerend zaakbelasting	79.053	79.053	81.042	1.989
13.1.2 Roerend zaakbelasting	78	78	119	41
13.1.3 Hondenbelasting	999	999	997	-2
13.1.4 Overige belastingen	1.676	1.676	2.023	347
13.1.5 Saldo financieringsfunctie	40.910	40.910	13.348	-27.562
13.1.6 Gemeentefonds	528.547	554.231	554.703	471
13.1.8 Rente reserves	-38	-38	0	38
13.1.9 Dividend	2.397	2.397	2.757	360
Totaal Baten	653.622	679.307	654.990	-24.317

Totaal Saldo voor bestemming	-610.599	-636.439	-640.187	3.749
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal saldo na bestemming	-610.598	-636.438	-640.188	3.750

Financiële toelichting

13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	28.066	-24.317	3.749

Algemene uitkering (V 471 duizend euro)

Het resultaat op de algemene uitkering gemeentefonds bedraagt 471 duizend euro voordelig. Het voordelige resultaat betreft de optelsom van een aantal afwijkingen die hierna worden toegelicht:

Algemene uitkering 2017 (V 0,6 miljoen euro)

De verdeelmaatstaf OZB is bijgesteld. Dit leidt tot een voordeel van 400 duizend euro over de jaarschijf 2017. Bijstelling van de algemene uitkering voor Haren en Ten Boer betekent per saldo een voordeel van 200 duizend euro. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de bijstelling van de verdeelmaatstaf OZB voor Haren.

Algemene uitkering 2018 (V 2,8 miljoen euro)

De uitkeringsfactor is voor 2018 met 2 punten opwaarts door bijgestelde aantallen van maatstaven en uitkering van verdeelreserve. Dit betekent een voordeel van 400 duizend euro. Actualisatie van de maatstaven (met name omgevingsadressendichtheid) betekent een voordeel van 100 duizend euro.

Uit de circulaire in 2019 blijken de volgende mutaties in integratie en decentralisatie uitkeringen over 2018:

- Landelijke voorzieningen vreemdelingen: 2,173 miljoen euro;
- Maatschappelijke opvang – 2 duizend euro;
- Vrouwenopvang + 2 duizend euro;
- Wmo – 6 duizend euro;
- IUSDJeugd 35 duizend euro.

De uitgaven voor de landelijke vreemdelingenvoorzieningen waren in 2018 reeds gedekt uit de algemene middelen. Deze 2,2 miljoen euro valt daarmee vrij in het rekeningresultaat.

Bijstelling van de algemene uitkering voor Haren en Ten Boer voor 2018 betekent per saldo een voordeel van 100 duizend euro door bijstelling van de uitkeringsfactor en diverse maatstaven.

Landelijke ontwikkelingen (N 7,8 miljoen euro)

Uit de mei-, september- en decembercirculaire 2019 blijkt een negatieve bijstelling van de uitkeringsfactor van per saldo 30 punten over 2019. De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Door onderbesteding van het Rijk in 2018 (wordt in 2019 in het gemeentefonds verrekend) is het accres gedaald. Daarnaast daalt het accres door een lagere raming van lonen en prijzen en een bredere uitkeringsbasis (groei van de maatstaven). Vooral de actualisatie van maatstaven bij het sociaal domein hebben geleid tot een forse verlaging van de uitkeringsfactor (- 12 punten). (Dit betreft de maatstaven 'medicijngebruik drempel en 'ouders met langdurig psychisch medicijngebruik' uit de decembercirculaire 2019). Per saldo is de negatieve bijstelling 7,8 miljoen euro.

Plaatselijke ontwikkelingen (V 1,4 miljoen euro)

De plaatselijke ontwikkelingen zijn geactualiseerd ten opzichte van de ramingen zoals die zijn opgenomen in de primitieve begroting 2019. Op basis van actuele informatie zijn de standen van een groot aantal verdeelmaatstaven geactualiseerd. De belastingcapaciteit valt hoger uit dan we hadden geraamd. Dit betekent een nadeel van ruim 1 miljoen euro. Daarnaast zijn de fysieke en sociale maatstaven geactualiseerd (waaronder de maatstaven 'medicijngebruik drempel en 'ouders met langdurig psychisch medicijngebruik' zoals hiervoor genoemd. Per saldo bedraagt het effect van hiervan bijna 2,4 miljoen euro positief.

Integratie- en decentralisatie uitkeringen (V 3,5 miljoen euro)

In totaal hebben we in 2019 voor 164,6 miljoen euro aan integratie- en decentralisatie uitkeringen ontvangen (verspreid over 41 verschillende uitkeringen). Het grootste deel hiervan heeft betrekking op integratie-uitkeringen die we ontvangen voor het Sociaal Domein. In 2019 is hiervoor 118,8 miljoen euro ontvangen. Andere grote uitkeringen betreffen de decentralisatie-uitkering maatschappelijke opvang (17,8 miljoen euro) en de decentralisatie-uitkering voor vrouwenopvang (5,0 miljoen euro).

In de decembercirculaire 2019 zijn bij tien decentralisatie-uitkeringen mutaties geweest die vanwege het tijdstip waarop deze mutaties bekend zijn gemaakt niet meer verrekend konden worden met de betreffende programma's. Het betreft de volgende mutaties:

- Veilige steden + 30 duizend euro;
- Energieloket + 74 duizend euro;
- NL DIGibeter innovatiebudget + 328 duizend euro;
- Raadsondersteuning Groningen + 71 duizend euro;
- Gezondheidsgevolgen aardbeving + 2,4 miljoen euro;
- Transitievisie warmte + 202 duizend euro;
- Wijkaanpak + 410 duizend euro;
- Impuls regionale samenwerking GGZ +30 duizend euro.

In totaliteit betreft dit 3,5 miljoen euro

Dividend (V 567 duizend euro)

Op de dividenduitkeringen valt een voordeel van 567 duizend euro te noteren. De stijging van de nettowinst van Enexis levert een voordeel op van 251 duizend euro en ook de dividenduitkering van de BNG is 316 duizend euro hoger. Dit komt vooral omdat de BNG het uitkeringspercentage heeft verhoogd van 35 naar 50 procent.

Saldo financieringsfunctie (V 224 duizend euro)

Korte mismatchfinanciering (V 684 duizend euro)

Door het financieren van een deel van de lange financieringsbehoefte met kort geld hebben wij een rentevoordeel behaald van 684 duizend euro. De rente op kortlopende leningen lag in 2019 aanzienlijk lager dan de rente op langlopende leningen.

Rente kort vermogen (V 410 duizend euro)

In de begroting zijn we uitgegaan van een korte rente van nul procent. In werkelijkheid was er het hele jaar sprake van een negatieve korte rente. Dit heeft geleid tot een voordeel van 410 duizend euro.

Rente kapitaalverstrekking (N 1,226 miljoen euro)

Door het lager dan verwachte investeringsvolume konden wij minder rente toerekenen dan verwacht, een nadeel van 1,1 miljoen euro. Daarnaast is in verband met de verplichte nacalculatie van het rentepercentage grondexploitaties het aan de grondexploitaties toegerekende rentebedrag verminderd met 129 duizend euro.

Overig Treasury (V 356 duizend euro)

Het verschil wordt met name veroorzaakt door de vervroegde aflossing van leningen door woningbouwcorporaties.

Onroerendezaakbelasting (V 1,989 miljoen euro)

De meeropbrengst onroerende zaakbelasting van 2 miljoen euro wordt met name verklaard doordat de economische waarde van de woningen en bedrijven in de stad hoger uitvalt dan ten tijde van de berekening van de tarieven werd voorzien. Op dat moment waren de taxaties van de woningen en bedrijven niet afgerond en voor het niet getaxeerde deel hebben we aannames gedaan. In werkelijkheid vallen de taxaties hoger uit.

Afdracht Fonds Ondernemend Groningen (V 147 duizend euro)

In 2019 wordt op alle niet-woningen een opslag van 6 % op de OZB geheven ten behoeve van het Fonds ondernemend Groningen (F.O.G.) De afdracht aan het F.O.G. valt lager uit doordat de opslag van 6 % op gemeentelijk objecten niet wordt

uitgekeerd aan het F.O.G. Hierdoor valt de afdracht aan het Fonds lager uit

Logiesbelasting (V 369 duizend euro)

In 2019 zijn de aanslagen 2018 opgelegd. In 2018 zijn er meer overnachtingen geweest dan begroot. Hierdoor vertoont de logiesbelasting een meeropbrengst van 369 duizend euro. Het structurele voordeel is voor 350 duizend euro reeds structureel verwerkt in de begroting 2020.

Post onvoorzien (V 11 duizend euro)

In de begroting is hiervoor een structureel budget van 166 duizend euro beschikbaar. 30 duizend euro is ingezet voor de vertrouwenscommissie van de nieuwe burgemeester en 125 duizend euro voor het programma 75 jaar vrijheid.

Overig (N 29 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een nadeel van 29 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Gemeentefonds
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2019.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De totale omvang van het gemeentefonds bedraagt in 2019 circa 31 miljard euro. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Met ingang van 2019 is het integreerbare deel van de integratie uitkering Sociaal domein opgegaan in de algemene uitkering. Daarmee maakt het deel uit van de normeringssystematiek ('trap op, trap af').</p> <p>Het Rijk heeft bij de meicirculaire voor 2019 t/m 2021 extra middelen beschikbaar gesteld voor de tekorten op het budget Jeugdzorg. Voor 2022 en latere jaren zal nader onderzoek bepalen of een extra structurele bijdrage volgt. Gemeenten kunnen een stelpost opnemen vanaf 2022 ter hoogte van de uitkering 2021. Wij hebben ervoor gekozen om vanaf 2022 in onze begroting rekening te houden met de extra structurele bijdrage ter hoogte van het budget 2021.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. De herziening van de verdeling van de algemene uitkering wordt momenteel door onderzoeksbureau AEF en Cebeon uitgevoerd. De herziening zal leiden tot herverdeleffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p>

	<p>De omvang van het BTW-compensatiefonds is aan een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. Eerder werd er in de meerjarenraming uitgegaan van een jaarlijks oplopende onderuitputting op het BCF en deze onderuitputting was meerjarig verwerkt in de raming van de algemene uitkering. De VNG had daarvan al aangegeven dat deze verwachte onderuitputting niet meer realistisch is gezien de toename van het aantal investeringen door gemeenten. In de meicirculaire 2018 is een gewijzigde systematiek doorgevoerd waarbij jaarlijks alleen de voorlopige afrekening van het huidige jaar in de algemene uitkering wordt verwerkt. Dit gebeurt jaarlijks bij de septembercirculaire. Dit leidt ertoe dat de meerjarige onderuitputting is verwijderd uit de meerjarenraming van de algemene uitkering. In Groningen volgen wij de gemeentefondscirculaires. Voor Groningen heeft deze nieuwe werkwijze in 2019 geleid tot een nadeel van 4,7 miljoen euro, oplopend tot 7,9 miljoen euro vanaf 2022. Een overschot of tekort wordt uiteindelijk echter wel verrekend met de algemene uitkering, alleen het moment waarop de verwerking plaatsvindt wijzigt. De nieuwe werkwijze heeft dus geen gevolgen voor de uiteindelijke omvang van het gemeentefonds. Het ministerie van BZK heeft in overleg met de VNG het standpunt ingenomen dat gemeenten zelf reëel dienen in te schatten welke verwachte ruimte onder het BCF plafond als verwachte bate kan worden opgenomen in de meerjarenraming. Wij vinden het niet reëel om meerjarig een verwachte bate in de begroting op te nemen als gevolg van mogelijke ruimte onder het BCF plafond. Het investeringsvolume van decentrale overheden is flink toegenomen in de afgelopen jaren en we verwachten nog een verdere toename als gevolg van de recent afgesloten collegeprogramma's. Hiermee stijgen de verwachte declaraties uit het BCF. Daarom nemen wij geen verwachte bate op in de meerjarenbegroting voor dit onderwerp.</p>
Risicobedrag 2020	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 27,3 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel. We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Kans 2020	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico Programma	Renterisico Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	De renteresultaten worden jaarlijks toegelicht en inzichtelijk gemaakt in de rekening.

Programma 14: Overhead en ondersteuning organisatie

In het programma Overhead, ondersteuning organisatie zijn de baten en lasten opgenomen van de bedrijfsvoering van de gemeente Groningen. Dit gaat om de concernstaf, het Groninger managementteam (GMT) en het shared service center (SSC Kern vastgoed). Daarnaast wordt in dit programma de overhead van de gemeente Groningen verantwoord. Het beleid voor de bedrijfsvoering en de (wettelijke) indicatoren worden beschreven in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Doelstelling en relevante beleidsnota's

Voor dit programma zijn geen beleidsnota's.

Relevante ontwikkelingen

Voor de relevante ontwikkelingen verwijzen wij naar [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Deelprogramma 14.1: Overhead en ondersteuning organisatie

Vanaf 2017 moeten alle gemeenten in Nederland dezelfde definitie hanteren voor overhead en deze overhead op een plek binnen de begroting zichtbaar maken. Onder overhead wordt verstaan "Het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces"

14.1.1 Overhead

Vanaf 2017 verantwoorden wij in dit beleidsveld de totale overheadkosten van de gemeente Groningen. De beleidsmatige context is te vinden in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Bijdrage verbonden partijen

Stichting Sociaal Fonds Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#)

Wat heeft het gekost?

In dit onderdeel geven wij per deelprogramma een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten > 250 duizend euro.

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019	Verschil
Lasten				
14.1 Overhead en ondersteun. organisa	128.018	132.212	129.624	2.588
14.1.1 Overhead	125.104	127.885	125.622	2.262
14.1.2 Ondersteuning organisatie	0	0	396	-396
14.1.3 Overige werken voor derden	2.914	4.327	3.605	722
14.1.4 Ten Boer	0	0	0	
Totaal Lasten	128.018	132.212	129.624	2.588
Baten				
14.1 Overhead en ondersteun. organisa	16.766	18.504	18.640	136

14.1.1 Overhead	12.974	13.626	14.645	1.019
14.1.2 Ondersteuning organisatie	0	0	0	
14.1.3 Overige werken voor derden	3.792	4.878	3.995	-883
14.1.4 Ten Boer	0	0	0	
Totaal Baten	16.766	18.504	18.640	136
Totaal Saldo voor bestemming	111.252	113.707	110.983	2.724
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	184	563	563	0
Totaal onttrekkingen	126	126	126	0
Totaal saldo na bestemming	111.310	114.145	111.421	2.724

Financiële toelichting

14.1 Overhead	Lasten	Baten	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	2.588	136	2.724

Bezuinigingen (N 2,0 miljoen euro)

Op de bezuinigingsmaatregelen hebben wij in 2019 op dit deelprogramma een nadeel geboekt van 2,0 miljoen euro. Dit nadeel is inclusief een forse krimpogave van het Shared Service Center (SSC). De organisatieontwikkeling binnen het SSC is in volle gang, met als doel om een efficiëntere en slagvaardigere organisatie te worden. Aan de organisatieontwikkeling is een bezuiniging gekoppeld die deels is gerealiseerd. De realisatie vraagt meer tijd dan in de begroting verondersteld. Het nadeel voor de SSC-directies bedraagt 1,3 miljoen euro. De nadelen bij de overige directies bedragen opgeteld 0,7 miljoen euro.

Personeel RIGG

In de begroting zijn abusievelijk de loonkosten en de opbrengsten van gemeentelijk personeel dat is uitgeleend aan het RIGG niet geraamd. Dat betekent dat de lasten worden overschreden met een bedrag van 1,3 miljoen euro. Dit nadeel wordt volledig gedekt door de hogere baten. Per saldo is het financieel nihil.

Businesscase Outsourcing ICT (V 4,5 miljoen euro)

De businesscase outsourcing ICT is een meerjarig project. Door verschuivingen tussen jaren kunnen op jaarbasis afwijkingen ontstaan. Per saldo resulteert over 2019 een incidenteel voordeel van 4,5 miljoen euro. De kosten van uitbesteding zijn lager geweest dan begroot. Er is gebruik gemaakt van de contractuele mogelijkheid om de dienstverlening door Fujitsu minder af te nemen. Dit resulteert in een voordeel van 1,1 miljoen euro. Door een vertraging in de transitie zijn er minder transitiekosten betaald en dit levert een voordeel van 1,7 miljoen euro op. Deze kosten dienen in 2020 alsnog betaald te worden bij de afronding van de transitie. De projectkosten voor standaardisatie en rationalisatie zijn in 2019 niet uitgegeven en hiermee gaat een voordeel van 1,0 miljoen euro gemoeid. Door de extra benodigde inzet voor de transitie outsourcing kon in 2019 minder tijd en energie aan standaardisatie en rationalisatie worden besteed dan aanvankelijk gedacht. In 2020 en 2021 voorzien we hiervoor daarom een inhaalslag.

Daarnaast levert de vrijval op een voorziening uit 2018, een inhaalafschrijving en een incidentele invulling van de bezuinigingstaakstelling op de businesscase klant per saldo een voordeel op van 0,7 miljoen euro.

iBurgerzaken (N 249 duizend euro)

In 2017 is besloten over te gaan op de applicatie iBurgerzaken. Daarbij was het uitgangspunt dat de voorloper van iBurgerzaken, Cipers, uitgefaseerd wordt. Het landelijk project, dat Cipers overbodig zou maken, is echter afgeblazen. Dit heeft tot gevolg dat zowel Cipers als iBurgerzaken gedurende een aantal jaren beide noodzakelijk zijn. Door de dubbele kosten voor de instandhouding van Cipers levert dit een nadelig resultaat op van 249 duizend euro.

ICT (V 258 duizend euro)

De ICT werd in het eerste kwartaal van 2019 nog door de gemeente Groningen zelf uitgevoerd is en daarna uitbesteed aan Fujitsu. In verband met deze outsourcing en doordat de overdracht aan Fujitsu een halve maand eerder heeft plaatsgevonden dan gepland levert dit een voordeel op van 500 duizend euro. Verder zijn er als gevolg van uitstel van de investeringen lagere

kapitaallasten ontstaan wat een voordeel van 350 duizend euro oplevert en er is sprake van 82 duizend euro nadeel op overige afwijkingen.

Op de onderhoudsbudgetten voor software, hardware en licenties heeft een overschrijding van 510 duizend euro plaatsgevonden. Deze overschrijding wordt incidenteel met de voordelige resultaten in 2019 gecompenseerd. Er wordt onderzocht of deze overschrijding mogelijk doorwerkt naar 2020 en verder en welke maatregelen in dat geval noodzakelijk zijn om het tekort op te lossen.

Per saldo resulteert de afwijking op de ICT in een voordeel van 258 duizend euro.

Transitie DIV (V 642 duizend euro)

Door een vertraging in het meerjarig project transitie documentaire informatievoorziening (DIV) zijn er in 2019 minder kosten gemaakt dan verwacht en hierdoor valt er 642 duizend euro vrij in 2019. De oorzaak van de vertraging komt doordat het project in 2019 een relatief lange aanloop gekend heeft door beperkte inzetbaarheid en beschikbaarheid van medewerkers. Deels is dit opgevangen met het inschakelen van externe capaciteit. Toch ligt het verandertempo lager dan aanvankelijk verwacht. De plannen zullen hierop worden aangepast.

DOIB (V 416 duizend euro)

Voor DOIB, organisatie brede (door)ontwikkeling van dienstverlening, organisatieontwikkeling en innovatie bedrijfsvoering, was in 2019 2,4 miljoen euro beschikbaar gesteld. De ingediende claims voor projecten vanuit DOIB zijn lager uitgevallen dan begroot. Conform nieuwe afspraken is afgerekend op basis van de werkelijk gemaakte kosten en niet op begrotingsbasis. De grootste verschillen zijn veroorzaakt door de doorontwikkeling KCC, Organisatieontwikkeling en Virtueel Groningen. Deze projecten zijn uitgevoerd tegen lagere kosten.

Friciekosten (N 936 duizend euro)

Het nadeel op de frictiekosten bedraagt voor 2019 936 duizend euro. Dit wordt veroorzaakt doordat er diverse mutaties op de reorganisatievoorziening hebben plaatsgevonden, per saldo een nadelig resultaat van 66 duizend euro. Daarnaast zijn er buiten deze voorziening om kosten gemaakt voor de mobiliteitspool, het programma en bijdrages aan frictiekosten van diverse directies wat resulteert in een tekort van 870 duizend euro.

Revitalisering stadhuis (V 241 duizend euro)

Voor de revitalisering stadhuis is vanaf 2018 voor een periode van 3 jaar budget beschikbaar gesteld voor dekking van eenmalige onderhoudskosten stadhuis. Voor dit meerjarig project is in 2019 1,0 miljoen euro beschikbaar. Hiervan is 241 duizend euro niet uitgegeven.

Plankosten Zuidelijke Ringweg (V 304 duizend euro)

Bij de jaarrekening 2014 is 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de plankosten Zuidelijke Ringweg (ZRW). Dit ter dekking van de tariefverschillen en niet door de ZRW gefinancierde kosten. Ultimo 2019 is hier nog 304 duizend euro van beschikbaar voor de komende jaren.

Centraal opleidingsbudget (V 273 duizend euro)

Er is minder besteed aan organisatie brede opleidingen, waaronder het niet organiseren van een opleidingsweek en dit levert een voordeel van 273 duizend euro op.

Verzelfstandiging GGD

Per 1 januari 2020 vindt de verzelfstandiging van de GGD plaats. In 2019 zijn hiervoor 405 duizend euro incidentele kosten gemaakt. Dit nadeel wordt volledig vergoed door de gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid en Zorg (PG&Z). Per saldo is het financieel nihil.

Afwikkelen balanspost (N 396 duizend euro)

Op de balans stonden nog OZB- en waterschapslasten uit voorgaande jaren (2017 tot en met 2019). Gezien het bedrag en de grote hoeveelheid kleine posten (meer dan 2000) is er voor gekozen deze lasten in programma 14 te verantwoorden.

Overige (N 329 duizend euro)

De overige verschillen tellen op tot een nadeel van 329 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Verzekeringen
Programma	Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is de mate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade, cybercrime, motorrijtuigen, computer en glas.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Paragrafen

- 1. Integraal gebiedsgericht werken**
- 2. Duurzaamheid**
- 3. Weerstandsvermogen**
- 4. Onderhoud kapitaalgoederen**
- 5. Financiering**
- 6. Verbonden partijen**
- 7. Grondbeleid**
- 8. Lokale heffingen**
- 9. Bedrijfsvoering**
- 10. Herindeling**

Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken

Ontwikkelingen

Gebiedsgericht werken is samen met het wijk- en dorpswethouderschap een waardevolle werkwijze waarin we actief bijdragen aan de specifieke opgaven in wijken en dorpen en daarmee aan de ontwikkeling van de gemeente. Dit doen we dichtbij én met bewoners, ondernemers, instellingen en andere partners. De gebiedsteams, de wijkwethouders en de twee dorpswethouders zijn daarbij de spil in de wijk en het dorp. Zij ondersteunen de beweging naar meer zeggenschap voor de bewoners in wijk of gebied. Zij jagen aan dat de gemeentelijke organisatie steeds meer gebiedsgericht gaat werken.

We hebben het afgelopen jaar ingezet op het verbinden van fysieke en sociale thema's. Dat doen integraal, gebiedsgericht en opgave-gericht. Het schaalniveau van wijken, buurten en dorpen is daarvoor het meest geschikt. Gebiedsgericht werken betekent dat we niet overal hetzelfde doen. De bewoners en de karakteristieken van het gebied en de daar aanwezige structuren, initiatieven en activiteiten vormen telkens het vertrekpunt. Elk gebied (dorp, wijk en buurt) is immers anders. Daarnaast hebben we gewerkt aan de aantrekkelijkheid van de binnenstad, en hebben we de openbare ruimte van wijken en de dorpen verbeterd. We zijn gestart met de wijkvernieuwing en dorpsvernieuwing, naast fysieke ingrepen leggen we hierin verbindingen binnen wijken en verkleinen we sociale tegenstellingen.

Herindeling: twee nieuwe gebiedsteams

De gebieden Haren en Ten Boer hebben na de herindeling extra aandacht gekregen. In zowel Haren en Ten Boer is een gebiedsteam gestart. Zij hebben een agenderende en signalerende rol in de dorpen. In 2019 hebben collegeleden en ambtenaren tal van werkbezoeken afgelegd en is er breed kennisgemaakt met inwoners, organisaties en initiatieven in de gebieden Haren en Ten Boer. Daarbij zijn in 2019 ook de nieuwsbrieven Haren en Ten Boer gestart. De uitgebreide informatievoorziening in de basismonitor is uitgebreid met de wijkpassen van de gebieden Haren en Ten Boer.

Financiën

De basis van de financiële verantwoording van de gebiedsprogramma's staat in Programma 12 College en Raad. Programmaonderdelen en projecten zijn niet altijd te realiseren binnen het tijdsbestek van een jaar. Dit heeft te maken met processen die kalenderjaren overstijgen en tijdslijnen van besluitvormingsprocessen binnen onze organisatie. Voor een zorgvuldig participatieproces worden beschikbare middelen niet volledig uitgegeven; of er is vertraging opgetreden bij projecten die in het voorgaande jaar zijn gestart, waardoor er in 2019 extra middelen zijn uitgegeven (zie West en Zuid). Daarom heeft de raad een bestedingstermijn van 2 jaar vastgesteld. Ook is er een klein bedrag toegevoegd aan het dorpswethoudersbudget Ten Boer vanuit de voormalige gemeente Ten Boer.

Totaal resultaat gebiedsgericht werken

Integraal gebiedsgericht (bedragen x 1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Totaalbudget Algemeen	1.782	1.333	449
Totaalbudget Centrum	600	479	121
Totaalbudget Oude Wijken	450	398	52
Totaalbudget Zuid	650	698	-48
Totaalbudget Oost	700	615	85
Totaalbudget West	450	620	-170
Totaalbudget haren	150	103	47
Totaalbudget Ten Boer	118	91	27

Totaal Gebiedsprogramma's	4.900	4.337	563
---------------------------	-------	-------	-----

Algemeen

Wat wilden we bereiken?

- Uitvoeren van de projecten uit de wijkvernieuwingsplannen;
- Doorontwikkeling Basismonitor Wijkkompassen;
- Doorontwikkeling StadDoetMee en actief volgen van de vijf experimenten;
- Inzet van WIJS voor het bevorderen van samenleven tussen studenten en andere bewoners;
- Bijdrage voor inzet ID-banen;
- Inzet Straathoekwerk en Stratenaanpak;
- Tegengaan van verloedering en overlast in de wijken door middel van buurtconciërges;
- Vroegtijdige signalering en aanpakken van conflicten tussen buurtbewoners middels buurtbemiddeling.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Wijkvernieuwing en Dorpsvernieuwing

Samen met vijf woningcorporaties (Nijestee, Lefier, De Huismeesters, Patrimonium en Wierden en Borgen) hebben we onze gezamenlijke visie en wijkvernieuwingsplannen vertaald in concrete uitvoeringsprogramma's per wijk. We richten ons daarbij eerst op de wijken Selwerd, Beijum, De Wijert en Indische Buurt/De Hoogte. Per wijk is te lezen welke projecten gaan bijdragen aan onder meer goed en duurzaam wonen, aan energiebesparing, aan de aanpak van armoede, aan groen en buitenzijn, aan een veilige buurt, aan gelukkig en gezond wonen, aan positief opgroeien en aan bewonersparticipatie. In 2019 zijn de eerste plannen voor sloop, renovatie en nieuwbouw van woningen in Selwerd en de Wijert concreet geworden. Ook worden plannen om een aantal straten in deze wijken te herinrichten steeds concreter. Samenwerkingen in de wijk vormen de basis voor de vele fysieke en sociale projecten die worden uitgevoerd. Zo werken in de Indische buurt en De Hoogte vele partijen samen onder de noemer Mooie Wijken, heeft de buurtcoöperatie Goeie buurt een belangrijke rol gekregen en wordt vanuit de visie gewerkt dat de kinderen op de scholen straks in een betere buurt wonen. In Beijum gaan energiecoaches uit de buurt zelf aan de slag om medebewoners te helpen energie te besparen. Binnen de wijkvernieuwing gaan fysieke maatregelen hand in hand met sociale thema's. In Ten Post, Ten Boer en Woltersum, middenin het aardbevingsgebied, ligt een grote versterkingsopgave van de woningen. We pakken dat gebiedsgericht aan met dorpsvernieuwingsprocessen, waarbij samen met de dorpsbewoners perspectieven zijn vastgesteld waarbij verduurzaming en investeren in leefbaarheid essentieel zijn.

Doorontwikkeling Basismonitor en Wijkkompassen

De data uit de Wijkenquête Leefbaarheid en Veiligheid 2018 zijn verwerkt in de nieuwe wijkkompassen. Voor de Wijkenquête zijn bijna 10.000 inwoners uit Groningen en de voormalige gemeenten Ten Boer en Haren ondervraagd. De 49 wijkkompassen bevatten inmiddels meer dan 250 indicatoren. Ook is er een ontwikkelkompas toegevoegd, waarbij de ontwikkeling van de wijk in de afgelopen twee jaren voor het merendeel van de indicatoren is vergeleken met de stedelijke ontwikkeling in dezelfde periode. De basismonitor en wijkkompassen zijn in te zien op <https://basismonitor-groningen.nl/kompasvangroningen/>.

Stad Doet Mee

Met Stad Doet Mee bieden we een fundament voor nieuwe vormen van samenwerking met én tussen bewoners. We investeren daarbij in innovatieve vormen van participatie en experimenteren met nieuwe methoden van lokale (directe) democratie. Dit doen we op het niveau van de buurt of wijk, maar ook op gemeentelijke schaal.

Vijf experimenten in het gebiedsgericht werken

Nu de periode van twee jaar experimenteren in het gebiedsgericht werken ten einde loopt startten we eind 2019 het proces om alle vijf de experimenten (Wijkdeal de Wijert, Wijkbedrijf Selwerd, Coöperatieve Wijkraad, Golvend Lewenborg en Herinrichting A-kwartier) gestructureerd en gezamenlijk te evalueren. Dat doen we om te achterhalen wat werkt in de wijk. Zo kunnen we nog beter maatwerk met de wijken en dorpen ontwikkelen, maar ook een rode draad voor onze 'Groningse werkwijze' destilleren. We verbinden de lessen van de experimenten ook aan processen die in andere wijken en de dorpen gaande zijn, maar die niet als experiment zijn betiteld. Onderzoeksthema's zijn: zeggenschap in de buurt, het ervaren eigenaarschap van bewoners, de organisatie van het democratisch proces in/met de wijk en de kwaliteit van het samenspel in de wijk. In 2020 worden de uitkomsten met de wijken en de raad besproken.

Platform voor Digitale Democratie

In het kader van deelname aan de landelijke Pilot Digitale Democratie vanuit het ministerie van BZK realiseerden we met <https://stemvan.groningen.nl> een proefversie voor digitale democratie en online participatie. Hiermee wordt het voor bewoners makkelijker en laagdrempelig om online mee te denken, mee te beslissen en te adviseren. Dit digitale platform is bedoeld als aanvulling op de bestaande participatieve processen en kent agenderende functies (bijvoorbeeld voorstellen doen om de straat, wijk, dorp of stad te verbeteren), meedenkende functies (samen plannen verder ontwikkelen) of beslissende functies (zoals het verdelen van budgetten). Het platform is in 2019 voor het eerst getest bij het experiment Coöperatieve Wijkraad. Daar werd een proces van burgerbegroting gevolgd, waarbij de wijk 25.000 euro online kon verdelen, nadat bewoners zelf plannen konden indienen. De pilot was uiterst succesvol. Meer dan 1000 mensen maakten een account aan om te kunnen stemmen. In 2020 wordt het verder ontwikkeld.

Participatiewerkboek

In 2019 is het Participatiewerkboek c.q. Toolbox Participatie verschenen. Dit [Groninger Participatiewerkboek](#) is een handvat om initiatiefnemers of ontwikkelaars te helpen een zorgvuldig participatieproces te organiseren. Het werkboek is te zien als instrument om het aanpakken van opgaven en ontwikkelingen samen en op een herkenbare en goede manier te doen. Of je dit nu doet als bewoner, vanuit de gemeente, als maatschappelijke organisatie of commerciële ontwikkelaar. WIJ Groningen, Stadadviseert en de gemeente (vertegenwoordigers uit alle domeinen) hebben dit prototype samen ontwikkeld. We bundelen hierin onze praktijkkennis op het vlak van participatie en gelijkwaardig samenspel. Het is daarnaast bedoeld als leidraad voor het handelen van ontwikkelaars in het kader van de Omgevingswet. Het werkboek is ook een nadere uitwerking van het concept-kader over bewonersparticipatie bij ruimtelijke projecten uit de omgevingsvisie [The Next City](#). Met het werkboek beogen we handvatten, ook voor de raad, te ontwikkelen om de kwaliteit van processen te beoordelen.

Inzet op de kwaliteit van gemeentelijke processen

We zetten in op de democratische kwaliteit van de processen die we als gemeente zelf organiseren. Zoals verwoord in een brief aan de raad maken we de omslag van 'Factor C' (communicatie) naar 'Factor D' (democratie). Daarom investeren we in de democratische- en samenwerkingsvaardigheden van ambtenaren. Medewerkers leren werken met het participatiewerkboek. In 2019 maakten de jongeren van Theater de Steeg, door een week op het Stadhuis te bivakkeren, een voorstelling over politiek: 'Drie keer links is ook rechts'. Deze werd vertoond aan actieve bewoners, raad, college en ambtenaren. Daarna reflecteerden aanwezigen op de thema's die De Steeg aanroerde. Daarnaast werkten we in 2019 samen met de G5 aan een leergang Ambtelijk Democratisch Vakmanschap die in 2020 gereed is. Hiermee geven we ook vorm en inhoud aan de lessen uit het Rekenkamerrapport Burgerbetrokkenheid van eind 2017.

Studenten en WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten)

De gemeente heeft afgelopen jaar in WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten) geïnvesteerd. WIJS zet zich in om studenten te verbinden aan de samenleving door het doen van onderzoek, het organiseren van activiteiten aan het aanbieden van individuele ondersteuning aan bewoners. In 2019 zijn, naast de gemeente en de

Hanzehogeschool, de organisaties Stichting WIJ en de Rijksuniversiteit Groningen officieel aangehaakt bij WIJS. In 2019 is onder andere ingezet op het verduurzamen van de lopende projecten, het laten groeien van de steunpunten middels meer studenteninzet en spreekuren op meer locaties zoals bij de WIJ-teams, het Floreshuis en het Forum. Daarnaast zijn er nieuwe samenwerkingen aangegaan met andere (maatschappelijke) organisaties in de wijken.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1.000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Algemeen	1782	1333	449
Gebiedsgerichte inzet programma's	1.075	0	1.075
Ingroei-taakstelling	-1.075	0	-1.075
Totaalbudget Algemeen	1.782	1.333	449

Centrum

Wijken en buurten

Binnenstad, Binnenstad-Oost, A-Kwartier, Binnenstad-West, Hortusbuurt, Ebbingekwartier, Universitair Medisch Centrum Groningen, Hoofdstation en omgeving. De sociale voorzieningen van WIJ-Groningen zijn georganiseerd in WIJ Schilderswijk/Centrum.

Wat wilden we bereiken?

- Uitvoeren van de binnenstadvisie 'Bestemming Binnenstad'. Een toelichting daarvan vindt u op www.ruimtevoorjou.groningen.nl;
- De overlast van de geparkeerde fiets aanpakken door onder andere inzet van fietsstewards;
- Terugdringen van overlast, het vergroten van veiligheid en het handhaven van de openbare orde, waarbij veilig uitgaan een speerpunt blijft;
- Sociale samenhang vergroten middels initiatieven van bewoners, ondersteund door WIJ Schilderswijk/Centrum;
- Uitvoeren van de toekomstvisie A-kwartier in de Turftorenstraat, Kromme Elleboog en Akerkstraat;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Bestemming Binnenstad: verbeteren verblijf- en woonklimaat Binnenstad

Het verbeteren van het verblijfsklimaat voor de voetganger en fietser is één van de speerpunten in Bestemming Binnenstad (vastgesteld in 2016). In 2019 is gewerkt aan de voorbereiding en uitvoering van verschillende projecten. Zo is het ontwerp voor de herinrichting van het pleintje bij de Akerk klaar, is de planologische procedure voor de Kattenbrug in volle gang, is de aanpak van de Sint Jansstraat en Sint Jansbrug opgepakt en zijn letterlijk vele meters gemaakt met de vervanging van de gele stenen in de binnenstad. Ook is in 2019 het Forum Groningen geopend, met daarbij veel extra capaciteit voor fietsparkeren. Overlast door geparkeerde fietsen blijft de aandacht vragen. Zo vinden er in de Brugstraat verschillende pilots plaats om deze overlast te verminderen. Dit krijgt in 2020 een vervolg, net als veel andere projecten, waarbij met name de aanpak van de Grote Markt volop in de aandacht zal staan.

Economische agenda: samenwerking en invulling G-kwadraat en evenementen

Ondernemers in de binnenstad zijn goed georganiseerd. Ze maken straten sfeervol en herkenbaar, zetten zich in voor de uitwerking van de Binnenstadvisie en werken onderling goed samen. Hierdoor loopt de samenwerking met de gemeente over het algemeen soepel. In het Binnenstadmanagement overleg werken we samen met de GCC, KHN, CVAH, Marketing Groningen en politie voor een goede afstemming. We ondersteunden in 2019 de

Groningen City Club en verschillende winkelstraten met uiteenlopende vragen en projecten over onder andere vergroening, herinrichting, uitstraling en events. We hebben verschillende projecten gefaciliteerd, zie ook deelprogramma [Aantrekkelijke stad](#). Daarnaast is een nieuwe Economische agenda 2020-2022 eind 2019 aan de raad gepresenteerd, zie programma [Economie en werkgelegenheid](#).

Toekomstvisie A-kwartier: uitvoeringsprogramma

In 2016 is de toekomstvisie voor het A-kwartier vastgesteld en is gestart met het transformeren van het gebied. In 2018 heeft de gemeenteraad een leegstandsverordening vastgesteld voor deze straten. Daarmee kan de gemeente ingrijpen als de leegstand te lang duurt. Met de toepassing van deze regeling is in 2019 gestart. Voor de Visserstraat en De Laan is een definitief ontwerp gemaakt. De Visserstraat is in het najaar van 2019 ingericht en in De Laan wordt momenteel hard gewerkt aan de herinrichting. Samen met de RUG en de woningcorporaties is gewerkt aan een plan om De Laan groener te maken. Naar verwachting zijn de werkzaamheden voor de zomer 2020 afgerond. Met betrekking tot de inrichting van de openbare ruimte zal de aandacht zich verschuiven naar de Turftorenstraat, de Kromme Elleboog en de Akerkstraat. In samenwerking met de buurt is reeds een voorlopig ontwerp opgesteld met varianten hierop. Het komende half jaar wordt e.e.a. verder uitgewerkt en volgt een besluitvormingstraject. De realisatie is gepland in het najaar van 2020 en de eerste helft van 2021.

Uitvoeren stadsdeelbeheerprogramma Centrum

De vervanging van de gele steentjes door een minder gladde variant is onderdeel van het groot-onderhoudsprogramma. Hierbij volgen we de nutsbedrijven bij de vervanging van kabels en leidingen. Hierdoor kunnen we efficiënter werken. Dit zal nog een aantal jaren doorgaan, gekoppeld aan de planning van de nutsbedrijven. Door de grote hoeveelheid werkzaamheden en de toegenomen drukte in de Binnenstad is het wel lastiger geworden om de werkzaamheden met betrekking tot het dagelijks onderhoud op een efficiënte en effectieve wijze uit te voeren.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Toekomstvisie A-kwartier	400	400	0
Wijkwethoudersbudget	200	79	121
Totaalbudget Centrum	600	479	121

Oude wijken

Wijken en buurten

Noorderplantsoenbuurt, Oranjebuurt, Schildersbuurt, Kostverloren, De Hoogte, Indische buurt, Professorenbuurt, Oosterparkwijk, Woonschepenhaven. In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: WIJ Schilderswijk/Centrum, WIJ Korrewegwijk en WIJ Oosterparkwijk.

Wat wilden we bereiken?

- Uitvoeren van de Wijkvernieuwingsplannen Indische Buurt en de Hoogte;
- Haalbaarheidsonderzoek uitvoeren naar de financiering en exploitatie van een nieuwe accommodatie in de Oosterparkwijk;
- Uitvoeren van besluiten van de Coöperatieve Wijkraad Oosterparkwijk;
- Doorontwikkeling van Kostwinning en uitvoeren van een stratenaanpak in Kostverloren;
- Vervanging van riolering, kabels en leidingen in Kostverloren, Oranjebuurt, Noorderplantsoenbuurt;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Indische buurt en De Hoogte: werkprogramma 'Wel maakt 't verschil? 2018-2019'

Het werkprogramma 'Wel maakt 't verschil' is het sociaal programma voor de Hoogte vanuit het gebiedsteam. Het is te zien als de voorloper van de wijkvernieuwing. De concrete uitvoeringsactiviteiten uit het werkprogramma hebben we in 2019 geïntegreerd in het uitvoeringsplan van de wijkvernieuwing. Specifiek gaat het daarbij om de uitvoering van de stratenaanpak 'U & de buurt' en het uitvoeren van de Voorzieningswijzer, samen met woningcorporatie Lefier.

Wijkvernieuwing Indische buurt en De Hoogte

In 2019 hebben we vooral ingezet op het ontwikkelen van een duurzaam samenwerkingsproces met de wijken en het programmeren met bewoners en netwerkpartners. Resultaat van dit proces is een netwerksamenwerking met als titel MOOIE WIJKEN. In dit netwerk werken bewoners, organisaties, ondernemers, corporaties en gemeente samen. De gezamenlijke focus voor de wijkvernieuwing is het vergroten van kansen voor kinderen. De basis voor de programmering zijn het project 'Kinderdromen, durven doen' en de stratenaanpak 'U&de buurt'. In de Indische buurt en de Hoogte is er een sfeer van "gewoon doen". Er is ruimte voor pionieren, samenwerken en aanpakken. Daar sluiten we graag bij aan: concreet aan de slag, zichtbaar zijn, vertrouwen winnen en concrete resultaten neerzetten. In 2019 is het Groenhuis geopend, hier kunnen vrijwilligers, participanten en mensen met een WMO-indicatie binnenlopen. Het neemt een rol in bij de maatschappelijke (arbeids)participatie van wijkbewoners, bij bewonersinitiatieven en koppelt dat aan verschillende maatschappelijke thema's zoals duurzaamheid, armoede, ontmoeting en aan het versterken van de leefbaarheid in de Hoogte en de Indische buurt. Afgelopen jaar zijn de theatermakers van De Wijk de Wereld de Indische Buurt en de Hoogte ingegaan. Ze hebben verhalen en dromen van bewoners opgehaald. In juni hebben de makers samen met de wijkbewoners een week lang de Stadsschouwburg overgenomen om al deze ervaringen en verhalen te delen. Samen met de cultuurcoach is er een follow-up gegeven.

Oosterhamrikzone

De Oosterhamrikzone ontwikkelt zich naar een nieuw woongebied. Op verschillende locaties worden nieuwe woningplannen gemaakt en gerealiseerd. Tegelijk staat de bereikbaarheid van de Oosterparkwijk en de Korrewegwijk onder druk. Een nieuwe verbinding voor openbaar vervoer, autoverkeer en fietsers is nodig om de bereikbaarheid van dit deel van de stad te verbeteren. De gemeenteraad wil bij de volgende stap ook een afweging kunnen maken tussen andere haalbare oplossingen. Afgelopen jaar is gestart met het onderzoeken van alternatieven voor deze autoverbinding.

Nieuwe accommodatie Oosterparkwijk

In de Oosterparkwijk hebben de besturen van de accommodaties en de Bewonersorganisatie een nieuw bestuur gevormd om de komst van een nieuw buurthuis in de Siebe Jan Boumaschool in gezamenlijkheid te organiseren. Het onderzoek naar financiële haalbaarheid van de exploitatie en verbouwing is nog niet uitgevoerd omdat de bouw van de school elders in de wijk op zich laat wachten. In voorbereiding op het nieuwe buurthuis heeft het nieuwe bestuur – de stichting Evenementen Oosterparkwijk – al een paar evenementen georganiseerd en gefinancierd, waaronder het Winterfestival, Expeditie Oosterpark, Oosterparkwijk aan Zee, en vele activiteiten ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de wijk in 2019. Ook zijn deze partijen om tafel gegaan om een gezamenlijke communicatiestrategie te ontwikkelen om zoveel mogelijk bereik en bezoekers te genereren voor alle activiteiten in de wijk.

Coöperatieve Wijkraad Oosterparkwijk

In de Oosterparkwijk experimenteren we met de Coöperatieve Wijkraad. De experimenteerfase is verlengd met een half jaar zodat de twee-meting van het onderzoek en de evaluatie gedurende het experiment plaatsvindt. De Wijkraad, bestaande uit wijkbewoners en gemeenteraadsleden, heeft onder andere de eerste hondenhaltes in de wijk geplaatst en een besluit tot verkeersmaatregelen aan de Zaagmuldersweg genomen. Ook heeft de Wijkraad

met 'Altijd een goed idee' als eerste gebruik gemaakt van de Stem van Groningen, een online platform van de gemeente waar bewoners hun ideeën konden delen, en op ideeën konden stemmen. 11 ideeën worden in 2020 uitgevoerd. Het resterende budget van dit meerjarenproject kan ook in 2020 worden besteed.

Schildersbuurt

In navolging van het Blekerplantsoen is ook de Jozef Israëlstraat samen met bewoners aangepakt. Deze straat is een voorbeeld geworden hoe door gezamenlijk de ervaren overlast te bespreken nieuwe oplossingen zijn gevonden voor overlast door fietsparkeren en stoepfietsen.

Kostwinning

In Kostverloren werken een negental organisaties samen onder de noemer 'Kostwinning'. Nadat een visie is geformuleerd zijn er drie projecten gestart. Het jeugdteam stemt de activiteiten van de basisschool, speeltuinvereniging, de buitenschoolse opvang en het WIJ-team op elkaar af. Woningcorporatie Nijestee is naast de verduurzaming van woningen ook aan de slag gegaan met het opknappen van het groen, in samenwerking met de Boomgaard. Met de Stratenaanpak bezoekt een groep collega's van gemeente, woningcorporatie en politie onder leiding van het WIJ-team een aantal straten deur aan deur om achter de voordeur te komen. Zo zoekt de Stratenaanpak naar kansen van en voor bewoners.

Vervanging van riolering, kabels en leidingen

In Kostverloren nadert de vervanging van de riolering z'n einde. In de Oranjebuurt en Noorderplantsoenbuurt zijn de plannen om bomen te kappen gestaakt voor de vervanging van riolering, kabels en leidingen na luid protest uit de wijk. Aanpassing van de plannen heeft tot nieuwe gesprekken in de wijk geleid. Per straat zijn nieuwe plannen bedacht door bewoners, samen met de gemeente worden deze verder uitgewerkt.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie2019	Resultaat/reserve
Gebiedsprogramma Oude Wijken	250	294	-44
Wijkwethoudersbudget	200	104	96
Totaalbudget Oude Wijken	450	398	52

Zuid

Wijken en buurten

Zeeheldenbuurt, Badstratenbuurt, Laanhuizen, Grunobuurt, Rivierenbuurt, Herewegbuurt, Oosterpoort, Corpus den Hoorn, Hoornse meer, Hoornse Park, Piccardthof, De Wijert, De Wijert-Zuid, Helpman, Coendersborg, Villabuurt, De Linie, Europapark, De Meeuwen, Klein Martijn. In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Rivierenbuurt](#), [WIJ Helpman/ De Wijert](#) en [WIJ Corpus den Hoorn](#).

Wat wilden we bereiken?

- Ontwikkelen van een nieuwe visie voor het Stadspark;
- Realiseren uitkomsten van Wijkdeal De Wijert;
- Realisatie van MFA De Wijert;
- Doorontwikkeling van het wijkvernieuwingsplan De Wijert, aansluitend bij de thema's van de Wijkdeal;
- Samenstellen van een gezamenlijke agenda voor Corpus den Hoorn, met een focus op gezondheid en een gezonde leefstijl;
- Met het Wijkwethoudersbudget aansluiten bij initiatieven en kansen uit de wijken, passend bij de opgave in de wijk en het gebiedsprogramma.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Stadspark

In de herijking visie Stadspark hebben we geconstateerd dat de recreatieve functies van het park veel beter bekend en benut zouden moeten worden wil het een park worden en zijn van álle bewoners. Hiervoor is een magazine Stadspark gepresenteerd op Let's Gro en daarna in heel Groningen verspreid. Naast de aandacht voor alle activiteiten in het park, kon men via een link ook een enquête invullen over het Stadspark waarvan de resultaten meegenomen zijn in de visieontwikkeling.

Wijkdeal De Wijert en Wijkvernieuwing in De Wijert

De wijkdeal De Wijert is uitgegroeid van een pilot naar een samenwerkingsstructuur in de wijk. Het gezamenlijk eigenaarschap wordt bij alle partijen gevoeld. In de Wijkdeal is de agenda van de wijk weergegeven in de taal van de wijk. De gemeentelijke programmalijnen zijn hier ondergebracht in vijf thema's: 1. Groen en buiten zijn; 2. Verkeer en infrastructuur; 3. Bouw en Duurzaamheid; 4. Meedoen en samen zijn; 5. Cultuur en historie. Dit geheel wordt uitgevoerd door bewoners, scholen, corporaties, ondernemers, gemeente en andere in de wijk actieve partijen. Prioritering en uitvoering van uit te voeren projecten wordt gedaan door alle deelnemende partijen, op basis van de uitslag van de stemweek.

Het programma van de wijkdeal is één op één overgenomen in het meerjarenprogramma voor de wijkvernieuwing met betrekking tot het noordelijk deel van het gebied. Er is een energievisie vastgesteld samen met alle partijen, honderden woningen zullen energetisch worden verbeterd. Omdat het verkeer in en rondom De Wijert gaat toenemen als gevolg van de aanpak van de ringweg Zuid is er een verkeersplan opgesteld om de leefbaarheid in de wijk te waarborgen. In De Wijert kunnen mensen met afstand tot de arbeidsmarkt een leerwerktraject in het groen volgen. Projecten in de openbare ruimte worden door hen in de wijk uitgevoerd worden. In samenwerking met drie hoveniersbedrijven en TerraNext krijgen de kandidaten na het behalen van het diploma een baan aangeboden bij één van de aangesloten hoveniersbedrijven. Voor het zuidelijk deel van de Wijert zijn middelen uit programma's en het gebiedsprogramma samen ingezet. Goed voorbeeld hiervan is de aanpak van de Vestdijklaan. Hier zijn de budgetten van Stadsbeheer, Verkeer en gebiedsprogramma samen ingezet om de Vestdijklaan opnieuw in te richten met een krachtige groenimpuls en de invoering van een 30km regime.

MFA De Wijert

De bouw van het Multi Functioneel onderkomen voor Forum, CBS de Tamarisk en buitenschoolse opvang ligt goed op schema. Er is gestart met de bouw van de sporthal en naar verwachting zal het gebouw eind 2020 gereed zijn. Het gereserveerde budget zal in 2020 aan het budget van het project worden toegevoegd. Samen met bewoners, gebruikers en verkeerskundigen is een verkeersplan gemaakt voor het deel van de Van Lenneplan grenzend aan het project. Dit plan zal in de loop van 2020 worden gerealiseerd.

Corpus den Hoorn/Hoornse Wijken

Na een herinrichting van de omgeving van BSV Semmelstee, zijn we met een werkgroep van betrokkenen gestart met een proces om tot een wijkagenda te komen. Als eerste hebben we gefocust op de functie van BSV Semmelstee. Studenten van de Hanzehogeschool hebben onderzocht wat de behoefte in de wijk is en of bewoners het buurtcentrum weten te vinden. Ook hebben we andere BSV's en MFC's bezocht om ervaringen met elkaar uit te wisselen en van elkaar te leren. Met deze input gaan we in breder verband in een co-creatieproces verder met de samenstelling van de sociale agenda van Corpus den Hoorn/Hoornse Wijken. Bij het Hoornse Meer is eindelijk het Beweegparcours gerealiseerd, in samenwerking met diverse bewonersgroepen, WIJ, sportverenigingen en het hotel.

De Stroming Rivierenbuurt als buurtcentrum

In de Rivierenbuurt hebben we samen met [Maatschappelijke Participatie](#) met groot succes geïnvesteerd in de Stroming/DIG050. Dit buurtcentrum laat zich zien als een geweldig voorbeeld zoals een buurtcentrum zou moeten

functioneren. Doelgroepen komen elkaar tegen, mengen met wijkbewoners en creëren een inclusieve accommodatie waar voor iedereen een plaats en een rol is.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Gebiedsprogramma Zuid	250	424	-174
MFA De Wijert	200	0	200
Wijkwethoudersbudget	200	274	-74
Totaalbudget Zuid	650	698	-48

Oost

Wijken en buurten

Beijum, Noorderhoogebrug, De Hunze, Van Starckenborgh, Drielanden, Ruischerwaard, Zilvermeer, Lewenburg, Oosterhoogebrug, Ulgersmaborg, Noorddijk, Ruischerbrug, Middelbert, Engelbert, Euvelgunne, Meerstad. Dit gebied heeft twee WIJ-teams: [WIJ Beijum](#) en [WIJ Lewenburg](#).

Wat wilden we bereiken?

- Samen met partners in de wijk uitvoeren van Lewenburg XL;
- Uitvoeren van de pilot Kansrijk Oost, de vernieuwde aanpak armoede. In Beijum is dit onderdeel van de wijkvernieuwing;
- Doorontwikkeling en uitvoering van wijkvernieuwing Beijum;
- Heerdenaanpak continueren met Atensheerd, Galkemaheerd, Godekenheerd en stedenbouwkundig onderzoek naar Wibenaheerd.
- Bewonersparticipatie: ontwikkelen en ondersteunen van buurtinitiatieven zoals Golvend Lewenburg, de Oude Bieb, Meerstad en dorpsvisie Engelbert.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Positief Opgroeien en Lewenburg XL

In Lewenburg hebben scholen, kinderopvangorganisaties, WIJ Lewenburg, Golvend Lewenburg en de gemeente een integraal wijkplan Lewenburg XL opgesteld voor een vreedzame wijk. Pijlers in dit wijkplan zijn: kansrijk, veiligheid en gezondheid. Doel is het voorkomen en tegengaan van achterstand, voorkomen van jongerenoverlast en vergroten van het perspectief van jeugd. Afgelopen jaar is gewerkt aan het opstellen van een monitor zodat gevolgd kan worden wat het effect is van de verschillende activiteiten. Bij de aanpak problematische jeugd en preventieve aanpak van risicjongeren in Lewenburg werken het Veiligheidshuis, het WIJ-team, politie en de gemeente nauw samen en wordt de methodiek Plus-Min-Mee gehanteerd.

Kansrijk Oost

Door middel van diverse projecten en voorzieningen wordt geprobeerd de armoede te verlichten. Omdat dit structurele problemen niet oplost is een andere inzet nodig. In 2019 is de pilot gestart voor een vernieuwde aanpak armoede "Kansrijk Oost". Er wordt gewerkt met inzet van ervaringsdeskundigen in nauwe samenwerking met WIJ Lewenburg en WIJ Beijum. De resultaten van de pilot vormen input voor het armoedebeleid en er wordt nagegaan of onderdelen structureel ingebed kunnen worden. Uitgangspunten zijn met name de vraag en behoefte van het huishouden centraal stellen, intensieve begeleiding, empowerment, het verstevigen van het sociale netwerk en voldoende inkomen voor het huishouden.

Wijkvernieuwing Beijum

Afgelopen jaar is het uitvoeringsprogramma Wijkvernieuwing Beijum verder uitgewerkt en in het najaar vastgesteld in de raad. Centrale thema's van het uitvoeringsprogramma zijn: Samen maken we de buurt/iedereen

doet mee; Opgroeien in kindvriendelijk Beijum; Toekomst met perspectief; Ouder worden in Beijum; Gezonde veilige en aantrekkelijk leefomgeving; en Duurzaamheid. Het uitvoeringsprogramma sluit aan bij lopende projecten. Daarnaast zijn onderzoeken uitgevoerd en zijn nieuwe projecten gestart. Er is onder andere gezamenlijk met de scholen, WIJ Beijum en kinderopvangorganisaties en ouders een plan gemaakt voor opgroeien in het kindvriendelijke Beijum. In het najaar is gezamenlijk met betrokken organisaties in de wijk een projectopdracht uitgewerkt om de mogelijkheden van een wijkbedrijf in Beijum te onderzoeken. Er zijn een aantal bijeenkomsten georganiseerd voor de maatschappelijke organisaties in Beijum "Sterk Netwerk" rondom het versterken van de samenwerking bij de uitvoering van het sociaal wijkvernieuwingprogramma. Deze bijeenkomsten worden in 2020 doorgezet. Er is onderzoek uitgevoerd naar vraag en aanbod van de vele verschillende accommodaties in Beijum. Als vervolg hierop wordt gewerkt aan een plan van aanpak voor een beter gebruik en samenwerking van de accommodaties. Op basis van een cultuurhistorische analyse en stedenbouwkundig onderzoek werken we in 2020 een stedenbouwkundige visie uit. Er is in het najaar gestart met het uitwerken van een plan van aanpak voor de beide winkelpleinen in Beijum. Op basis van diverse wensen van bewoners is een actieplan Openbare Ruimte opgesteld. De projecten uit dit plan worden in 2020 met bewoners uitgewerkt en uitgevoerd. De plannen in het kader van de heerdenaanpak voor de Isebrandtsheerd zijn gemaakt en uitgevoerd, de plannen voor de Godekenheerd en de Galkemaheerd zijn definitief afgerond en worden in 2020 uitgevoerd.

Golvend Lewenborg

Golvend Lewenborg is één van de gemeentelijke vijf experimenten in het gebiedsgericht werken. Golvend Lewenborg is ontstaan vanuit betrokken en actieve bewoners en stimuleert op positieve wijze initiatieven van bewoners. De initiatieven die Golvend Lewenborg ondersteunt of neemt, sluiten aan bij de wijk. De kopgroep beslist over het aan initiatieven, ideeën en projecten voor de wijk te besteden geld vanuit een door het gebiedsteam beschikbaar gestelde budget. De buurtcamping Lewenborg, politiek café, filmhuis, kunst van het ouder worden en themabijeenkomsten zijn voorbeelden hiervan. Begin 2020 worden de 5 experimenten geëvalueerd.

Oude Bieb

Een belangrijke organisatie in de wijk Lewenborg is de Oude Bieb. De oude Bieb is ontstaan vanuit een bewonersinitiatief en functioneert als een laagdrempelige voorziening in de wijk met onder andere een huiskamerfunctie en een kringloopwinkel. Het biedt bewoners de mogelijkheid elkaar te ontmoeten, vrijwilligerswerk te doen en in sommige gevallen door te stromen naar werk. De Oude Bieb is gehuisvest in een pand van Lefier dat plaats moet maken voor nieuwbouw. Afgelopen jaar is de Oude Bieb ondersteund bij het zoeken naar een nieuwe locatie en deze is inmiddels gevonden in het oude Vensterhuis van Lefier. De Oude Bieb heeft een businessplan opgesteld voor de verdere ontwikkeling.

Groenparticipatie en beheer in Beijum en Lewenborg

In beide wijken zijn er groepen vrijwilligers die bijdragen aan het groenonderhoud en speelplekkenbeleid. De gemeente stimuleert, adviseert en faciliteert met name Natuurmonumenten, De Groene Long in Beijum en het LeRoy-gebied in Lewenborg.

Open Sportpark Karding

De doorontwikkeling van het sportpark Karding staat in het teken van de koppeling met wijkorganisaties, verenigingen, onderwijs en gezondheidscentra in de wijk Beijum. Doel is het bestaande netwerk te vergroten en de inzet van sport als instrument voor een gezondere samenleving. Het gebiedsteam werkt hierin samen met programma's [Gezondheid](#), [Sport](#), Sport050 en het WIJ-team voor een Open Sportpark Karding en de verbinding met Beijum en Lewenborg.

Meerstad

In 2019 is een grote speelplek aangelegd met speelvoorzieningen, een ontmoetingsplek, een moestuin en mogelijkheid voor boomgaard op een weiland aan de Woldmeerweg. Dit plan is gezamenlijk met de speeltuincommissie, kinderen, scholen en betrokken bewoners en ondersteuning van WIJ Lewenborg gemaakt.

Ontwikkelen dorpsvisie Engelbert

Engelbert heeft te maken met een aantal ontwikkelingen: gevolgen van nieuwbouw in Meerstad, de nieuwbouw van de school en verbetering van het sportcomplex. De belangenvereniging werkt gezamenlijk met inwoners van het dorp en de gemeente aan een herziene dorpsvisie.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Heerdenaanpak	250	247	3
Gebiedsprogramma Oost	250	241	9
Wijkwethoudersbudget	200	127	73
Totaalbudget Oost	700	615	85

West

Wijken

Hoogkerk, Gravenburg, Leegkerk, Reitdiep, Dorkwerd, De Held, Buitenhof, Vinkhuizen, Selwerd, Paddepoel, Tuinwijk. In het gebied opereren drie WIJ-teams: [WIJ Hoogkerk](#), [WIJ Vinkhuizen](#) en [WIJ Selwerd](#).

Wat wilden we bereiken?

- Uitvoering, doorontwikkeling en monitoring van Wijkvernieuwing Selwerd;
- Uitbouwen van Wijkbedrijf Selwerd als projectbureau voor de wijk en de wijkvernieuwing;
- Faciliteren initiatieven Co-creatie Paddepoel;
- Starten met gebiedsontwikkeling rondom Winkelcentrum Paddepoel;
- Doorontwikkeling zelfbeheer Tuinwijk;
- De Aanpak Westelijke Ringweg als katalysator gebruiken om sociaaleconomische en veiligheidsvraagstukken in Vinkhuizen aan te pakken;
- De wijkverantwoordelijkheid in Reitdiep, De Held, Buitenhof en Gravenburg verder uitbouwen;
- Onderzoek naar uitbreiding van functies Vensterschool Hoogkerk.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Wijkvernieuwing Selwerd

Selwerd staat als eerste wijk van de wijkvernieuwingswijken aan de vooravond van zichtbare fysieke ingrepen. We hebben afgelopen jaar samen met Warmtestad het tracé vastgesteld voor de aanleg van het warmtenet. Verschillende woningen in Selwerd worden daar de komende jaren op aangesloten. In december zijn de gemeente en Warmtestad gestart met de bewonersavonden langs het tracé. Langs dat tracé zal ook de openbare ruimte opnieuw ingericht worden. Daarvoor hebben we een zogenaamde toolkit opgesteld. Deze gebruiken we om een afweging te maken tussen meerdere maatschappelijke doelen in het publieke domein: klimaatbestendigheid, duurzaamheid, meer groen, meer beweging, anders parkeren, minder brandstof gedreven verkeer. Ook de woningcorporaties zijn druk geweest met de voorbereiding van de herontwikkeling van vier bouwblokken langs de Eikenlaan (Nijestee) en in het noordoostelijk deel van de wijk (Huismeesters). In het verlengde van Warmtestad zijn de woningcorporaties met Warmtestad en de gemeente druk doende geweest de woningvoorraad te verduurzamen. Binnen de wijkvernieuwing vinden ook diverse kleine leefbaarheidsprojecten plaats. Onder de noemer Dreamteam zijn een tiental bewoners naar werk gebracht. Vrijdag heeft een cultureel programma samen met bewoners vormgegeven.

Wijkbedrijf Selwerd

Het Wijkbedrijf vormt inmiddels een vaste waarde in de wijk en in de organisatie van de wijkvernieuwing. Zij vormen een belangrijk tussengebied tussen overheid en samenleving. Er ontstaan functies die symboliseren dat 'het publieke belang' niet alleen door de overheid kan worden georganiseerd. Zo kennen we in Selwerd nu de functie van buurtregisseur die vanuit het wijkbedrijf opereert. Daarin vormt hij een schakel tussen gemeente, buurt en wijkplatform maar ook een bruggenhoofd naar partijen als de corporaties en de gemeente. Van belangrijke waarde voor de wijk en haar bewoners is het in samenwerking met corporatie Lefier, wijkbedrijf en gemeente geopende wijkrestaurant de Duindoorn in de gerenoveerde studentenflat. Vanuit het wijkbedrijf zijn inmiddels circa 60 initiatieven gestart die de wijk verfraaien en verbeteren. Ze helpen wijkbewoners en andere deelnemers om stappen te zetten in hun (arbeids-)leven en daarmee aan het welbevinden van de wijk en haar bewoners bijdragen.

Bewonersbeheer Tuinwijk

In Tuinwijk is op bescheiden schaal het bewonersbeheer georganiseerd: zwerfvuil, (hulp bij) onderhoud van tuinen en openbaar groen, en vrijwilligerswerk en activiteiten in buurtcentrum het Tuinpad.

Centrumzone Paddepoel/Co-creatie Paddepoel

In de zomer van 2019 is met alle betrokken partijen een stedenbouwkundige geselecteerd om een Masterplan voor het gebied rondom het Kloppend Hart Paddepoel te maken. Dit op uitnodiging van Co-creatie Paddepoel. In dit masterplan staan ontmoeting, multifunctionaliteit en ruimtelijke kwaliteit centraal. Daarnaast heeft de voorgenomen aanleg van een warmtetracé door de Plutolaan geleid tot een snel proces om ook een uitvoeringsplan te maken met daarin klimaatadaptatie, herinrichting en een stevige bewonersinvloed. Het plan heeft hierdoor belangrijke medefinanciering vanuit het rijk ontvangen. Co-creatie is hiermee de werkwijze waarmee we in deze wijk belangrijke nieuwe resultaten blijven boeken.

Vinkhuizen laat niet los

Dit programma vormt een belangrijke basis voor de inzet van het WIJ-team en het sociaal domein van de gemeente. We hebben onder dit programma belangrijke wijkinitiatieven ondersteund, onder andere vanuit Backbone. Bewonersinitiatieven als de Wijktaxi en de Kiosk zijn na gedegen voorbereiding in uitvoering gekomen.

Aanpak Westelijke Ringweg

De voorbereiding van deze aanpak is in 2019 opgeschort. Op kleinere deelgebieden zijn we wel begonnen met voor de wijk belangrijke voorbereidingen zoals de borging van de functie van Backbone en SCN in het gebied.

Wijken met een hart (Reitdiep, De Held, Buitenhof en Gravenburg)

De rol van bewoners en initiatieven in deze wijken groeit en daarmee de betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de eigen wijk en buurt. Samen met onder andere de programma's [beheer, verkeer](#) en [leefomgeving](#) zijn door bewoners verrijkte ingrepen gedaan om de veiligheid en leefbaarheid in deze wijken te vergroten. Het gaat om projecten als vergroening en verfraaiing van een opgeheven bussluis, snelheid remmende maatregelen aan de Leegeweg en het aanleggen van een nieuw wandelpad langs de wijk Gravenburg. De wijk Buitenhof vierde haar 25-jarig bestaan en heeft samen met de bedrijvenvereniging West het park Kranenburg verfraaid en de toegankelijkheid verbeterd. In de wijk Reitdiep is in co-creatie het zogenaamde festivalterrein voorzien van een nieuw ontwerpproces waarin bewoners, gemeente en ontwikkelaar samen een plan maken dat voor alle partijen een gewenst resultaat oplevert.

Stimuleren wijkdynamiek Hoogkerk en Vensterschool

De wijk Hoogkerk vierde afgelopen jaar dat zij 50 jaar geleden deel gingen uitmaken van de gemeente Groningen en nog altijd een stevige eigen rol kunnen spelen in het beleid en uitvoering van voor de wijk belangrijke zaken. Naast onze ondersteuning van een goed bezocht wijkprogramma tijdens Let's Gro hebben we met de wijk

samengewerkt op gebied van verkeersveiligheid, verfraaiing van sleetse openbare ruimte, activiteiten, wijkfuncties en kunst en cultuur activiteiten. Er is nog geen start gemaakt met de studie naar vervanging of verbetering van de huidige Vensterschool .

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Gebiedsprogramma West	250	478	-228
Wijkwethoudersbudget	200	142	58
Totaalbudget West	450	620	-170

Haren

Dorpen

Haren, Glimmen, Noordlaren, Onnen. Het gebiedsteam Haren is op 1 januari 2019 gestart. Het Toegangsteam, CJG en een deel van Torion zijn onderdeel geworden van de WIJ-organisatie: WIJ Haren is aan het Raadhuisplein te vinden.

Wat wilden we bereiken?

- Ontwikkeling van een gebiedsgerichte werkwijze in Haren, met de oprichting van een gebiedsteam en een WIJ-team;
- Behouden van goede dienstverlening in Haren, Glimmen, Noordlaren en Onnen en de omliggende gebieden;
- Met het Dorpswethoudersbudget ondersteunen van initiatieven van bewoners;
- Actualiseren bestaande dorpsvisies;
- Ontwikkelen van een integraal gebiedsprogramma voor Haren, in samenwerking met de stedelijke programma's.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Kennismaking gebied Haren

De gemeentelijk herindeling wordt door de inwoners van de voormalig gemeente Haren ervaren als een vergroting van de afstand tot de gemeente en het gemeentebestuur. Ook voor het gemeentelijk apparaat Groningen vraagt de herindeling en het gebiedsgericht werken een enorme omslag. Om deze reden zijn in 2019 ontmoeten, kennismaken en kennis uitwisselen speerpunten voor het gebiedsteam geweest. In dit kader hebben collegeleden en ambtenaren tal van werkbezoeken afgelegd en is er breed kennisgemaakt met inwoners, organisaties en initiatieven in het gebied. Het gebiedsteam heeft vooral ingezet op het bij elkaar brengen van inwoners en de bestuurlijk - en ambtelijke organisatie van de gemeente. Hiervoor heeft het team gewerkt aan zichtbaarheid. Zowel in de richting van de bewoners als naar de gemeentelijke organisatie over wat er leeft en speelt bij inwoners van Haren.

WIJ Haren

Het Toegangsteam Haren, het CJG en een deel van Torion zijn per 1 januari 2019 als WIJ Haren onderdeel geworden van de Groningse WIJ organisatie, maar geeft nu nog geen uitvoering aan de algemene opdracht van WIJ Groningen. Op basis van het bestuursakkoord heeft ze de werkwijze van het Toegangsteam Haren doorgezet. Het CJG is op een separate locatie gehuisvest. Torion bleef conform het bestuursakkoord een zelfstandige organisatie en is per 1 januari 2020, naast MJD en Trias onderdeel van welzijnsorganisatie Vlechter. WIJ Haren en Torion hebben afspraken gemaakt over de samenwerking binnen het gebied Haren.

Ondersteunen dorpsinitiatieven

We zien dat het gebied Haren bruist van ideeën en energie. Met het dorpswethoudersbudget zijn diverse initiatieven mogelijk gemaakt. Zoals bijvoorbeeld de vervanging van de betonnen verkeersblokken door bloembakken aan de Dorpsweg in Onnen. Op initiatief van en door bewoners zijn diverse speelplekken aangepast en opgeknapt, waaronder die aan de Multatuliweg en Draviksweg. Daarnaast zijn initiatieven als de straatspeeldag, het inloopcafé voor mensen met een smalle beurs, de gedenkplaat voor twee Joodse jongens in de Tuindorpschool en diverse concerten mogelijk gemaakt. Het gebiedsteam heeft bijgedragen aan ontwikkelingen als de centrumvisie Haren, de educatieve functie de Mikkelfhorst, de jaarlijkse Beachweek op het Raadhuisplein, en het aansluiten van het gebied Haren op het fietsknooppunten netwerk van het Routebureau Groningen, waarmee de hele gemeente Groningen nu is aangesloten op het wandel- en fietsnetwerk.

Dorpsvisies en samenwerking dorpen, wijken en gemeente

De dorpen Noordlaren en Glimmen hebben in 2019 een dorpsvisie gepresenteerd. Het dorp Onnen is gestart met een verkenning. In 2020 zullen we gezamenlijk alle kennis en informatie uitwerken. Dit doen we door met inwoners en andere belanghebbenden in gesprek te gaan over de ideeën en wensen die zij hebben ten aanzien van hun woon-, werk- en leefomgeving. Met als doel te komen tot een concrete invulling van een integraal meerjarig gebiedsprogramma voor de vier dorpen.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Dorpswethoudersbudget	150	103	47
Totaalbudget haren	150	103	47

Ten Boer

Dorpen

Ten Boer, Ten Post, Garmerwolde, Thesinge, Woltersum, Sint Annen, Lellens, Wittewierum en Winneweer. In het gebied is in 2018 gestart met een gebiedsteam. Het sociaal team De Deel is onderdeel geworden van de WIJ-organisatie: [WIJ Ten Boer](#).

Wat wilden we bereiken?

- Doorontwikkeling van een gebiedsgerichte werkwijze in Ten Boer, met de oprichting van een gebiedsteam en een WIJ-team;
- Ontwikkelen van integrale vernieuwingsplannen voor dorpen en straten in Ten Boer, Ten Post en Woltersum, in samenwerking met bewoners en de stedelijke programma's;
- Actualiseren van bestaande dorpsvisies, en samenwerken met bewoners bij projecten die hieruit voortvloeien;
- Behoud van goede dienstverlening in Ten Boer en de omliggende dorpen;
- Stimuleren van gemeentebrede samenwerking van Dorpsbelangenverenigingen om hierdoor de last op besturen en vrijwilligers te verminderen én actieve en gezonde verenigingen te behouden.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Dorpsvernieuwing en versterking

Het proces van Dorpsvernieuwing en versterking is voortvarend opgepakt door de projectorganisatie. In Ten Boer is begonnen met sloop en nieuwbouw en er zijn wisselwoningen geplaatst. In Ten Post en Woltersum lopen dorpsvernieuwingprocessen waarbij perspectieven voor dorpen zijn vastgesteld en gaandeweg thematisch worden uitgewerkt met bewoners. Dit is een complex proces, dat bemoeilijkt wordt door het uitblijven van een definitieve agenda voor versterking en schadeafhandeling. Deze onzekerheid over de toekomst heeft grote invloed op het gesprek over op te stellen perspectieven voor de woon- en leefomgeving. Veiligheid en duidelijkheid omtrent je eigen huis gaat nu eenmaal voor op collectief vastgestelde agenda's voor de omgeving. Toch is het gelukt om in Ten Post en Woltersum een positieve beweging in te zetten.

Actuele Dorpsvisies

Mede door onze inzet op het behoud van noaberschap en sociale cohesie is er in Thesinge ruimte gevonden om de eigen [dorpsvisie](#) te actualiseren. Ook in Ten Post en Woltersum wordt gewerkt aan bijstelling van hun dorpsvisies in het kader van de Dorpsvernieuwing.

Samenwerking dorpen en gemeente

Om te voorkomen dat de dorpen in het plattelandsgebied hun herkenbaarheid verliezen en om de onderlinge samenwerking van de dorpsbelangenverenigingen te bestendigen is ingezet op een bundeling van krachten tussen de dorpen. De samenwerkende dorpen hebben de *Vereniging Dorpenoverleg Ten Boer* opgericht, met als doel gezamenlijk op te treden in zaken die de individuele dorpen overstijgen. Alle dorpsbelangenverenigingen van het gebied zijn hierin vertegenwoordigd. Hiermee staat nu een organisatie waar politiek en gemeente een collectief klankbord kan vinden en bewoners belangen vertegenwoordigd zien.

Jongeren ontmoetingsplaats

Een belangrijk speerpunt in Ten Boer was de vestiging van een jongeren ontmoetingsplaats (JOP). We hebben samen met alle betrokken partijen gezocht naar een geschikte locatie. Een locatie is gevonden, maar het bleek niet mogelijk te zijn met alle partijen tot consensus te komen. De vergunning voor de locatie is wel verleend en in 2020 start de realisatie.

Dorpswethoudersbudget

De kracht van noaberschap en het bloeiende verenigingsleven is een groot goed dat we koesteren en ondersteunen. Voorbeelden zijn: ondersteuning van dorpshuizen, stimulering van het onderhoud van het Ten Boerster bos door vrijwilligers, een kinder-speelweek, festiviteiten rond kerst en oud en nieuw en de door velen bezochte vuurwerkshow op nieuwjaarsdag. Op het gebied van verkeersvraagstukken is bijgedragen aan het afronden van maatregelen en verbeteren van fietspaden, aanleg van kanosteigers, parkeergelegenheden en is in Sint Annen gewerkt aan de verkeersveiligheid en het opwaarderen van de dorpsentree.

Geld

Integraal gebiedsgericht (bedragen x1,000 euro)	Begroting 2019	Realisatie 2019	Resultaat/ reserve
Dorpswethoudersbudget	118	91	27
Totaalbudget Ten Boer	118	91	27

Paragraaf 2: Duurzaamheid

Wat wilden we bereiken in 2019?

In 2035 willen we een CO₂-neutrale gemeente zijn. En we willen dat duurzaamheid een uitgangspunt is in alles wat we doen. Dit biedt tevens economische kansen voor Groningen, om groene energiehoofdstad van Nederland te zijn. Om dat te bereiken voeren we het in 2015 geactualiseerde programma 'Groningen geeft energie' uit. We realiseerden ons dat we ondanks de programmatische aanpak nog ver weg zijn van het beoogde einddoel. In 2019 hebben we de bezuiniging doorgevoerd. Deze werd in belangrijke mate gerealiseerd door de wijkenergieplannen te temporiseren. In deze jaarrekening leest u over de resultaten van onze inzet.

Duurzaamheid gaat niet alleen over energie en economie, maar ook over onze leefomgeving, ons voedsel, grondstoffen en hoe we met elkaar omgaan. Daarom willen we duurzaamheid steviger verankeren in alle reguliere beleidsprogramma's. Een duurzame gemeente is een gemeente waar het goed toeven is voor bewoners en bezoekers. Maar ook een volhoudbare gemeente, waar overheid, burgers, bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor 'duurzame ontwikkeling', een gemeente met een innovatieve economie die inspeelt op duurzame kansen en werk biedt aan laag- en hoogopgeleiden. Aan het einde van deze paragraaf leest u ook over de ontwikkelingen van duurzaamheid in het reguliere beleid.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

We hebben activiteiten uitgevoerd die gepland waren in de begroting 2019 en het programma "Groningen geeft energie". Hierbij is de Routekaart te beschouwen als een stip op de horizon en verbindt het heden met de gewenste toekomst. Het eindbeeld is niet in beton gegoten. Het is opgesteld met de huidig beschikbare kennis. Externe factoren, zoals voortschrijdend inzicht, veranderingen van nationaal beleid en technische vooruitgang, zullen leiden tot aanpassingen in het eindbeeld.

In 2019 hebben we onze focus gelegd op het openingsbod voor de wijkgerichte aanpak, op duurzame energieopwekking, de intensivering van energiebesparing bij particuliere woningeigenaren en de ontwikkeling van een actieprogramma energiebesparing bij bedrijven. Met het energieprogramma hebben we zo in 2019 een stap voorwaarts gezet.

De CO₂-uitstoot die is te relateren aan energiegebruik in de gemeente Groningen bedraagt 1.234 kton in 2018¹. Hiervan wordt ongeveer de helft door bedrijven en instellingen uitgestoten, een kwart door woningen en een kwart door verkeer en vervoer. Opgave is deze 1.234 kton in zeventien jaar (2019 – 2035) terug te brengen naar (bijna) 0 kton. Dit is geen eenvoudige opgave. In de afgelopen decennia is het energiesysteem maar weinig veranderd. Het bereiken van het doel maakt Groningen koploper in de energietransitie. Dit biedt de kans om een nieuwe kennispositie en economisch perspectief te creëren. Groningen kan zo haar betekenisvolle bijdrage aan de nationale energievoorziening overeind te houden.

Het doel voor 2035 is ambitieus. Het gemeentelijke doel loopt voor op de ambitie van het Rijk en veel private partijen. Daarom vragen de doelen om een gedegen strategie en actieve inzet vanuit de gemeente. De gemeente kan vanuit haar rol en verantwoordelijkheden de energietransitie ondersteunen. De gemeente voert hiervoor autonoom beleid en heeft budget beschikbaar. Wij beschikken over verschillende typen beleidsinstrumenten: stimuleren, (de)reguleren, financieren, faciliteren, enthousiasmeren en soms ook initiëren. Toch zijn we met de huidige inzet niet op schema om in 2035 CO₂-neutraal te zijn. Uit de CO₂-monitor blijkt dat Groningen tussen 2013 en 2018 van 3,8 procent naar 6,1 procent duurzame energie is gegaan.

---

¹ Cijfer uit de CO₂-monitor. Voor deze monitor zijn wij afhankelijk van Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) data die jaarlijks publiceert over het jaar ervoor.

De klimaatop in Parijs (COP21) in 2015 leverde een mondiaal akkoord op. Bijna alle landen ter wereld hebben daarmee afgesproken dat de globale temperatuurstijging 'ruim onder 2 °C' moet blijven. Het kabinet Rutte III heeft in het regeerakkoord een ambitieuze klimaat- en energieagenda geformuleerd. Deze agenda is niet alleen ingegeven vanuit de plicht om bij te dragen aan de mondiale klimaatopgave, maar ook vanuit de wens om de kracht van de Nederlandse economie verder te versterken en de kansen die de transitie biedt optimaal te benutten. Op 28 juni 2019 werd het Klimaatakkoord gepresenteerd. In 2019 hebben we een analyse gemaakt op het Klimaatakkoord. Uit deze analyse zijn verschillende zorgpunten gekomen. We hebben lobby gevoerd om de juiste waarborgen te krijgen (financieel en wettelijk) om als gemeente Groningen het Klimaatakkoord goed te kunnen uitvoeren. Bij de algemene ledenvergadering van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) op 29 november 2019 hebben gemeenten ingestemd met het Klimaatakkoord. Daarbij zijn verschillende moties aangenomen waaronder voor ons, in samenwerking met gemeente Zaanstad gemaakte, belangrijkste motie 'Garantie op financiële randvoorwaarden'. Deze motie gaat over het feit dat de uitvoering voordeligmakend is aan voldoende instrumenten (zowel wettelijk als financieel). Samen met de gemeente Zaanstad en VNG bewaken we de uitvoering van deze motie.

In Regionale Energie Strategieën (RES) worden veel nationale afspraken uit het Klimaatakkoord in de praktijk gebracht. Dit gebeurt in een landelijk dekkend programma van 30 regio's. In de RES werken overheden met maatschappelijke partners, netbeheerders (voor gas, elektriciteit en warmte), het bedrijfsleven en bewoners regionaal gedragen keuzes uit. Dit doen zij voor de opwekking van duurzame elektriciteit (doel is 35 TWh opwekking op land), de warmtetransitie in de gebouwde omgeving (van fossiele naar duurzame bronnen) en de daarvoor benodigde opslag- en energie-infrastructureur. Deze keuzes worden vertaald naar gebieden, projecten en naar de implementatie en uitvoering van die projecten. De focus in de RES ligt op de opgaven van de tafels 'Gebouwde Omgeving' en 'Elektriciteit'.

In Groningen hebben de twaalf gemeenten, de provincie en de twee waterschappen een start gemaakt de RES door eerste de ondertekening van de intentieverklaring RES Groningen in januari 2019 en daarna door het vaststellen van het startdocument RES Groningen. Vanaf september 2020 is er een gezamenlijke werkplek in het gemeentekantoor in Scheemda waar de vier werkgroepen, 'ruimte', 'elektriciteit', 'warmte' en 'communicatie en participatie' regelmatig bijeen komen. Ook komt de adviesgroep hier tweewekelijks bijeen zodat alle betrokken partijen op de hoogte blijven van de voortgang van de RES Groningen. Ook de stakeholders worden op de hoogte te gehouden van de voortgang en worden betrokken bij de onderwerpen waar ze inhoudelijk aan kunnen bijdragen.

De eerste resultaten van de werkgroepen zijn aan de bestuurders gepresenteerd in de stuurgroep RES Groningen in november, december en januari. Op 23 januari 2020 zijn raadsleden en statenleden en leden van algemene besturen van waterschappen op de hoogte gebracht van de voortgang in de raadsconferentie. Ook zijn daar de reacties van de deelnemers verzameld. De volgende stap is het consultatiedocument RES Groningen dat aan raden en staten wordt voorgelegd. Dit is de laatste stap op weg naar de concept RES Groningen die voor 1 juni 2020 moet zijn afgerond.

Met de jaarlijkse CO₂ monitor houden we doorlopend in beeld hoe we vorderen met onze doelstelling.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2014	Behaald 2015	Behaald 2016	Behaald 2017	Behaald 2018
Totale energiegebruik in Groningen 1)	15.355 TJ	15.576 TJ	15.130 TJ	17.787 TJ	17.545 TJ
Totale hoeveelheid geproduceerde duurzame energie	637 TJ	699 TJ	821 TJ	1.050 TJ	1.068 TJ

Aandeel duurzame of hernieuwbare energie	4,1%	4,5%	5,4%	5,9%	6,1%
Totale CO ₂ -uitstoot in kton 2)	1.192	1.172	1.116	1.250	1.234

- 1) De cijfers uit 2014 tot en met 2016 betreffen de oude gemeente Groningen.
- 2) Er is een nieuwe rekenwijze toegepast voor de totale CO₂-uitstoot. De uitstoot in 2014, 2015 en 2016 is daardoor hoger dan eerder werd gerapporteerd. Vanaf 2017 wordt in de rekenmethode ook de CO₂-uitstoot meegerekend t.g.v. elektriciteitsopwekking buiten de gemeentegrenzen, voor zover deze in de gemeente Groningen wordt benut. Dit betekent in 2014 dat de CO₂-uitstoot 1.192 kton is, in plaats van de eerder vermelde 766 kton. Hier staat tegenover dat bij de geproduceerde duurzame energie nu ook een proportioneel aandeel van opgewekte stroom door windmolens op zee wordt meegerekend. Deze is in 2016 fors toegenomen t.o.v. 2015.

Verdeling energiegebruik in 2018	Terajoule	%
Huishoudens	5.515	31%
Bedrijven en instellingen	7.640	44%
Verkeer en vervoer	4.390	25%
Totaal	17.545	100%

Hernieuwbare energie per bron in 2018	Terajoule	%
Biomassa (vergisting en verbranding)	639	60%
Bodemenergie	84	8%
Zonne-energie	166	16%
Windenergie op land + op zee *)	2 + 116	11%
Overige bronnen	61	6%
Totaal		100,0%

*) Veruit het grootste deel van de windstroom is opgewekt op zee. Deze wordt voor een deel (o.b.v. het gewicht van de gemeente Groningen in het landelijke energiegebruik) toegerekend aan de gemeente Groningen.

Conclusie

De snelheid van de ontwikkelingen in de energietransitie neemt toe door steeds meer maatschappelijk bewustzijn, politieke ontwikkelingen onder invloed van het nieuwe kabinet en de gaswinningsproblematiek. De transitie is een technische, financiële en sociaaleconomische opgave. En op alle onderdelen moet nog politieke discussie plaatsvinden om de transitie verder te brengen, bijvoorbeeld als het gaat om verdeling en betaalbaarheid van de kosten en de relatie tussen tempo van en draagvlak voor de transitie. Met de instemming van de gemeenten met het Klimaatakkoord is weer duidelijker geworden wat er op dit vlak van de overheid verwacht wordt, maar ook de komende jaren blijft het werkveld dynamisch en zullen we ons al gemeente telkens weer moeten aanpassen aan en reageren op landelijk beleid en landelijke wet- en regelgeving. Hoewel we als gemeente flink inzetten op de energietransitie, realiseren we ons dan ook dat de uitdaging zo groot is dat we dit als gemeente niet alleen voor elkaar kunnen krijgen. Daarnaast is CO₂-reductie niet ons enige doel. We zien ook economische kansen in de energietransitie.

Groningen geeft energie

Groningen Geeft Energie Algemeen

Hieronder worden voor de sporen warmte, besparen, zon, wind, biobased economy en 'smart energy city' de bereikte resultaten beschreven.

Hoofdpunten uit 2019 zijn:

- Als één van de eerste gemeenten van Nederland hebben wij de gemeentelijke transitiekaart; 'Het openingsbod' vastgesteld;
- De strategie en werkwijze 'Stap voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen' vastgesteld;
- Het masterplan 'CO₂ neutrale aardgasvrije woningvoorraad corporaties Groningen' vastgesteld;
- De eerste wijkplannen voor Paddepoel, Reitdiep en de Noorderplantsoenbuurt opgesteld en afgerond;
- WarmteStad heeft een groot deel van het warmtenet door Paddepoel Noord aangelegd. Sinds december 2019 worden 3 flats langs de noordelijke ringweg van warmte voorzien vanuit het warmtenet. Eind 2019 waren ongeveer 1.500 woningequivalenten aangesloten;
- Buurtwarmte050 heeft hun buurtwarmtesysteem grotendeels uitgewerkt en aan de buurt gepresenteerd;
- Uit de jaarlijkse zonnepaneleninventarisatie blijkt dat in 2019 in de gemeente Groningen in totaal circa 290.000 panelen (circa 50 MW) op daken en in zonneparken lagen. De geprognoseerde 136.000 panelen in 2019 is daarmee ruimschoots behaald;
- Zonbeleidskader fase 1 vastgesteld;
- De bedrijvenverenigingen, provincie Groningen en gemeente Groningen hebben gezamenlijk het duurzaamheidsplatform voor bedrijven 'Groningen Werkt Slim' opgericht.

Spoor warmte

Wat wilden we bereiken?

Een groot aandeel van het huidige energieverbruik (en CO₂ -uitstoot) in de gemeente Groningen hangt samen met het invullen van onze warmtevraag vanuit aardgas. Door alternatieve (hernieuwbare) bronnen in te zetten in plaats van aardgas kan een grote bijdrage aan de CO₂-reductie in de gemeente worden geleverd.

Mogelijkheden voor duurzame warmte zijn:

- Benutten van aardwarmte (ondiep en diep);
- Optimale inzet warmte koudeopslag (wko) in combinatie met warmtepompen;
- Gebruik lucht warmtepompen (al dan niet in hybride opstelling (= met cv ketel)) beperken tot alleen daar waar mogelijk zonder (geluids-) hinder;
- Het benutten van restwarmte binnen de gemeente;
- Bekijken mogelijkheden restwarmte van buiten de gemeentegrenzen;
- Nieuwe potentie door productie bio-, groengas in de landelijke gebieden;
- Warmte uit het riool (riothermie);
- Warmte uit oppervlaktewater;
- Warmte uit regionale biomassa;
- Warmte van de zon (zonthermische warmte).

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Actieplan warmte

In de routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035 wordt gerekend op de aansluiting van meer dan 50.000 woningequivalenten op warmtenetten. In 2019 heeft WarmteStad een groot deel van het warmtenet door

Paddepoel Noord aangelegd. Sinds december 2019 worden 3 flats langs de noordelijke ringweg van warmte voorzien vanuit het warmtenet. Eind 2019 waren ongeveer 1.500 woningequivalenten aangesloten. In de loop van 2020 zullen meer gebouwen (zoals zwembad De Parrel) worden aangesloten en wordt het warmtenet verder uitgebreid richting Selwerd.

Ten aanzien van warmtebronnen heeft WarmteStad het gebruik van datawarmte uit de beide datacenters op Zernike verder uitgewerkt. Dit systeem wordt in voorjaar 2020 aanbesteed en moet eind 2020 warmte gaan leveren.

In oktober heeft de provincie Groningen een omgevingsvergunning voor het zonthermiesysteem op het slibdepot Dorkwerd verleend. Voor dit systeem is onlangs SDE+ subsidie toegekend. Daarmee kan met de bouw van het park begonnen worden. Daarbij dient dan een warmtenet te worden aangelegd tussen het zonthermiepark en de warmtecentrale van WarmteStad op Zernike Campus. Overtollige warmte in de zomer dient te worden gebufferd. WarmteStad onderzoekt nu op welke manier dit het beste kan worden ingevuld.

Een onderzoek naar de haalbaarheid van gebruik restwarmte uit de Eemshaven en van de industrie in Delfzijl hebben wij in september 2019 afgerond. Dit onderzoek in opdracht van de Gasunie, Groningen Seaports, Gemeente Delfzijl, Enexis / Enpuls, WarmteStad, provincie en gemeente Groningen, toont aan dat op basis van techniek, gekozen tracé warmtenet en financiën gebruik van deze restwarmte haalbaar lijkt. Op dit moment ontwikkelen we een bronnenstrategie waarin ook de restwarmte vanuit de Eemshaven/Delfzijl in beschouwing wordt genomen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat gekeken is vanuit oogpunt van maatschappelijk rendement. Oftewel gaat hierbij globaal om 2-3 % rendement. Belangrijk punt in de uitwerking is dat er uitgegaan wordt dat 50.000 woningequivalenten in één keer worden aangesloten.

Uit onderzoek door Deltares in 2019 in opdracht van Stadsbeheer volgt dat er in oppervlaktewateren in en om de stedelijke omgeving in de zomer sprake is van een aanzienlijke hoeveelheid beschikbare warmte. Omdat dit laagwaardige warmte is, is deze warmte niet meteen geschikt voor verwarmen van bestaande woningbouw. Op verschillende plaatsen (Reitdiep, Kardingse, Paddepoel, vijvers Oosterparkwijk) hebben laten kijken naar mogelijkheden van warmtewinning uit oppervlaktewater. In alle onderzochte wateren is voldoende warmte aanwezig. Alleen de uitdaging zit in de gekozen technieken om deze laagwaardige warmte geschikt te maken voor verwarmen bestaande woonhuizen. In 2020 gaan wij hier verder naar kijken.

In het kader van regie op de ondergrond zijn in 2019 interferentiegebieden WKO (warmte koude opslag) aangewezen. Deze zijn door ons college en de raad vastgesteld. Met dit besluit heeft de gemeente regie op het gebruik van bodemenergie. Voor de ontwikkelingen in het Stationsgebied, de Eemskanaalzone en het Suikerunieterrein zijn masterplannen bodemenergie gemaakt. Hiermee kunnen wij bepalen waar en onder welke voorwaarden er nieuwe WKO-systemen in deze gebieden mogelijk zijn. Deze masterplannen dienen in 2020 door college en raad te worden vastgesteld om daarmee als uitgangspunt voor ontwikkeling van WKO te dienen.

Ook dit jaar zijn er weer meer luchtwarmtepompen geïnstalleerd. Dit is vooral voor nieuwbouw maar ook steeds meer wordt een luchtwarmtepomp gekozen als vervanger van, of als aanvulling op de huidige cv -ketel. In enkele gevallen is sprake van geluidsoverlast door de noodzakelijke buitenunits van dit soort systemen. In 10 situaties met luchtwarmtepompen hebben wij geluidsonderzoek laten uitvoeren. Bij alle luchtwarmtepompen is sprake van 'geluid'. Door het ontbreken van normen op dit vlak kan de gemeente wanneer er sprake is van 'overlast' niet handhaven. Gelukkig wordt in de loop van 2020 wel een geluidsnorm ingevoerd voor nieuwe situaties. Deze norm is dusdanig streng dat oude luchtwarmtepompen daaraan waarschijnlijk niet gaan voldoen. In samenwerking met toezicht en handhaving wordt gekeken welke nieuwe beleidsregels ten aanzien van dit soort installaties door ons moeten worden gemaakt om toch actie te kunnen ondernemen in gevallen van overlast. Op dit moment is overigens slechts sprake van 2 situaties waarin overlast wordt gemeld. Er zijn meer dan 500 luchtwarmtepompen in onze gemeente en dan hebben wij airco's (= zijn ook warmtepompen) nog niet meegerekend.

Het riothermiesysteem voor zwembad De Papiermolen was in de zomer van 2019 jaar voor het eerst in gebruik. Ongeveer 25 % van de totale warmtevraag komt uit het systeem. Dit vinden wij niet voldoende, er wordt in 2020 verder gewerkt aan het optimaliseren van dit systeem. Doel is om uiteindelijk 75 % warmte voor het zwembad uit het riool te halen.

We zijn gestopt met het Dutch Heat Centre (Kenniscentrum warmte). Door het opzetten van een landelijk expertisecentrum warmte (RvO) is een speciaal centrum voor alleen Noord Nederland niet meer noodzakelijk. Buurtwarmte050 heeft hun buurtwarmtesysteem grotendeels uitgewerkt en aan de buurt gepresenteerd. In 2020 wordt het systeem verder uitgewerkt. Belangrijk daarin is dat er voldoende belangstelling vanuit de wijk is om mee te doen. Bij meer dan 70% deelname kan in 2021 besloten worden tot het aanleggen van dit systeem in een deel van Paddepoel Noord. Daarnaast wordt ook onderzocht of gedeelten van Selwerd en Vinkhuizen kunnen worden aangesloten.

In ongeveer 30 wijken, dorpen, buurten zijn nu eigen initiatieven rondom aardgasvrij / energieneutraal. Hier door kunnen wij vanuit de gemeente niet meer in alle gevallen ondersteuning bieden. De verwachting is dat in 2020 nog meer initiatieven gaan komen.

In 2019 hebben we het volgende gedaan:

- Paddepoel Noord van warmtenet Noordwest is door WarmteStad aangelegd en sinds december 2019 wordt er warmte geleverd aan drie flats langs de noordelijke ringweg;
- Warmtestad heeft het gebruik van datawarmte uit de beide datacenters op Zernike verder uitgewerkt. Dit systeem wordt in voorjaar 2020 aanbesteed en moet eind 2020 warmte gaan leveren;
- Regiegebieden WKO-systemen binnen de gemeente zijn door college en raad vastgesteld;
- In de nieuwbouwontwikkelingen Stationsgebied, Suikerunierrein en Eemskanaalzone worden de mogelijkheden van collectieve WKO-systemen meegenomen;
- Aanleg riothermiesysteem voor zwembad De Papiermolen is operationeel;
- Op verschillende plaatsen is onderzocht of warmte uit oppervlaktewater een bijdrage kan leveren aan nieuw aan te leggen warmtesystemen;
- In Paddepoel Noord heeft warmtecoöperatie 050 buurtwarmte het voorlopig ontwerp gepresenteerd. In 2020 wordt het ontwerp verder uitgewerkt;
- Ondersteunen van verschillende initiatieven rondom aardgasvrij/ energie-neutraal in wijken, dorpen en buurten.

Wijkenergieaanpak

In 2019 zijn de gemeentelijke transitiekaart; 'Het openingsbod' de strategie en werkwijze 'Stap voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen', het masterplan 'CO₂ neutrale aardgasvrije woningvoorraad corporaties Groningen' en de eerste wijkplannen voor Paddepoel, Reitdiep en de Noorderplantsoenbuurt opgesteld en afgerond. Door de accordering hiervan in september 2019 door de gemeenteraad is het kader voor de wijkenergieaanpak vastgesteld. Groningen is een van de eerste gemeenten in Nederland die het proces van de energietransitie vormgegeven heeft.

Doordat op rijksniveau de instrumenten om dit mogelijk te maken, waaronder een gebouw gebonden financiering, nog niet op orde zijn lopen we in Groningen vast. Ook de bezuiniging op het energieprogramma heeft geleid tot een wijziging van onze werkwijze. Daarom hebben we ons met de wijkenergieplannen gericht op de warmtenetwijken Paddepoel, Selwerd en Vinkhuizen en ondersteunen van de andere wijken waar al met bewoners samengewerkt wordt zoals de Noorderplantsoenbuurt, Reitdiep, de Wijert en Glimmen om een wijkenergievisie op te stellen. Door het temporiseren van de wijkenergieaanpak was het niet mogelijk om met

wijkenergieplannen te beginnen in nieuwe wijken of dorpen. We hebben ons gericht op een fijnmaziger aanpak: het ondersteunen van mensen en groepsinitiatieven die in de gehele gemeente kunnen plaatsvinden. Hiervoor is een gereedschapskist ontwikkeld, met een beperkt budget, en wordt een nieuwe invulling gegeven aan het gemeentelijk energieloket.

Conclusie

Warmte vormt op gemeentelijk niveau (naast besparen) de ruggengraat van de stedelijke energietransitie. We verwachten veel van de wijkenergieplannen, hiermee kunnen we samen met de betreffende wijkbewoners een blik werpen op een CO₂-neutrale en aardgasvrije toekomst. En daarmee samen de noodzakelijke stappen gaan zetten. Hiervoor zullen via het nieuwe Klimaatakkoord aanvullende taken en bevoegdheden voor gemeenten nodig zijn, ook om de lasten voor bewoners met een smalle beurs te beheersen.

Spoor besparen

Grote besparingen zijn mogelijk in woningen en bij bedrijven en kantoren. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met energiebesparing in haar eigen vastgoed en openbare ruimte (onder andere openbare verlichting van led voorzien (Gresco). Besparingen zijn goed voor een derde van ons einddoel. Dit spoor valt uiteen in wonen (nieuwbouw, huursector, particuliere woningen), bedrijven en de eigen gemeentelijke organisatie. Voor woningen geldt dat alle nieuwbouw per 1 juli 2018 alleen nog aardgasvrij mag zijn. In de bestaande bouw willen we eigenaren stimuleren en faciliteren zoveel mogelijk energie te besparen. Voor de huursector maken we prestatieafspraken met woningcorporaties en is een masterplan 'verduurzamen coöperatieve woningvoorraad' opgesteld. Samen met het bedrijfsleven is het platform 'Groningen werkt SLIM' ondertekend waarbij de eerste afspraken zijn gemaakt tot concrete samenwerking om verduurzaming bij het bedrijfsleven te realiseren. De gemeentelijke gebouwen willen we voor 2035 CO₂-neutraal maken.

Wat wilden we bereiken?

Wonen (zie ook onder het programma Wonen) Besparen, deelspoor Wonen

De beschreven wijkaanpak is een arbeidsintensief proces waarbij bewoners, corporaties, wijkverenigingen, de netwerkbeheerder, het bedrijfsleven en de gemeente concreet te nemen maatregelen kiezen. Hiervoor moeten ook financieringsconstructies worden ontwikkeld. De energie-transitieplannen vormen de basis voor de wijkenergieplannen. Deze plannen zien we als een motor voor de wijkvernieuwing. Wij zien dit als de grootste renovatie-opgave na de tweede wereldoorlog (zie ook onder 'warmte'). Met de woningcorporaties werken we verder aan het 'Masterplan aardgasvrij en CO₂-neutraal Groningen'. In dit masterplan wordt opgenomen hoe en wanneer corporatiewoningen verduurzaamd worden.

Bedrijven

Om op koers te blijven naar een CO₂-neutrale gemeente is het wenselijk tussen 2019 en 2035 de energievraag bij bedrijven en instellingen bij benadering met 50 procent te reduceren. Dit is een van de grootste opgaven in Groningen Geeft Energie en dat rechtvaardigt de komende jaren een stevige inzet op dit deel terrein.

In 2019 is 'Groningen werkt SLIM' het duurzaamheidsplatform waar MKB bedrijven terecht kunnen voor ondersteuning bij het verduurzamen van hun bedrijf. Het is de plek, waar kennis bij elkaar komt en de MKB ondernemer gefaciliteerd wordt. Het platform 'Groningen werkt slim' initieert nieuwe projecten, dat kan gebiedsgericht zijn of gemeente breed. Bijvoorbeeld om het aantal zonnepanelen op daken van bedrijfspanden significant te laten toenemen. In 2019 volgt een kennismaking met de verenigde ondernemers in de gemeenten Ten Boer en Haren voor aansluiting bij het platform. Hierin wordt nauw samen gewerkt met de afdeling Economische Zaken.

De industrie vraagt om een specifieke aanpak. In 2019 willen we zicht hebben op de industriële grootgebruikers. In afstemming met de provincie Groningen zal dit plan in uitvoering worden genomen: expertiseteams worden

hiervoor ingericht die bedrijfstakgewijs de grote zakelijke grootverbruikers provincie -breed door kunnen lichten. De afdeling Vergunning, Toezicht en Handhaving (VTH) zal ondersteunen bij de totstandkoming van deze aanpak en deze ook gebruiken voor de industriële bedrijven in de gemeente.

In 2023 moet ieder kantoor groter dan honderd vierkante meter minimaal energielabel C hebben. Vanuit de afdeling VTH wordt er een plan van aanpak gemaakt om de kantoren te bewegen om energiebesparende maatregelen te nemen. De kantorenmarkt is in 2018 in kaart gebracht. In 2019 zal deze doelgroep benaderd, gestimuleerd en geactiveerd worden. Vanuit 'Groningen werkt SLIM' zullen stimulerende projecten voor deze doelgroep worden opgestart.

Gemeentelijke organisatie

Met de Gresco beogen we om al ons gemeentelijk vastgoed te verduurzamen. In 2015 stelde de raad daartoe een meerjarenplan van de Gresco vast, welke jaarlijks in een jaarplan wordt herzien. De Gresco zet de opbouw van de organisatie voort door het integrale energiemanagement van energieverbruikers op zich te nemen, energiezuinige projecten te realiseren dan wel mede te investeren en door ook besparing op onderhoud en beheer in de aanpak mee te nemen. In 2017 zijn de werkzaamheden van de Gresco geëvalueerd ('Gresco, de eerste drie jaar') waarbij de conclusie is getrokken dat we verder gaan op de ingeslagen weg. De energie die we nog nodig hebben ná de besparingsopgave kopen we in samenwerking met de provincie, veiligheidsregio en veel andere Groningse gemeenten vanaf 2019 duurzaam in.

Geplande concrete maatregelen voor 2019 waren:

Papiermolen opleveren (riothermie), verduurzamen van 24 energie slurpende gebouwen, het verder "verledden" van al ons vastgoed, en meer daken voorzien van zonnepanelen. Daarnaast wilden we in 2019 onze energiemonitoringssoftware vervangen en bepalen wat er nodig is om ons vastgoed CO₂-neutraal te krijgen en aan te sluiten bij het Klimaatakkoord. Verder is er een start gemaakt met voorbereidingen voor het verledden van ca 25% van de openbare verlichting (realisatie 2020 – 2021).

Op al onze sportvelden van onze 6 sportcomplexen is de verlichting van led voorzien. Ook hebben we geïnvesteerd in gebouwenbeheersystemen van een aantal sporthallen. We hebben subsidie verstrekt aan scholen voor het nemen van energiezuinige maatregelen en bijdragen aan een groen dak op het zuiderdiep.

Verder heeft Gresco de projectleiding op zich genomen van de eerste fase van Pro-Gresco. Dit initiatief van de provincie is gericht op het versnellen van de verduurzaming van gemeentelijke eigen vastgoed. Gresco neemt natuurlijk deel aan dit kennisplatform die op dit moment geconcretiseerd is door voor elke gemeente een twee talpanden volledig uit te werken naar de duurzaamheidsambitie van de betreffende gemeente. De eerste resultaten worden in april gedeeld met bestuurders.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Wonen

- In Groningen werkten we in 2019 samen met het Energieloket Groningen Woont SLIM. Groningen woont SLIM hebben we in 2019 doorontwikkeld tot een loket waar alle informatie voor particulieren over het verduurzamen van het eigen huis, de plannen van de gemeente voor de wijk (wijkenergievisie) en de samenwerking in de buurt (Grunneger Power, buurkracht en buurtinitiatieven) te vinden is. Het contract dat aan de basis ligt van deze samenwerking is eind 2019 geëindigd. Begin 2020 gaan we samenwerken met de andere gemeenten in de provincie Groningen in het Energieloket Groningen.
- De gemeente Groningen wil in 2035 CO₂-neutraal zijn. Eén van de sporen is het aardgasvrij maken van alle buurten, wijken en dorpen. De gemeente wil bewoners en bedrijven stimuleren dat ze samen of alleen aan de slag gaan met het verduurzamen en aardgasvrij maken van panden. Om dit

proces optimaal te ondersteunen is een gereedschapskit ontwikkeld. Deze gereedschapskit bestaat uit een aanpak waarbij we gebruik maken van een basisloket en een menukaart.

- We hebben in 2019 met succes een aanvraag ingediend voor de Regeling Reductie Energieverbruik. We hebben een bedrag van 1,26 miljoen euro ontvangen en met dit bedrag gaan we in 2020 in de wijken energiecoaches werven en opleiden, grootschalig kleine maatregelen (tochtstrippen, radiatorfolie, ledlampen, etc.) plaatsen en adviezen geven over het verduurzamen van de woning en het organiseren van vervolgacties, waaronder collectieve inkoopacties).
- Met de woningcorporaties werken we samen in de werkgroep Duurzaamheid. In 2019 hebben we een bijdrage geleverd aan een geactualiseerde woonvisie voor de gehele gemeente die als basis dient voor het elk jaar op te stellen meerjarenprogramma en de prestatieafspraken met corporaties. Het is een visie die helder aangeeft waar we op het gebied van wonen en energietransitie naartoe willen en hoe we dit in samenwerking met alle partners in de gemeente willen bereiken. Daarnaast hebben we een bijdrage geleverd aan de inhoud van de prestatieafspraken met als doel om de ambitie CO₂-neutraal en aardgasvrij 2035 te realiseren. De uitvoering van het Masterplan, waaronder het op basiskwaliteit brengen van corporatieve woningvoorraad, coördineren en monitoren. We hebben samengewerkt om het openingsbod/transitievisie warmte, de wijkvernieuwingplannen en het masterplan samen laten komen in de uitwerking van de wijkenergieplannen. Tot slot hebben we kennis gedeeld, nieuwe ontwikkelingen gesignaleerd en resultaten gedeeld.

Corporaties en gemeente hebben in 2019 gezamenlijk het Masterplan verduurzaming opgesteld om te kiezen voor passende ingrepen en een realistische route naar het einddoel: een CO₂-neutrale voorraad. Bij het bepalen van passende route naar CO₂-neutrale en aardgasvrije woningvoorraad zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- Betaalbaarheid is leidend;
- Slopen als verbeteren niet kan;
- Het moet technisch kunnen;
- Basiskwaliteit mag niet wachten; aan de slag met no-regret maatregelen;
- Bestaande infrastructuur en gasaansluitingen benutten waar nuttig.

Bedrijven

- De bedrijvenverenigingen, provincie Groningen en gemeente Groningen hebben gezamenlijk het duurzaamheidsplatform voor bedrijven 'Groningen werkt slim' opgericht. Een plek waar ondernemers terecht kunnen met vragen over verduurzaming, wet- en regelgeving, financiering, subsidies, projecten etc. Samen met de ondernemer aan de slag om het bedrijf CO₂-neutraal te maken. Het platform is in 2019 officieel van start gegaan en heeft het volgende opgeleverd:
  - Uitvoeringsorganisatie
  - M&C-plan en strategie inclusief promotiemateriaal
  - Aanwezigheid Klimaatop Noord en Promotiedagen
  - Website met het digitale platform (quickscan)
  - Een drietal ontwikkelde projecten:
    - Zon op alle bedrijfsdaken. De gemeente Groningen, Bedrijven Vereniging Zuid-Oost en Ingenieursbedrijf Ophen streven met de pilot 'Zun op 't dak, goud veur Grunn' naar 12 megawattpiek zonnepanelen op daken van kantoren en bedrijven. Dit project wordt in 2020 afgerond.
    - Laadpalen voor bedrijven;
    - Open Deuren beleid voor winkeliers. Met het bordje op de winkel deur met de tekst 'Natuurlijk zijn wij OPEN, de deur is alleen dicht om energie te besparen' willen we samen met de winkeliers fors besparen op energie.
- Inmiddels hebben 41 bedrijven en instellingen de routekaart 'Groningen CO₂-neutraal' ondertekend en hebben toegezegd bij te dragen aan de versnelling van de energietransitie in Groningen. Ook de

vier bedrijvenverenigingen in de gemeente Groningen hebben de routekaart ondertekend. Dit initiatief is toegevoegd aan 'Groningen werkt SLIM'.

Gemeentelijke organisatie

- De energie die we nog nodig hebben ná de besparingsopgave hebben we vanaf 1 januari 2019 duurzaam en lokaal ingekocht. De stroom wordt met nieuwe installaties regionaal geleverd. Enerzijds door Eneco,(80%) anderzijds door de lokale energieleverancier Energie van Ons (20%). In de eerste vijf jaar van de totale contractperiode van vijftien jaar moeten de provinciale productie-installaties zijn gerealiseerd. Voor gas hebben er een contract afgesloten met Greenchoice: gedurende vijf jaar moet drie procent vergroend worden per jaar. Deze inkoop van elektriciteit en gas is samen met een groot aantal omliggende gemeenten en de provincie gerealiseerd. We monitoren met de werkgroep GGPG waar alle deelnemers inzitten hoe de ontwikkeling gaat van de productielocaties. In 2020 zullen we met een eerste rapportage daaromtrent het bestuur informeren;
- In 2018 is ook onze nieuwe energiemonitoring- en facturerings-software aanbesteed en gegund. In de eerste maanden van 2019 wordt dit geïmplementeerd. De implementatie vergt meer tijd omdat de module 'e-facturatie' eraan toegevoegd is. Inschatting is dat medio 2020 we een goed werkend systeem hebben;
- In 2019 het voorstel om 25% van de openbare verlichting te gaan verleden akkoord bevonden. Deze eerste fase is nu in voorbereiding en de uitvoering is in 2020 en 2021;
- Andere opgeleverde projecten zijn riothermie in de Papiermolen, vervangen van huidige verlichting door ledverlichting op diverse locaties, voorbereiding overdracht van Zonnepark Vierverlaten aan Grunneger Power, zonnepanelen gelegd op de daken van Hanzeplein, Europaweg 8, Oosterpoort, Trompsingel en sporthal Hoogkerk;
- Zonnepanelen gelegd op daken van het atletiekgebouw, Zuiderdiep Oudbouw;
- Led in loodsen aan de Duinkerkenstraat 45, Zuiderdiep Nieuwbouw, Sporthal Kluiverboom, Zwembad De Parrel;
- Afronding tweede fase verduurzaming 24 gebouwen;.

Lopende projecten en in voorbereiding genomen:

- Led: Veldverlichting;
- PV panelen: diverse gebouwen;
- Vervolg Waterstof Cv-Ketel Duinkerkenstraat;
- Gebouwenbeheersystemen;
- PV panelen Wijkpost Kardingse;
- Pro-Gresco (zie boven);
- Informatieschermen met het energieverbruik in openbare gebouwen;
- Verdere uitrol van vervanging huidige verlichting door ledverlichting bij alle sporthallen en sportvelden;
- Verder gaan met het leggen van zonnepanelen op gemeentelijke daken, inclusief subsidieaanvragen;
- Het verder ontwikkelen van de combinatie van besparen op energie én onderhoud;
- Pilot laadpalen voor ons gemeentelijk vervoer en haalbaarheidsstudie opwekken groene waterstof ten behoeve van transport en elektrificeren en verwarmen van onze gebouwen;
- Jaarplan Gresco wordt gecombineerd met het Meerjarig onderhoudsprogramma (MJOP) vanaf 2021. Dit jaar is het overgangsjaar. Ook gaan we een doorkijk geven wat we nog meer kunnen doen binnen de huidige aanpak van gesloten Businesscase en willen we een doorkijk van vertaling van de wet-en regelgeving op ons eigen vastgoed geven.

Conclusie

Energiebesparing bij woningen, bedrijven en in de gemeentelijke organisatie zelf staat volop in de aandacht. Het belang van energiebesparing vormt een hoofdpogave voor de komende jaren. Hierbij zal een koppeling met de warmtestrategie van groot belang zijn.

Spoor zon

Wat wilden we bereiken?

Om in 2035 CO₂-neutraal te zijn gaan we meer stroom gebruiken. En andere stroom. Alle stroom die we gebruiken is duurzaam opgewekt. Voornamelijk door zon en wind. Ongeveer de helft van het totale energiegebruik in 2035 kunnen we duurzaam opwekken binnen de eigen gemeentegrenzen. De andere helft importeren we van elders. In De Routekaart (2018) is de ambitie en strategie beschreven om in 2035 ten minste 800 MW aan zonnepanelen in en rond de stad te hebben. Dit zijn ongeveer 2,7 miljoen zonnepanelen. Ongeveer 300 MW kan op daken worden gerealiseerd en voor de overige 500 MW zijn zonneparken nodig. We kunnen daarmee dan in 2035 60% van de elektriciteitsbehoefte van de stad voorzien. Uit inventarisatie blijkt dat de potentie voor zonne-energie zelfs nog mogelijk zou kunnen groeien naar 1.000 MW. Dit past goed in de verwachting dat ook de toekomstige warmtevoorziening van de stad verschuift naar elektrische warmtepompen die aardgas vervangen en het toenemende gebruik van elektrische voertuigen.

Uit de jaarlijkse zonnepaneleninventarisatie blijkt dat in 2019 in de gemeente Groningen in totaal circa 290.000 panelen (circa 50 MW) op daken en in zonneparken lagen. De geprognosticeerde 136.000 panelen in 2019 is daarmee ruimschoots behaald. We liggen daarmee anderhalf jaar voor op schema. Hoewel de ambities op korte termijn ruimschoots gehaald zijn, constateren we eveneens dat het laaghangend fruit inmiddels wel is geplukt. De makkelijke en logische daken zijn inmiddels voorzien van zonnepanelen. De verdubbeling van het aantal zonnepanelen is steeds minder vanzelfsprekend. We constateren dat de groei van zonnepanelen op bedrijfsdaken achterblijft bij de verwachting.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

- In 2018 is een omgevingsvergunning voor het circa 93 hectare groot zonnepark Fledderbosch nabij de RWZI in Garmerwolde aangevraagd. Wij hebben hiervoor meegewerkt aan een goede ruimtelijke inpassing en de provincie verzocht om een aanwijsbesluit om dit gebied tijdelijk te bestemmen als zonnepark. De provincie werkt mee aan het realiseren van dit project. In 2019 is de SDE+ aangevraagd.
- In 2018 is begonnen met een studie naar de mogelijkheden om het zonnepark Roodehaan uit te breiden. In 2019 is gebleken dat het mogelijk is om uit te breiden. De vergunningen zijn in 2019 aangevraagd en verleend. Daarnaast is subsidie aangevraagd en toegekend voor circa 50 MWp.
- In de Routekaart houden wij rekening met de (gefaseerde) ontwikkeling van een zeer groot zonnepark van 250 MW in Meerstad-Noord, als onderdeel van het energielandschap Meerstad-Noord. In 2019 is gestart met de verkenning van de mogelijkheden.
- Meer dan 60% van de benodigde zonnepanelen zullen in zonneparken komen te liggen. Deze opgave heeft een ruimtelijke impact. In 2018 is daarom begonnen met het opstellen de eerste fase van een integraal Beleidskader Zonneparken voor de (nieuwe) gemeente Groningen. Doel van het project is te bepalen waar de restopgave van 500 MW aan zonneparken het beste kan 'landen', welke ontwikkelstrategie het beste gehanteerd kan worden, en onder welke voorwaarden. In 2019 is het zonbeleidskader fase 1 vastgesteld door uw raad. Het zonbeleidskader fase 2 volgt in 2020.
- Om de achterblijvende groei op bedrijfsdaken te versnellen hebben we het pilot Project 'Zon op bedrijfsdaken' gestart. Doel van dit project is om bedrijven te helpen zonnedaken te realiseren door het van A tot Z te begeleiden in het hele traject. We hebben in 2019 geleerd van dit project en inmiddels is dit project geadopteerd door de provincie Groningen waarmee er voor het komend jaar,

20 bedrijventerreinen worden bediend in de gehele provincie. Hierbij kunnen wij nu meeliften met deze vergelijkbare aanpak. We verwachten in 2020 de effecten van deze nieuwe aanpakmethode te kunnen evalueren.

- Wij spelen actief in op kansrijke ontwikkelingen door als gemeente in te zetten op (1) actief informeren en ontzorgen van initiatiefnemers, (2) gunstige regels en beleid, (3) financiële belemmeringen wegnemen, en (4) projecten initiëren en uitvoeren. Tot de laatste behoren bijvoorbeeld de realisering van energie-neutrale P+R's Reitdiep (gerealiseerd) en Meerstad (planvorming gestart).

Conclusie

Zonne-energie vervult een belangrijke rol in de energietransitie van de gemeente Groningen. We staan aan de vooravond van een ongekeerde opschaling van zonne-energie, met belangrijke ruimtelijke keuzes die daarvoor gemaakt moeten worden. Als gemeente spelen we daarop in zoals aangegeven is in 'De Zonnewijzer' (2016), de Routekaart (2018) en het zonbeleidskader fase 1 (2019). De aanzienlijke potentie voorbij de daarin opgenomen ambitie van 800MW (tot bijv. 1.000MW) kan samen met (zonne)warmte een hoofdrol gaan spelen in het scenario voor een CO₂-neutrale gemeente in 2035.

Wat wilden we bereiken?

Als gemeente wilden we, ook voor potentieel controversiële ontwikkelingen zoals windenergie, onze verantwoordelijkheid nemen om ook binnen gemeente grenzen wind toe te staan. Het provinciale beleid blokkeerde tot voor kort het plaatsen van grote windturbines op andere plaatsen dan in de concentratiegebieden, zoals Delfzijl, de Eemshaven en bij de N33/A7. In 2013 deden we al een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden van grootschalige windenergie in de gemeenten Groningen en Ten Boer. Daarbij brachten we belemmeringen en kansen in kaart. In 2018 heeft de zowel de gemeenteraad van de voormalige stad als ook de raad van de voormalige gemeente Ten Boer ingestemd met de uitgangspunten en het proces waarlangs wij windenergie in en nabij de stad verder willen ontwikkelen. Zorgvuldigheid, openheid, inspraak en financiële participatiemogelijkheden zijn hierin kernbegrippen. Provinciale Staten hebben ingestemd met het verruimen van de mogelijkheden voor windenergie in de Provincie en hebben daarvoor het idee van een maatschappelijke tender geïntroduceerd. Wij willen deze nieuwe beleidsruimte benutten. De resultaten uit onze gebiedsverkenningen kunnen rechtstreeks input bieden voor deze maatschappelijke tender. We willen laten zien welke kansen windenergie biedt, voor particulieren, maar ook voor onze buurten, wijken en bedrijventerreinen. We willen windenergie door en voor onze inwoners.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

- We hebben actief gezocht naar afstemming met onze strategische partners, waaronder de provincie, Grunneger Power en de Natuur- en Milieufederatie;
- In 2019 heeft de gemeente samen met Grunneger Power en de Natuur- en Milieufederatie het Windplatform opgericht;
- Het Windplatform is bezig met gebiedsverkenningen voor de twee kansrijke gebieden waarbij publiekparticipatie centraal staat.

Conclusie

Wij spelen maximaal in op de beleidsruimte die door de provincie wordt geboden voor de bouw van grote windturbines, maar laten ook eigen randvoorwaarden daarbij een grote rol spelen. Het Windplatform is bezig met gebiedsverkenningen voor de twee kansrijke gebieden waarbij publiekparticipatie centraal staat.

Spoor biobased economie

Wat wilden we bereiken?

Biomassa kan een rol vervullen in de energietransitie. De raad heeft hiervoor een aantal randvoorwaarden opgesteld. Daarnaast zien wij dat het produceren met nieuwe grondstoffen eindig is en veel energie vraagt. De noodzaak om hernieuwbare grondstoffen in te zetten wordt steeds groter. We willen helder maken wat hiervan de betekenis voor, en de rol van, de Gemeente Groningen is.

Voorgenomen activiteiten waren:

- We stellen een uitgangspuntenkader op voor de circulaire economie en de betekenis hiervan voor de Gemeente Groningen. Dit doen we in nauwe samenwerking met het afvalbeheer programma en het economische programma van de gemeente;
- De verwachting is dat er de komende jaren grootschalige projecten zullen worden ontwikkeld op het gebied van smart grids en biobased economy;
- Met het huidige budget kunnen een aantal pilotprojecten worden uitgevoerd op het gebied van biobased economy en circulaire economie. Ook kunnen er een aantal subsidies mee binnengehaald worden waar een eigen investering tegenover staat;
- Duurzaam benutten van eigen biomassa en andere reststromen, waarbij de energie-waardepiramide leidend is;
- We stimuleren kennisontwikkeling, innovatie en bedrijvigheid door de juiste voorwaarden te creëren en bij te dragen aan haalbaarheidsonderzoeken, voor bijvoorbeeld het benutten van biomassa voor energieproductie;
- We gaan door met het onderzoek naar het benutten van reststoffen en het opwekken van energie uit afvalwater.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Binnen het energieprogramma is 'biobased economy' een wat smaller spoor als dit strikt op de energietransitie wordt betrokken. Een aantal innovaties die in Groningen plaatsvinden zijn echter wel degelijk relevant voor de toekomstige energievoorziening. In Groningen 'groengashoofdstad' worden door verschillende partijen grote hoeveelheden groen gas geproduceerd uit organische reststromen en vaak is energieproductie de eerste stap in het benutten van organische restproductie en leidt deze toepassing regelmatig tot hoogwaardiger toepassingen. Er is een sterke verwantschap tussen biobased en circulaire economie.

Projecten 2019

- We hebben een routekaart opgesteld voor circulaire economie;
- We hebben meegedaan aan het project circular economy in regions and cities van de Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD);
- Een belangrijk deel van de biomassa die vrijkomt uit het beheer van de gemeente wordt omgezet in energie en compost;
- Ons afvalbeleid is erop gericht zoveel mogelijk deelstromen uit huishoudelijk afval in te zetten als bruikbare grondstof;
- In Reitdiep fase 3 (200 woningen) is een vacuümriool aangelegd voor zwart water en organisch keukenafval. Het doel is om uit dit materiaal groen gas te maken en nutriënten terug te winnen. De eerste woningen zijn in 2019 aangesloten op dit systeem;
- We zijn met onze routekaartpartners actief bezig met het vergroten van de groengas productie;
- We hebben een subsidieaanvraag gedaan voor het sluiten van (water)kringlopen in de wijk Reitdiep.

Conclusie

De biobased economy heeft in kennisstad Groningen goede kansen. Deze willen we benutten. Stad en regio kennen een sterke agro-foodsector die de mogelijkheden van de biobased economy leert ontdekken. De provincies Groningen en Drenthe zijn zelfs als voorbeeldregio aangewezen in Europa. In wetenschappelijke kringen vindt een doorgaande discussie plaats over de uiteindelijke rol van biomassa in de energietransitie. Deze volgen wij. We gebruiken biomassa voor energiedoelinden alleen wanneer deze lokaal en duurzaam is verkregen.

Spoor Groningen smart city

Wat wilden we bereiken?

We zijn al meerdere jaren actief in het verder uitbouwen van de *Smart Energy City Groningen*. De sectoren Energie en ICT zijn sterk vertegenwoordigd en verankerd in de Groningse economie. Voor het verder brengen van de energietransitie en het ontwikkelen van activiteiten en projecten in de verschillende sporen van het energieprogramma zijn kennis en innovatie onmisbaar. Binnen het spoor *Smart Energy City* zetten we in op de ontwikkeling van innovatieve energieprojecten. Ook zetten we daarbij in op regionale, nationale en Europese samenwerking. De gemeente functioneert als netwerker om samenwerking tussen publieke organisaties, private partijen en burgers te versterken. In 2019 wilden we Groningen nadrukkelijk internationaal profileren als *Smart Energy City*.

Wat hebben we hiervoor gedaan?

Projecten waar we in 2019 aan gewerkt hebben zijn:

- Lighthouse Makingcity project;
- Deelname in Project 'Community-flex Bedrijvenpark Zuidoost' voor de ontwikkeling van energieregelsystemen en -diensten op een bedrijvenpark;
- Nadruk op Groningen als *Smart Energy City* gelegd in de Europese belangenbehartiging, projectverwerving en profilering.

Lighthouse Makingcity

In 2018 is Groningen tot 'Lighthouse City' benoemd door de Europese Commissie. Dit was het eindresultaat van een lang en intensief samenwerkingstraject met projectcoördinator Cartif (Spanje) en de Finse stad Oulu. Met het project kan Groningen haar wijkenergieaanpak verder ontwikkelen en investeren in verschillende gebouwen in Paddepoel en op Europapark, om te komen tot *positive energy districts*. De Europese Commissie heeft het project goedgekeurd binnen het Horizon2020 programma. Het stempel 'Lighthouse City' betekent niet alleen een grote eer en een erkenning van onze innovatieve voorloperstatus op het thema smart cities en energietransitie, maar betekent ook dat wij geld ontvangen van de Europese Commissie voor de uitvoering van het project. De totale projectomvang van het ingediende project van alle Europese partners samen bedraagt 20 miljoen euro. De toekenning van de Europese Commissie bedraagt 18 miljoen euro. Voor de Groningse deelnemers samen is dat 7,61 miljoen euro; waarvan 2,35 miljoeneuro voor de gemeente Groningen. Het project is op 1 december 2018 van start gegaan en zal vijf jaar duren.

Het project is breed opgezet, maar samengevat gaat het om beleids- en technische innovaties in te zetten in wijken om deze energiepositief (PED) te maken. Met 10 lokale partners werken we samen om de Demo in Groningen een succes te laten zijn. Tezamen met de kennis en kunde van de partners in het project kunnen we een goede bijdrage leveren aan de doelstellingen van de gemeente om CO₂-neutraal te worden. Tevens levert het project ons veel nationale en internationale aandacht op en dat schept ook economisch gezien kansen voor bedrijvigheid in deze sector.

Een van de hoofdoelen binnen het project is het realiseren van twee energie positieve wijken (PED) doormiddel van het toepassen van innovatieve maatregelen. We demonsteren dit in een tweetal wijken in Groningen, district

Noord (een combinatie van Paddepoel en Zernike) en district Zuid (Europapark). Door energieoverschotten van nieuwbouw te combineren met de tekorten van 'oudbouw' is het mogelijk om netto op nul uit te komen. Het is dus niet nodig om de 'oudbouw' helemaal energieneutraal te maken, maar wel tot op zekere hoogte.

In 2019 waren de belangrijkste activiteiten:

- Uitvoering geven aan de technische interventies;
- Aan de slag met de opgesteld uitvoeringsstrategie rondom participatie en communicatie en dit goed laten aansluiten bij de wijkgerichte aanpak;
- Werken aan innovatieve business modellen en financieringsconstructies;
- Monitoring van de wijken die onderdeel zijn van de PED;
- Inrichten van het ICT platform;
- Intern en extern de activiteiten van Groningen en het project uitdragen.

Waterstof

Waterstof kan een belangrijke rol gaan spelen in het ontwikkelen van een duurzame energievoorziening, omdat het, net als elektriciteit, een CO₂-vrije energiedrager is. Waterstof kan een rol vervullen als grondstof en hoge temperatuur energiebron voor de procesindustrie, voor mobiliteit, bij het balanceren van het elektriciteit systeem en bij de verwarming van woningen en andere gebouwen. Daarbij kan waterstof bijdragen aan de ontwikkeling van de economie in Noord-Nederland. In 2019 zijn weer stappen gezet op weg naar een groene waterstofeconomie en zijn nieuwe plannen daarvoor gepresenteerd. De belangrijkste plannen die in Noord-Nederland in 2019 zijn gepresenteerd zijn:

- De Investeringsagenda Waterstof Noord-Nederland in februari/maart 2019;
- Het project HEAVENN dat, met subsidie vanuit Europa, Noord-Nederland op de kaart zet als eerste waterstofregio van Europa. De aankondiging van het project werd gedaan op zowel de conferentie Wind-Meets-Gas als op de Noordelijke Klimaattop, beide in oktober 2019.

In de gemeente Groningen wordt vooral gewerkt aan de rol van waterstof in mobiliteit en de verdere kennisontwikkeling en economische ontwikkelingen rondom waterstof. Op dit gebied zijn in 2019 een aantal belangrijke stappen gezet:

- De gemeente Groningen neemt sinds maart 2019 deel in het HECTOR project waarin zeven gemeenten in Noord-West Europa een vuilniswagen op waterstof gaan aanschaffen;
- Ook in 2019 zijn er diverse nieuwe waterstofvoertuigen aangeschaft door stadsbeheer en is de eerste vuilniswagen op waterstof ook operationeel geworden;
- Het OV-bureau heeft de aanbesteding uitgevoerd voor het tankstation voor de 20 bussen die in 2020 onderdeel gaan uitmaken van het zero-emissie busvervoer in Groningen en Drenthe. Shell heeft deze aanbesteding gewonnen en zal het tankstation voor de bussen aan de Peizerweg gaan bouwen en opereren;
- Vergunningsaanvraag voor bouw van openbaar tankstation aan de Bornholmstraat is door de gemeente in behandeling genomen;
- Op Zernike een nieuw kennis- en testcentrum rond groene waterstof gaat komen onder de naam Hydrohub.

Conclusie

Groningen is koploper in de energietransitie. Met de toekenning van het Europese project 'Making City' mag Groningen de komende jaren als 'Lighthouse city' aan de rest van Europa laten zien hoe we hier de energietransitie op wijkniveau uitvoeren. En ook wat waterstof betreft loopt Groningen voorop in Nederland met voertuigen op waterstof. Dit is mogelijk door nauwe samenwerking met onze kennisinstellingen en andere partners. Zo verbinden we de energietransitie nadrukkelijk met kennisontwikkeling, innovatie en economische ontwikkeling.

Duurzaamheid in het reguliere beleid

Een duurzame leefomgeving behelst naast een groene energievoorziening, ook een goede luchtkwaliteit, het omzetten van afval tot grondstof, verduurzamen van de voedselvoorziening of het versterken van de biodiversiteit. De afgelopen jaren hebben we al veel bereikt en we blijven, vanuit de verschillende beleidsvelden, werken aan een duurzame gemeente. In de programma's verkeer, wonen en beheer en onderhoud openbare ruimte en in de paragraaf bedrijfsvoering staat vermeld hoe de verschillende beleidsterreinen zich inzetten voor een duurzame leefomgeving en een duurzame organisatie. Hieronder lichten we een aantal onderwerpen nader uit, die niet rechtstreeks onder een programma vallen:

Duurzaam Grond, weg en waterbouw

In 2017 ondertekende de gemeente Groningen de Greendeal Duurzaam GWW 2.0. De doelstelling: in 2020 voeren we al onze GWW-werken uit via de aanpak DGWW. In 2017 hebben we in vijf pilotprojecten de aanpak Duurzaam GWW toegepast. Deze pilotprojecten zijn in 2018 geëvalueerd. Na deze zijn we verder gegaan met het uitwerken van de uitkomsten van de evaluatie. We hebben een Groninger Ambitieweb opgesteld. Hierin staan al onze duurzame ambities overzichtelijk per thema genoemd. Daarnaast hebben we het werken volgens de Aanpak Duurzaam GWW geborgd in ons proces. In Startaanvragen, Projectoffertes, GWRP, Jaarplannen Stadsbeheer, en in het geactualiseerde Inkoopbeleid is de Aanpak DGWW een vast onderdeel. Daarnaast hebben we trainingen gegeven voor onze eigen medewerkers. Ook hebben we onze eigen interne procesbegeleiders en duurzame ambassadeurs opgeleid. De aanpak Duurzaam GWW is in 2019 toegepast in een aantal projecten.

Inrichten van een gezonde gemeente

In 2017 hebben we een strategische visie Healthy Ageing gelanceerd. De zes kernwaarden voor een gezonde gemeente werken we uit en passen we toe bij projecten in de gemeente. In 2017 heeft healthy ageing al een plek gekregen in de leidraad binnenstad, Eemskanaalzone en de Suikerfabriek. In 2019 werkten we verder aan een doorvertaling van de kernwaarden van healthy ageing naar andere projecten en beleid. Zo is onder andere in het groenplan aandacht voor de relatie tussen groen en de gezondheid van de mens.

Klimaatadaptatie en versterken groen

In 2019 is de stresstest klimaatverandering uitgebreid met het voormalig grondgebied van de gemeente Haren. Hiermee heeft de gemeente een gebied dekkende stresstest. Op basis hiervan is verder gewerkt aan de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen. Samen met onze belangrijkste stakeholders zoals de provincie, waterschappen, GGD en veiligheidsregio hebben we in detail gekeken naar de grote van verschillende risico's, de prioritering daarvan en hebben wij op basis van een kosten – baten analyse onze ambitie en een aanpak voor het vervolg verder ingevuld. Een voorbeeld van deze aanpak is de strategie van het 'meekoppelen'. Dit heeft in 2019 in Paddepoel geresulteerd in een eerste landelijke pilotproject waarbij opgaven vanuit de wijk gekoppeld zijn aan de realisatie van het warmtenet en een heringerichte klimaatadaptieve openbare ruimte. Het pilotproject ontving een bijdrage vanuit het Rijk.

In het kader van een ontwerpmanifestatie hebben wij voor drie locaties ontwerpen laten maken over hoe de openbare ruimte een klimaatadaptieve inrichting kan krijgen. Voor de Bedumerweg en het Damsterplein zijn elk drie principes uitgewerkt. Voor de wijk Selwerd is een plan gemaakt om losse groengebieden aan elkaar te verbinden door nieuw groen toe te voegen en het groen meer functies te geven waardoor het naast een klimaatadaptieve inrichting ook uitnodigt voor bewegen en ontmoeten.

Onze groenparticipatie en Steenbreek acties gericht op onze bewoners en ondernemers liep in 2019 uiteraard ook door met verschillende mooie voorbeelden van groene straten tot gevolg. Zie ook programma 9.1.7

Bewonersparticipatie.

In 2019 is ook gestart met het opstellen van een nieuw Groenplan. Dit plan moet in meer concreetheid de verschillende (nieuwe) opgaven (zoals klimaatadaptatie) en de groene ambities van het huidige college verder

gaan invullen. Hierin zal onder andere worden ingegaan op de transformatie van de Stedelijke Ecologische Structuur naar een Gemeentelijke Ecologische Structuur. In 2019 werd ook een nieuw Groninger Water- en Rioleringsplan door de raad vastgesteld. In dit plan is (naast andere opgaven) ook klimaatadaptatie een belangrijk thema. Zie programma 9.1.2 Riolering en water.

Ook versterkten wij in 2019 onze samenwerking verder met onderzoeksinstituten, waterschappen, provincie, bedrijven en NGO's om ons gezamenlijk in te zetten voor klimaatadaptatie. Dat doen we ook in relatie tot het Global Centre on Adaptation op de Zernike Campus. Zo zijn de voorbereidingen voor de Klimaatweek in oktober 2020 in dit jaar op stoom gekomen.

Paragraaf 3: Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Bij de uitvoering van onze taken worden we geconfronteerd met risico's en ontwikkelingen die financiële gevolgen kunnen hebben voor de gemeente. De paragraaf weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de gemeente is door de risico's van de gemeente af te zetten tegen de mogelijkheden die een gemeente heeft om de risico's op te kunnen vangen. In de begroting 2020 en de rekening 2018 hebben we al geconstateerd dat de financiële positie van de gemeente onder druk staat en het noodzakelijk is deze de komende jaren te versterken.

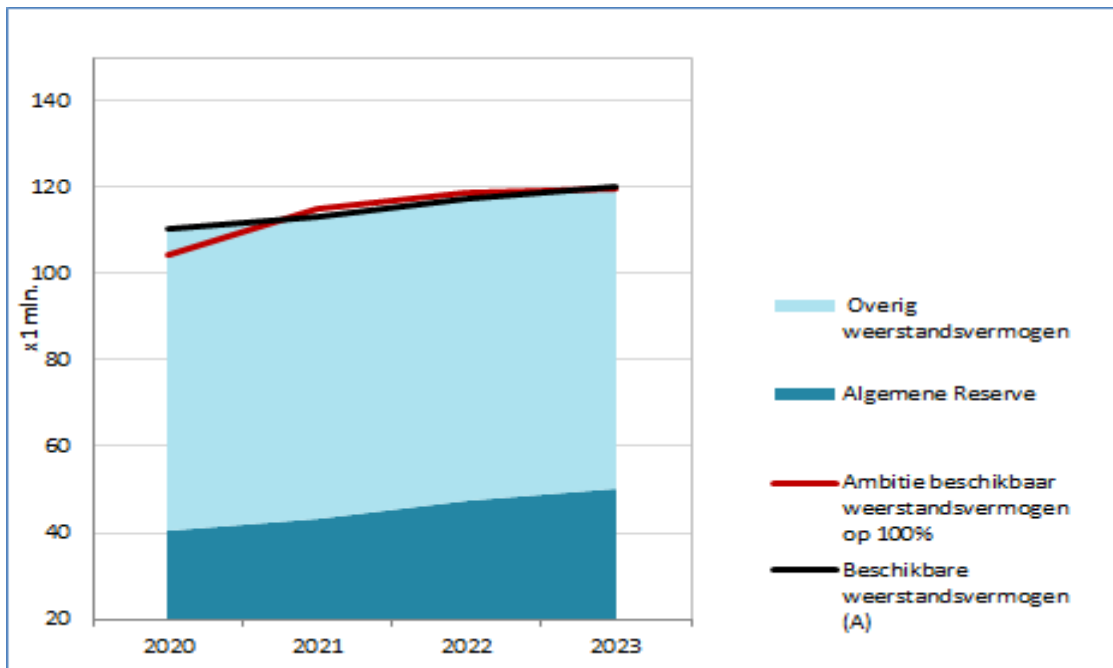
Dat het coronavirus een significant effect op de gemeentelijke financiën zal hebben, is duidelijk. Naast de gevolgen die we nu al kunnen zien, zullen de gevolgen van een wereldwijde recessie ons gaan raken. Op dit moment is geen duidelijk beeld te geven van het totale effect voor 2020 en latere jaren. Vandaar dat we het risico effecten Corona virus vooralsnog op pm zetten. Ter versterking van het weerstandsvermogen stellen we voor om 1,8 miljoen euro van het resultaat 2019 te bestemmen voor het verwachte tekort BUIG 2020. Bij de bepaling van het risico BUIG 2020 is hier rekening mee gehouden. Daarnaast stellen we voor om het resterend besteedbaar resultaat ad 2,654 miljoen euro toe te voegen aan de Algemene reserve ter versterking van het weerstandsvermogen. Beide voorstellen zijn verwerkt in het weerstandsvermogen.

Voor de beoordeling van het weerstandsvermogen kijken we naar de verhouding tussen risico en beschikbaar weerstandsvermogen, naar de omvang van de reserves naar de ontwikkeling van de financiële kengetallen. Met name het lage aandeel van de reserves en de lage solvabiliteit maken duidelijk dat een versterking van de reserves nodig is. De omvang van de reserves is belangrijk omdat deze direct te gelde zijn te maken in het geval zich risico's voordoen.

Voor 2020 en verder zien we een toename van de risico's op verschillende fronten. De risico's in het sociaal domein nemen toe, er moet meer worden bezuinigd, we gaan scherper ramen en we staan aan de vooravond van nieuwe gebiedsontwikkelingen zoals op het Suikerfabriek terrein en de Eemskanaalzone. Al met al nog meer reden om de financiële positie en met name het aandeel reserves in het weerstandsvermogen te versterken. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren.

De gemeente Groningen heeft gekozen om de omvang van en de achtergronden in de risico's en het beschikbare weerstandsvermogen voor meerdere begrotingsjaren (vier jaren) te bezien. Dit wordt dynamisch weerstandsvermogen genoemd. Deze keuze is vastgelegd in de kadernota weerstandsvermogen van de gemeente Groningen (raadsbesluit 22 april 2020).

Weerstandsvermogen in één oogopslag

Berekening weerstandsvermogen rekening 2019	2020	2021	2022	2023
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	110.247	113.129	117.393	120.087
Algemene Reserve	40.249	43.132	47.395	50.089
Overig weerstandsvermogen	69.998	69.998	69.998	69.998
Benodigde weerstandsvermogen (B)	104.189	115.185	118.998	119.544
Risico grondexploitaties * waarschijnlijkheidsfactor (90%)	72.000	72.000	72.000	72.000
Overige risico's * waarschijnlijkheidsfactor (90%)	32.189	43.185	46.998	47.544
Ratio weerstandsvermogen (A/B x 100%)	106%	98%	99%	100%
Verhouding reserves / benodigd weerstandsvermogen	39%	37%	40%	42%
Ambitie beschikbaar weerstandsvermogen op 100%	100%	100%	100%	100%
Verskil tussen beschikbaar en benodigd weerstandsvermogen	6.058	-2.055	-1.606	542

Het weerstandsvermogen geeft inzicht in de weerbaarheid van de gemeente. Het laat zien of de gemeente in staat is de effecten van risico's op te vangen. Als maatstaf hanteren we hiervoor de ratio van het weerstandsvermogen. Deze geeft de verhouding weer tussen het beschikbare weerstandsvermogen (welke middelen zijn er om risico's op te vangen?) en het benodigde weerstandsvermogen (welke risico's lopen we?). Een ratio van 100% betekent dat er voldoende weerstandsvermogen beschikbaar is om het effect van de ingeschatte risico's (kans * effect * waarschijnlijkheidsfactor van 90%) te kunnen opvangen.

Waarschijnlijkheidsfactor

Bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%. Deze factor geeft weer dat niet alle risico's zich tegelijkertijd zullen voordoen

Het beschikbare weerstandsvermogen bestaat uit een aantal bronnen waarmee het effect van risico's kan worden opgevangen. We maken onderscheid tussen de Algemene reserve (AR) en overige bronnen. De Algemene reserve (40,2 miljoen euro in 2020) is hard en kan direct worden ingezet. Inzet van de overige bronnen (70 miljoen euro) vraagt over het algemeen meer tijd. Voor de inzet van de stille reserve Enexis bijvoorbeeld is eerst verkoop van de

aandelen nodig en inzet van de intensiveringsmiddelen vraagt besluitvorming over verlaging van de beschikbare budgetten en aanpassing van het beleid.

Gezien het belang van het aandeel Algemene reserve maken we deze afzonderlijk zichtbaar. In het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#) geven we een toelichting op de onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen.

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald op basis van een inschatting van de risico's die de gemeente loopt. Veruit het grootste risico ligt bij de gemeentelijke grondexploitaties en Meerstad. Dit risico bepaalt in 2020 zo'n 70% van het benodigd weerstandsvermogen. In het onderdeel [benodigd weerstandsvermogen](#) geven we een toelichting op risico's die het benodigd weerstandsvermogen bepalen.

De ontwikkeling van het weerstandsvermogen wordt twee keer per jaar bepaald: bij de rekening en bij de begroting. We willen benadrukken dat de berekening van het weerstandsvermogen geen exacte wetenschap is. Bij het bepalen van de omvang van het benodigd weerstandsvermogen worden een groot aantal inschattingen gemaakt die meer of minder goed te onderbouwen zijn. Bij de beoordeling van het weerstandsvermogen kijken we dan ook vooral naar hoe het weerstandsvermogen zich ontwikkelt.

In de berekening van het benodigd weerstandsvermogen is financieel nog geen rekening gehouden met de effecten van het coronavirus. Dat het coronavirus een significant effect op de gemeentelijke financiën zal hebben, is duidelijk. De uitgaven voor onder andere handhaving, zorg en uitkeringen stijgen terwijl de parkeer-,huur- en belastinginkomsten dalen. Naast de gevolgen die we nu al kunnen zien, zullen de gevolgen van een wereldwijde recessie ons gaan raken. Ook partijen waar we mee samenwerken zullen de gevolgen gaan ondervinden. Op dit moment is geen duidelijk beeld te geven van het totale effect voor 2020 en latere jaren. Vandaar dat we het risico vooralsnog op pm zetten.

In de berekening van het benodigd weerstandsvermogen is deels rekening gehouden met risico's van nieuwe projecten. Het risico Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties inclusief Meerstad hebben we voor de komende jaren namelijk gehandhaafd op 80 miljoen euro. Het niveau dat werd berekend bij de begroting 2020. Dit sluit aan bij de toelichting in het raadsvoorstel herziening grondexploitaties 2019 (120102-2020). Hierbij hebben we enerzijds geconstateerd dat risico's van lopende grondexploitaties afnemen. Anderzijds zijn grondexploitatie gevoelig voor economische schommelingen. Dit kan ertoe leiden dat risico's van de lopende grondexploitaties in de toekomst weer groter worden. Deze meerjarige gevoeligheden willen we door middel van scenario's inzichtelijk maken. Daarnaast verwachten we in de komende jaren een aantal nieuwe grote gebiedsontwikkelingen te starten zoals Suikerzijde, Stadshavens, Stationsomgeving en de Held III. De (project-specifieke) risico's in deze gebiedsontwikkelingen zijn nog niet nauwkeurig te bepalen. Echter een eerste globale berekening, op basis van schattingen in investeringsbehoefte geven een bandbreedte aan benodigd weerstandsvermogen aan, tussen de 25 en 40 miljoen euro.

We kiezen er daarom nu voor de positieve risico-ontwikkelingen bij lopende grondexploitaties nog niet mee te nemen totdat er meer duidelijk is over de risico-gevoeligheid van scenario's bij lopende grondexploitaties en de risico's bij toekomstige gebiedsontwikkelingen. We voorkomen hiermee schommelingen in het weerstandsvermogen. Tot die tijd handhaven we het risico op het niveau van de begroting 2020 van 80 miljoen euro.

In zijn algemeenheid leiden nieuwe projecten tot nieuwe risico's en dus tot een hoger benodigd weerstandsvermogen. Op het moment dat er zekerheid is over de uitvoering van een project (meestal bij een realisatiebesluit door de raad), kan een inschatting worden gemaakt van het risico en houden we er rekening mee in het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.

Op basis van de actuele berekening van het weerstandsvermogen komt de ratio voor 2020 uit op 106%. In de jaren daarna neemt de ratio iets af naar 98% in 2021 en 99% in 2022. In 2023 stijgt de ratio weer naar 101%. In 2020 kan 39% van het benodigd weerstandsvermogen worden opgevangen met reserves. In de jaren daarna neemt dit naar verwachting toe tot 42% in 2023. Dit komt vooral door een verwachte toename van de reserves.

In het coalitie akkoord is opgenomen dat er wordt gestreefd naar een ratio van 100% aan het eind van de coalitieperiode. Dit betekent dat in de begroting 2022 de ratio weerstandsvermogen tenminste 100% moet zijn.

Vergelijking met de begroting 2020

Weerstandsvermogen	Rekening	Begroting	Verschil
	2019	2020	
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	110.247	107.358	2.889
Benodigde weerstandsvermogen (B)	104.189	104.655	-466
Ratio weerstandsvermogen (A/B)	106%	103%	3%
Ruimte weerstandsvermogen boven 1,0 (A - B)	6.058	2.703	3.355
Benodigde aanvulling wsv tot 0,8	0	0	0

Bij de begroting 2020 lag de ratio van het weerstandsvermogen op 103% in jaarschijf 2020. Ten opzichte van de begroting 2020 is sprake van een toename van het beschikbaar weerstandsvermogen én een afname van het benodigd weerstandsvermogen.

Het beschikbaar weerstandsvermogen neemt toe met 2,9 miljoen euro ten opzichte van de begroting 2020. De Algemene reserve neemt toe met 2,9 miljoen euro, de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen blijven gelijk. We lichten de verschillen toe in het onderdeel [beschikbaar weerstandsvermogen](#).

Het benodigd weerstandsvermogen neemt af met 500 duizend euro. Deze afname ontstaat vooral omdat we het risico BUIG in jaarschijf 2020 naar beneden hebben bijgesteld met 1,4 miljoen euro. De overige risico's zijn per saldo toegenomen met 900 duizend euro.

In vergelijking met de begroting 2020 neemt het benodigd weerstandsvermogen af met 500 duizend euro en het beschikbaar weerstandsvermogen neemt toe met 2,9 miljoen euro. Dit leidt in 2020 tot een verbetering van de ratio met 3% (van 103% naar 106%).

De verlaging van de ratio in jaren 2021 ontstaat vooral door een toename van het risico in het sociaal domein en de toegenomen bezuinigingstaakstellingen vanaf 2020. Vanaf 2020 nemen de reserves jaarlijks met circa 3 miljoen euro toe. In het jaar 2021 en 2022 is de toename van de reserves niet voldoende om de toename van de risico's te compenseren. In het jaar 2023 neemt de ratio weer toe naar 101% omdat de risico's vrijwel niet wijzigen ten opzichte van het jaar 2022.

In het coalitieakkoord staat dat wordt gestreefd naar een ratio van 100% aan het eind van de coalitieperiode (2022). Gelet op de grote opgaven accepteren we voor de kortere termijn een ratio onder de 100% (minimaal 80%, rekening houdend met een stand Algemene reserve van minimaal 25 miljoen euro).

Bij het beoordelen van het weerstandsvermogen kijken we ook naar het aandeel Algemene reserve ten opzichte van het benodigd weerstandsvermogen. In 2020 zit er 40,2 miljoen euro in de Algemene reserve die meetelt voor het weerstandsvermogen. In de komende jaren neemt dit naar verwachting toe tot bijna 50,1 miljoen euro, indien geen beroep op het weerstandsvermogen hoeft te worden gedaan.

Risicomanagement

Naast voldoende buffers in het beschikbare weerstandsvermogen is het minstens zo belangrijk dat een goede sturing op en beheersing van de risico's plaatsvindt (risicomanagement). Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties zo in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en maakt het voor organisaties mogelijk om genomen beslissingen aangaande risico's te verantwoorden.

Bij projecten, waarbij het risico voor de gemeente Groningen groot is, laten we bij het aangaan van het risico een second opinion uitvoeren door een onafhankelijke partij. Dit geldt bijvoorbeeld voor situaties waarbij we als gemeente een lening verstrekken aan een derde of bij grotere projecten waar we als gemeente weinig ervaring mee hebben.

In 2020 werken we verder aan het versterken van risicomanagement in de organisatie met als doel:

- Het verbeteren van de wijze waarop risicomanagement in onze organisatie wordt uitgevoerd. Gericht op een eenduidige en consistente aanpak en het identificeren en beheersen van risico's, aansluitend op de organisatieveranderingen ("één Groningen, één organisatie"). We gebruiken hiervoor onder andere de tool RiskID. We hebben het bijvoorbeeld ingezet bij de projecten outsourcing ICT, revitalisering Stadhuis, herindeling Groningen-Haren-Ten Boer en in het sociaal domein;
- Het verder ontwikkelen van strategisch risicomanagement waarbij risico's integraal onderdeel zijn van de strategie en de besluiten van college en raad.

Ondanks de inspanningen op het gebied van risicomanagement kunnen zich risico's blijven voordoen. Met het beschikbare weerstandsvermogen zijn we in staat de financiële effecten van risico's op te vangen.

Risicomanagement en het weerstandsvermogen zijn daarmee onderling verbonden en vormen een belangrijk onderdeel van het (financiële) beleid van de gemeente.

Kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement

Het kader voor het weerstandsvermogen en risicomanagement is vastgelegd in de op 22 april 2020 door de raad vastgestelde [kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement 2020 \(75701-2020\)](#).

In het kader is aangegeven op welke wijze wij de risico's in beeld brengen en beheersen en op welke momenten wij de raad hierover informeren. Bij de begroting en de rekening rapporteren we integraal over de risico's en de belangrijke ontwikkelingen die effect kunnen hebben op het weerstandsvermogen. In de kadernota hebben we bepaald dat we een deel van de onbenutte belastingcapaciteit en de niet structureel ingezette middelen uit de vrije beleidsruimte (intensiveringsmiddelen) rekenen tot het beschikbare weerstandsvermogen.

Onze grootste risico's doen zich voor bij de woningbouwlocaties en bedrijventerreinen. We herzien elk jaar de exploitatieopzetten van deze projecten. Om eventuele risico's op te kunnen vangen, kan een beroep worden gedaan op het gemeentelijk weerstandsvermogen.

Dynamisch weerstandsvermogen

We laten de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen zien als gevolg van wijzigingen in de risico's en de reserves in de periode 2020-2023. Hiermee ontstaat een beter beeld van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Wanneer voor risico's een meerjarige inschatting kan worden gemaakt (in effect en/of kans van optreden) nemen we deze meerjarig inschatting op in de dynamische ontwikkeling.

Het gaat bijvoorbeeld om de risico's bij grondexploitaties en het parkeerbedrijf. In de gevallen waar we geen meerjarige ontwikkeling kunnen inschatten, houden we rekening met een constante waarde van het risico voor de periode 2020-2023.

In het geval reservemutaties voor de komende jaren bekend zijn, houden we hier rekening mee in de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen. Het gaat onder andere om een structurele voeding van de Algemene reserve van 2,6 miljoen euro, een structurele onttrekking van de Algemene reserve ad 2,5 miljoen euro voor dekking grondtransacties en jaarlijkse exploitatie lasten gronden en het terugvloeiën van middelen voor de financiering van de businesscase outsourcing ICT (2,5 miljoen per jaar tot en met 2024).

Deze gegevens zijn verwerkt en leiden tot het volgende beeld voor het weerstandsvermogen voor de jaren 2020 tot en met 2023.

Rekening 2019 Weerstandsvermogen	2020	2021	2022	2023
Beschikbaar weerstandsvermogen (A)	110.247	113.129	117.393	120.087
Benodigd weerstandsvermogen (B)	104.189	115.185	118.998	119.544
	106%	98%	99%	100%
Afwijking t.o.v. ratio 1,0	6.058	-2.055	-1.606	542
Ratio in begroting 2020	103%	96%	97%	104%
Verhouding hard/ totaal	39%	37%	40%	42%
Reserves in het weerstandsvermogen	40.249	43.132	47.395	50.089

Berekening weerstandsvermogen

Definitie weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf voor de mate waarin een gemeente in staat is de nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Het gaat hierbij om tegenvallers van enige omvang, tegenvallers die – als er geen weerstandsvermogen zou zijn – de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar kunnen brengen. In hoeverre een gemeente in staat is om financiële tegenvallers op te vangen hangt af van:

- De risico's die de gemeente loopt, deze bepalen het benodigde weerstandsvermogen;
- De middelen die de gemeente vrij kan maken om risico's op te vangen, deze bepalen het beschikbare weerstandsvermogen.

Er zijn geen wettelijke normen voor de hoogte van het benodigde weerstandsvermogen.

Berekening weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen kan worden afgezet tegen het benodigd weerstandsvermogen. Dit drukken we uit in een ratio.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandsvermogen}}{\text{Benodigde weerstandsvermogen}} * 100\%$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio de gemeente Groningen nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
-------------------	--------------------------	-----------

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 200%	Uitstekend
B	140% < ratio < 200%	Ruim voldoende
C	100% < ratio < 140%	Voldoende
D	80% < ratio < 100%	Matig
E	60% < ratio < 80%	Onvoldoende
F	< 60%	Ruim onvoldoende

Uitgangspunten ratio weerstandsvermogen

Twee keer per jaar, bij rekening en begroting, beoordelen we het niveau van het weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord is afgesproken dat we aan het eind van de coalitieperiode wordt gestreefd naar een ratio van 100%. Gelet op de grote opgaven accepteren we voor de kortere termijn een ratio onder de 100% (minimaal 80%). Voor de Algemene Reserve die onderdeel uitmaakt van het weerstandsvermogen hanteren we een ondergrens van 25 miljoen euro.

Weerstandsvermogen	Rekening	Begroting	Verskil
	2019	2020	
Beschikbare weerstandsvermogen (A)	110.247	107.358	2.889
Benodigde weerstandsvermogen (B)	104.189	104.655	-466
Ratio weerstandsvermogen (A/B)	106%	103%	3%
Ruimte weerstandsvermogen boven 1,0 (A - B)	6.058	2.703	3.355
Benodigde aanvulling wsv tot 0,8	0	0	0

Op basis van de actuele inschatting van de risico's en reserves in het weerstandsvermogen in deze rekening komt het weerstandsvermogen in 2020 uit op een ratio van 106%. Dit is 3% meer dan de ratio in de begroting 2020 voor jaarschijf 2020. De risico's zijn ten opzichte van de begroting 2020 verlaagd met 0,5 miljoen euro. De belangrijkste veranderingen worden toegelicht bij het onderdeel [benodigd weerstandsvermogen](#). Het beschikbare weerstandsvermogen in de rekening 2019 neemt toe ten opzichte van de begroting 2020 (toename 2,9 miljoen euro). De verhoging van het beschikbare weerstandsvermogen wordt toegelicht in het onderdeel [beschikbare weerstandsvermogen](#).

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen houden we rekening met lopende projecten, waar de raad een besluit over heeft genomen en waar een uitvoeringskrediet voor is vastgesteld. Achterliggende gedachte is dat we bij nieuwe projecten risico's kunnen vermijden door het project niet uit te voeren.

De komende jaren is sprake van een grote investeringsopgave, die effect zal hebben op het benodigd weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord zijn voor de investeringsopgave extra middelen geraamd, die zijn verwerkt in deze begroting. Zo wordt de Eemskanaalzone, het Suikerfabriek terrein en het Stationsgebied -zuidzijde ontwikkeld. Er worden middelen gereserveerd voor een autoverbinding in de Oosterhamrikzone, en investeringen onderwijs en cultuur. Het starten met deze projecten zal een verhogend effect hebben op het risico en dus het benodigde weerstandsvermogen. Voor grote infrastructurele projecten bijvoorbeeld wordt het risico bepaald op

10% van de investeringsomvang. Als het gaat om een grondexploitatie wordt het risico bepaald door de risicoboxenmethode. Een indicatie van de toename van het risico is op dit moment moeilijk te geven. Echter een eerste globale berekening, op basis van schattingen in investeringsbehoefte geven een bandbreedte aan benodigd weerstandsvermogen aan, tussen de 25 en 40 miljoen euro. Richting vaststelling van deze gebiedsontwikkelingen zal hierover steeds meer duidelijk worden.

De herzieningen van de grondexploitaties hebben zich in het jaar 2019 door de goede economische tijden financieel positief ontwikkeld. Hierdoor nemen boekwaarden af en tevens de afzet- en vertragsrisico's. Dit geldt voor de gemeentelijke grondexploitaties, maar ook voor Meerstad. Voor Meerstad in het bijzonder is daarnaast sprake van een renteverlaging. Dit is de belangrijkste reden voor een stevige verbetering van de winstverwachting (van 35 naar 58 miljoen euro op Contante Waarde) die volgens de vastgestelde methodiek ingezet kan worden voor het afdekken van (een deel van) de risico's van Meerstad.

Nu de positieve ontwikkelingen meenemen zonder daarbij al te weten wat de toekomstige gebiedsontwikkelingen qua risico's met zich meebrengt, leidt tot schommelingen in het benodigd weerstandsvermogen. Tot die tijd kiezen we ervoor om het benodigd weerstandsvermogen te handhaven op het niveau dat in de Begroting 2020 werd gehanteerd, 80 miljoen euro.

Voor het project Zuidelijke Ringweg is geen risico in het weerstandsvermogen opgenomen.

Het uitgangspunt bij de uitvoering van het project is dat het budget taakstellend is. Eventuele meerkosten moeten dus in eerste instantie worden opgevangen binnen het beschikbare budget.

Voor de aardbevingen hebben we geen risico opgenomen. In een bestuursakkoord is afgesproken dat de gevolgen van de aansprakelijkheid van de provincie, gemeenten of derde partijen zoals woningcorporaties en schoolbesturen niet voor hun rekening en risico kunnen komen indien deze aardbeving-gerelateerd zijn (onverlet latend de normale zorgplicht van deze partijen).

Benodigd weerstandsvermogen

Het benodigd weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- De verwachte impact van de aanwezige risico's;
- De mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt of beheerst;
- De gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen.

De risico's zijn geïnventariseerd en de omvang van het risico (bedrag in euro's) is geschat. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag.

De risico's van de grondexploitaties worden volgens de risicoboxenmethode berekend en integraal in het benodigde weerstandsvermogen opgenomen.

Omdat de kans klein is dat als de risico's zich daadwerkelijk voordoen, dit allemaal tegelijkertijd gebeurt, corrigeren we de totaalstelling met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

In de berekening van het benodigd weerstandsvermogen is financieel nog geen rekening gehouden met de effecten van het coronavirus. Dat het coronavirus een significant effect op de gemeentelijke financiën zal hebben, is duidelijk. De uitgaven voor onder andere handhaving, zorg en uitkeringen stijgen terwijl de parkeer-,huur- en belastinginkomsten dalen. Naast de gevolgen die we nu al kunnen zien, zullen de gevolgen van een wereldwijde recessie ons gaan raken. Ook partijen waar we mee samenwerken zullen de gevolgen gaan ondervinden. Op dit moment is geen duidelijk beeld te geven van het totale effect voor 2020 en latere jaren. Vandaar dat we het risico vooralsnog op pm zetten.

Rekening 2019	Schatting	Schatting
	Inc.	Struc
1. Grondexploitatie incl Meerstad	80.000	

2. Verkeer- en vervoersprojecten	1.006	
3. Bodemsanering	650	375
4. Parkeerbedrijf	1.400	
5. Risico parkeerhandhaving		150
6. Gemeentelijk aandeel risico Warmestad BV	1.434	
7. Garantie op leningen van GEM Haren Noord	300	
8. Sociaal domein		6.200
9. Financiering uitvoering wet BUIG		
10. Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (OPSB en Sport 050)		405
11. Niet halen bezuinigingen	9.494	
12. Verstrekte leningen en garanties	2.169	
13. Corona	0	0
14. Verhoging bijdrage Veiligheidsregio	3.938	
15. Overige risico's	765	175
Totale risico's	101.155	7.305
Structureel maal factor 2		14.610
Waarschijnlijkheidsfactor 90%	91.040	13.149
Benodigde weerstandscapaciteit		104.189
beschikbare weerstandscapaciteit		110.247
Ratio weerstandscapaciteit		106%

Het benodigde weerstandsvermogen in 2020 is 104,2 miljoen euro. Dit is 0,5 miljoen euro lager dan bij de begroting 2020.

Het belangrijkste verschil ten opzichte van de begroting 2020 ontstaat door het verlagen van het risico BUIG met 1,4 miljoen euro. Het bij de rekening 2019 bestemmen van 1,8 miljoen euro voor het extra tekort in 2020 is de voornaamste reden voor de verlaging van het risico.

Overige mutaties in het benodigd weerstandsvermogen leiden per saldo tot een toename van 0,9 miljoen euro ten opzichte van de begroting 2020. De veranderingen zijn:

- Afname risico Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties inclusief Meerstad met 0,9 miljoen euro.
- Vervallen risico loonstijging wsw ad 0,3 miljoen euro omdat het Rijk de loonstijging heeft gecompenseerd;
- Afname risico bezuinigingen omdat alle maatregelen zijn beoordeeld op realisatie. Voor 2020 heeft dat geleid tot afname van het risico met 0,7 miljoen euro;
- Op pm zetten risico vastgoed. In de Vastgoednota (2019) zijn de opgaven nader geduid en is de ambitie uitgesproken om tot een meerjarenperspectief te komen, aan de hand waarvan de gemeenteraad systematisch inzicht krijgt in de risico's, opgaven en keuzes rondom de vastgoedvoorraad. Vooruitlopend is het bestaande risico op pm gezet. Dat leidt tot een afname van 0,3 miljoen euro;
- Vervallen risico gelijk speelveld afboeking kleedkamers en clubgebouwen ad 0,2 miljoen euro doordat alternatieve dekking is gevonden;
- Afname risico verstrekte geldleningen en garanties met 0,2 miljoen euro;
- Opnemen risico transitievergoeding UWV ad 0,2 miljoen euro;

- Opname risico verhoging bijdrage veiligheidsregio ad 3,5 miljoen euro;
- Overige wijzigingen van de risico's leiden tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen met 0,2 miljoen euro.

(Bij deze omvang van de veranderingen is rekening gehouden met het effect van structurele risico's (bedrag x 2) en het effect van de waarschijnlijkheidsfactor van 90%.)

In het onderdeel [risico's](#) wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de risico's die het benodigd weerstandsvermogen bepalen.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de begroting 2020 opgenomen:

- Risico effect Corona;
- Transitievergoeding UWV;
- Verhoging bijdrage Veiligheidsregio.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de begroting 2020 vervallen:

- Gelijk speelveld afboeking kleedkamers en clubgebouwen;
- Loonstijging wsw;
- Vervangen incidenteel gedekte investeringen (voormalig Ten Boer).

Beschikbaar weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen wordt gevormd door de middelen die beschikbaar zijn om het nadelige effect van risico's te kunnen opvangen. Dit is de optelsom van alle elementen die daadwerkelijk kunnen worden ingezet om niet-begrote kosten te dekken.

De middelen die we tot de tot het beschikbare weerstandsvermogen rekenen, zijn:

- Algemene reserve (AR);
- Post onvoorzien in de begroting;
- Niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen;
- Onbenutte belastingcapaciteit;
- Stille reserves.

Buffers (in grondexploitatie) rekenen we niet mee tot het beschikbare weerstandsvermogen. Buffers die kunnen worden ingezet om het effect van een specifiek risico op te vangen, zoals bijvoorbeeld het geprognosticeerde voordeel in de grondexploitatie Meerstad, brengen we in mindering op het risico. Daarmee leiden buffers, via een verlaging van het risico tot een verlaging van het benodigd weerstandsvermogen.

Het beschikbaar weerstandsvermogen in de rekening 2019 is als volgt opgebouwd:

Beschikbaar weerstandsvermogen rekening 2019	jaarschijf 2020		aandeel wsv*
	incidenteel	structureel	
1. Algemene Reserve	40.249		38,6%
2. Stille reserves	50.000		48,0%
3. Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten (bedrag x2)		10.940	10,5%
4. Onbenutte belasting capaciteit (bedrag x2)		8.726	8,4%
5. Post onvoorzien (bedrag x2)		332	0,3%
Totaal beschikbaar weerstandsvermogen	90.249	19.998	

Beschikbaar weerstandsvermogen rekening 2019	110.247
Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2020(jaarschijf 2020)	107.358
Toename beschikbaar weerstandsvermogen tov begroting 2020	-2.889

Het beschikbare weerstandsvermogen is 110,2miljoen euro. Dit is 2,889 miljoen euro hoger dan in de begroting 2020 Deze mutatie van per saldo 2,889 miljoen euro bestaat uit:

- Afname van 1,285 miljoen euro door inzet Algemene reserve voor inzet zorgkosten jeugd;
- Afname van 361 duizend euro door het niet meer meetellen van de reserve Kunst op Straat tot het weerstandsvermogen;
- Afname van 493 duizend euro door inzet Algemene reserve voor Veilig Thuis;
- Toename van per saldo 486 duizend euro doordat bij de begroting 2020 een onttrekking uit de Algemene Reserve per ongeluk dubbel is meegeteld en twee kleine mutaties;
- Toename van 1,888 miljoen euro door gerealiseerde begrote resultaat 2019 Parkeerbedrijf;
- Toename van 2,654 miljoen euro door toevoeging resterend besteedbaar resultaat 2019 aan de Algemene reserve ter versterking van het weerstandsvermogen.

Omvang Algemene Reserve rekening 2019 versus begroting 2020

Algemene Reserve in weerstandsvermogen	Rekening 2019	Begroting 2020	Vershil
Beschikbare weerstandscapaciteit	40.249	37.360	2.889

Omdat in het overzicht reserves in de rekening 2019 nog de reserves en de saldi per 31 december 2019 staan van de reserves die per 1 januari 2020 zijn overgeboekt naar de Algemene reserve hieronder het detail overzicht van de overgeboekte reserves naar de Algemene reserve en de vergelijking met de saldi opgenomen in de begroting 2020.

Reserves in weerstandsvermogen	Rekening 2019	Begroting 2020	Vershil
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	21.957	19.791	2.166
2. Grondzaken en groundbank	-6.162	-6.564	402
3. Reserve Sociaal Domein	840	2.125	-1.285
4. Reserve onderwijshuisvesting	1.212	1.212	0
5. Reserve Martiniplaza BV	3.916	3.916	0
6. Reserve geluidsreducerend asfalt	150	150	0
7. Reserve kunstvoorraad CBK	1.647	1.647	0
8. Reserve bodemsanering	1.485	1.485	0
9. Reserve Groninger Monumentenfonds	932	932	0
10. Reserve Forum garage	6.200	6.200	0
11. Reserve kunst op straat	0	361	-361
12. Reserve parkeren	7.666	5.778	1.888
13. Reserve recreatiegebied Kardingje	406	327	79
Beschikbare weerstandscapaciteit	40.249	37.360	2.889

Met ingang van 1 januari 2020 hebben we de bestemmingen/ claims die op de Algemene reserve rusten overgeboekt naar de Algemene BestemmingsReserve (ABR). Omdat we uit voorzichtigheid het verwachte begrote resultaat van het Parkeerbedrijf niet meenemen in het weerstandsvermogen en deze begrote mutatie wel gekoppeld is aan de Algemene reserve zal er toch nog verschil zijn tussen het boekhoudkundig saldo van de Algemene reserve en het saldo van de Algemene reserve die we meenemen in het weerstandsvermogen. In onderstaand overzicht is het verschil tussen het boekhoudkundig saldo en het saldo van de Algemene reserve dat we meenemen in het weerstandsvermogen zichtbaar gemaakt.

Algemene reserve (Bedragen x 1.000 euro)	
Boekhoudkundig saldo 31/12/2020	41.717
begrote mutatie resultaat 2020 parkeerbedrijf	-1.468
Algemene reserve eind 2020 (=stand 2020 voor weerstandsvermogen)	40.249

Overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen

Naast de reserves tellen de overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen op tot 70 miljoen euro. De overige onderdelen van het beschikbaar weerstandsvermogen zijn:

Overige onderdelen beschikbaar WSV (bedragen x 1 miljoen euro)	Begroting 2019
Stille reserve Enexis	50
Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten	11
Onbenutte belastingcapaciteit	8,7
Post onvoorzien	0,3
Totaal	70

Stille reserve Enexis

Voor het beschikbaar weerstandsvermogen houden we rekening met de stille reserve in de waarderingen van onze Enexis aandelen. We houden hier rekening met 50 miljoen euro. Dit past binnen de meest recente waardering van de Enexis aandelen die jaarlijks wordt uitgevoerd. Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de begroting 2020.

Structurele ruimte in intensiveringsbudgetten

Indien de inzet van intensiveringsbudgetten jaarlijks kan worden overwogen, nemen we deze middelen mee in het beschikbaar weerstandsvermogen. Dit is het geval als de middelen niet structureel zijn ingezet en er geen meerjarige verplichtingen zijn aangegaan.

Voor de beschikbare intensiveringsmiddelen is bepaald dat 5,5 miljoen euro niet structureel is ingezet. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (11 miljoen euro). Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de begroting 2020.

Onbenutte belastingcapaciteit

We houden rekening met een onbenutte belastingcapaciteit van 5% van de OZB opbrengst voor woningen en niet-woningen. De geraamde OZB opbrengst in 2020 is 87,3 miljoen euro. Dit betekent dat we voor het beschikbaar weerstandsvermogen rekening houden met een verhoging van 4,36 miljoen euro. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (8,726 miljoen euro). Dit is niet gewijzigd ten opzichte van de begroting 2020.

Post onvoorzien

De post onvoorzien kan jaarlijkse worden ingezet voor onvoorziene gebeurtenissen en kan worden toegerekend aan het beschikbaar weerstandsvermogen. De totale post onvoorzien in 2020 is 166 duizend euro. Omdat het structurele middelen zijn nemen we deze voor 2 jaarschijven mee in het beschikbaar weerstandsvermogen (0,3 miljoen euro).

De buffer in de bouw- en grondexploitatie Grote Markt is gekoppeld aan een risico bij de exploitatie van het Groninger Forum. Voor de periode 2020-2024 wordt het tekort bij het Groninger Forum geraamd op 3,3 miljoen euro. Dit tekort kan worden opgevangen met de reserve exploitatierisico Forum (saldo is 2,3 miljoen euro) en voor zover nodig met de buffer binnen de bouw- en grondexploitatie Grote Markt. Voor het weerstandsvermogen betekent dit dat we geen rekening gehouden met het risico op een tekort, maar ook niet met de reserve exploitatierisico Forum en de buffer in de bouw- en grondexploitatie.

Financiële kengetallen

Een deugdelijke en transparante rekening is in het belang van een goede controle door de raad op de financiële positie van de gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting / rekening en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie.

Rekening 2019 Kengetallen:	Verloop van de kengetallen						
	norm	Begroting 2019	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
netto schuldquote		163%	148%	159%	160%	155%	145%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	120%	124%	111%	124%	128%	126%	119%
solvabiliteitsratio	20%	9%	9%	8%	7%	8%	9%
structurele exploitatieruimte	0	-0,5%	0,9%	0,2%	0,4%	1,4%	1,8%
grondexploitatie excl. Meerstad		6,2%	6,7%	7,1%	6,0%	5,6%	4,3%
grondexploitatie incl. Meerstad		33,6%	32,1%	35,3%	33,2%	32,1%	31,8%
belastingcapaciteit		103,6%	108,8%	111,5%	112,4%	112,7%	113,3%

Onderstaand geven we een toelichting op de kengetallen. Onder de toelichting is het oordeel opgenomen.

Netto schuldquote

Dit cijfer geeft inzicht in het niveau van de gemeentelijke schuldenlast ten opzichte van de gemeentelijke baten. Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie drukken. Een laag percentage is gunstig.

Een hoge netto schuldquote hoeft niet direct een probleem te zijn. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten, die worden doorgeleend aan derden zoals woningbouwcorporaties.

Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zo wel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen).

De netto schuldquote van een gemeente ligt meestal tussen de 0% en 90%. Bij een hogere netto schuldquote is de gemeenteschuld relatief hoog (oranje). Als de netto schuldquote boven de 130% uitkomt, dan bevindt de gemeente zich in de gevarenzone (rood). De genoemde percentages zijn grove vuistregels.

Voor een genuanceerder beeld van de schuldpositie moet ook worden gekeken naar de voorraad bouwgronden en de uitgeleende gelden. Gemeenten met veel grond hebben meer schulden en dus een hogere schuldquote. Dit geldt ook voor de gemeente Groningen. Wij hebben grondposities voor woningbouw en bedrijventerreinen. Voor die gronden hebben we schulden gemaakt. Rente en aflossing van deze schuld drukken niet direct op de begroting, maar dienen te worden opgevangen binnen de grondexploitaties met de opbrengsten uit de verkoop van de grond.

De gemeente Groningen heeft ook leningen voor derden aangetrokken, deze leningen worden één op één doorgegeven. Bij de schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen worden deze leningen geëlimineerd. Dit geldt dus ook voor de verstrekte leningen aan de CV Meerstad. De leningen voor de overige gemeentelijke grondexploitaties zitten wel in deze schuldquote.

Onze schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is 111%.

Voor wat betreft de netto schuldquote wordt de verbetering ten opzichte van de begroting 2019 vooral veroorzaakt door een lagere dan begrote netto-schuld. Die netto-schuld is grof afgerond 120 miljoen euro lager dan begroot. Hiervan wordt 40 miljoen veroorzaakt door een vlottende schuld (saldo korte schulden en uitzettingen, incl. overlopende posten) en voor ca. 80 miljoen door lagere lange schulden. Aan de korte kant heb je veel te maken met toevalstreffers en de lagere lange schuld wordt veroorzaakt door een lager investeringsniveau en door korte mismatchfinanciering. Deze oorzaken zijn incidenteel van aard

Voor de netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen streven we naar een waarde onder de 120%. Bij een schuldquote boven de 130% vallen gemeenten in de meest-risicovolle categorie. Bij een schuldquote boven de 130% nemen we maatregelen om de schuldquote weer onder de 130% te krijgen. Dit kan bijvoorbeeld door het aanvullen van de gemeentelijke reserves.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal wordt bepaald door de verhouding tussen het eigen vermogen en het totaal vermogen. Het geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

De solvabiliteitsratio in 2019 is 9%. Dit is laag in vergelijking met andere gemeenten en ligt ruim onder de 20%. Met een solvabiliteit van minder dan 20% vallen gemeenten in de meest risicovolle categorie. Dit is wel logisch gezien onze hoge schulden door de gemeentelijke grondposities. In voorgaande en in de begroting 2029 hebben we reserves ingezet ter dekking van de opgaven. Het eigen vermogen neemt daarom af. Het effect daarvan is een lager solvabiliteitsratio in de jaren 2019 en verder.

Voor de lange termijn streven we naar een streefwaarde van 20% voor de solvabiliteit. Dit sluit aan bij de noodzaak tot versterking van onze financiële positie. Het betekent echter niet dat we de streefwaarde op korte termijn kunnen realiseren, zeker niet gezien het actuele financiële perspectief. Voor de korte termijn hanteren we een streefwaarde van 10%.

Een verbetering van de solvabiliteit wordt bereikt door een verlaging van de opgenomen leningen en een versterking van de reserves. Met het benoemen van deze streefwaarde geven we aan dat de versterking van de reserves de komende periode een belangrijk aandachtspunt is.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. De belangrijkste structurele baten zijn de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerendezaakbelasting (OZB). Dit kengetal geeft het verschil tussen de structurele baten en lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. In onderstaand overzicht is de omvang en ontwikkeling van de structurele lasten en baten opgenomen.

STRUCTUREEL EVENWICHT (Bedragen x 1,000 euro)	Begroting 2019	Rekening 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Totale lasten	1.093.562	1.198.670	1.080.927	1.067.205	1.062.215	1.064.370
Incidentele lasten	-57.307	-79.316	-43.744	-23.245	-15.124	563
Incidentele toevoegingen reserves	-21.159	-32.909	-19.912	-12.695	-15.049	-22.009

Structurele lasten (A)	1.015.096	988.192	1.017.271	1.031.265	1.032.042	1.042.924
Totale baten	1.093.562	1.140.906	1.080.927	1.067.205	1.062.215	1.064.370
Incidentele baten	-3.535	-39.058	-17.833	-9.215	-4.768	-1.000
Incidentele onttrekkingen reserves	-80.283	-105.872	-43.316	-22.914	-10.835	-1.477
Structurele baten (B)	1.009.744	997.040	1.019.778	1.035.076	1.046.612	1.061.893
Structurele exploitatieruimte (B-A)	-5.352	9.531	2.507	3.811	14.570	18.969
Structurele exploitatieruimte in procenten	-0,5%	0,9%	0,2%	0,4%	1,4%	1,8%

De structurele exploitatie ruimte van 0,9% in 2019 geeft aan dat in 2019 onze structurele lasten geheel worden gedekt door de structurele baten. De structurele baten in 2019 zijn 9,5 miljoen euro hoger dan de structurele lasten.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale gemeentelijke baten. De boekwaarde van de voorraden grond moet worden terugverdiend bij de verkoop. Kenmerkend voor grondexploitaties is dat de looptijd meerdere jaren is. Naarmate de inkomsten verder in de toekomst liggen, brengt dit meer rentekosten en risico's met zich mee.

Het kengetal grondexploitatie inclusief Meerstad daalt in 2019 en is 32,1%.

Belastingcapaciteit

Dit kengetal geeft inzicht in hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Als dit percentage laag ligt, betekent het dat de gemeente meer inkomsten uit belastingen zou kunnen verwerven. Of dit wel of niet gebeurt is een beleidskeuze.

Hiervoor wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de landelijk gemiddelde tarieven/woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing). De belastingcapaciteit ligt boven het landelijk gemiddelde (+8,83%). Een hoge belastingcapaciteit beperkt de mogelijkheid om financiële tegenvallers op te vangen met een verhoging van tarieven.

Oordeel

Overall kunnen we concluderen dat de ratio's laten zien dat de financiële positie van de gemeente Groningen kwetsbaar is. Dit blijkt vooral uit de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio in 2019 en 2020.

De inzet van reserves verlaagt het eigen vermogen en verhoogt de lange financieringsbehoefte. Dit leidt tot een vermindering van de solvabiliteit en de netto schuldquote. Omdat het grootste deel van de hervormingsmaatregelen na 2020 zichtbaar worden, zien we vanaf 2021 dat de exploitatieruimte positiever wordt.

De kwetsbare financiële positie blijkt ook uit het aandeel reserves in het beschikbare weerstandsvermogen. Dit is minder geworden door de inzet van reserves ter dekking van de opgave in de begroting. Indien het financieel perspectief dit toelaat, is versterking van de financiële positie en aanvulling van de reserves in het weerstandsvermogen een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren.

Risico's

Naam risico	Claim transitievergoeding UWV
Programma	01 Werken en activering
Omschrijving	De uitgekeerde transitievergoedingen SW over de periode 2015 -2019 kunnen geclaimd worden bij het UWV. Hiervoor dienen tijdig uitgebreide dossiers te worden aangeleverd (mogelijk vanaf 1 april 2020). De mogelijkheid bestaat dat een aantal dossiers te hoog is ingeschat of onvolledig blijkt, waardoor de

	claim wordt verlaagd.
Risicobedrag 2020	990 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	0
Kans 2021	0%
Risicobedrag 2022	0
Kans 2022	0%
Risicobedrag 2023	0
Kans 2023	0%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	januari 2020
Actie	De opbouw van de claim is doorgerekend door PZ. In 2020 zal goed gemonitord worden wat de stand van zaken is met betrekking tot het indienen zodat de dossiers tijdig en volledig worden ingediend.

Naam risico Programma	Financiering uitvoering wet BUIG Werken inkomen
Omschrijving	In de begroting 2020 wordt uitgegaan van een negatief saldo op de BUIG 12,6 miljoen euro. In deze prognose houden we er rekening mee dat uitvoering van het werkprogramma leidt tot een verlaging van de uitgaven met €3 miljoen. Verder komen we in aanmerking voor een uitkering uit het vangnet van 1,3 miljoen euro omdat het tekort meer dan 7,5% van het budget bedraagt. Na vaststelling van de begroting werd het voorlopig budget BUIG 2020 bekendgemaakt. Ons aandeel in het macrobudget is verder afgenomen. Daarnaast hebben we vastgesteld dat ons aandeel in de totale uitgaven is toegenomen. Op basis van het verwachte aandeel in de uitgaven 2019 is een nieuwe prognose van het tekort 2020 gemaakt (zie brief nr. 320151-2019). Het tekort op de BUIG komt na actualisatie uit op 14,4 miljoen euro negatief. Dit is een verslechtering ten opzichte van de begroting van 1,8 miljoen euro. In dit nieuwe tekort is eveneens rekening gehouden met een opbrengst uit het werkprogramma van 3 miljoen euro. Door een toename van het tekort ontvangen we ook een hogere vangnetuitkering; 3,6 miljoen euro. In de nieuwe situatie bedraagt het tekort meer dan 12,5% van het budget. Elke toename van het tekort ten opzichte van het nieuwe beeld, wordt gecompenseerd met een hogere bijdrage uit het vangnet. Wanneer de uitvoering van het werkprogramma niet tot een verlaging van de uitgaven leidt dan ontvangen we een hogere uitkering uit het vangnet. We stellen bij de rekening voor het verwachte tekort 2020 van 1,8 miljoen euro af te dekken met het rekeningresultaat 2019. Bij het opstellen van het risico gaan we ervan uit dat het voorstel wordt vastgesteld. Voor 2021 tot en met 2023 verwachten we een tekort BUIG van 14,1 miljoen euro negatief oplopend 14,3 miljoen euro negatief. Hier is rekening gehouden met de vangnetuitkering en de effecten van het werkprogramma. Conform de werkwijze van de afgelopen jaren gaan we bij de berekening van het risico 2021 tot en met 2023 er vanuit dat voor het extra tekort ten opzichte van het meerjarenbeeld 2021-2023 middelen worden toegekend bij de begroting 2021. Het risico dat nog resteert is de verhoging van ons uitgavenaandeel in de macro uitgaven. Bij een verhoging van 2,73% naar 2,76% is het risico voor 2021 0,5 miljoen euro, voor 2022 1,1 miljoen euro en voor 2023 1,0 miljoen euro.
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,1 miljoen
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,0 miljoen
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	VGR 2014-2 en Begroting 2015

Naam risico	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties (grondzaken / grondexploitaties)
Programma	Economie en werkgelegenheid en Wonen

Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.</p> <p>De herzieningen van de grondexploitaties hebben zich in het jaar 2019 door de goede economische tijden financieel positief ontwikkeld. Hierdoor nemen boekwaarden af en tevens de afzet- en vertragingsrisico's. Dit geldt voor de gemeentelijke grondexploitaties, maar ook voor Meerstad. Voor Meerstad in het bijzonder is daarnaast sprake van een renteverlaging. Dit is de belangrijkste reden voor een stevige verbetering van de winstverwachting (van 35 naar 58 miljoen euro op Contante Waarde) die volgens de vastgestelde methodiek ingezet kan worden voor het afdekken van (een deel van) de risico's van Meerstad.</p>
	<p>Grondexploitaties zijn gevoelig voor economische schommelingen. Daarom willen we door middel van scenario's een doorzicht maken naar de meerjarige gevoeligheden. Naar de nabije toekomst toespelen de nieuwe grote gebiedsontwikkelingen zoals Suikerzijde, Stadshavens, Stationsomgeving en de Held III, een substantiële rol. Deze toekomstige gebiedsontwikkelingen zijn complex en soms omvangrijk. De project-specifieke risico's in deze gebiedsontwikkelingen zijn nog niet nauwkeurig te bepalen. Echter een eerste globale berekening, op basis van schattingen in investeringsbehoefte geven een bandbreedte aan benodigd weerstandsvermogen aan, tussen de 25 en 40 miljoen euro. Richting vaststelling van deze gebiedsontwikkelingen zal hierover steeds meer duidelijk worden.</p> <p>Zoals reeds gesteld moet een verdere uitwerking van scenario-analyses nog gebeuren. Nu de positieve ontwikkelingen meenemen zonder daarbij al te weten wat de toekomstige gebiedsontwikkelingen qua risico's met zich meebrengt, leidt tot schommelingen in het benodigd weerstandsvermogen. Tot die tijd kiezen we ervoor om het benodigd weerstandsvermogen te handhaven op het niveau dat in de Begroting 2020 werd gehanteerd, 80 miljoen euro.</p>
Risicobedrag 2020	80 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	80 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	80 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	80 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	Binnen de grondexploitatie wordt gestuurd op de beheersing van de risico's. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Naam risico	Risico's sociaal domein
Programma	Welzijn, gezondheid en zorg
Omschrijving	<p>Sinds de decentralisatie in 2015 en de daarmee gepaard gaande rijksbezuinigingen staan de zorgkosten budgetten onder druk en zijn op begroting- en rekeningbasis tekorten aangevuld. Ter beheersing van deze problematiek streven wij er naar om door transformatie minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, de ontwikkeling van (basis)voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door stimuleren van zelf- en samenredzaamheid. Deze op transformatie gerichte beweging is onder meer in gang gezet door een gerichte opdrachtverlening aan Stichting WIJ Groningen, door het in werking stellen van het Gebieds Ondersteunend Netwerk (GON) en een verdere decentralisering van Beschermd Wonen. Belangrijke ontwikkelingen komende periode zijn onder andere de aanpak voor multi probleemgezinnen waar sprake is van stapeling van door gemeente verstrekte voorzieningen en de inzet op Ondersteuner Jeugd en Gezin.</p>
	<p>Het risico sociaal domein is in de begroting 2020 herijkt. De uitkomsten in de jaarrekening 2019 geven geen aanleiding om de risico's aan te passen. We onderscheiden deze zoals voorheen in een risico op zorggebruik WMO een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico op hogere kosten jeugdzorg. Het risico op zorggebruik Wmo en jeugd houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Daarom rekenen we met verschillende groeiscenario's. Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparingen van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Hierbij is rekening gehouden met de maatregelen uit het</p>

	<p>nieuwe coalitieakkoord en recente ombuigingen. Die maatregelen leiden tot een verhoging van het risico. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren wordt gemonitord en waar nodig zal bijgestuurd worden. Het risico Sociaal domein is volledig geactualiseerd. De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik jeugd en WMO, transformatie/bezuinigingen) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen. Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2020 op 6,2 miljoen euro (kans * effect).</p>
Risicobedrag 2020	6,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,2 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,7 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	maart 2014
Actie	<p>Wij hebben de laatste jaren al maatregelen genomen om te zorgen dat de zorgkosten beter in control komen. Hierbij hebben we nadrukkelijk een koppeling gelegd tussen beleid, uitvoering en geld. Met de GON is een belangrijke stap gezet in de beheersing van de WMO begroting.</p> <p>Verder is de ontwikkeling van de informatievoorziening van groot belang. We willen de ontwikkeling van het zorgverbruik, de substitutie van de verschillende sporen en de effecten van interventies beter in beeld krijgen. Deze informatievoorziening komt gestaag op gang, maar is nog niet op het gewenste niveau.</p> <p>Ten aanzien van de jeugdhulp zijn er belangrijke lijnen waarlangs gemeenten, via de RIGG of zelf, invloed kunnen uitoefenen zoals sturing op toegang jeugdhulp, inzet van Ondersteuner Jeugd en Gezin, sturing op contacten met aanbieders, sturing op financiën en lobby. Als gevolg van de grote financiële problematiek worden via al die lijnen maatregelen genomen. De in gang gezette beweging zal echter lange adem vragen en niet in 2020 opgelost worden.</p> <p>We geven prioriteit aan de genoemde verbeterlagen en gaan dit sociaal domein breed zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau aansturen.</p>

Naam risico	MFA de Wijert
Programma	Welzijn, gezondheid en zorg
Omschrijving	<p>Voor de ontwikkeling van MFA DE Wijert (scholen, sporthallen, bijzondere objecten als het Groninger forum) hebben wij een bedrag van 355 duizend euro als benodigd weerstandsvermogen berekend. Het risico bestaat uit het niet of later realiseren van de verkoopopbrengsten die als dekking voor de investering wordt gevormd en het risico dat we een lagere bijdrage van derden realiseren. De vorming van benodigd weerstandsvermogen doen wij uit voorzichtigheid, de omvang van het budget is namelijk taakstellend. De risico's dienen primair binnen de post onvoorzien van het project opgelost te worden. De structurele risico's die samenhangen met de exploitatie van de MFA worden gedekt binnen de gemeentebegroting. Omdat in het risicobedrag van 355 duizend euro al rekening is gehouden met de kans van optreden nemen we dit bedrag volledig mee bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p>
Risicobedrag 2020	355 duizend euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	355 duizend euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	355 duizend euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	355 duizend euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel

1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	De aanbesteding is in 2019 afgerond. De bouwactiviteiten gaan van start in 2020.

Naam risico	Specifieke uitkering stimulering Sport (SPUK)
Programma	05 Sport en bewegen

Omschrijving	Om sport en beweging te stimuleren konden gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die aan hen in rekening werd gebracht in aftrek brengen. Dit recht op aftrek is met ingang van 1 januari 2019 vervallen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten daarom jaarlijks een uitkering aanvragen ter compensatie van het btw-nadeel.
	Inmiddels is bekend dat de aanvragen voor 2019 samen 228 miljoen euro bedragen ten opzichte van een budget van 185 miljoen euro. Gemeenten krijgen hierdoor in 2019 een voorschot van circa 82% van de aanvraag uitgekeerd. Verantwoording vindt plaats via de SiSa bijlage in de jaarrekening waarna een definitieve afrekening volgt in 2021. Voor de Gemeente Groningen is er op basis van de huidige verhouding (aanvragen versus budget) een nadeel van circa 0,5 miljoen euro (onze aanvraag was circa 3 miljoen euro). Een deel van dit nadeel leidt tot hogere investeringslasten (circa 40%), het resterende deel leidt tot een direct nadeel in de gemeentelijke begroting (324 duizend euro). Dit bedrag is op basis van alle gedane aanvragen. De kans bestaat dat er door de gemeenten is overvraagd en dat de werkelijke verdeling na indienen van de jaarrekeningcijfers anders uitpakt. Daarom houden we rekening met een kans van 50%. Voor 2020 moet in de aanvraag het bewegingsonderwijs in de sportaccommodaties worden uitgesloten omdat dat niet als sport wordt gezien. Ook is het budget bijgesteld naar 178 miljoen euro. Dat zal een extra nadeel geven.
Risicobedrag 2020	324 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	324 duizend euro
Kans 2021	50%
Risicobedrag 2022	324 duizend euro
Kans 2022	50%
Risicobedrag 2023	324 duizend euro
Kans 2023	50%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2020
Actie	We hebben de financiële gevolgen van de wijziging aangeleverd bij het VNG. We volgen de ontwikkelingen op rijksniveau.

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen (SPOT en Sport050)
Programma	Sport en Bewegen / Cultuur

Omschrijving	We houden rekening met een risico bij de werkmaatschappijen Oosterpoort / Stadsschouwburg (SPOT) en sport050. Een deel van de inkomsten van de directie SPOT is afhankelijk van de economische conjunctuur en andere externe factoren. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 9,3 miljoen euro voor SPOT. Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die verwachte omzet 2019 is circa 6,9 miljoen euro. Het risico voor de beide werkmaatschappijen samen is 1,620 miljoen euro. We houden rekening met een kans van 25%.
Risicobedrag 2020	1,62 miljoen euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	1,62 miljoen euro
Kans 2021	25%
Risicobedrag 2022	1,62 miljoen euro
Kans 2022	25%
Risicobedrag 2023	1,62 miljoen euro
Kans 2023	25%

Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	<p>Het Groninger Forum (GF) is eind 2019 geopend. In overleg met de stichting GF is geconcludeerd dat het dekken van eventuele tekorten in de begroting voldoende is voor een periode van 5 jaar (2020 - 2024). Na de periode van 5 jaar verwachten we dat de stichting GF goed zicht heeft op de structurele exploitatie met voldoende mogelijkheden om zelf (bij) te kunnen sturen.</p> <p>Uit de update van het Programma van Eisen (PvE) van mei 2018 blijkt een tekort van 4,4 miljoen euro over de periode 2020-2024. Hierbij is rekening gehouden met een door de stichting GF op te lossen taakstelling van 145 duizend euro. Het tekort bestaat voor 1,0 miljoen euro uit incidentele frictiekosten.</p>
	<p>Bij de update van het PvE van mei 2018 is besloten vanaf 2020 jaarlijks 225 duizend euro extra subsidie aan de stichting GF toe te kennen voor de bibliotheekfunctie. Het resterende tekort over de periode 2020-2024 bedraagt circa 3,3 miljoen euro. Ten aanzien van dit resterende tekort is als oplossingsrichting gekozen dit voor zover nodig op te vangen vanuit de reserve exploitatierisico Forum en voor zover aanvullend nodig door verlaging van de bijdrage van het GF aan de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum (B&Grex) voor de inrichting te verlagen.</p> <p>Met deze besluiten is het verwachte tekort zoals gemeld in het PvE van mei 2018 voor de periode 2020-2024 opgelost en wordt er in de berekening van het benodigde en beschikbare weerstandsvermogen geen rekening meer gehouden met het risico en de reserve exploitatierisico Forum. In de update van het PvE in september 2019 is het beeld gelijk gebleven.</p> <p>Voor eventuele aanvullende exploitatierisico's bij het GF nemen we vooralsnog een p.m. post op.</p>
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Naam risico	Verkeer- en vervoersprojecten
Programma	Verkeer

Omschrijving	<p>Risico's bij verkeer- en vervoersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de hoogte van de investeringskosten. Vooraf worden deze risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben.</p> <p>Bij de grote verkeersprojecten (= investering meer dan 5 miljoen euro) bepalen we het risico op 10% van de investeringskosten. Daarbij beoordelen we de mogelijkheid om bij te sturen in het project (beheersmaatregelen). Op projectniveau kunnen dat bijvoorbeeld zijn: het werken met een plafondprijs in de aanbesteding, het rekening houden met een percentage onvoorzien in de kostenraming of het in beeld brengen van besparingsmogelijkheden.</p> <p>Risico's die niet binnen de beschikbare middelen van het project kunnen worden opgelost, worden meegenomen in het benodigde weerstandsvermogen voor verkeersprojecten.</p> <p>Voor projecten die voortvloeien uit de Netwerkanalyse 2013 (totale omvang gemeentelijke middelen 20 miljoen euro,) is besloten dat voor- en nadelen mogen worden verrekend binnen het totale programma (gesloten financiering). Financiële tegenvallers kunnen dus binnen het totaal beschikbare budget worden opgevangen. Dit kan effect hebben op de projecten die uitgevoerd kunnen worden, maar voor het geheel geldt dat geen sprake is van een financieel risico voor de gemeente Groningen.</p> <p>Zernikelaan</p> <p>Voor het project Zernikelaan ramen we het risico op 10% van het gemeentelijk aandeel in de totale financiering (RUG en Hanzehogeschool nemen ook een deel van de kosten voor hun rekening en een deel van de dekking komt uit de middelen voor de Netwerkanalyse). De risico's worden gelijk verdeeld over gemeente, RUG en Hanzehogeschool.</p> <p>Dat betekent dat over een bedrag van 4,37 miljoen euro een risicoberekening plaatsvindt. Het risico komt daarmee op 437 duizend euro. De kans van optreden komt op 50%. Risicobedrag van afgerond 200 duizend euro blijft constant gedurende de komende jaren. Bij oplevering kan het risico vervallen.</p> <p>Stationsgebied Haren</p> <p>De gemeente werkt aan de ontwikkeling van het Stationsgebied in Haren. Onderdeel van de ontwikkeling is het realiseren van een fiets- voetgangersverbinding tussen Oosterhaar en het centrum van Haren, ter hoogte van het station. Daarnaast wordt de omgeving van het station aangepakt. Het risico bij de investeringen in het stationsgebied van Haren wordt ingeschat op 800 duizend euro. Dit risico bestaat voor het grootste deel uit een risico op vertraging, risico op verlies van cofinanciering en het risico op hogere uitvoeringskosten.</p>
Risicobedrag 2020	1,0 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,0 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,0 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,0 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2017
Actie	

Naam risico Programma	Parkeerbedrijf Verkeer
Omschrijving	<p>Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren. Op basis van de meerjarige prognose 2020 is het incidentele risico gekwantificeerd op 1,4 miljoen euro voor de periode 2020-2023.</p> <p>Het risico is ongewijzigd ten opzichte van het risico opgenomen in de begroting 2020.</p>
Risicobedrag 2020	1,40 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,58 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,65 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,78 miljoen euro

Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in de P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico Programma	Parkeerhandhaving Verkeer
Omschrijving	In de begroting houden we rekening met een geraamde opbrengst uit naheffingsaanslagen. We lopen een risico dat we de geraamde opbrengst in een jaar niet kunnen realiseren. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld weersinvloeden die de handhaving bemoeilijken of technische storingen waardoor er niet gehandhaafd kan worden. Pas aan het eind van het jaar blijkt of de geprognosticeerde opbrengst is gehaald en of het risico zich voordoet. We schatten het structurele risico in op 150 duizend euro tot 200 duizend euro. Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met 200 duizend euro en een kans van optreden van 75%.
Risicobedrag 2020	200 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	200 duizend euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	200 duizend euro
Kans 2022	75%
Risicobedrag 2023	200 duizend euro
Kans 2023	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2018
Actie	

Naam risico Programma	Gemeentelijk aandeel risicoproject Warmtestad BV Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad heeft op dit moment 2 typen activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen en exploiteren van het warmtenet Noordwest. • Het ontwikkelen en exploiteren van collectieve Warmte en Koude-opslagsystemen. Via Warmtestad investeert de gemeente in warmteprojecten gericht op een CO2 neutrale stad in 2035. WarmteStad heeft aandacht voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Voor de resterende risico's voor de gemeente is het weerstandsvermogen versterkt. <p>1. Warmtenet Noordwest</p> <p>Voor de Investering geothermie en warmtenet Noordwest is op 8 juni 2016 het weerstandsvermogen versterkt met 1,3 miljoen euro. Dit is 18% van het toen, in de vorm van agio, geïnvesteerde bedrag van 7 miljoen euro. Met het besluit om geothermie niet meer te ontwikkelen is een verliesvoorziening gevormd van 3 miljoen euro. Hiermee kon het benodigde weerstandsvermogen worden verlaagd met 580 duizend euro (18% van 3 miljoen euro) tot 720 duizend euro.</p> <p>In april 2018 is WarmteStad een overbruggingskrediet verstrekt van 1,3 miljoen euro ten behoeve van Tijdelijke Warmte Opwek. Het risicoprofiel is daarbij gesteld op 8% van het uitgeleende bedrag en 104 duizend euro weerstandsvermogen gevormd. Op 31 oktober 2018 is besloten om WarmteStad een overbruggingskrediet te verstrekken van 3 miljoen euro voor de eerste uitbreiding van het warmtenet met een bijbehorend weerstandsvermogen van 8 %, een bedrag van 240 duizend euro.</p> <p>Op 26 juni 2019 heeft de raad naar aanleiding van het raadsvoorstel Vervolg definitief investeringsvoorstel Warmtenet Noordwest de integrale Business Case en het Project - en investeringsvoorstel voor warmtenet Noordwest vastgesteld. Tevens is toen besloten de verstrekte overbruggingskredieten van in totaal 4,3 miljoen euro om te zetten in agio. Dit is geëffectueerd in december 2019. Op basis van de vastgestelde Business Case in externe bankfinanciering verkregen. De huidige financiële stand van zaken is dat er aanloopverliezen zijn, maar dat die voorsnog binnen de risicobuffers en bestaande voorwaarden van de bankfinanciering kunnen worden opgevangen en dat er geen aanvullende financiering nodig is. Wel zijn er diverse maatregelen genomen om de aanloopverliezen te beperken en de voorspelbaarheid van de financiële resultaten te verbeteren. Het college heeft de raad hierover op 26 februari 2020 geïnformeerd door middel van de brief Stand van zaken financiën Warmtestad 2019 en 2020.</p> <p>Huidig risicoprofiel WarmteStad Noordwest BV.</p>

	<p>Aanvankelijk is het risicoprofiel gesteld op 14%. In het kader van het vaststellen van de business case in 2019 zijn alle risico's opnieuw in beeld gebracht en is geconcludeerd dat de omzetting van de kredieten in eigen vermogen niet van invloed was op het risicoprofiel. Het totale weerstandsvermogen voor Warmtenet Noordwest kan worden gehandhaafd op 1.064 miljoen euro.</p> <p>2. WKO-programma en risicoprofiel WarmteStad werkt stap voor stap het WKO programma uit. Op 19 februari 2015 is 750 duizend euro rekening-courant ter beschikking gesteld voor WKO Europapark. Risicoprofiel rekening-courant WKO is 8%, een bedrag van 60 duizend (er is een bestemmingsreserve gevormd van 57 duizend euro). Voor het financieel meerjarenplan (FMJP) 2017-2021 heeft de gemeente besloten 3,875 miljoen euro aan leningen te verstrekken. Op 31 mei 2017 is 2 miljoen euro voor jaarschijf 2017 ter beschikking gesteld. Het WKO-programma draait op een bewezen techniek en al bestaande bronnen. Het risicoprofiel is 8%, een bedrag van 160 duizend euro. In september 2018 is de resterende 1,875 miljoen euro (2018 – 2021) beschikbaar gesteld. Het weerstandsvermogen is 150 duizend euro (8%). Van het resterende bedrag van 1,875 miljoen is inmiddels, in 2019, 0,5 miljoen euro uitbetaald. Het totale weerstandsvermogen voor het WKO-programma kan worden gehandhaafd op 370 duizend euro.</p>
Risicobedrag 2020	1,434 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	1,434 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	1,434 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,434 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Garantie op leningen van GEM Haren Noord
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>De gemeente heeft in het kader van de financiering van de woningbouw in Haren Noord een garantie van maximaal 6 miljoen euro afgegeven op een lening die is aangetrokken door de Gemeenschappelijke Exploitatiemaatschappij (GEM) Haren Noord Beheer C.V. Dit bedrag is voor de helft afgedekt door contra-garanties van de moederbedrijven van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen. De garanties lopen nog tot en met 2020.</p> <p>Het resterende risico is verminderd middels diverse maatregelen in de bedrijfsvoering (zoals de wijze van fasering van de ontwikkeling van het gebied en de 'grond-routing'). Voor de financieringsconstructie met gemeentegarantie is gekozen vanwege de substantiële rentevoordelen, waarvan de gemeente via het resultaat op de grondexploitatie mee profiteert. Om te zorgen dat er bij deze constructie geen sprake is van staatssteun, betaalt de CV gedurende de looptijd van de garantie een borgstellingsprovisie aan de gemeente.</p> <p>Voor het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen houden we rekening met een risico van 3 miljoen euro (verstrekke garantie verminderd met de contra-garanties door de deelnemende marktpartijen) en een kans van optreden van 10% (overeenkomstig de inschatting van de gemeente Haren).</p>
	<p>Naast dit risico is bij Haren Noord ook sprake van kansen op het halen van voordelen die nog niet in de begroting zijn opgenomen. Het gaat om:</p> <p>De boekwinst die ontstaat bij de economische overdracht van de gemeente aan de GEM. Hiervan is reeds 3,3 miljoen euro gerealiseerd. Het laatste deel 514 duizend euro zal naar verwachting in 2019 worden gerealiseerd.</p> <p>In de door de aandeelhouders van GEM Haren Noord vastgestelde herziene grondexploitatie 2018 is sprake van een geraamde winst van circa 4,43 miljoen euro. Een eventueel gerealiseerde winst zal aan de aandeelhouders worden uitgekeerd. De gemeente heeft inmiddels 0,9 miljoen euro aan tussentijdse winstuitkeringen ontvangen. Op basis van de grondexploitatie 2018 verwachten we nog een aanvullende uitkering van 1,3 miljoen euro.</p>
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	10%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	10%
Risicobedrag 2022	3 miljoen euro

Kans 2022	10%
Risicobedrag 2023	3 miljoen euro
Kans 2023	10%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2019
Actie	

Naam risico	Bezwaarprocedures
Programma	Wonen en Kwaliteit van de leefomgeving
Omschrijving	<p>Bezwaarprocedures bouwleges</p> <p>Er liep 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het gerechtshof heeft de gemeente Groningen in het gelijk gesteld. Hiertegen is in cassatie gegaan bij de hoge raad. De hoge raad heeft eind 2019 uitspraak gedaan en we hebben gewonnen. Daarmee vervalt dit risico.</p> <p>Proces Wierden en Borgen</p> <p>Woningcorporatie Wierden en Borgen (Ten Boer) heeft bezwaar ingediend tegen de aanslag rioolheffing 2014 en volgende jaren. Het bezwaar richt zich met name op de stellingname van Wierden en Borgen dat de gemeente ten onrechte bepaalde objecten niet aanslaat en verder tegen de onderbouw van de door te berekenen kosten naar het aanslagbedrag. Alle gemeenten waar onroerend goed staat van Wierden en Borgen hebben een gelijksoortig bezwaar gekregen. De rechtbank heeft op 10 maart 2020 het beroep van Wierden en Borgen gegrond verklaard. Wij gaan in hoger beroep tegen deze uitspraak. We hebben namelijk nu een onderbouw kunnen opstellen waarom bepaalde objecten niet zijn aangeslagen. Gesprekken met Wierden en Borgen hebben niet geleid tot een oplossing zodat we nu in het formele traject zitten van bezwaar en beroep. Een inschatting van de omvang van het risico is niet te maken. Het risico staat daarom op pm.</p>
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Met ondersteuning van een belasting adviseur bereiden we de zittingen goed voor.

Naam risico	Risico's bodemsanering
Programma	Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	<p>Dit risico is ten opzichte van de begroting 2020 niet gewijzigd. Bij de begroting 2021 actualiseren we het risico.</p> <p>Groningen:</p> <p>In het convenant 'bodemontwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties) gesaneerd of beheerst zijn. Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn beheerst of gesaneerd. Het project aanpak spoedlocaties is begin 2018 afgesloten. De kans dat is klein dat er nog kosten voor rekening van de gemeente komen (de mogelijk nog te maken kosten komen in eerste instantie voor rekening van derden). Voor het onderdeel spoedlocaties houden we geen rekening meer met een risico. Los van de spoedlocaties kunnen zich nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). In het geval deze situaties zich aandienen moeten we middelen beschikbaar stellen voor aanvullend (risico) onderzoek, eventuele tijdelijke beheermaatregelen en op iets langere termijn voor een definitieve oplossing.</p> <p>Voor het bepalen van het risico houden we rekening met kosten voor onderzoek en beheersmaatregelen. Uitgaande van 3 gevallen per jaar schatten we het risico in op €500 duizend. Het gaat om een structureel risico.</p> <p>Haren</p>

	<p>In Haren is sprake van een aantal bekende bodemverontreinigingen waarvoor nog geen sanering is voorzien en waarbij de kosten van een eventuele sanering en het gemeentelijk aandeel daarin onbekend zijn. Daarnaast is het mogelijk dat verontreinigingen aan het licht komen die nu nog onbekend zijn. In een aantal oudere gebouwen is asbest aanwezig met de daaraan verbonden risico's. Voor Haren houden we rekening met een risico van €1 miljoen en een kans van 50%.</p> <p>Ten Boer</p> <p>Voor Woltersum is in 2018 een besluit genomen om de voormalige vuilstort vol ledig te verwijderen. Daarmee is er geen sprake meer van een risico. Er wordt meegewerkt met een provinciaal project om meer zicht te krijgen op ernstig verontreinigde locaties in Ten Boer. De kans dat dergelijke locaties worden gevonden wordt als klein ingeschat.</p> <p>Voor Ten boer houden we rekening met een risico van 300 duizend euro met een kans van 50%.</p> <p>Voor de nieuwe gemeente Groningen is het effect op het benodigd weerstandsvermogen in totaal (kans* effect) 650 duizend euro incidenteel en 375 duizend euro structureel.</p>
Risicobedrag 2020	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2020	50-75%
Risicobedrag 2021	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2021	50-75%
Risicobedrag 2022	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2022	50-75%
Risicobedrag 2023	0,5 miljoen euro structureel 1,5 miljoen euro incidenteel
Kans 2023	50-75%
Structureel/Incidenteel	structureel en incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Verhoging bijdrage veiligheidsregio
Programma	Veiligheid
Omschrijving	<p>De gemeente Groningen is deelnemer in de Gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). De gemeente Groningen betaalt jaarlijks een reguliere bijdrage aan de VRG. Deze bijdrage is in de meerjarenbegroting van de gemeente verwerkt. De VRG heeft zich, op basis van de recente ontwikkelingen en de BBV, genoodzaakt gezien in de jaarrekening 2019 een voorziening van ongeveer 15,2 miljoen euro te treffen inzake de kosten van de Regeling FLO-overgangsrecht 75% netto garantie (FLO2018). Het eigen vermogen van VRG wordt daardoor sterk negatief (ongeveer 10,3 miljoen euro).</p> <p>Zoals wettelijk geregeld moeten de deelnemende gemeenten tekorten in de GR opvangen. Op 19 juni 2019 heeft het Algemeen Bestuur van VRG de meerjarenbegroting 2020-2023 goedgekeurd en daarmee ook reeds 4,2 miljoen euro van de FLO-kosten/voorziening gedekt. In het najaar van 2020 zal VRG, in samenwerking met de deelnemende gemeenten en in overleg met de Provincie Groningen, een plan uitwerken om het negatieve eigen vermogen op te lossen. Dan pas wordt duidelijk of er aanvullende bijdragen bij de deelnemende gemeenten in rekening worden gebracht, voor welke bedragen en in welke jaren. Op basis van de huidige inschatting bedraagt het risico voor onze gemeente ongeveer 3,8 miljoen euro tot 6,7 miljoen euro afhankelijk van de wijze waarop het eigen vermogen van VRG en de reeds in 2020-2023 geraamde bijdragen worden meegenomen.</p> <p>Voor de berekening van het weerstandsvermogen in de rekening 2019 nemen we een incidenteel risico op van 5,25 miljoen euro (gemiddelde van 3,8 miljoen euro en 6,7 miljoen euro) met een kans van voordoen van 75%.</p>
Risicobedrag 2020	5,25 miljoen euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	5,25 miljoen euro
Kans 2021	75%
Risicobedrag 2022	5,25 miljoen euro
Kans 2022	75%
Risicobedrag 2023	5,25 miljoen euro

Kans 2023	75%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2019
Actie	In het najaar van 2020 zullen we samen met de andere deelnemende gemeenten van de VRG en in overleg met de Provincie Groningen, een plan uitwerken om het negatieve eigen vermogen op te lossen.

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Bij voorgaande begrotingen tot en met 2020 zijn bezuinigingsmaatregelen vastgesteld. Niet alle voorgenomen bezuinigingen worden volledig en/of in het gewenste tempo gerealiseerd. We hebben elke nog niet gerealiseerde bezuinigingsmaatregel nog te realiseren bezuinigingsmaatregel beoordeeld. Dit leidt tot een risico van 9,5 miljoen euro in 2020 oplopend tot 12,5 miljoen euro in 2023. Het risico loopt op omdat in het coalitieakkoord is afgesproken voor een periode van 3 jaar geen volledige loon- en prijscompensatie toe te passen. Dit leidt tot een efficiency taakstelling op de organisatie van 1,6 miljoen euro in 2020, 3,0 miljoen euro in 2021 en 4,7 miljoen euro vanaf 2022. Daarnaast is in de begroting 2020 een bezuiniging op de organisatorische inrichting vastgesteld van 2,250 miljoen euro in 2021 oplopend tot 3 miljoen euro in 2023. Bij het bepalen van het risico is per maatregel rekening gehouden met de kans van optreden. Voor de bepaling van het benodigd weerstandsvermogen wordt de uitkomst daarom volledig (=100%) meegenomen.
Risicobedrag 2020	9,5 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	11,5 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	12,7 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	12,5 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen

Naam risico	Verstekte leningen en garanties
Programma	Divers
Omschrijving	<p>In het Treasurystatuut staat dat de verstrekking van leningen of garanties aan derden alleen is toegestaan vanuit de publieke taak. Het verstrekken van een lening of het afgeven van een garantie leidt voor de gemeente tot een risico dat de derde niet aan de verplichtingen kan voldoen. Gemiddeld genomen houden we rekening met een risico van 8% van de omvang van de lening/ garantie. Per geval wordt het risico afzonderlijk beoordeeld en gewaardeerd.</p> <p>In dit risico zijn alle aan verstrekte leningen/ garanties opgenomen.</p> <p>Lening Euroborg</p> <p>De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen. De omvang van het risico is gebaseerd op de omvang van de lening van de gemeente aan Euroborg NV verminderd met de taxatiewaarde. Eind 2019 bedraagt het risico 6,650 miljoen euro.</p> <p>We hebben een lening verstrekt aan de NV Euroborg voor het realiseren van het Topsportzorg centrum. Bij het realisatiebesluit Topsportzorgcentrum hebben we aangegeven dat deze lening niet leidt tot een noodzaak het gemeentelijk weerstandsvermogen aan te vullen. De omvang van de lening is niet hoger dan de executiewaarde van het stadion (=70% van de investeringsom). Uit het meest recent gedeelde kastroom overzicht van Euroborg NV, blijkt dat het TsZC afgelost kan zijn in 2023 (bij gelijkblijvende renteverwachtingen). Gezien de courantheid van het gebouw en de langjarige huurcontracten met o.a. VNO-NCW/MKB-Noord, geven ook de actuele ontwikkelingen geen aanleiding voor deze lening weerstandsvermogen aan te houden.</p>

	<p>Lening Warmtestad Het risico van de lening aan Warmtestad is meegenomen in het risico gemeentelijk aandeel Warmtestad.</p> <p>Verstrekte leningen Haren De gemeente heeft in het verleden een garantie afgegeven op een door de gemeente overgedragen leningen portefeuille van circa 2,3 miljoen euro. Daarnaast heeft de gemeente nog circa 0,6 miljoen euro aan geldleningen uitstaan. Bij het bepalen van het risico houden we rekening met een kans van optreden van 10%. Het risico komt hiermee op 0,3 miljoen euro.</p> <p>Verstrekte garanties De gemeente heeft een garantie verstrekt aan de Stichting Biblionet. Voor het bepalen van de omvang van het risico houden we rekening met de omvang van de verstrekte garantie van 855 duizend euro en een kans van 25%.</p> <p>Garantie op leningen van GEM Haren Noord Het risico is afzonderlijk opgenomen (onderdeel ruimtelijk domein)</p> <p>De omvang van de hierboven genoemde leningen waarvoor een risico is opgenomen bedraagt 10,4 miljoen euro. Rekening houdend met de kans van optreden houden we rekening met een risico van 2,2 miljoen euro. Door aflossingen neemt dit de komende jaren met circa 0,1 miljoen af.</p>
Risicobedrag 2020	2,2 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,1 miljoen euro
Kans 2021	100%
Risicobedrag 2022	2,0 miljoen euro
Kans 2022	100%
Risicobedrag 2023	1,9 miljoen euro
Kans 2023	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
Te signaleringsmoment	jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de leningen, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV. Daarnaast houden we toezicht op de financiële situatie bij de huurder van het stadion (FC Groningen). Hiertoe bespreken we twee keer per jaar de stand van zaken met de directie van FC Groningen. Voor alle uitgezette leningen en afgegeven garanties bewaken de kredietwaardigheid van de tegenpartij. Dit doen we o.a. door checks op hun financiële kengetallen.

Naam risico	Opgaven Vastgoedbedrijf
Programma	Diverse
Omschrijving	<p>Het Vastgoedbedrijf is in ontwikkeling en zal de komende jaren in het teken staan van verdere professionalisering en portefeuillesturing. Doel is de kwaliteit en omvang van de vastgoedportefeuilles op een zo efficiënt en kosteneffectieve mogelijke wijze langjarig af te stemmen op de gebruikswensen en de organisatorische dynamiek, zodat korte termijn investeringen (vervanging, aan huur, onderhoud, verkoop, herontwikkeling) in een langjarig perspectief kunnen worden gewogen. Fysiek zal de voorraad stap voor stap worden getoetst op conformiteit aan wettelijke eisen. In 2019 heeft hiertoe asbest onderzoek plaatsgevonden. In 2020 zal worden gestart met brandveiligheidsonderzoek en worden meer panden worden voorzien van energielabels. In relatie hiermee zullen ook de meerjarige onderhoudsplannen nader worden gescand en verfijnd op volledigheid en kwaliteit.</p> <p>Dergelijke onderzoeken geven invulling aan eigenaarsverantwoordelijkheid en vormen de basis voor risicobeheersing en voorspelbaarheid van (toekomstige) keuzes en bijbehorende financiële opgaven.</p>
	<p>Het duiden van de langjarige opgaven en risico's is ook noodzakelijk om vorm te kunnen geven aan een verduurzamingsstrategie voor het gemeentelijk maatschappelijk vastgoed. Dit is (ook landelijk) een forse, kostbare en nog ongewisse opgave. Om binnen deze onzekerheid de gemeentelijke voorraad goed te kunnen positioneren en verstandige no regret maatregelen te kunnen nemen is een heldere koersbepaling onontbeerlijk. In de Vastgoednota (2019) zijn de opgaven nader geduid en is de ambitie uitgesproken om tot een meerjarenperspectief te komen, aan de hand waarvan de gemeenteraad systematisch inzicht krijgt in de risico's, opgaven en keuzes rondom de vastgoedvoorraad. Onderdeel</p>

	van de Vastgoednota vormt ook de opdracht om een systematiek voor kostprijs-dekkende huur nader uit te werken en tegen de voorraad aan te houden. Ook dit zal in 2020 verder vorm krijgen. De Vastgoednota vormt het kader voor het handelen van het Vastgoedbedrijf.
Risicobedrag 2020	PM
Kans 2020	pm
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	pm
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	pm
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	pm
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	

Naam risico	Fiscale risico's
Programma	alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting</p> <p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van deze activiteiten zal de fiscale winst moeten worden bepaald. Vpb is voor gemeenten en de belastingdienst nieuwe wetgeving. Er wordt landelijk en per gemeente op onderdelen nog steeds overleg gepleegd met de Belastingdienst over verschillen in interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien met een mogelijk effect op de omvang van de Vpb-plicht. De aangifte over het jaar 2016 is ingediend en de belastingdienst heeft daar inmiddels vragen over gesteld. Uit de vraagstelling van de belastingdienst -die overigens aan nagenoeg alle grote gemeenten zijn gesteld- blijkt dat de belastingdienst een omdenking herkent bij de volgende activiteiten: reclameopbrengsten, grondcomplexen en parkeeropbrengsten. Zodra duidelijker wordt hoe de belastingdienst oordeelt over de situatie in Groningen, kan het risico op VPB-plicht nog beter worden ingeschat.</p>
	<p>De aangifte VPB 2018 zal uiterlijk 1 mei 2020 worden ingediend. We verwachten als gemeente in totaliteit geen VPB te hoeven betalen in de eerste jaren. Het risico bestaat echter dat de Belastingdienst anders zal oordelen over de feiten. Het is derhalve wel van belang om dit risico te blijven volgen. Voor de berekening van het weerstandsvermogen is het risico op 0 gezet. Bij het bepalen van het weerstandsvermogen voor Haren werd rekening gehouden met een risico voor controles belastingdienst en een risico voor te betalen vennootschapsbelasting. Voor mogelijke controles van de belastingdienst hield Haren rekening met een structureel risico van 50 duizend euro structureel met een kans van 50%. Voor de vennootschapsbelastingplicht voor werd rekening gehouden met een structureel risico van 200 duizend euro met een kans van 75%. Vooralnog handhaven we deze risico's. Bij de rekening 2020 maken we een nieuwe inschatting.</p> <p>Terugvordering BTW op re-integratietrajecten De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds gecompenseerd via het BTW-Compensatiefonds. Inmiddels heeft het Hof Den Haag in juni 2018 geoordeeld dat de BTW die drukt op de betreffende re-integratietrajecten wel volledig compensabel is. Hiermee bevestigt het Hof de eerdere uitspraak van de rechtbank Den Haag. Ondanks dat de gemeente Groningen het standpunt over BTW-compensatie niet heeft kunnen afstemmen met de belastingdienst, hebben we het risico voor de berekening van het weerstandsvermogen op 0 gezet.</p>
Risicobedrag 2020	250 duizend euro structureel
Kans 2020	50-75%
Risicobedrag 2021	250 duizend euro structureel
Kans 2021	50-75%
Risicobedrag 2022	250 duizend euro structureel
Kans 2022	50-75%

Risicobedrag 2023	250 duizend euro structureel
Kans 2023	50-75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Divers
Actie	

Naam risico Programma	Effecten Coronavirus alle
Omschrijving	Dat het Coronavirus een significant effect op de gemeentelijke financiën zal hebben, is klip en klaar. De uitgaven voor onder andere handhaving, zorg en uitkeringen stijgen terwijl de parkeer-, huur- en belastinginkomsten dalen. Naast de gevolgen die we nu al kunnen zien, zullen de gevolgen van een wereldwijde recessie ons land en meer specifiek onze gemeente gaan raken. Ook partijen waar we mee samenwerken zullen de gevolgen gaan ondervinden. Op dit moment is geen duidelijk of exact beeld te geven van het totale effect voor 2020 en latere jaren. Vandaar dat we het risico vooralsnog open zetten.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Rekening 2019
Actie	We hebben een eerste inventarisatie op hoofdlijnen gemaakt voor 2020. Deze wordt geactualiseerd en meer gedetailleerd. Ook proberen we de vrijval van budgetten van met name 2020 in beeld te krijgen. De effecten op langere termijn gaan we ook monitoren. De VNG is alle financiële effecten voor de gemeenten in beeld aan het brengen, zodat hier goede afspraken gemaakt kunnen worden met het Rijk.

Naam risico Programma	Gemeentefonds Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2019.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De totale omvang van het gemeentefonds bedraagt in 2019 circa 31 miljard euro. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Met ingang van 2019 is het integreerbare deel van de integratie uitkering Sociaal domein opgegaan in de algemene uitkering. Daarmee maakt het deel uit van de normeringssystematiek ('trap op, trap af').</p> <p>Het Rijk heeft bij de meicirculaire voor 2019 t/m 2021 extra middelen beschikbaar gesteld voor de tekorten op het budget Jeugdzorg. Voor 2022 en latere jaren zal nader onderzoek bepalen of een extra structurele bijdrage volgt. Gemeenten kunnen een stelpost opnemen vanaf 2022 ter hoogte van de uitkering 2021. Wij hebben ervoor gekozen om vanaf 2022 in onze begroting rekening te houden met de extra structurele bijdrage ter hoogte van het budget 2021.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. De herziening van de verdeling van de algemene uitkering wordt momenteel door onderzoeksbureau AEF en Cebeon uitgevoerd. De herziening zal leiden tot herverdeleffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p>

	<p>De omvang van het BTW-compensatiefonds is aan een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. Eerder werd er in de meerjarenraming uitgegaan van een jaarlijks oplopende onderuitputting op het BCF en deze onderuitputting was meerjarig verwerkt in de raming van de algemene uitkering. De VNG had daarvan al aangegeven dat deze verwachte onderuitputting niet meer realistisch is gezien de toename van het aantal investeringen door gemeenten. In de meicirculaire 2018 is een gewijzigde systematiek doorgevoerd waarbij jaarlijks alleen de voorlopige afrekening van het huidige jaar in de algemene uitkering wordt verwerkt. Dit gebeurt jaarlijks bij de septembercirculaire. Dit leidt ertoe dat de meerjarige onderuitputting is verwijderd uit de meerjarenraming van de algemene uitkering. In Groningen volgen wij de gemeentefondscirculaires. Voor Groningen heeft deze nieuwe werkwijze in 2019 geleid tot een nadeel van 4,7 miljoen euro, oplopend tot 7,9 miljoen euro vanaf 2022. Een overschot of tekort wordt uiteindelijk echter wel verrekend met de algemene uitkering, alleen het moment waarop de verwerking plaatsvindt wijzigt. De nieuwe werkwijze heeft dus geen gevolgen voor de uiteindelijke omvang van het gemeentefonds. Het ministerie van BZK heeft in overleg met de VNG het standpunt ingenomen dat gemeenten zelf reëel dienen in te schatten welke verwachte ruimte onder het BCF plafond als verwachte bate kan worden opgenomen in de meerjarenraming. Wij vinden het niet reëel om meerjarig een verwachte bate in de begroting op te nemen als gevolg van mogelijke ruimte onder het BCF plafond. Het investeringsvolume van decentrale overheden is flink toegenomen in de afgelopen jaren en we verwachten nog een verdere toename als gevolg van de recent afgesloten collegeprogramma's. Hiermee stijgen de verwachte declaraties uit het BCF. Daarom nemen wij geen verwachte bate op in de meerjarenbegroting voor dit onderwerp.</p>
Risicobedrag 2020	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 27,3 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel. We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Kans 2020	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifieke weerstandscapaciteit.
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico	Renterisico
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	De renteresultaten worden jaarlijks toegelicht en inzichtelijk gemaakt in de rekening.

Naam risico	Verzekeringen
Programma	Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade, cybercrime, motorrijtuigen, computer en glas.
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Risicobedrag 2022	pm
Kans 2022	
Risicobedrag 2023	pm
Kans 2023	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Ontwikkelingen

Naam ontwikkeling	Flora en Fauna
Programma	9. Kwaliteit van de leefomgeving
Omschrijving	<p>Flora en fauna (Exoten)</p> <p>Invasieve exoten, planten of dieren die niet van nature voorkomen in Nederland en zich snel uitbreiden, vormen een groeiend probleem in de gemeente Groningen. Ze bedreigen de biodiversiteit en kunnen schade aan verharding veroorzaken of doorvaarbaarheid verhinderen. Het is belangrijk deze soorten, waaronder Japanse duizendknoop en grote waternavel, te beheersen en/ of te bestrijden. We werken aan een gerichte aanpak voor de exoten; voor de kosten die met de uitvoering gemoeid zijn is nog geen dekking.</p> <p>Fauna (Eikenprocessierups)</p> <p>Het aantal nesten van eikenprocessierups in de gemeente neemt toe waardoor het belang om preventief maatregelen te treffen groter wordt. Wij verwachten komend jaar hierdoor meer kosten te maken voor het aantrekken van natuurlijke vijanden door middel van het aanbieden van nestgelegenheden en het vergroten van variatie in vegetatie. Fauna.</p> <p>(Eikenprocessierups)</p> <p>We constateren dat er steeds meer nesten zijn van eikenprocessierups. Het belang om preventief maatregelen te treffen is groter geworden. We verwachten komend jaar meer kosten te maken met het uitvoeren van preventieve maatregelen. Het gaat hierbij om het aantrekken van natuurlijke vijanden. Dit kan door het aanbieden van nestmogelijkheden en het vergroten van variatie in de vegetatie.</p>
Actie	

Naam ontwikkeling	Toetsing bouwplannen door derden
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>De Eerste Kamer heeft dinsdag 14 mei 2019 het wetsvoorstel Kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) aangenomen. De minister BZK heeft met de VNG een bestuursakkoord gesloten dat de start gekoppeld wordt aan de invoering Omgevingswet. Tevens is onderdeel van het bestuursakkoord dat er voldoende proefprojecten uitgevoerd zijn.</p> <p>Kern van deze wet is dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kleine bouwwerken en verbouwingen vrij zijn van toets Bouwbesluit 2012; - de gemeente controleert of een aannemer werkt met een goedgekeurde methode voor kwaliteitsbewaking. - de toetsing aan het Bouwbesluit 2012 van nieuwbouw en verbouw bij de vergunningverlening door de gemeente vervalft.

	<p>- private partijen ontwikkelen methodes voor kwaliteitsbewaking om te zorgen dat aannemers zich houden aan de bouwtechnische eisen uit het Bouwbesluit 2012.</p> <p>- een onafhankelijke publieke toelatingsorganisatie oordeelt of een voorgestelde methode voor kwaliteitsbewaking voldoet aan de eisen.</p> <p>Doelstelling van de nieuwe wet is het verhogen van de bouwkwaliteit en het verlagen van de regeldruk voor bedrijven, professionals en consumenten. De wet wordt stapsgewijs ingevoerd: als eerste met eenvoudige bouwwerken: gevolgklasse 1. Zo kunnen markt en overheid wennen aan de nieuwe situatie met het door partijen zelf laten borgen van de kwaliteit van 'eenvoudige' bouwwerken.</p> <p>De met de invoering van gevolgklasse 1 van de Wkb vervallen taken zijn totaal ongeveer 1 fte (0,5 fte Inspectie, 0,11 fte technische toets, 0,33 fte constructieve toets en 0,06 vergunningverlening). De legesopbrengsten zullen hiervoor ook komen te vervallen.</p> <p>We verwachten dat ongeveer 0,8 fte aan taken in de handhaving erbij komen (0,5 fte inspectie / constructieve controle, 0,3 fte juridisch advies).</p>
Actie	De consequenties voor de gemeente Groningen worden nader uitgewerkt in afstemming met het project Omgevingswet.

Naam ontwikkeling Programma	Prijsontwikkeling bouwsector Divers
Omschrijving	<p>De economie in Nederland draait op volle toeren. Aannemers kunnen kiezen uit opdrachten en maken gebruik van de meest lucratieve opdrachten. De wachttijden voor bouwen nemen toe. De prijzen van bouwmaterialen en personeel stijgen. Het moment maar ook de hoogte van indexeren en budgetteren bij de gemeente loopt niet in de pas met de prijsontwikkelingen in de markt. De risico's op te laag begrote projecten is aanwezig.</p> <p>Uit de markt en bij de aanbesteding van nieuwe projecten worden we geconfronteerd met signalen dat de aannemers hoger inschrijven dan waar tot op heden in de investeringsraming rekening mee is gehouden. Er moet dus rekening mee worden gehouden dat bij de aanbesteding van nieuwe projecten het beschikbaar gestelde krediet niet toereikend is. Omdat het risico op dit moment niet te kwantificeren is, noemen we het bij het onderdeel ontwikkelingen.</p>
Actie	<p>Nieuwe investeringsramingen actualiseren op basis van de laatste gehanteerde kostprijzen. Op basis daarvan kunnen de gevolgen voor het reeds aangevraagde krediet in beeld worden gebracht en kunnen vervolgstappen (aanvullend krediet) in gang gezet worden.</p> <p>In een vroegtijdig stadium starten met de aanbesteding van projecten en vroegtijdig meekijken in het offerteproces van de mogelijke aannemers van projecten.</p>

Naam ontwikkeling Programma	Omgevingswet Divers
Omschrijving	<p>De Omgevingswet zou op 1 januari 2021 in werking zal treden, maar de invoering is uitgesteld. Het is een wettelijke verplichting deze wet in te voeren. Voor de gemeente Groningen dienen er o.a. één omgevingsvisie en één omgevingsplan te komen, waarin alle regels uit alle bestemmingsplannen, de bruidsschat van het Rijk en vele gemeentelijke verordeningen verwerkt dienen te worden. De Omgevingswet heeft invloed op het gehele ruimtelijke domein en heeft de nodige raakvlakken met het sociale domein. De voorbereiding op het omgevingsplan (van rechtswege), het maken van het omgevingsplan, en de verbetertrajecten van de diverse werkprocessen zoals vergunningverlening zijn grote opgaven.</p> <p>Een belangrijk aandachtspunt is de noodzakelijke digitaliseringsslag die wordt gemaakt en de gevolgen voor het ICT-beheer bij (volledig) digitaal werken en werken met het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).</p>

Actie	Er zijn voor het programma Omgevingswet extra middelen beschikbaar gesteld om de achterstand in de digitalisering (het digitaliseren van het (bouw)archief en de digitalisering van de werkprocessen) weg te werken en voor de werkzaamheden implementatie van de Omgevingswet. Ook is er voor 2021 budget gevraagd voor de implementatie van de Wet kwaliteitsborging bouw, die nadrukkelijk aan de Omgevingswet is gekoppeld.
-------	---

Naam ontwikkeling	Programma Aanpak Stikstof (PAS)
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>Te veel stikstof in de natuur is schadelijk voor planten en dieren. De overheid wil de hoeveelheid stikstof in de natuur terugdringen (stikstofdepositie). Daarvoor is in 2015 het Programma Aanpak Stikstof (PAS) geïntroduceerd. Dit programma was gericht op het versterken van de natuur en het mogelijk maken van economische ontwikkeling door te voorzien in natuurherstelmaatregelen en maatregelen waardoor er minder stikstof in de natuur terecht komt. Door het nemen van maatregelen bood het programma ruimte aan nieuwe activiteiten die stikstof uitstoten.</p> <p>Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State het PAS ongeldig verklaard. Het programma mag niet meer worden gebruikt als basis voor de toestemming voor activiteiten. Elke initiatiefnemer moet met een berekening via de Aeries-tool aantonen dat er geen stikstofdepositie plaatsvindt in gevoelige natuurgebieden. Tot op heden heeft dat in de gemeente Groningen nog niet geleid tot grote problemen.</p>
Actie	Momenteel onderzoeken we de consequenties van de uitspraak van de Raad van State voor Groningen. We brengen de consequenties voor een aantal projecten in kaart. We verwachten hier eind 2019 meer zicht op te hebben.

Naam ontwikkeling	Ontwikkeling Pfas
Programma	9. Kwaliteit van de leefomgeving
Omschrijving	Vanwege discussie rondom Pfas kunnen we niet baggeren. Deze projecten lopen vertraging op. Naast deze vertraging kunnen deze ontwikkelingen ook tot extra kosten leiden.
Actie	We volgen de ontwikkelingen op dit gebied en komen zo nodig hierop terug.

Paragraaf 4: Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf geven we uw raad inzicht in het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Er wordt ingegaan op het gewenste onderhoudsniveau en de hieruit voortvloeiende financiële consequenties. Eerst komen de hoofdzaken van het Beheerplan Openbare Ruimte aan de orde. Vervolgens besteden we aandacht aan het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen.

Onderdelen

- Beheerplan Openbare Ruimte;
- Gemeentelijke gebouwen.

Beheerplan openbare ruimte Groningen (BORG)

In dit onderdeel gaan we nader in op de wijze waarop wij onze kapitaalgoederen onderhouden. We beschrijven daarvoor de omvang van onze kapitaalgoederen, de kaders en doelen die we voor het onderhoud daarvan hanteren, welke relevante beleids- en beheerplannen hierop van toepassing zijn, welke onderhoudskwaliteit we nastreven en hoe de kosten voor regulier onderhoud en investeringen worden gedekt.

Kerncijfers

Onderdeel	Waarde
Wegen	
- Lengte in km	829
- Oppervlakte ha	933
- waarvan :	
Asfalt ha	469
Open verharding ha	453
Beton ha	11
Groen	
- Oppervlakte ha	1.224
- Bomen (stuks)	126.575
Gemeentelijke bruggen	
- Beweegbaar	56
- Vast	318
Riolering	
- Op afloop liggend riool (km)	1.104
- Druk- en persriool (km)	149
- Gemalen aantal	806

Kaders en doelen

De kaders en doelen die van toepassing zijn op het onderhoud van de verschillende kapitaalgoederen zijn vastgelegd in de relevante beleidsnota's die zijn weergegeven bij programma 9 '[Kwaliteit van de leefomgeving](#)'. Met de uitvoering van de in deze nota's en beheerplannen gestelde doelen werken we aan een gemeente waar het prettig is om te zijn en te leven. Een gemeente die schoon, heel, groen en duurzaam is en waar samenwerken met bewoners bij onderhoud en beheer een goede gewoonte is.

Beheer en beleid

In onderstaande tabel geven we een korte weergave van de verschillende beheerplannen, die van toepassing zijn op het onderhoud van onze kapitaalgoederen.

Beheerplan	Vastgesteld	Looptijd t/m	Financiële vertaling in begroting	Achterstallig onderhoud
1. Openbare ruimte algemeen				
Groningen (BORG)	2013	2019	Ja	Nee
2. Meerjarig vervangings- of investeringsplan				
Groningen	2017	2021	Ja	Nee
3. Openbaar groen				
Groningen	Zie 1 en 2		Ja	Nee
Haren	2010	2019	Ja	Nee
Ten Boer	2015	2019	Ja	Nee
4. Wegen				
Groningen	Zie 1 en 2		Ja	Nee
Haren	2018	2023	Ja	Ja*
Ten Boer	2015	2019	Ja	Nee
5. Openbare verlichting				
Groningen	2016	2025	Ja	Nee
6. Riolering en Water (GWRP)				
Groningen	2013	2019	Ja	Nee
Haren	2014	2019	Ja	Nee
Ten Boer	2016	2020	Ja	Nee

* Voor wegen is er een voorziening achterstallig onderhoud verharding van 1,2 miljoen euro. Met deze middelen kunnen we extra maatregelen nemen in 2020 en 2021.

Naast deze beheerplannen zijn voor het onderhoud van de kapitaalgoederen nog de volgende beleidsplannen van belang:

- Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' (2014);
- Bomenbeleidsplan Haren (2011);
- Structuurvisie 'Een graf in stad';
- Groenstructuurvisie 'Groene pepers' (2009);
- Groenstructuurplan Haren Noord (2008);
- Duurzaamheidsvisie Ten Boer (2016).

Kwaliteiten

Bij het beoogde onderhoudsniveau van de openbare ruimte gelden tussen de verschillende gebiedsdelen van de gemeente nog een aantal verschillen. Daarnaast waarborgen we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte, onder andere door de tijdige uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen. Het onderhoudsniveau voor de openbare ruimte wordt ieder jaar door de raad bepaald met de vaststelling van de begroting.

Voor de gemeente Groningen gelden de volgende kwaliteitsdoelen in het Beheer en onderhoud van de openbare ruimte:

Beheermatrix	Hoofd structuur	Binnen -stad	Woon -wijken	Haren	Ten Boer	Bedrijven terreinen	Stedelijke en boven-stedelijke voorziening en	Grote groen- en recreatiegebieden	
	Radialen, belangrijke lijnen, wijkontsluitingswegen, hoofdfietsstructuren	Voetgangers winkel gebieden	overige			Bedrijven terreinen, industrie terreinen, kantoren, parken	Hoofd station, RUG/Zernik, Gron. Museum, UMCG, stads schouwburg, Oosterpoort, Martinihal	stedelijke parken en recreatieve voorzieningen	Noorderplantsoen
onderdeel									
Verharding	goed	goed	voldoende	voldoende	matig	voldoende	goed	voldoende	goed
Verlichting	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Straatmeubilair en bebording	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	goed	goed	goed	goed
Groen	matig	goed	matig	voldoende	matig	matig	matig	matig	goed
Bomen	goed	goed	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed	voldoende	goed
Speelvoorzieningen	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	voldoende	goed
Kunstwerken c.a.	voldoende	goed	voldoende	voldoende	voldoende	matig	voldoende	voldoende	goed
Schoonmaken c.a.	matig	goed	matig	voldoende	voldoende	matig	matig	matig	goed
Ecologie	voldoende	matig	voldoende	voldoende	matig	matig	matig	voldoende	zeer goed
Legenda:		zeer goed (A +)		Goed (A)		Voldoende (B)		Matig (C)	Laag (D)

Kort samengevat komt het erop neer dat de binnenstad en het Noorderplantsoen op het niveau 'Goed' worden onderhouden volgens de Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG, zie beheermatrix hierboven met gedifferentieerde onderhoudsniveaus). Voor het overgrote deel van de openbare ruimte daarbuiten wordt het niveau 'Matig' als ondergrens aangehouden. Voor elementen (zoals verlichting, speelvoorzieningen enz.) in de wijken wordt het onderhoudsniveau 'Voldoende' nagestreefd.

Jaarlijks wordt door de Stadspanel en een extern bedrijf een schouw van de kwaliteit van de openbare ruimte uitgevoerd (BORG-schouw). Voor de uitgebreide informatie over verschillende scores en de toelichting erop verwijzen we u naar de BORG-rapportage 2019.

Financieel

Een deel van de jaarlijks beschikbare middelen is nodig voor de dekking van vaste kosten. Het gaat dan vooral om de kapitaallasten van eerdere investeringen in vervanging van kapitaalgoederen. Het reguliere (dagelijks) en groot onderhoud brengen we rechtstreeks ten laste van de resultatenrekening. Wanneer onderhoud en reparaties niet meer toereikend zijn voor de instandhouding van voorzieningen, gaan we over tot vervanging. De investeringen die hiervoor nodig zijn, worden geactiveerd en de raad besluit jaarlijks over het beschikbaar stellen van de investeringskredieten daarvoor.

Beheer gemeentelijke gebouwen

Uitgangspunt bij het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen is het onderhoudsniveau drie conform NEN 2767: dit is een landelijk gangbaar niveau, dat ook vastgelegd is in de Vastgoednota. De NEN-meetmethode die tijdens de inspectie wordt uitgevoerd, leidt tot een 'score' die aangeeft wat de gemiddelde conditie van het onderzochte pand voor wat betreft het onderhoud is. De uitslag uit de meting is een 'score'. De score 3, op een schaal van 1 (nieuwbouw) tot 6 (zeer slecht) betekent: redelijk (geen nieuwbouw, beperkte onderhoudsschade of onderhoudsbehoefte) met als doel het pand in stand te houden.

Voor de panden waar de gemeente verantwoordelijk is voor het onderhoud zijn meerjarige onderhoudsplanningen opgesteld (MJOP's). Deze worden jaarlijks geactualiseerd en zijn te splitsen in planmatig en niet planmatig onderhoud. Om de onderhoudskosten door de jaren heen te egaliseren, zijn onderhoudsvoorzieningen ingesteld. Voor het planmatig onderhoud wordt in de begroting jaarlijks een dotatie aan de voorziening begroot op basis van het meerjarig gemiddelde vanuit de MJOP's. De werkelijke onderhoudskosten worden ten laste van de voorziening gebracht. Dit voorkomt een grillig verloop in de exploitatie van de onderhoudskosten. Het niet planmatig onderhoud is een inschatting op basis van diverse variabelen, zoals de leeftijd en functie van het pand. Deze inschatting is opgenomen in het MJOP en daarvoor wordt jaarlijks een bedrag in de begroting opgenomen. Deze kosten moeten conform het BBV ten laste van de exploitatie worden gebracht en kunnen zodoende tot resultaten leiden.

Kernvastgoed

Het grootste deel van de gebouwen in de portefeuille kernvastgoed is redelijk tot goed onderhouden. Voor dit deel volstaat dan ook het normaal (cyclisch) onderhoud. Voor deze gebouwen is een passende voorziening voor de komende jaren getroffen. Jaarlijks wordt daar het benodigde onderhoud uit gedekt. Zo zijn de gebouwen aan het Hanzeplein, Duinkerkenstraat, Van der Hoopstraat en Kreupelstraat relatief nieuw en die hebben op korte termijn geen grote onderhoudsingrepen nodig. Voor één gebouw in deze categorie (aan het Harm Buitenplein) is met de bouwer ervan ook een onderhoudscontract voor meerdere jaren afgesloten. Die verricht het onderhoud.

Het Stadhuis aan de Grote Markt 1 wordt grondig gerevitaliseerd. Daarbij worden ook onderhoudsmiddelen voor 2017, 2018 en 2019 ingezet. Voor het toekomstig onderhoud is van belang welke maatregelen genomen worden. Na revitalisering zal het MJOP geactualiseerd worden voor het vernieuwde Stadhuis. Dan zal blijken hoe de onderhoudslasten zich ontwikkelen.

Voor de Peizerweg 128 en de Van der Hoopstraat 3 is besloten om nieuwbouw te plegen. Gedurende de ontwikkeling van het nieuwe pand wordt een gematigd onderhoudsbeleid uitgevoerd. Bij deze nieuwbouw hoort een nieuw MJOP. Dan wordt ook duidelijk hoeveel de kosten voor het onderhoud voor de komende jaren zullen worden.

Voor het ambtelijk vastgoed wordt een strategisch huisvestingsplan gemaakt. Daarbij worden ook de onderhoudskosten meegenomen in de afweging om tot een huisvestingsstrategie per gebouw te komen. Onduidelijk is wat dit gaat betekenen voor het onderhoud van deze panden. In 2020 zal daar meer duidelijkheid in komen.

Schoolgebouwen

De verantwoordelijkheid voor het onderhoud en het up-to-date houden van de schoolgebouwen voor primair-, speciaal- en voortgezet onderwijs ligt - tenzij anders overeengekomen - bij de schoolbesturen. De schoolbesturen krijgen daarvoor de middelen in de lumpsumfinanciering van het rijk via de zogenaamde materiele instandhoudingsvergoeding (MI). Als gemeente hebben we daarom geen verantwoordelijkheid (financieel en inhoudelijk) voor de technische en onderwijskundige staat van die gebouwen. Omdat de gemeente wel het wettelijke claimrecht heeft, toetsen we periodiek de technische staat van de gebouwen (voor het laatst in 2019 in het kader van het Integraal Huisvestingsplan). Voor de scholen die technisch en functioneel niet meer voldoen, zijn

maatregelen bepaald om de kwaliteit te verbeteren. Die maatregelen en de nodige investeringen zijn vastgelegd in het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP).

Van de gebouwen waarin meerdere functies naast onderwijs zijn samengebracht, is een aantal wel eigendom van de gemeente. Deze worden daarom door ons onderhouden. Ook schoolgebouwen, die niet meer voor onderwijs in gebruik zijn en om die reden door het schoolbestuur zijn teruggegeven aan de gemeente, zijn een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Dit geldt ook voor voormalige schoolgebouwen die een andere functie krijgen of deze al hebben gekregen. Voor deze gebouwen zijn - daar waar relevant - meerjarige onderhoudsplannen opgesteld. Onze onderhoudsplanning is in eerste instantie ingericht op instandhouding en dus NEN-conditie 3. Bij de eventuele wens voor aanpassingen aan gebouwen gaan we in overleg met de gebruikers over de mogelijkheden binnen de bestaande budgetten. Waar nodig houden we rekening met eventuele aanpassingen die nodig zijn voor aardbevingsbestendigheid.

Sociaal culturele en welzijnsaccommodaties

Voor het groot onderhoud aan alle sociaal culturele accommodaties, die onder de werking van de accommodatienota 'Met de blik op de wijk' vallen, is jaarlijks een bedrag voor onderhoud beschikbaar. Dat bedrag is voor het onderhoud aan gemeentelijke én niet gemeentelijke gebouwen. Met ingang van 2018 is een onderhoudsvoorziening ingesteld voor gebouwen in gemeentelijk eigendom. Besturen met een eigen accommodatie kunnen voor onderhoudswerk subsidie bij de gemeente aanvragen. Het onderhoudsniveau van de accommodaties is redelijk tot goed te noemen. Eén uitzondering daarop is het gebouw van speeltuinvereniging Oosterpark aan de Resedastraat 2a. Dit 'boomstammengebouw' wordt met tijdelijke maatregelen in stand gehouden. Er zijn ontwikkelingen in de wijk, waardoor het gebouw mogelijk afgestoten kan worden. Als het gebouw echter in stand blijft, dan zijn forse ingrepen nodig.

Culturele gebouwen

In deze categorie gebouwen vallen onder meer het gebouw van Vrijdag aan de St. Jansstraat en het cultuurcentrum 'De Oosterpoort' aan de Trompsingel. De onderhoudsstaat van het gebouw van Vrijdag is redelijk tot goed te noemen. Er loopt een onderzoek om Vrijdag integraal te huisvesten aan de St. Jansstraat. Het cultuurcentrum 'De Oosterpoort' is 45 jaar oud. De kwaliteiten van het pand (alle zalen en foyers gelijkvloers) worden in toenemende mate overschaduwd door de gedateerdheid van het pand en de installaties. Dit zet de onderhoudsbudgetten onder druk. Het op lange termijn in stand houden van het pand (meer dan 10-15 jaar) vergt aanzienlijke ingrepen. Naar aanleiding van een onderzoek naar de onderhoudsstaat van 'De Oosterpoort' door Draaijer en Partners is het geconstateerde en noodzakelijke weg te werken achterstallig onderhoud aangepakt. Er is gekozen voor een aanpak, waarbij alleen onvermijdbare maatregelen genomen worden om het gebouw nog circa 10 jaar in stand te houden. Daarbij is flink geïnvesteerd in de brandveiligheid. Het gebouw voldoet nu aan de (minimale) eisen met betrekking tot wet- en regelgeving. Er loopt een onderzoek naar de haalbaarheid van een nieuw muziekcentrum (op een andere plaats), waarbij herontwikkeling van de locatie van het oude cultuurcentrum een onderdeel vormt.

Eind 2019 is het Forum Groningen opgeleverd. Het jaar 2020 staat in het teken van afronding van de nasleep van de bouw en het verder inregelen van het gebouw. Het bestaande MJOP moet in deze periode verder worden uitgewerkt en aangevuld op basis van praktijkervaringen van dit pand.

Sportaccommodaties

Voor onderhoud van de sportaccommodaties (Meerjarig onderhoudsprogramma) is voor 2019 een bedrag van circa 3,7 miljoen euro geraamd. De kapitaallasten (Vervangingsinvesteringsprogramma) bedragen 4,1 miljoen euro, waarvan een deel voor vervangingen. Dit budget is in 2019 ingezet voor onder meer de volgende activiteiten: Beide uitvoeringsplannen zijn conform planning uitgevoerd.

- Atletiekbaan Stadspark: de renovatiewerkzaamheden zijn afgerond;

- Sportcentrum Karding: vervanging van de koelmachine is 'on hold' gezet in verband met de renovatie van Karding in 2023. De eerste scenario's voor de renovatie zijn gemaakt en in februari 2020 aan het college en de raad gepresenteerd;
- Vervanging legionella bestendige douchepanelen in de binnen- en buitensportaccommodaties is in 2019 gestart. De vervanging is verspreid over 4 jaar.
- De bouw van nieuwe kleedkamers op sportpark Corpus den Hoorn is nagenoeg afgerond;
- Sportpark Europapark: Dit gebouw is bijzonder, omdat de exploitatie voor 40 jaar kostprijs dekkend is vastgelegd in een samenwerking- en huurovereenkomst met het Noorderpoort College, waarbij beide partijen risicodragend zijn. Iedere 5 jaar vindt een evaluatie plaats van de gemaakte afspraken: dit betreft onder andere de vergoeding voor het onderhoud. Door deze afspraken heeft dit gebouw een eigen exploitatiebegroting die over 40 jaar sluitend is. In 2019 is het eerste exploitatiejaar doorlopen en kunnen we de cijfers en onderlinge samenwerking (met het Noorderpoort College) gaan analyseren. Daarnaast heeft een nieuw pand altijd te maken met een inregelperiode voor de installaties en wordt in het gebruik tegen (praktische) zaken aangelopen. Hiervoor is een nazorgperiode afgesproken die we eind 2020 willen afronden;
- Na de brand op sportpark 't Noorden zijn een nieuwe accommodatie en 2 kleedkamers gerealiseerd. Dit project wordt nog na-gecalculeerd;
- Er zijn vier kleedkamers op sportpark De Kring gerealiseerd en in gebruik genomen. (co-investeringsfonds 2017);
- Er zijn twee pilot non-infill kunstgrasvelden voetbal aangelegd op de sportparken Karding en De Verbetering;
- Daarnaast zijn er vijf kunstgrasvelden aangelegd met een TPE infill, omdat de KNVB de non-infillvelden niet kon keuren op sporttechnische kwaliteiten vanwege gebrek aan goede meetapparatuur. De leveranciers voor deze vijf velden (Coendersborg veld 2, Velocitas veld 3, Stadspark veld 1 en Lewenborg veld 1 en 2) wilden, in afwachting van een definitief besluit van de KNVB, geen garantie geven, met uitzondering van de twee pilotvelden.

Op de sportparken vinden ieder jaar nog diverse renovatiewerkzaamheden plaats. De staat van de velden is bepalend voor het moment van renovatie. Afhankelijk van de intensiteit van het gebruik vindt de vervanging van de top- en sporttechnische lagen van kunstgrasvelden plaats tussen 9 en 12 jaar, waarbij het uitgangspunt is dat de afschrijvingstermijn van een kunstgrasveld verlengd is van 11 naar 12 jaar (gemeentebegroting 2019). Jaarlijks stellen we de globale 10 jaren 'Vervanging Investerings Planning' (VIP) bij. Op basis daarvan vindt elk jaar in september een check plaats over nut en noodzaak van de globaal geplande vervangingen. Bij het bepalen van de definitieve vervangingen betrekken wij de desbetreffende verenigingen.

Tevens is geïnvesteerd in het kader van duurzaamheid. Er zijn op verschillende plekken zonneboilers en zonnepanelen aangebracht, de huidige regeltechniek wordt gefaseerd verduurzaamd en alle sportvelden zijn dit jaar voorzien van ledverlichting.

Paragraaf 5: Financiering

In het Treasurystatuut staan de uitgangspunten en doelstellingen voor het Treasurybeleid vermeld. De uitvoering en ontwikkelingen worden in deze paragraaf toegelicht.

Onderdelen

- Relevante ontwikkeling
- Rente-ontwikkeling 2019
- Rentelasten externe financiering en renteresultaat
- Risicobeheer financieringsportefeuille
- Leningenportefeuille, berekening limieten en kredietrisico
- Overzicht opgenomen langlopende leningen
- Overzicht uitgezette langlopende leningen

Relevante ontwikkeling

Treasurystatuut en Handboek Treasury

Het Treasurystatuut 2018-2019 was van toepassing tot en met 31 december 2019.

Het Treasurystatuut 2020 is op 27 november 2019 vastgesteld door de raad. Het Handboek Treasury is op 29 oktober 2019 vastgesteld door het college. Dit nieuwe kader is op 1 januari 2020 in werking getreden. De belangrijkste inhoudelijke wijziging betreft de herziening van de limietenstructuur. De korte mismatch limiet, de lange mismatch limiet en de limiet vervroegde aflossing zijn afgeschaft en voor wat betreft de kasgeldlimiet sluiten we voortaan één-op-één aan bij de wettelijke definitie.

Door de afschaffing van de drie genoemde limieten beogen wij een vermindering van de complexiteit van het treasuryproces. Daarmee zal de transparantie toenemen, maar bovenal de efficiency. De tijd die bespaard kan worden door het niet meer monitoren van de afgeschaftte limieten, zullen wij besteden aan het verder verdiepen van de analyses en het aanscherpen van de (liquiditeits-)prognoses.

Werkelijk aangetrokken leningen

Op 3 juni 2019 is een consolidatie lening afgesloten van 40 miljoen euro. Daarnaast was er een drietal stortingen van forward leningen (totaal 50 miljoen euro) die eind 2016 zijn afgesloten.

De financieringsbehoefte heeft zich in 2019 als volgt ontwikkeld:

Financieringsbehoefte (x 1 miljoen euro)	Bedrag 01-01-2019	Bedrag 31-12-2019
Saldo geldleningen o/g	1.063	1.109
Beschikbare reserves en voorzieningen	267	238
<i>Totaal lange financieringsmiddelen (A)</i>	1.330	1.347
Investeringsvoorgaande jaren	1.375	1.363
Investerings 2019	0	61
<i>Totaal benodigde financieringsmiddelen (B)</i>	1.375	1.424

Uit de tabel blijkt dat het totaal van de benodigde financieringsmiddelen hoger lag dan de beschikbare lange financieringsmiddelen, zowel per 1-1-2019 als per 31-12-2019. Dit houdt in dat we een deel van de financieringsbehoefte hebben ingevuld met korte financieringsmiddelen.

Duurzame banken en Kritisch bankieren

De gemeente Groningen heeft een voorkeursbeleid voor banken met een duurzaam karakter. BNG Bank is een duurzame bank en richt zich met name op financiering van duurzame projecten. BNG Bank is de huisbankier van de gemeente Groningen. De gezamenlijke gemeenten en provincies bezitten 50% van de aandelen en de Staat der Nederlanden bezit de andere 50%. Ook de gemeente Groningen is aandeelhouder en als aandeelhouder hebben we invloed op het beleid van BNG Bank.

Beoordeling kredietwaardigheid tegenpartijen (uitgezette geldleningen en verstrekte garanties)

Aan de hand van jaarcijfers van de tegenpartijen wordt jaarlijks een analyse uitgevoerd voor de beoordeling van hun kredietwaardigheid. De cijfermatige analyse wordt als daar aanleiding toe is aangevuld met een positon paper over de leningnemer. Het oordeel varieert van zeer kredietwaardig tot mogelijk oninbaar. In het laatste geval volgen er maatregelen en wordt er een verliesvoorziening ingesteld.

De beoordeelde uitgezette leningenportefeuille per 31 december 2019 bedroeg 381,3 miljoen euro (inclusief Meerstad). Van dit uitstaande saldo is 0,25% als mogelijk oninbaar beoordeeld.

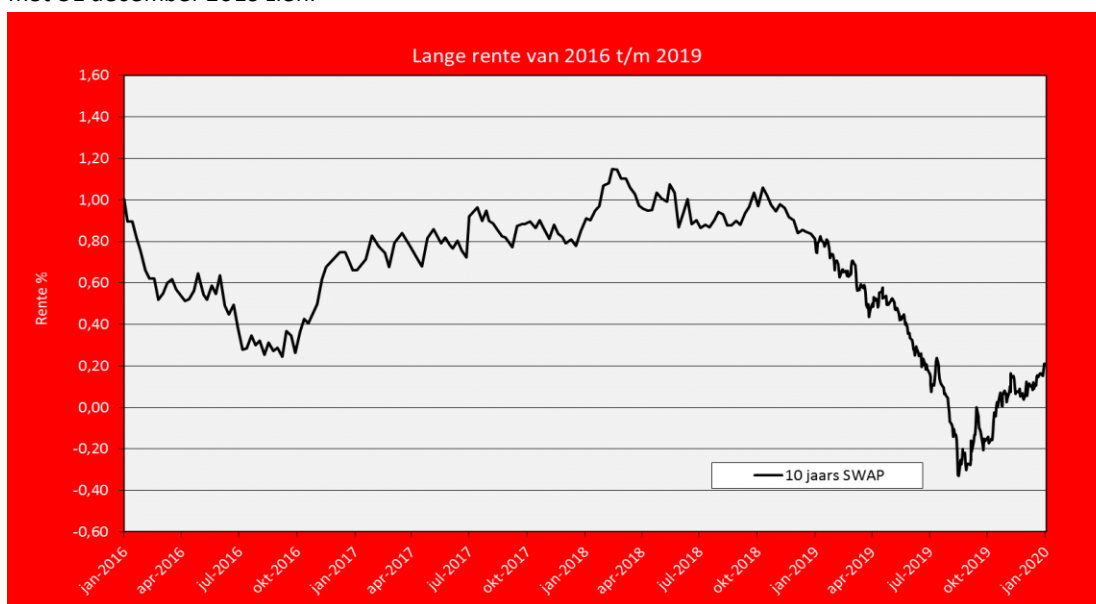
Renteontwikkeling

De 10-jaars rente fluctueert sinds begin 2018 tussen de 0,20 en 1,15 procent, en is in het laatste kwartaal 2019 fors gedaald. Deze uitzonderlijke daling kent een aantal structurele macro economische oorzaken.

1. Globalisering en E commerce geeft een neerwaartse druk op consumentenprijzen en daarmee op de inflatie. De doelstelling van de ECB van 2% is daarmee nog steeds niet in zicht;
2. Het opkoopprogramma van inmiddels 2,8 miljard euro aan Staatsobligaties heeft de inflatie niet op kunnen sturen. Een overschot aan te beleggen (pensioen)gelden en een tekort aan renderende investeringen houden de rente laag;
3. Structurele lage economische groei in de maakindustrie. De maakindustrie is kapitaalintensief. Economische groei in de dienstensector leidt minder tot een beroep op de kapitaalmarkt. De Amerikaans-Chinese handelsoorlog wordt als een bedreiging voor de wereld economie gezien;
4. Regelgeving naar aanleiding van de schuldencrisis dwingt banken om balansen te verkorten en risicovolle projecten te mijden. Veel instellingen zijn wettelijk verplicht om in vastrentende producten met hoofdsomgaranties te beleggen.

Lange rente

De volgende grafiek laat het renteverloop van de lange rente (10-jaar SWAP) voor de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2019 zien.

De lange rente is gedaald van 0,81% begin 2019 tot -0,19% ultimo 2019. Deze daling was sterker dan voorzien. De opslagen die gemeenten betalen boven de SWAP bedragen 0,24%. Er is nog steeds een groot aantal beleggers bereid leningen te verstrekken, met name voor de langere looptijden.

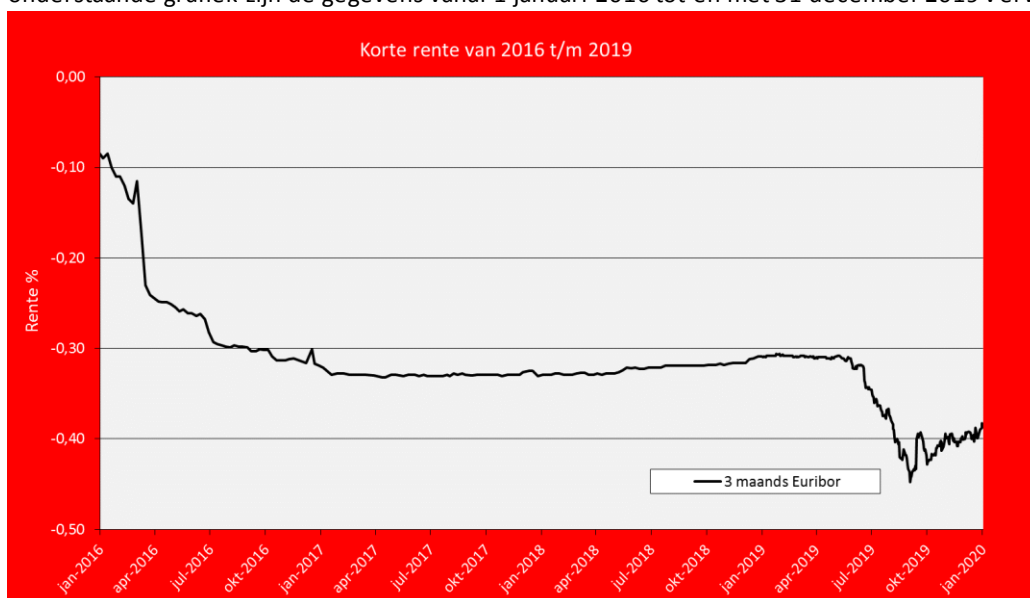
In het vierde kwartaal 2019 is de kapitaalmarktrente fors gedaald.

Gehanteerde rentepercentages 2019: lange rente	
Rente langlopende leningen	1,75%
Rente-omslagpercentage (ROP)	2,00%
Rente grond exploitaties (GreX)	2,01%
Rente bekleemde reserves	2,00%

Nacalculatie van de Grex rente leidt tot een tarief van 1,90%. De afwijking van de ROP-rente is minder dan 25% en valt binnen de wettelijk toegestane marge.

Korte rente

Het beeld van de korte rente is gebaseerd op cijfers van de 3-maands EURIBOR (interbancaire rente). In de onderstaande grafiek zijn de gegevens vanaf 1 januari 2016 tot en met 31 december 2019 verwerkt.

Ook in 2019 is een deel van de lange financieringsbehoefte gefinancierd met beschikbare korte middelen, zoals kasgeldleningen. De korte rente zit nog steeds onder de nul procent en is het daardoor veel voordeliger om met kort geld te financieren. Voor de concernfinanciering zijn in 2019 in totaal 56 kasgeldleningen aangetrokken. De leningen zijn afgesloten tegen een gemiddeld rentetarief van - 0,55%.

De saldi op de bankrekeningen schommelen veelvuldig. Overschotten worden overgeboekt naar onze rekening bij de schatkist, hetgeen verplicht is in het kader van het schatkistbankieren. In 2019 is er af en toe een tijdelijk overschot naar de schatkist overgeboekt. Bij de betaalrekeningen van de ING en de ABN-AMRO houden wij uit praktische overwegingen een zeer beperkt tegoed aan. Hierover ontvangen wij geen rente.

Met de Bank Nederlandse Gemeenten streven wij de benutting van een kleine intradag limiet na .De kosten zijn nog steeds minimaal.

Rente Omslag Percentage

Het rente omslagpercentage (ROP) is voor 2019 begroot op 2,00%. Het begrote ROP voor 2020 daalt naar 1,90%.

Rentelasten externe financiering en renteresultaat

Het volgende overzicht geeft inzicht in de rentelasten op externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Overzicht rentelasten externe financiering (x 1.000 euro)	Bedrag	Bedrag
Externe rentelasten over de korte en lange financiering		37.558
Externe rentebaten		13.702
Totaal door te rekenen externe rente		23.856
Rente door te berekenen aan grondexploitaties	1.487	
Rente van projectfinanciering	0	
Minus toe te rekenen rente aan projecten (inclusief grondexploitaties)		1.487
Saldo door te rekenen externe rente (A)		22.369
Rente over eigen vermogen (B)		1.221
Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde) (C)		2
Aan taakvelden (programma's inclusief overhead) toe te rekenen rente (A+B+C)		23.592
Werkelijk aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)		25.966
Renteresultaat op het taakveld Treasury (=Voordeel)		2.374

Leningen voor derden worden specifiek uit de markt aangetrokken en soms met een opslag verstrekt. De externe baten bestaan voornamelijk uit de ontvangen rente van de woningbouwcorporaties en Meerstad.

De rente aan de grondexploitaties is doorberekend op basis van de stand per 1 januari 2019 en het werkelijk in 2019 berekende rentepercentage van 1,90%. Dit is 0,11% lager dan het begrote percentage. Dit komt met name door de negatieve rente voor kasgeldleningen. De BBV schrijft deze werkwijze voor.

De projectfinanciering heeft betrekking op aan de sporthal Europapark toegerekende rente.

Risicobeheer financieringsportefeuille

Dit onderdeel geeft een samenvatting van het risicoprofiel van de organisatie. Tevens wordt ingegaan op de gegevens die uit hoofde van de Wet Fido voor de toezichthouder nodig zijn.

Limieten financiering

Ter beperking van renterisico's gelden voor zowel de korte als de lange geldpositie limieten. Het betreft hier wettelijke limieten en eigen limieten. De limieten zijn omschreven in het Treasurystatuut.

Limietenoverzicht (bedragen x 1 miljoen euro)	2018	2019
Limieten kort geld		
Kasgeldlimiet	84,4	93,0
Korte mismatch	125,0	144,0
Drempelbedrag schatkistbankieren	4,7	4,9
Limieten lang geld		
Lange mismatch	50,0	58,0
Renterisiconorm	198,6	219,0
Vervroegde aflossing langlopende leningen	-	-

Leningenportefeuille, berekening kasgeldlimiet en risiconorm

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is een wettelijke limiet en bepaalt de maximale omvang van de externe kort-geldpositie in enig jaar. De zogenaamde netto vlottende schuld van de gemeente mag maximaal 8,5% bedragen van het totaal van de gemeentebegroting. Daarboven moet lang geld worden aangetrokken. De kasgeldlimiet 2019 bedroeg 93 miljoen euro. In het tweede en derde kwartaal hebben zich tijdelijke limietoverschrijdingen voorgedaan. Zoals vastgelegd in het Treasurystatuut 2018-2019 is dit gemeld bij de raadscommissie F&V. De overschrijdingen passen nog binnen het wettelijk vastgelegde kader (wet Fido).

De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari.

Modelstaat A: Kasgeldlimiet (bedragen x 1.000 euro)	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Omvang vlottende korte schuld (A)	80.103	106.178	37.501	46.545
Opgenomen gelden < 1 jaar	76.222	104.918	36.957	45.837
Schuld in rekening courant	3.881	1.260	544	708
Gestorte gelden door derden < 1 jaar				
Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld				
Vlottende middelen (B)	0	190	721	602
Contante gelden in kas	0	0	0	0
Tegoeden in rekening courant	0	190	721	602
Overige uitstaande gelden < 1 jaar	0	0	0	0
Totaal netto vlottende schuld (A-B)	80.103	105.988	36.780	45.943
Toegestane kasgeldlimiet	93.000	93.000	93.000	93.000
Ruimte onder de kasgeldlimiet	12.897	-12.988	56.220	47.057
Begrotingstotaal 2019 (C)	1.093.562	1.093.562	1.093.562	1.093.562
Percentageregeling (D)	8,50%	8,50%	8,50%	8,50%
Kasgeldlimiet (C x D)	93.000	93.000	93.000	93.000

Korte Mismatch limiet

De korte mismatch limiet, die gold tot en met 2019, was geen wettelijke limiet, maar was door de gemeente zelf bepaald en opgenomen in het Treasury statuut 2018-2019. Gedurende het jaar wordt een deel van de kortlopende middelen gebruikt voor dekking van het lange financieringstekort. Dit is voordelig, omdat de korte rente over het algemeen lager is dan de lange rente. Aangezien deze mismatch-financiering leidt tot een vergroting van het renterisico (het risico dat bij een stijgende of hoge rente geconsolideerd moet worden) mocht, rekening houdend met een ijzeren voorraad aan korte middelen, maximaal 12,5% van de netto vaste schuld (ofwel 125 miljoen euro) met kort geld worden gefinancierd. De gemiddelde benutting was 82 miljoen euro en de limiet is niet overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een wettelijke limiet en beperkt de vaste schuld die in enig jaar voor aflossing of renteherziening in aanmerking komt tot 20% van het begrotingstotaal. In modelstaat B wordt het renterisico op de vaste schuld berekend. Uit de berekening blijkt dat het renterisico op de vaste schuld in 2019 onder de wettelijke norm is gebleven.

Modelstaat B: Renterisiconormen renterisico's vaste schuld				
(bedragen x 1.000 euro)	2019	2020	2021	2022
1. Renteherziening	0	8.828	9.993	5.434
2. Aflossingen	25.000	83.450	61.950	123.200
3. Renterisico	25.000	92.278	71.943	128.634
4. Rente risiconorm	219.000	212.000	210.000	209.000
5. Ruimte onder renterisiconorm	194.000	119.722	138.057	80.366
4a. Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%	20%	20%
4b. Begrotingstotaal	1.093.562	1.058.039	1.051.434	1.044.090
4. Rente risiconorm	219.000	212.000	210.000	209.000

Lange mismatch-limiet

Van de korte vermogensbehoefte mocht een bedrag tot maximaal 5% van de netto opgenomen vaste schuld met langlopende leningen worden gefinancierd. In 2019 is hier geen gebruik van gemaakt.

Kredietrisico's op verstrekte gelden

Onderstaand onderdeel geeft de kredietrisico's op verstrekte gelden weer. Het betreft verstrekte leningen zoals uitgezette kasgeldleningen en overige creditposities bij financiële instellingen. Hierbij zijn de uitgezette bedragen per risicogroep aangegeven.

Kredietrisico op verstrekte gelden	Restantschuld per 31-12-2019 (x 1.000 euro)	Risico
Gemeenten/ Provincies	-	-
Gemeentelijke Grondexploitatie	278.000	69,55%
Overheidsbanken en schatkistbankieren	-	-
Woningcorporaties met garantie WSW	84.880	21,23%
Semie overheidsinstellingen	400	0,10%
Financiële instellingen (AA en hoger)	931	0,23%
Overige toegestane instellingen volgens Treasury statuut	35.513	8,89%
Niet toegestane instellingen volgens Treasury statuut	-	-
Totaal	399.724	100,0%

Overzicht opgenomen (en op te nemen) langlopende leningen

Dit onderdeel geeft inzicht in de samenstelling en de grootte van de opgenomen (OG) leningen.

Mutaties in Leningenportefeuille (OG)	Bedrag x 1.000 euro	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2019	1.444.441	

Bij: Nieuwe leningen	41.500	-0,28%
Af: Reguliere aflossingen	19.729	3,19%
Af: Vervroegde aflossingen	509	3,42%
Af: Renteaanpassing (oud percentage)	50.000	2,26%
Bij: Renteaanpassing (nieuw percentage)	50.000	1,39%
Stand per 31 december 2019	1.465.704	2,57%

Het betreft hier de totale portefeuille opgenomen leningen van de gemeente Groningen, dus inclusief de aan derden door-verstreekte gematchte leningen. Onder de nieuwe leningen is een 13-maands lening van 40 miljoen inbegrepen, die is afgesloten tegen een negatieve rente van -0,35%.

Overzicht uitgezette langlopende leningen

Dit onderdeel geeft inzicht in de samenstelling en de grootte van de uitgezette (UG) leningen.

Mutaties in Leningenportefeuille (UG)	Bedrag x 1.000 euro	Gemiddelde rente
Stand per 1 januari 2019	391.818	
Bij: Nieuwe leningen	500	2,00%
Af: Reguliere aflossingen	11.397	3,54%
Af: Vervroegde aflossingen	7.128	3,93%
Af: Renteaanpassing (oud percentage)	0	p.m.
Bij: Renteaanpassing (nieuw percentage)	0	p.m.
Stand per 31 december 2019	373.793	3,29%

Vervroegde aflossing langlopende leningen

In 2019 zijn op verzoek van twee woningcorporaties enkele dure leningen vervroegd afgelost. Hiervoor werd een boeterente betaald, gebaseerd op de marktwaarde van de afgeloste leningen.

Paragraaf 6: Verbonden partijen

Overzicht verbonden partijen

Onderstaande tabellen geven een overzicht van waar de beleidsmatige informatie per verbonden partij beschikbaar is.

Gemeenschappelijke regelingen	Hoofdprogramma
Eems Dollar Regio (EDR)	2. Economie & Werkgelegenheid
Omgevingsdienst Groningen	2. Economie & Werkgelegenheid
Centrumregeling Beschermd Wonen Groningen	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
PG & Z (RIGG/ GGD)	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Publiek vervoer Groningen Drenthe	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Meerschapp Paterswolde	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Groninger Archieven	6. Cultuur
OV-bureau Groningen Drenthe	7. Verkeer
ARCG	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Veiligheidsregio	10. Veiligheid
Noordelijk Belastingkantoor	11. Dienstverlening

Vennootschappen en coöperaties	Hoofdprogramma
Thermiek BV	1. Werk en Inkomen
Groningen Airport Eelde NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Euroborg NV.	2. Economie & Werkgelegenheid
Waterbedrijf NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Enexis Holding/Belang elektriciteitsproductie EPZ	2. Economie & Werkgelegenheid
Community Network Noord-Nederland BV	2. Economie & Werkgelegenheid
WarmteStad Holding BV	2. Economie & werkgelegenheid
MartiniPlaza BV	6. Cultuur
GEMM CV en BV (Meerstad)	8. Wonen
Dilgt Hemmen Essen B.V.	8. Wonen
BNG NV	13. Algemene Inkomsten en Post Onvoorzien
Groninger Monumentenfonds	8. Wonen

Stichtingen	Hoofdprogramma
WeerWerk Groningen	1. Werk en Inkomen
SIG	2. Economie & Werkgelegenheid
Ondernemers-trefpunt	2. Economie & Werkgelegenheid
Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord	8. Wonen
Sociaal Fonds Groningen	14. Algemene Ondersteuning

Overig	Hoofdprogramma
Vereniging van gemeenten aandeelhouders Essent Noord-Nederland (VEGANN)	2. Economie & Werkgelegenheid
Vereniging van Groninger gemeenten	12. College en Raad en gebiedsgericht werken

gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam 'Eems Dollard Regio'	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, Openbaar Lichaam.
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is gediend bij de doelstelling gericht op het realiseren en bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking, op zowel regionaal als plaatselijk niveau, in de noordelijke grensstreek van Nederland en Duitsland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden en Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.
Bestuurlijk belang	De Gemeente heeft, net als ieder lid, recht op 2 vertegenwoordigers in het algemeen bestuur (de EDR-Raad). Een collegelid is lid van het bestuur, de 2 ^e plek wordt op dit moment niet vervuld.
Financieel belang	Financieel belang: de gemeente Groningen betaalt jaarlijks een bijdrage op basis van haar inwonertal.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 429 duizend euro en op 31 december 2018 465 duizend euro. duizend euro. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2018 3,1 miljoen euro en op 31 december 2018 2,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedroeg 36 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Omgevingsdienst Groningen

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Veendam
Doelstelling en openbaar belang	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid 9. Onderhoud en beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De provincie Groningen en de 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het Dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij/zij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat bestaat uit 13 leden. Alle colleges van de 12 Groninger gemeenten en de provincie Groningen zijn vertegenwoordigd met één lid in het Algemeen Bestuur. Een gedeputeerde van de provincie Groningen is voorzitter van het Algemeen Bestuur.
Financieel belang	De deelnemersbijdrage voor de gemeente Groningen bedroeg in 2019 918 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 2,9 miljoen euro en op 31 december 2019 1,8 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 was 2,5 miljoen euro en op 31 december 3,1 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedraagt 350 duizend euro.
Financiële risico's	Het weerstandsvermogen bestaat uit de post onvoorzien en de

algemene reserve, tezamen 705 duizend euro. Dit is 166 % van de gekwantificeerde risico's en daarmee ruimschoots voldoende.

Centrumregeling Beschermd Wonen Groningen

Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, centrumgemeente
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het doel van de Centrumregeling Beschermd Wonen is de taken en bevoegdheden van de regiogemeenten in het kader van de Wmo 2015 op het gebied van beschermd wonen, de inloop GGZ en de begeleiding maatschappelijke opvang en vrouwenopvang door mandaat en volmacht op te dragen aan de centrumgemeente Groningen. Hierdoor wordt beoogd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het behalen van schaalvoordelen; • Het stimuleren van de samenwerking tussen de deelnemers; • De beheersing van middelen en eventuele besparingen of aanvullende kosten; • De verevening van de risico's.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd
Deelnemende partijen	Appingedam, Delfzijl, Groningen, Het Hogeland, Loppersum, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerkwartier en Westerwolde.
Bestuurlijk belang	De centrumgemeenteregeling die in 2015 voor de duur van één jaar (2015) was aangegaan, is omgezet in een regeling met ingang van 2017 voor onbepaalde tijd en uit te breiden met opvang (voorheen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang) en bovenregionale inloop ggz. Het betreft een lichte GR, zonder eigen bestuur en zonder een eigen uitvoeringsorganisatie. De portefeuillehouder is een lid van het college.
Financieel Belang	Financieel belang: De gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeente gelden (geoormerkte middelen voor Beschermd wonen en Opvang) als onderdeel van de Integratie Uitkering Sociaal Domein. Het budget is niet onderverdeeld naar de deelnemende gemeenten.
Vermogen	De centrum regeling heeft geen eigen en vreemd vermogen.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedroeg 8,5 miljoen euro.
Financiële risico's	Er zijn geen specifieke risico's.

PG & Z (RIGG/ GGD)

Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking. De GR PG&Z kent twee uitvoeringsorganisaties: de GGD en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG) voor de inkoop van de jeugdhulp.</p>
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg

Deelnemende partijen	De 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Een collegelid is voorzitter van het Dagelijks Bestuur en vertegenwoordigt de gemeente in het Algemeen Bestuur, dat gevormd wordt door de 12 portefeuillehouders Gezondheid van de Groninger gemeenten.
Financieel belang	Het financieel belang bestond in 2019 uit een aantal onderdelen. Ten eerste werden de taken voor de uitvoering van de publieke gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg uitgevoerd door GGD Groningen, onderdeel van de gemeente Groningen zelf. Ook de taken voor de RIGG en een deel van het jeugdhulpdomein (de 'Toegang') werden door personeel van de gemeente Groningen uitgevoerd. In het kader van de verzelfstandiging van de GGD per 1 januari 2020 is het betreffende personeel in dienst gekomen bij de gemeenschappelijke regeling. Daarnaast worden er middelen in de vorm van een gemeentelijke bijdrage verstrekt van bijna 5,2 miljoen euro en een lening voor de financiering van een Mobiele Röntgen Unit ad 1 miljoen euro. Jaarlijks wordt hierop 100 duizend euro afgelost. Per 31 december 2019 bedroeg het restant van deze lening 0,4 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 1,9 miljoen euro en op 31 december 2019 4,0 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 33,3 miljoen euro. en op 31 december 2019 17,4 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedroeg 2,1 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen.

Publiek vervoer Groningen Drenthe

Publiek Vervoer Groningen Drenthe	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het doelgroepenvervoer. Dit is onder meer het vervoer van mensen met een Wmo-indicatie, leerlingen die op grond van de gemeentelijke verordening leerlingvervoer voor vervoer in aanmerking komen en in enkele gemeentes (waaronder Groningen) het Participatiewet vervoer. Om dit op een zo duurzaam en efficiënt mogelijke manier te kunnen realiseren hebben alle gemeenten van Groningen en Drenthe zich verenigd in het samenwerkingsverband Publiek Vervoer. Publiek vervoer heeft als doel een optimaal vervoersnetwerk te creëren, dat betaalbaar en toekomstbestendig is en waarin duurzaam gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare vervoersmiddelen en stromen. Denk hierbij aan integratie en aansluiting van het doelgroepenvervoer (combinatie verschillende doelgroepen) onderling maar bijvoorbeeld ook met het openbaar vervoer. Namens de gemeentes is Publiek Vervoer voor een deel verantwoordelijk voor het contractmanagement, hebben zij een kennis- en advies functie en focussen zij daarnaast op doorontwikkeling van het vervoer.
Relatie met programma	4 Welzijn, gezondheid, zorg, vernieuwing sociaal domein
Deelnemende partijen	De gemeenten Appingedam, Delfzijl, Groningen, Het Hogeland, Loppersum, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal,

	Veendam, Westerkwartier, Westerwolde, Aa en Hunze, Assen, Borger-Odoorn, Coevorden, De Wolden, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo en Westerveld en het OV-Bureau Groningen Drenthe.
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het bestuur van Publiek Vervoer.
Financieel belang	Voor de gemeente Groningen was de bijdrage in 2019 106 duizend euro. De bijdragen van de deelnemende partijen zijn gebaseerd op de verdeling van gelden in de Algemene uitkering. Deze bijdragen worden jaarlijks geïndexeerd. <ul style="list-style-type: none"> • Een aantal gemeenten heeft aangegeven gelegenheid te willen hebben om aan de hand van tussenevaluaties de hoogte van de bijdragen te bespreken. Daartoe is afgesproken, mede afhankelijk van eventuele wijziging van taken en verantwoordelijkheden, de begroting van de uitvoeringsorganisatie op meerdere momenten te evalueren. • In de GR Publiek Vervoer is opgenomen dat jaarlijks de begroting van de bedrijfsvoering organisatie door alle deelnemers wordt vastgesteld (art. 6). In april 2020 is de ontwerpbegroting 2021 aangeboden.
Vermogen	Het eigen vermogen per 1 januari 2019 bedroeg 478 duizend euro negatief. Het eigen vermogen bedroeg per 31 december 2019 5 duizend euro positief. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2019 787 duizend euro en op 31 december 2019 332 duizend euro.
Financieel resultaat	Het voordelige resultaat over 2019 bedroeg 5 duizend euro.
Financiële risico's	Gezien de relatief beperkte omvang van de organisatie en het relatief geringe aandeel van onze gemeente in de gemeentelijke bijdragen (ruim 13 %) zijn de financiële risico's zeer beperkt.

Meerschop Paterswolde

Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de behartiging van de belangen van recreatie, natuurbescherming en landschapsverzorging van het Paterswoldsemeer, het Hoornsemeer, de Hoornseplas en de omliggende recreatie- en natuurgebieden.
Relatie met programma	9. Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen participeert samen met de gemeente Tynaarlo in deze gemeenschappelijke regeling.
Bestuurlijk belang	Na de gemeentelijke herindeling is het algemeen bestuur als volgt opgebouwd: 6 leden, waarvan 3 uit de respectievelijke colleges (2 uit Groningen, 1 uit Tynaarlo, en 3 raadsleden (2 uit Groningen, 1 uit Tynaarlo). DB bestaat uit 3 leden, gekozen uit AB, op voordracht van de deelnemende gemeenten.
Financieel belang	De gemeentelijke bijdrage van Groningen bedraagt 85,5 % (607 duizend euro in 2019) van de totale gemeentelijke bijdragen. De gemeente Tynaarlo draagt de overige 14,5% bij.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 661 duizend euro en op 31 december 2019 684 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 1,5 miljoen euro en op 31 december 2019 1,6 miljoen euro.

Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedraagt 23 duizend euro.
Financiële risico's	Niet begrote incidentele tegenvallers worden gedekt door een onttrekking aan de algemene reserve. Indien de uitgaaf van structurele aard is zal hiervoor een hogere bijdrage van de deelnemende gemeenten worden gevraagd.

Groninger Archieven

Gemeenschappelijke regeling Groninger Archieven

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De doelstelling is in gezamenlijkheid de belangen behartigen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Groningen betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten, schilderijen en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie Groningen en in de gemeentelijke archiefbewaarplaats. Het openbaar belang is dat de wettelijke taken met betrekking tot de Archiefwet, alsmede de dienstverlening op het gebied van historische informatie over Stad en Lande op orde zijn.
Relatie met programma	6. Cultuur
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en het Rijk (minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)
Bestuurlijk belang	De gemeente is in het algemeen bestuur vertegenwoordigd door twee leden van het college en in het dagelijks bestuur door één collegelid.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2019 bedroeg 2,2 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 652 duizend euro en op 31 december 2019 592 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 1,8 miljoen euro en op 31 december 2019 1,7 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2019 bedroeg 13 duizend euro na bestemming.
Financiële risico's	Geen.

OV-bureau Groningen Drenthe

Gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen Drenthe

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. Op basis van de kaderstellingen van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen heeft het OV-bureau de volgende doelstellingen voor het openbaar (bus-)vervoer geformuleerd, waar vanuit zij ook in 2019 haar werkzaamheden wil verrichten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met openbaar (bus)vervoer bijdragen aan het behouden en uitbouwen van de bereikbaarheid van steden, instellingen en voorzieningen. • Met openbaar (bus-)vervoer bijdragen aan de ontsluiting van landelijk gebied, afgestemd op de aanwezige vervoervraag, op het

	<p>daadwerkelijk gebruik van de verschillende vervoermodaliteiten en op andere vormen van collectief personenvervoer, zoals in te kopen via het project Publiek Vervoer 2018 (onderdeel van het bredere Programma Publiek Vervoer).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daar waar voldoende groeipotentie is streven naar reizigersgroei in het OV en daarmee samenhangende groei van de reizigersinkomsten. Daartoe werken aan doorlopende productverbetering, consistent concessiebeheer en gerichte marketing en promotie. Hiermee worden steeds meer OV-reizigers steeds beter bediend en wordt bijgedragen aan verduurzaming in de zin van verruilen van automobilititeit door OV-mobiliteit. • Voortvarend bijdragen aan verduurzaming van het OV-aanbod zelf zoals materieel algemeen, elektrificatie Q-link-netwerk, doorstromingsmaatregelen en rijstijl-aanpassingen, mede ook in het kader van het Convenant Zero Emissie dat de gezamenlijke provincies in IPO-verband hebben ondertekend. • Actief meewerken aan de ontwikkeling van (de OV-component van) Publiek Vervoer, waarin gemeenten, provincies en het OV-bureau samen werken aan kwalitatief hoogwaardige en efficiënte mobiliteitsoplossingen voor alle reizigers, ook degenen met een 'gemeentelijke indicatie'. • Voortdurende aandacht voor overige maatschappelijke vraagstukken met een mobiliteitscomponent waarmee gemeenten, provincies en andere gebiedsinstellingen zich geconfronteerd zien. In samenspraak mee zoeken naar oplossingen voor deze vraagstukken en de rol die het openbaar vervoer – al dan niet als onderdeel van meeromvattende 'vervoerketens' – hierbij kan spelen.
Relatie met programma	7. Verkeer
Deelnemende partijen	Het OV-bureau is een initiatief van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen wordt in het dagelijks bestuur vertegenwoordigd door een collegelid. Het algemeen bestuur bestaat uit 9 leden, drie uit ieder betrokken overheidsorgaan. De gemeente Groningen wordt hierin vertegenwoordigd door drie collegeleden.
Financieel belang	De gemeente is als deelnemer voor 21% risicodragend in het OV-bureau. De provincies Groningen en Drenthe zijn dit voor respectievelijk 44% en 35%. De gemeente Groningen draagt geen jaarlijkse deelnemersbijdrage af aan het OV-bureau voor de uitvoering van het OV. Wel draagt de gemeente bij aan de exploitatiekosten van het OV-bureau als organisatie.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 17,8 miljoen euro en op 31 december 2019 15,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 3,8 miljoen euro en op 31 december 2019 11,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedroeg 2,0 miljoen euro negatief.
Financiële risico's	Het gevoerde beleid past binnen de financiële kaders die het OV-bureau hanteert. Per 9 april 2019 zijn deze vervat in de 'Notitie risicomanagement en weerstandsvermogen 2018-2022'. Op basis van

	die kaders is in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in het Jaarverslag 2019 van het OV-bureau in beeld gebracht dat de minimaal benodigde weerstandscapaciteit op basis van de risico's 4,8 miljoen euro bedraagt en de werkelijk aanwezige weerstandscapaciteit 9,7 miljoen euro. Dat is dus ruim voldoende en dat maakt het risico voor de gemeente beperkt.
--	---

ARCG

Gemeenschappelijke regeling Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen (ARCG)	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (openbaar lichaam)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeenten in de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer en mogelijke andere milieu- en reinigingstaken.
Relatie met programma	9. Onderhoud en beheer openbare ruimte.
Deelnemende partijen	Gemeenten Groningen, Het Hogeland (voorheen alleen Bedum) en het Westerkwartier.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur en in het Dagelijks bestuur door een collegelid.
Financieel belang	De kosten van de ARCG worden gedragen door de 3 deelnemende gemeenten.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 1,0 miljoen euro en op 31 december 1,0 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 3,7 miljoen euro op 31 december 3,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 was nihil.
Financiële risico's	In 2016 heeft er een inventarisatie van de risico's plaatsgevonden. Geconcludeerd is dat het risicoprofiel tussen 150 duizend euro en 400 duizend euro ligt. De reservepositie is van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers te kunnen opvangen.

Veiligheidsregio

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De Veiligheidsregio Groningen stelt zich ten doel om uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: brandweezorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing, bevolkingszorg en melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Relatie met programma	10. Veiligheid (deelprogramma Fysieke veiligheid, beleidsveld Veiligheidsregio)
Deelnemende partijen	De 12 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	De burgemeester treedt op als voorzitter van de Veiligheidsregio in het dagelijks bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het algemeen bestuur dat gevormd wordt door de burgemeesters van de 12 Groninger gemeenten.

Financieel belang	De geraamde gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio bedroeg in 2019 18,3 miljoen euro. De bijdragen voor rampenbestrijding en crisisbeheersing, de GHOR en de Gemeentelijke Kolom Groningen zijn bepaald aan de hand van het aantal inwoners van de gemeente. Voor de bijdrage voor brandweezorg wordt een verdeelsleutel gebruikt die gebaseerd is op het fictieve aandeel brandweezorg in het gemeentefonds.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 6,7 miljoen euro en op 31 december 2019 10,3 miljoen euro negatief. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2019 20,8 miljoen euro en op 31 december 2019 36,7 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedroeg 15,3 miljoen euro negatief.
Financiële risico's	De VRG heeft zich, op basis van de recente ontwikkelingen en de BBV, genoodzaakt gezien in de jaarrekening 2019 een voorziening van ongeveer € 15,2 miljoen te treffen inzake de kosten van de Regeling FLO-overgangsrecht 75% netto garantie (FLO2018). Het eigen vermogen van VRG wordt daardoor sterk negatief (ongeveer € 10,3 miljoen). Zoals wettelijk geregeld moeten de deelnemende gemeenten tekorten in de GR opvangen. Op 19 juni 2019 heeft het Algemeen Bestuur van VRG de meerjarenbegroting 2020-2023 goedgekeurd en daarmee ook reeds € 4,2 miljoen van de FLO-kosten/voorziening gedekt. In het najaar van 2020 zal VRG, in samenwerking met de deelnemende gemeenten en in overleg met de Provincie Groningen, een plan uitwerken om het negatieve eigen vermogen op te lossen. Dan pas wordt duidelijk of er aanvullende bijdragen bij de deelnemende gemeenten in rekening worden gebracht, voor welke bedragen en in welke jaren. Zie de verdere toelichting in de paragraaf Weerstandvermogen en risicobeheersing.

Noordelijk Belastingkantoor

Gemeenschappelijke regeling Noordelijk Belastingkantoor	
Rechtsvorm	Bedrijfsvoeringorganisatie op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het Noordelijk Belastingkantoor voert voor de gemeente Groningen en de drie noordelijke waterschappen de belastingtaken uit tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Dit gebeurt door de combinatie van de belastingaanslagen op één aanslagbiljet, zodat heffing- en invorderingsactiviteiten slechts één keer plaats hoeven te vinden.
Relatie met programma	11. Dienstverlening
Deelnemende partijen	De vier deelnemers zijn de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid is lid van het bestuur. Het bestuur bestaat uit vier leden, één uit iedere deelnemer. De raad wordt op vaste momenten (P&C- cyclus) en op incidentele basis geïnformeerd en betrokken.
Financieel belang	De deelnemersbijdrage voor Groningen is voor 2019 uitgekomen op 6,0 miljoen euro (excl. compensabele btw) (43%). Dit bedrag is gebaseerd op de rekening 2019. Het aandeel van de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze

	en Aa's en Wetterskip Fryslân bedraagt in totaal 57%.
Vermogen	Het eigen vermogen bedroeg op 1 januari 2019 0 euro en op 31 december 2019 490 duizend euro. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2019 6,9 miljoen euro en op 31 december 2019 7,7 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 was nihil.
Financiële risico's	In diverse brieven hebben wij u geïnformeerd over de problemen bij het Noordelijk Belastingkantoor, de besluiten die het bestuur van het Noordelijk Belastingkantoor heeft genomen om de organisatie weer in control te krijgen en de financiële consequenties daarvan. Door invulling te geven aan de in 2019 door het bestuur vastgestelde verbetermaatregelen moeten de prestaties van het Noordelijk Belastingkantoor weer uitkomen op het gewenste niveau. Dit ligt op schema en alle financiële consequenties, inclusief de door de deelnemers ter beschikking gestelde incidentele middelen om de problemen op te lossen, zijn verwerkt in de jaarrekening 2019 en de begrotingen voor 2020 en verder. Daarmee zijn de resterende risico's beperkt.

Vennootschappen en coöperaties

Thermiek BV

Thermiek BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het verrichten van re-integratieactiviteiten ten behoeve van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Gemeente Groningen is 100% aandeelhouder en een ambtenaar bij de gemeente Groningen is Statutair directeur.
Financieel belang	Het financieel belang van de gemeente bedraagt 1.800 aandelen à 10 euro. De boekwaarde bedraagt 18 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 29 duizend euro en op 31 december 2019 eveneens 29 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 bedroeg 65 duizend euro en op 31 december 2019 129 duizend euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 was nihil.
Financiële risico's	Er zijn geen financiële risico's bekend.

Groningen Airport Eelde NV

Groningen Airport Eelde N.V.	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de mobiliteit en bereikbaarheid van Groningen door de lucht.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezat 26% van de aandelen.

Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigde de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het opgevraagd en gestort aandelenkapitaal bedraagt 4,2 miljoen euro (9.200 aandelen). De gemeente Groningen had hiervan op 31 december 2019 2.392 aandelen in haar bezit (à 453 euro nominaal). Oftewel een door de gemeente gestort kapitaal van 1,1 miljoen euro. De boekwaarde van de aandelen per 31 december 2019 bedroeg 1 euro. De raad besloot op 20 december 2017 tot verkoop van de aandelen in Groningen Airport Eelde (GAE). In 2020 zijn alle aandelen van de gemeente verkocht aan FB Oranjewoud Participaties B.V. De levering vond plaats op 1 april 2020.
Vermogen	De jaarrekening 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 13,2 miljoen euro en op 31 december 2018 12,7 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 bedroeg 3,6 miljoen euro en op 31 december 2018 4,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2018 bedroeg 170 duizend euro negatief.
Financiële risico's	Alle aandeelhouders hebben in 2017 besloten tot verdere investeringen in GAE. De gemeente Groningen heeft toen het besluit genomen om mee te investeren voor een eenmalige lumpsum bijdrage van 6 miljoen euro in combinatie met de verkoop van al haar aandelen. Van het genoemde bedrag van 6 miljoen euro resteert eind 2020 nog een bedrag van 1,7 miljoen euro. De gemeente heeft zich gecommitteerd om ook het restant uit te betalen, mits dit wordt besteed aan de in 2017 vastgelegde bestedingsdoelen. De luchthaven komt voor de zomer van 2020 met een herijking op de toekomst van de luchthaven. Mocht dit leiden tot een herijking van de investeringsagenda en daarmee tot andere bestedingsdoelen voor het restant van de lumpsum, dan zullen wij dit ter besluitvorming aan uw raad voorleggen.

Euroborg NV.

Euroborg N.V.	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van de Euroborg is de landmark in de ontwikkeling van het Europapark (Hitachi Stadion) en Sportpark Corpus den Hoorn (TsZC) met sportvoorzieningen voor betaald voetbal Groningen.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid 5. Sport en Bewegen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 48.000 aandelen van nominaal 1 euro, zijnde 48 duizend euro. De gemeente heeft een totaalbedrag aan annuïtaire leningen verstrekt van 19,3 miljoen euro voor het stadion. De restschuld hiervan bedraagt per 31 december 2019 14,6 miljoen euro. Daarnaast is in 2018 de gemeentelijke lening voor het TsZC met een maximum van 4,96 miljoen euro tot stand gekomen. Het werkelijk uitstaande leningbedrag voor het TsZC

	bedroeg per 31-12-2019 3,5 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 5,7 miljoen euro en op 31 december 2019 5,7 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 was 23,1 miljoen euro en op 31 december 2019 22,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2019 bedroeg 39 duizend euro negatief.
Financiële risico's	In 2018 en in 2019 is Euroborg N.V. in staat geweest aan haar verplichtingen aan vreemd vermogensverschaffers te voldoen. Hoewel Euroborg NV geen prijsrisico's loopt, hangen de risico's op het gebied van krediet, liquiditeit en kasstromen nauw samen met de financiële positie van FC Groningen. De opening van het TopsportZorgCentrum in 2018 zorgde voor een financiële verbetering. Bovenstaande risico's worden in de paragraaf weerstandsvermogen van de gemeente Groningen benoemd. In het weerstandsvermogen is een reservering opgenomen voor de uitstaande leningen.

Waterbedrijf NV

NV Waterbedrijf Groningen	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en Tynaarlo (Drenthe).
Relatie met programma	2.Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De deelnemende partijen in het Waterbedrijf Groningen zijn de provincie Groningen en de gemeenten in het verzorgingsgebied.
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergadering vertegenwoordigd door een collegelid.
Financieel belang	Het financieel belang: de gemeente Groningen had per 1 januari 2019 91 aandelen van nominaal 500 euro. In de statuten is bepaald dat het recht om aandelen te verwerven is gebaseerd op het aantal inwoners: 1 aandeel per 2.500 inwoners. Op basis daarvan hebben we in 2019 2 aandelen bijgekocht en daarmee kwam ons aantal aandelen per 31 december 2019 uit op 93. De aandelen van de gemeente Groningen zijn op de balans onder de financiële vaste activa gewaardeerd voor 2,5 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen bedroeg per 1 januari 2018 73,5 miljoen euro en per 31 december 2018 75,5 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedroeg per 1 januari 2018 120,9 miljoen euro en per 31 december 2018 134,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2018 bedroeg 2,0 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen.

Enexis Holding/Belang elektriciteitsproductie EPZ

Enexis Holding NV (netwerkbedrijf)	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Vestigingsplaats	Arnhem

Doelstelling en openbaar belang	Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de Gemeente Groningen direct aandeelhouder geworden van Enexis Holding N.V. Het publieke belang van deze deelneming betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water. De Nederlandse klimaatdoelstellingen zijn uitdagend. Tevens hebben ze een impact op de beleidsdoelen die Enexis heeft geformuleerd: excellent netbeheer en versnellen energietransitie.
Relatie met programma	Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Van het totaal van 2.000.000 aandelen bezit de gemeente Groningen 24.211 aandelen. Diverse gemeenten en provincies zijn aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene vergadering van Aandeelhouders van Enexis Holding.
Financieel Belang	De gemeente Groningen heeft 1,21054 % van de aandelen in Enexis.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 4,0 miljoen euro en bedroeg op 31 december 2019 4,1 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2019 was 3,7 miljoen euro en bedroeg op 31 december 2019 4,1 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2019 bedroeg 210 miljoen euro.
Financiële risico's	De aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt zich tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag 20 duizend euro). Daarmee is het risico relatief gering.

Tijdelijke deelnemingen als gevolg van verkoop productie- en leveringsbedrijf Essent

Rechtsvorm	Besloten vennootschappen
Vestigingsplaats	Den Bosch
Doelstelling en openbaar belang	Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de gemeente Groningen ook aandeelhouder geworden van Attero Holding N.V. (dit belang is verkocht in 2014 aan Waterland). Daarnaast zijn, ter beperking van de risico's van de verkooptransactie, de onderstaande vijf tijdelijke rechtspersonen opgericht.
	<u>a. CBL Vennootschap B.V.</u>
	In 2017 heeft een agio uitkering plaatsgevonden van 622 duizend euro. Als gevolg van deze uitkering is het belang sterk teruggelopen. Het eigen vermogen op 31 december 2019 bedroeg 105 duizend euro, het vreemd vermogen bedroeg op die datum 5 duizend euro. De vennootschap is op 9 april 2020 ontbonden.
	<u>b. Vordering op Enexis B.V.</u>
	De vordering is vastgelegd in een leningovereenkomst bestaande uit vier tranches, die alle vier reeds zijn afgelost. De laatste tranche is in 2019 afgelost. Per 31 december 2019 was er een negatief eigen vermogen van 9 duizend en een vreemd vermogen van 9 duizend. De vennootschap is op 9 april 2020 ontbonden.
	<u>c. Verkoop vennootschap B.V.</u>
	In 2017 is er een uitkering geweest van 1,0 miljoen euro. Op 31 december 2019 bedroeg het eigen vermogen 71 duizend euro en het vreemd vermogen 16 duizend euro. De vennootschap is op 9 april 2020 ontbonden.
	<u>d. CSV Amsterdam B.V.</u>
	In 2017 is er een uitkering geweest ter grootte van 2,2 miljoen euro. Op 31 december 2019 bedroeg het eigen vermogen 452 duizend euro en het

	vreemd vermogen 84 duizend euro. De vennootschap zal na de afwikkeling van een aantal juridische procedures worden ontbonden.
	e. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. Op 31 december 2019 bedroeg het eigen vermogen 1,6 miljoen euro en het vreemd vermogen 455 duizend. Het doel is ontbinding van de vennootschap in 2020.

Community Network Noord Nederland BV

Community Network Noord-Nederland BV	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Doelstelling is het aanleggen, onderhouden en exploiteren van een kabelnetwerk in Noord-Nederland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen is sinds 2005 aandeelhouder van de BV, de andere aandeelhouder is de stichting Administratiekantoor, die certificaten van aandelen beheert namens RUG, HH, UMCG en stichting Gerrit. CNNN BV is 100% eigenaar van dochtermaatschappij CNG BV, die de exploitatie van het glasvezelnetwerk in Groningen uitvoert.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het maatschappelijk kapitaal bedraagt 2,475 miljoen euro en het geplaatst kapitaal 1,238 miljoen euro, bestaande uit 125 aandelen A van 8,9 duizend nominaal (gemeente Groningen 83 aandelen A) en 125 aandelen B van 1 duizend nominaal, waarvan 117 in het bezit zijn van Administratiekantoor CNNN. De aandeelhouders A hebben een goedkeuringsrecht ter zake specifiek genoemde besluiten van de directie en ter zake van de winstbestemming. De gemeente Groningen heeft de aandelen als financiële vaste activa gewaardeerd op 1,2 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 2,7 miljoen euro en op 31 december 2019 2,9 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2019 326 duizend euro en op 31 december 2019 323 duizend euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedroeg 169 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

WarmteStad Holding BV

WarmteStad Holding BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de gemeente op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energie-neutraal Groningen in 2035.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en Waterbedrijf Groningen, ieder voor 50%.
Bestuurlijk belang	De conerndirecteur Ruimte is vertegenwoordiger van de gemeente in

	de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	<p>Oorspronkelijk is er voor een bedrag van 7,0 miljoen euro door de gemeente aan eigen vermogen gestort in Warmtestad. In verband met het stopzetten van geothermie door Warmtestad heeft de gemeente in een eerder boekjaar een voorziening van 3,0 miljoen genomen op deze deelneming.</p> <p>Sinds de oprichting van WarmteStad zijn de volgende leningen verstrekt aan WarmteStad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deelneming en WKO Europapark (februari-15) 750 duizend euro • WKO-programma jaarschijf 2017 (mei-17) 2 miljoen euro • Overbrugging warmtenet NW TWO (maart-18) 1,3 miljoen euro • WKO-programma jaarschijven 2018 – 2021 (oktober-18) 1,875 miljoen euro • Overbrugging warmtenet NW ten behoeve van uitbreiding warmtenet (oktober-18) 3 miljoen euro <p>In december 2019 zijn de leningen ter overbrugging van het Warmtenet Noordwest en de Tijdelijke WarmteOpwek (TWO), van samen 4,3 miljoen euro, omgezet in agio. Totaal uitstaande c.q. toegezegde leningen bedraagt daarmee nu 4,625 miljoen euro. Per 31 december 2019 stond er 2,5 miljoen euro uit.</p>
Vermogen	De jaarrekening over 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 4,7 miljoen euro en op 31 december 2018 5,2 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 bedroeg 6,6 miljoen euro en op 31 december 2018 13,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedroeg 1,4 miljoen euro (verlies).
Financiële risico's	De deelneming in Warmtestad had per 31-12-2019 een totale boekwaarde van 11,3 miljoen. Daar is in een eerder boekjaar een voorziening van 3,0 miljoen op in mindering gebracht. Voor het resterende bedrag en voor het totale bedrag aan uitstaande leningen, te weten 2,5 miljoen per 31-12-2019, is een totale reservering in het weerstandsvermogen opgenomen van 1,4 miljoen euro. Voor een uitvoerige beschrijving verwijzen wij naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

MartiniPlaza BV

MartiniPlaza BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met Rechtspersoonlijkheid. Met ingang van 2019 is de BV gesplitst in een vastgoed BV en een exploitatie BV.
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het bevorderen van cultuur in brede zin en het aanbieden van een theater en een zalencomplex voor (top)sportactiviteiten, theatervoorstellingen, muziek, congressen en evenementen.
Relatie met programma	6. Cultuur 2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

Financieel belang	De boekwaarde van de deelneming bedraagt per 31 december 2019 3,9 miljoen euro. De gemeente Groningen heeft leningen verstrekt met een restschuld per 31 december 2019 van 11,4 miljoen euro. Daarnaast ontvangt MartiniPlaza een jaarlijkse subsidie van 1,85 miljoen euro.
Vermogen	De jaarrekening 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 bedroeg 3,9 miljoen euro en op 31 december 2018 4,1 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2018 18,3 miljoen euro en op 31 december 2018 16,8 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het resultaat 2018 bedroeg 189 duizend euro.
Financiële risico's	De grootste risico's hebben betrekking op de staat van de gebouwen op langere termijn. Bepalend daarbij zijn het Meer-Jaren-Onderhouds-Plan (MJOP) 2020 – 2030, de gemeentelijke visie op de toekomst van Martiniplaza en subsidiemogelijkheden. Naar verwachting ontstaat hierover in 2020 meer duidelijkheid. Als gevolg van werkzaamheden aan de Ringweg is voor een bedrag van 2,7 miljoen aan schade ontstaan.

GEMM CV en BV (Meerstad)

GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)

Rechtsvorm	Commanditaire vennootschap en besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen.
Relatie met programma	8.Wonen 2.Economie en Werkgelegenheid
Bestuurlijk belang	De gemeente is 100% aandeelhouder van GEMM Beheer B.V. De gemeente bezit, als commandiet, 96 % van de aandelen in GEMM C.V. GEMM Beheer B.V. bezit, als beherend vennoot, de overige 4 % van de aandelen in de C.V. De gemeente zorgt voor de financiering. De grondexploitatie bevindt zich in de C.V. en de B.V. is de beherend vennoot van de C.V.
Financieel belang	Het aandelenkapitaal van de gemeente bedraagt 500 duizend euro. Daarnaast had de gemeente per 31 december 2019 253 miljoen euro aan langlopende leningen uitstaan.
Vermogen	De laatst vastgestelde jaarrekeningen hebben betrekking op het jaar 2017. Het eigen vermogen van de C.V. bedroeg op 1 januari 2017 34,8 miljoen negatief en op 31 december 2017 65,8 miljoen euro. Het vreemd vermogen van de C.V. bedroeg op 1 januari 2017 249,9 miljoen euro en op 31 december 2017 268,1 miljoen euro. Het eigen vermogen van de B.V. was op 1 januari 2017 8 duizend euro en op 31 december 2017 2,6 miljoen euro. De B.V. had op 1 januari 2017 en op 31 december 2017 geen vreemd vermogen.
Financieel resultaat	Het resultaat van de C.V. bedroeg in 2017 100,6 miljoen euro. Het resultaat van de B.V. bedroeg in 2017 2,6 miljoen euro.
Financiële risico's	Het verwachte positieve resultaat (na het treffen van eerdere voorzieningen) van de grondexploitatie Meerstad bedraagt volgens de laatste herziening van de grondexploitatie 103,7 miljoen euro positief. Dit

	schept een bepaalde risicobuffer. Daarnaast hebben we een grote reservering in het weerstandsvermogen verwerkt voor de risico's. Zie verder de uitvoerige toelichting in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.
--	---

Dilgt Hemmen Essen BV

Dilgt Hemmen Essen B.V.	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Voor de ontwikkeling van woningbouw in Haren Noord werken wij samen met twee bedrijven. Hiertoe zijn de rechtspersonen GEM Haren Noord CV en GEM Haren Noord Beheer B.V. opgericht. Via onze deelneming Dilgt Hemmen Essen B.V. oefenen wij invloed uit op het ondernemingsbeleid van GEM Haren Noord Beheer B.V. GEM Haren Noord Beheer B.V. is de beherend vennoot van GEM Haren Noord CV. In deze C.V. bevindt zich de grondexploitatie Haren Noord.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt wettelijk vertegenwoordigd door de burgemeester in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. De directie wordt aangewezen door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 180 aandelen a 100 euro, zijnde 18 duizend euro. De gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen. De boekwaarde van de aandelen op 31 december 2019 is 18 duizend euro
Vermogen	Het eigen vermogen bedroeg zowel op 1 januari 2019 als op 31 december 2019 17 duizend euro. Het vreemd vermogen bedroeg zowel op 1 januari 2019 als op 31 december 2019 0 euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 was nihil.
Financiële risico's	Het maximale risico bedraagt 18 duizend euro en is daarmee verwaarloosbaar.

BNG NV

BNG Bank N.V.	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Den Haag
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Relatie met programma	13. Algemene inkomsten en post onvoorzien
Deelnemende partijen	De gemeenten en provincies in Nederland en de Staat der Nederlanden. Gemeente Groningen bezit 0,61% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het belang bedraagt 341.835 aandelen à 2,50 euro. De boekwaarde

	bedraagt 856 duizend euro.
Vermogen	Eigen vermogen per 01-01-2019 4.991 miljoen euro Eigen vermogen per 31-12-2019 4.887 miljoen euro Vreemd vermogen per 01-01-2019 132.518 miljoen euro Vreemd vermogen per 31-12-2019 144.802 miljoen euro
Financieel resultaat	Over 2019 realiseerde BNG Bank een nettowinst na belastingen van EUR 163 miljoen (2018: EUR 337 miljoen).
Financiële risico's	Gezien de onvoorspelbare bewegingen op de financiële markten vindt de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2020. De lage langlopende rente zal een drukkend effect hebben op de ontwikkeling van het renteresultaat.

Groninger Monumentenfonds

NV Groninger Monumentenfonds	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen is: De doelstelling van het Groninger Monumentenfonds is het beheer, aankopen, restaureren en herbestemmen van monumentaal vastgoed in de provincie Groningen.</p> <p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Door het wegvallen van de ISV-middelen waarmee gemeente uitvoering gaf aan het monumentenbeleid, dient het GMF die taak op zich te nemen waarop gemeente mede regievoering heeft op herbestemming van het monument; 2. Gemeente kan gemeentelijk monumentaal bezit conform doelstellingen van het GMF afstoten en herbestemmen; 3. GMF wil in het aardbevingsdossier de bepalende monumenten beschermen en verstevigen.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Waterschap Noorderzijlvest, TCN-SIG, de gemeente Veendam, Stichting Libau, Stichting Groninger Kerken en Jan Menze van Diepen Stichting.
Bestuurlijk belang	Een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	De gemeente bezit 1.003 (57%) van de 1.760 aandelen: boekwaarde 1,4 miljoen euro.
Vermogen	De jaarrekening 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 1,6 miljoen euro en op 31 december 2018 2,9 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedroeg op 1 januari 2018 2,1 miljoen euro en op 31 december 2018 1,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2018 bedroeg 241 duizend euro positief.
Financiële risico's	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan.

Stichtingen

WeerWerk Groningen

Stichting WeerWerk Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen omschreven in de Wet Werk en Bijstand, de Re-integratieverordening van de gemeente Groningen, evenals in de bij deze verordening behorende uitvoeringsbesluiten en voorts het verrichten van al wat tot het vorenstaande bevorderlijk kan zijn of daarmee verband houdt. De stichting tracht de doelstellingen te bereiken onder meer door het aanbieden van een dienstverband aan hiervoor bedoelde personen op basis van door de gemeente Groningen vast te stellen arbeidsvoorwaarden, zoals het detacheren van werknemers bij werkgevers, zowel in de markt- als in de collectieve sector. De gemeente heeft besloten de stichting gefaseerd af te bouwen.
Relatie met programma	1. Werken en Inkomen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Statutair worden de bestuurders benoemd door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen.
Financieel belang	Het financieel belang valt samen met de vergoeding die de gemeente Groningen aan de stichting verstrekt voor de loon- en overige personeelskosten van de personen die een dienstverband zijn aangegaan met de stichting. In 2018 was hiermee een bedrag van 227 duizend euro gemoeid. Momenteel is nog één persoon in dienst van de stichting. Het voornemen is deze persoon bij een andere organisatie in dienst te laten treden en vervolgens de stichting te liquideren.
Vermogen	De laatst bekende cijfers hebben betrekking op 2018. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 was 40 duizend euro en bedroeg op 31 december 2018 eveneens 40 duizend euro. Het vreemd vermogen was op 1 januari 2018 167 duizend euro en op 31 december 2018 91 duizend euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 was nihil.
Financiële risico's	Geen.

SIG

Stichting SIG te Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De gemeente Groningen heeft de Stichting SIG opgericht met als doel het beheren en ontwikkelen van bedrijfsgebouwen. De stichting beheert de aandelen van de SIG Real Estate BV.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente Groningen is enig bestuurder.
Financieel belang	De vorderingen op de TCN-groep zijn ingediend bij de curator. Het

	<p>boedeltekort is echter zo groot dat gezien de achtergestelde aard van de gemeentelijke vorderingen, de gemeente hier waarschijnlijk niets meer van terug krijgt. Daarom zijn de vorderingen in 2013 afgeboekt.</p> <p>Opheffing is in afwachting van de afwikkeling van het faillissement door de curator. Na afwikkeling wordt de stichting opgeheven</p>
Vermogen	Er zijn geen cijfers 2019 beschikbaar. De jaarrekening 2011 is in 2013 opgesteld. De stichting heeft geen vermogen. In 2013 heeft de financiële afwikkeling plaatsgevonden.
Financieel resultaat	Het resultaat is overgeboekt naar de gemeente Groningen.

Ondernemers-trefpunt

Stichting Ondernemerstrefpunt	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang hangt samen met de doelstelling om het overleg tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd, zowel in de gemeente Groningen als ook in de regio.
Relatie met programma	Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	<p>Vanuit het Onderwijs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Christelijke Scholengemeenschap Groningen (CSG) (VO) • Openbaar Onderwijsgroep Groningen (O2G2) (VO) • De Bolster • Alfa College (MBO) • Noorderpoortcollege (MBO) • Gomarus College (VO) • Menso Alting College (MBO) • Unipartners (WO) • Samenwerking met (HBO) studieverenigingen HVM Actis, HSV en KIC <p>Vanuit het bedrijfsleven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vereniging Bedrijvenpark Zuidoost (VBZO) • Vereniging Bedrijvenpark Noordoost (VBNO) • Vereniging Bedrijvenpark Groningen West (VBGW) • Groningen City Club GCC • MKB Noord • VNO-NCW • Kamer van Koophandel • Gemeente Groningen. • Provincie Groningen
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente is lid van het bestuur van de stichting OTP.
Financieel belang	Financieel belang: jaarlijks 80 duizend euro als gemeentelijke bijdrage uit G-Kwadraat.
Vermogen	De jaarrekening 2019 is nog niet beschikbaar. Het eigen vermogen op

	1 januari 2018 was 169 duizend euro en op 31 december 2018 149 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 bedroeg 20 duizend euro en op 31 december 22 duizend euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat 2018 bedroeg 19 duizend euro (verlies).
Financiële risico's	Geen.

Stichting commanditair kapitaal Haren noord

Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Voor de ontwikkeling van woningbouw in Haren Noord werken wij samen met twee bedrijven. Hiertoe zijn de rechtspersonen GEM Haren Noord CV en GEM Haren Noord Beheer B.V. opgericht. Via onze verbonden partij Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord treden wij op als commandiet in GEM Haren Noord CV, de entiteit waarbinnen zich de grondexploitatie Haren Noord bevindt.
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Een ambtenaar van de gemeente is bestuurder van de stichting.
Financieel belang	De door de gemeente gedane storting van eigen vermogen in GEM Haren Noord CV bedraagt 49 duizend euro. Dit belang wordt beheerd door Stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord.
Vermogen	Het eigen vermogen bedroeg zowel op 1 januari 2019 als op 31 december 2019 49 duizend euro. Het vreemd vermogen bedroeg zowel op 1 januari 2019 als op 31 december 2019 0 euro.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 was nihil.
Financiële risico's	Het maximaal risico is 49 duizend euro. Gezien de voorspoedige (financiële) ontwikkelingen van de woningbouw in Haren Noord is de kans dat dit risico zich voordoet gering.

Sociaal Fonds Groningen

Stichting Sociaal Fonds Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Relatie met programma	14. Algemene Ondersteuning
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De wethouder P&O, een raadslid en 2 afgevaardigden namens de vakbond hebben zitting in het bestuur van de stichting.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2017 is 23 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2019 was 247 duizend euro en op 31 december 2019 255 duizend euro. De stichting heeft geen vreemd vermogen.
Financieel resultaat	Het resultaat over 2019 bedroeg 8 duizend euro
Financiële risico's	Geen

Paragraaf 7: Grondbeleid

Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht gemeenten om in de begroting en in de jaarrekening een paragraaf over het grondbeleid op te nemen. Hierin komt aan bod hoe de gemeente het grondbeleid inzet om de bestuurlijke doelen te bereiken.

Jaarlijks op peildatum 1 januari worden alle grondcomplexen herijkt. In deze herijking wordt teruggekeken op het afgelopen jaar en vooruitgekeken naar de komende jaren.

Visie Grondbeleid

De grondexploitaties worden uitgevoerd binnen diverse (beleids) kaders. Voorbeelden van deze kaders zijn de wettelijke regelgeving vanuit de BBV en de gemeentelijke financiële verordening, de nota grondbeleid en grondprijzenbeleid, de kadernota Weerstandsvermogen en risicomanagement, de door het college vastgestelde parameters voor rente en indexatie, de meerjarenprogramma's voor woon- en werklocaties.

Al deze elementen vormen de uitgangspunten voor het herijken en doorrekenen van de geraamde kosten en opbrengsten binnen de grondexploitaties.

Gemeentelijke kaders en nota's

het grondbeleid speelt een ondersteunende rol bij het realiseren van de ambities en de ontwikkeling van de gemeente Groningen. The Next City is het ruimtelijk kader waarbinnen het grondbeleid uitgevoerd wordt. De gemeente Groningen oefent een situationeel grondbeleid uit, wat betekent dat afhankelijk van de opgave actief of passief grondbeleid plaatsvindt.

Vorig jaar is een nieuwe nota Grondprijzenbeleid 2019-2022 vastgesteld. Deze nota geeft het kader voor de te realiseren opbrengsten in de grondexploitaties. De grondprijzen zijn herijkt, dit heeft vooral gevolgen voor de grondexploitaties met bedrijvenkavels.

Bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen voor de risico's in de grondexploitaties wordt de systematiek gehanteerd uit de aan uw raad voorgelegde nieuwe kadernota Weerstandsvermogen en risico's.

Gehanteerde parameters rente en indexen

Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid om realistische parameters te hanteren om tot een goede waardering te komen van de gemeentelijke grondexploitaties. De gehanteerde parameters hebben een belangrijke invloed op het financieel resultaat. Om tot realistische parameters te komen zijn o.a. het CBS en de kwartaalberichten van Metafoor geconsulteerd. De te hanteren uitgangspunten voor de herzieningen worden jaarlijks door het college vastgesteld. Onderstaande parameters zijn door het college op 29 oktober 2019

Parameter	jaar 2020	vanaf 2021 tot 2022	vanaf 2022 tot 2029	Vanaf 2030
Rekenrente	1,96%	1,96%	1,96%	1,96%
Disconteringsvoet	2%	2%	2%	2%
Kostenindex	2,50%	2,50%	2%	2%
Opbrengstindex woningbouw	2%	2%	2%	0%
Sociale woningbouw	0%	0%	0%	0%
Opbrengstindex bedrijventerrein	0%	1%	1%	0%

De grondcomplexen Oosterhamrikzone, Westpoort, Zernike en Europapark hebben een looptijd langer dan 10 jaar. Conform BBV regelgeving, is als risico beheermaatregel, geen indexerend gerekend over de opbrengsten die verder liggen dan 10 jaar.

Uitvoering van het grondbeleid

De grondexploitaties worden uitgevoerd binnen diverse (beleids)kaders.

Er zijn twee programma's in het bijzonder van belang voor het grondbeleid: economie en werkgelegenheid én volkshuisvesting en stedelijke vernieuwing.

Economie en werkgelegenheid

Marktanalyse

De programmering van de werklocaties is afgestemd binnen de regio Groningen-Assen. In een onderzoek van Bureau Buiten in 2017 is een marktanalyse uitgevoerd en vastgelegd in een (tussen)rapportage van 21 september 2017. Het onderzoek is op 18 september 2018 behandeld in het college, een informerende brief is naar uw raad gegaan. Op basis van dit rapport moest Groningen voorzien in een totale vraag naar bedrijventerrein van 37-69 ha tot 2025 (respectievelijk laag en hoog scenario) en een kleinere vraag van 5-45 ha tussen 2025 en 2035. In totaal gaat het dus om een vraag tot 2035 van 42-114 hectare (gemiddeld 2,5 – 6,7 ha per jaar). In deze prognose zijn bijzondere doelgroepen zoals datacenters, e-commerce/logistieke bedrijven en incidentele grote vragers niet meegenomen.

Actuele ontwikkelingen

De economische ontwikkelingen hebben zich sinds het onderzoek van Bureau Buiten zeer positief ontwikkeld. De werkgelegenheid nam in 2017, 2018 en 2019 toe met respectievelijk 4.879, 4.979 en 3.219 banen (totaal 13.000 banen in drie jaar). Hiermee heeft de gemeente Groningen per 1 januari 2020 157.061 banen. Op 1 januari 2017 hadden de drie voormalige gemeenten nog 143.984 banen. In eerdere prognoses werd nog uitgegaan van een groei van 15.000 banen tot 2035 die mede waren gebaseerd op bevolkingsprognoses uit 2016. Op basis van nieuw onderzoek naar de economische ontwikkelpotenties van de ontwikkellocaties zoals Stadshavens en Suikerterrein zijn met deze Next City prognoses nieuwe werkgelegenheidsprognoses gemaakt. Deze nieuwe prognoses komen op een werkgelegenheidsgroei van circa 23.500 banen tot 2035. Dit is hoger dan de prognoses uit het onderzoek van Bureau Buiten omdat er andere aannames aan ten grondslag liggen.

Aanbod bedrijventerreinen

De werkgelegenheidsgroei zien we terug in het aanbod aan (bestaande) werklocaties. De leegstand in de bedrijfsruimte is gedaald van 7% naar 5,3%, de kantorenleegstand is gedaald van 11,2% naar 8,5%. Door de transformaties van de afgelopen jaren en de aantrekkende markt zien wij met name een schaarste in de binnenstad en het Stationsgebied.

Het beschikbare aanbod van nieuwe bedrijventerreinen loopt terug. In 2017 was er nog 113 hectare bedrijventerrein beschikbaar, per 1 januari 2020 is dit aanbod gedaald naar 88 hectare en de prognose op basis van actuele reserveringen is dat het aanbod per 1-1-2021 nog 72 hectare bedraagt (zie tabel). Het aanbod is daarmee de afgelopen jaren met 41 hectare afgenomen door nieuwe economische ontwikkelingen en bijbehorende grondverkoop. Ontwikkelingen die niet meegenomen zijn in de marktanalyse van bureau Buiten

Nog te realiseren													
Bouwgrond in exploitatie gemeente Groningen	totaal	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	31-37
Bedrijven locaties (in hectaren)													
Eemspoort	5,18	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,25					
Eemspoort Zuid/Roodehaan (Milieuboulevard II)	12,84	1,69	1,69	1,69	1,69	1,69	1,69	1,69	0,99				
Zernike	14,46	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	3,10
Westpoort (Hoogkerk-West)	56,17	12,96	1,42	1,42	1,42	1,42	1,42	1,98	2,96	3,12	3,12	3,12	21,82

Subtotaal bedrijvenlocaties	88,64	16,50	4,96	4,96	4,96	4,96	4,96	4,96	4,96	4,99	4,15	4,15	4,15	24,92
--	--------------	--------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--------------

Vraag-aanbod analyse

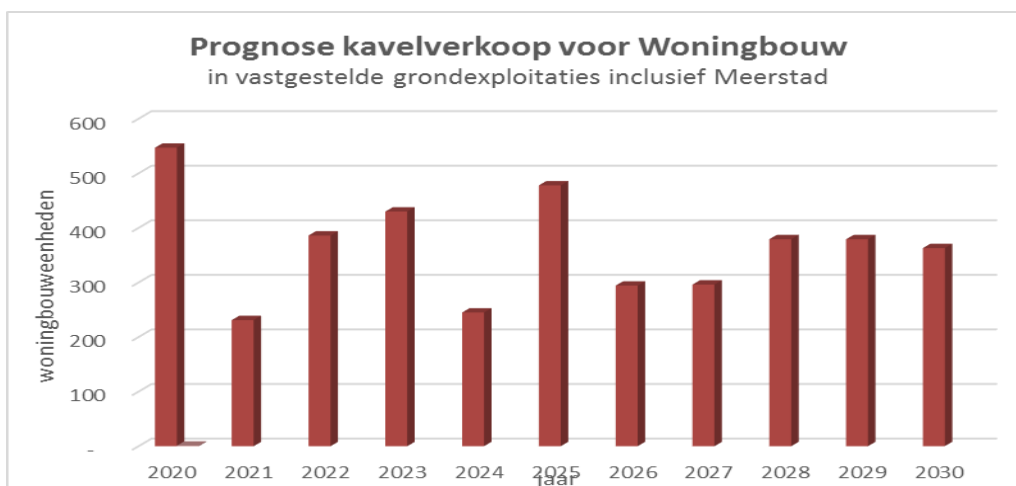
Op 29 januari 2020 heeft de raad het ‘Meerjarenprogramma ruimtelijke economie 2020-2023’ (MJP RE) vastgesteld. Hierin wordt melding gemaakt van hogere economische groei dan eerder verwacht. De werkelijk gerealiseerde banengroei van de laatste drie jaar zijn verwerkt in nieuwe werkgelegenheidsprognoses. Wij gaan op basis van de recente ontwikkelingen en prognoses in regioverband aan de slag met een update van het rapport van bureau Buiten. Deze prognoses laten zien dat we ons moeten voorbereiden op een grotere groei (ten opzichte van hoog scenario bureau Buiten) en het bieden van ruimte voor het faciliteren van deze groei in de toekomst. Met nog 72 hectare in voorraad eind 2020 en een gemiddeld uitgiftetempo van 6,7 hectare per jaar (hoog scenario bureau Buiten), exclusief bijzondere doelgroepen, zal er rond 2030 geen aanbod meer beschikbaar zijn. Wel zullen wij hierbij ook naar de benodigde typologieën moeten kijken. Aangezien de vraag naar gemengde, kleinschalige werklocaties zoals beschikbaar aan de oostzijde van de stad groter is dan het meer grootschalige aanbod aan de westzijde (Westpoort), kan er eerder dan 2030 behoefte zijn aan een extra werklocatie aan de oostzijde. Het dan nog beschikbare aanbod op Westpoort is dan vooral afhankelijk van de realisatie van bijzondere doelgroepen die niet zijn meegenomen in het onderzoek van Bureau Buiten. Als de prognoses van de hogere economische groei zich verder voortzet zal het aanbod sneller gaan dalen.

Om ook in de toekomst tegemoet te kunnen blijven komen aan de vraag zullen wij de komende periode onderzoeken hoe extra ruimte geboden kan worden in bestaande en nieuwe bedrijventerreinen (exploitatie Meerstad) en kantoorgebieden (Stationsgebied) en nieuwe ontwikkelzones zoals Stadshavens, Suikerterrein en Meerstad-Eemskanaalzone. Wij zullen de voortgang van de grondverkoop goed blijven monitoren om de risico’s binnen de grondexploitaties beheersbaar te houden.

Wonen

In gemeente Groningen is het prettig wonen, studeren, werken en recreëren. De unieke combinatie die Groningen heeft, zorgt voor een aanzuigende werking. Er zijn veel en voldoende goede en betaalbare woningen nodig, de woningmarkt is gespannen. Om deze spanning af te laten nemen, zal flink moeten worden bijgebouwd.

Op 29 januari 2020 heeft de raad het ‘Meerjarenprogramma (MJP) Wonen 2020-2023’ vastgesteld. Op basis van diverse prognoses wordt rekening gehouden met een groei van de gemeente met ongeveer 15.000 woningen tot 2030. Een deel van de woningbouw wordt ontwikkeld binnen de gemeentelijke grondexploitaties. Onderstaande grafiek geeft de prognose weer van kavelverkoop voor woningbouw in de gemeentelijke vastgestelde grondexploitaties inclusief Meerstad. Het realiseren en opleveren van de daadwerkelijke woningen/appartementen vindt later plaats.

De in de vastgestelde grondexploitaties opgenomen woningbouw is onvoldoende om de opgave voor de komende jaren te realiseren. Naast de reeds in uitvoering zijnde vastgestelde grondexploitaties wordt een aantal grote woningbouwplannen ontwikkeld zoals o.a. het Suikerterrein, Stadshavens en De Held III. Voor het Suikerterrein en Stadshavens zijn stedenbouwkundige plannen ontworpen, worden gesprekken gevoerd met de betrokken marktpartijen en zijn planologische procedures in voorbereiding. Voor de Held III is een intentieovereenkomst gesloten met de eigenaren/marktpartijen in het gebied om te komen tot een ontwikkelvisie.

Voor de ontwikkeling van de gemeente zijn forse investeringen gedaan in het verwerven, planontwikkelingskosten en het bouw-en woonrijp maken van de gronden in binnenstedelijk als ook in de uitleggebieden. Daarnaast zijn veelal extra kosten verbonden door inpassing van de nieuwe ontwikkeling in bestaand stedelijk gebied. Denk hierbij aan kostbare investeringen in wegen, bruggen, tunnels, parken enzovoort. Dit maakt de financiële haalbaarheid van ruimtelijke ontwikkelingen een lastige en belangrijke opgave voor de komende jaren. Deels zijn hiervoor middelen vanuit het SIF beschikbaar.

Resultaten grondexploitaties en reserve grondzaken

Een actuele prognose van de resultaten op de totale portefeuille grondcomplexen

De BBV specificeert het bezit van grond. Dit is van belang voor de waarderingsgrondslag en resultaatbepaling.

Het grondbedrijf Groningen heeft de volgende categorisering van gronden:

1. Voorraad-Bouwgrond in exploitatie
2. Voorraad-Slotcalculaties
3. Voorraad-Bouwrijpe Kavels
4. MVA-Nog te ontwikkelen gronden
5. MVA- Niet in exploitatie te nemen eigendommen
6. MVA- In erfpacht of anderszins uitgegeven eigendommen
7. MVA-Verhuurde kavels

Resultaten van de Bouwgrond in Exploitatie

De categorie Bouwgrond in exploitatie betreft gronden die door een raadsbesluit zijn vastgesteld, inclusief grondexploitatiebegroting. Vanaf dat moment kunnen kosten worden geactiveerd en bijgeschreven op de voorraadpositie. De waarderingsgrondslag vindt plaats op vervaardigingsprijs.

Elk jaar worden (verplichting BBV) alle grondexploitaties herijkt naar de nieuwste inzichten en verwachtingen.

Bouwgrond in exploitatie

In onderstaand tabel wordt de boekwaarde verloop weergegeven van de Bouwgrond in exploitatie.

Boekwaarde

Het saldo van boekwaarde op 31 december 2018 bedroeg 192,16 miljoen euro. Per 31 december 2019 bedraagt de boekwaarde 186,16 miljoen euro. De boekwaarde is per saldo gedaald met 6,01 miljoen euro.

De netto boekwaarde is de boekwaarde minus de getroffen verliesvoorziening, deze bedraagt 69,4 miljoen euro.

Bouwgrond in exploitatie (bedragen x 1.000 euro)	boekwaarde 31-12-2018	kosten	opbrengsten	resultaat nemingen	boekwaarde 31-12-2019	verlies voorziening	netto boekwaarde
Woningbouwlocaties	52.895	5.299	-9.432	566	49.328	45.583	3.745
Bedrijvenlocaties	65.628	2.017	-4.437	1.690	64.898	9.030	55.868
Kantoren gemengd	73.642	6.815	-8.522	0	71.935	62.188	9.747
totaal BIE gronden	192.165	14.130	-22.391	2.256	186.160	116.801	69.359

De voornaamste mutaties zijn:

- Kosten, er is per saldo voor 14,13 miljoen euro geïnvesteerd vooral in Ciboga, Oosterhamrikzone, Reitdiep 3&4, Europapark en Grote Markt;
- Opbrengsten, er is per saldo 22,39 miljoen euro aan opbrengsten gegenereerd in vooral Ciboga, Reitdiep 3&4, Uitvaartcentrum Hoendiep, Kempenspark en Haren Nesciopark;
- Het resultaatnemingen bestaan uit tussentijdse winstnemingen van 0,67 miljoen euro vanuit de verschillende complexen (zie alinea winsten hieronder) en een winstneming van 1,59 miljoen euro op de slotcalculatie van Uitvaartcentrum Hoendiep.

Uitvaartcentrum Hoendiep is af gesloten en slot gecalculeerd met een voordelig resultaat van 1,59 miljoen euro. Het exploitatiedeel Europapark/Stationsgebied is afgesloten. De nog te maken kosten en opbrengsten van deze exploitatie zijn overgeheveld naar deexploitatie Europapark en de resterende boekwaarde van 1,34 miljoen euro is afgeboekt.

Gebiedsontwikkeling Meerstad

Hoewel het project Meerstad een eigen juridische identiteit heeft in een BV/CV constructie loopt de gemeente Groningen risico over de verstrekte leningen. De omvang van de leningen is vergelijkbaar met de boekwaarde van het project. Een eventueel toekomstig verlies heeft direct effect op de waardering en het rekeningresultaat van de gemeente Groningen. De stand van uitgegeven leningen bedraagt per 31 december 2019, 253,00 miljoen euro.

Voorzieningen

De raad heeft de afgelopen decennia middelen in de vorm van verliesvoorzieningen beschikbaar gesteld voor verwachte tekorten in gebiedsontwikkelingen. Jaarlijks bij herzieningen van de grondexploitaties worden de reeds getroffen voorzieningen getoetst aan de herijkte resultaten van de grondexploitaties. Verliesvoorzieningen worden getroffen op het resultaat op contante waarde. Het saldo aan voorzieningen per 1 januari 2019 bedroeg 118,03 miljoen euro. Over dit bedrag aan voorzieningen is over het jaar 2019 rente bijgeboekt met een percentage van 2%, volgens de BBV voorgeschreven discontovoet. De stand van de beschikbare verliesvoorzieningen per 31 december 2019 bedroeg 120,39 miljoen euro. Voor de jaarrekening 2019 is het benodigd saldo aan voorzieningen 116,80 miljoen euro. De vrijval van 3,59 miljoen euro wordt voornamelijk veroorzaakt door positieve ontwikkelingen binnen de grondexploitaties.

Winsten

Met ingang van 2017 geldt, op basis van de BBV regelgeving, de percentage of completion methode (POC-methode) voor de (tussentijdse) winstnemingen. In de POC-methode worden de winsten genomen naar rato van gerealiseerde opbrengsten en kosten. Dit is een minder voorzichtige methode van winstneming dan voorheen werd gehanteerd. In bepaalde gevallen kan het zijn dat in het verleden te veel winst uit een exploitatie is afgeroomd. Het bedrag dat te veel aan tussentijdse winst is genomen zal dan (gedeeltelijk) 'teruggedraaid' moeten worden door een 'verliesneming'. Voor Eemspoort is het teveel aan winstneming zoals gerealiseerd bij de jaarrekening 2018 gecorrigeerd. Deze correctie vloeit voort uit de verlaging van grondprijzen voor zichtlocaties (conform nota Grondprijzenbeleid 2019-2022). Hier staat tegenover dat ten gevolge van het bijgestelde grondprijzenbeleid er voor Zernike een winstneming moge lijk werd.

Vanuit de grondexploitaties is per saldo 0,67 miljoen euro aan tussentijdse winst genomen. Zie onderstaande tabel.

POC winstneming (bedragen x 1000 euro)	
<i>Volkshuisvesting, stedelijke vernieuwing</i>	31-12-2019
De Velden	142
Reitdiep fase 3&4	334
Haren, Stationsgebied	90

Economie en werkgelegenheid	
Eemspoort	-803
Zernike	904
Totaal	668

Samenvatting jaarresultaat

Onderstaand wordt het jaarresultaat van de herziene grexten samengevat.

Het jaarresultaat bestaat uit: vrijval van benodigde voorzieningen, tussentijdse winstnemingen vanuit de percentage of completion methode (POC) en slotcalculaties. In onderstaande paragrafen worden de belangrijkste mutaties weergegeven.

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Getroffen voorziening 2018 (index 2%)	120.393
Benodigde voorziening 2019	<u>116.801</u>
Saldo mutatie voorziening 2019	3.592
POC winstneming	668
Slotcalculatie Uitvaartcentrum Hoendiep	1.588
Reserve Grote markt	<u>141</u>
Afsluiten Europapark/Stationsgebied	<u>-1.396</u>
Totaal 2019 voordelig	4.593

Het resultaat van de herziene grondexploitaties voor de jaarrekening 2019 bedraagt 4,59 miljoen euro voordelig. In het raadsvoorstel over de herzieningen grondexploitaties 2019 is geadviseerd om, onder voorwaarden, dit resultaat te bestemmen voor de bezuinigingstaakstelling grondzaken 2021 en een storting in het SIF. Voor de definitieve bestemming van dit resultaat verwijzen we naar het raadsvoorstel bij de ze jaarrekening.

De totale bezuinigingstaakstelling "grondverkoop" bedraagt 3,00 miljoen euro, 0,5 miljoen euro voor het jaar 2020 en 2,5 miljoen euro voor het jaar 2021. De taakstelling van 0,5 miljoen euro in 2020 wordt gerealiseerd bij de jaarrekening 2020. De grondverkoop waarvoor in 2021 een taakstelling is opgenomen zijn in 2019 gerealiseerd.

Verwachte eindresultaten

Een grondexploitatie begroting bestaat uit het in de tijd zetten van gemaakte en verwachte kosten en opbrengsten. Hieruit volgt een toekomstig resultaat, dit resultaat is een prognose.

In onderstaand tabel wordt het resultaat op Eind Waarde en Contante Waarde per 31 december 2019 weergegeven.

Tussentijdse winstnemingen die volgens de POC methode zijn berekend, zijn afgeroomd uit de betreffende grondexploitaties en verwerkt in onderstaande resultaten. Voor de nadelige gebiedsontwikkelingen heeft de raad de afgelopen decennia middelen beschikbaar gesteld door treffen van voorzieningen..

Omschrijving (bedragen x 1000 euro)	Eindwaarde 31-12-2019		Contante Waarde 31-12-2020	
	Positief	Nadelig	Positief	Nadelig
Volkshuisvesting, stedelijke vernieuwing				
Ciboga		-32.805		-25.580
De Velden	238		229	
Oosterhamrikzone		-21.891		-17.693
Reitdiep fase 3&4	490		435	

2 Begroting 2020 taakstelling no. 9 vanuit programma 2 en 8 pagina 454/455 pdf bestand.

Haren, Stationsgebied	1.512		1.454	
Ten Boer, Dijkshorn		-2.501		-2.310
Reitdiepzone	202		202	
Economie en werkgelegenheid				
Eemspoort		-45		-38
Roodehaan		-2.028		-1.697
Westpoort Fase I		-10.420		-7.296
Zernike	3.119		2.364	
Kantoren gemengd				
Europapark/Europapark		-37.374		-27.770
Europapark/Kempensberg		-11.121		-10.689
De Grote Markt				-23.587
Haren Nesciopark	6		6	
Totaal	5.567	-118.185	4.689	-116.659

7.3.2 Slotcalculaties

In de categorie Slotcalculaties staan die projecten die nagenoeg gereed zijn, 95 % van de kosten en opbrengsten zijn gemaakt. De verwerking van de resterende 5% geschiedt op basis van aannames. Voor investeringsprojecten geldt dat 95% van de kosten moet zijn gerealiseerd en dat zekerheid is over de definitieve omvang van subsidies.

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 31-12-2018	Kosten	Opbrengste n	Resultaat nemingen	Boekwaarde 31-12-2019
Slotcalculaties					
Piccardthof/Terborglaan	81	4			85
Vuursteenlocatie	8				8
Helpermaar	4	12	-23		-7
TopsportZorgCentrum	-17	16			-1
Damsterdiep	6				6
Herstructurering Paddepoel ZO	-1	1			0
Totaal	81	33	-23	0	91

7.3.3 Bouwrijpe kavels

De categorie bouwrijpe kavels betreft gronden die na het afsluiten van een grondexploitatie nog niet verkocht zijn en beschikbaar zijn om te verkopen. Onderstaand overzicht laat het verloop zien van de boekwaarde van deze kavels. Zie voor een specificatie onderstaand overzicht.

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	31-12-2018	Kosten	Opbrengsten	Resultaat nemingen	Boekwaarde 31-12-2019	Verlies voorziening
Peizerweg	92				92	
Friesestraatweg	26				26	
Zomerlaan	215				215	
Electronstraat/Zilverlaan	55				55	
Vinkhuizen	355				355	
Westerbroek	1.211				1.211	
Euvelgunne	102		-530	525	97	
Reitdiephaven-Hogeweg	257				257	
Bornholmstraat	431				431	
totaal	2.744	0	-530	525	2.739	0

De boekwaarde op 31 december 2018 bedroeg 2,74 miljoen euro. In 2019 is een perceel verkocht in de Euvelgunne, de opbrengst is, na vermindering van de boekwaarde als resultaat genomen.

7.3.4 MVA-Nog te ontwikkelen bouwgronden

Het strategische vastgoed bestaat voornamelijk uit onroerende zaken die aangekocht zijn ten behoeve van (her)ontwikkeling. In de periode tussen aankoop en de start van de (her)ontwikkeling beheren en exploiteren wij de gekochte gronden en bebouwde onroerende zaken. Volgens het BBV dienen gronden in de MVA te worden gewaardeerd tegen (historische) verkrijgingsprijs en bijkomende kosten. Indien sprake is van een (duurzaam) lagere marktwaarde, dient een voorziening getroffen te worden voor het verschil tussen boekwaarde en die lagere marktwaarde.

In onderstaand tabel staan de gronden in de categorie MVA-Nog te ontwikkelen gronden.

Strategisch bezit

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde			Resultaat nemingen	Boekwaarde 31-12-2019	Verlies voorziening
	01-01-2019	Kosten	Opbrengsten			
Koeriersterweg	1.064				1.064	-1.064
Oosterhamrikzone	1.529				1.529	-542
Roodehaan	3.188	-900			2.288	-902
Sontweg/Damsterdiep	21.799				21.799	-8.619
Stationsgebied	13.740	1.323	-639		14.424	-6.510
Grote Markt e.o.	2.621	3.002			5.623	
Eikenlaan	3.474				3.474	-747
Friesestraatweg	2.093				2.093	-1.389
Westrand stad Groningen	31.290				31.290	-18.295
Haren	176		-98	98	176	
Ten Boer	1.825	288	-288		1.825	-89
Hereplein 73	4.370				4.370	-3.370
Van Swietenlaan 1-3	10.032				10.032	-8.032
Tromsingel 31-39b (Tromphuys)	3.516				3.516	-776
Radesingel 6	2.001				2.001	
Oliemuldersweg 41	94				94	
Schuitmakersstraat 17	300				300	
totaal	103.112	3.713	-1.025	98	105.898	-50.335

Boekwaarde

De boekwaarde op 31-12-2019 bedraagt 105,89 miljoen euro. Dit is een stijging ten opzichte van 31-12-2018 van 2,79 miljoen euro. De netto boekwaarde (boekwaarde minus voorziening) bedraagt 55,56 miljoen euro. De voornaamste mutaties zijn ontstaan door:

- Kosten: Voor het project het Stationsgebied Groningen zijn aan de Parkweg woningen aangekocht, voor de Grote Markt is de kelder van de voormalige V&D aangekocht, in de Roodehaan zijn gronden overgedragen.
- Opbrengsten: benodigde gronden voor het aanleggen van de tunnel Paterwoldseweg in het stationsgebied zijn overgeheveld naar het project.

Gronden bestemd voor gemeentelijke gebiedsontwikkelingen de 'warme gronden'

Gebiedsontwikkeling Suikerzijde

De commissie BBV heeft in de 'Grondbeleid in begroting en jaarstukken, 2019' een nieuwe categorie gronden opgenomen. Een categorie die in de regel aangeduid wordt met 'Warme gronden'. Onder voorwaarden mag bij de waardering van gronden die zijn verworven met het oog op gebiedsontwikkelingen, maar waarvoor nog geen grondexploitaties is vastgesteld worden uitgegaan van de toekomstige bestemming in plaats van de huidige bestemming.

De grondposities van het Suikerterrein (2009) zijn als gevolg van wijzigingen in het BBV (2016) omgezet naar materiële vaste activa (MVA). In het BBV 2016 was een overgangsbepaling getroffen, daar is voor deze grondpositie gebruik van gemaakt. Daarom heeft een waarde correctie naar huidige bestemming niet plaatsgevonden. Deze overgangsbepaling liep echter af na 31 december 2019. Hiermee werd een risico gelopen dat een forse voorziening zou moeten worden getroffen. Evenwel voldoet het Suikerterrein aan de geldende voorwaarden om onder de nieuwe categorie 'Warme gronden' te vallen. Hierover is advies ingewonnen bij Deloitte. De gronden kunnen gewaardeerd worden tegen toekomstige bestemming. De gronden zijn getaxeerd door een onafhankelijke taxateur op toekomstige bestemming. De taxatiewaarde is hoger dan de huidige boekwaarde. Derhalve hoeft geen voorziening getroffen te worden. De kosten bestaan uit een tweetal aankopen aan de Peizerweg en de Energieweg.

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde			Resultaat nemingen	Boekwaarde 31-12-2019	Verlies voorziening
	31-12-2018	Kosten	Opbrengsten			
Warme Gronden 'Suikerzijde'	39.638	2.711	0	0	42.349	
totaal	39.638	2.711	0	0	42.349	0

Niet in exploitatie te nemen gronden

De niet in exploitatie te nemen gronden zijn gronden waarvoor geen (her)ontwikkeling staat gepland. Dit is een relatief klein complex met een boekwaarde van 0,10 miljoen euro.

Erfpacht

In onderstaand overzicht wordt een verloop weergegeven van de boekwaarden van in erfpacht uitgegeven gronden, verdeeld naar gronden waarvoor een jaarlijkse canon wordt betaald en gronden waarvan de jaarlijkse canon voor een bepaalde periode is afgekocht.

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde			Resultaat- nemingen	Boekwaarde 31-12-2019	Verlies voorziening
	31-12-2018	Kosten	Opbrengsten			
Erfpacht met jaarlijkse canon	15.923		-110	96	15.909	
Erfpacht met afkoop	12.608		-54	31	12.585	
totaal	28.531	0	-164	127	28.494	0

Boekwaarde

De boekwaarde per 31 december 2019 bedraagt 28,49 miljoen euro. Vanuit de verkoop is een resultaat genomen van 0,12 miljoen euro

Verhuurde kavels

In tegenstelling tot maatschappelijk vastgoed betreft het een categorie gronden en vastgoed, die verworven zijn, om in de toekomst te ontwikkelen tot een andere bestemming. Tussentijds worden deze gronden en vastgoed voor langere tijd verhuurd of verpacht. Het beleidsmatige uitgangspunt voor deze panden is: 'het op commerciële basis beheren van al dan niet tijdelijke, bij de gemeente in eigendom zijnde, onroerende zaken, met inachtneming van de gewenste bestemmingsflexibiliteit.' Onderstaand overzicht laat het verloop zien van de boekwaarde van de verhuurde kavels verdeeld naar een 4-tal categorieën.

Verhuurde kavels

Omschrijving (Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde			Afschrijving 2019	Resultaat nemingen	Boekwaarde 31-12-2019	Verlies voorziening
	01-01-2019	Kosten	Opbrengsten				
Schoolterreinen	520					520	
Industrieterreinen	705		-181		141	665	
Diverse terreinen	2.807					2.807	
Diverse gebouwen	10.618		-214	-96		10.308	-3.565
totaal	14.650	0	-395	-96	141	14.300	-3

566

Vanuit de verkoop heeft een resultaat kunnen plaatsvinden van 0,14 miljoen euro.

Onderbouwing van het totale jaarresultaat boekjaar 2019

In onderstaand tabel wordt de opbouw van het jaarresultaat grondzaken 2019 weergegeven. Het jaarresultaat vanuit het grondbedrijf bedraagt 8,83 miljoen euro.

Resultaat reserve Grondzaken 2019 (Bedragen x1.000 euro) Soort	begroot	werkelijk	afwijking
Herziene grondexploitatie			
mutatie voorziening	0	-3.592	-3.292
POC winstneming	0	-668	-668
Afboeking Boekwaarde	1.500	1.396	-104
Reserve Grote markt		141	141
Slotcalculaties	0	-1.588	-1.588
Haren noord ontwikkeling			
Plankosten+V&T	12	131	118
Bovenwijkse VZN	-536	-511	25
GEM Haren Noord-winst inbreng	0	-465	-465
Verkopen			
Bouwrijpe Kavels	0	-525	-525
Strategische gronden	0	-98	-98
Erfpacht		-150	-150
Motie erfpacht	22	8	-14
Commerciële erfpacht		-324	-324
Verhuurde kavels	0	-141	-141
Overige verkopen	0	-214	-214
Exploitatie			
Niet te ontwikkelen gronden	71	5	-66
Erfpacht	-131	-101	31
Verhuurde kavels	76	-77	-153
Bouwrijpe Kavels	0	117	117
Strategische gronden	613	159	-454
Mutatie Voorziening Strategische gronden	0	-468	-468
Kapitaallasten. rente Bovenwijksevoorziening Meerstad	3.621	3.482	-139
Afboeking. Woonboot Schuitendiep		142	142
Diversen		39	39
totaal 2019	5.248	-3.303	-8.832

Negatief getal is voordelig resultaat

Beschikbare weerstandsvermogen in relatie tot benodigd weerstandsvermogen/risico's

In het exploiteren van (bouw)grond gaan niet alleen grote bedragen om, maar er zijn ook risico's aan verbonden. Zeker gelet op de lange looptijden, de soms relatief hoge boekwaarden, geprognosticeerde omzetten en hoge nog te maken kosten en opbrengsten moet rekening gehouden worden met een reëel bedrijfsrisico. Risico's zijn om deze reden min of meer inherent aan projecten en grondexploitatie.

Beschikbaar weerstandsvermogen

Het is daarom van belang dat er over een buffer beschikt wordt van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers te kunnen opvangen. Deze buffer bestaat uit het beschikbare gemeentelijke weerstandsvermogen. In de paragraaf 3 “Weerstandsvermogen en risicobeheersing” wordt uitgebreid ingegaan op deze materie.

Risico's en benodigd weerstandsvermogen

Onderdeel van de herziening van de grondexploitaties en de jaarrekening 2019 is het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen voor het grondbedrijf. Bij het exploiteren van (bouw)grond gaan niet alleen grote bedragen om maar zijn ook aanzienlijke risico's verbonden. Het is daarom van belang over een buffer te beschikken die van voldoende omvang is om onverwachte tegenvallers of bekende risico's op te kunnen vangen. In de aan uw raad voorgelegde nieuwe kadernota weerstandsvermogen en risicomanagement 2020 is omschreven hoe de gemeente hiermee om gaat en welke spelregels hiervoor gelden. De omvang van het benodigde weerstandsvermogen voor het grondbedrijf wordt meegenomen bij de bepaling van het totaal gemeente brede benodigde weerstandsvermogen.

Ook in de nieuwe kadernota wordt voor het bepalen van de risico's de boxenmethode gehanteerd. Wel spelen twee belangrijke wijzigingen een rol.

- Bij het bepalen van het risico bij grondexploitaties wordt rekening gehouden met verwacht voordeel bij de grondexploitatie Meerstad. De contante waarde van dit voordeel verlaagt het risico.
- Het voeren van een scenario aanpak om meer inzicht te krijgen in de bandbreedte van de risico's bij de grondexploitaties. Het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen op basis van scenario-analyses heeft nog uitwerking nodig.

De herzieningen van de grondexploitaties hebben zich in het jaar 2019 door de goede economische tijden financieel positief ontwikkeld. Hierdoor nemen boekwaarden af en tevens de afzet- en verdragingsrisico's. Dit geldt voor de gemeentelijke grondexploitaties, maar ook voor Meerstad. Voor Meerstad in het bijzonder is daarnaast sprake van een renteverlaging. Dit is de belangrijkste reden voor een stevige verbetering van de winstverwachting (van 35 naar 58 miljoen euro op Contante Waarde) die volgens de vastgestelde methodiek ingezet kan worden voor het afdekken van (een deel van) de risico's van Meerstad.

Grondexploitaties zijn gevoelig voor economische schommelingen. Daarom willen we door middel van scenario's een doorzicht maken naar de meerjarige gevoeligheden. Naar de nabije toekomst toe spelen de nieuwe grote gebiedsontwikkelingen zoals Suikerzijde, Stadshavens, Stationsomgeving en de Held III, een substantiële rol. Deze toekomstige gebiedsontwikkelingen zijn complex en soms omvangrijk. De project-specifieke risico's in deze gebiedsontwikkelingen zijn nog niet nauwkeurig te bepalen. Echter een eerste globale berekening, op basis van schattingen in investeringsbehoefte geven een bandbreedte aan benodigd weerstandsvermogen aan, tussen de 25 en 40 miljoen euro. Richting vaststelling van deze gebiedsontwikkelingen zal hierover steeds meer duidelijk worden.

Zoals reeds gesteld moet een verdere uitwerking van scenario-analyses nog gebeuren. Nu de positieve ontwikkelingen meenemen zonder daarbij al te weten wat de toekomstige gebiedsontwikkelingen qua risico's met zich meebrengt, leidt tot schommelingen in het benodigd weerstandsvermogen.

Tot die tijd kiezen we ervoor om het benodigd weerstandsvermogen te handhaven op het niveau dat in de Begroting 2020 werd gehanteerd, 80 miljoen euro.

Paragraaf 8: Lokale heffingen

Beleid lokale heffingen

Herindeling

De gemeenten Haren, Ten Boer en Groningen zijn per 1 januari 2019 opgegaan in de nieuwe gemeente Groningen. Dat is gebeurd volgens de regels uit de wet algemene regels herindeling (wet arhi). De regels uit de wet Arhi bepalen dat gemeentelijke voorschriften van de verdwijnende gemeenten (zoals de lokale heffingen) tot maximaal 2 jaar na de datum waarop de herindeling is ingegaan, geldig kunnen blijven. Uitzondering hierop is de onroerendezaakbelasting. De tarieven van deze belasting moeten vanaf het moment van de herindeling voor de gehele gemeente gelijklopend zijn.

In 2019 waren nog niet alle lokale heffingen in de gehele gemeente geharmoniseerd. Uit onderstaande toelichting komen de lokale verschillen naar voren.

Groningen

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel de publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB), de logiesbelasting en de hondenbelasting. Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

De privaatrechtelijke heffingen hebben betrekking op tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang.

In de jaarlijkse Tarievennota wordt een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de gemiddelde jaarlijkse woonlasten. De woonlasten zijn een optelling van de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een gemiddeld (meer persoons)huishouden.

Op grond van de Financiële verordening gemeente Groningen 2018 moet om de vier jaar een tarievenonderzoek plaatsvinden en wordt de kostendekkendheid van de publiek- en privaatrechtelijke tarieven doorgelicht en aan de gemeenteraad gerapporteerd. Daarbij wordt de gewenste mate van kostendekkendheid opnieuw bepaald. Het laatste tarievenonderzoek heeft plaatsgevonden in 2014. In verband met de herindeling staat het volgende tarievenonderzoek gepland voor 2020.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. Wel mogen gemeenten zelf bepalen van welke belastingen zij kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. Het kwijtscheldingsbeleid van de oude gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer loopt uiteen.

Groningen verleent kwijtschelding voor:

- Hondenbelasting (alleen voor de eerste hond en tot 60%).
- Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges (volledig).
- Afvalstoffenheffing. Mensen die vijf jaar of langer op het sociale minimum zitten, krijgen volledige kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. De andere kwijtscheldingsgerechtigden krijgen 57% van de aanslag kwijtgescholden.

Op grond van de Hareense en Ten Boerster kwijtscheldingsregeling wordt de afvalstoffenheffing van huishoudens die recht hebben op kwijtschelding niet deels maar volledig kwijtgescholden. Vanwege de relatie tussen de kwijtscheldingsregeling en afvalstoffenheffing en voor het zomerreces 2020 nog te voeren discussie over herijking van het afvalbeleid is harmonisatie van de drie geldende kwijtscheldingsregelingen voor de afvalstoffenheffing niet eerder mogelijk dan per 1 januari 2021. Bij de harmonisatie wordt de uitvoering van de motie 'tegenaan van ongelijkheid: verruiming kwijtschelding afvalstoffenheffing' (aangenomen in raadsvergadering van 22 mei 2019) betrokken. Ook voor de Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges is harmonisatie pas in 2021 mogelijk. In de voor de gehele gemeente geldende verordening hondenbelasting 2020 nemen we op dat kwijtschelding van de hondenbelasting kan worden verleend.

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven wordt ieder jaar opnieuw bepaald. De overgangperiode van maximaal twee jaar voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt niet voor de onroerendezaakbelasting (OZB). Bij deze belasting laat de wetgever gemeenten geen keuze over het moment van harmonisatie. De gemeente raad heeft dan ook op 3 april 2019 een Verordening onroerendezaakbelasting voor de gehele gemeente vastgesteld. De daarin opgenomen OZB-tarieven hebben wettelijk terugwerkende kracht tot 1 januari 2019 gekregen.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing, omdat de opbrengst niet naar de algemene middelen vloeit, maar dient ter dekking van de kosten van afvalinzameling en -verwerking. Het uitgangspunt is dat deze kosten inclusief de kosten van kwijtscheldingen volledig gedekt worden uit de opbrengst van de afvalstoffenheffing. In het Groningse deel van de nieuwe gemeente is het aantal bewoners van een woning bepalend voor de hoogte van het tarief. Er wordt gedifferentieerd naar vier categorieën, namelijk eenpersoonshuishoudens, tweepersoonshuishoudens, huishoudens van drie tot en met zeven personen en huishoudens van acht personen of meer. Hiermee wordt invulling gegeven aan het principe 'de vervuiler betaalt'.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden door een heffing verhaald. Gemeenten hebben naast de zorgplicht voor stedelijk afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht voor grondwater. De opbrengst van de rioolheffing, met als uitgangspunt 100% kostendekkendheid, is geoormerkt. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De rioolheffing kan zowel van de eigenaar (aansluitrecht) als van de gebruiker (afvoerrecht) worden geheven. In de voormalige gemeente Groningen wordt een voor iedereen gelijk aansluitrecht geheven.

Bouwleges

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. Het tarief wordt bepaald door de hoogte van de bouwkosten (aanneemsom exclusief BTW). Ook voor de bouwleges is ons beleid een kostendekkendheid van 100%. Een complicatie daarbij is dat door een wisselende omvang van de bouwprojecten de opbrengst van jaar tot jaar sterk kan fluctueren.

Parkeergelden publiekrechtelijk deel

Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Voor de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) is de doelstelling van regulering expliciet in de wet vastgelegd. In de tariefstelling mag onderscheid gemaakt worden naar parkeerduur (kort/lang), het moment waarop wordt geparkeerd (dag/avond/weekend), het gebied waar wordt geparkeerd en het type vergunning. In Groningen maken we gebruik van de toegestane differentiatiemogelijkheden. We sturen zowel met tarieven, de duur van parkeren als met de beschikbaarheid van parkeerplaatsen.

Baten en kruissubsidiëring publiekrechtelijke leges

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen, omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecavergunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

- Titel 1 Algemene dienstverlening;
- Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;
- Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen).

Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning).

Onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecavergunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten.

Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning.

Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven. Ook indien de raad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekkendheid: beperkt).

Beleid privaatrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de privaatrechtelijke tarieven.

Privaatrechtelijke tarieven

In Groningen maken we onderscheid tussen algemene tarieven die vooraf zijn bepaald en voor iedere afnemer gelden en commerciële tarieven. Bij de laatste opereert de gemeente als marktpartij in een concurrerende omgeving. Medio 2014 is de Wet Markt en Overheid in werking getreden. Op grond van deze wet moeten we voor onze producten en diensten de integrale kostprijs in rekening brengen. Daarnaast heeft de gemeente voor een aantal producten zelf een beleid voor kostendekkendheid.

Parkeergelden privaatrechtelijk

Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages en buurtstallingen. Het uitgangspunt is dat het in totaal (samen met het publiekrechtelijk deel) kostendekkend is.

Berekening lokale heffingen

Voor het berekenen van de kostendekkendheid en hoogte van de lokale heffingen maken wij gebruik van een kostenverdeelstaat. In deze kostenverdeelstaat rekenen wij directe lasten en baten, indirecte lasten en baten en de algemene interne dienstverleningskosten toe aan de verschillende lokale heffingen.

Toerekening directe lasten

De centrale activiteiten van een heffing staan op een taakveld. Riolering en Afval zijn voorbeelden van taakvelden waarvan de kosten toe te rekenen zijn aan respectievelijk de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. De taakvelden vormen de kern van de directe lasten van de kostenonderbouwing. Daarnaast moet de vraag beantwoord worden of er op andere taakvelden lasten staan die te maken hebben met de uitvoering van de taak waarvoor de heffing in rekening gebracht wordt. Is dat het geval dan moet worden bepaald in welke mate die lasten toerekenbaar zijn.

Toerekening indirecte lasten

Alle kosten voor overhead staan apart begroot op taakveld 0.4. Een deel van de overhead mag als opslag op de directe lasten meegenomen worden in de tarieven. De overhead wordt niet door belast aan de taakvelden waar de directe lasten op staan. Dit betekent dat het niet mogelijk is om uit de taakvelden alle aan de tarieven toe te rekenen kosten af te leiden. De overhead moet buiten de begroting om aan de tarieven worden toegerekend. In de Financiële verordening gemeente Groningen 2018 is de methodiek voor de toerekening van overhead opgenomen.

Enkel voor de publiekrechtelijke leges geldt dat indirecte lasten die geen enkel verband hebben met een dienst waarvoor een tarief in rekening wordt gebracht, niet verhaalbaar zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de kosten van:

- beleidsvoorbereiding;
- inspraak-, bezwaar- en beroepsprocedures;
- handhaving, toezicht en controle (behoudens de eerste controle).

Toerekening algemene interne dienstverleningskosten

Binnen de kaders van wet- en regelgeving rekenen we de toerekenbare overhead (zoals kosten van het shared service center) aan de lokale heffingen toe. Dit noemen we algemene interne dienstverleningskosten (AID). De verdeling vindt plaats op basis van de formatie per heffing.

Haren

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB). Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen in de voormalige gemeente Haren kwijtschelding voor:

- Onroerendezaakbelasting;
- Rioolheffing;
- Afvalstoffenheffing.

Onroerendezaakbelasting

De overgangperiode van maximaal twee jaar voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt niet voor de onroerendezaakbelasting (OZB). Bij deze belasting laat de wetgever gemeenten geen keuze over het moment van harmonisatie. De gemeenteraad heeft dan ook op 3 april 2019 een Verordening onroerendezaakbelasting voor de gehele gemeente vastgesteld. De daarin opgenomen OZB-tarieven hebben wettelijk terugwerkende kracht tot 1 januari 2019 gekregen.

Afvalstoffenheffing

Ons uitgangspunt voor de afvalstoffenheffing is dat wij alle kosten die gepaard gaan met het verwijderen en verwerken van afval in rekening brengen aan de gebruiker. In het Harense deel van de nieuwe gemeente wordt invulling gegeven aan het principe 'de vervuiler betaalt' door afvalstoffenheffing te heffen op basis van de aangeboden hoeveelheid afval (diftar).

Rioolheffing

Rioolheffing kan in de vorm van een aansluit- of een afvoerrecht van respectievelijk de eigenaar of van de gebruiker worden geheven. In de voormalige gemeente Haren wordt een aansluitrecht geheven waarbij een apart lager tarief geldt voor percelen met uitsluitend afvoer van regenwater. Bovendien wordt in het Harense deel van de gemeente een afvoerrecht geheven naar het aantal kubieke meters water dat vanuit een perceel wordt afgevoerd, voor zover dit uitgaat boven 1000 kubieke meters water.

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB). Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling (Kwijtscheldingsverordening gemeentelijke belastingen 2015: raad Ten Boer 26-11-2014) geeft de gemeente een deel van zijn burgers in de voormalige gemeente Ten Boer de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen kwijtschelding voor:

- Onroerendezaakbelasting;
- Afvalstoffenheffing;
- Leges gehandicaptenparkeerkaart en -parkeerplaats

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven wordt ieder jaar opnieuw bepaald.

De overgangperiode van maximaal twee jaar voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt niet voor de onroerendezaakbelasting (OZB). Bij deze belasting laat de wetgever gemeenten geen keuze over het moment van harmonisatie. De gemeenteraad heeft dan ook op 3 april 2019 een Verordening onroerendezaakbelasting voor de gehele gemeente vastgesteld. De daarin opgenomen OZB-tarieven hebben wettelijk terugwerkende kracht tot 1 januari 2019 gekregen.

Afvalstoffenheffing

Het beleid bij de afvalstoffenheffing is een 100% dekkend tarief. In de oude gemeente Ten Boer is het type afvalcontainer dat wordt gebruikt bepalend voor de hoogte van het tarief.

Rioolheffing

Rioolheffing kan in de vorm van een aansluit- of een afvoerrecht van respectievelijk de eigenaar of van de gebruiker worden geheven. In de voormalige gemeente Ten Boer wordt een aansluitrecht geheven.

Opbrengstontwikkeling lokale heffingen

In de begroting en rekening geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de *belangrijkste* belastingen, rechten en heffingen (leges). In onderstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de gerealiseerde opbrengsten in 2019 en de oorspronkelijke geraamde opbrengsten van 2019 en de actuele begroting 2019 van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer tezamen als de nieuwe gemeente Groningen.

Opbrengsten belastingen (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting 2019 (1)	Actuele begroting 2019 (2)	Opbrengsten rekening 2019 (3)	Verschil (3-2)
Onroerende zaakbelasting (OZB)	79.053	79.053	81.042	1.989
Roerende zaakbelasting (RZB)	78	78	119	41
Hondenbelasting	999	999	997	-2
Logiesbelasting (toeristenbelasting)	1.634	1.634	2.003	369
Forensenbelasting	42	42	20	-22
Precariobelasting	706	705	1.211	506
Parkeerbelasting	11.414	11.519	12.438	919

Opbrengsten rechten en heffingen (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting 2019 (1)	Actuele begroting 2019 (2)	Opbrengsten rekening 2019 (3)	Verschil (3-2)
Afvalstoffenheffing	28.962	28.929	29.151	222
Marktgeden	854	852	811	-41
Rioolheffing	19.528	19.573	19.779	206
Begrafenisrechten / Lijkbezorgingsrechten	1.677	1.677	1.419	-258
Leges Burgerzaken	2.568	2.608	2.851	243
Leges Bouwactiviteiten (omgevingsvergunning)	9.073	9.054	10.978	1.924
Leges Huisvestingswet	56	56	28	-28
Leges Instemmingsbesluit Telecomm.verordening en Graafverordening	249	248	252	4
Leges Drank & Horeca	90	88	82	-6
Leges Prostitutie	26	26	0	-26
Havengelden	152	152	174	22
Parkeergelden privaatrechtelijk	8.319	8.153	8.505	352

Hieronder worden de grotere afwijkingen ten opzichte van de actuele begroting toegelicht. Voor de rechten en heffingen wordt daarbij ingegaan op de ontwikkeling van de kostendekkendheid.

Onroerende zaakbelasting

De meeropbrengst onroerende zaakbelasting van afgerond 2 miljoen euro wordt met name verklaard doordat de economische waarde van woningen en bedrijven in de stad hoger zijn uitgevallen dan vooraf werd voorzien. Ten tijde van het opstellen van de begroting waren de taxaties van de woningen en bedrijven nog niet afgerond waardoor voor het niet-getaxeerde deel aannames zijn gemaakt. In werkelijkheid vallen de taxaties hoger uit.

Roerende zaakbelasting

De tijdelijke huisvesting van studenten in containerwoningen resulteert in een meeropbrengst van 41 duizend euro.

Logiesbelasting

In 2019 zijn de aanslagen 2018 opgelegd. In 2018 zijn er meer overnachtingen geweest dan begroot. Hierdoor ontstaat een meeropbrengst van 369 duizend euro.

Forensenbelasting

De forensenbelasting is een belasting op recreatiewoningen waar de eigenaar meer dan negentig dagen verblijft. De belasting werd voor de herindeling geheven in Haren en nu nog alleen in het Harense deel van Groningen. Van de belastingplichtigen komt ongeveer de helft uit de voormalige gemeente Groningen. Deze mensen zijn door de herindeling nu inwoners van de gemeente waar zij hun recreatiewoning hebben. Hierdoor kunnen zij in 2019 niet meer in de forensenbelasting worden betrokken.

Precariobelasting

De begroting is gebaseerd op ervaring uit het verleden, echter is het aantal precario gevallen moeilijk te voorspellen. Het wisselt van jaar tot jaar. Door de aantrekkende economie in 2019 zijn er hogere baten met name uit gebruik gemeentegrond en terrassen (506 duizend euro meer dan begroot) gerealiseerd.

Parkeerbelasting

De baten zijn 919 duizend euro hoger dan begroot. De meeropbrengst wordt vooral veroorzaakt door een sterke stijging van de inkomsten uit het straat parkeren in verband met de parkeerautomaten Card Only, de uitbreiding van betaald parkeren, tariefsverhoging en parkeerhandhaving (exclusief de inkomsten uit de gehandicaptenparkeerkaart).

Afvalstoffenheffing

De hogere baten worden enerzijds veroorzaakt door een toename van het aantal aansluitingen opgelegde heffingen. Dit als gevolg van de extra groei van het aantal nieuw opgeleverde woningen in de stad. Anderzijds door hogere opbrengsten voor grijs afval en Groente, Fruit en Tuin (GFT)-afval.

Rioolheffing

Door meer aansluitingen zijn er 206 duizend euro meer opbrengsten. Dit komt met name door een toename in het aantal gerealiseerde nieuwbouw woningen

Begrafenisrechten/lijkbezorgingsrechten

De opbrengsten uit leges begrafenisrechten zijn 258 duizend euro lager dan begroot vooral als gevolg van de dalende trend in het aantal begrafenissen.

Leges burgerzaken

Door een toename van de afgifte van het aantal documenten Burgerzaken is er ten opzichte van de actuele begroting van de Gemeente Groningen, Haren en Ten Boer 243 duizend euro meer aan opbrengsten gerealiseerd. Dit bedrag is het saldo van met name meer afgifte van reisdocumenten en rijbewijzen enerzijds en minder huwelijksleges doordat er een verschuiving is van het "duurdere stadhuis huwelijk" naar de goedkopere administratieve huwelijken aan de balie anderzijds.

Leges bouwactiviteiten

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. In de begroting is rekening gehouden met de grote bouwprojecten op basis van kengetallen (5-jaarsgemiddelde) voor de leges tot 200 duizend euro en de legesopbrengsten boven de 200 duizend euro. De werkelijke opbrengsten kunnen met een optimale prognosemethode altijd nog afwijken. Er kunnen mutaties in onderhavige projecten plaatsvinden en vertragingen optreden. Ook marktontwikkelingen kunnen het beeld sterk beïnvloeden.

Mede hierdoor bedraagt de meeropbrengst bouwleges afgerond 1,9 miljoen euro. De meeropbrengst bij kleinere bouwaanvragen (projecten < 7 miljoen euro) bedraagt 1,6 miljoen euro. De meeropbrengst bij grote bouwaanvragen (> 7 miljoen euro) met legesopbrengsten boven de 200 duizend euro bedraagt 0,3 miljoen euro.

Leges prostitutie

De exploitatievergunning prostitutie wordt niet jaarlijks verleend. Seksinrichtingen moeten iedere drie jaar een nieuw vergunning aanvragen. De opbrengsten in 2019 zijn hierdoor nihil. De opbrengsten zijn wel regulier begroot.

Parkeergelden privaatrechtelijk

De werkelijke opbrengsten (privaatrechtelijk) bedragen 8,505 miljoen euro. In de begroting is uitgegaan van 8,153 miljoen euro. Het voordeel is met name ontstaan door meer inkomsten uit de parkeergarages Damsterdiep en Boterdiep.

Kostendekkendheid lokale heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de kostendekkendheid van alle publiekrechtelijke heffingen van de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer tezamen als de nieuwe gemeente Groningen. De tabel is gesplitst naar rechten en heffingen die onder de legesverordening vallen en rechten en heffingen die onder overige verordeningen vallen. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit aangegeven. Ook indien de gemeenteraad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekkendheid: beperkt).

Kostendekkendheid heffingen publiekrechtelijk (bedragen x 1.000 euro)	Criterium kostendek-kendheid	Opbrengsten rekening 2019	Toerekening totaal kosten rekening 2019	Dekkings -percentage rekening 2019	Dekkings -percentage begroting 2019
Titel 1. Algemene dienstverlening					
I. Afgifte gerelateerd met wettelijk maximum:					
Reisdocumenten	Deels kosteloos en wet.max	1.286	1.648	78%	57%
Overige documenten/VOG		99	273	36%	41%
Inlichtingen \ afschriften BS		89	185	48%	39%
Rijbewijzen	Max. tarief	1.045	888	118%	97%
Totaal afgifte gerelateerde leges en wettelijk maximum		2.520	2.993	84%	66%
II. Afgifte gerelateerd zonder wettelijk maximum:					
Huwelijksvoltrekkingen	Deels kosteloos	168	218	77%	84%
Inlichtingen \ Afschriften GBA		165	340	49%	49%
Totaal afgifte gerelateerde leges zonder wettelijk maximum		333	557	60%	65%
Totaal afgifte gerelateerde leges		2.853	3.551	80%	66%
Naturalisaties		319	409	78%	64%
Leges Leegstandswet		8	14	59%	50%
Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening.	100%	253	284	89%	99%
Leges APV - Winkeltijdenwet		0	3	6%	25%
Leges Ligplaatsvergunning voor woonschepen		7	84	8%	14%

Leges Kansspelen		17	13	128%	206%
Leges APV - Verkeer	Beperkt	69	192	36%	62%
Leges Makelaarsfaxen		3	8	41%	95%
Leges Gehandicapten parkeerkaart		52	188	28%	33%
Totaal Algemene dienstverlening		3.582	4.746	75%	66%
Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning					
Omgevingsvergunning					
Leges Bouwactiviteiten		10.995	9.321	118%	91%
Leges Aanlegactiviteiten		8	5	163%	146%
Leges In gebruik nemen of gebruiken bouwwerken irt brandveiligheid		32	23	140%	93%
Leges Handelsreclame		3	8	35%	56%
Leges vellen van de houtopstand		106	165	64%	94%
Totaal leges omgevingsvergunning	100%	11.143	9.522	117%	91%
Totaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning		11.143	9.522	117%	91%
Totaal Titel 1 en Titel 2		14.725	14.268	103%	83%

Kostendeckendheid heffingen publiekrechtelijk (bedragen x 1.000 euro)	Criterium kostendeckendheid	Opbrengsten rekening 2019	Toerekening totaal kosten rekening 2019	Dekkings -percentage rekening 2019	Dekkings -percentage begroting 2019
---	-----------------------------	---------------------------	---	------------------------------------	-------------------------------------

Titel 3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn					
Hoofdstuk 1 Horeca					
Leges APV - Drank en Horeca		82	211	39%	37%
Leges Terrasvergunning		26	14	190%	89%
Hoofdstuk 3 Prostitutie					
Leges APV - Prostitutie		0	16	3%	105%
Hoofdstuk 2 Organiseren evenementen					
Leges Evenementen inclusief diversen muziekvergunningen	Beperkt	149	771	19%	17%
Hoofdstuk 4 Huisvestingswet 2014					
Leges Splitsingsvergunning		13	14	88%	99%
Leges Huisvestingswet		28	101	27%	60%
Hoofdstuk 8 Geluidshinder					
Leges Geluidshinder		-	1	0%	38%
Totaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn		298	1.127	26%	29%
Totaal Legesverordening		15.023	15.395	98%	79%
Overige verordeningen:					
Afvalstoffenheffing	100%	29.275	29.275	100%	100%

Reinigingsrechten	100%	18	18	100%	100%
Marktgeden	100%	816	898	91%	97%
Rioolheffing	100%	19.798	19.798	100%	100%
Havengelden	100%	174	158	110%	100%
Begrafenisrechten / Lijkbezorgingsrechten	100%	1.423	1.558	91%	88%
Precariobelasting		1.211	709	171%	100%
Totaal overige verordeningen		52.715	52.413	101%	100%
Totaal publiekrechtelijk		67.737	67.809	100%	95%

Voor algemeen beleid van de leges zie paragraaf [8.2.1 Beleid lokale heffingen](#)

De leges uit de legesverordening hebben in 2019 totaal een kostendekkendheid van 98%. Ten opzichte van de begroting 2019 is de kostendekkendheid 2019 met 19% toegenomen. Binnen de clusters van de legesverordening komt één cluster boven de 100% kostendekkendheid, cluster omgevingsvergunning. Echter de tarieven van de leges omgevingsvergunning zijn nog niet geharmoniseerd. De voormalige gemeenten Haren en Ten Boer hebben op begrotingsbasis een dekkingspercentage van respectievelijk 37% en 55%. Verder is de kostendekkendheid van het cluster overige verordeningen 101%. Dit cluster is inclusief precariobelasting.

De kostendekkendheid totaal publiekrechtelijk bedraagt 100%. Dit is 5% hoger dan begroot.

Leges kansspelen

Door een wettelijk vastgesteld tarief voor het heffen van leges en door dat het aanvragen van een nieuwe vergunning niet jaarlijks gebeurt, zijn de leges kansspelen in 2019 meer dan kostendekkend.

Leges APV Verkeer

De werkelijke opbrengst (69 duizend euro) is 11 duizend euro lager dan begroot. De kostendekkendheid op realisatiebasis is 36%, begroot 62%. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door minder afgegeven vergunningen in verband met ontheffing artikel 87 RVV en anderzijds door de hogere kosten van tijdelijke maatregelen met betrekking tot evenementen en festiviteiten.

Leges makelaars-faxen

In 2014 is besloten om leges te heffen voor het opvragen van gegevens door makelaars voor het opstellen van taxatierapporten. De inkomsten zijn ten opzichte van begroot met 5 duizend euro afgenomen. Dit kan worden verklaard door volume effecten. Makelaars vragen gegevens steeds vaker zelf op via internet. De totale kostendekkendheid komt uit op 41%.

Leges gehandicaptenparkeerkaart

De leges zijn niet kostendekkend voor alle kosten die de Gemeente Groningen maakt, maar zijn een tegemoetkoming in die kosten. Verder zijn door een afname van het aantal verleende vergunningen ten opzichte van begroot 17 duizend euro minder aan leges gerealiseerd. Het dekkingspercentage bedraagt in 2019 op realisatiebasis 28%.

Leges bouwactiviteiten

Door de huidige economische omstandigheden zijn in 2019 meer legesinkomsten uit bouwactiviteiten gerealiseerd dan begroot. Ten opzichte van de actuele begroting 2019 bedraagt de meeropbrengst 1,9 miljoen euro. Het dekkingspercentage bedraagt op realisatiebasis 118%. De leges bouwactiviteiten beïnvloedt in grote mate de kostendekkendheid van het onderdeel leges omgevingsvergunning. Echter de tarieven van de leges omgevingsvergunning zijn nog niet geharmoniseerd. De voormalige gemeenten Haren en Ten Boer hebben op begrotingsbasis een dekkingspercentage van respectievelijk 37% en 55%.

Leges vellen van de houtopstand

In 2014 is besloten om leges te gaan heffen voor aanvragen omgevingsvergunningen voor het vellen van een houtopstand. De gerealiseerde inkomsten leges 2019 zijn 106 duizend euro. Ten opzichte van de begroting zijn de inkomsten met 26 duizend euro afgenomen. Dit kan door volume effecten worden verklaard.

Het dekkingspercentage bedraagt op realisatiebasis 64%, begroot was 94%.

Leges APV Prostitutie

De exploitatievergunning prostitutie wordt niet jaarlijks verleend. Seksinrichtingen moeten iedere drie jaar een nieuw vergunning aanvragen. De gerealiseerde opbrengsten in 2019 zijn hierdoor nihil. De opbrengsten zijn wel regulier begroot. De lasten voor het afhandelen van de binnengekomen aanvragen zijn navenant lager uitgevallen. Het dekkingspercentage bedraagt op realisatiebasis 3%.

Afvalstoffenheffing

Aan de batenzijde van het product Afvalstoffenheffing hebben we een voordeel van 364 duizend euro. Enerzijds zien we hogere opbrengsten uit opgelegde heffingen ter hoogte van 54 duizend. De belangrijkste oorzaak hiervoor is de toename van het aantal aansluitingen. Dit als gevolg van de extra groei van het aantal nieuw opgeleverde woningen in de stad. Daarnaast zijn er hogere opbrengsten uit directe afvalstromen grijs- en GFT-afval en diverse overige kleinere afwijkingen aan de batenzijde (voordeel 310 duizend euro).

De hogere lasten van 364 duizend euro worden vooral verklaard door hogere kwijtscheldingslasten en projectkosten Harmonisering Afvalstoffenheffing. Op basis van informatie verstrekt door het Noordelijk Belastingkantoor is gebleken dat het totale kwijtscheldingsbedrag in 2019, 2,7 miljoen euro was. Dit zorgt voor hogere lasten van 328 duizend euro. In verband met de aanstaande herijking van het afvalbeleid is in 2019 een project Harmonisering Afvalstoffenheffing opgericht. De inzet van middelen voor dit project leidt in 2019 tot hogere lasten (153 duizend euro). In de begroting hadden we deze kosten niet verwerkt. Diverse kleinere afwijkingen tellen aan de lastenzijde op tot een voordeel van 15 duizend euro.

Tot slot is de kostendekkendheid op realisatiebasis 99,7%. Om tot een 100% kostendekkende afvalstoffenheffing te komen wordt het negatieve resultaat van 102 duizend euro aan de voorziening Afvalstoffenheffing onttrokken.

Rioolheffing

Door meer aansluitingen zijn er 206 duizend euro meer opbrengsten uit rioolheffing en 10 duizend euro uit overige opbrengsten gerealiseerd dan begroot. Dit komt met name door een toename in het aantal gerealiseerde nieuwbouw woningen

Verder zijn er lagere lasten. Hetgeen voor een groot deel wordt veroorzaakt door baggerprojecten deze niet in 2019 zijn gerealiseerd vanwege de PFAS-problematiek (635 duizend euro). En een klein voordeel op overige reguliere uitvoeringsbudgetten (135 duizend euro).

Tot slot is de kostendekkendheid op realisatiebasis 105,2%. Om tot een 100% kostendekkende rioolheffing te komen wordt het positieve resultaat van 986 duizend euro aan de voorziening Rioolheffing groot onderhoud gedoteerd.

Begrafenisrechten/lijkbezorgingsrechten

Als gevolg van de dalende trend in het aantal begrafenissen zijn minder leges gerealiseerd dan begroot. De kosten met betrekking tot de werkzaamheden, zoals onderhoud ten behoeve van de leges uit begrafenisrechten zijn navenant lager uitgevallen. Het dekkingspercentage 2019 bedraagt op realisatiebasis 91%. Begroot 88%.

Toegerekende overhead heffingen

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces. Overhead bestaat uit:

- Leidinggevend primair proces;
- Managementondersteuning primair proces;
- Personeel en Organisatie;
- Inkoop;
- Juridische zaken (uitgezonderd primaire taken als vergunningverlening);
- Financiën, toezicht en controle gericht op de (eigen) gemeentelijke organisatie;
- Informatievoorziening en automatisering (ICT);
- Communicatie;
- Facilitaire zaken en Huisvesting;
- DIV.

De totale kosten overhead staan vermeld in programma 14. De toerekening aan de tarieven gebeurt op basis van de personeelsinzet van het primair proces.

Rechten en heffingen publiekrechtelijk (bedragen x 1.000 euro)	Toegerekende overhead 2019
Reisdocumenten	383
Overige documenten/VOG	71
Inlichtingen\afschriften BS	78
Rijbewijzen	166
Huwelijksvoltrekkingen	66
Inlichtingen \ Afschriften GBA	74
Naturalisaties	61
Leges Leegstandswet	5
Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening.	86
Leges APV - Winkeltijdenwet	1
Leges Ligplaatsvergunning voor woonschepen	23
Leges Kansspelen	5
Leges APV - Verkeer	53
Leges Gehandicapten parkeerkaart	81
Leges Makelaarsfaxen	3
Leges Bouwactiviteiten	2.991
Leges Aanlegactiviteiten	2
Leges Handelsreclame	3
Leges In gebruik nemen of gebruiken bouwwerken in relatie tot brandveiligheid	8
Leges vellen van de houtopstand	54
Leges APV - Drank en Horeca	84
Leges Terrasvergunning	5
Leges APV - Prostitutie	9
Leges Evenementen inclusief diversen muziekvergunningen	247
Leges Splitsingsvergunning	5
Leges Huisvestingswet	28
Leges Geluidshinder	1

Afvalstoffenheffing	2.635
Marktgeden	195
Rioolheffing	1.115
Havengelden	40
Begrafenisrechten / Lijkbezorgingsrechten	293

Kostendekkendheid privaatrechtelijke heffingen

Het uitgangspunt van de gemeente is dat de privaatrechtelijke tarieven minimaal kostendekkend zijn. Voor een aantal tarieven geldt echter dat toegankelijkheid van voorzieningen en marktwerking ertoe kunnen leiden dat een lager dan kostendekkend tarief wordt gehanteerd. Het gaat hierbij om tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang. De wet Markt en Overheid staat in deze gevallen een lager dan kostendekkend tarief toe. De kostendekkendheid van de verschillende privaatrechtelijke heffingen wordt in het volgende overzicht weergegeven:

Soort heffing (privaatrechtelijk)	Opbrengsten rekening 2019	Toerekening totaal kosten rekening 2019	Dekkingspercentage rekening 2019	Dekkingspercentage begroting 2019	Dekkingspercentage rekening 2018
Stadsbeheer - privaatrechtelijke tarieven	11.327	11.575	98%	101%	105%
Kermissen	222	158	140%	147%	164%
Stadsschouwburg/Oosterpoort					
Zakelijke tarieven	816	922	88%	94%	105%
Culturele tarieven	4.884	7.024	70%	51%	65%
Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges					
Totaal lasten incl. kapitaallasten	8.808	24.093	37%	40%	27%
Totaal lasten excl. kapitaallasten	8.808	19.151	46%	48%	33%
<i>Samenstelling sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges excl. kapitaallasten:</i>					
Sporthallen	1.533	2.850	54%	68%	38%
Sportparken	3.384	5.398	63%	44%	35%
Gymlokalen	761	1.906	40%	39%	25%
Zwembaden	2.040	6.819	30%	41%	35%
IJsbanen	1.091	2.178	50%	57%	30%
Parkeergelden privaatrechtelijk	8.673	8.778	99%	98%	96%

Stadsbeheer privaatrechtelijke heffingen

Betreft de gerealiseerde kosten en opbrengsten 2019 van commerciële straatreiniging, bedrijfsafval, onderhoud en reparaties derden, verkoop brandstof en leasen. Het dekkingspercentage 2019 voor deze heffingen is op realisatiebasis 98%, dit is 3% lager dan begroot. Deze afwijking wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door commerciële straatreiniging en bedrijfsafval. Voor het product commerciële straatreiniging hebben we minder opbrengsten gerealiseerd doordat de hoeveelheid contracten is afgenomen.

En voor bedrijfsafval zijn diverse oorzaken te benoemen, zoals: hogere lasten vooral bij Klein Gevaarlijk Afval, extra inzet personeel en externe deskundigheid herinrichting van het Bedrijfsbureau Stadsbeheer, hogere opbrengste n bij met name de producten Kantoor, Winkel en Diensten en Klein Gevaarlijk Afval (het verleden heeft aangetoond dat deze hogere opbrengsten een causale relatie hebben met de aantrekkende economie) en lagere opbrengsten bij Sloop-en bouwafval (de lagere baten bij Sloop-en bouwafval zijn te herleiden naar de stikstofproblematiek).

Stadsschouwborg/Oosterpoort

Bij de prijsstelling van de tarieven voor de Stadsschouwborg en Oosterpoort wordt onderscheid gemaakt in zakelijke tarieven (die marktconform zijn) en culturele tarieven (gedeeltelijk kostendekkend). De zakelijke tarieven gelden voor de 'bedrijfsmatige' activiteiten, zoals de horeca en vergaderarrangementen. Hieraan ligt ten grondslag dat de Oosterpoort en de Stadsschouwborg marktconform moet werken, dit onder meer ter voorkoming van concurrentievervalsing met andere aanbieders in Groningen. In de begroting gaan wij voor de zakelijke tarieven uit van volledige Kostendekkendheid. Voor de culturele tarieven wordt een prijstabel gehanteerd. Deze prijstabel geeft per cultuursoort een bandbreedte voor de prijsstelling en daarmee de onderhandelingsruimte voor de programmeurs. De uiteindelijke entreprijs van een kaartje is maatwerk per voorstelling.

Sportaccommodaties, zwembaden en Kardinges

Sinds 1 januari 2019 kunnen gemeenten, sportverenigingen en sportstichtingen de btw die hen in rekening wordt gebracht voor investeringen in sport niet meer in aftrek brengen. Om de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen te stimuleren, kunnen gemeenten sinds die datum gebruikmaken van de *Regeling specifieke uitkering stimulering sport (SPUK)*. In 2019 is minder SPUK uitkering ontvangen dan begroot. Daarnaast is er een lagere kostendekkendheid door lagere baten en hogere lasten door meer personeel en afschrijvingen. Het planmatig onderhoud bij sporthallen is in de begroting gebaseerd op een 10 jaren gemiddelde. De realisatie in 2019, als ook het planmatig onderhoud, is hoger geweest dan begroot. Verder was er in 2019 een vrijval in de voorziening Haren. Deze vrijval is in een reserve gestort maar beïnvloed de kostendekkendheid positief.

Lokale lastendruk

Om een beeld te geven van de lokale lastendruk in vergelijking met andere grote gemeenten in Nederland maken we gebruik van gegevens uit de publicatie 'Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2019' van de stichting COELO. In het overzicht zijn de woonlasten (de som van OZB-eigenaar, rioolheffing en afvalstoffenheffing) 2019 voor een meerpersoonshuishouden in een woning met gemiddelde waarde van de gemeente Groningen afgezet tegen die van de andere gemeenten. Gezien de tarieven riool- en afvalstoffenheffing in 2019 niet zijn geharmoniseerd, zijn de woonlasten van de Gemeente Groningen niet in het overzicht opgenomen. Op dit moment gelden nog drie verschillende belastingregimes naast elkaar (oud Groningen, Haren, Ten Boer). Voor het harmoniseren van de belastingverordeningen geldt een overgangperiode van maximaal twee jaar. In 2018 stond oud Gemeente Groningen op de elfde plaats en in 2019 op de negende plaats. Begin 2020 publiceert het COELO het overzicht woonlasten 2020.

Gemeente (Overzicht Coelo 2019)	OZB-Eigenaar	Afval stoffen heffing	Riool heffing	Woon lasten
Delft	276,42	353,66	219,98	850,06
Zaanstad	266,82	286,09	284,41	837,32
Haarlemmeer	284,81	319,80	231,28	835,89
Haarlem	288,59	383,40	156,98	828,97
Leiden	366,02	313,20	141,12	820,34
Sittard-Geleen	370,41	268,40	172,70	811,51
Enschede	291,80	271,30	244,80	807,90

Almere	297,59	352,08	154,45	804,12
Lelystad	331,30	289,30	165,40	786,00
Westland	308,55	226,08	236,48	771,11
Emmen	309,73	290,28	167,24	767,25
Arnhem	348,21	245,16	170,11	763,48
Maastricht	258,20	311,23	190,06	759,49
Venlo	391,67	210,75	156,02	758,44
Helmond	343,21	203,40	210,00	756,61
Alphen aan den Rijn	269,15	255,00	230,16	754,31
Breda	229,82	307,08	217,08	753,98
Zoetermeer	366,24	280,12	107,38	753,74
Amersfoort	354,57	259,92	128,78	743,26
Rotterdam	185,30	348,80	207,80	741,90
Nijmegen	542,93	37,49	156,18	736,60
Utrecht	250,33	266,00	214,49	730,82
Deventer	304,39	253,89	172,20	730,48
Middelburg	236,28	284,11	196,14	716,53
Apeldoorn	322,85	249,04	138,92	710,81
Oss	296,38	241,80	168,48	706,66
Leeuwarden	223,97	293,19	174,37	691,53
Dordrecht	218,47	282,72	186,94	688,13
Ede	290,67	239,79	154,68	685,15
Assen	307,08	200,74	173,58	681,40
Eindhoven	307,52	225,49	144,00	677,01
Zwolle	289,40	277,00	105,86	672,26
Amsterdam	146,09	368,00	131,12	645,21
Tilburg	205,48	273,76	118,58	597,82
Alkmaar	186,82	269,80	138,56	595,18
's-Hertogenbosch	238,24	221,28	130,44	589,96
's-Gravenhage	130,75	288,12	144,10	562,97
Groningen	314,50	333,36	151,00	798,86

Paragraaf 9: Bedrijfsvoering

Naar één integraal werkende organisatie: Stand van zaken

We hebben afgelopen jaren ingezet op het behalen van de doelen en ambities voor de organisatie ontwikkeling en bedrijfsvoering zoals verwoord in de begroting 2019. Deze waren gericht op de volgende principes;

- Eén integraal werkende organisatie,
- Dienstbaar aan en samenwerkend met inwoners, ondernemers en instellingen;
- Gebruik maken van ICT en technologische innovatie;
- Vernieuwen van werkwijzen, geven van ruimte en/of vermindering van regels;
- Verhogen van mobiliteit, ontwikkeling van medewerkers en diversiteit van onze organisatie.

Met de komst van een nieuw college en door de huidige financiële positie heeft een verschuiving van de focus in de bedrijfsvoering plaatsgevonden naar de volgende thema's;

- Samenwerken; hét uitgangspunt om onze opgaven zowel intern als extern te verwezenlijken;
- Efficient werken; we passen ons aan de veranderende vraag van burgers, decentralisatie van taken en technologische ontwikkelingen, rekeninghoudend met minder geld en middelen;
- HR agenda; we zorgen voor een divers samengesteld personeelsbestand en hanteren de uitgangspunten vertrouwen en verantwoordelijkheid.

Deze thema's vloeien voort uit het huidige coalitieakkoord. Binnen de deze thema's zijn de eerder genoemde principes nog steeds terug te vinden.

Beleidsvoornemens 2019

Samenwerken

Gemeentelijke herindeling

Op 1 januari 2019 heeft de gemeentelijke herindeling plaatsgevonden. Om de voortgang van dit proces te bewaken en de verdere uitvoering in goede banen te leiden, is in april 2019 een werkgroep gestart die op het proces stuurt. Hierbij is het uitgangspunt dat de lijnorganisatie verantwoordelijk is voor het realiseren van te harmoniseren onderdelen. In 2019 is 30% van de opgaven geharmoniseerd, deze verschillen van omvang. Enkele afgeronde opgaven zijn; de verordening maatschappelijke ondersteuning (WMO), armoede en minimabeleid, ambtsinstructie leerplichtambtenaar een groot deel van de algemene subsidie verordening.

Opgave gericht werken

Opgave gericht werken is een actueel thema dat invloed heeft op de manier van werken door, met en binnen onze organisatie. De Tijdelijke Ondernemingsraad is in deze werkwijze meegenomen. Vervolgens is een workshop voor medewerkers gegeven en is een leernetwerk gestart. De eerste strategische beraden rondom opgaven zijn eveneens gerealiseerd. Langzamerhand ontstaan de contouren rondom opgave gericht werken.

Gebiedsgericht werken

De gebieden Haren en Ten Boer hebben na de herindeling extra aandacht gekregen en zijn er eveneens gebiedsteams gestart. Deze gebiedsteams hebben een agenderende én signalerende rol in de dorpen. Net als in de andere gebieden werken we ook hier met nieuwsbrieven. De informatievoorziening in de basismonitor is uitgebreid met de wijkcompassen van de gebieden Haren en Ten Boer. In paragraaf 1. Integraal gebiedsgericht werken wordt dieper op dit onderwerp ingegaan.

Democratisch vakmanschap

Samen met de vier grootste gemeenten van Nederland, BZK en VNG heeft gemeente Groningen de 'Leergang democratisch vakmanschap' ontwikkeld. Door deze nieuwe leergang worden ambtenaren toegerust in het omgaan met democratische dilemma's en het vormgeven van participatie. Via een train-de-trainer aanpak wordt de opgedane kennis weer doorgegeven aan de volgende groep deelnemers binnen de gemeenten.

Daarnaast zijn we gestart met een Prototype Participatiewerkboek c.q. Toolbox Participatie. Dit Groninger Participatiewerkboek is een handvat om initiatiefnemers of ontwikkelaars te helpen een zorgvuldig participatieproces te organiseren in het kader van de nieuwe Omgevingswet.

Organisatie ontwikkeling

Afgelopen jaar is een rapport opgesteld over het verloop van het verandertraject één Groningen, één organisatie' wat in 2103 is ingezet en hoe de destijds geformuleerde ambities en opgaven van 2013 zijn geïmplementeerd. Voor het herijken van de visie en missie van de gemeente Groningen wordt gebruik gemaakt van dit rapport.

In december is het Werkwijze- en Organisatiebesluit vastgesteld onder voorbehoud van advies van de Ondernemingsraad. De richting voor dit Werkwijze- en Organisatiebesluit is uitgezet op basis van het boven genoemde rapport, het huidige coalitieakkoord, de wensen van het college en de 100-dagen bevindingen van de interim gemeentesecretaris. Actualisatie van het Werkwijze- en Organisatiebesluit draagt bij aan:

- Meer concernsturing;
- Werken als één gemeente, één organisatie;
- Een meer wendbare en flexibele organisatie;
- Een vereenvoudigde medezeggenschap.

De Tijdelijke Ondernemingsraad en de OR iederz zijn beide in een aparte informatiesessie geïnformeerd over het rapport "Onderzoek organisatieontwikkeling gemeente Groningen" en over het Werkwijze- en organisatiebesluit 2020. De gemeentesecretaris ad interim heeft met beide OR-en gesproken over de consequenties van de voorgenomen wijzigingen en de wens tot een vereenvoudiging van de medezeggenschapsstructuur.

Efficiënter werken

Bezuinigingen

De gemeente Groningen kent een begroting van rond de 1 miljard euro, waarvan ongeveer 250 miljoen euro beïnvloedbare ruimte is. De gemeente Groningen bezuinigt al flink sinds 2010. Veel van de bezuinigingsmogelijkheden zijn de afgelopen jaren al uitgevoerd. Door ontwikkelingen in het sociaal domein kregen we bovendien te maken met oplopende tekorten en de uitputting van onze reserves. Daarnaast hebben we te maken met een Rijksoverheid die door onderbesteding 'geld op de plank' laat liggen, wat negatieve gevolgen heeft voor onze inkomsten uit het gemeentefonds.

Het afgelopen jaar heeft hierdoor in het teken gestaan van het vormgeven van de bezuinigingsplannen en -opgaven. In het najaar heeft het college een pakket aan maatregelen voorgesteld die onze gemeente de komende jaren financieel gezond moeten houden. Er is een bezuinigingsmonitor ontwikkeld waarmee de realisatie van gestelde bezuinigingsopgaven gevolgd wordt. Over de voortgang wordt de raad bij de reguliere voortgangsrapportage geïnformeerd.

Verbeterprogramma financieel administratieve beheersing

In 2018 is een meerjarig verbeterprogramma wat loopt tot medio zomer 2020 gestart om een aantal structurele verbeteringen door te voeren in onze financiële beheersing. De realisatie van dit programma verloopt conform planning en een groot deel van de maatregelen is inmiddels gerealiseerd. Een aantal belangrijke resultaten zijn:

herijking van de verantwoordelijkheden in de Planning & Control cyclus, verbeterde sturing op samenwerking via gezamenlijke opgaven en verbeterde financiële managementinformatie.

Visie op Control

De Visie op Control is in de zomer van 2019 vastgesteld. In deze visie is control als volgt uitgelegd: “De goede dingen doen en de dingen goed doen!”. Een belangrijke component in deze visie is de implementatie van de “Three lines of defence” dat ons een houvast geeft om op drie niveaus vast te leggen wie welke taken en verantwoordelijkheden heeft in onze werkprocessen. Na de zomer is de implementatie gestart. Via workshops is de visie met verschillende directies besproken. Medio 2020 moet voor alle betrokkenen duidelijk zijn wie welke rol heeft in het werken conform de visie. Hiermee wordt de doelstelling gerealiseerd dat de eerste lijn beter in control komt en grip krijgt op het realiseren van haar doelstellingen in het primaire proces.

Zaakgericht werken

Op het moment van schrijven kunnen ruim 120 van onze diensten en producten digitaal worden aangevraagd en verwerkt. Dit is ruim 75% van de diensten en producten die uiteindelijk zaakgericht en digitaal worden aangeboden. Doordat we nu beter inzicht hebben in de behandeling van klantvragen worden onze inwoners accurater geholpen. In 2019 zijn vooral de aanvraag van maatschappelijke ondersteuning, vergunningen, de griffie en juridische processen zoals het WOB verzoek, zaakgericht gemaakt.

Omgevingswet

Voor de omgevingswet is 2019 het jaar geweest waarin een groot aantal trajecten en pilots zijn opgestart, namelijk:

- Het implementeren van de omgevingsvisie;
- Het participatie-traject waarbij de eerste (thematische) gesprekken met bewoners en organisaties in de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer zijn gevoerd;
- De trajecten voor het maken van het omgevingsplan voor de gebieden Woldwijk (in Ten Boer) en Paddepoel / Selwerd / Tuinwijk waarvan de eerste sessies met betrokken partners en bewonersgroepen zijn geweest;
- Het aanpassen van de werkprocessen rond het maken van bestemmingsplannen bij projecten. Hierbij is het kostenaspect een belangrijk onderdeel;
- Pilots in het ruimtelijk domein ten aanzien van monitoring & evaluatie / datagericht werken;
- Pilot voor het maken van toepasbare regels voor met name de vergunningplicht, in samenwerking met (bestemmingsplan)juristen en medewerkers van de afdeling VTH.

Daarnaast zijn in het werkproces van vergunningverlening de eerste veranderingen geïmplementeerd. De invoering van 3 dienstverleningsformules (snel & digitaal, helder & meervoudig en uniek & flexibel) en de omgevingstafel voor het integraal vooroverleg zijn hierbij het meest concreet. Met deze veranderingen zijn rollen, gedrag en ICT in één beweging aangepakt. Dit alles om onze dienstverlening richting onze burgers en ondernemers te verbeteren en om aan de kortere doorlooptermijnen die de Omgevingswet straks gaat opleggen te kunnen voldoen. Ook is de vergunningverlenings-software voor de invoering van de Omgevingswet aangeschaft.

ICT en technologische innovatie

In 2019 zijn forse stappen gezet om de ICT dienstverlening door onze outsourcingpartner Fujitsu uit te laten voeren. Onze voormalige medewerkers ICT zijn vrijwel allemaal op een andere plek binnen of buiten de gemeente ingezet en de dienstverlening is door medewerkers van Fujitsu overgenomen. In het tweede kwartaal 2019 zijn we gestart met het transformatieprogramma waarmee we een vernieuwingsslag van de ICT infrastructuur bewerkstelligen. Dit vraagt meer energie dan verwacht van de gemeentelijke organisatie en leidt in een aantal gevallen ook tot verstoringen van de ICT dienstverlening, hetgeen ook maakt dat we minder aandacht dan

voorzien hebben kunnen besteden aan de verdere standaardisatie van software. Vanuit onze regie functie is veel energie en tijd nodig om het outsourcingcontract en de gemaakte afspraken goed te laten landen binnen de organisatie. Door de vertraging in de uitvoering van het outsourcingprogramma zelf en vertraging in de snelheid van rationalisatie en standaardisatie is een deel van het gereserveerde geld niet uitgegeven. Omdat de outsourcing een meerjarig programma is en de kosten zeker gemaakt gaan worden is het geld van 2019 meegenomen naar 2020.

CBS Urban Data center

Het CBS UDC is een samenwerking op locatie van de gemeente Groningen en het CBS. Door de samenwerking beschikken we over een breed scala aan data over Groningen en de regio. Door het samenvoegen van CBS-data en data van de gemeente wordt nauw samengewerkt om meer en gedetailleerdere informatie te krijgen.

Onder andere zijn de volgende projecten met het samenvoegen van data uitgevoerd;

- Het gebruik van WMO-voorzieningen naar achtergrondkenmerken zoals inkomen vanwege de invoering van het WMO Abonnementstarief;
- Monitor Statushouders waarbij gekeken is naar de huishoudenssituatie, sociaaleconomische positie, onderwijsdeelname, inkomen, jeugdzorg, criminaliteit en inburgering;
- In kaart brengen van verhuisbewegingen in een interactieve kaart en tevens de verplaatsingen (modal split).

Datawarehouse

Ook in 2019 is verder gewerkt aan de uitbreiding van het Datawarehouse, oftewel het 'gegevenspakhuis' van de gemeente Groningen. Deze dataopslag wordt in toenemende mate gebruikt voor statistieken, stuurinformatie en kwantitatief onderzoek binnen de gemeente. Het speelt daarmee een belangrijke rol in de ambities om waar mogelijk en gewenst meer data gedreven te werken. Het 'pakhuis' wordt dagelijkse aangevuld met gegevens uit de belangrijkste applicaties die binnen de verschillende directies worden gebruikt. Zo is in 2019 gewerkt aan het toevoegen van data over bezoekersaantallen van de sportaccommodaties, de parkeerdruk, vergunningen en handhaving, werken inkomen en uiteraard de (jeugd)zorg. Daarmee is het 'pakhuis' weer completer geworden, maar nog niet af. Tegelijkertijd zien we dat met het toenemende gebruik van data, meer eisen worden gesteld aan tijdigheid en beschikbaarheid van die data in het 'pakhuis'.

Promotieonderzoek, Datasience en Data-ethiek

Bij de volgende projecten is DataScience toegepast:

- Fraudedetectie bijstandsuitkering (ter ondersteuning van het handhaving proces);
- Efficiënter, foutieve BRP-registraties opsporen (ter verbetering van de kwaliteit van het BRP).

Verder werkt de gemeente Groningen aan een Normenkader Datagebruik en participeren we in een landelijk project Eerlijke Algoritmes (onderdeel van het programma AI met Impact) in samenwerking met de gemeente Amsterdam, het CBS, de VNG en Code for NL. Ook hebben we deelgenomen aan de dialoogtafel Behoorlijk datagebruik in de openbare ruimte met als doel: kaders te stellen waarbinnen het gesprek - hoe verantwoord gebruik van data in de openbare ruimte te realiseren - kan plaatsvinden.

Basismonitor

Het afgelopen jaar is gewerkt aan de doorontwikkeling van de Basismonitor (<https://basismonitor-groningen.nl>). De Basismonitor is bedoeld om vanuit één toegankelijk digitaal punt beleidsrelevante gegevens van de gemeente Groningen beschikbaar te stellen. Tevens is er veel informatie over wijken, buurten en dorpen te vinden. De gemeente is ingedeeld in 49 analysegebieden bestaande uit (combinaties van) buurten, wijken of dorpen. Elk van deze gebieden heeft een eigen kompas. Dit geeft in één oogopslag een beeld van de relatieve stand en ontwikkeling van het gebied ten opzichte van het gemeentelijke gemiddelde op diverse beleidsrelevante thema's.

Inwonerspanel Groningen Gehoord

Vanwege de herindeling is naam van ons inwonerspanel (Stadspanel) niet meer passend en is voor de nieuwe naam Groningen Gehoord gekozen. Het inwonerspanel Groningen Gehoord telt 9500 leden. Daarnaast is er een Veiligheidspanel, Burgerschouwpanel en een Jongerenpanel.

Informatieveiligheid

Op gebied van informatieveiligheid zijn de belangrijkste resultaten:

- De vaststelling van de geactualiseerde versie van het informatiebeveiligingsbeleid;
- Een effectieve bewustwordingscampagne ('Zet jezelf op scherp!') die geleid heeft tot een sterke toename van het aantal gemelde incidenten en te onderzoeken datalekken;
- De periodieke controles op de toegangsrechten van medewerkers voor een vijftigtal applicaties die sinds dit jaar worden uitgevoerd door de proceseigenaren;
- De conform verplichting uitgevoerde ENSIA-verantwoording over 2018;
- De tijdige afronding van de zelfevaluatiefase van ENSIA voor de verantwoording over 2019;
- Daarvoor is tevens een volledige pre-audit uitgevoerd op alle zelfevaluatievragenlijsten van ENSIA.

Prestatie indicator(en)	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019	Landelijk gemiddeld 2018
Aantal jaarlijks intern geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	13	40	Rapportage achteraf	159	
Percentage melden (mogelijke) datalekken binnen 72 uur	-	100%	100%	100%	

Transitie DIV

In 2019 zijn we gestart met de uitvoering van het programma Transitie DIV. Hiermee werken we aan een betere kwaliteit van het gemeentelijk informatiebeheer (dossier- en archiefvorming). Medio juli 2019 is de structuurwijziging (reorganisatie) van de afdelingen DIV afgerond. Daarnaast waren belangrijke resultaten:

- Start met ontwikkeling van medewerkers (mens, processen, samenwerking);
- Kwaliteitssysteem informatiebeheer geïmplementeerd;
- Start met werkzaamheden voor saneren van circa 2km papieren archieven waaronder de voorbereiding van Europese aanbesteding voor digitalisering van circa 1000m papieren archiefdelen;
- Vastgestelde visie en voorbereiding pilots digitalisering inkomende post.

Inkoop: maatschappelijk verantwoord en doelmatig inkopen

In 2019 is het herziene inkoop- en aanbestedingsbeleid vastgesteld. In dit nieuwe beleid hebben we de gelegenheid aangegrepen om alle relevante nieuwe ontwikkelingen en inzichten, zowel maatschappelijk, wettelijk als organisatorisch hierin te verwerken. Naast het beleid hebben we geïnvesteerd in het ontwikkelen van eenvoudige processen en formulieren die de organisatie ondersteunen om op een zo gebruikersvriendelijk mogelijke manier rechtmatig in te kopen.

Dat we maatschappelijk verantwoord en doelmatig inkopen bleef niet onopgemerkt. Afgelopen jaar won de gemeente Groningen de landelijke KoopWijsPrijs.

Als gevolg van de herindeling is het gebied voor de lokale inkoop groter geworden. Vanaf 2019 is ingezet op een actiever debiteurenbeleid/kwijtscheldingen beleid.

Gestart is met leenbijstand en overige vorderingen. Het actieve beleid is geïntegreerd in het reguliere maandelijks werkproces. Deze acties hebben er toe geleid dat het een percentage afboekingen van de voorziening hoger is dan voorgaande jaren. Hierdoor is het percentage oninbare facturen sociale zekerheid hoger dan voorgaande jaren.

De daling van het percentage afgehandelde bezwaarprocedures heeft te maken met het project bijzondere bijstand beschermingsbewind. Hierdoor is een structureel hogere instroom van bezwaarschriften. In 2019 waren dit er ongeveer 100 en dit 4 á 5 keer zoveel als in voorgaande jaren. Daarnaast zien we een gestage structurele stijging van bezwaren tegen WMO besluiten.

	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019	Landelijk gemiddeld 2018
% betalingen binnen wettelijke termijn	97%	95%	90%	93%	90,60%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	76%	75%	85%	73%	
% bezwaarschriften via informele weg	38%	38%	40%	48%	
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	19%	28%	20%	38%	
% oninbare facturen belastingen	1,10%	0,40%	1,10%	2,20%	
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	0,60%	0,18%	0,10%	0,15%	
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%	100%	100%	100%	55%
% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	44,70%	39%	35%	48,20%	39%
% regionale inkoop	53,70%	53%	60%	60,10%	46,80%
% aanbestedingen waarin afspraken worden gemaakt over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.	43,00%	35,30%	35%	45,00%	43%

HR agenda

Reorganisatie HRM

HRM heeft in 2019 veel tijd en energie gestoken in de reorganisatie van de eigen afdeling. Het doel van de reorganisatie 'HRM naar de toekomst' is een professionele, betaalbare en moderne afdeling neer te zetten die dienstverlening levert door integraal te werken en te adviseren. Om als zakelijke businesspartner dichtbij het primaire proces te zijn en zo bij te dragen aan een betere dienstverlening voor de gemeentelijke organisatie. Er is gezocht bij de vormgeving van de nieuwe afdeling naar de juiste balans tussen standaard en maatwerk dienstverlening. Er wordt door deze reorganisatie een forse bezuinigtaakstelling gerealiseerd. Het aantal beschikbare fte's neemt af met 25%. Er is veel inzet geweest om het formele reorganisatieplan vorm te geven samen met betrokken medewerkers, de TOR en de organisatie (directie en management). Volgens het principe van afspiegeling krijgen medewerkers een plek in de heringerichte HRM-organisatie. Eind 2019 is een nieuw MT van start gegaan om de reorganisatie verder vorm te geven en medewerkers te plaatsen op nieuwe en bestaande functies in drie afdelingen: Advies, Service en Strategie en Ontwikkeling. De formele reorganisatie zal afgerond worden in het eerste kwartaal van 2020 waarna de nieuwe werkwijze gehanteerd gaat worden.

E-HRM

De invoering van E-HRM is een belangrijke ondersteunende pijler van de HRM dienstverlening. We hebben eind 2019 een taskforce in het leven geroepen om snelle verbeterlagen rond E-HRM te realiseren. Hierbij zijn medewerkers van HRM en I&S samen verantwoordelijk. Hierdoor moet E-HRM 'gewoon' worden, én gemakkelijk uitvoerbaar voor zowel medewerkers als leidinggevenden. Het uiteindelijke doel is meer zelforganisatie.

HR21

Met de invoering van een nieuwe systeem van functiebeschrijving en -waardering van de VNG, HR21 constateren we eind 2019 dat ca. 580 van de bijna 1.000 functies omgezet naar zijn naar HR21. Er zijn gemeente breed 1.450 indelingsbesluiten aan medewerkers verstuurd.

Performancemanagement

De werkwijze 'gesprekkencyclus nieuwe stijl' vervangt de 'oude' functionering- en beoordelingsgesprekken en is in 2019 voor iedereen verplicht om te gebruiken. Van medewerkers wordt verwacht om zelf actief in gesprek te gaan met hun leidinggevende. De medewerker heeft zelf meer regie gekregen in de voorbereiding en het aantal gesprekken en ook de gespreksonderwerpen. Na afloop worden afspraken samen met de leidinggevende vastgelegd in het personeelssysteem Youforce in de tegel "performancemanagement. Het reglement Functioneringsgesprekken – en personeelsbeoordeling is in 2019 blijven bestaan.

Mobiliteit en externe inhuur

Afgelopen jaar hebben we actief ingezet op duurzame inzetbaarheid; stimuleren en faciliteren van mobiliteit, vitaliteit en ontwikkelen van medewerkers. Bewegen binnen en buiten de organisatie is een vanzelfsprekende randvoorwaarde behorend bij een toekomstbestendige organisatie. In 2019 stonden circa 400 medewerkers geregistreerd bij Van Werk naar Werk als vrijwillig mobiel in een online platform 'Jellow'. Daarnaast is van 45 herplaatsingskandidaten 3% uitgestroomd.

Ook in het management is sprake van mobiliteit. Afgelopen jaar zijn leidinggevenden uit het middenkader als gevolg van verloop doorgestroomd naar het hogere management.

De totale omvang van de externe inhuur in 2019 bedroeg 32,9 miljoen (13,4 % van de totale loonsom).

Door verdergaande outsourcing ICT in 2019 is de externe inhuur bij I&S sterk afgenomen. Bij Stadsontwikkeling is, door de aantrekkelijke economie en de grote investeringsprojecten, de inhuur in 2019 toegenomen. Ten opzichte van 2018 is in 2019 het totaal van de externe inhuur gedaald met 3,3 miljoen.

Prestatie indicator(en)	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019	Landelijk gemiddelde 2018
Instroom – aantal medewerkers in dienst	276	272		241	
Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	2,10%	3,04%			3,0%
Uitgaven persoonlijke ontwikkeling per medewerker x 1 euro	1.021	1040		1.100	
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	317	260		619	
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	14,90%	15,40%	14,90%	13,40%	17,40%

Ontwikkeling van medewerkers

We zijn in 2019 gestart met de Groninger Academie, een virtueel platform waar alle mogelijke leeractiviteiten gecoördineerd, geïnitieerd, ontwikkeld en vormgegeven worden. Denk aan bijvoorbeeld leernetwerken, E-learning, trainingen, leiderschapsprogramma's, en inspiratiesessies. Hierbij gaan we vooral uit van interne deskundigheid. Leren van, met en door elkaar staat voorop.

In de vakantieperiode eind juni – eind augustus zijn onder de vlag van de 'Zomeracademie' speciale workshops georganiseerd voor medewerkers. Daarnaast zijn leernetwerken gestart rondom de thema's 'Opgave gericht werken' en 'Virtueel Groningen'. Focus op de zogenaamde 21-eeuwse vaardigheden dragen bij aan de ontwikkeling van ondernemerschap, samen - en slimmer werken met technische tools.

Jaarlijks actualiseren de directies hun strategische personeelsplannen waarbij afgelopen jaar meer dan voorheen de focus heeft gelegen op het verbinden van toekomstige ontwikkelingen, de gevraagde competenties en de kwaliteiten die we 'nu' in huis hebben. Opleiden, ontwikkelen, coachen en mobiliteit, krijgen daardoor nog meer toegevoegde waarde voor de verduurzaming van onze organisatie.

Ontwikkeling van leidinggevenden

De Groninger Managementboost – een leiderschapstraject voor leidinggevenden – legt de nadruk op persoonlijk leiderschap. Onze leidinggevenden hebben hierin een voorbeeldfunctie. De wijze waarop we het traject vorm hebben gegeven staat model voor de gewenste leiderschapsstijl.

Wederom zijn GMO bijeenkomsten georganiseerd met als centraal thema: de bezuinigingstaakstelling. Deze taakstelling is integraal is opgepakt en gezamenlijk uitgevoerd. Uitgangspunt hierbij was het solidariteitsprincipe binnen de Gemeente Groningen.

Medewerkers tevredenheidsonderzoek (MTO)

In de begroting 2019 hebben we als beoogd cijfer een zeven voor onze medewerkerstevredenheid (MTO) opgenomen. Echter ten opzichte van voorgaande jaren is bij de uitvoering gekozen voor een andere methodiek waarbij het niet mogelijk is om een gemiddeld cijfer te presenteren. In totaal hebben 1693 medewerkers (41%) de vragenlijsten voor het MTO ingevuld.

Resultaten: de stellingen over de tevredenheid in de functie scoren gemiddeld hoger dan de stellingen over de tevredenheid in de organisatie. De samenwerking met collega's, het plezier en de regelruimte in de eigen functie en de mate waarin de leidinggevende rekening houdt met privéomstandigheden van de medewerker worden het beste beoordeeld.

De doel- en resultaatgericht in de organisatie, de arbeidsomstandigheden op de werkplek (met name de 'kantoorruimten') en de werkdruk komen naar voren als de belangrijkste aandachtspunten. Als gemeente staan we voor grote uitdagingen. Tegelijkertijd moeten we bezuinigen. Medewerkers merken dat ook in hun werk en dat zien we terug in het MTO.

Prestatie indicator(en)	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019
Medewerkerstevredenheidscijfer gemeente breed (MTO)				7,-

Verzuim

In 2019 is het verzuimpercentage gestegen naar 6,5% ten opzichte van het verzuimpercentage 5,9% in 2018. Hiervoor is, net als in 2018, niet één speciale oorzaak toe te wijzen.

In de groep langdurig zieken (langer dan 1 jaar) is het verzuimpercentage gestegen. De bedrijfsartsen constateren dat verzuim geregeld langer duurt dan verwacht. Gemeente breed is een verschuiving zichtbaar naar meer psychisch gerelateerd verzuim, nl. 45,8% in 2019 ten opzichte van 37,9% in 2018.

Werk gerelateerde factoren spelen daarin een rol zoals lopende reorganisaties, functieveranderingen, werkdruk en stijl van leidinggeven. Daarnaast draagt de combinatie van werk gerelateerde- met privé gerelateerde factoren bij aan de duur van het verzuim. Mantelzorgtaken vormen een steeds groter wordende belasting voor medewerkers. In het kader van de Arbo hebben we opnieuw diverse reguliere trainingen aangeboden. De zogenoemde 'gezondheidsstraatjes' zijn een groot succes gebleken en vrijwel onmiddellijk 'uitverkocht'. In deze check wordt gekeken naar het BMI, bloedwaardes, cholesterol en dergelijke van de medewerker en krijgt de medewerker advies over de uitkomsten en leefstijl.

We hebben in 2019 nieuw verzuimbeleid ontwikkeld en het bijbehorende verzuimprotocol geüpdatet.

Dit heeft een directe relatie met het aanbestedingstraject rondom arbodienstverlening en verzuimmanagement.

Prestatie indicator(en)	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019	Landelijk gemiddelde 2018
Ziekteverzuim	5,30%	5,90%	5,40%	6,5%	5,60%
Meldingsfrequentie	0,9	0,99	1	1,06	1

Diversiteit en verjonging

De gemeente Groningen wil een aantrekkelijke werkgever zijn. Naast noodzakelijke focus op bezuinigingen is vanwege de bijdrage die jongeren leveren aan vernieuwing, verjonging in onze organisatie voorop komen te staan. De gemiddelde leeftijd bedraagt 48,9 jaar ten opzichte van 49,3 jaar in 2018.

Ook in 2019 is een trainee-programma gerealiseerd. Op verschillende momenten in het trainee-programma worden collega's nadrukkelijk uitgenodigd om deel te nemen. Op deze wijze wordt het programma stevig verankerd binnen de gemeentelijke organisatie en stimuleren we medewerkers over de grenzen van directies en afdelingen heen te werken en ervaringen uit te wisselen. De doorstroom van de laatste trainee-groep (13 trainees) is 100% naar werk. Elf trainees vonden een vervolgbaan binnen de gemeente Groningen.

In 2019 hebben we daarnaast ook nog 15 werkleer-banen op MBO niveau gerealiseerd. Door het aanbieden van BBL plaatsen kunnen jongeren al werkende weg met 1 dag opleiding per week, hun MBO diploma halen.

De daling van het aantal stageplaatsen komt voort uit de hoge werkdruk waardoor er minder tijd is voor goede stagebegeleiding.

Prestatie indicator(en)	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019	Landelijk gemiddelde 2018
Aantal stagiairs en trainees	229	269	250	213	-
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	10	11	10	10	5,60%
% vrouwen in leidinggevende posities	36,30%	36,40%	-	37,40%	40%
% medewerkers onder 35 jaar	8,20%	11,30%	-	13%	13%

(Wettelijke) indicatoren en landelijke vergelijking

We verantwoorden in dit onderdeel de wettelijke indicatoren. We willen onze indicatoren vergelijken met het landelijk gemiddelde van andere gemeenten. Hiervoor gebruiken we de resultaten van de benchmark Vensters voor Bedrijfsvoering. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje

Het afgelopen jaar is de berekening van de wettelijke indicatoren binnen de gemeente Groningen aangescherpt en aangepast. Deze is nu meer in lijn met de richtlijnen van de commissie BBV (Besluit, Begroting en Verantwoording). Voor een goed vergelijk zijn de waarden van de voorgaande jaren ook op basis van deze nieuwe berekening bepaald en weergegeven.

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2017	Behaald 2018	Beoogd 2019	Behaald 2019	Landelijk gemiddelde 2018
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	1.060	1.041	-	1.025	789
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	14,5	14,3	-	12,7	8,4
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	14	13,9	-	12,6	8,0
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	14,90%	15,40%	14,90%	13,40%	17,40%
Overhead (% van de totale formatie)	10,50%	10,80%	-	11,40%	12,10%

Gemeente Groningen heeft veel diensten in eigen beheer. Voorbeelden zijn de milieudienst, sportaccommodaties, de Oosterpoort en de stadsschouwburg. Daardoor zijn onze apparaatskosten hoger dan het landelijk gemiddelde. Dit werkt ook door in de formatie en bezetting. Dat de apparaatskosten een daling laten zien komt door de gemeentelijk herindeling.

Paragraaf 10. Herindeling

Op 1 januari 2019 heeft de gemeentelijke herindeling plaatsgevonden. Om de voortgang van dit proces te bewaken en de verdere uitvoering in goede banen te leiden is in april 2019 een werkgroep ingericht. Als uitgangspunt hanteren wij dat de lijnorganisatie verantwoordelijk is voor het realiseren van te harmoniseren onderdelen. De werkgroep zorgt voor overzicht, mede door middel van een schema van de nog te harmoniseren onderwerpen. Wij houden een vinger aan de pols, onderhouden contact met de beleidsverantwoordelijken en sturen daar waar nodig. In 2019 is 30% van de opgaven geharmoniseerd, deze verschillen van omvang. Enkele afgeronde opgaven zijn; de verordening maatschappelijke ondersteuning (WMO), armoede en minimabeleid, ambtsinstructie leerplichtambtenaar een groot deel van de algemene subsidie verordening.

Jaarrekening 2019

- 1. Financieel beeld**
- 2. Financiële knelpunten**
- 3. Hervormingen**
- 4. Investerings**
- 5. Reserves**
- 6. Voorzieningen**
- 7. Baten en lasten in de jaarrekening**
- 8. Balans**
- 9. EMU-saldo**

Financieel beeld

Hoofdstuk 1 Financieel beeld 2019

Het resultaat voor bestemming over 2019 bedraagt 42,2 miljoen euro positief. Dit resultaat bestaat uit diverse afwijkingen die in de rekening per programma zijn toegelicht. De belangrijkste resultaten betreffen:

(Bedragen x 1 Miljoen euro)	Rekening 2019
Trainees	0,6
Bezuinigingen	-2,4
Dividend	0,6
DOIB	0,4
Frictiekosten	-0,9
Flankerend beleid	1,5
Gebiedsgericht werken	1,0
Gemeentefonds	0,5
OZB	2,0
Bouwleges	1,8
Fietsparkeren V&D locatie	1,8
Parkeren	1,7
Grondzaken	8,8
SVN	-0,9
Groningen Geeft Energie	1,3
Precariobelasting	0,4
HOV Netwerkanalyse	0,5
Projectresultaat HOV As West	0,5
Intensiveringen	6,4
Meerjarige exploitatie projecten	7,0
Onderhoud sportaccommodaties	0,6
Onderwijs	1,2
Essentak-sterfte	0,5
Afval	-0,6
Riolering	-0,5
SW	1,8
BUIG	-3,7
Jeugdhulp	-3,5
WMO	2,7
Beschermd Wonen	0,6
Subsidies oude jaren	0,5
Bedrijfsvoeringskosten	0,8
Samenwerkingsverbanden	8,3
Voorschoolse peuteropvang	1,0
Vrijval oude inburgeringsgelden	0,5
Overig	-0,6
Totaal	42,2

Toelichting

Trainees (V 573 duizend euro)

In 2019 was een budget beschikbaar van 450 duizend euro incidenteel en 300 duizend euro structureel. Van het totaalbudget ad 750 duizend euro is 250 duizend euro besteed. Planvorming en besteding sloten niet aan, waardoor circa 500 duizend euro niet besteed is. Daarnaast is er een voordeel van 70 duizend euro op stadstalenten, omdat niet alle plekken zijn toegewezen.

Bezuinigingen (N 2.4 miljoen euro)

In totaal zijn van de bezuinigingen 2,4 miljoen euro niet gerealiseerd. De grootste afwijkingen worden hieronder toegelicht:

Bezuinigingen op de organisatie (N 2,24 miljoen euro)

Voor de bezuinigingsmaatregelen op de organisatie hebben wij in 2019 een nadeel geboekt van 2,24 miljoen euro. Dit nadeel is inclusief een forse krimpopgave van het Shared Service Center (SSC). De organisatieontwikkeling binnen het SSC is in volle gang, met als doel om een efficiëntere en slagvaardigere organisatie te worden. Er lopen diverse trajecten zoals: outsourcing ICT, realisatie Business Case DIV, verbeteren financiële- en HRM-managementinformatie, e-HRM, vernieuwing Communicatie, doorontwikkeling Financiën, vereenvoudiging financiële administratie en e-facturatie. Aan de organisatieontwikkeling is een bezuiniging gekoppeld die deels is gerealiseerd. Het nadeel voor de SSC-directies bedraagt 1,261 miljoen euro. De nadelen bij de overige directies bedragen opgeteld 979 duizend euro.

Overige voor- en nadelen tellen op tot een nadeel van 0,1 miljoen euro.

Dividend (V 567 duizend euro)

De stijging van de nettowinst van Enexis levert een voordeel op van 251 duizend euro en ook de dividenduitkering van de BNG is 316 duizend euro hoger. Dit komt vooral omdat de BNG het uitkeringspercentage heeft verhoogd van 35 naar 50 procent.

DOIB (V 416 duizend euro)

Voor DOIB, organisatie brede (door)ontwikkeling van dienstverlening, organisatieontwikkeling en innovatie bedrijfsvoering, was in 2019 2,4 miljoen euro beschikbaar gesteld. De ingediende claims voor projecten vanuit DOIB zijn lager uitgevallen dan begroot. Conform nieuwe afspraken is afgerekend op basis van de werkelijk gemaakte kosten en niet op begrotingsbasis. De grootste verschillen zijn veroorzaakt door de doorontwikkeling KCC, Organisatieontwikkeling en Virtueel Groningen. Deze projecten zijn uitgevoerd tegen lagere kosten.

Friciekosten (N 936 duizend euro)

Het nadeel op de frictiekosten bedraagt voor 2019 936 duizend euro. Dit wordt veroorzaakt doordat er diverse mutaties op de reorganisatie voorziening hebben plaatsgevonden, per saldo een nadelig resultaat van 66 duizend euro. Daarnaast zijn er buiten deze voorziening om kosten gemaakt voor de mobiliteitspool, het programma en bijdrages aan frictiekosten van diverse directies wat resulteert in een tekort van 870 duizend euro.

Flankerend beleid (V 1,547 miljoen euro)

Om de kosten van de herplaatsing van medewerkers in 2019 te kunnen dekken 1,88 miljoen euro bij de primitieve begroting als budget beschikbaar gesteld. Er is voor 333 duizend euro een beroep op het budget gedaan; 132 duizend euro voor de mobiliteitspool, 83 duizend euro ten behoeve van de reorganisatie bij HRM en 118 duizend euro voor diverse individuele contracten.

Gebiedsgericht werken (V 956 duizend euro)

Doorlopende exploitatie projecten gebiedszaken (N 177 duizend euro)

De projecten Buurtaccommodaties Oosterparkwijk, Heerdenaanpak en Coöperatieve wijkraad zijn door uw raad aangemerkt als meerjarig projecten. Middelen hiervoor blijven beschikbaar gedurende de looptijd van het project en zijn in voorgaande jaren toegevoegd aan de reserve gebiedsgericht werken.

Middelen uitvoering gebiedsprogramma (V 109 duizend euro)

Van het budget dat in 2019 beschikbaar is gesteld voor het gebiedsprogramma resteert nog 109 duizend euro. Reden hiervoor is dat sommige programmaonderdelen niet binnen dit kalenderjaar gerealiseerd zijn en pas volgend jaar hun beslag zullen krijgen.

Multifunctionele Accommodatie De Wijert (V 200 duizend euro)

Op 30 mei 2018 heeft de raad besloten tot de realisatie van de Multifunctionele Accommodatie (MFA) De Wijert. Ter dekking van de kapitaallasten van de investering dient uit het budget voor 2019 een bijdrage van 200 duizend euro uit het wijkbudget stadsdeel zuid toe te worden gevoegd aan de bekleemde reserve MFA de Wijert.

Investeringsprojecten openbare ruimte (V 254 duizend euro)

Vanuit het gebiedsprogramma wordt een bijdrage geleverd aan investeringen in de openbare ruimte voor onder andere speelvoorzieningen. Ter dekking van de kapitaallasten van deze investeringen dient de bijdrage ad 254 duizend euro te worden toegevoegd aan de hiermee in verband staande bekleemde reserve. Omdat lopende het jaar nog niet duidelijk was welke projecten wel en niet zouden worden gerealiseerd heeft deze storting nog niet plaats gevonden.

Transitie maatschappelijk vastgoed Beijum (N 72 duizend euro)

Op 28 maart 2017 heeft het college besloten (collegevoorstel "Afkoop huurcontract Gezondheidscentrum Emingaheerd 8") het restant van het krediet (241 duizend euro) voor de transitie maatschappelijk vastgoed in Beijum beschikbaar te houden voor de afronding. Voorgesteld is om de kosten die hiervoor in 2019 zijn gemaakt ten laste van het gereserveerde bedrag te brengen. Het gereserveerde bedrag staat in de reserve gebiedsgericht werken.

Bedrijfsvoering Gebiedszaken (V 607 duizend euro)

Voor personele capaciteit (uitbreiding van gebiedsteams Haren en Ten Boer en met een plus van de domeinen) is voor 2019 een bedrag van 1,257 miljoen euro beschikbaar gesteld. Vanwege de start van het nieuwe college halverwege het jaar is ruim 600 duizend euro nog niet besteed.

Overig (V 35 duizend euro)

Diverse overige posten tellen op tot een voordeel van 35 duizend euro.

Gemeentefonds (V 471 duizend euro)

Het resultaat op de algemene uitkering gemeentefonds bedraagt 471 duizend euro voordelig. Het voordelige resultaat betreft de optelsom van een aantal afwijkingen waarvan de grootste componenten hierna worden toegelicht. De verdeelmaatstaf OZB is aangepast, wat leidt tot een voordeel van 0,6 miljoen euro. Vanuit de algemene uitkering valt 2,8 miljoen euro vrij, uitgaven voor de landelijke vreemdelingenvoorzieningen waren in 2018 al gedekt uit de algemene middelen, terwijl de middelen hiervoor in 2019 via de circulaires beschikbaar zijn gekomen. De uitkeringsfactor is neerwaarts bijgesteld, dit levert een nadeel op van 7,8 miljoen euro. Plaatselijke ontwikkelingen (aanpassing fysieke en sociale maatstaven, hogere belastingcapaciteit) resulteren in een voordeel van 1,4 miljoen euro. Tot slot zijn er in december 2019 een aantal mutaties geweest op decentralisatie-uitkeringen die we niet meer in de begroting konden verwerken waardoor een voordeel is ontstaan van 3,5 miljoen euro. In programma 13 is een uitgebreide toelichting op de algemene uitkering opgenomen.

OZB (V 1,989 miljoen euro)

De meeropbrengst onroerende zaak belasting van 2 miljoen euro wordt met name verklaard doordat de economische waarde van de woningen en bedrijven in de stad hoger uit valt dan ten tijde van de berekening van de tarieven werd voorzien. Op dat moment waren de taxaties van de woningen en bedrijven niet afgerond en voor het niet getaxeerde deel hebben we aannames gedaan. In werkelijkheid vallen de taxaties hoger uit.

Bouwleges (V 1,8 miljoen euro)

In 2019 is een meeropbrengst op de bouwleges gerealiseerd van 1,9 miljoen euro. Deze meeropbrengst is vooral gerealiseerd bij de kleinere bouwaanvragen. Hierbij gaat het om projecten met een omvang van kleiner dan 7 miljoen euro. In totaal bedraagt hiervoor de meeropbrengst 1,6 miljoen euro. Bij de grotere bouwaanvragen in het geval van projecten groter dan 7 miljoen euro bedraagt deze meeropbrengst 0,3 miljoen euro. Daarnaast zien we licht hogere lasten van 0,1 miljoen euro.

Fietsparkeren V&D locatie (V 1,8 miljoen euro)

In 2019 hebben we incidenteel 2 miljoen euro beschikbaar gesteld om te investeren in een fietsenstalling in de kelder van de voormalige V&D. We hebben deze intensiveringsmiddelen niet geheel besteed in 2019. In de begroting 2020 is een gewijzigde financieringsvorm voor de fietsenstalling meegenomen.

Parkeren (V 1,687 miljoen euro)

Het resultaat parkeren bestaat uit het resultaat op Fietsparkeren en het resultaat op het Parkeerbedrijf.

Fietsparkeren (V 138 duizend euro)

Dit voordelige resultaat wordt voornamelijk verklaard door vrijval op het budget voor het realiseren van de fietsparkeerkelder onder Forum Groningen (73 duizend euro). Deze fietsparkeerkelder is eind 2019 in gebruik genomen.

Parkeerbedrijf (V 1,5 miljoen euro)

Het belangrijkste bestanddeel van het resultaat Parkeerbedrijf wordt gevormd door het voordeel op straatparkeren (820 duizend euro). Dit komt door het toegenomen aantal parkeertransacties, daarnaast heeft de doorgevoerde tariefsverhoging geleid tot een stijging van de opbrengsten. Bij de exploitatie van parkeergarages ontstaat een voordeel van 0,6 miljoen euro. Met name het resultaat van de parkeergarage aan het Damsterdiep blijkt voordeliger uit te vallen dan verwacht (370 duizend euro). Ook draagt een hogere omzet hiertoe bij (214 duizend euro). Tot slot vallen diverse kosten lager uit (155 duizend euro).

Overige (N 49 duizend euro)

De overige voor- en nadelen tellen op tot een nadeel van 49 duizend euro.

Grondzaken (V 8,8 miljoen euro)

De belangrijkste oorzaken zijn gelegen in het gering aantal afwaarderingen, hogere verkoopopbrengsten en vrijval bij de herziening van grondexploitaties. Voor een nadere onderbouwing van deze resultaten verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid.

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (N 947 duizend euro)

Tussen 2012 en 2015 zijn bij de registratie van leningen verstrekt via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting rapportages verkeerd geïnterpreteerd. Door een andere registratie- en verslaggevingsmethode is dit aan het licht gekomen. Bij de rekening 2019 leidt dit tot een incidenteel nadeel van 949 duizend euro.

Groningen geeft Energie (V 1,309 miljoen euro)

In september 2019 is de tweede tranche van de decentralisatie uitkering Aardgasvrije wijken ontvangen via het gemeentefonds. Deze middelen zullen in 2020 en verder worden ingezet voor de totstandkoming van aardgasvrije wijken.

Precariobelasting (V 414 duizend euro)

Er hebben in 2019 veel bouwactiviteiten plaatsgevonden en dat resulteert in een meeropbrengst van 257 duizend euro. Daarnaast zijn de terras opbrengsten 157 duizend euro hoger uitgevallen. De extra inkomsten zijn veroorzaakt door de sterk aangetrokken economie in de stad Groningen.

HOV netwerkanalyse (V 479 duizend euro)

De regionale Netwerkanalyse uit 2013 was de basis voor een investeringspakket in openbaar vervoer volgens de HOV-visie en een pakket met meerdere maatregelen ter verbetering van de auto- en fietsbereikbaarheid. In 2019 is hiervoor 1 miljoen euro beschikbaar. Eind 2019 valt ongeveer de helft van deze middelen vrij.

Projectresultaat HOV As West (V 528 duizend euro)

Bij de afwikkeling van het project hebben wij geconstateerd dat ingebrachte eigen middelen op een andere wijze dienen te worden verwerkt. Daaruit is 528 duizend euro voordelig resultaat ontstaan. Ook heeft dit geleid tot een hogere boekwaarde van het project, die via de bekleemde reserve kapitaallasten wordt gedekt. Deze boekwaarde wordt in 40 jaar afgeschreven ten laste van de reserve.

Intensiveringsmiddelen (V 6,351 miljoen euro)

Jaarlijks ontstaat in de rekening een resultaat onder de beschikbare intensiveringsmiddelen omdat deze middelen niet (geheel) worden uitgegeven. Het voordeel op vrijval van incidentele intensiveringsmiddelen bedraagt in 2019 7,3 miljoen euro:

Omschrijving (Bedragen x 1 miljoen euro)	Bedrag	V/N
Groot onderhoud kinderboerderijen	-76	N
Interne plankosten ZRW	304	V
Thema Verrijken	16	V
Gebiedsgericht werken	-249	N
BUIG - kosten maatregelen	104	V
Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	534	V
Uitvoering watervisie	156	V
Strategische positionering	44	V
Interne verzelfstandiging OPSB	45	V
Basisbaan	232	V
Bijzondere bijstand/Bewindvoering	776	V
Vorming GBI	250	V
Werklocaties	177	V
Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp (frictiekosten)	50	V
Aanpak problematische doelgroepen	117	V
Frictiekosten WIJ	234	V
Innovatiemiddelen Wmo	84	V
Beheer en onderhoud Synagoge	33	V
Cultuurpas en marketing	25	V
Broedplaatsen en ateliers	132	V
Subsidies en bijdragen instellingen	108	V

Fietsenstalling V&D	1.800	V
Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	106	V
Terugdringen autoverkeer, fiets en OV	225	V
Uitvoeren woonvisie SIF	128	V
Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	52	V
Energie	478	V
Implementatie omgevingswet	526	V
Stadsbeheer proef	125	V
Voetgangers	100	V
Leefomgeving	157	V
Digitale dienstverlening	265	V
Gebiedsgericht werken	109	V
Compensatie OZB woningen Haren & Ten Boer	6	V
Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	150	V
Totaal	7.323	V

Daarnaast is er sprake van incidentele vrijval van structureel beschikbaar gestelde intensiveringsmiddelen. In 2019 is 3,2 miljoen euro hiervan niet ingezet. Het gaat om:

Omschrijving (Bedragen x 1 miljoen euro)	Bedrag	V/N
Schuldhelpverlening	70	V
Thema Bewegen	46	V
Thema Verplaatsen	676	V
Onderhoud Papiermolen	93	V
Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn	27	V
Aanpak Diepenring	37	V
Collectieve zorgverzekering	45	V
Onderhoud Oosterpoort	177	V
Spaarregeling Ringwegen	454	V
Energieaanpak gebouwen	58	V
Terugloop omzet detachering SW	100	V
School Meerstad	394	V
MFA de Wijert	140	V
Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	127	V
Bewegingsonderwijs	150	V
Gebiedsgericht werken	607	V
	3.201	V

De vrijval op intensiveringsmiddelen telt in totaal op tot 10,5 miljoen euro. Een aantal van de posten zijn nauw verbonden met andere resultaten en derhalve in de toelichting op het resultaat daar meegenomen. Voor een totaal bedrag van 4,1 miljoen euro vanuit vrijval intensivering is elders toegelicht. De grootste posten betreffen SIF (545 duizend euro), Gebiedsaken (716 duizend euro), omgevingswet (526 duizend euro), Meerjarige projecten (304 duizend euro) en de fietsparkeerkelder V&D (1,8 miljoen euro). Een aantal kleinere posten die elders verantwoord zijn tellen op tot 0,3 miljoen euro.

Meerjarige projecten (V 7,023 miljoen euro)

Onderstaande projecten zijn als meerjarige exploitatieprojecten aangemerkt door de raad. Budgetten hiervoor zijn beschikbaar gesteld voor de gehele looptijd van deze projecten.

Meerjarige projecten (Bedragen x 1 miljoen euro)	Resultaat	V/N
Uitvoeringsprogramma Bodem	481	V
Implementatie Omgevingswet	526	V
Versterking en NPG	864	V
Verkenning Oosterpoort	590	V
centrumvisie Haren	92	V
Transitie DIV	328	V
DOIB, Transitie DIV	314	V
BC Outsourcing	4.470	V
Vrijval applicatie sociaal domein	178	V
Tijdelijke huisvesting stadhuis	241	V
Digitale dienstverlening	265	V
Bijstand op maat	62	V
Gemeentelijke Herindeling	-1.516	N
Fonds Dijkpark	128	V
	7023	V

Hieronder volgt een toelichting op de resultaten groter dan 400 duizend euro.

Uitvoeringsprogramma Bodem (V 481 duizend euro)

Naar aanleiding van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 zijn in 2019 meerdere projecten uitgevoerd om nog meer inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van de ondergrond en zo de leefbaarheid van de gemeente beter te kunnen beheersen. Daarnaast zijn er kosten gemaakt voor bodemonderzoek Woltersum en herinrichting Selwerderhof waarvoor middelen in de reserve bodem beschikbaar zijn.

Implementatie omgevingswet (V 526 duizend euro)

Van de beschikbare middelen voor de implementatie van de Omgevingswet valt eind 2019 526 duizend euro vrij. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de vertraging in het digitaliseringsproces van het archief en het doorschuiven van de aanbestedingen van software naar 2020.

Versterking en Nationaal Programma Groningen (V 864 duizend euro)

In 2019 hebben we diverse aardbevingsgelden en middelen vanuit het Nationaal Programma Groningen ontvangen. Dit betreft o.m. een lumpsum-vergoeding voor algemene voorbereiding, beleid, sturing, proces en planvorming (1,9 miljoen euro).

Daarnaast hebben we voor dorpsvernieuwing vanuit het NPG 15,1 miljoen euro ontvangen. Ook heeft het Rijk 7 miljoen euro beschikbaar gesteld voor versterking van gebouwen waarvoor versterkingsadviezen zijn opgesteld. Tot slot hebben we middelen ontvangen voor het project sloop en nieuwbouw voor het versterken van een 30-tal huurwoningen en "sociale gemeenteteams voor luisterend oor" (4,15 miljoen euro).

Met uitzondering van de lumpsum-vergoeding zijn deze middelen grotendeels verantwoord als voor uit ontvangen. De lumpsum-vergoeding in 2019 is niet geheel besteed.

Verkenning Oosterpoort (V 590 duizend euro)

De beschikbare middelen voor de verkenning naar een nieuwe huisvesting voor De Oosterpoort zijn in 2019 beperkt ingezet. We hebben 2019 besteed om de opdrachtverstrekking aan externen goed helder te krijgen, zodat ze in januari 2020 gericht verstrekt konden worden.

Businesscase Outsourcing ICT (V 4,5 miljoen euro)

De businesscase outsourcing ICT is een meerjarig project. Door verschuivingen tussen jaren kunnen op jaarbasis afwijkingen ontstaan. Per saldo resulteert over 2019 een incidenteel voordeel van 4,5 miljoen euro. De kosten van uitbesteding zijn lager geweest dan begroot. Er is gebruik gemaakt van de contractuele mogelijkheid om de dienstverlening door Fujitsu minder af te nemen. Dit resulteert in een voordeel van 1,1 miljoen euro. Door een vertraging in de transitie zijn er minder transitiekosten betaald en dit levert een voordeel van 1,7 miljoen euro op. Deze kosten dienen in 2020 alsnog betaald te worden bij de afronding van de transitie. De projectkosten voor standaardisatie en rationalisatie zijn in 2019 niet uitgegeven en hiermee gaat een voordeel van 1,0 miljoen euro gemoeid. Door de extra benodigde inzet voor de transitie outsourcing kon in 2019 minder tijd en energie aan standaardisatie en rationalisatie worden besteed dan aanvankelijk gedacht. In 2020 en 2021 voorzien we hiervoor daarom een inhaalslag.

Daarnaast levert de vrijval op een voorziening uit 2018, een inhaalafschrijving en een incidentele bijdrage landelijk samenwerkingsverband Dimpact per saldo een voordeel op van 0,7 miljoen euro.

Gemeentelijke Herindeling (N 1,516 miljoen euro)

Ter dekking van de herindelingskosten stelt het ministerie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voor de periode 2017-2022 middelen ter beschikking. Vanwege de korte doorlooptijd lopen deze rijksbijdragen niet gelijk op met de gemaakte en te maken kosten. Hierdoor is er in 2019 een tekort van ongeveer 1,5 miljoen euro. In de periode 2020-2022 worden de resterende rijksbijdragen ontvangen, waaruit de overschrijdingen van 2018 en 2019 kunnen worden gedekt.

Onderhoud sportaccommodaties (V 576 duizend euro)

Het voordeel op onderhoud wordt vooral veroorzaakt door het doorschuiven van een deel van de onderhoudsmaatregelen. Zo is door het doorschuiven van de onderhoudsmaatregelen voor Kardingse (naar 2023) een voordeel in 2019 van 350 duizend euro ontstaan.

Onderwijshuisvesting (V 1,170 miljoen euro)

Het resultaat op onderwijshuisvesting bestaat uit de volgende posten.

Programma onderwijshuisvesting (V 521 duizend euro)

We hebben de wettelijke taak om huisvesting te verzorgen voor scholen in het primair en secundair onderwijs. In dit kader worden aan scholen beschikkingen afgegeven om werkzaamheden uit te voeren aan de schoolgebouwen. Omdat beschikkingen aan de scholen ook gedurende het jaar afgegeven worden, zijn de werkzaamheden voor het programma 2019 niet volledig uitgevoerd. We hebben hierdoor in 2019 een voordeel van 521 duizend euro gerealiseerd.

Verkoop pand (V 350 duizend euro)

De verkoop van de Bakkerweg 2 te Onnen heeft een incidenteel voordeel opgeleverd. De raad van de voormalige gemeente Haren heeft in 2018 besloten tot verkoop, deze is in 2019 gerealiseerd. Deze verkoopopbrengst was niet begroot.

Kapitaallasten Onderwijshuisvesting (V 760 duizend euro)

De lagere kapitaallasten worden verklaard door latere activering van projecten en restwaardevoordeel op investeringskredieten als gevolg van de wijzigingen in de Financiële verordening in 2018. Dit betreft onder andere de bouw van de school Groene Wei in Tersluis en de multifunctionele accommodatie De Wijert.

Achterstallig onderhoud Reggestraat (N 419 duizend euro)

Het schoolpand aan de Reggestraat is in 2019 opgeknapt. In de begroting was rekening gehouden met het activeren van deze werkzaamheden. Echter de uitgevoerde werkzaamheden worden gekwalificeerd als onderhoud. We hebben ze daarom in één keer ten laste van de exploitatie gebracht. De begrote kapitaalslasten zijn vrijgevallen, per saldo is het effect in 2019 419 duizend euro nadelig.

Noodlokalen Meeroevers (V 342 duizend euro)

In eerste instantie zou de scholenstichting OPOS de noodlokalen voor Meeroevers realiseren en dit per beschikking in rekening brengen bij de gemeente. De stichting heeft de gemeente in 2019 gevraagd dit proces over te nemen. De gemeente huurt nu noodlokalen. Door deze huurconstructie zijn de kosten in 2019 lager omdat deze kosten worden verspreid over de periode van het huurcontract (t/m 2021).

Huuropbrengsten (V 269 duizend euro)

De hogere baten worden verklaard doordat voor een aantal panden een te lage huuropbrengst is begroot. Dit is bij opmaak van de begroting 2020 geconstateerd naar aanleiding van de analyse van de huuropbrengsten van voorgaande jaren. Voor 2019 betekent dit een voordeel van 269 duizend euro.

Asbest Heesterpoort (N 120 duizend euro)

Bij de renovatie van de voormalige Simon van Hasselschool aan de Heesterpoort 1 bleek de vervuiling met asbest groter dan eerder ingeschat. Dit heeft geleid tot een overschrijding van de geraamde saneringskosten met 270 duizend euro. Binnen het renovatie projectbudget zijn deze extra kosten voor een bedrag van 150 duizend euro binnen de post onvoorzien opgevangen. Hierdoor resteert een nadeel van 120 duizend euro.

Essentaksterfte (V 545 duizend euro)

Sinds 2010 worden we geconfronteerd met essentaksterfte. Voor het kappen, snoeien en inspecteren van de essen hebben we middelen opgenomen in het financieel meerjarenbeeld 2019-2022, voor de jaarschijf 2019 gaat dit om 957 duizend euro. Het aantal zieke essen bleek in 2019 lager te liggen dan eerder ingeschat, waardoor 545 duizend euro niet is besteed.

Afval (N 586 duizend euro)

Het resultaat op Afval bestaat voornamelijk uit onderstaande posten.

Toerekening kosten Afvalstoffenheffing (N 436 duizend euro)

De voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer hanteerden in hun begroting verschillende uitgangspunten bij de toerekening van kosten aan het tarief van de afvalstoffenheffing. Hierdoor zien we nu bij de gemeenterekening een aantal effecten optreden die per saldo neutraal maar binnen afzonderlijke deelprogramma's wel tot resultaten kunnen leiden. Binnen dit deelprogramma bedraagt deze afwijking 436 duizend euro nadelig.

Inzameling bedrijfsafval (N 185 duizend euro)

Bij Klein Gevaarlijk Afval zien we hogere lasten (212 duizend euro) en de herinrichting van het Bedrijfsbureau Stadsbeheer brengt extra inzet van mensen en externe deskundigheid met zich mee. Dit zorgt voor hogere lasten van 146 duizend euro.

Er zijn hogere baten bij met name de producten Kantoor, Winkel en Diensten (116 duizend euro) en Klein Gevaarlijk Afval (97 duizend euro). Daarnaast zien we lagere baten bij Sloop-en bouwafval vanwege de stikstofproblematiek (104 duizend euro). Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 64 duizend euro

Overige afvalstromen (V 46 duizend euro)

Op de overige afvalstromen zien we een voordelig resultaat van 46 duizend euro.

Riolering (N 548 duizend euro)

De voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer hanteerden in hun begroting verschillende uitgangspunten bij de toerekening van kosten aan het tarief van de rioolheffing. Hierdoor zien we nu bij de gemeenterekening een aantal effecten optreden die per saldo neutraal maar binnen afzonderlijke deelprogramma's wel tot resultaten kunnen leiden. Binnen dit deelprogramma bedraagt deze afwijking 548 duizend euro nadelig.

Sociale Werkvoorziening (V 1,8 miljoen euro)

In de actuele begroting houden we er rekening mee dat de directe loonkosten SW hoger zijn dan de rijkssubsidie SW, waardoor sprake is van een subsidietekort SW. In 2019 hebben we een voordelige afwijking op de subsidie SW gerealiseerd van 1,8 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt door de volgende afwijkingen:

SW oud (V 950 duizend euro)

De afwijking van SW oud bestaat uit de volgende componenten:

- Loonkosten SW (V 450 duizend euro)
- Begeleid werken (V 123 duizend euro)
De uitstroom van begeleid werken ligt 3,5% hoger dan voorzien, dit heeft geresulteerd in een voordeel van 123 duizend euro.
- Transitievergoeding SW (V 377 duizend euro)
In 2019 is er voor 252 duizend euro transitievergoeding uitgekeerd, hiervan kan 248 duizend euro geclaimd worden bij het UWV. Door de vrijval van de in 2018 gereserveerde premieverhoging van 129 duizend euro bedraagt het totale resultaat op de transitievergoeding 377 duizend euro.

Nieuw beschut (V 255 duizend euro)

Op nieuw beschut is per saldo een voordeel ontstaan van 255 duizend euro. Dit voordeel betreft enerzijds een incidenteel loonkostenvoordeel, we hebben 282 duizend euro ontvangen vanuit de regeling arbeidsgehandicapten. Anderzijds bedraagt de bonus nieuw beschut over de gerealiseerde aantallen 2019 284 duizend euro. Daarentegen zijn de loonkosten nieuw beschut hoger uitgevallen dan begroot.

Omzet/Netto Toegevoegde Waarde SW-bedrijf (V 364 duizend euro)

De hogere omzet wordt grotendeels veroorzaakt door de doorgevoerde prijsstijgingen aan klanten (realisatie Dwarsskijker). We hebben hiermee al geanticipeerd op de afspraken zoals verwerkt in de begroting 2020.

Overige kosten bedrijfsvoering SW (V 277 duizend euro)

De overige SW gerelateerde kosten bedrijfsvoering vallen 277 duizend euro lager uit als gevolg van een teruglopend aantal SW-medewerkers en een minder grote stijging van het aantal medewerkers Nieuw Beschut dan verwacht.

BUIG (N 3,7 miljoen euro)

Het voor 2019 begroot nadelig saldo op de BUIG is 10,7 miljoen euro. Ten opzichte van deze begroting is het gerealiseerd BUIG-tekort in 2019 3,7 miljoen euro nadelig.

Ten opzichte van de begroting vallen de lasten 3,0 miljoen euro hoger uit. Dit betreft hogere uitgaven voor WWB, IOAW en IOAZ. Het aandeel van de gemeente Groningen in de landelijke uitgaven voor deze regelingen stijgt, terwijl begroot was dat het aandeel in de landelijke uitgaven zou verminderen. Dit gelet op de ontwikkeling in de afgelopen jaren en gelet op de extra genomen maatregelen. Daarnaast zijn de uitgaven voor loonkostensubsidies

hoger dan begroot. Hier staan lagere uitgaven voor de BBZ startersregeling tegenover als gevolg van de gunstige conjunctuurontwikkeling.

De baten zijn 0,7 miljoen euro lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door de verlaging van het BUIG-budget met 3,6 miljoen euro. Deze verlaging wordt hoofdzakelijk verklaard uit bijstelling van het macrobudget 2019 naar aanleiding van lagere realisaties in 2018. Daarnaast is de raming van het aantal uitkeringen van het CPB voor 2019, die het macrobudget voor 2019 mede bepaalt, in 2019 naar beneden bijgesteld. Door de stijging van de uitgaven en de daling van het BUIG-budget wordt het tekort op de BUIG groter dan 7,5 % van het BUIG-budget. Hierdoor ontstaat recht op een vangnetuitkering van 2,6 miljoen euro, wat in de begroting nog niet het geval was. Doordat we ook nog een voordeel op de overige baten BUIG hebben van 0,3 miljoen euro, wordt het nadeel aan de batenkant gereduceerd tot 0,7 miljoen euro.

Zorgkosten Jeugd (N 3,5 miljoen euro)

Op jeugdhulp bedraagt het nadeel 3,5 miljoen euro. Dit nadeel kent de volgende oorzaken:

Volumegroei (N 6,7 miljoen euro)

Bij het opstellen van de begroting is geen rekening gehouden met volumegroei omdat op dat moment de volumeontwikkeling 2018 nog erg onzeker was. De uiteindelijke volumegroei 2018 werkt door in de realisatie van de zorgkosten 2019. Ook in het eerste kwartaal 2019 was er nog sprake van groei, maar sinds het eerste kwartaal lijkt de waarde van de indicaties te stabiliseren. Ten opzichte van de begroting stijgen de totale zorgkosten jeugd met 6,7 miljoen euro (exclusief loon-prijscompensatie).

Extra rijksmiddelen (V 5,7 miljoen euro)

Het kabinet heeft besloten om voor 2019 400 miljoen aan extra middelen toe te voegen aan het jeugdhulp budget ten behoeve van volumegroei naar aanleiding van de onderzoeken naar de tekorten op jeugdhulp. Ons aandeel hierin bedraagt 5,2 miljoen euro. Daarnaast is de omvang van de middelen vanuit het Rijk gewijzigd in verband met onder andere loon-prijscompensatie. Een deel hiervan valt vrij onder andere omdat een aantal jeugdhulpaanbieders afziet van loon-prijscompensatie. In totaal leidt dit tot een voordeel van 0,5 miljoen euro.

Herindeling- en nagekomen lasten (N 1,8 miljoen euro)

Als gevolg van de herindeling zijn de begrotingen van Groningen, Haren en Ten Boer samengevoegd. Hieruit is een nadeel van 1,2 miljoen naar voren gekomen. Daarnaast is er sprake van nagekomen lasten 2018 voor een bedrag van 569 duizend euro.

Afwikkeling oude jaren (N 1,1 miljoen euro)

In het eerste kwartaal van 2020 heeft de RIGG de afwikkeling van de jaren 2016 t/m 2018 afgerond. Deze afrekening heeft voor ons tot een nadeel van afgerond 1,1 miljoen euro geleid.

Overig (V 0,4 miljoen euro)

Overige voor- en nadelen binnen jeugdhulp tellen op tot 0,4 miljoen euro voordelig.

Zorgkosten WMO (V 2,7 miljoen euro)

Per saldo bedraagt het voordeel op de Wmo 2,7 miljoen euro. Dit voordeel is als volgt opgebouwd:

Wmo effect meicirculaire (V 1,5 miljoen euro)

In de meicirculaire van het gemeentefonds is een fors bedrag toegevoegd voor de Wmo begeleiding. Met dit bedrag was geen rekening gehouden.

Wmo vrijval ruimte invoering abonnementstarief (V 800 duizend euro)

Voor de invoering van het abonnementstarief hebben gemeenten extra middelen gekregen in de algemene uitkering van het gemeentefonds. In de praktijk zien wij de effecten van de invoering van het abonnementstarief nog niet terug in een stijging van de zorgkosten (de aanzuigende werking). Dat komt onder andere doordat het abonnementstarief voor de algemene voorziening huishoudelijke hulp nog niet van toepassing was. Het hiervoor gereserveerde bedrag kan incidenteel tot een bedrag van 800 duizend euro vrijvallen.

Meerkostenregeling (V 400 duizend euro)

In 2019 zien we net als in 2018 een voordeel op de meerkostenregeling. Dit voordeel heeft te maken met de aanscherping van de regeling. In 2018 was sprake van een voordeel van 472 duizend euro. In 2019 bedraagt dit voordeel 400 duizend euro. Het voordeel is lager geworden, omdat we ten opzichte van 2018 een toename in het gebruik zien.

Wmo (oud) voorzieningen (N 293 duizend euro)

Per saldo zien we een stijging van de kosten van de voorzieningen Wmo oud. Het gebruik van woonvoorzieningen en individueel vervoer neemt iets af. Het tekort wordt verklaard door een toename in de kosten van de rolstoelen en als gevolg van meer leveringen.

Innovatiemiddelen Wmo (V 84 duizend euro)

Door onze financiële situatie is de inzet van de innovatiemiddelen vertraagd. Hierdoor is in 2019 84 duizend van het beschikbare budget overgebleven.

Overig Wmo (V 276 duizend euro)

Diverse kleinere Wmo effecten tellen op tot een voordeel van 276 duizend euro.

Beschermd Wonen (V 571 duizend euro)

Op basis van de verantwoording ultimo 2019 bedraagt het resultaat voor de regio 8,5 miljoen euro positief. Het aandeel van Groningen in het positieve resultaat is 3,3 miljoen euro. In de begroting was gerekend met een vrijval van 2,7 miljoen euro, het voordeel is derhalve 0,6 miljoen euro hoger.

Subsidies oude jaren (V 540 duizend euro)

Binnen het sociale domein hebben we, in het kader van Maatschappelijke Kosten en Batenanalyse (MKBA) evenals in 2018, strakker op de verantwoording van subsidies gestuurd. Dit heeft tot een bate geleid van 540 duizend euro.

Bedrijfsvoeringskosten (V 770 duizend euro)

Het voordeel op de bedrijfsvoeringskosten wordt voor 331 duizend euro veroorzaakt door een administratieve verschuiving. De loonkosten van administratie Werk worden gezien als indirect en daardoor niet geboekt in deelprogramma 1.1, maar in deelprogramma 14.1. De begroting 2019 was hier nog niet op aan gepast (zie ook toelichting bij deelprogramma 14.1).

Daarnaast is het project doorontwikkeling KIK (onderdeel van Kansen in Kaart) later dan gepland gestart, dit heeft in 2019 tot een voordeel van ruim 100 duizend euro geleid. De rest van het voordeel vloeit met name voort uit maatregelen die genomen zijn in verband met de financiële situatie van de gemeente. Dit heeft onder meer geleid tot het invoeren van een vacaturestop met ingang van medio september 2019. Als gevolg hiervan zijn lopende en vrijkomende vacatures niet meer ingevuld, hierdoor is een voordeel ontstaat op loonkosten ambtelijk personeel, inhuurkrachten en overige personele kosten.

Samenwerkingsverbanden (V 8,3 miljoen euro)

Het voordeel bij Samenwerkingsverbanden is als volgt opgebouwd:

Maatschappelijke opvang (V 1,5 miljoen euro)

Het resultaat van 1,5 miljoen euro is het resultaat voor de totale beschikbare middelen Maatschappelijke Opvang voor de Groninger gemeenten. Dit bedrag bestaat uit drie onderdelen. Ten eerste is vanwege een destijds op handen zijnde korting van de Rijksmiddelen, 260 duizend euro niet toegekend of aangevraagd en zijn de activiteiten van de aanbieders hiermee in lijn gebracht. Ten tweede is voor 460 duizend euro subsidie teruggevorderd over 2018. Dit werd pas na de subsidievaststellingen medio 2019 duidelijk, het gaat hier om een incidenteel voordeel. Ten derde valt 380 duizend euro vrij vanwege landelijke beeld dat op de budgetten zou worden gekort. Hierdoor hoefde er ook geen beroep op het resultaat van 400 duizend euro van voorgaande jaren te worden gedaan hetgeen in 2019 extra beschikbaar was.

Regionale transformatie agenda jeugd (V 2,2 miljoen euro)

In de regionale transformatieagenda zijn de inhoudelijke ontwikkelopgaven voor de komende jaren voor de jeugdhulpregio Groningen uitgewerkt. Het fonds is bedoeld om de transformatiebeweging te bevorderen. Wij zijn de penvoerder voor deze gelden. We hebben 2019 gebruikt om samen met alle gemeenten te inventariseren welke projecten een bijdrage leveren aan de vastgestelde doelen. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat aan elk project monitoring en een leer-ontwikkel model is gekoppeld. Ontwikkelingsgericht en transformatief werken kost tijd, daardoor is nog niet het volledige budget ingezet in 2019.

Begeleiding Statushouders (V 1,0 miljoen euro)

Er is in de meicirculaire van 2019 267 duizend euro beschikbaar gekomen voor de verhoging van het taalniveau van statushouders. Deze middelen konden dit jaar beperkt worden ingezet. Daarnaast is in de meicirculaire van 2019 436 duizend euro beschikbaar gekomen voor de maatschappelijke begeleiding van statushouders waarvan de kosten in 2017 en 2018 zijn gemaakt. Samen met enkele kleinere meevallers heeft dit per saldo tot een voordeel van 1 miljoen euro geleid.

Werk in Zicht (V 3,2 miljoen euro)

Werk in Zicht (WIZ) is een regionaal samenwerkingsverband voor de arbeidsmarktregio Groningen. Gemeente Groningen is centrumgemeente voor de regionale samenwerking en voor de subregio Centraal. Binnen dit samenwerkingsverband worden diverse projecten uitgevoerd. Op een aantal projecten hebben we de beschikbare middelen in 2019 niet volledig uit gegeven. Op het project versterking lokale werkgelegenheid, uitvoering 1000-banenplan, resteert een bedrag van 2,3 miljoen euro. De plaatsing vanuit het 1000 banenplan ligt op schema, hiervoor is minder gebruik van scholing gemaakt dan verwacht. Bovendien betreft het een meerjarig project waarvoor de middelen al volledig in de begroting zitten. Daarnaast hebben we een voordeel van 786 duizend euro op het project 'versterken regionale samenwerking voor kwetsbare werkzoekenden', hiervoor zijn de gelden pas na de zomer beschikbaar gekomen. Op de overige projecten en activiteiten bedraagt het voordeel 128 duizend euro.

Overige kleinere voordelen op samenwerkingsverbanden tellen op tot 318 duizend euro voordeel. Het betreft hier Vrouwenopvang (14 duizend euro), Actiecentrum Veiligheid en Zorg (136 duizend euro) en Akkoord van Groningen (168 duizend euro).

Uitbreiding voorschoolse peuteropvang (V 1,0 miljoen euro)

We hebben meer rijks gelden ontvangen dan verwacht. Daarnaast gaat de groei van de voorschoolse peuteropvang minder hard dan waar we vanuit waren gegaan.

Vrijval oude inburgeringsgelden (V 478 duizend euro)

Op de reservering van inburgeringsgelden van vóór 2015, die van het rijk zijn ontvangen, rust geen terugbetalingsverplichting meer. We hebben deze balanspost vrij laten vallen. Dit geeft een voordeel van 478 duizend euro.

Afwijkingen ten opzichte van Voortgangsrapportage 2019-II

In de voortgangsrapportage 2019-II (VGR 2019-II) verwachtten we een voordeel van 5,9 miljoen euro. Daarmee is het rekeningresultaat 2019 ten opzichte van de prognose in de VGR 2019-II 36,3 miljoen euro positiever.

Het bedrag van 36,3 miljoen euro gerelateerd aan het lastentotaal in de actuele begroting van 1,2 miljard euro betekent een afwijking van ongeveer 3,0%. Daarmee is deze afwijking op totaalniveau bijna binnen onze norm (3% van het lastentotaal) voor begrotingsbeheer. Er zijn echter een tweetal grote posten die dit beeld verstoren:

Resultaat Grondzaken ten opzichte van de VGR 2019-II (V 8,4 miljoen euro)

Bij de VGR 2019-II was een resultaat afgegeven van 0,5 miljoen euro als resultaat op Grondzaken. Het resultaat is daarmee 7,6 miljoen euro positiever. Onder andere de herzieningen van de grondexploitaties hebben in het vierde kwartaal plaatsgevonden en komen in 2020 in de raad. Winstnemingen en beoordelingen verliesvoorzieningen waren pas na het opstellen van de VGR 2019-II goed in beeld en daarmee niet voorzienbaar. Grondzaken was al wel als onzekerheid opgenomen.

Gemeentefonds ten opzichte van de VGR 2019-II (V 3,9 miljoen euro)

Het voordeel op het gemeentefonds ten opzichte van de VGR 2019-II bedraagt 3,9 miljoen euro. Bij de VGR 2019-II gingen we nog uit van een nadeel van 3,4 miljoen euro. De uitkomsten van de december circulaire waren bij het opstellen van de VGR 2019-II nog niet in beeld. Daarmee is dit resultaat ten opzichte van de prognose niet voorzienbaar.

Als we bovenstaande posten buiten beschouwing laten voor het oordeel over ons begrotingsbeheer, blijven we met afgerond 2% binnen de norm van 3% van het lastentotaal.

Naast bovengenoemde verschillen lichten we hieronder de verschillen > 500 duizend euro ten opzichte van VGR 2019-II toe en gaan in op de voorzienbaarheid hiervan.

Trainees (V 573 duizend euro)

Bij de VGR 2019-II is geen inschatting gemaakt van het rekeningresultaat. Dit was wel voorzienbaar.

Bezuinigingen (V 792 duizend euro)

Het resultaat van 2,4 miljoen nadelig op bezuinigingen wijkt 792 duizend euro voordelig af ten opzichte van de afgegeven prognose van niet gerealiseerde bezuinigingen van 3,2 miljoen euro. We hebben het tekort kunnen reduceren door lagere loonkosten, hogere baten op projectinzet en voordelen op diverse exploitatiebudgetten. Dit was niet voorzienbaar ten tijde van het opstellen van de VGR 2019-II.

Friciekosten (N 936 duizend euro)

Het nadeel op de frictiekosten bedraagt voor 2019 936 duizend euro. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door kosten gemaakt voor de mobiliteitspool, het programma en bijdrages aan frictiekosten van diverse directies. Bij de VGR 2019-II is hiervan geen inschatting gemaakt. Dit was wel voorzienbaar.

Flankerend beleid (V 1,5 miljoen euro)

Om de kosten van de herplaatsing van medewerkers in 2019 te kunnen dekken is het volledige saldo van de reserve ad 1,88 miljoen euro bij de primitieve begroting onttrokken en als budget beschikbaar gesteld. Er is voor 333 duizend euro een beroep op het budget gedaan; 132 duizend euro voor de mobiliteitspool, 83 duizend euro ten behoeve van de reorganisatie bij HRM en 118 duizend euro voor diverse individuele contracten. Bij de VGR 2019-II is hiervan geen inschatting gemaakt. Dit was wel voorzienbaar.

Gebiedsgericht werken (V 707 duizend euro)

Bij de VGR 2019-II was een voordeel gemeld van 249 duizend euro. Bij de rekening valt dit 707 duizend euro voordeliger uit. Een groot deel van het resultaat betreft een voordeel op de bedrijfsvoering van 607 duizend euro omdat de gebiedsteams voor Haren en Ten Boer later in het jaar op gang zijn gekomen. Dit deel van het resultaat was voorzienbaar, maar hier is ten tijde van het opstellen van de prognose geen inschatting van gemaakt. Voor het overige deel was het resultaat nagenoeg conform de prognose.

Bouwleges (V 1,8 miljoen euro)

De verwachting was bij VGR 2019-II dat ook Groningen last zou hebben van de PAS(stikstof)-problematiek, de gemeente Groningen heeft daar uiteindelijk in de vergunningaanvragen niet veel last van gehad. Dit zal deels te maken hebben met het feit dat de afstand tot stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden relatief groot is. Hierdoor is de omzet bouwleges hoger uitgevallen dan voorzien was.

Parkeren (V 1,7 miljoen euro)

De resultaten van het parkeerbedrijf laten zich lastig voorspellen, omdat het najaar een grote stempel drukt op het jaarresultaat. Bij de VGR 2019-II was er nog geen goed beeld van dit resultaat, dit was echter wel voorzienbaar.

Stichting Volkshuisvesting (N 949 duizend euro)

Dit resultaat is ontstaan als gevolg van een registratiefout, deze is pas in het vierde kwartaal ontdekt. Daarmee was dit resultaat niet voorzienbaar ten tijde van het opstellen van de prognose.

Groningen geeft Energie (V 1,3 miljoen euro)

In september 2019 is de tweede tranche van de decentralisatie uitkering Aardgasvrije wijken ontvangen via het gemeentefonds. De september circulaire is ontvangen na het opstellen van VGR 2019-II en daarmee was dit resultaat onvoorzienbaar.

Intensiveringen (V 4,8 miljoen euro)

Ten tijde van het opstellen van de VGR 2019-II gaat men er vaak vanuit dat het grootste deel van de nog beschikbare intensiveringsmiddelen nog weggezet wordt in het lopende jaar. Dat is echter om uiteenlopende redenen niet het geval geweest. Deels was dit voorzienbaar, bij de VGR 2019-II was een voordeel gemeld van 1,6 miljoen euro, bij de rekening blijkt dit 4,8 miljoen hoger uit te vallen.

Meerjarige exploitatie projecten (V 6,8 miljoen euro)

Bij de VGR 2019-II is op de meerjarige projecten 200 duizend euro vrijval gemeld. De grootste afwijking ten opzichte van de prognose betreft de vrijval bij het project ICT Outsourcing (V 4,5 miljoen euro) De transitie naar de omgeving van Fujitsu is per medio maart gestart. Doordat de transitie nog maar een paar maanden onderweg was, waren de financiële effecten voor beide partijen nog niet duidelijk. Bij VGR 2019-II kon daardoor nog geen prognose worden afgegeven en is de begroting als uitgangspunt aangehouden. Dit resultaat kan als niet voorzienbaar worden beschouwd. Voor de overige meerjarige projecten geldt dat de budgetten voor meerdere jaren in één keer beschikbaar worden gesteld waarbij ook de uitvoering over meerdere jaren is verspreid. Ten tijde van de VGR 2019-II is nog niet altijd bekend welk deel van de uitvoering doorschuift naar een volgend jaar.

Onderhoud sportaccommodaties (V 576 duizend euro)

Een deel van de onderhoudsmaatregelen waaronder voor de locatie Kardinge zijn doorgeschoven naar 2023. Dit was wel voorzienbaar ten tijde van het opstellen van de prognose.

Programma onderhoud openbare ruimte (N 522 duizend euro)

Bij de VGR 2019-II werd nog uitgegaan van een voordeel van 200 duizend euro. Bij de rekening blijkt echter een nadeel van 322 duizend euro. Dit nadeel is met name veroorzaakt doordat er projecten uit het programma 2018 uitgevoerd zijn in 2019, deels is dit ten laste gekomen van het budget voor 2019. Bij het opstellen van de VGR

2019-II was nog onzeker of het hele programma van 2019 uitgevoerd zou worden. Achteraf is dat wel in zijn geheel uitgevoerd. Dit resultaat was niet voorzienbaar bij de VGR 2019-II.

Afval (N 711 duizend euro)

Bij de VGR 2019-II werd nog uitgegaan van een voordeel van 125 duizend euro. Ten opzichte van de VGR 2019-II zijn de lasten bij de diverse afvalsoorten sterker gestegen dan de stijging van de baten. Daarnaast is bij het opstellen van de rekening gebleken dat de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer in hun begroting verschillende uitgangspunten hanteerden bij de toerekening van kosten aan het tarief van de afvalstoffenheffing. Het resultaat bij de rekening bedraagt 586 duizend euro negatief, dit was deels wel voorzienbaar.

Riolering (N 549 duizend euro)

Bij de VGR 2019-II is geen prognose afgegeven. Bij het opstellen van de rekening gebleken dat de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer in hun begroting verschillende uitgangspunten hanteerden bij de toerekening van kosten aan het tarief van de rioolheffing. Dit verklaart grotendeels de afwijking ten opzichte van de VGR 2019-II (deels wel voorzienbaar).

Jeugdhulp (N 1,8 miljoen euro)

In de voortgangsrapportages is aangegeven dat vanwege de onzekerheden ten aanzien van groei en verzilvering ten opzichte van de prognose een bandbreedte van plus en min 2,5 miljoen (4%) wordt aangehouden. Het nadeel van 1,8 miljoen euro ten opzichte van de laatste voortgangsrapportage (N 1,7 miljoen euro) valt binnen deze bandbreedte.

Subsidies oude jaren (V 540 duizend euro)

Bij het definitief vaststellen van de subsidiebeschikkingen zijn diverse grote bedragen teruggevorderd. Deze definitieve vaststellingen waren bekend na het opstellen van de VGR 2019-II en derhalve als niet voorzienbaar aan te merken.

Samenwerkingsverbanden (V 4,0 miljoen euro)

Het resultaat van 8,3 miljoen euro bij de diverse samenwerkingsverbanden is 4 miljoen positiever dan dat bij de VGR 2019-II als prognose is afgegeven (V 4,3 miljoen euro). Voor een aantal samenwerkingsverbanden zijn met de september/december circulaire middelen beschikbaar gekomen. Dit was bij het opstellen van de VGR 2019-II nog onzeker en/of niet bekend (deels voorzienbaar). Daarnaast is er vertraging in de uitvoering van diverse programma's / projecten waar bij de VGR 2019-II nog geen rekening mee is gehouden.

Financiële knelpunten

In dit hoofdstuk zijn de financiële knelpunten opgenomen waarvoor bij de begroting 2019 extra beleidsmiddelen beschikbaar zijn gesteld. Daarmee zijn deze knelpunten voor 2019 opgelost. In de doorlopende cyclus van de begroting, najaarsnota, voorjaarsbrief en rekening worden de financiële knelpunten continu beoordeeld en bewaakt en wordt indien nodig over de knelpunten besloten.

In onderstaande overzicht staan de knelpunten waarvoor extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld zijn. Het betreft knelpunten die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft.

Opgaven 2019-2022 (x 1.000 euro)		2019	2020	2021	2022	I/S
<i>De Mens Centraal - de sociaal maatschappelijke opgave</i>						
1	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	-12.567	-13.082	-9.812	-9.812	S
2	Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OJG)	-400	-1.050	-1.275	-1.200	S
3	Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)	-500	-250			I
4	Afschaffen algemene voorziening huishoudelijke hulp (frictie)	-660				I
5	Bijzondere Bijstand/Bewindvoering	-1.200	-650			I
6	Individuele inkomensvoering	-270	-230	-190	-190	S
7	Aanpak problematische doelgroepen	-168	-98	-98	-98	I
<i>Herwinnen openbare ruimte - het belang van een goede leefkwaliteit</i>						
8	Fietsenstalling V&D	-2.000				I
	Fietsenstalling V&D		-300	-300	-300	S
9	Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	-300	-300	-300	-250	I
10	Voetgangers	-100				I
11	Erfgoed		-100	-100	-100	I
12	Leefkwaliteit (SIV voor groen)		-500	-500	-500	S
	Beheer en onderhoud groen	-488	-688	-688	-688	S
13	Leefomgeving	-300				I
14	Plankosten		-50	-50	-50	I
15	Motie parkeren Diepenring		-40	-40	-40	S
16	Kapitaallasten binnenstad		-180	-360	-540	S
<i>Groningen actief</i>						
17	Aanvullen tekort rijksmiddelen BUIG		-9.800	-9.500	-9.500	S
18	Basisbaan	-250	-700	-700	-700	I
19	Stadsbeheerproef	-125	-125	-125	-125	I
20	Sociaal ondernemen	-50	-100	-100	-100	S
21	Intensivering begeleiding en participatie		-2.000	-1.500	-1.000	S
<i>Energietransitie als motor voor wijk - dorpsvernieuwing</i>						
22	Energie	-1.760	-1.110	-1.110	-1.150	I
	Energie	-100	-100	-100	-100	S
23	Emissievrij wagenpark		-300	-300	-300	S
24	Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	-2.000	-4.000	-4.000	-4.000	I

	Wijkvernieuwing (fysiek)		-350	-700	-700	S
<i>Groningen ontwikkelt zich verder - bouwstenen voor de toekomst</i>						
25	Werklocaties	-300	-300	-350	-200	I
	Werklocaties		-125	-265	-380	S
26	Stationsgebied			-400	-1.822	S
27	Terugdringen autoverkeer, fiets & OV	-225				I
	Terugdringen autoverkeer, fiets & OV		-235	-253	-253	S
28	Oosterhamrikzone			-250	-250	S
29	Uitvoeren woonvisie SIF	-175	-350	-350	-350	S
30	Stadshavens (voorheen Eemskanaalzone)		-200	-400	-600	S
31	Onderwijshuisvesting		-1.500	-2.500	-2.500	S
32	Centrale huisvesting kunstencentrum VRIJDAG		-250	-250	-250	S
33	Beheer en onderhoud Synagoge	-33	-33			I
34	Cultuurpas en marketing	-25	-25			I
35	Broedplaatsen en ateliers	-132	-132			I
36	Subsidies en bijdragen instellingen	-108	-94			I
37	Cultuurnota			-300	-300	S
38	Co-investeringsfonds Sport	-75	-67			I
	Co-investeringsfonds Sport	-175	-175	-175	-175	S
39	Combinatiefunctionarissen	-150	-150	-150	-150	S
40	Vervangen kunstgrasvelden		-8	-92	-95	S
41	Capaciteit Toezicht & handhaving openbare ruimte	-250	-300	-300	-300	S
42	Capaciteit Toezicht & handhaving overig	-50	-200	-200	-200	S
<i>Organisatie en samenwerken</i>						
43	Gebiedsgericht werken	-300	-2.150	-2.150	-2.150	I
	Gebiedsgericht werken	-1.257	-1.257	-1.257	-1.257	S
	Gebiedsgericht werken Haren en ten Boer	-1.075	-1.075	-1.075	-1.075	I
44	Digitale dienstverlening	-550	-440	-330	-220	I
45	Uitbreiding college en ondersteuning	-800	-800	-800	-800	S
46	Frictiekosten	-2.276				
<i>Overig</i>						
47	Compensatie OZB niet woningen Haren & Ten Boer	-1.350	-1.080	-810	-540	I
48	Terugdraaien verlaging intensiveringsmiddelen	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
49	Digitalisering archiefbestanden	-140	-140	-140	-140	I
50	Transitie DIV	-282	-561	-298		I
51	Moderne ICT groei	-1.100	-1.100	-1.100	-1.100	S
52	Binnenstadonderhoud vastgoed	-200	-200	-200	-200	S
53	Reorganisatieplan vastgoed	-370				I
54	Huur Oosterboog	-125	-125	-125		I
55	Huur I&A	-55	-196	-141		I
56	Huisvesting WIJ	-450	-450	-450	-450	S
57	Implementatie omgevingswet	-837				I

58	Vorming GBI	-250	-250			I
59	Subsidies beheer & accommodaties		-35	-25	-25	I
	Subsidies beheer & accommodaties	-20	-50	-50	-50	S
60	Bezuiniging dekingsgraad tarieven cultuur	-125	-125	-125	-125	S
Totaal opgaven		-37.498	-51.281	-48.159	-48.400	

Hervormingen

In deze rekening beperken wij ons tot de openstaande opgave voor 2019, aangevuld met hervormingen en taakstellingen die nog niet structureel zijn ingevuld. Wij maken daarbij onderscheid in bezuinigingen organisatie, hervormingen coalitieakkoord en overige bezuinigingen en taakstellingen.

Afwijkingen (bedragen x 1000 euro)	Opgave 2019	Realisatie 2019	Afwijking	Afwijking t.o.v. VGR2
Bezuinigingen op de organisatie	6.001	3.761	-2.240	887
Hervormingen coalitieakkoord	47.226	47.226	0	0
Overige bezuinigingen en taakstellingen	4.319	4.187	-132	-95
Totaal	57.546	55.174	-2.372	792

Bezuinigingen op de organisatie (N 2,24 miljoen euro)

Voor de bezuinigingsmaatregelen op de organisatie hebben wij in 2019 een nadeel geboekt van 2,24 miljoen euro. Dit nadeel is inclusief een forse krimpopgave van het Shared Service Center (SSC). De organisatieontwikkeling binnen het SSC is in volle gang, met als doel om een efficiëntere en slagvaardigere organisatie te worden. Er lopen diverse trajecten zoals: outsourcing ICT, realisatie Business Case DIV, verbeteren financiële- en HRM-managementinformatie, e-HRM, vernieuwing Communicatie, doorontwikkeling Financiën, vereenvoudiging financiële administratie en e-facturatie. Aan de organisatieontwikkeling is een bezuiniging gekoppeld die deels is gerealiseerd. Het nadeel voor de SSC-directies bedraagt 1,261 miljoen euro. De nadelen bij de overige directies bedragen opgeteld 979 duizend euro.

Ten opzichte van Voortgangsrapportage 2019-II is het nadeel 887 duizend euro lager. We hebben het tekort kunnen reduceren door lagere loonkosten, hogere baten op projectinzet en voordelen op diverse exploitatiebudgetten.

Hervormingen coalitieakkoord

De hervormingen uit het coalitieakkoord bedragen 47,2 miljoen euro. Deze zijn in 2019 gerealiseerd. De belangrijkste posten daarbinnen zijn:

- Verhogen OZB van 4,3 miljoen;
- Dekking uit weerstandsvermogen van 27,4 miljoen;
- Inzet rekeningresultaat 2018 van 4,4 miljoen;
- Ruilmiddelen (incidenteel voor structureel) van 9,9 miljoen.

Het grootste deel van de hervormingen is technisch en daarmee in de begroting al gerealiseerd.

Overige bezuinigingen en taakstellingen (N 132 duizend euro)

Dit resultaat wordt onder meer verklaard door de nog niet volledig gerealiseerde bezuiniging op vastgoed.

Verantwoording op de programma's

Het nadeel komt bij de volgende programma's tot uitdrukking.

Programma (bedragen x1000 euro)	Resultaat
11 Dienstverlening	-127
12 College, raad en gebiedsgericht werken	-217
14 Overhead en ondersteuning organisatie	-2.028
Totaal	-2.372

Knelpunt begroting 2020

Een aantal nog openstaande oude taakstellingen op de organisatie zijn niet realiseerbaar. Deze taakstellingen zijn afkomstig uit eerdere bezuinigingsrondes om de begroting sluitend te krijgen. Het grootste gedeelte hiervan is

gerealiseerd en/of wordt nog realiseerbaar geacht. Een deel beschouwen we als niet realiseerbaar. In 2020 bedraagt dit 2,2 miljoen euro aflopend tot 468 duizend euro in 2022. In de begroting 2020 zijn hiervoor aanvullende middelen beschikbaar gesteld.

Investerings

In 2019 is, exclusief grondexploitaties, voor 114,7 miljoen euro geïnvesteerd. Hier gaan wij nader in op die investeringen in relatie tot de daarvoor beschikbaar gestelde kredieten. De basis hiervoor is bijlage 4 overzicht Investerings. De investeringen in grondexploitaties worden in staat P van de rekening toegelicht.

Bij de restant kredieten oude jaren heeft een correctie plaatsgevonden van 36,4 miljoen euro. Hierin zit 31,5 miljoen euro aan presentatie technische correcties. In 2018 waren 2 kredieten opgenomen in het overzicht die zowel uit GREX als MVA kredieten bestonden, dit hebben we in 2019 in het overzicht gesplitst. Het gaat om Grote Markt (-/- 25 miljoen euro) Zernikelaan (+ 1 miljoen euro). In de investeringsstaat 2018 heeft een saldering plaatsgevonden van de uitgaven en bijdragen van een project waardoor deze niet in mindering is gebracht op het krediet. Dit is alsnog aangepast op project Basisscope ARZ prijspeil 2017(-/- 7,5 miljoen euro).

De overige correcties bestaan uit een drietal kredieten die niet goed in het overzicht investeringen stonden (Netwerkanalyse HOV-maatregelen Groningen-Assen -/- 4,634 miljoen euro; SPRZ Openbaar Vervoer stationsgebied -/- 0,990 miljoen euro en HOV -as west Paterwoldseweg 0,167 miljoen euro). Daarnaast waren er nog 2 kredieten die al wel beschikbaar waren gesteld in 2018 maar nog niet opgenomen in het overzicht (Verbouwing Radesingel (0,5 miljoen euro) en Villa B (0,075 miljoen euro).

Ten slotte hebben er nog een drietal verschuivingen plaatsgevonden op de investeringen dit heeft echter geen effect op het saldo (Netwerkanalyse auto/fiets Groningen-Assen (-0,252 miljoen euro); Netwerkanalyse HOV Groningen-Assen(-0,248 miljoen euro) en Zernikelaan (0,5 miljoen euro)

Samenvattend:

Correctie restantkrediet begin 2019 (Bedragen x 1 miljoen euro)	
Eindstand jaarrekening 2018 Groningen	386,559
Eindstand jaarrekening 2018 Haren	15,446
Eindstand jaarrekening 2018 Ten boer	14,799
Netwerkanalyse HOV-maatregelen Groningen-Assen	-4,634
SPRZ Openbaar Vervoer stationsgebied	-0,990
HOV -as west Paterwoldseweg	0,167
presentatie technische weergave uitnutting	-7,510
splitsen van GREX en MVA krediet	-24,016
Verbouwing Radesingel	0,500
Nieuwbouw Villa B	0,075
Nieuw begin stand 1-1-2019	380.396

Overzicht 4 Investerings kan als volgt worden samengevat:

Bedragen x 1 miljoen euro	
Beschikbare kredieten:	
Restantkredieten oude jaren	380,4
In 2019 nieuw gevoteerde kredieten	76,4
Totaal beschikbaar aan kredieten	456,8
Investerings in 2019 (-/-)	117,7
Saldo van afgesloten kredieten (-/-)	6,8

Begin 2019 stond voor 380,4 miljoen euro aan kredieten open uit voorgaande jaren. In 2019 stelde de raad voor 76,4 miljoen euro aan nieuwe kredieten beschikbaar. In totaal was daardoor in 2019 voor 456,8 miljoen euro aan investeringskredieten beschikbaar. Met deze kredieten is in 2019 voor 117,7 miljoen euro aan investeringen verricht. Bij in 2019 afgesloten kredieten is per saldo voor 6,8 miljoen euro aan onderschrijvingen geweest. Als uitkomst staat daardoor eind 2019 nog voor 332,3 miljoen euro aan kredieten open die overgaan naar 2020 om in 2020 of latere jaren afgewikkeld te worden. Dit beeld wordt hieronder verder toegelicht.

Openstaande kredieten begin 2019

Begin 2019 stond voor 380,4 miljoen euro aan kredieten open uit 2018 of oudere jaren. Het betreft onder andere:

- 52,9 miljoen euro Grote Markt;
- 32,3 miljoen euro Basisscope ARZ;
- 29,4 miljoen euro Groningen Spoorzone Fiets;
- 19,17 miljoen euro Eemskanaalzone;
- 15,8 miljoen euro Sanering riolering 2014-2018.

Nieuwe kredieten

In 2019 voteerde de raad, exclusief grondexploitaties, voor 76,4 miljoen euro aan nieuwe kredieten. Het betreft onder andere:

- 14,3 miljoen euro Revitalisering Stadhuis;
- 8,4 miljoen euro Tunnel/plein Stationsgebied Haren;
- 4,5 miljoen euro uitvoeringsprogramma wijkvernieuwing;
- 3,5 miljoen euro aanvullend krediet Grote Markt;
- 3,5 miljoen euro fietsroute spoorlijn Groningen – Sauwerd.

Investeringsprojecten.

Met al deze kredieten is in 2019 voor 114,7 miljoen euro geïnvesteerd. Het betreft onder andere volgende projecten:

- 19,2 miljoen euro voor Grote Markt;
- 18,4 miljoen euro Ondertunneling Paterswoldseweg ;
- 7,6 miljoen euro Sanering riolering;
- 5,8 miljoen euro voor Spoorzone fiets;
- 4,7 miljoen euro voor Basisscope AR.

Restantkredieten, over te boeken naar 2020

Investeringsprojecten strekken zich vaak over langere perioden uit en kredieten kennen daardoor vaak een looptijd van meerdere jaren. Om een beeld te geven van de looptijden van kredieten wordt in het Overzicht Investeringsprojecten ook de tijdsplanning van het krediet vermeld. Dat is het jaar waarin het krediet is toegekend tot en met het verwachte jaar van de financiële afwikkeling. Te zien valt dat sommige kredieten looptijden hebben van wel acht tot tien jaar. Gedurende die jaren blijven kredieten dus openstaan. Verder is het zo dat het overgrote deel van de in enig jaar (nieuw) verstrekte kredieten pas in de loop van dat jaar beschikbaar wordt gesteld. Zelfs tot in december worden door uw raad kredieten gevoteerd. Van de door de raad in enig jaar gevoteerde kredieten gaat dan ook meestal het overgrote deel als restantkrediet over naar het volgende jaar. Eind 2019 stond 335,2 miljoen euro aan restantkredieten open.

Het betreft onder andere de volgende projecten:

- 37,2 miljoen euro Grote Markt;
- 27,7 miljoen euro Basisscope ARZ
- 23,1 miljoen euro voor Groningen Spoorzone Fiets;
- 18,3 miljoen euro Eemskanaalzone;
- 14,4 miljoen euro Revitalisering Stadhuis

Kredietoverschrijdingen

Eind 2019 is er sprake van een vijftal kredietoverschrijdingen:

- 30km maatregelen Emmalaan (20 duizend euro) conform verordening 2019 artikel 10 geen aanvullende kredietaanvraag in procedure;
- Maatregelen Atoomweg-Hoendiep (2 duizend euro) conform verordening 2019 artikel 10 geen aanvullende kredietaanvraag in procedure;
- Verkenning Station Hoogkerk (1 duizend euro) conform verordening 2019 artikel 10 geen aanvullende kredietaanvraag in procedure;
- UT Delfiaweg Hoogkerk (29 duizend euro) hiervoor is een kredietaanvraag in procedure en wordt in maart in de raad behandeld.;
- Ondertunneling Paterswoldseweg (6.163 duizend euro) hiervoor is een aanvullend kredietaanvraag in procedure en wordt in april in de raad behandeld.

Reserves

Hoofdstuk 3.1 Verloopoverzicht reserves

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	Saldo 01-01-2019	Resultaat vorig jaar*	Toevoeging	Onttrekking	Saldo 31-12- 2019
Algemene Egalisatiereserve	37.149	20.255	9.604	37.976	29.031
Aandelen Essent NV	1.345				1.345
Actualisering Bestemmingsplan	12				12
Afkoopsom onderhoud fietspad	449				449
Afkoopsommen erfpacht	12.627				12.627
Begraafplaatsen	0	28			28
Bijdrage MFA de Wijert	400				400
Bijdrageregeling dorpshuizen	20				20
Bodemsanering	4.906	-221	3.925	3.325	5.285
Bovenwijkse infrastructuur	1.986				1.986
BSV Paddepoel	11			8	3
Budgetoverheveling	30	-30			0
Cofinanciering investeringfonds	228	609	1.064	100	1.801
De Lessenaar Ten Post	24				24
Duurzaamheid Scholen	399				399
Eemskanaalzone	8.034	161	161		8.356
Egalisatiereserve Instellingen	787		7.823	6.616	1.994
Egalisatiereserve VSD	500	-500	500	375	125
ESF	1.880			400	1.480
Esserberg	193			11	182
Exploitatierisico Forum	2.321				2.321
Extra Beleid	962	596	1.274		2.832
Flankerend beleid	2.408	-528		1.880	0
Fonds Economische Ontwikkeling	100			50	50
Forum garage	5.600		600		6.200
Gebruiksovereenkomst voetbalverenigingen	57				57
Geluidreducerend asfalt	300			75	225
Gresco	0	12			12
GrESCO aanpak 24 gebouwen	125				125
Grondbank	4.273				4.273
Grondzaken	28.312	8.146	108	31.455	5.111
Groninger Monumentenfonds	932				932

Hergebruik grond	778				778
Kapitaallasten Kindcentrum	1.062		399		1.460
Kunst op straat	521			258	263
Kunstvoorraad CBK	1.647				1.647
Martiniplaza BV	3.916				3.916
Meerweg	19	-19			0
Nieuw Raadhuis Haren	1.537		147	126	1.558
Nieuwbouw VMBO	1.429			238	1.191
Onderhoud en vastgoed	0		37		37
Onderwijshuisvesting	1.607	679	10	1.203	1.093
Openbaar Gebied	44			20	24
Organisatieontwikkeling	231	-231			0
Parkeren	4.114	1.664	1.888		7.666
Quintusschool	293		13	21	285
Realisering Speelvoorzieningen	89				89
Recreatiegebied Kardinge	535				535
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400				9.400
Regionale Energie Strategie	0		844		844
Reserve Bouwleges	40		40		80
Reserve Kapitaallasten (BK)	36.500	3.586	5.653	9.753	35.986
SIF	35.568	5.442		12.527	28.483
Ten Boer	637	-637			0
Vastgoed verkoopopbrengsten tbv bezuinigingen	0				0
WarmteStad	60				60
WWB inkomensdeel	13				13
Zernike College	6.068		1.426	862	6.631
Zorguitgaven WMO 18+ en jeugd	77			75	2
Totaal	222.554	39.011	35.515	107.353	189.726

*De kolom resultaatsbestemming betreft het jaarrekening resultaat 2018 van de voormalige gemeenten Haren, Groningen en Ten Boer (39,175 miljoen euro) zoals vastgesteld door de raad op 10 juli 2019, verminderd met het harmonisatie effect van de openingsbalans (164 duizend euro).

Hoofdstuk 3.2 Toelichtingen op reserves

Omschrijving	Doel	Maximale omvang	Saldo 31-12-2019	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Algemene Egalisatiereserve (AER)	Deze reserve dient ter dekking van het opvangen van onvoorziene verliezen op de korte en lange termijn		29.031	Vanuit de primitieve begroting is een bedrag van 1,848 miljoen euro toegevoegd voor versterking van het weerstandsvermogen. Overige stortingen in de primitieve begroting zijn: compensatiepakket Groen en Duurzaamheid Eelde (150 duizend euro), voorkeursalternatief Groningen Airport Eelde (300 duizend euro), vrijval afkoop Lening Royal Bank of Scotland (594 duizend), meerjarig onderhoudsplan Martiniplaza (45 duizend euro), 2 dotaties verband houdend met de voormalige gemeenten Haren (60 duizend euro) en Ten Boer (400 duizend euro) en een storting van 4,887 miljoen euro zijnde het resterend saldo van het financieel perspectief. Primitieve onttrekkingen zijn de inzet van het rekeningresultaat 2018 (4,413 miljoen euro), dekking weerstandsvermogen (12,217 miljoen euro) en dekking knelpunten begroting (2,821 miljoen euro). Via begrotingswijziging is er 100 duizend euro aan de AER toegevoegd voor het programma 75 jaar vrijheid, is 10 duizend euro onttrokken en toegevoegd aan het budget voor Schuld en Armoede en is er 600 duizend euro onttrokken ten behoeve van de sanering van de voormalige vuilstortlocatie Woltersum. Tenslotte is voor de verwerking van de bestemmingsvoorstellen uit jaarrekening 2018 een bedrag van 1,221 miljoen euro toegevoegd en 17,913 miljoen onttrokken.	Voldoende
Aandelen Essent NV	Deze reserve dient als tegenwaarde ontvangen aandelen EGD bij overgang EGG naar EGD (nu: Essent).		1.345	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Actualisering bestemmingsplan	Deze reserve is afkomstig van de voormalige gemeente Ten Boer en dient voor de afronding van het bestemmingsplan buitengebied en het project proeftuin omgevingswet Woldwijk.		12	Er hebben geen mutaties plaats gevonden. Deze reserve is afkomstig van voormalig gemeente Ten Boer en kan worden opgegeven.	N.v.t.
Afkoopsom onderhoud fietspad	Deze reserve dient ter dekking van de kosten van het jaarlijks onderhoud aan de Stadsweg Ten Boer		449	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Afkoopsommen erfpacht	Deze reserve dient voor het reserveren van afkoopsommen erfpacht. De ontvangen afkoopsom erfpacht wordt toegevoegd aan deze reserve tot maximaal de waarde van de uitgegeven kavel.		12.627	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende

Begraafplaatsen	Deze reserve dient ter dekking van toekomstige ruimingskosten en voor het opvangen van (kleine) verschillen in de inkomsten en uitgaven op de exploitatie begraafplaatsen.		28	In 2018 is het tarief grafrechten met 9,2% opgehoogd ter dekking van de kosten van het ruimen. Het aandeel van ruimen in de opbrengsten grafrechten 2018 is berekend op 28 duizend euro. Bij de jaarrekening is dit in deze reserve gestort.	Voldoende
Bijdrage MFA de Wijert	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van het project Multifunctionele Accommodatie De Wijert.		400	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Bijdrageregeling dorpshuizen	Deze reserve is afkomstig van de voormalige gemeente Ten Boer en dient voor het verstrekken van een bijdrage in de kosten van groot onderhoud ten behoeve van dorpshuizen in het kader van de bijdrage regeling dorpshuizen.		20	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Bodemsanering	Deze reserve is bestemd voor de kosten van bodemsaneringen die niet uit andere bronnen gefinancierd kunnen worden, voor het afdekken van schadeclaims uit het verleden door de gemeente uitgegeven grond, alsmede claims van het rijk in verband met ongerechtvaardigde verrijking en de slibsanering.		5.285	In de primitieve begroting wordt jaarlijks een storting van 125 duizend euro opgenomen. Eenzelfde bedrag wordt jaarlijks onttrokken ter dekking van onder andere personele kosten. De reserve is aangevuld met 600 duizend euro, dit betreft het aandeel dat de voormalige gemeente Ten Boer had in dit project (aandeel voormalige gemeente Groningen was 3,2 miljoen euro, totaal komt dit op 3,8 miljoen euro). Aan de reserve is 3,8 miljoen euro onttrokken voor de uitvoering van de sanering van de voormalige vuilstort bij Woltersum. Aangezien de uitvoering pas in de loop van 2020 plaats vindt is dit bedrag weer in de reserve gestort. Hiermee is deze 3,8 miljoen euro in 2020 weer beschikbaar.	Voldoende
Bovenwijkse infrastructuur	Deze reserve is ingesteld om middelen die vrijkomen door activering van bovenwijkse voorzieningen in de grondexploitaties te reserveren		1.986	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
BSV Paddepoel	Deze reserve dient voor de dekking van de kosten aanbouw BSV (Buurt en Speeltuivereniging Paddepoel).	83	3	Jaarlijks wordt 8 duizend euro aan deze reserve onttrokken ten behoeve van de exploitatie van de buurt- en speelvoorziening Paddepoel.	Voldoende

Budget overheveling	Overgekomen van voormalige gemeente Haren. Bij de jaarrekening is deze opgeheven.		0	De resterende budgetten voor een drietal meerjarige projecten worden overgeheveld van 2018 naar 2019 via de systematiek van de gemeente Groningen (oud), die we nu ook hanteren voor de resultaatsbestemming van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer. Daarom is de bestemmingsreserve Budgetoverheveling bij de jaarrekening opgeheven. Het restantsaldo ad 30 duizend euro had betrekking op resterende middelen voor de implementatie van de Omgevingswet, die in 2016 aan deze reserve zijn toegevoegd. Die middelen zijn niet meer nodig. Deze is overgeheveld naar de Algemene Egalisatiereserve.	N.v.t.
Cofinanciering investeringfonds	Deze reserve dient om de noodzakelijke uitbreiding en vervanging van gemeentelijke sportaccommodaties mogelijk te maken en om als gemeente via cofinanciering bij te kunnen dragen aan investeringen van sportverenigingen in sportaccommodatie		1.801	Bij de jaarrekening 2018 is de vrijval op kapitaallasten voor sportaccommodaties ad 609 duizend euro aan deze reserve toegevoegd. Daarnaast is vanuit het coalitieakkoord 75 duizend euro voor het cofinancieringsfonds beschikbaar gesteld en eveneens toegevoegd. Ook zijn de vrijgevallen middelen uit de bestaande voorziening 'vervanging kunstgrasvelden' oud Haren toegevoegd ten behoeve van kapitaallasten (conform raadsbesluit 18/12 6i ad 989 duizend euro) van toekomstige vervangingen aldaar. Tenslotte is er 100 duizend euro aan de provincie Groningen beschikbaar gesteld in verband met het realiseren van roeivriendelijke damwanden door de provincie Groningen in een deel van het Noord Willems kanaal.	Voldoende
De Lessenaar Ten Post	Deze reserve is voor de ontvangen afkoopsom van Nationaal Coördinator Groningen (NCG) i.v.m. huuropzegging van school De Lessenaar Ten Post.		24	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Duurzaamheid Scholen	Deze reserve dient ter dekking van kosten voortvloeiende uit een nieuwe duurzaamheidsregeling voor scholen als gevolg van het Integraal Huisvestingsplan 2014-2017.		399	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Eemskanaalzone	Deze reserve dient voor het aanhouden van middelen als gevolg van marktwaardetoetsen. Middelen die vrijkomen doordat waardering van de strategische gronden en gebouwen worden opgeplust naar de waarde bij huidige bestemming op basis van een taxatie. .		8.356	Zowel bij de jaarrekening 2018 als in de begroting 2019 is een bedrag van 161 duizend euro aan rente in deze reserve gestort, ter dekking van kapitaallasten.	Voldoende

Egalisatiereserve Instellingen	Betreft de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.		1.994	Conform de t-2-systematiek is in de primitieve begroting 7,774 miljoen euro toegevoegd en een bedrag van 6,616 miljoen euro onttrokken. Voorts is in verband met bijstelling nominale compensatie in 2019 een bedrag van 49 duizend euro aan de reserve toegevoegd.	Voldoende
Egalisatiereserve VSD	Deze reserve dient als buffer voor het opvangen van schommelingen bij de uitvoering van de WMO en Jeugdzorg.		125	Bij de jaarrekening 2018 is 500 duizend euro onttrokken ter dekking van het exploitatietekort in het Sociaal Domein. In de begroting 2019 wordt vanuit extra beleid 500 duizend euro aan deze reserve toegevoegd om de eventuele tekorten voor de komende jaren in het sociaal domein deels te compenseren. Voor de invulling taakstelling WIJ Groningen is een bedrag van 375 duizend euro uit de reserve onttrokken.	Voldoende
ESF	Deze reserve dient om vrijval van ESF-subsidie die de gemeente Groningen als centrumgemeente ontvangt te reserveren en wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten		1.480	Voor het meerjarig project 'Experiment Bijstand op maat 2017-2019' is 400 duizend euro aan deze reserve onttrokken.	Voldoende
Esserberg	Deze beklemde reserve dient ter dekking van een deel van de kapitaallasten van het investeringsproject 'renovatieplan sportpark Esserberg'.		182	De onttrekking in de primitieve begroting ad 11 duizend euro betreft een deel van de kapitaallasten.	Voldoende
Exploitatierisico Forum	Deze reserve dient ter dekking van de risico's van de exploitatie van het Groninger Forum, die ontstaan zijn door de verwachte latere opening van het gebouw.	3.500	2.321	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Extra Beleid Fricatiekosten AV HH	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		495	In verband met de afschaffing van de 'algemene voorziening huishoudelijke hulp' is een bedrag van 660 duizend euro voor frictiekosten in de begroting 2019 opgenomen. 495 duizend euro zal pas in 2020 worden ingezet en wordt daarom in de reserve Extra Beleid gestort.	Voldoende
Extra Beleid Kinderboerderij	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		87	Bij de gemeenterekening 2017 heeft de raad 197 duizend euro extra beleidsmiddelen bestemd voor het groot onderhoud aan kinderboerderijen. Deze middelen zijn ondergebracht in de reserve extra beleid. Bij de jaarrekening 2018 is het nadelig resultaat van 110 duizend euro ten laste van deze reserve gebracht.	Voldoende

Extra Beleid Multi problematiek	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		400	In 2019 is gestart met het stapelingsproject waarin de multiproblematiek wordt aangepakt. Dit doet zich voor bij gezinnen waar problemen zich opstapelen. Voor de aanpak is in de begroting 500 duizend euro beschikbaar. Omdat de verwachting is dat 400 duizend euro pas in 2020 zal worden besteed is dit bedrag in de reserve Extra Beleid gestort.	Voldoende
Extra Beleid Ringsparen	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		354	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Extra Beleid Verbouwing Stadhuis	Deze reserve dient voor het opnemen van nog te besteden extra beleidsmiddelen.		379	Voor de renovatie van het stadhuis 2019 is hiervoor 379 duizend euro beschikbaar. Verwacht wordt dat de kosten in de jaren 2020-2022 worden gemaakt. Dat betekent voor 2019 incidentele vrijval. De revitalisering van het stadhuis is aangemerkt als meerjarig project. Om het vrijvallende bedrag te behouden, is dit bedrag toegevoegd aan deze extra beleid.	Voldoende
Extra Beleid Wijkwet-houderschap (gebiedsgericht werken)	Deze reserve dient om middelen die worden ingezet voor het wijkwethouderschap hetgeen onderdeel is van de gemeente brede beweging om meer gebiedsgericht, dichterbij de burger en partijen, te gaan werken.		1.117	Bij de jaarrekening zijn de restantmiddelen van de meerjarige projecten buurtaccommodatie Oosterparkwijk (320 duizend), Heerdenaanpak (209 duizend euro) en Coöperatieve wijkraad (177 duizend) toegevoegd aan de reserve gebiedsgericht werken. In totaal gaat het om 706 duizend euro.	Voldoende
Flankerend beleid	Deze reserve dient voor herplaatsing van medewerkers in het kader van de bezuinigingsoperatie.		0	Bij de jaarrekening is het nadelige resultaat ad 528 duizend euro aan deze reserve onttrokken. Om de herplaatsingskosten over dit jaar te kunnen dekken is bij het vaststellen van de begroting 2019 het restant van 1,88 miljoen euro onttrokken. Hiermee komt het saldo van de reserve op nul.	N.v.t.
Fonds Economische Ontwikkeling	Deze reserve dient ter dekking van middelen die breed worden ingezet ter stimulering van de economische ontwikkelingen in de stad.		50	In 2019 is 50 duizend euro ingezet voor economische ontwikkelingen. Deze reserve zal in het komende jaar volledig worden uitgeput.	Voldoende
Forum garage	Deze reserve dient ter afdekking van het risico parkeergarage Forum	6.200	6.200	In 2019 is 600 duizend euro uit de exploitatie toegevoegd aan deze reserve, waarmee het de maximum stand van 6,2 miljoen euro heeft bereikt.	Voldoende
Friciekosten bezuinigingen	Deze reserve dient om incidentele kosten te betalen die voortvloeien uit vastgestelde maatregelen van de bezuinigingstaakstelling.		0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	N.v.t.
Friciekosten Reorganisatie	Deze reserve dient ter dekking voor frictiekosten als gevolg van een aantal organisatiewijzigingen.		0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	N.v.t.

Gebruiks- overeenkomst voetbal verenigingen	Deze reserve dient ter dekking van het fonds "Gebruiksovereenkomsten voetbalverenigingen" in Ten Boer. Op grond van de gebruiksovereenkomsten kunnen voetbalverenigingen een beroep doen op de gemeente voor groot onderhoud aan de accommodaties en de financiering van een aantal zaken op en rond de velden.		57	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Geluid- reducerend asfalt	Deze reserve dient ter dekking van de meerkosten van het onderhoud van geluidswerend asfalt ten opzichte van de gebruikelijke asfaltering.		225	In de primitieve begroting is een onttrekking van 75 duizend euro opgenomen voor de meerkosten op onderhoud door middel van geluidswerend asfalt.	Voldoende
Gresco	Deze reserve dient als egaliseringsreserve voor de resultaten van Gresco		12	Het resultaat op energiebudgetten ad 12 duizend euro is bij de jaarrekening aan deze reserve toegevoegd.	Voldoende
Gresco aanpak 24 gebouwen	Deze reserve dient voor de gedeeltelijke dekking van de kapitaallasten integrale aanpak 24 gebouwen		125	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Grondbank	Deze reserve dient ter dekking d van risico's en financiering van grondbank-aankopen.		4.273	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Grondzaken	Deze reserve dient ter vorming van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen op de grondexploitaties.		5.111	Bij de jaarrekening 2018 is het resultaat op grondzaken (8,146 miljoen euro) aan de reserve toegevoegd. In de primitieve begroting is het geraamde resultaat op Erfpacht ad 108 duizend euro toegevoegd. In de primitieve begroting is in totaal 31,064 miljoen euro onttrokken. 15,2 miljoen euro ter dekking van de begroting 2019, 9,8 miljoen euro ter dekking van de lasten met betrekking tot outsourcing ICT, 3,5 miljoen euro heeft betrekking op dekking weerstandsvermogen van de kapitaallasten van bovenwijkse voorzieningen Meerstad en 2,5 miljoen euro ter dekking van het nadeel op grondzaken. Tenslotte is via begrotingswijziging een bedrag van 391 duizend euro onttrokken voor de bodemsanering van het Nelf-terrein.	Voldoende
Groninger Monumentenfonds	Deze reserve is gevormd als buffer voor de lening verstrekt aan het Groninger Monumentenfonds.	1.000	932	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Hergebruik grond	Deze reserve dient om vooruit ontvangen gelden voor de toekomstig te maken kosten te reserveren. Jaarlijks wordt het exploitatieresultaat verrekend met deze reserve.		778	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Kapitaallasten kindcentrum	Deze reserve dient ter dekking van de kosten bouw nieuwe school		1.460	De toevoeging van 399 duizend euro houdt verband met de bouw van het nieuwe kindcentrum.	Voldoende

Kunst op straat	Deze reserve dient voor het financieren van kunst bij nader te bepalen kunstprojecten in de openbare ruimte.		263	In de primitieve begroting was een onttrekking van 80 duizend euro opgenomen ter dekking van de kosten voor uit te voeren projecten. Bij het overdragen van de budgetten van het CBK is dit aanvankelijk teruggedraaid. Naderhand is alsnog 258 duizend euro onttrokken aan de reserve Kunst op Straat. Een bedrag van 120 duizend euro voor het kunstwerk Nicky Assman in de Forumgarage en 138 duizend euro voor het Project Kunstwerk uitkijkpost Ringweg Zuid.	Voldoende
Kunstvoorraad CBK	Deze reserve is ingesteld om in geval van schade of verlies van kunstwerken van het Centrum Beeldende Kunst (CBK) de niet verzekerde kosten van herstel van kunstwerken te dekken.	2.516	1.647	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Martiniplaza BV	Deze reserve is ingesteld bij de herwaardering van de aandelen van Martiniplaza BV.		3.916	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Meerweg	Overgekomen van voormalige gemeente Haren. Bij de jaarrekening is deze opgeheven.		0	Deze bestemmingsreserve heeft betrekking op het inmiddels afgeronde Meerweg project. Er hoeven geen kosten meer te worden gemaakt en de reserve is daarom bij de jaarrekening opgeheven. Het restantsaldo ad 19 duizend euro is overgeheveld naar de Algemene Egalisatiereserve.	N.v.t.
Nieuw Raadhuis Haren	Deze reserve dient ter dekking van een deel van de kapitaallasten van het nieuwe gemeentehuis.		1.558	De toevoeging van 147 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 126 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kapitaallasten.	Voldoende
Nieuwbouw VMBO	Deze bekleemde reserve dient ter dekking van kapitaallasten		1.191	De begrote onttrekking van 238 duizend euro houdt verband met de dekking van de kapitaallasten van de gebouwen van VMBO.	Het niveau van deze reserve is onvoldoende. Er moet nog een bedrag van 2,1 miljoen bijgestort moet worden. Daarvoor moeten wij het voormalige schoolgebouw aan de Travertijnstraat 12 verkopen. Zodra het pand verkocht is voor het beoogde bedrag, voegen wij de opbrengst aan deze reserve. Daarmee zou de reserve

					voldoende zijn. Dit is ook verwoord in het risico.	
Onderhoud en vastgoed	Deze reserve dient ter dekking kosten beheer en onderhoud van vastgoed			37	Bij de begroting 2019 is een toevoeging van 37 duizend euro opgenomen.	Voldoende
Onderwijs huisvesting	Deze reserve is voor het opvangen van risico's en het mogelijk maken van toekomstige investeringen.	5.000	1.093		De begrote toevoeging van 10 duizend euro betreft diverse opbrengsten. De onttrekking van 503 duizend euro betreft het tekort op het programma onderwijshuisvesting in 2019. Bij de jaarrekening 2018 is het resultaat op onderwijshuisvesting ad 679 duizend euro aan de reserve toegevoegd. Ten behoeve van uitbreiding Meeroeversschool is tenslotte 700 duizend euro aan de reserve onttrokken.	Voldoende
Openbaar Gebied	Deze reserve dient ter dekking van kosten inrichting openbaar gebied			24	De onttrekking van 20 duizend euro heeft betrekking op de kosten van de inrichting van het gebied van Spoor tot Steeg	Voldoende
Organisatie ontwikkeling	Overgekomen van voormalige gemeente Haren. Bij de jaarrekening is deze opgeheven.			0	De organisatieontwikkeling binnen de voormalige gemeente Haren was afgerond in februari 2018. In verband met de herindeling is deze reserve niet meer nodig voor toekomstige organisatieontwikkelingen en is daarom bij de jaarrekening opgeheven. Het restantsaldo van 231 duizend is overgeheveld naar de Algemene Egalisatiereserve.	N.v.t.
Parkeren	Deze reserve dient als egalisatiereserve voor de resultaten van het parkeerbedrijf			7.666	Vanuit de jaarrekening 2018 is het resultaat ad 1,664 miljoen euro toegevoegd. De toevoeging van 2,017 miljoen euro in de primitieve begroting betreft het geraamde resultaat parkeren. Na actualisatie van de begroting is deze toevoeging met 129 duizend euro verlaagd.	Voldoende
Quintusschool	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van de verbouwing die is gepleegd in het kader van de samenvoeging van De Marke en De Meent tot de huidige Quintusschool			285	De toevoeging van 12 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 20 duizend euro heeft betrekking op de dekking van kapitaallasten.	Voldoende
Realisering Speelvoorzieningen	Deze reserve dient ter dekking van kosten realisering speelvoorzieningen.			89	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Recreatiegebied Kardinges	Deze reserve dient voor toekomstige uitgaven voor de herinrichting van het kerngebied van het recreatiegebied Kardinges.			535	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Regio Specifiek Pakket ZZL	Deze reserve dient om projecten uit het Regio Specifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL) te financieren.			9.400	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende

Regionale Energie Strategie	Gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeente voor een periode van drie jaar middelen van het Rijk voor de ondersteuning van het proces van de Regionale Energie Strategieën (RES). Deze reserve is ingesteld voor de nog te ontvangen en nog niet bestede middelen.		844	Als uitvloeisel van het Klimaatakkoord hebben we van het Rijk bij de septembercirculaire 1,267 miljoen euro ontvangen ten behoeve van de ondersteuning van het proces van de Regionale Energie Strategieën (RES) in de regio. Het is de bedoeling dat de regio's deze middelen doelgericht inzetten voor de definiëring van hun Regionale Energiestrategie. Aangezien dit bedrag voor een periode van 3 jaar is zetten we dit bedrag, in onze hoedanigheid van centrumgemeente, gelijkmatig over deze periode in. We voegen daarom 844 duizend euro toe aan deze reserve.	Voldoende
Reserve bouwleges	Deze reserve is ingesteld voor de meeropbrengst bouwleges periode 2016-2018 (conform saneringsbegroting)		80	De toevoeging van 40 duizend euro betreft de meeropbrengst bouwleges in het kader van de vastgestelde saneringsbegroting.	Voldoende
Reserve kapitaallasten Gele steentjes	Deze (beklemd) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten conform het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		491	Bij de jaarrekening is de vrijval op de kapitaallasten met betrekking tot de vervanging van gele steentjes toegevoegd aan deze reserve. Het gaat om een bedrag van 74 duizend euro.	Voldoende
Reserve kapitaallasten ICT modules vastgoedmanagement	Deze beklemd reserve dient ter dekking van kapitaallasten		163	In 2018 zijn projectmatig een aantal modules op het gebied van onroerend goed, verhuur en erfpacht aangeschaft waarvan de bruto-kosten bed 163 duizend euro op grond van de BBV geactiveerd dienen te worden. Hier tegenover staan ontvangen bijdragen van de betrokken gebruikers die volgens de voorschriften aan de beklemd reserve kapitaallasten toegevoegd moeten worden. De kapitaallasten in de komende jaren zullen gedekt worden uit deze reserve.	Voldoende
Reserve Kapitaallasten Reserve Dekking gerealiseerde Investerings	Deze reserve dient ter dekking van kapitaallasten van bepaalde specifieke activa.		1.069	De toevoeging van 48 duizend euro betreft rente. De onttrekking van 106 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kapitaallasten.	Voldoende
Reserve kapitaallasten Speelvoorzieningen	Deze (beklemd) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten .c..f. het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat.		525	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
Reserve kapitaallasten Van Lenneplan	Deze (beklemd) reserve dient ter dekking van de kapitaallasten conform het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		505	Ter dekking van de kapitaallasten is voor project herinrichting Van Lenneplan 40 duizend euro aan de reserve toegevoegd.	Voldoende

Reserve Kapitaalslasten	Deze (beklemde) reserve dient ter dekking van de kapitaalslasten conform het BBV mogen middelen niet meer in mindering worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat		30.206	Bij de jaarrekening 2018 zijn via bestemmingsvoorstellen 3,349 miljoen euro aan deze beklemde reserve toegevoegd. Bij de primitieve begroting zijn ten behoeve van de financiering van de binnenstad (350 duizend euro), realisatie van de aanleg Kattenbrug Sint Jansstraat (75 duizend euro) en toevoeging van rente (400 duizend euro) middelen aan de reserve toegevoegd. De onttrekking van 2,846 miljoen euro is ingezet voor de dekking van incidentele uitgaven opgenomen in de begroting 2019. Door middel van begrotingswijzigingen zijn in totaal voor een bedrag van 4,74 miljoen euro ten behoeve van diverse projecten aan de reserve toegevoegd. Tenslotte is er 3,762 miljoen euro onttrokken ten behoeve van het project Zernikelaan.	Voldoende
Reserve Kapitaalslasten	Deze beklemde reserve dient ter dekking van kapitaalslasten		409	Bij de primitieve begroting is een bedrag van 13 duizend euro onttrokken, welke betrekking heeft op de dekking van de afschrijvingslast van Sportpark de Kring.	Voldoende
Reserve Kapitaalslasten	Deze beklemde reserve dient ter dekking van kapitaalslasten		2.619	De onttrekking van 3,025 miljoen euro heeft betrekking op het project Kunstwerf.	Voldoende
SIF	Deze reserve is ingesteld voor nog niet uitgegeven (rijks)middelen voor toekomstige projecten.		28.483	Bij de jaarrekening 2018 zijn de resultaten op projecten met betrekking tot het Stedelijk Investeringsfonds aan deze reserve toegevoegd. Het gaat om 1,9 miljoen euro. Hetzelfde geldt voor 3,5 miljoen euro die bij de decembercirculaire beschikbaar is gesteld voor het aardgasvrij maken van een bestaande wijk. In de primitieve begroting is voor 17,7 miljoen euro aan de reserve onttrokken, 1 miljoen euro voor dekking van kosten inzake gebiedsgericht werken, 9,9 miljoen euro in verband met de ruil van incidentele met structurele middelen en 6,8 miljoen euro ten behoeve van de ruil van middelen zoals bij begroting 2018 besloten. Deze laatste onttrekking, bestaande uit 3,0 miljoen euro voor Kunstwerf en 3,8 miljoen euro voor Zernikelaan, is via begrotingswijziging teruggedraaid. Beide bedragen zijn overgeheveld naar de beklemde reserve kapitaalslasten. Overige onttrekkingen zijn 1,226 miljoen euro voor project Paddepoel Zuidoost, 196 duizend euro voor Herinrichting Boterdiep-Bluemstraat, 150 duizend euro voor aankoop Woonark Schuitendiep en 55 duizend euro voor visie Zuiderplantsoen.	Voldoende
Ten Boer	Deze reserve dient om de voor en nadelen in de samenwerking met Ten Boer te worden verrekenen.		0	Als gevolg van de herindeling is deze reserve komen te vervallen. Het resterende saldo ad 637 duizend euro is overgeheveld naar de Algemene Egalisatiereserve.	N.v.t.
Vastgoed verkoopopbrengsten ten behoeve van bezuinigingen	Deze reserve dient om de opbrengsten van het afstoten van vastgoed in enig jaar aan een bezuinigingstaakstelling van een volgende jaar toe te rekenen en tijdelijk te reserveren.		0	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	N.v.t.

WarmteStad	Deze reserve dient ter dekking van het risico van het hebben van een rekening-courant-verhouding met WarmteStad BV		60	Er hebben geen mutaties plaats gevonden	Voldoende
WWB inkomensdeel	De reserve WWB inkomensdeel heeft een bufferfunctie om hogere bijstandslasten dan de bijdragen vanuit het Rijk te kunnen dekken. Overschotten op beschikbare budgetten worden toegevoegd aan deze reserve		13	Er hebben geen mutaties plaats gevonden. Deze reserve is afkomstig van voormalig gemeente Ten Boer en kan worden opgegeven.	N.v.t.
Zernike College	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van de nieuwbouw van het Zernike College.		6.631	De toevoeging van 1,426 miljoen betreft het financiële voordeel (ontvangen via de algemene uitkering uit het gemeentefonds) van de omschakeling van de Harense locaties van het Zernike College van dislocaties tot nevenvestigingen. De onttrekking van 862 duizend euro heeft betrekking op de dekking van kapitaallasten.	Voldoende
Zorguitgaven WMO 18+ en jeugd	Deze reserve dient ter dekking van de kosten zorguitgaven WMO 18+ en de zorguitgaven Jeugd		2	Eind 2018 heeft de voormalige gemeente Ten Boer besloten een bedrag van 75 duizend euro beschikbaar te stellen voor de projectleiding van het Doorbraakproject. Dekking vindt plaats uit deze reserve.	Voldoende
Totaal reserves				189.726	

Hoofdstuk 3.3 Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	2019		2020		2021		2022		2023	
	stort.	onttr.	stort.	onttr.	stort.	onttr.	stort.	onttr.	stort.	onttr.
BR kapitaallasten	473	119	448	155	398	155	398	155	398	155
Eemskanaalzone	161		159		159		159		159	
Esserberg		11		11		11		11		11
Gebruiksovereenkomst voetbalvereniging				6		6		6		6
Grondzaken		125		125		125		125		125
Kapitaallasten Kindcentrum	399		135		135		135		135	
Nieuw Raadhuis Haren	147	126	147	126	147	126	147	126	147	126
Nieuwbouw VMBO		238		238		238		238		238
Onderwijshuisvesting			149		149		149		149	
SIF			500		500		500		500	
Zernike College	1.426	862	1.438	883	1.438	883	1.438	883	1.438	883
Totaal	2.606	1.481	2.976	1.544	2.926	1.544	2.926	1.544	2.926	1.544

Voorzieningen

Hoofdstuk 4.1 Verloopoverzicht voorzieningen

Naam Voorziening (bedragen x 1.000 euro)	Saldo 01-01-2019	Toevoeging	Onttrekking	Vrijval	Samen- voeging*	Saldo 31-12-2019
Achterstallig onderhoud wegen	1.204					1.204
Afkoop onderhoud begraafplaats	3.830	480	382			3.929
Afvalstoffenheffing	2.860		802			2.057
Euvelgunnerweg 17	351					351
Groot onderhoud gebouwen	12.994	4.406	1.244			16.155
Groot onderhoud Oosterpoort	168	403	101			470
Groot Onderhoud Welzijn	196	701	379			518
GRP	137				-137	0
Juridische procedures	392		147			245
Kunstgrasvelden	892			892		0
Legaat Andrea Elkenbracht	216					216
Milieusanering sportvelden	319		319			0
Nazorgvoorziening	248	34	88			194
Onderhoud bruggen en kunstwerken	49					49
Onderhoud museum	1.962	541	366			2.138
Onderhoud Muziekschool	248	63	19			291
Onderhoud parkeergarages	1.184	1.377	1.301			1.261
Onderhoud sportaccommodaties	1.574	356	54			1.876
Onderhoud sportvelden	140	47				187
Onderhoud Sportvoorzieningen Ten Boer	417	84	121			380
Onderhoud Tennisvelden	102	8				110
Onderhoud vensterscholen	1.046	765	149			1.662
Pensioenen wethouders	5.612	1.462	149			6.925
Reorganisatie	4.212	2.757	2.084	607		4.278
Reorganisatie casusregie	913		383	155		375
Riolering egalisatie baggeren	106				-106	0
Riolering groot onderhoud	122	636			106	864
Riolering spaarvoorziening	375				-375	0
Riolering vervangingsinvesteringen	1.912	2.445	3.000		513	1.870
Sanering Kroomkampen	51			51		0
Vaststellingsovereenkomsten	175		120			55
Wachtgeld wethouders	1.049	35	364	259		462

Totaal	45.057	16.601	11.572	1.964	0	48.122
---------------	---------------	---------------	---------------	--------------	----------	---------------

*Samenvoeging. De voorzieningen die samengevoegd zijn kwamen uit de voormalige Gemeente Haren of Ten Boer. Ze zijn samengevoegd met de voorziening van de oude gemeente Groningen die hetzelfde doel hebben.

Hoofdstuk 4.2 Toelichtingen op voorzieningen

Omschrijving	Doel	Saldo 31-12-2019	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Achterstallig onderhoud wegen	Deze voorziening dient ter dekking van de kosten onderhoud wegen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.204	Er zijn geen mutaties geweest. In de periode 2020-2023 wordt het achterstallig onderhoud aan wegen en voetpaden in Haren uitgevoerd.	Voldoende
Afkoop onderhoud begraafplaats	Deze voorziening dient voor het reserveren van ontvangen afkoopsommen van nabestaanden. Aanwending vindt plaats ten behoeve van het onderhoud van graven. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 2 BBV	3.929	In 2019 is 345 duizend euro toegevoegd om de voorziening op het vereiste niveau te houden. Daarnaast zijn de in 2019 ontvangen afkoopsommen ad 136 duizend euro toegevoegd. De kosten van onderhoud van de graven waarvan het onderhoud is afgekocht komen ten laste van de voorziening. Die onttrekking is 382 duizend euro.	Voldoende
Afvalstoffenheffing	Deze voorziening dient voor het opvangen van prijschommelingen in het tarief van de afvalstoffenheffing. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 2 BBV	2.058	Om in 2019 te komen tot 100% kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing was een onttrekking aan de voorziening van 802 duizend euro nodig. Waarmee de voorziening op een niveau van 2,058 miljoen euro komt. Voor 2020 is een onttrekking van 2,358 miljoen euro begroot. We passen in 2020 de onttrekking aan naar 2,058 miljoen euro. Een eventueel nadelig resultaat 2020 zal zichtbaar worden in de exploitatie. In de tariefbepaling 2021 en verder zal rekening worden gehouden met een dotatie aan de voorziening afval zodat de omvang van de voorziening op niveau komt.	Voldoende
Euvelgunnerweg 17	Deze voorziening dient voor dekking van de compensatie voor de huur van pand Euvelgunnerweg overeengekomen met de stichting het Viaduct voor de eerste vijf jaar. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1b BBV	351	Er zijn geen mutaties geweest.	Voldoende
Groot onderhoud gebouwen	Deze voorziening dient om het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen te waarborgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	16.155	In totaal is er voor 4,4 miljoen euro aan deze voorziening toegevoegd. Dit is 1,4 miljoen euro lager dan in de begroting was opgenomen. Dit komt voornamelijk doordat voor de panden Stadhuis en Peizerweg een gematigd onderhoudsbeleid wordt gevoerd als gevolg van de revitalisering van het Stadhuis en de voorgenomen nieuwbouw van lederz. Verder is er voor een bedrag van 1,2 miljoen euro een beroep gedaan op deze voorziening om gemaakte onderhoudskosten te dekken.	Voldoende
Groot onderhoud Oosterpoort	Deze voorziening dient ter dekking van groot onderhoud aan de Oosterpoort/ Stadsschouwburg. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	470	Naast de dotatie van 403 duizend euro is er voor 101 duizend euro aan onderhoudskosten uit de voorziening onttrokken.	Voldoende
Groot onderhoud Welzijn	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	518	Naast de dotatie van 701 duizend euro is er voor 379 duizend euro aan onderhoudskosten uit de voorziening onttrokken.	Voldoende

GRP	De voorziening GRP is ingesteld om de lasten van de uitvoering van het gemeentelijke water- en rioleringsplan (GWRP door de raad de gemeente Ten Boer vastgesteld op 27 januari 2016) te egaliseren en daarmee de ontwikkeling van het tarief rioolheffing geleidelijk te laten verlopen. De lasten en baten GWRP worden via deze voorziening geëgaliseerd. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	0	In het kader van de harmonisatie Haren, Ten Boer en Groningen is het saldo van deze voorziening (137 duizend euro) overgeheveld naar de voorziening Riolering vervangingsinvesteringen.	N.v.t.
Juridische procedures	Deze voorziening dient ter dekking van de kosten voortvloeiende uit een aantal lopende juridische procedures vanuit de voormalige gemeente Haren. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1b BBV	245	In 2019 is 147 duizend euro ingezet ten laste van deze voorziening. Het restant ad 245 duizend euro dient beschikbaar te blijven voor enkele nog niet afgeronde juridische kwesties.	Voldoende
Kunstgrasvelden	Deze voorziening dient ter egalisatie van de kosten van de periodieke vervanging van toplagen van kunstgras hockey- en kunstgras voetbalvelden in de voormalige gemeente Haren. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	0	Bij raadsbesluit (18-12-2019 6i) is besloten deze middelen (892 duizend euro) toe te voegen aan de reserve "Co financiering-investering fonds" voor toekomstige dekking van vervanging kunstgrasvelden Haren.	N.v.t.
Legaat Andrea Elkenbracht	Deze voorziening dient om begaafde (oud) leerlingen van het stedelijk conservatorium in de gelegenheid stellen een voortgezette muziekstudie in het buitenland te volgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 2 BBV	216	Er zijn geen mutaties geweest.	Voldoende
Milieusanering sportvelden	Er zijn metingen verricht naar de milieueffecten van het rubber in de kunstgrasvelden. Vanuit de zorgplicht wet bodembescherming zijn maatregelen bij de geplande vervanging nodig. Deze maatregelen zijn door een extern bureau in kaart gebracht. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	0	De geplande werkzaamheden zijn inmiddels uitgevoerd en de kosten daarvan (319 duizend euro) ten laste van de voorziening gebracht, waarmee de voorziening leeg is en kan vervallen	N.v.t.
Nazorgvoorziening	Deze voorziening dient voor nazorg voor diverse bodemsaneringslocaties, w.o. Beckerweg Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1b BBV	194	Er is in 2019 34 duizend euro toegevoegd om de voorziening op termijn op voldoende niveau te houden en 88 duizend euro onttrokken voor beheer- en onderhoudskosten diverse locaties bodemsanering.	Voldoende
Onderhoud bruggen en kunstwerken	Deze voorziening dient om het onderhoud van bruggen en kunstwerken in de voormalige gemeente Ten Boer te waarborgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	49	Er zijn geen mutaties geweest.	Voldoende
Onderhoud museum	De voorziening heeft als doel het opvangen van schommelingen in de kosten van groot onderhoud van het Groninger Museum. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	2.215	Naast de dotatie van 253 duizend euro is er voor 78 duizend euro aan de voorziening onttrokken.	Voldoende
Onderhoud Muziekschool	Deze voorziening dient ter dekking van toekomstig onderhoud aan de Muziekschool. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	291	Naast de dotatie van 63 duizend euro is er voor 19 duizend euro aan onderhoudskosten uit de voorziening onttrokken.	Voldoende

Onderhoud parkeergarages	De voorziening heeft als doel het opvangen van schommelingen in de kosten van het planmatig onderhoud van het parkeerbedrijf. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.261	Volgens begroting is een bedrag van 1,377 miljoen euro aan de voorziening toegevoegd. Voor 2019 was een onttrekking van 2,3 miljoen euro opgenomen. Doordat niet alle geplande onderhoud in 2019 is uitgevoerd, is daadwerkelijk 1,3 miljoen euro ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Onderhoud sportaccommodaties	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.876	Vanwege de stelselwijziging in 2018 kunnen een 2-tal investeringsprojecten niet meer als investering worden geclassificeerd. De betreffende onderhoudskosten ad 54 duizend euro zijn ten laste van de voorziening gebracht. Daarnaast is de in de begroting opgenomen dotatie ad 356 duizend euro uitgevoerd.	Voldoende
Onderhoud Sportvelden	Deze voorziening dient om het onderhoud van de sportvelden van de voormalige gemeente Ten Boer te waarborgen. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	187	Behalve de jaarlijkse dotatie van 47 duizend euro hebben er geen mutaties plaats gevonden.	Voldoende
Onderhoud Sportvoorzieningen Ten Boer	Deze voorziening dient om het onderhoud van de sportvoorzieningen van de voormalige gemeente Ten Boer te waarborgen. Het betreft de gymzaal Garmerwolde, de Tiggelhal en het zwembad Ten Boer. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	380	Naast de jaarlijkse dotatie van 83 duizend euro is er voor 121 duizend euro aan onderhoudskosten uit de voorziening onttrokken.	Voldoende
Onderhoud Tennisvelden	Deze voorziening dient om het onderhoud van de tennisvelden in de voormalige gemeente Ten Boer te waarborgen. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	110	Behalve de jaarlijkse dotatie van 8 duizend euro hebben er geen mutaties plaats gevonden.	Voldoende
Onderhoud vensterscholen	Deze voorziening dient ter dekking van schommelingen in de onderhoudsplanning voor planmatig/groot onderhoud. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	1.662	Naast de dotatie van 765 duizend euro is er voor 149 duizend euro aan onderhoudskosten uit de voorziening onttrokken.	Voldoende
Pensioenen wethouders	Deze voorziening dient ter dekking van de pensioenlasten van voormalig wethouders (voor 2006). Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV	6.925	De onttrekking van 149 duizend euro heeft betrekking op premie-uitkeringen. Daarnaast is er voor 1,462 miljoen euro gedoteerd om aan de berekende contante waarde van de verplichtingen te kunnen blijven voldoen. Deze berekening wordt onder meer beïnvloed door de lage rente die ten opzichte van vorig jaar wederom is gedaald.	Voldoende
Reorganisatie	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten van boventalligheid als gevolg van reorganisaties. Bijvoorbeeld de vorming van het SSC. Voorziening is ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV	4.278	De hoogte van de voorziening is overeenkomstig het bestaande beleid per 31 december opnieuw bepaald. Dit heeft geleid tot een toevoeging van 2,757 miljoen euro. De onttrekking van 2,084 miljoen euro heeft betrekking op frictiekosten. De vrijval van 607 duizend euro wordt veroorzaakt doordat een aantal boventallige medewerkers niet meer in dienst zijn van de organisatie.	Voldoende

Reorganisatie casusregie	Deze voorziening dient ter dekking van frictiekosten van voormalig medewerkers Bureau Jeugdzorg. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV.	375	Er is voor 383 duizend euro uit de voorziening gehaald ter dekking van frictiekosten van voormalige medewerkers Bureau Jeugdzorg. Op basis van actuele berekeningen kon er een bedrag van 155 duizend euro vrijvallen.	Voldoende
Riolering egalisatie baggeren	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeten rioolstelsel, uitbaggeren, et cetera. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	0	In het kader van de harmonisatie Haren, Ten Boer en Groningen is het saldo van deze voorziening (106 duizend euro) overgeheveld naar de voorziening Riolering groot onderhoud.	N.v.t.
Riolering groot onderhoud	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	864	In het kader van de harmonisatie Haren, Ten Boer en Groningen is het saldo van de voorziening Riolering egalisatie baggeren naar deze voorziening overgeheveld (106 duizend euro). Daarnaast is een bedrag van 636 duizend euro resultaat aan de voorziening toegevoegd. Het huidige saldo van 864 duizend is nodig om de nog niet uitgevoerde baggerprojecten uit te kunnen voeren.	Voldoende
Riolering spaarvoorziening	Spaarbedragen voor toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidings-investeringen in de grondexploitatie is gedekt. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1d BBV	0	In het kader van de harmonisatie Haren, Ten Boer en Groningen is het saldo van deze voorziening (375 duizend euro) overgeheveld naar de voorziening Riolering vervangingsinvesteringen.	N.v.t.
Riolering vervangingsinvesteringen	Spaarbedragen voor toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen in de grondexploitatie is gedekt. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1d BBV	1.870	In 2019 is conform GWRP 2,09 miljoen euro toegevoegd aan de voorziening. Er is 3,0 miljoen euro onttrokken voor de afboeking van de boekwaarde. Daarnaast is 351 duizend euro als resultaat exploitatie 2019 aan de voorziening toegevoegd. Tenslotte is in het kader van de harmonisatie Haren, Ten Boer en Groningen een bedrag van 512 duizend euro toegevoegd, zijnde de overgehevelde saldi van de voorziening GRP (137 duizend euro) en de voorziening Riolering spaarVZ rioolvervang (375 duizend euro).	Voldoende
Sanering Kroonkampen	De voorziening is bedoeld als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeten rioolstelsel, uitbaggeren, et cetera. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1c BBV	0	In verband met de afronding van het project kan deze voorziening worden opgeheven. Het resterende bedrag ad 51 duizend euro is daarom vrijgevallen.	N.v.t.
Vaststellingsovereenkomsten	Deze voorziening dient ter dekking van kosten van medewerkers die in het kader van de herindeling vrijgesteld zijn van werk, maar worden doorbetaald zonder dat er een prestatie wordt geleverd. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV.	55	Er is in 2019 voor 120 duizend euro aan verplichtingen ten laste van de voorziening geboekt. In 2020 is er nog één medewerker die vrijgesteld is van werk, maar de eerste helft van het jaar wordt doorbetaald. Naar verwachting is het resterende saldo van 55 duizend euro voldoende om de loonkosten inclusief juridische ondersteuning te dekken. Daarna kan de voorziening worden opgeheven.	Voldoende

Wachtgeld wethouders	Deze voorziening dient voor de dekking van wachtgeld-verplichtingen van oud-wethouders. Voorziening ingesteld conform Artikel 44, lid 1a BBV	462	Voor 364 duizend euro is er een beroep op deze voorziening gedaan. Daarnaast is de stand van de voorziening op basis van actuele berekeningen op niveau gebracht. Ten behoeve van enkele voormalige wethouders is in totaal 36 duizend euro bijgestort om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Daar staat tegenover dat 259 duizend euro vrij kon vallen omdat een aantal oud-wethouders geen beroep meer op de regeling hoeft te doen.	Voldoende
Totaal voorzieningen		48.200		

Baten en lasten in de jaarrekening

Hoofdstuk 5.1 Overzicht baten en lasten 2019

Baten en Lasten (bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening
01 Werken inkomen	93.823	100.037	95.350
01.1 Werken activering	52.328	58.496	52.332
Lasten	61.149	68.837	63.123
Baten	8.821	10.341	10.792
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	41.495	41.541	43.018
Lasten	197.184	197.230	197.947
Baten	155.690	155.690	154.928
02 Economie en werkgelegenheid	-21.682	-21.782	-27.417
02.1 Groningen Kennisstad	1.490	1.923	1.860
Lasten	1.990	2.709	2.864
Baten	500	786	1.004
02.2 Aantrekkelijke stad	2.153	2.278	2.239
Lasten	3.233	3.356	3.309
Baten	1.080	1.078	1.070
02.3 Bedrijvige stad	1.162	1.159	945
Lasten	1.186	1.183	1.023
Baten	24	24	77
02.4 Overig econen werkgelegenheid	-26.486	-27.141	-32.462
Lasten	22.292	22.789	20.607
Baten	48.778	49.930	53.069
03 Onderwijs	24.364	23.697	20.088
03.1 Onderwijskansen	21.912	21.303	17.925
Lasten	32.508	32.582	30.923
Baten	10.596	11.278	12.998
03.2 Voorkomen schooluitval	2.451	2.394	2.163
Lasten	3.441	3.383	3.177
Baten	989	989	1.013
04 Welzijn gezondheid en zorg	255.798	278.992	275.179
04.1 Sociaal klimaat	24.745	26.663	27.486
Lasten	50.920	52.320	50.903
Baten	26.175	25.657	23.417
04.2 Passende ondersteuning en zorg	231.053	252.329	247.693

Lasten	239.241	259.338	256.191
Baten	8.188	7.009	8.498
05 Sport en bewegen	17.692	18.086	17.994
05.1 Sportieve infrastructuur	15.729	15.762	16.048
Lasten	25.014	25.703	25.199
Baten	9.285	9.941	9.150
05.2 Jeugd in Beweging en RuimBaan	1.963	2.323	1.945
Lasten	2.242	2.602	2.219
Baten	279	279	274
06 Cultuur	37.004	38.241	37.479
06.1 Culturele infrastructuur	20.564	21.899	21.187
Lasten	35.283	36.964	36.330
Baten	14.719	15.064	15.143
06.2 Deelname aan cultuur	16.440	16.341	16.292
Lasten	16.440	16.341	16.304
Baten			12
07 Verkeer	11.642	15.316	10.083
07.1 Fiets	4.606	4.824	2.538
Lasten	4.606	4.824	2.538
Baten			
07.2 Openbaar vervoer	1.635	1.255	674
Lasten	1.635	1.255	1.251
Baten			578
07.3 Auto	265	416	692
Lasten	265	416	800
Baten			109
07.4 Parkeren	-3.769	-3.664	-5.165
Lasten	16.336	16.566	16.027
Baten	20.105	20.231	21.192
07.5 Verkeersveiligheid	64	1.295	1.282
Lasten	64	1.295	1.282
Baten			
07.6 Overig verkeer	8.841	11.191	10.062
Lasten	10.037	12.687	11.668
Baten	1.196	1.496	1.606
08 Wonen	10.627	14.763	4.719
08.1 Gezinnen	2.654	3.718	2.075

Lasten	3.155	4.068	2.297
Baten	500	350	222
08.2 Jongerenhuisvesting	820	1.544	1.342
Lasten	888	1.612	1.382
Baten	68	68	40
08.3 Wonen en zorg	0	0	953
Lasten	31	31	1.149
Baten	31	31	196
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	6.883	10.941	7.327
Lasten	7.168	39.602	13.810
Baten	286	28.662	6.483
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	-1	-1	31
Lasten			31
Baten	1	1	1
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	993	1.171	1.311
Lasten	993	1.171	1.311
Baten			
08.7 Overig wonen	-722	-2.609	-8.319
Lasten	17.675	17.200	17.148
Baten	18.398	19.809	25.467
09 Kwaliteit van de leefomgeving	33.986	37.342	37.694
09.1 Onderh & Beheer Openb Ruimte	40.544	43.844	43.653
Lasten	66.128	74.671	72.811
Baten	25.584	30.827	29.157
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	-6.558	-6.501	-5.959
Lasten	35.304	35.345	35.774
Baten	41.862	41.846	41.734
10 Veiligheid	22.779	22.903	22.123
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	3.252	3.372	2.703
Lasten	5.304	5.556	5.594
Baten	2.052	2.184	2.891
10.2 Jeugd en veiligheid	595	595	580
Lasten	595	595	587
Baten			6
10.3 Integriteit en veiligheid	711	716	518
Lasten	1.233	1.228	908
Baten	522	512	390

10.4 Fysieke veiligheid	18.220	18.220	18.322
Lasten	18.399	18.470	18.550
Baten	179	249	228
11 Dienstverlening	10.284	10.015	9.886
11.1 Publieke dienstverlening	10.196	9.927	9.744
Lasten	14.662	14.629	14.710
Baten	4.466	4.702	4.965
11.2 Communicatie met de burger	88	88	142
Lasten	88	88	145
Baten			2
12 College, raad en gebiedsg.werk	2.971	-15.315	-16.648
12.1 College en Raad	-2.478	-20.436	-20.812
Lasten	20.034	20.598	19.387
Baten	22.511	41.034	40.199
12.2 Gebiedsgericht werken	5.449	5.121	4.164
Lasten	5.614	5.286	4.402
Baten	165	165	237
13 Algemene Dekkingsmiddelen (excl. post onvoorzien)	-610.765	-636.449	-640.187
13.1 Algemene Dekkingsmiddelen (excl. post onvoorzien)	-610.765	-636.449	-640.187
Lasten	42.858	42.858	14.802
Baten	653.622	679.307	654.990
14 Ondersteuning organisatie (excl. 14.1.1 Overhead)	-878	-551	6
14.1 Ondersteuning organisatie (excl. 14.1.1 Overhead)	-878	-551	6
Lasten	2.914	4.327	4.001
Baten	3.792	4.878	3.995
Overhead (14.1.1)	112.187	114.695	111.414
Overhead (14.1.1)	112.187	114.695	111.414
Lasten	125.288	128.448	126.186
Baten	13.100	13.752	14.771
Heffing VPB	0	0	0
Heffing VPB	0	0	0
	0	0	0
Post Onvoorzien	166	11	0
Post Onvoorzien	166	11	0
Lasten	166	11	0
Totaal	0	0	-42.236

Baten en lasten totaal	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening
Lasten totaal	1.093.562	1.178.173	1.098.670
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.071.136	1.142.658	1.063.155
Baten totaal	1.093.562	1.178.173	1.140.907
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	1.011.777	1.070.819	1.033.553

Toelichting op overzicht baten en lasten in de jaarrekening

De Toelichting op baten en lasten hebben wij opgenomen bij het onderdeel financiën van de desbetreffende programma's.

Hoofdstuk 5.2 Incidentele baten en lasten

In dit overzicht zijn de incidentele baten en lasten vermeld. Deze baten en lasten hebben betrekking op de exploitatiebegroting, zijn in de programma's opgenomen en beïnvloeden het begrotingsresultaat. Structurele baten en lasten zijn jaarlijks in de begroting opgenomen. Als incidenteel beschouwen we baten en lasten die zich maximaal drie jaar voor doen. Het gaat om eenmalige zaken, zoals bijvoorbeeld de uitvoering van achterstallig onderhoud, verkoop van een pand of ontvangen incidentele intensiveringsmiddelen. Maar ook incidentele onttrekkingen of toevoegingen aan reserves nemen we mee onder de incidentele baten en lasten. Een en ander conform de notitie incidentele baten en lasten van de commissie BBV. Als drempelwaarde is 250 duizend euro opgenomen in onze financiële verordening. Om de volledigheid van onderstaand overzicht te waarborgen, beoordelen we alle mutaties > 250 duizend euro uit onze boekhouding.

Onderstaand overzicht betreft alleen de posten groter dan 250 duizend euro.

Incidentele baten 2019 (bedrag x 1.000 euro) Programma	Omschrijving	Bedrag	Toelichting baten
1. Werk en Inkomen	Gemeentefonds: Versterking lokale werkgelegenheid	1.900	De gemeente Groningen heeft als centrumgemeente voor de arbeidsmarktregio een bedrag ad 1,9 miljoen euro ontvangen om kandidaten uit de WW, bijstand en zijinstromers om te scholen naar banen in de aardbeving gerelateerde bouw en technieksector.
1. Werk en Inkomen	Gemeentefonds: Perspectief op werk	1.000	In het kader van de Intentieverklaring PoW ontvangen negen gemeenten (waaronder Groningen) namens hun arbeidsmarktregio elk een impulsfinanciering van 1 miljoen euro voor hun actieplan.
1. Werk en Inkomen	ESF-subsidie	1.636	De gemeente ontvangt als centrumgemeente van de arbeidsmarktregio een subsidie uit het Europees Sociaal Fonds, welke bedoeld is voor de uitvoering van het project 'Samenwerking voor een goede toekomst 2'. Het subsidiebedrag wordt na aftrek van kosten voor projectleiding en ondersteuning aan de betrokken scholen uitgekeerd. Het gaat om een bedrag van 1,636 miljoen euro.
1. Werk en Inkomen	Onttrekking reserve ESF	400	Voor het meerjarig project 'Experiment Bijstand op maat 2017-2019' is 400 duizend euro aan deze reserve onttrokken.
1. Werk en Inkomen	Bijzondere bijstand	450	Deze hogere opbrengsten worden grotendeels veroorzaakt doordat in oktober 2019 vorderingen (450 duizend euro) op (ex) ondernemers zijn opgenomen in verband met de tijdelijke compensatieregeling Bbz.
2. Economie en Werkgelegenheid	Onttrekking reserve Grondzaken	31.330	In de primitieve begroting is in totaal 31,064 miljoen euro onttrokken, waarvan 125 duizend euro een structurele onttrekking betreft. 15,2 miljoen euro ter dekking van de begroting 2019, 9,8 miljoen euro ter dekking van de lasten met betrekking tot outsourcing ICT, 3,5 miljoen euro heeft betrekking op dekking weerstandsvermogen van de kapitaallasten van bovenwijkse voorzieningen Meerstad en 2,5 miljoen euro ter dekking van het nadeel op grondzaken. Ook is via begrotingswijziging een bedrag van 391 duizend euro onttrokken voor de bodemsanering van het Nelf-terrein.
2. Economie en Werkgelegenheid	Verkoop gronden	2.936	In 2019 zijn in totaal voor 2,9 miljoen aan kavels verkocht.
2. Economie en Werkgelegenheid	Vrijval verliesvoorziening Grondzaken	3.734	Vanuit de herzieningen en actualisatie van de grondexploitaties is de hoogte van de verliesvoorziening beoordeeld. De verliesvoorziening is verlaagd met een bedrag van 3,734 miljoen euro.

3. Onderwijs	Verkoop pand Bakkerweg Onnen	347	De hogere baten worden verklaard door de verkoop van het pand aan de Bakkerweg 2 te Onnen. De raad van de voormalige gemeente Haren heeft in 2018 besloten tot verkoop, deze is begin 2019 gerealiseerd.
3. Onderwijs	Gemeentefonds: Verduurzaming basisscholen	32	In het 'Innovatieprogramma aardgasvrije en frisse basisscholen' leren gemeenten en schoolbesturen hoe een bestaand schoolgebouw succesvol van het aardgas af kan worden gehaald, hoe het binnenklimaat verbeterd kan worden en de energierekening omlaag kan gaan. Onze gemeente ontvangt hiervoor van het Rijk in totaal 350 duizend euro. De 2e en laatste tranche betreft 32 duizend euro.
3. Onderwijs	Terugontvangen subsidies voorgaande jaren	540	Binnen het sociale domein hebben we, in het kader van Maatschappelijke Kosten en Batenanalyse (MKBA) evenals in 2018, strakker op de verantwoording van subsidies gestuurd. Dit leidt tot een bate van 540 duizend euro
3. Onderwijs	Onttrekking reserve Onderwijshuisvesting	1.203	De onttrekking van 503 duizend euro betreft het tekort op het programma onderwijshuisvesting in 2019. Ten behoeve van uitbreiding Meeroeversschool is 700 duizend euro aan de reserve onttrokken.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Vrijval oude inburgeringsgelden	478	Op de reservering van inburgeringsgelden van vóór 2015, die van het rijk zijn ontvangen rust geen terugbetalingsverplichting meer. Hierdoor kan deze balanspost vrijvallen ten gunste van 2019.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Gemeentefonds: Jeugdhulp	5.240	Het kabinet heeft besloten extra middelen toe te voegen aan het jeugdhulpbudget. Voor Gemeente Groningen gaat het in 2019 om een bedrag van 5,24 miljoen euro. In 2020 en 2021 ontvangt Groningen nog eens 3,884 miljoen euro per jaar.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Gemeentefonds: Maatschappelijke begeleiding	436	Volgens de Wet inburgering voorzien wij in de maatschappelijke begeleiding van inburgering-plichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Gemeente Groningen ontvangt in 2019 hiervoor 436 duizend euro.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Gemeentefonds: Verhoging taalniveau statushouders	268	In aanloop naar het nieuwe inburgeringsstelsel hebben Rijk en gemeenten bestuurlijke afspraken gemaakt over de versterking van het taalniveau van statushouders die nog onder de huidige Wet inburgering inburgeren. Het kabinet stelt hiervoor geld beschikbaar. Hiermee wordt tevens beoogd dat gemeenten zich oriënteren op de regierol inburgering zodat een soepele overgang naar het nieuwe stelsel wordt bevorderd. De gemeente Groningen ontvangt in 2019 en 2020 268 duizend euro.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Gemeentefonds: Sociale en emotionele ondersteuning gezondheidsgevolgen aardbeving	2.393	Voor sociale en emotionele ondersteuning gezondheidsgevolgen aardbeving ontvangt de gemeente Groningen in 2019 een bijdrage van 2,393 miljoen euro van het Rijk.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Gemeentefonds: Landelijke vreemdelingen voorzieningen	3.813	Onze gemeente ontvangt middelen van het Rijk voor de ontwikkeling van Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen (LVV) waar vreemdelingen zonder recht op verblijf of rijksopvang begeleid worden naar een bestendige oplossing voor hun situatie, waarbij hen onderdak wordt geboden. In 2019 hebben we hiervoor 3,813 miljoen euro ontvangen.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Onttrekking reserve VSD	375	Voor de invulling taakstelling WIJ Groningen is een bedrag van 375 duizend euro uit de reserve onttrokken.
5. Sport	Vrijval voorziening Kunstgrasvelden	892	Bij raadsbesluit (18 december 2019 6i) is besloten deze middelen toe te voegen aan de reserve "Co financiering-investering fonds" voor toekomstige dekking van vervanging kunstgrasvelden Haren.
5. Sport	Onttrekking reserve Cofinanciering investeringsfonds	100	Er is 100 duizend euro aan de provincie Groningen beschikbaar gesteld in verband met het realiseren van roeivriendelijke damwanden door de provincie Groningen in een deel van het Noord Willems kanaal.

8. Wonen	Gemeentefonds: Aardgasvrije wijken	1.309	Er zijn 27 grootschalige proeftuinen geselecteerd in het kader van het Programma Aardgasvrije Wijken. Gemeenten ontvangen een rijksbijdrage voor het aardgasvrij maken van een bestaande wijk. In de proeftuin leren gemeenten samen met bewoners en belanghebbenden hoe een bestaande wijk van het gas kan worden gehaald. Wij hebben hiervoor een bedrag van 1,309 miljoen euro ontvangen.
8. Wonen	Gemeentefonds: Regionale Energiestrategie	1.267	Het Rijk stelt zoals vermeld in het Klimaatakkoord voor een periode van drie jaar middelen beschikbaar voor de ondersteuning van het proces van de Regionale Energie Strategieën (RES) in de regio. Het is de bedoeling dat de regio's deze middelen doelgericht inzetten voor de definiëring van hun Regionale Energiestrategie. Wij hebben hiervoor als centrumgemeente 1,267 miljoen euro.
8. Wonen	Meeropbrengst bouwleges	2.126	In 2019 is een meeropbrengst op de bouwleges gerealiseerd van 2,1 miljoen euro. Deze meeropbrengst is vooral gerealiseerd bij de kleinere bouwaanvragen. Hierbij gaat het om projecten met een omvang van kleiner dan 7 miljoen euro. In totaal bedraagt hiervoor de meeropbrengst 1,6 miljoen euro. Bij de grotere bouwaanvragen in het geval van projecten groter dan 7 miljoen euro bedraagt deze meeropbrengst 0,5 miljoen euro.
8. Wonen	Gemeentefonds: Wijkaanpak	410	Als onderdeel van het Klimaatakkoord stelt het Rijk 410 duizend euro aan onze gemeente beschikbaar om een start te maken met het opstellen van uitvoeringsplannen op wijkniveau.
8. Wonen	Onttrekkingen reserve Kapitaallasten	9.633	De onttrekking van 2,846 miljoen euro is ingezet voor de dekking van incidentele uitgaven opgenomen in de begroting 2019. Ook is er 3,762 miljoen euro onttrokken ten behoeve van het project Zernikelaan. Tenslotte is een bedrag van 3,025 miljoen euro onttrokken met betrekking tot project Kunstwerf. De reserve kapitaallasten heeft een structureel karakter. Echter, genoemde onttrekkingen zijn incidenteel van aard. Deze onttrekkingen zijn gedaan als ruilactie van structurele middelen tegen incidentele middelen.
8. Wonen	Onttrekkingen reserve SIF	12.527	In de primitieve begroting is voor 17,7 miljoen euro aan de reserve onttrokken, 1 miljoen euro voor dekking van kosten inzake gebiedsgericht werken, 9,9 miljoen euro in verband met de ruil van incidentele met structurele middelen en 6,8 miljoen euro ten behoeve van de ruil van middelen zoals bij begroting 2018 besloten. Deze laatste onttrekking, bestaande uit 3,0 miljoen euro voor Kunstwerf en 3,8 miljoen euro voor Zernikelaan, is via begrotingswijziging teruggedraaid. Beide bedragen zijn overgeheveld naar de bekleemde reserve kapitaallasten. Overige onttrekkingen zijn 1,226 miljoen euro voor project Paddepoel Zuidoost, 196 duizend euro voor Herinrichting Boterdiep-Bloemstraat, 150 duizend euro voor aankoop Woonark Schuitendiep en 55 duizend euro voor visie Zuiderplantsoen.
9. Onderhouden beheer openbare ruimte	Gemeentefonds: Deltaprogramma ruimtelijke adaptatie	1.246	In het Deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie zijn middelen gereserveerd voor uitvoeringspilots op het gebied van ruimtelijke adaptatie. Deze middelen worden in twee tranches toegekend. Dit betreft de eerste tranche waarin Groningen een bijdrage ontvangt in 2019 voor hun geselecteerde pilot van 1,246 miljoen euro.

9. Onderhouden beheer openbare ruimte	Onttrekking reserve Bodemsanering	3.325	In de primitieve begroting wordt jaarlijks een storting van 125 duizend euro opgenomen. Eenzelfde bedrag wordt jaarlijks onttrokken ter dekking van onder andere personele kosten. Voor de sanering van de voormalige vuilstort bij Woltersum is in 2018 een bedrag van 7,8 miljoen euro beschikbaar gesteld. Het deel van de voormalige gemeente Groningen (3,2 miljoen euro) is hiertoe uit deze reserve onttrokken. Aangezien de uitvoering pas in de loop van 2020 plaats vindt is dit bedrag, aangevuld met het aandeel van de voormalige gemeente Ten Boer (600 duizend euro) weer in de reserve gestort. Hiermee is deze 3,8 miljoen euro in 2020 weer beschikbaar.
10. Veiligheid	Meeropbrengst precariobelasting	257	Er hebben in 2019 veel bouwactiviteiten plaatsgevonden en dat resulteert in een meeropbrengst van 257 duizend euro. De extra inkomsten zijn veroorzaakt door de sterkaangetrokken economie in de stad Groningen.
11. Dienstverlening	Gemeentefonds: NL DIGIbeter innovatiebudget	328	Naar aanleiding van de Agenda Digitale Overheid: NL DIGIbeter stelt het Rijk middelen beschikbaar voor innovatieve ideeën ten behoeve van integrale digitale overheidsdienstverlening aan burgers en ondernemers. Voor onze gemeenten gaat het om een bijdrage van 328 duizend euro.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Onttrekkingen AER	37.977	Vanuit de primitieve begroting is een bedrag van 1,848 miljoen euro toegevoegd voor versterking van het weerstandsvermogen. Overige stortingen in de primitieve begroting zijn: compensatiepakket Groen en Duurzaamheid Eelde (150 duizend euro), voorkeursalternatief Groningen Airport Eelde (300 duizend euro), vrijval afkoop lening Royal Bank of Scotland (594 duizend), meerjarig onderhoudsplan Martiniplaza (45 duizend euro), 2 dotaties verband houdend met de voormalige gemeenten Haren (60 duizend euro) en Ten Boer (400 duizend euro) en een storting van 4,887 miljoen euro zijnde het resterend saldo van het financieel perspectief. Primitieve onttrekkingen zijn de inzet van het rekeningresultaat 2018 (4,413 miljoen euro), dekking weerstandsvermogen (12,217 miljoen euro) en dekking knelpunten begroting (2,821 miljoen euro). Via begrotingswijziging is er 100 duizend euro aan de AER toegevoegd voor het programma 75 jaar vrijheid en is er 600 duizend euro onttrokken ten behoeve van de sanering van de voormalige vuilstortlocatie Woltersum.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Gemeentefonds: Herindelingsbijdrage	1.956	Ter dekking van de herindelingskosten worden voor de periode 2017-2022 via het gemeentefonds middelen ter beschikking gesteld. Vanwege de korte doorlooptijd lopen deze te ontvangen rijksbijdragen niet gelijk op met de gemaakte kosten.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Vrijval voorziening Wachtgeld wethouders	259	De voorziening is bijgesteld. Per wethouder is bekeken wat er nodig is en er zijn diverse salarissen en re-integratie-trajecten betaald. Per saldo kon er nog ruim 200 duizend euro vrijvallen, omdat een aantal oud-wethouders geen beroep meer hoeft te doen op de regeling.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Onttrekking reserve Flankerend beleid	1.880	Om de herplaatsingskosten over dit jaar te kunnen dekken is bij het vaststellen van de begroting 2019 het restant van 1,88 miljoen euro onttrokken. Hiermee komt het saldo van de reserve op nul.
13. Alg. inkomsten en post onvoorz	Extra dividend	567	Op de dividenduitkeringen valt een voordeel van 567 duizend euro te noteren. De stijging van de nettowinst van Enexis levert een voordeel op van 251 duizend euro en ook de dividenduitkering van de BNG is 316 duizend euro hoger. Dit komt vooral omdat de BNG het uitkeringspercentage heeft verhoogd van 35 naar 50 procent.

13. Alg. inkomsten en post onvoorz	Boeterente vervroegd afgeloste leningen	642	Door de vervroegde aflossing van leningen door woningbouwcorporaties wordt er boeterente ontvangen.
13. Alg. inkomsten en post onvoorz	Meeropbrengst Onroerende Zaakbelasting	1.989	De meeropbrengst onroerende zaak belasting van 2 miljoen euro wordt met name verklaard doordat de economische waarde van de woningen en bedrijven in de stad hoger uit valt dan ten tijde van de berekening van de tarieven werd voorzien. Op dat moment waren de taxaties van de woningen en bedrijven niet afgerond en voor het niet getaxeerde deel hebben we aannames gedaan. In werkelijkheid vallen de taxaties hoger uit.
14. Overhead en ondersteuning organisatie	Vrijval voorziening Reorganisatie	607	Er is in totaal een extra dotatie gedaan van 2,757 miljoen euro en er is een bedrag van 607 duizend euro vrijgevallen. Dit betreft het bijwerken op persoonsniveau van de in te schatten kosten voor de komende jaren. De vrijval betreft vooral personen die opgenomen waren in de voorziening maar geen herplaatser meer zijn.
Diverse	Onttrekking egalisereserve Instellingen in verband met concernaccres	6.616	Conform de t-2-systematiek is in de primitieve begroting 7,774 miljoen euro toegevoegd en een bedrag van 6,616 miljoen euro onttrokken. Voorts is in verband met bijstelling nominale compensatie in 2019 een bedrag van 49 duizend euro aan de reserve toegevoegd.
Diverse	Overige onttrekkingen reserves	506	
	Totaal incidentele baten	144.930	

Programma	Incidentele lasten 2019 (bedrag x 1.000 euro)	Bedrag	Toelichting lasten
1. Werk en Inkomen	Versterking lokale werkgelegenheid (Gemeentefonds)	815	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
1. Werk en Inkomen	Uitkering ESF-subsidie	1.636	De gemeente ontvangt als centrumgemeente van de arbeidsmarktregio een subsidie uit het Europees Sociaal Fonds, welke bedoeld is voor de uitvoering van het project 'Samenwerking voor een goede toekomst 2'. Het subsidiebedrag wordt na aftrek van kosten voor projectleiding en ondersteuning aan de betrokken scholen uitgekeerd. Het gaat om een bedrag van 1,636 miljoen euro.
1. Werk en Inkomen	Perspectief op werk (Gemeentefonds)	214	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
1. Werk en Inkomen	Schulden en armoede (Gemeentefonds)	572	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
1. Werk en Inkomen	Baankansen (Gemeentefonds)	1.161	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
3. Onderwijs	Achterstallig onderhoud Reggestraat	440	Het pand is in 2019 opgeknapt, in de begroting is rekening gehouden met het activeren van deze werkzaamheden. De uitgevoerde werkzaamheden kwalificeren echter als onderhoud, en zijn om die reden in één keer ten laste van de exploitatie gebracht.
3. Onderwijs	Verduurzaming basisscholen (Gemeentefonds)	350	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Landelijke vreemdelingen voorzieningen (Gemeentefonds)	3.743	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Sociale en emotionele ondersteuning gezondheidsgevolgen aardbeving (Gemeentefonds)	1.900	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Jeugdhulp (Gemeentefonds)	5.240	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.

4. Welzijn, gezondheid en zorg	Maatschappelijke begeleiding (Gemeentefonds)	436	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Verhoging taalniveau statushouders (Gemeentefonds)	268	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Verhoogde asielstroom (Gemeentefonds)	261	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Toevoeging reserve VSD	500	In de begroting 2019 wordt vanuit extra beleid 500 duizend euro aan deze reserve toegevoegd om de eventuele tekorten voor de komende jaren in het sociaal domein deels te compenseren.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Toevoeging reserve Extra Beleid: Friciekosten Algemene voorziening Huishoudelijke Hulp	495	In verband met de afschaffing van de 'algemene voorziening huishoudelijke hulp' is een bedrag van 660 duizend euro voor frictiekosten in de begroting 2019 opgenomen. 495 duizend euro zal pas in 2020 worden ingezet en wordt daarom in de reserve Extra Beleid gestort.
4. Welzijn, gezondheid en zorg	Toevoeging reserve Extra Beleid: Multiproblematiek	400	In 2019 is gestart met het stapelingsproject waarin de multiproblematiek wordt aangepakt. Dit doet zich voor bij gezinnen waar problemen zich opstapelen. Voor de aanpak is in de begroting 500 duizend euro beschikbaar. Omdat de verwachting is dat 400 duizend euro pas in 2020 zal worden besteed is dit bedrag in de reserve Extra Beleid gestort.
5. Sport	Toevoeging reserve Cofinanciering investeringsfonds	1.064	Vanuit het coalitieakkoord is 75 duizend euro voor het cofinancieringsfonds beschikbaar gesteld en eveneens toegevoegd. Ook zijn de vrijgevallen middelen uit de bestaande voorziening 'vervanging kunstgrasvelden' oud Haren toegevoegd ten behoeve van kapitaallasten (conform raadsbesluit 18/12 6i ad 989 duizend euro) van toekomstige vervangingen aldaar.
7. Verkeer	Toevoeging reserve Parkeren	1.888	De toevoeging van 2,017 miljoen euro in de primitieve begroting betreft het geraamde resultaat parkeren. Na actualisatie van de begroting is deze toevoeging met 129 duizend euro verlaagd.
7. Verkeer	Toevoeging reserve Forum garage	600	In 2019 is 600 duizend euro uit de exploitatie toegevoegd aan deze reserve, waarmee het de maximum stand van 6,2 miljoen euro heeft bereikt.
8. Wonen	Afboeking Europapark/Stationspark	1.396	Het exploitatiedeel van de bouwgrond Europapark/Stationsgebied is afgesloten. De nog te maken kosten en opbrengsten van deze exploitatie zijn overgeheveld naar de exploitatie Europapark en de resterende boekwaarde van 1,396 miljoen euro is afgeboekt.
8. Wonen	Planschade	250	Als gevolg van een bestemmingsplanwijziging is planschade á 250 duizend euro toegekend.
8. Wonen	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	1.083	Tussen 2012 en 2015 zijn bij de registratie van leningen verstrekt via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting rapportages verkeerd geïnterpreteerd. Door een andere registratie- en verslaggevingsmethode is dit aan het licht gekomen.
8. Wonen	Aardgasvrije wijken (Gemeentefonds)	3.516	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
8. Wonen	Regionale Energiestrategie (Gemeentefonds)	97	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
8. Wonen	Toevoeging reserve Regionale Energie Strategie	844	Als uitvloeisel van het Klimaatakkoord hebben we van het Rijk bij de septembercirculaire 1,267 miljoen euro ontvangen ten behoeve van de ondersteuning van het proces van de Regionale Energie Strategieën (RES) in de regio. Het is de bedoeling dat de regio's deze middelen doelgericht inzetten voor de definiëring van hun Regionale Energiestrategie. Aangezien dit bedrag voor een periode van 3 jaar is zetten we dit bedrag, in onze hoedanigheid van centrumgemeente, gelijkmatig over deze periode in. We voegen daarom 844 duizend euro toe aan deze reserve.

8. Wonen	Pilots woningmarkt (Gemeentefonds)	500	Betreft uitgaven op de via het gemeentefonds ontvangen middelen voor dit onderwerp.
8. Wonen	Toevoeging reserve Grondzaken	108	In de primitieve begroting is het geraamde resultaat op Erfpacht ad 108 duizend euro toegevoegd.
8. Wonen	Toevoegingen reserve Kapitaallasten	5.140	Bij de primitieve begroting is 400 duizend euro rente aan de reserve toegevoegd. Door middel van begrotingswijzigingen zijn in totaal voor een bedrag van 4,74 miljoen euro ten behoeve van diverse projecten aan de reserve toegevoegd.
9. Onderhouden en beheer openbare ruimte	Dotatie voorziening Riolering groot onderhoud	636	Het resultaat over 2019 ad 636 duizend euro is aan de voorziening toegevoegd.
9. Onderhouden en beheer openbare ruimte	Dotatie voorziening Riolering vervangingsinvesteringen	351	Het resultaat over 2019 ad 351 duizend euro is aan de voorziening toegevoegd.
9. Onderhouden en beheer openbare ruimte	Dotatie voorziening Afkoop onderhoud graven	481	Aan de voorziening afkoop onderhoud graven is het resultaat ad 345 duizend euro toegevoegd. Deze is noodzakelijk om de voorziening op peil te houden. Ook hebben we de ontvangen afkoopsommen voor het onderhoud van graven aan deze voorziening toegevoegd.
9. Onderhouden en beheer openbare ruimte	Toevoeging reserve Bodemsanering	3.925	Zie toelichting bij Onttrekking reserve Bodemsanering als onderdeel van incidentele baten.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Toevoegingen AER	9.605	Zie toelichting bij Onttrekking AER als onderdeel van incidentele baten.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Gemeentelijke herindeling	3.472	Ter dekking van de herindelingskosten worden voor de periode 2017-2022 via het gemeentefonds middelen ter beschikking gesteld. Vanwege de korte doorlooptijd lopen deze te ontvangen rijksbijdragen niet gelijk op met de gemaakte kosten.
12. College, raad en gebiedsgericht werken	Dotatie voorziening Wethouder- pensioenen	1.462	De voorziening voor de wethouder- pensioenen moest, vanwege dalende rente, opgehoogd worden met ongeveer 1,4 miljoen euro.
14. Overheaden ondersteuning organisatie	Toevoeging reserve Extra Beleid: Verbouwing stadhuis	379	Voor de renovatie van het stadhuis 2019 is hiervoor 379 duizend euro beschikbaar. Verwacht wordt dat de kosten in de jaren 2020-2022 worden gemaakt. Dat betekent voor 2019 incidentele vrijval. De revitalisering van het stadhuis is aangemerkt als meerjarig project. Om het vrijvallende bedrag te behouden, is dit bedrag toegevoegd aan deze extra beleid.
14. Overheaden ondersteuning organisatie	Dotatie voorziening Reorganisatie	2.757	Er is in totaal een extra dotatie gedaan van 2,757 miljoen euro en er is een bedrag van 607 duizend euro vrijgevallen. Dit betreft het bijwerken op persoonsniveau van de in te schatten kosten voor de komende jaren. De vrijval betreft vooral personen die opgenomen waren in de voorziening maar geen herplaatser meer zijn.
Diverse	Toevoeging egalisatiereserve Instellingen in verband met concernaccres	7.823	Conform de t-2-systematiek is in de primitieve begroting 7,774 miljoen euro toegevoegd en een bedrag van 6,616 miljoen euro onttrokken. Voorts is in verband met bijstelling nominale compensatie in 2019 een bedrag van 49 duizend euro aan de reserve toegevoegd.
Diverse	Overige toevoegingen reserves	138	
Diverse	Incidenteel extra beleid	46.279	Dit betreft incidentele lasten waarvoor via de begroting incidenteel geld beschikbaar is gesteld voor het oplossen van incidentele knelpunten in het betreffende begrotingsjaar (intensiveringsmiddelen). In bijlage 7 is een totaaloverzicht opgenomen van alle intensiverings- middelen die beschikbaar zijn gesteld bij de begroting
	Totaal incidentele lasten	112.225	

Hoofdstuk 5.3 Melding wet topinkomens

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op gemeente Groningen. Het voor gemeente Groningen toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 194 duizend euro. Dit betreft het algemeen bezoldigingsmaximum.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen, gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling.

Gegevens 2019		
bedragen x 1 euro	C. Bronda	A.G.M. Dashorst
Functiegegevens	Gemeentesecretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2019	15/12 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	5.999,19	102.670,70
Beloningen betaalbaar op termijn	919,32	19.534,56
<i>Subtotaal</i>	<i>6.918,51</i>	<i>122.205,26</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	9.036,00	194.000,00
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	6.918,51	122.205,26
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

Gegevens 2018	
bedragen x 1 euro	A.G.M. Dashorst
Functiegegevens	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,00
Dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	100.899,44
Beloningen betaalbaar op termijn	17.666,34
<i>Subtotaal</i>	<i>118.565,78</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	189.000,00
Totale bezoldiging	118.565,78

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking, alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt, in de periode kalendermaand 1 t/m 12 [TABEL ALLEEN OPNEMEN INDIEN VAN TOEPASSING]

bedragen x 1 euro		D. Starmans
Functiegegevens		Gemeentesecretaris /Algemeen directeur
Kalenderjaar		2019
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang – einde)		01/01 - 15/12
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar		12 MAANDEN
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar		187,00
Maxima op basis van de normbedragen per maand		273.000,00
Individueel toepasselijke maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12		273.000,00
Bezoldiging		
		160.743
Werkelijk uurtarief lager dan het (gemiddeld) maximum uurtarief?		Ja in 2019, namelijk 85,87
Bezoldiging in de betreffende periode		160.743
Totale bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 t/m 12		160.743
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag		N.v.t.
Totale bezoldiging, exclusief BTW		160.743
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan		N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling		N.v.t.

Balans

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Grondslagen voor waardering en resultaat

De waarderingsgrondslagen van de jaarrekening van de gemeente Groningen zijn gebaseerd op het BBV en vastgelegd in de Financiële Verordening. De activa worden gewaardeerd op basis van verkrijgings- of vervaardigingsprijs, dan wel nominale waarde. De passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, met uitzondering van voorzieningen die tegen contante waarde zijn gewaardeerd. Voor de jaarrekening is het lasten-batenstelsel gebruikt. Dat betekent dat we lasten en baten hebben toegerekend aan het jaar waarin de diensten of goederen zijn geleverd. Winsten worden alleen in aanmerking genomen als ze gerealiseerd zijn. Verliezen en risico's die hun oorsprong hebben in het boekjaar, worden opgenomen als zij bekend zijn geworden voor opstelling van de jaarcijfers.

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn te onderscheiden in:

- Kosten sluiten geldleningen
- Kosten onderzoek en ontwikkeling/ plankostenkredieten
- Bijdragen aan activa van derden

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs- (bijdragen aan activa van derden) dan wel de directe kosten en rente (plankostenkredieten). Op de bijdragen aan activa in eigendom van derden wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingstermijn is dezelfde als die wordt gehanteerd voor soortgelijke eigen materiële activa. Op kosten onderzoek en ontwikkeling/ plankostenkredieten van voorgenomen grondexploitaties wordt niet afgeschreven. Op het moment dat de raad (na maximaal vijf jaar) tot een grondexploitatie besluit worden de plankosten ingebracht in de desbetreffende grondexploitatie. Als er geen grondexploitatie komt wordt het actief afgeboekt ten laste van het resultaat.

Materiële vaste activa

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs (de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige directe kosten), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief en verminderd met afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Deze duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat van een boekjaar in aanmerking genomen.

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De materiële vaste activa zijn naar de volgende categorieën in te delen:

- Activa met een economisch nut;
- Activa met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven (heffings-gerelateerd economisch nut);
- Activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut.

In erfpacht uitgegeven gronden.

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs. De jaarlijks ontvangen

afkoopsommen bij voortdurende erfpacht worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve afkoopsommen. Aan zowel de bestemmingsreserve afkoopsommen als aan de erfpachtgronden waarvoor afkoopsommen zijn ontvangen wordt geen rente toegerekend, aan erfpachtgronden waarvoor jaarlijkse een canon wordt ontvangen wordt wel rente toegerekend.

Overige activa met economisch nut en maatschappelijk nut.

Op de overige activa met een economisch nut of maatschappelijk nut wordt afgeschreven. Behoudens enkele uitzonderingen wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingsduur is bepaald op de verwachte economische levensduur en is per soort activa in de Financiële Verordening vastgelegd.

Uitgezonderd van lineaire afschrijving zijn:

- Investerings in riolering en publieke parkeervoorzieningen (gesloten financieringsstructuur)
- Investerings met een specifieke (rijks)regelgeving
- Investerings in maatschappelijk vastgoed waarvoor voor het betreffende object is vastgesteld dat er sprake moet zijn van minimaal kostprijs dekkende verhuur.

Deze investeringen worden annuïtair afgeschreven.

Overige grondslagen ten aanzien van de afschrijving:

- In alle gevallen gaat de afschrijving in vanaf de eerste dag van het boekjaar volgend op het jaar van ingebruikname.
- Op alle vastgoedobjecten is restwaarde van toepassing. De hoogte van de restwaarde wordt ingesteld afhankelijk van de functie van het gebouw en dan alleen bij verwachte instandhouding van het gebouw na afloop van de gebruiksduur. Daarnaast is rekening gehouden met de te maken kosten voor verwijdering of vernietiging van (delen van) het gebouw. Voor strategisch vastgoed en parkeergarages is de restwaarde op 0 gesteld.
- Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven.

Activa met heffing gerelateerd economisch nut

Dit betreft investeringen in riolering, inzameling van huishoudelijk afval en investeringen voor activiteiten waarop begraafrechten kunnen worden geheven.

Op activa met heffing gerelateerd economisch nut wordt lineair afgeschreven met uitzondering van de investeringen in (aanleg) riolering; deze worden conform de Financiële Verordening annuïtair afgeschreven.

Financiële vaste activa

De waardering van de financiële vaste activa is gebaseerd op de historische kostprijs c.q. nominale waarde, verminderd met - voor wat de geldleningen betreft - de aflossingen op de geldleningen. Indien de marktwaarde van een financieel vast actief duurzaam lager is dan de aanschafwaarde vindt afwaardering tot de lagere marktwaarde plaats. Bij (dreigende) oninbaarheid van leningen wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de lening. Op deelnemingen en effecten wordt niet afgeschreven. De werkelijke waarde kan afwijken van de nominale waarde.

Vlottende activa

Vorraden

De voorraden worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs bestaat uit de inkoopprijs en de bijkomende kosten. Indien de marktwaarde duurzaam lager is dan de verkrijging- of vervaardigingsprijs worden de voorraden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De waardevermindering wordt gerealiseerd door de vorming van een verliesvoorziening (grondexploitatie), of voorziening voor incourantheid, die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de voorraad.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken). Rente op grondexploitaties wordt geactiveerd en is daarmee ook onderdeel van de vervaardigingsprijs. Voor tussentijdse winstnemingen wordt de Percentage of Completion methode toegepast. Deze methode houdt in dat naar rato van de gerealiseerde opbrengsten en kosten de winst wordt berekend.

Vorderingen <1 jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht. Volgens de gekozen beleidslijn wordt er voor de vordering op openbare lichamen geen voorziening getroffen. Voor alle "overige debiteuren" wordt op basis van de ouderdomsanalyse een percentage van de hoofdsom als voorziening berekend.

Liquide middelen en overlopende activa

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste passiva

Eigen vermogen

Reserves worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Volgens het BBV mag er een voorziening worden gevormd in deze vier gevallen:

- Er zijn verplichtingen en verliezen waarvan de hoogte op de balansdatum niet zeker is, maar die wel redelijk ingeschat kunnen worden;
- Er zijn op de balansdatum risico's die kunnen leiden tot verplichtingen of verliezen, waarvan de hoogte al redelijk in te schatten is;
- Er zullen kosten worden gemaakt in een volgend begrotingsjaar. Hiervoor mag een voorziening worden gevormd als het maken van die kosten zijn oorsprong mede in het huidige of in voorafgaande begrotingsjaren vindt en de voorziening is bedoeld om de lasten gelijk te verdelen over een aantal begrotingsjaren;
- Er worden bijdragen verstrekt aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen nominale of contante waarde.

Vaste schulden > 1 jaar

Onder vaste schulden worden verstaan de schulden met een rente typische looptijd van 1 jaar of langer. De vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde verminderd met de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Incidentele baten en lasten

Als incidenteel beschouwen we baten en lasten die zich maximaal drie jaar voor doen. Een en ander conform de notitie incidentele baten en lasten van de commissie BBV. Als drempelwaarde is 250 duizend euro opgenomen in onze financiële verordening.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

In de categorie niet uit de balans blijvende verplichtingen worden de meerjarige inkoopcontracten opgenomen tegen de resterende contractwaarde.

Balans

Activa (bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019*
Vaste Activa		
Immateriële vaste activa	2.605	1.843
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	2.160	1.354
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	445	489
Materiële vaste activa	1.326.633	1.279.829
Waarvan economisch nut	732.811	705.807
Waarvan economisch nut heffing gerelateerd	196.538	192.810
Waarvan maatschappelijk nut	397.284	381.211
Financiële vaste activa	400.731	421.218
Kapitaalverstrekking aan deelnemingen	19.415	15.114
Leningen aan deelnemingen	284.020	290.519
Leningen aan verbonden partijen	400	500
Leningen aan woningbouwcorporaties	84.880	100.220
Overige langlopende leningen	12.017	14.865
Totaal Vaste Activa	1.729.969	1.702.890
Vlottende Activa		
Vorraden	74.684	80.823
Overige grond- en hulpstoffen	492	485
Onderhanden werk (incl. bouwgronden in exploitatie)	72.211	78.305
Gereed product en handelsgoederen	1.981	2.033
Uitzettingen	150.498	159.667
Overige verstrekte kasgeldleningen	17.500	8.500
Overige vorderingen	90.507	72.928
Uitz. Rijks schatkist <1 jaar		7.400
Vorderingen op openbare lichamen	42.490	70.839
Liquide middelen	2.563	1.487
Overlopende activa	54.794	60.329
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van de EU	611	292
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van het Rijk	11.963	21.066
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van overige overheden	28.755	25.056
Overige overlopende activa	13.465	13.915
Vlottende Activa	282.538	302.306
TOTAAL ACTIVA	2.012.507	2.005.196

Passiva (bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019*
Vaste Passiva		
Eigen Vermogen	231.963	261.565
Algemene reserve	29.031	37.149
Bestemmingsreserve	160.695	185.405
Saldo van de rekening**	42.236	39.011
Voorzieningen	48.122	45.057
Vaste Schuld	1.466.793	1.445.279
Obligatieleningen	212.500	212.500
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.055.703	1.034.440
Onderhandse leningen van openbare lichamen	197.500	197.500
Onderhandse leningen van overige binnenlandse sectoren	1	1
Waarborgsommen	1.089	838
Totaal vaste passiva	1.746.878	1.751.902
Vlottende schuld	193.335	207.466
Bank- en girosaldo	353	28.879
Overige kasgeldleningen	72.500	73.500
Overige vlottende schulden	120.481	105.087
Overlopende passiva	72.295	45.828
Verplichtingen	17.978	23.870
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van de EU	1.640	3.496
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van het Rijk	31.883	8.810
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van overige overheden	7.174	3.587
Overige vooruit ontvangen bedragen	13.619	6.067
Totaal vlottende passiva	265.629	253.294
TOTAAL PASSIVA	2.012.507	2.005.196

Totaal borg en garantstelling 2.720.980 2.601.332

*01-01-2019: Openingsbalans Groningen

** Saldo van de rekening: Het saldo betreft het jaarrekening resultaat 2018 van de voormalige gemeenten Haren, Groningen en Ten Boer (39,175 miljoen) zoals vastgesteld door de raad op 10 juli 2019 verminderd met het harmonisatie effect van de openingsbalans (164 duizend euro).

Immateriële vaste activa

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling

De kosten voor onderzoek en ontwikkeling bestaan voornamelijk uit de plankosten voor het ontwikkelen van het stationsgebied en het onderzoek naar de ontwikkeling van de ALO-locatie. Daarnaast zijn er in 2019 kosten gemaakt voor het locatieonderzoek Iederz.

Bijdrage aan Activa van derden (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 01-01-2019	Vermeerdering 2019	Afschrijving 2019	Boekwaarde 31-12-2019	Rente 2019	Totaal kapitaallasten
Omschrijving						
Breedband	17		17	0	0	17
Schouwburg	472		27	445	9	36
Totaal	489	0	44	445	9	53

Materiële vaste activa

Nagekomen kosten 2018

De gemeente voert samen met een aantal partijen grote investeringsprojecten uit. De uitvoering van de werkzaamheden vindt veelal bij een derde plaats. In 2019 heeft de gemeente nagekomen facturen ontvangen en betaald waarvan is geconstateerd dat die nog betrekking hadden op werkzaamheden uit 2018. Deze facturen zijn verwerkt in het boekjaar 2019. Het betreft hier alleen facturen die anders tot een presentatiecorrectie (geen resultaatimpact) hadden geleid. In 2019 leidt dit tot een verhoging van de materiële vaste activa met 4,5 miljoen euro, een verhoging van de overlopende activa van 6 miljoen euro (vordering op de provincie) en een verhoging van de kortlopende schulden van 10,5 miljoen euro. Omdat hier alleen sprake is van een verschuiving binnen de balans zonder resultaatseffect die niet leidt tot een materieel ander beeld, zijn deze posten verwerkt in verantwoordingsjaar 2019. Voor één van deze projecten geldt dat er sprake is van een SiSa verantwoording, namelijk de GRO2C. Hiervoor zijn nog bestedingen 2018 opgevoerd ad 6 miljoen euro in de correctiekolom t-1 van de SiSa bijlage.

Materiële vaste activa (Bedragen x 1.000)	Boekwaarde 01-01-2019	Herrubri- cering	Investe- ringen	Desinveste- ringen	Bijdragen van derden	Afschrijving 2019	Afwaar- deringen	Boekwaarde 31-12-2019
Gronden en terreinen	144.784	1.212	1.810	3		1		147.802
Woonruimten	0							0
Bedrijfsgebouwen	499.862	-2.963	39.036	791	2.914	11.650		520.581
Grond, weg & waterbouwkundige werken	204.104	-98	16.424	3.000	6.557	5.471		205.402
Vervoersmiddelen	9.775		4.117		7	1.657		12.228
Machines, apparaten en installaties	21.076	-918	4.316	4.088		3.470		16.916
Totaal overige materiële vaste activa	400.228	2.767	61.029	1.207	23.851	15.262		423.704
Totaal materiële vaste activa	1.279.829	0	126.733	9.089	33.329	37.511		1.326.633
waarvan economisch nut	705.807	-707	62.621	5.050	9.417	20.444		732.810
waarvan economisch nut heffinggerelateerd	192.811	68	17.044	3.000	4.946	5.438		196.539
waarvan maatschappelijk nut	381.211	639	47.068	1.039	18.966	11.629		397.284

In 2019 is totaal voor een bedrag van 126,7 miljoen euro geïnvesteerd. Daarnaast is er een bedrag van 37,5 miljoen euro afgeschreven op materiële vaste activa. Onder de categorie gronden en terreinen zijn ultimo 2019 1.080 in

erfpacht uitgegeven gronden voor een bedrag van 28,5 miljoen euro opgenomen. Ten aanzien van de investeringen met maatschappelijk nut geldt dat vanaf 2017 activeren van deze investeringen verplicht is. Binnen de gemeente werden ook voor 2017 de investeringen geactiveerd. Om inzicht te geven in het deel van de activa dat volgens de oude systematiek is geactiveerd wordt de boekwaarde per 01-01 en 31-12 afzonderlijk vermeld. Per 1 januari 2019 bedraagt de boekwaarde van de investeringen met maatschappelijk nut van voor 1 januari 2017 347,4 miljoen euro. Ultimo 2019 is deze boekwaarde gedaald naar 341,2 miljoen euro.

Financiële activa

KAPITAALVERSTREKING						
(Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde	Vermeerderin	Verminderin	Boekwaarde	Rente	Totaal
Omschrijving	1-1-2019	g 2019	2019	31-12-2019	2019	lasten
Aandelen Waterbedrijf Groningen	2.463			2.463	49	49
Aandelen N.V. Bouwfonds Nederlandse Gemeenten	1			1		
Aandelen Dataland B.V	1			1		
Aandelen MartiniPlaza	3.916			3.916	78	78
Aandelen Dilgt Hemmen Essen BV	18			18		
Kapitaalstorting GEM Haren Noord CV*	49			49		
Enexis	818			818	16	16
Publiek Belang Electriciteits productie BV (PBE)	19			19		
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG Bank)	856			856	17	17
Community Network Noord Nederland BV (CINN)	1.190			1.190	24	24
Euroborg	48			48	1	1
Airport Eelde	1			1		
Warmtestad BV	7.001	4.300		11.301	147	147
Voorziening Warmtestad BV	-2.929			-2.929		
Aandelen Groninger Monumentenfonds	1.448			1.448	29	29
Aandelen Oikocredit	17			17	1	
Startersfonds	180			180	4	4
Thermiek BV	18			18		
Totaal deelnemingen	15.115	4.300	0	19.415	366	365

*Het commanditair kapitaal van de gemeente in GEM Haren Noord CV wordt beheerd door de stichting Commanditair Kapitaal Haren Noord.

De raad besloot op 26 juni 2019 het eigen vermogen van Warmtestad te versterken (vervolg definitief investeringsvoorstel Warmtenet Noordwest) door middel van een omzetting van eerder verstrekte overbruggingskredieten van in totaal 4,3 miljoen euro in eigen vermogen. Deze omzetting is ook geëffectueerd in 2019.

LENINGEN						
(Bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde	Uitgeleend	Aflossing	Boekwaarde	Rente	Rente en
Omschrijving	1-1-2019	2019	2019	31-12-2019	2019	aflossing
Openbare lichamen						
Woningbouwcorporaties						
- Gem. woningbouw (tot 1985)	1.934		876	1.058	117	993
- Gem. woningbouw (na 1985)	98.286		14.464	83.822	3.199	17.663

Totaal woningbouwleningen	100.220	0	15.340	84.880	3.316	18.656
Deelnemingen						
- Martiniplaza BV	10.965		499	10.466	250	749
- Euroborg NV	19.100		1.046	18.054	720	1.766
- Warmtestad BV	3.300	3.500	4.300	2.500	94	4.394
- Meerstad	253.000			253.000	8.129	8.129
- Enexis	4.154		4.154	0	83	4.237
Totaal deelnemingen	290.519	3.500	9.999	284.020	9.276	19.275
Overige verbonden partijen						
- Gem. regeling VGR	500		100	400	11	111
Overige verbonden partijen	500	0	100	400	11	111
Overige langlopende leningen						
- Bejaardenhuizen (Patrimonium & Huismeesters)	1.027		51	976	49	100
- Multifunctioneel Centrum Engelbert	211		39	172	8	47
- Meerhoven (Rizoem)	1.087			1.087	31	31
- Grunneger Power	185		8	177	7	15
- Zernike Triade	820			820	19	19
- Instellingen sport en welzijn	223		41	182	4	45
- Stichting stimulering Volkshuisvesting	9.870		2.321	7.549	0	2.321
- Leningen GKB	529		99	430	0	99
- Groninger Museum	348		50	298	18	68
- Zwembad Scharlakenhof	405		74	331	14	88
- Ecologische Boerderij de Mikkelfhorst	650		18	632	13	31
- Startersfonds EM2	20			20	0	0
- Startersleningen	120			120	0	0
- Leningen personeel	206		95	111	7	102
- Duurzaamheid Ten Boer	54			54	0	0
- Enexis	83		83	0	0	83
- Voorziening langlopende leningen	-973		-31	-942		-31
Overige langlopende leningen	14.865	0	2.848	12.017	170	3.018
Totaal geldleningen	406.104	3.500	28.287	381.317	12.773	41.060

De resterende leningen Warmtestad hebben betrekking op de financiering van de WKO activiteiten.

Toelichting voorziening langlopende leningen	Saldo	Mutaties	Saldo
(Bedragen x 1.000 euro)	1-1-2019	2019	31-12-2019
St. stimulering Volkshuisvesting	890	-24	866
Lening U/G	83	-7	76
Totaal	973	-31	942

Vorraden

In de post 'Onderhanden werk' staan de Bouwgronden in exploitatie (BIE-gronden) met de slot gecalculeerde complexen en de bouwrijpe kavels. Deze zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken). Rente op grondexploitaties wordt geactiveerd en is daarmee ook onderdeel van de vervaardigingsprijs. Een uitgebreide verantwoording is te vinden in paragraaf 7: grondbeleid.

Mutaties vanwege inhoudelijke ontwikkelingen grondexploitatie

Binnen de grondexploitaties zijn de verliesvoorzieningen met 3,59 miljoen euro afgenomen en zijn enkele tussentijdse winsten genomen van 0,67 miljoen euro. Daarnaast is de grondexploitatie Uitvaartcentrum Hoendiep slot-gecalculeerd waarbij een voordelig resultaat is behaald van 1,58 miljoen euro. Voor Europapark is het exploitatiedeel Europapark/Stationsgebied afgesloten. De nadelige boekwaarde van 1,39 miljoen euro is afgeboekt.

In onderstaand tabel staat het resultaat van de herziene grondexploitatie samengevat.

Omschrijving	Bedrag
Beschikbare voorziening (index 2%)	120.393
Benodigde voorziening 2019	<u>116.801</u>
Saldo mutatie voorziening 2019	3.592
POC winstneming	668
Slotcalculatie Uitvaartcentrum Hoendiep	1.588
Reserve Grote Markt	141
Afsluiten Europapark/Stationsgebied	<u>-1.396</u>
Totaal 2019 voordelig	4.593

Boekwaarden

In onderstaande tabel worden de boekwaarden per 01-01-2019, de mutaties van het jaar 2019 en de boekwaarde per 31-12-2019 weergegeven. De boekwaarde is 7,33 miljoen euro lager geworden.

Onderhandenwerk (bedragen x 1.000 euro)	boekwaarde 01-01-2019	Mutatie boekjaar 2019	Boekwaarde 31-12-2019
BIE gronden	192.164	-6.004	186.160
Inactieve BIE gronden	1.430	-1.318	112
Bouwrijpe kavels	2.744	-5	2.739
Totaal	196.338	-7.327	189.011

De verlaging van de boekwaarde wordt voornamelijk veroorzaakt door grondverkoop.

Nog te realiseren kosten en opbrengsten

In onderstaande tabel staan de geraamde kosten en opbrengsten van de BIE-gronden. De geraamde kosten bestaan vooral uit bouw en woonrijp maken, plankosten en rentelasten. De geraamde opbrengsten bestaan vooral uit geraamde grondverkoop en bijdragen.

Omschrijving (bedragen x 1000 euro)	boekwaarde 31-12-2019	geraamde nog te realiseren		totaal exploitatiebegroting
		kosten	opbrengsten	
Bie-gronden				
Subtotaal woningbouwlocaties	49.328	44.180	-39.763	53.745
Subtotaal bedrijvenlocatie	64.897	40.330	-95.854	9.373
Subtotaal kantoren, gemengd	71.935	23.922	-23.653	72.203
Totaal Bie-gronden	186.160	108.432	-159.270	135.321

Voorzieningen

Gedurende de afgelopen jaren heeft de raad ter dekking van verwachte tekorten op gebiedsontwikkelingen middelen beschikbaar gesteld. Hiervoor zijn voorzieningen getroffen ter hoogte van het verlies op Contante Waarde. Per 1 januari 2019 was het saldo van deze verliesvoorzieningen 118,03 miljoen euro. Over deze voorzieningen wordt jaarlijks 2% rente bijgeschreven. Op 31 december 2019 was hierdoor 120,39 miljoen euro beschikbaar aan verliesvoorzieningen. Door de overall positieve ontwikkelingen binnen de grondexploitatie is per saldo het financieel resultaat voordeliger dan aanvankelijk geraamd. Dit resulteert in lagere benodigde verliesvoorzieningen.

Bie-gronden (bedragen x 1000 euro)	Beschikbare Voorziening 2019	Benodigde Voorziening 31-12-2019	Mutatie 2019
<i>Volkshuisvesting, stedelijke vernieuwing</i>			
Ciboga	26.887	25.580	-1.307
Oosterhamrikzone	18.005	17.693	-312
Ten Boer, Dijkshorn	3.104	2.310	-794
<i>Economie en werkgelegenheid</i>			
Eemspoort	2	38	36
Roodehaan	850	1.697	846
Westpoort Fase I	8.207	7.296	-912
<i>Kantoren gemengd</i>			
Europapark/ Europapark	29.233	27.770	-1.463
Europapark/ Kempensberg	10.517	10.689	172
Grote Markt	23.587	23.729	141
Totaal	120.393	116.801	-3.593

Winsten

Met ingang van 2017 geldt, op basis van de BBV regelgeving de percentage of completion methode (POC-methode) voor (tussentijdse) winstnemingen. In de POC-methode worden de winsten genomen naar rato van gerealiseerde opbrengsten en kosten. Dit is een minder voorzichtige methode van winstneming dan voorheen werd gehanteerd. In bepaalde gevallen kan het zijn dat in het verleden te veel winst uit een exploitatie is afgeroomd. Het bedrag dat te veel aan tussentijdse winst is genomen zal dan (gedeeltelijk) "teruggedraaid" moeten worden door een "verliesneming". Voor Eemspoort is het teveel aan winstneming zoals gerealiseerd bij de jaarrekening 2018 gecorrigeerd. Deze correctie vloeit voort uit de verlaging van grondprijzen voor zichtlocaties (conform nota Grondprijzenbeleid 2019-2022). Hier staat tegenover dat ten gevolge van het bijgestelde grondprijzenbeleid er voor Zernike een winstneming mogelijk werd. In totaal is voor 0,67 miljoen euro aan tussentijdse winsten genomen. Zie onderstaande tabel.

POC winstneming	
bedragen x 1000 euro	
<i>Volkshuisvesting, stedelijke vernieuwing</i>	
De Velden	142
Reitdiep fase 3&4	334
Haren, Stationsgebied	90
<i>Economie en werkgelegenheid</i>	
Eemspoort	-803
Zernike	904
Totaal	668

Vorderingen

Vorderingen op openbare lichamen

Vorderingen op openbare lichamen		
(bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019
Te vorderen op overige overheden		28.050
Te vorderen ondernemers BTW	4.322	
Te vorderen BTW compensatiefonds	35.340	36.807
Debiteuren openbare lichamen	2.829	5.981
Totaal	42.490	70.839

Overige vorderingen

Overige vorderingen		
(bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019
Debiteuren	62.200	56.385
Dubieuze debiteuren - Voorziening	-19.197	-18.926
Externe rekening courant verhoudingen	19.178	12.208
Fiets privé	83	95
Overige vorderingen	28.243	23.167
Totaal	90.507	72.928

Debiteuren

De post "debiteuren" is opgebouwd uit belasting- en uitkeringsdebiteuren (48,7 miljoen euro), overige debiteuren (13,4 miljoen euro) en incasso onderweg (63 duizend euro).

Voorziening dubieuze debiteuren

Het saldo van de belastingdebiteuren betreft 20,2 miljoen euro. Op basis van ouderdomsanalyse over de jaren heen wordt een percentage als oninbaar beschouwd waarbij rekening wordt gehouden met de incidentele afwijkingen in opgelegde aanslagen. Het saldo van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren bedraagt 552 duizend euro op 31-12-2019.

Inzake het saldo "overige debiteuren" wordt gekeken naar de ouderdom van de vorderingen en op basis van een vastgesteld percentage een bedrag voor oninbaarheid berekend. Het saldo naar ouderdom is als volgt opgebouwd:

Voorziening dubieuze debiteuren (Bedragen x1.000 euro)	Openstaand	correctie beleidslijn*	Saldo	%	Voorziening
< 3 maanden	10.481	96	10.385	0%	8
3-6 maanden	631	47	584	5%	40
6-12 maanden	1.088	198	890	10%	97
1-2 jaar	556	231	325	50%	167
> 2 jaar	671	501	170	100%	170
Totaal	13.427	1.073	12.354		482

*Voor de berekening wordt een correctie op het saldo doorgevoerd voor de vorderingen van de afdeling Vergunning & Handhaving.

Voorziening dubieuze debiteuren uitkeringsdebiteuren

De voorziening dubieuze debiteuren voor uitkeringsdebiteuren wordt bepaald op basis van ervaringscijfers over de afgelopen 5 jaar met betrekking tot oninbaarheid per soort vordering, gecombineerd met de uitkomst van het onderzoek dubieusheid door middel van een steekproef op de openstaande vorderingen van 5 jaar en ouder. De onderverdeling van de debiteurenpositie met de voorziening is als volgt:

Voorziening dubieuze debiteuren	Openstaand saldo	benodigde voorziening
< 2 maanden	559	383
2-3 maanden	805	551
3-6 maanden	660	420
6-12 maanden	2.990	1.925
> 1 jaar	23.488	14.884
	28.502	18.163

Overige vorderingen

De post "overige vorderingen" bestaat onder andere voor 14,6 miljoen euro uit nog te ontvangen belastingen en heffingen, voor 2,1 miljoen euro uit afrekening parkeergarages en buurtstallingen, voor 4,4 miljoen uit nog te factureren omzet over 2019 en voor 1,2 miljoen euro uit af te rekenen voor afvalverwerking.

Liquide middelen

Liquide middelen		
(bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019
Kassaldo	175	170
Banksaldi	2.388	1.317
Totaal	2.563	1.487

Schatkistbankieren

Schatkistbankieren	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(Bedragen x 1.000 euro)				
Tegoeden rekeningen courant	824	1.847	2.123	1.879
Drempel schatkistbankieren	4.937	4.937	4.937	4.937
Ruimte onder de drempel	4.113	3.090	2.814	3.058
Begrotingstotaal 2019	1.093.562	1.093.562	1.093.562	1.093.562
Grondslag variabele drempel	593.562	593.562	593.562	593.562
Vaste drempel schatkistbankieren	3.750	3.750	3.750	3.750
Variabele drempel schatkistbankieren	1.187	1.187	1.187	1.187

Overlopende activa

Overlopende activa		
(bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van de EU	611	292
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van het Rijk	11.963	21.066
Nog te ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van overige overheden	28.755	25.056

Overige overlopende activa	13.465	13.915
Totaal	54.794	60.329

NOG TE ONTVANGEN BEDRAGEN VAN RIJK EN EU				
(ex art.40a)				
Omschrijving	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-
(Bedragen x 1.000 euro)	01-01-2019			2019
ESF gemeenten 2018	147	225		371
Movement EU lead partner	18	-	18	0
Project Like!	0	16		16
Project BLING	0	30		30
Interreg. Subsidie EU	49	18		67
Ontvangen Subs. Nat. Budgetten EU	79	96	79	96
HyTrec2 EU	0	24		24
Lead Partner Staff costs	0	8	1	7
Veiligheidsmiddelen	5	-	5	0
Jeugdwet	2.795	2.629	1.143	4.281
BBZ	6	859	277	588
Detachering Herplaatsers	0	288		288
EB Beschermd wonen ZIN	0	172		172
EB maatw. voorz. en opvang	302	464	309	456
WMO vordering op CAK	85	20	85	20
JGZ 0-19 algemeen	172	-	172	0
Inkomsten ZRW Rijkswaterstaat	619	3.717		4.335
BSV-projecten	0	251		251
Financiële Verhoudingswet*	15.685		15.946	-261
Transitievergoeding SW 2015-18	1.043	572	433	1.182
Rente over BTW OZB 2013	150	-	150	0
Overig voormalige Gemeente Ten Boer	43	-	43	0
Nieuw Beschut	162	409	162	409
Subsidie NCG 2019	0	20		20
Dividendbelasting Enexis 2018	0	222		222
	21.358	10.038	18.823	12.574

*Onder 'Financiële verhoudingswet' is het bedrag opgenomen dat nog is te ontvangen voor het gemeentefonds. De beginstand 2019 betreft vooral bedragen die bij de decembercirculaire 2018 beschikbaar zijn toegekend en in 2019 zijn ontvangen (voor 13,7 miljoen euro betreft dit een nog te ontvangen bijdrage uit de 'stropenpot sociaal domein'). Het negatieve bedrag van 261 betreft het bedrag dat we naar verwachting in 2019 te veel hebben ontvangen en dat in 2020 verrekend zal worden met de uitkering gemeentefonds.

Nog te ontvangen bedragen

Op de post nog te ontvangen bedragen staan de op de opbrengsten die we in 2019 als baten hebben opgenomen in de exploitatie, maar die we nog niet hebben ontvangen. De nog te ontvangen bedragen hebben we verdeeld over de diverse overheden. Nog te ontvangen bedragen van andere instellingen worden onder overige vorderingen verantwoord

Overige overlopende activa

Onder de overige overlopende activa vallen de bedragen die we vooruit hebben betaald. Dat zijn betalingen die we in 2019 hebben gedaan, maar die we in 2020 niet in de exploitatie hebben meegenomen. We 'parkeren' deze betalingen op de balans en verantwoorden die in de exploitatie van 2020.

Toelichting onzekerheid eigen bijdrage Wmo

Aan mensen die een maatwerk voorziening ontvangen in het kader van de Wmo, wordt een eigen bijdrage opgelegd. De wetgeving heeft bepaald dat de berekening, oplegging en incasso van deze eigen bijdrage wordt uitgevoerd door het CAK. De informatievoorziening van het CAK naar ons is om privacy-redenen beperkt. Hierdoor kunnen wij niet de juistheid en volledigheid op persoonsniveau en op totaal niveau van de eigen bijdragen vaststellen. In de kadernota rechtmatigheid 2018 van de commissie BBV geeft de commissie aan dat de wetgever in feite bepaald heeft dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdrage geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dit betekent dat de gemeente geen zekerheid omtrent de omvang en de hoogte van de eigen bijdrage kan krijgen. In de jaarrekening is dus sprake van een onzekerheid ten aanzien van deze eigen bijdrage, ook al ligt de oorzaak hiervan niet bij ons.

Eigen vermogen

Eigen Vermogen					
(bedragen x 1.000 euro)	Saldo 01-01-2019	Resultaat vorig jaar	Toevoeging	Onttrekking	Saldo 31-12-2019
Algemene reserve	37.149	20.255	9.604	37.976	29.031
Bestemmingsreserve	185.405	18.757	25.911	69.377	160.695
Totaal	222.554	39.011	35.515	107.353	189.726

Voor een uitgebreide detaillering en beschrijving van de reserves wordt verwezen naar [Hoofdstuk 5: Reserves](#).

Het totaal saldo van de reserves is afgenomen van 222,6 miljoen euro naar 189,7 miljoen euro. De reserves zijn onderverdeeld in de algemene reserve en diverse bestemmingsreserves.

Gerealiseerd resultaat		
(bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019
Gerealiseerd Resultaat	42.236	39.011

Dit is het voordelig resultaat over 2019. Voor een specificatie wordt verwezen naar het onderdeel Financieel perspectief, [Hoofdstuk 1: Financieel beeld](#).

Voorzieningen

VOORZIENINGEN		
(bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	1-1-2019
Totaal voorzieningen	48.122	45.057

Voor een uitgebreide detaillering en beschrijving van de voorzieningen wordt verwezen naar [Hoofdstuk 6: voorzieningen](#).

Het totaal saldo van de voorzieningen is toegenomen van 45,1 miljoen euro naar 48,1 miljoen euro.

Langlopende schulden

Geldleningen

GELDENINGEN					
(Bedragen x 1.000 euro)					
Omschrijving	Boekwaarde 1-1-2019	Opgenomen 2019	Aflossing 2019	Boekwaarde 31-12-2019	Rente
Obligatie leningen					
- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)				212.500	3.972
Totaal binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars	212.500	0	0	212.500	3.972
Binnenlandse banken en ov. financiële instellingen					
- ABN AMRO Bank NV	76.696		97	76.599	2.951
- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	667.789	91.500	30.668	728.621	19.711
- Triodos Bank	45.000			45.000	1.061
- Nederlandse Waterschaps Bank	244.955		39.472	205.483	6.823
Totaal binnenlandse banken en overige financiële instellingen	1.034.440	91.500	70.237	1.055.703	30.546
Totaal binnenlandse bedrijven	0	0	0	0	0
Openbare lichamen					
- Gemeente Meerssen	2.500			2.500	64
- Provincie Noord Brabant	195.000			195.000	2.859
Totaal openbare lichamen	197.500	0	0	197.500	2.923
Overige binnenlandse sectoren					
- Overig (Wichers Hoeth Laken)	1			1	
Totaal overige binnenlandse sectoren	1	0	0	1	0
Totaal buitenlandse instellingen	0	0	0	0	0
Totaal	1.444.441	91.500	70.237	1.465.704	37.441

Een deel van de financieringsbehoefte in de jaren 2019 tot en met 2025 is al in 2016 vastgelegd. Inclusief de toekomstige herfinanciering van Meerstad gaat het om een totaal van 290 miljoen euro. De afgesproken percentages liggen tussen de 1% en de 2%.

Waarborgen

WAARBORGSMOMMEN			
(Bedragen x 1.000 euro)			
	Boekwaarde 1-1-2019	Mutatie 2019	Boekwaarde 31-12-2019
- gemeente grond/ vergunningspas parkeren		698	936
- Benzinepasjes		16	16
- Toegangspasjes/sleutels		125	137
Totaal waarborgsommen		839	1.089

De gemeente vraagt voor diverse werkzaamheden waarborgsommen, die na afloop met de werkelijk gemaakte kosten worden verrekend. Ook wordt bij tijdelijk gebruik van gemeentegrond een waarborg verlangd en worden borggelden gevraagd voor toegangspasjes bij Sport050.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden		
Netto vlottende schulden < 1 jaar (bedragen x 1.000 euro)	31-12-2019	01-01-2019
Overige kasgeld leningen	72.500	73.500
Bank- en girosaldo	353	28.879
Overige vlottende schulden	120.481	105.087
Vlottende schuld	193.334	207.466

Overige kasgeldleningen

Dit betreft kortlopende leningen (<1 jaar) waarvan de rente gedurende de looptijd vast staat.

Banksaldi

Deze post bestaat hoofdzakelijk uit het saldo van de bankrekening die wordt aangehouden bij de Bank Nederlandse Gemeenten.

Overige schulden

Hieronder worden de kortlopende schulden aan publiekrechtelijke lichamen, aangegane verplichtingen en crediteuren derden opgenomen.

Overlopende passiva

Overlopende passiva (bedragen x 1.000 euro)		
	31-12-2019	01-01-2019
Verplichtingen	17.978	23.869
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van de EU	1.640	3.496
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van het Rijk	31.883	8.810
Vooruit ontvangen bijdragen met een specifiek bestedingsdoel van overige overheden	7.174	3.587
Overige vooruit ontvangen bedragen	13.619	6.067
Totaal	72.295	45.828

Verloopoverzicht passiva ex.art. 49 Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Saldo 01-01-2019	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2019
BBZ	5.007	621	2.493	3.135
Project Like!	0	54		54
Project Bling	0	110		110
Like! Leadpartner	53		53	0
ESF Subregio's	953			953
ESF scholen tranche 17-18	1.661		1.661	0
Horizon 2020 subsidie	0	30		30
Making City	0	567	75	492
Warmtestad ELENA	828		828	0
Veiligheidshuis	17		17	0
Fonds Ondernemend Groningen	7		7	0

Siriusstraat 1 Vob gemeente fonds	0	350		350
OAB voorschoolse educatie	2			2
RMC alg	409	40		449
Calamiteitenpot RMC	37		1	36
DMO RMC en VSV middelen	149	40	166	222
Volwasseneneducatie regio	71		71	0
Speelplekken Prov. Groningen	0	10		10
Inburgering Generaal Pardon	0	478	478	0
Beschermd wonen ZIN	244		244	0
Ambulancedienst	29		24	5
Heroïne behandeling 2018	581	582	778	385
Inkomsten ZRW Rijkswaterstaat	238			238
BSV-projecten	1.358	1.303	1.358	1.303
Reg. Geld. SteunHuisvesting APVV	16		5	11
Monumentenbudget	25			25
Project Klimaatbiënnale	0	1.926		1.926
Aardbevingsmiddelen NPG	0	16.295		16.295
Aardbevingsmiddelen Batch 1588*	0	6.649		6.649
Subsidie toekenning Rups III	0	61		61
Lokale infrast. Multifocus en project Tooling kindermish.	0	198		198
Koers en kansen 3Noord	143	34		177
COA 2016	478		478	0
SPUK sportbijdrage 2019	0	600		600
Subsidie klimaatneutraal en circ. Inkopen (AKCI)	0	5		5
G40 Sociale Pijler	24			24
Ketenbudget 2019	0	193		193
WEGEN-Slijt / Microdeklagen	62		62	0
Sontweg trace	0	3.737	2	3.735
Provinciale bijdrage	131	208	58	281
NetWA provinciale bijdrage HOV	2.751	1.699	2.751	1.699
Bijdr RUG Zernikelaan	212		212	0
Bijdr Hanze Zernikelaan	212		212	0
Fonds Ondernemend Groningen	7		7	0
EP Regio Groningen-Assen	54	73	54	73
Cooperatie Woldwijk	0	33	22	11
School als wijk	13		13	0
Horizon 2020 subsidie	33		33	0
Bereikbaarheid Stad	48	64		112
Bijdr. Toeristisch recreatief onderzoek Zuidlaardermeergebied	0	21		21
NPG 2018	0	935		935
Provincie businfra	0	50		50

HyTrec2	6	37	6	37
Overig voormalige gemeente Ten Boer	33		33	0
	15.893	37.006	12.201	40.697

*Inzake Batch 1588 heeft de SNN namens de Gemeente Groningen reeds voor een bedrag van 4 miljoen euro aan beschikkingen afgegeven.

Overige overlopende passiva

Hieronder vallen onder andere de bedragen die we nog moeten betalen. Het zijn kosten voor leveringen en diensten die in 2019 zijn geleverd, maar waarvoor we de factuur nog niet hebben ontvangen. We hebben de kosten wel in de exploitatie 2019 opgenomen. Afhandeling van deze bedragen vindt in 2020 plaats.

In de post overige overlopende passiva zit een bedrag ad 12,2 miljoen euro met betrekking tot vooruit ontvangen bedragen en deze bestaat voornamelijk uit:

- 1 miljoen euro inzake spaartegoeden voor aankoop kunstwerk CBK;
- 2,1 miljoen euro voor parkeervergunningen 2020 welke in 2019 zijn gefactureerd;
- 2,6 miljoen euro houdt verband met in 2019 vooruit-gefactureerde bedragen welke betrekking hebben op 2020;
- 5,1 miljoen euro met betrekking tot bijdragen van derden in investeringen die nog in uitvoering zijn.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Meerjarige inkoopcontracten

In de categorie niet uit de balans blijvende verplichtingen worden de meerjarige inkoopcontracten met een resterende contractwaarde van 1 miljoen of hoger opgenomen.

MEERJARIGE INKOOPCONTRACTEN > € 1.000.000		
(bedragen € x 1.000)	Resterende contract	einde
Omschrijving Domein	waarde	contract
Ruimtelijk	7.646	2020
Ruimtelijk	7.022	2021
Bedrijfsvoering en overig	54.677	2024
Sociaal	1.481	2020

Naast de meerjarige inkoopcontracten zijn er ook meerjarige raamcontracten afgesloten zonder een contractwaarde. Voor deze contracten is in onderstaande tabel opgenomen wat de uitgaven zijn geweest in het jaar 2019 en wat de eindperiode is van het contract.

MEERJARIGE RAAMCONTRACTEN ZONDER CONTRACTWAARDE, UITGAVEN 2019 > € 1.000.000		
(bedragen € x 1.000)	Uitgaven 2019	einde
Omschrijving Domein		contract
Sociaal	4.449	2022
Ruimtelijk	7.039	2020
Ruimtelijk	2.178	2022
Bedrijfsvoering en overig	31.334	2021

Renteswap

Rente swap (bedragen x 1.000 euro)Tegenpartij	Onderliggende lening *	Variabel rente percentage	Vast rente percentage	Einddatum contract	Marktwaarde
ABN-AMRO	1.696	6 maand euribor	4,7525%	2031	-542
* Hoofdsom per balansdatum	1.696				

Ten behoeve van het afdekken van het renterisico op een langlopende lening met een variabele rente (zijnde de 6- maands Euribor) heeft de gemeente Groningen een renteswap afgesloten. Op grond van dit contract dient de gemeente Groningen over de hoofdsom van de langlopende lening een vaste rente te betalen en ontvangt de gemeente Groningen een variabele rente over de hoofdsom van de Interest Rate Swap Vanilla.

Het contract kent geen verplichting om een onderpand voor de negatieve marktwaarde aan te houden (margin call). Ook is er geen sprake van een clause waarbij de tegenpartij het contract kan opzeggen. De hedge-relatie is volledig effectief. Het betreft hier een ABN-AMRO Single A-rating met een negatieve marktwaarde van 542 duizend euro.

Gewaarborgde geldleningen

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Hoofdsom	Restant 31-12-2018	Nieuwe gewaarborgde geldleningen	Totaal van de gewone en buitengewone aflossing	Restant 31- 12-2019	Dekking
Garantie sociale woningbouw (WSW)	1.618.772	1.423.113	98.500	71.178	1.450.435	-
Garantie aankoop eigen woning (WEW)	1.152.000	1.152.000		*	1.152.000*	-
Garantie Startersfonds Triodos	180	153		19	134	100%
Garantie Sportverenigingen	608	486		53	433	50%
GEM Haren Noord CV	6.000	6.000			6.000	50%
Biblionet	1.000	870		15	855	100%
Stichting Elker	200	167		44	123	100%
Personeelshypotheek Haren	2.300	0			0	
Totaal gewaarborgde geldleningen	2.781.060	2.582.789	98.500	71.309	2.609.980	

* deze bedragen nog kunnen wijzigen. De WEW heeft de informatie niet tijdig genoeg aangeleverd om op te kunnen nemen in de jaarrekening

De Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) is in 1983 opgericht met als doel de toegang tot de kapitaalmarkt voor de deelnemende woningcorporaties te bevorderen. Tegen betaling van een borgstellingsvergoeding door de betreffende woningcorporaties biedt het WSW-zekerheid aan geldgevers van die woningcorporaties voor de rente- en aflossingsverplichtingen van de geborgde geldleningen. Daarvoor beschikt het WSW over meerdere buffers. De laatste buffer bestaat uit de achtervang van Rijk en gemeenten, die indien nodig het WSW voorzien van renteloze leningen. Deze renteloze leningen worden terugbetaald als het vermogen van het WSW weer op voldoende peil is. De renteloze leningen worden verdeeld volgens de verhouding 50% Rijk, 25% schadegemeenten en 25% alle gemeenten op basis van het relatieve aandeel. De meest recente opgave van het WSW geeft aan dat 1,450 miljard euro betrekking heeft op de achtervang van de gemeente Groningen.

De Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) is in 1993 opgericht. Tegen betaling van een premie kan een huizenkoper (de hypotheekgever) via NHG een rentevoordeel op een hypothecaire geldlening verkrijgen en worden de financiële risico's die samenhangen met deze lening beperkt. Het WEW beschikt hiervoor over een fondsvermogen (1,0 miljard euro) dat is gevormd door de ontvangen premies. Indien dit fondsvermogen ontoereikend is, wordt aanspraak gemaakt op de achtervang van Rijk en gemeenten. Deze dienen het fondsvermogen aan te vullen met renteloze leningen, die door het WEW worden terugbetaald als het fondsvermogen door nieuwe premieontvangsten weer op peil is gebracht. Voor garanties die zijn afgegeven tot en met 31 december 2010 is sprake van 25% achtervang van de schadegemeenten. Aangezien er geen nieuwe

leningen onder Groningse achtervang meer worden aangegaan en er op bestaande leningen wordt afgelost, zal dit bedrag jaarlijks verder afnemen.

In juni 2016 heeft de raad besloten tot oprichting van een startersfonds in samenwerking met de Triodosbank. Door dit fonds worden initiatieven in de stad mogelijk gemaakt voor tijdelijk ruimtegebruik. Daardoor wordt de economische kracht van de stad versterkt. De Triodosbank verstrekt kredieten, met behulp van gemeentelijk geld worden zekerheden afgegeven. In 2018 is 1 garanties afgegeven.

In juni 2016 heeft de raad de regeling garantstelling leningen breedtesport vastgesteld. Deze regeling wordt uitgevoerd in samenwerking met de Stichting Waarborgfonds Sport. Onder deze regeling zijn 3 garanties afgegeven.

GEM Haren Noord

De borgstelling loopt af op 31 december 2020. De grondexploitatie zit in een afrondende fase waardoor de nog resterende leningen binnenkort worden afgelost. Een verlenging van de borgstelling is naar verwachting niet nodig. De helft van het risico van de door de gemeente ten behoeve van GEM Haren Noord C.V. afgegeven borgstelling van 6 miljoen euro, wordt middels contra-garanties (voor een totaal bedrag van 3 miljoen euro) gedragen door de moedermaatschappijen van de in GEM Haren Noord C.V. deelnemende marktpartijen.

Stichting Biblionet Groningen

De garantie is door de voormalige gemeente Ten Boer afgegeven vanwege de realisatie van huisvesting van de Bibliotheek.

Stichting Elker

Dit is de garantie overgekomen van uit Haren die is verstrekt op de bouw van een medisch kleuterdagverblijf.

Personeelshypotheek Haren

In 2006 heeft de voormalige gemeente Haren haar personeelshypotheek portefeuille verkocht aan de Rabobank met garantie op de restant hoofdsom. Er is medio maart 2020 nog geen opgave van de stand van de borgstelling per 31 december 2019 ontvangen van de Rabobank. De Rabobank is samen met de gemeente bezig met de afronding van het dossieronderzoek om de exacte positie te bepalen. Voorzichtigheidshalve zijn wij uitgegaan van een stand per 31 december 2019 die gelijk is aan de stand per 31 december 2013 (de laatst ontvangen en afgestemde opgave). Die stand bedroeg 2,3 miljoen euro. Door de aflossingen sindsdien zal de werkelijke positie lager liggen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Het COVID-19 (Corona) virus heeft geen financiële gevolgen voor de jaarrekening 2019, maar wel voor naar verwachting veel beleidsterreinen van onze begroting 2020 en mogelijk voor de jaren daarna. Hoe groot de financiële impact zal zijn is nu onmogelijk te bepalen. We monitoren onze risico's en die van onze partners voortdurend. Onze organisatie loopt geen risico voor de continuïteit. We bewaken onze liquiditeitspositie goed en nemen zo nodig maatregelen om onze taken gedurende deze crisis zo goed mogelijk te blijven uitvoeren.

Veiligheidsregio Groningen

De gemeente Groningen is deelnemende gemeente aan de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). De VRG heeft zich genoodzaakt gezien om in de jaarrekening 2019 een voorziening van 15,2 miljoen euro te treffen in verband met overgangsrecht met betrekking tot Functioneel LeeftijdsOntslag (FLO). Dit heeft geleid tot een negatief eigen vermogen bij de VRG van ongeveer 10,3 miljoen euro. In het najaar van 2020 zal VRG, in samenwerking met de deelnemende gemeenten en in overleg met de provincie Groningen, een plan uitwerken om het negatieve eigen vermogen op te lossen. Dan pas wordt duidelijk of er aanvullende bijdragen bij

de deelnemende gemeenten in rekening worden gebracht, voor welke bedragen en in welke jaren. Voor het jaar 2019 is dus geen aanvullende bijdrage aan de VRG verwerkt in het overzicht van baten en lasten.

Emu saldo

EMU SALDO Omschrijving	T-1	T	T+1
	2019	2020	2021
	2019	Volgens begroting 2020	Volgens meerjarenraming in begroting 2020
	x € 1000,-	x € 1000,-	x € 1000,-
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-29.602	-21.972	-8.837
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	47.566	68.941	54.394
3. Mutatie voorzieningen	3.065	-5.338	-310
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-6.139	-5.860	-10.300
5. Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	0	0	0
Berekend EMU-saldo	-67.964	-90.391	-53.241

Toelichting

Als gevolg van Europese regelgeving mogen EU-lidstaten een begrotingstekort (EMU-saldo) hebben van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Aan dit maximale tekort van 3% hebben, naast de Rijksoverheid, ook de decentrale overheden een aandeel. De EMU-systematiek werkt op een andere manier dan het (gemodificeerde) baten- en lastenstelsel dat de gemeenten hanteren. Zo tellen investeringen bijvoorbeeld niet mee in het stelsel van baten en lasten, daarbij wordt uitgegaan van de kapitaallasten van de investeringen. Investerings in een jaar tellen echter wel volledig mee in het EMU-saldo. Een ander verschil heeft betrekking op mutaties van reserves en voorzieningen. Die tellen wel mee in het stelsel van baten en lasten, maar niet voor het EMU-saldo. Bij een sluitende begroting kan een gemeente daardoor toch een negatief EMU-saldo hebben.

Het EMU-saldo van de gemeente Groningen kwam voor 2019 uit op 68,0 miljoen euro negatief. Het betekent dat in EMU-termen de uitgaven 68,0 miljoen euro groter zijn dan de inkomsten.

Dit komt met name door het nadelige exploitatiesaldo (vóór toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves) van 29,6 miljoen euro en door de toename van de materiële vaste activa met 46,8 miljoen euro.

Overzichten

1. Jaarrekening op taakveld
2. Subsidies en inkomensoverdrachten
3. Staat B: personeelskosten
4. Begrotingsoverschrijdingen
5. Investeringsen
6. Staat P
7. Totaaloverzicht intensivering (peildatum 30 juni 2019)
8. Programma G-kwadraat 2019
9. Samenwerkingsverbanden
10. Incidentele middelen gemeentefonds
11. Overzicht meerjarige exploitatiekosten
12. SIF-Middelen
13. Kapitaallasten
14. SISA-Bijlage
15. Vennootschapsbelasting
16. Wettelijke beleidsindicatoren

1. Jaarrekening op taakveld

Baten en Lasten (Bedragen x 1.000 euro)	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening
01 Bestuur	9.733	8.852	10.729
Lasten	9.737	8.856	10.992
Baten	4	4	263
010 Mutaties reserves	-59.359	-71.838	-71.838
Lasten	22.426	35.515	35.515
Baten	81.784	107.353	107.353
02 Burgerzaken	5.690	5.665	5.673
Lasten	8.771	8.967	9.227
Baten	3.081	3.303	3.554
03 Beheer overige gebouwen en gro	-524	-524	-380
Lasten	44	44	-335
Baten	567	567	46
04 Overhead	112.129	114.258	110.977
Lasten	125.104	127.885	125.622
Baten	12.974	13.626	14.645
05 Treasury	-4.324	-4.324	-5.057
Lasten	38.946	38.946	11.048
Baten	43.270	43.270	16.105
061 OZB woningen	-34.744	-34.733	-36.561
Lasten	1.486	1.509	1.520
Baten	36.230	36.241	38.081
062 OZB- niet woningen	-37.667	-37.934	-38.227
Lasten	5.178	4.921	4.770
Baten	42.846	42.855	42.996
063 Parkeerbelasting	-6.570	-6.827	-7.652
Lasten	5.077	4.997	4.787
Baten	11.647	11.824	12.439
064 Belastingen Overig	-642	-600	-1.054
Lasten	1.145	1.189	1.209
Baten	1.786	1.789	2.263
07 Algemene uitkering en overige	-528.547	-554.231	-554.703
Baten	528.547	554.231	554.703
08 Overige baten en lasten	5.993	5.836	156
Lasten	11.402	11.153	4.658
Baten	5.409	5.316	4.502

11 Crisisbeheersing en Brandweer	18.220	18.220	18.319
Lasten	18.399	18.470	18.547
Baten	179	249	228
12 Openbare orde en Veiligheid	3.591	3.751	3.682
Lasten	4.255	4.405	4.316
Baten	664	654	634
21 Verkeer en vervoer	31.658	35.243	34.124
Lasten	36.580	41.192	37.854
Baten	4.922	5.949	3.730
22 Parkeren	3.710	4.168	1.345
Lasten	12.099	12.506	10.065
Baten	8.389	8.338	8.720
24 Economische Havens en waterweg	810	801	823
Lasten	1.029	1.020	1.080
Baten	219	219	256
25 Openbaar vervoer	1.470	1.090	329
Lasten	1.470	1.090	906
Baten			578
31 Economische ontwikkeling	6.271	6.198	3.939
Lasten	7.256	7.909	8.235
Baten	986	1.711	4.296
32 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	9.295	8.223	7.260
Lasten	10.587	9.515	8.754
Baten	1.292	1.292	1.494
33 Bedrijvenloket en bedrijfsrege	1.875	2.094	2.065
Lasten	2.758	3.136	3.068
Baten	882	1.042	1.003
34 Economische promotie	-469	-484	-898
Lasten	1.553	1.538	1.558
Baten	2.022	2.022	2.455
42 Onderwijshuisvesting	13.886	15.230	13.544
Lasten	15.517	16.779	16.167
Baten	1.631	1.549	2.623
43 Onderwijsbeleid en leerlingzak	12.635	12.015	9.635
Lasten	20.344	19.788	18.162
Baten	7.709	7.774	8.527
51 Sportbeleid en activering	1.007	1.654	1.402

Lasten	1.051	1.698	1.416
Baten	44	44	14
52 Sportaccommodaties	14.062	12.701	13.323
Lasten	23.074	22.344	22.169
Baten	9.012	9.643	8.845
53 Cultuurpresentatie, cultuurpro	16.663	16.583	15.889
Lasten	26.629	26.623	25.954
Baten	9.967	10.040	10.064
54 Musea	16.350	18.303	18.315
Lasten	17.353	19.406	19.523
Baten	1.003	1.103	1.208
55 Cultureel erfgoed	993	1.171	1.311
Lasten	993	1.171	1.311
Baten			
56 Media	556	18	-31
Lasten	601	63	16
Baten	45	45	47
57 Openbaar groen en (openlucht)	25.467	25.840	24.926
Lasten	26.743	27.084	26.342
Baten	1.276	1.243	1.416
61 Samenkracht en burgerparticipa	25.040	31.278	29.271
Lasten	26.248	32.158	31.173
Baten	1.208	880	1.902
62 Wijkteams	30.744	31.099	31.458
Lasten	30.883	31.130	31.654
Baten	138	32	196
63 Inkomensregelingen	38.365	38.053	40.373
Lasten	193.275	192.963	194.254
Baten	154.910	154.910	153.880
64 Begeleide participatie	27.144	29.283	27.206
Lasten	33.831	35.855	34.536
Baten	6.687	6.572	7.330
65 Arbeidsparticipatie	24.341	29.157	25.908
Lasten	25.179	31.524	28.419
Baten	839	2.367	2.511
66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	9.922	10.478	8.133
Lasten	10.068	10.675	8.451

Baten	147	197	318
671 Maatwerkdienstverlening 18+	34.313	34.350	33.533
Lasten	36.925	36.006	35.535
Baten	2.611	1.656	2.002
672 Maatwerkdienstverlening 18-	56.589	58.603	61.929
Lasten	56.589	58.603	61.945
Baten			16
681 Geëscaleerde zorg 18+	92.161	96.964	94.434
Lasten	97.197	101.382	99.656
Baten	5.035	4.418	5.222
682 Geëscaleerde zorg 18-	0	8.863	6.782
Lasten		8.863	6.782
71 Volksgezondheid	8.681	8.759	10.706
Lasten	32.323	32.313	31.212
Baten	23.642	23.554	20.506
72 Riolering	-1.146	-1.109	157
Lasten	18.530	18.560	20.066
Baten	19.676	19.669	19.908
73 Afval	-9.013	-8.971	-8.792
Lasten	33.768	33.795	33.685
Baten	42.781	42.765	42.477
74 Milieubeheer	2.709	3.014	2.366
Lasten	2.774	3.212	2.928
Baten	65	198	562
75 Begraafplaatsen en crematoria	1.152	1.327	1.487
Lasten	2.890	3.065	2.948
Baten	1.738	1.738	1.462
81 Ruimtelijke Ordening	9.651	9.868	7.786
Lasten	12.687	13.065	12.621
Baten	3.036	3.197	4.835
82 Grondexploitatie (niet bedrijv	1.307	1.850	-651
Lasten	3.038	3.477	3.586
Baten	1.731	1.627	4.237
83 Wonen en bouwen	8.818	10.714	4.311
Lasten	19.748	51.809	24.766
Baten	10.930	41.095	20.455
Totaal	0	0	-42.236

2. Subsidies en inkomensoverdrachten

Nr	Deelprogramma	Primitieve begroting	Actuele begroting	Rekening 2019
01.1	Werk en activering	5.164	7.506	7.728
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	176.738	176.357	177.785
02.1	Groningen Kennisstad	791	1.041	1.461
02.2	Aantrekkelijke stad	1.393	1.487	1.402
02.3	Bedrijvige stad	500	500	412
02.4	Overige econ en werkgelegenheid	4.389	5.069	4.691
03.1	Onderwijskansen	8.044	10.229	8.294
03.2	Voorkomen schooluitval	1.641	1.641	1.586
04.1	Sociaal klimaat	19.255	19.446	18.730
04.2	Passende ondersteuning en zorg	206.709	236.214	237.655
05.1	Sportieve infrastructuur	1.349	1.379	1.287
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.483	2.249	1.853
06.1	Culturele infrastructuur	10.726	12.063	11.982
06.2	Deelname aan cultuur	16.395	16.286	16.284
07.1	Fiets	0	0	3
07.2	Openbaar vervoer	165	165	168
07.3	Auto	0	0	0
07.4	Parkeren	50	49	46
07.5	Verkeersveiligheid	0	0	92
07.6	Overig verkeer	8	8	114
08.1	Gezinnen	291	291	6
08.2	Jongerenhuisvesting	0	0	84
08.3	Wonen en zorg	31	31	5
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	0	7.275	3.630
08.5	Betaalbaarheid en beschikbaarheid	0	0	0
08.6	Cultuurhistorie en archeologie	124	125	173
08.7	Overig wonen	103	103	350
09.1	Onderhoud & Beheer Openbare Ruimte	330	782	1.279
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	4.310	4.310	4.498
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	27	89	562
10.2	Jeugd en veiligheid	0	92	91
10.3	Integriteit en veiligheid	0	0	25
10.4	Fysieke veiligheid	18.211	18.211	18.319
11.1	Publieke dienstverlening	1.023	6.713	7.224
11.2	Communicatie met de burger	0	0	14
12.1	College en Raad	760	744	701
12.2	Gebiedsgericht werken	956	2.905	1.808
13.1	Algemene inkomsten en post onvoorzien	80	1.395	1.399
14.1	Overhead en ondersteuning. organisatie	218	130	408
	Hulpkostenplaatsen	2.131	1.010	0
	Totaal subsidies en inkomensoverdrachten	483.395	535.895	532.149

3. Staat B

Totaal	Primitieve begroting 2019 Toegestane (begrote) formatie		Actuele begroting 2019 Toegestane (begrote) formatie		Rekening 2019 Gemiddelde personele bezetting	
	fte	euro	fte	euro	fte	euro
	Personeel in dienst:					
Totaal loonsom en fte's personeel in dienst	2.978	214.921	2.986	210.848	2.939	213.753
Waaronder bovenformatief personeel						
Aantal fte en kosten	16	1.127	16	1.127	35	2.370
Totaal loonsom en fte's ambtelijk personeel	2.978	214.921	2.986	210.848	2.939	213.753
Stagiaires en werkplekken (waaronder BBL-trajecten)		191		191		179
Bestuur	53	2.289	53	2.289	53	2.241
WSW	956	32.166	956	35.412	970	33.914
WWB		690		690		629
Subtotaal Bestuur, WSW, WWB	1.009	35.145	1.009	38.391	1.023	36.784
Externe inhuur		10.096		12.599		32.964
Voormalig personeel						
Wachtgelden		335		335		797
FLO/FPU/Overig		843		843		-132
Overig						0
Totaal voormalig personeel		1.178		1.178		665
AF:						
Gedetacheerde uitleen		-2.425		-2.223		-5.264
Verhaal salaris		-48		-48		-910
Subtotaal gedetacheerde uitleen, verhaal salaris		-2.473		-2.271		-6.174
Overige personeelskosten						
Vorming en opleiding		3.596		3.693		3.233
Werving en selectie		79		79		37
Bedrijfsgezondheidszorg		540		548		436
Personele vergoedingen en verstrekkingen		1.209		1.868		1.491
Overig		4.765		4.587		400
Totaal overige personeelskosten		10.189		10.775		5.597
Totaal fte's en personele lasten	3.987	269.247	3.995	271.711	3.962	283.768

4. Begrotingsoverschrijdingen

Deelprogramma	Actuele begroting lasten	Rekening lasten	Over-schrijding	Soort over-schrijding*	Toelichting naar oorzaken achtergronden bij overschrijdingen > 500 duizend euro
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	197.230	197.946	-716	2	De overschrijding van de lasten wordt grotendeels veroorzaakt door een nadeel op uitkeringen die onder BUIG vallen (N 3,0 miljoen euro). Dit betreft hogere uitgaven voor WWB, IOAW en IOAZ. Het aandeel van de gemeente Groningen in de landelijke uitgaven voor deze regelingen stijgt, terwijl begroot was dat het aandeel in de landelijke uitgaven zou verminderen. Dit gelet op de ontwikkeling in de afgelopen jaren en gelet op de extra genomen maatregelen. Daarnaast zijn de uitgaven voor loonkostensubsidies hoger dan begroot.
02.1 Groningen Kennisstad	2.708	2.864	-156		nvt < 500 duizend euro
07.3 Auto	416	800	-384		nvt < 500 duizend euro
08.3 Wonen en zorg	31	1.149	-1.118	4	Tussen 2012 en 2015 zijn bij de registratie van leningen, verstrekt via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting, rapportages verkeerd geïnterpreteerd. Door een andere registratie- en verslaggevingsmethode is dit aan het licht gekomen. Bij de rekening 2019 leidt dit aan de lastenkant tot een incidenteel nadeel van 1,118 miljoen euro.
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaarheid	0	31	-31		nvt < 500 duizend euro
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	1.171	1.311	-140		nvt < 500 duizend euro
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	35.345	35.775	-430		nvt < 500 duizend euro
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	5.556	5.594	-38		nvt < 500 duizend euro
10.4 Fysieke veiligheid	18.470	18.550	-80		nvt < 500 duizend euro
11.1 Publieke dienstverlening	14.629	14.710	-81		nvt < 500 duizend euro
11.2 Communicatie met de burger	88	145	-57		nvt < 500 duizend euro

*Indeling begrotingsoverschrijdingen (BBV kadernota rechtmatigheid):

- 2 Kostenoverschrijding die wordt gecompenseerd door extra inkomsten die niet direct gerelateerd zijn. Over de aanwending van deze extra inkomsten heeft de raad nog geen besluit genomen.
4. Kostenoverschrijding die past binnen het bestaande beleid, maar die ten onrechte niet tijdig is gesignaleerd.

Kredietoverschrijdingen staan toegelicht in [hoofdstuk 4 Investerings](#)

5. Investerings

Omschrijving (Bedragen x 1 duizend euro)	Tijds planning	Kredieten voorgaande jaren	Realisatie Voorgaand e jaren	Restant krediet	In 2019 nieuw gevoteer d krediet	Realisatie in 2019	indien gereed onder schrijding/ over schrijding invullen	Overboek ing restant naar 2020
1e inricht. gymzaal Rummerinkhof 2018	2018-2019	53	0	53		23		30
1e inricht. Peter Petersen school 2018	2018-2019	15	0	15		0		15
1e inrichting 12e t/m 15e groep Brinkschool	2019-2020			0	29	29		0
1e inrichting de Borg	2019-2020			0	15	0		15
1e inrichting Peter Petersen S	2018-2019	14	0	14		0		14
30km Maatregelen Emmalaan		208	198	10		30		-20
aankoop van der Hoopstraat 3	2016-2017	1.140	1.066	74		0		74
Aanp. brandpreventie gemeent. geb.	2018-2019	85	70	15		0		15
Afstandsbediening bruggen	2013-2015	1.304	1.205	99		0	99	0
Basiscope van ARZ prijspeil 2017	2018-2019	39.800	7.510	32.290		4.561		27.729
Besmoerstrook	2014-2016	3.116	2.006	1.110		8		1.102
Bestemmingsplan Raadhuisplein	2019-2020				250	73		177
Beter benutten - fietsparkeren stad Groningen	2013-2015	995	917	78		0	78	0
Bijdrage voor herbouw van de sportaccommodatie Het Noorden	2018-2018	1.057	49	1.008		867		142
Binnenstadvisie Bestemming Binnenstad /herinr. binnenstad west	2016-2018	18.834	8.067	10.767		2.897		7.870
Borgmanschool Ebbingekwartier:	2007-2020	7.114	714	6.400	625	4.359	0	2.666
Bouwenvelop Alo-Locatie	2018-2019	285	102	183	450	405		228
Brinkschool aanpassingen infra 2018	2018-2019	1.020	0	1.020		0		1.020
Bruggen en kunstwerken		37		37				37
Constructiefout gasbetondak Annie MG Smit	2014-2016	195	0	195		0		195
Constructiefout gasbetondak Vuurtoren	2014-2016	177	0	177		0		177
Cultuurtechnische renov. zwembad de Papiermolen	2017-2017	30	0	30		22	8	0
CV regelaar vervangen dh De Groenenberg	2018-2019	8	0	8		0		8
Damsterdiepgarage	2005-2015	41.482	40.964	518		20		498
De Borg (omz. tijd. huisvesting	2018-2019	1.168	19	1.149		300		849
De Vuurtoren - Extra krediet agv gestegen bouwkosten	2019-2019	246		246		0		246
Driebond Meerroevers	2018-2019	1.862	0	1.862		11		1.851
Energiebesparende maatregelen scholen PO	2019-2020			0	126	0		126
Energiebesparende maatregelen sc	2018-2019	126	27	99		0		99
Extra sneltrein Groningen-Leeuwarden	2015-2015	50	0	50		0	50	0
Fietsbewegwijzering en herkenbaarheid doorfietsroutes	2019-2020				275	1		274
Fietsbrug Borgsloot	2019-2020				200	201	-1	0
Fietsoversteek Hoornsedijk	2018-2019	180	9	171	120	69		222

Fietspad De Verbetering Hoogkerk II	2019-2020				300	112		188
Fietspad Noordwillemskanaal Assen - Groningen	2018-2019	686	0	686		0		686
Fietsstrategie (Fietspad Helperzoom, Midscheeps, Slimme route Hoofdstation)	2016-2016	3.700	2.656	1.044	1.200	386		1.858
Fietstunnel Papiermolen	2017-2018	4.000	0	4.000		0		4.000
Gebiedsontwikkeling Reitdiepzone (+fietspad)	2018-2019	0	309	-309	709	350		50
Gravenburg Capaciteitsuitbreiding Gymzaal	2014-2016	1.020	0	1.020				1.020
Gresco integrale aanpak 24 gebouwen	2017-2018	1.725	0	1.725	596	439		1.882
Gresco Jaarkrediet	2015-2016	4.973	3.100	1.873		191		1.682
Gresco-Energie Stadsschouwburg	2015-2015	141	0	141		0		141
Gresco-isoleren appendages	2015-2015	71	0	71		0		71
Gresco-led verlichting Electronstraat	2015-2015	50	0	50		0		50
Groningse schoolvereniging (GSV) - OLP/Meubilair	2019-2019	15		15		15		0
Groningse schoolvereniging (GSV) - Voorbereidingskrediet	2019-2019	51		51		51		0
Groot onderh.gymzaal Rummerinkhof 2018	2018-2019	495	0	495		0		495
Grootschalige versterking		400		400		0		400
Gymzaal BAM Haren	2015-2018	945	730	215	0	216	-1	0
Gymzaal Gomarusschool	2015-2015	456	120	336	106	457	-15	0
Gymzaal Muntinghlaan (rb 30/9/15)+ Herstel Parcival College	2015-2017	827	611	216	0	144	72	0
Haalbaarheidsonderzoek Brinkschool 2017	2017-2019	21	19	2		0		2
Harenerhof	2018-2019	209	83	126		43	0	83
Herbestemminggebouw Reggestraat 1 (rb 30/9/15)	2015-2015	475	424	51		-424	475	0
Herewegviaduct	2011-2018	1.505	98	1.407		0	1.407	0
Herhuisvesting ivm verkoop Gotenburgweg 46	2016-2016	2.807	2.578	229		0		229
Herinrichting Koopmansplein		452		452		0		452
Herinrichting Stadspark	2006-2015	3.454	3.447	7		0	7	0
Herinrichting Vestdijklaan	2019-2020				738	0		738
Herinrichting/sanering Boterdiep/Bloemstraat	2014-2015	3.023	2.674	349		34		315
herinrichting van Lenneplein	2016-2017	450	490	-40	40	0		0
Herstel constructie dak Karrepad	2018-2018	16	0	16		0	16	0
Herstel constructie Reitdiep College	2017-2017	305	0	305		0		305
Herstel constructie vloer Gomarusschool	2018-2018	218	0	218		0		218
Herziene exploitatiebegroting Paddepoel Zuidoost, grijs en groen	2016-2018	5.589	627	4.962		272		4.690
HOV-as west paterswoldseweg/ koeriersterweg	2008-2020	14.517	13.222	1.295		700		595
HUB Haren	2018-2019	650	0	650		650		0
Huisvesting NDE Stadspark	2018-2019	450	42	408		385	23	0
Huisvesting Noordelijk belastingkantoor Trompsingel	2017-2017	1.151	1.117	34		0	34	0
ICT WIJ Teams	2016-2017	151	80	71		0	71	0
Indexering diverse investeringen	2018-2018	245	0	245	-245	0		0
Ingebruikname extra lokaal St Michael	2018-2018	52	0	52		0		52

Installatie kantine	2013-2015	158	0	158		0		158
investering	krediet							
Joseph Haydnschool - OLP/Meubilair	2019-2019	44		44		44		0
Kinderopvang in Vensterschool Oosterparkwijk	2019-2020				1.350	0		1.350
Kleine verkeersmaatregelen 2008/2009/2010/2011	2009-2015	985	979	6		0		6
Klimaatadaptie Paddepoel	2019-2020				1.246	359		887
Kompas - OLP/Meubilair	2019-2019	20		20		20		0
Kruispunt Wilhelminakade- Prinsesseweg	2016-2018	565	519	46		0	46	0
Kunst	2013-2015	100	55	45		0		45
Kunstgras Velocitas veld 2	2019-2020	640		640		620		20
Kunstgras Coendersborg veld 2	2019-2020	594		594		464		130
Kunstgras Kardingeveld 3	2019-2020	612		612		570		42
Kunstgras Lewenborg veld 1	2019-2020	1.416		1.416		1.037		379
Kunstgras Stadspark veld 1	2019-2020	711		711		612		99
Kunstgras Verbetering veld 2	2019-2020	570		570		466		104
Kwaliteitsimpuls P&R	2015-2017	1.825	1.379	446		403		43
LTC Hoogkerk tennisbaan 20 jr.	2017-2017	192	197	-5	5	0	0	0
Maartencollege (gebouw en gym.	2018-2019	3.648	9	3.639		0		3.639
Maatregelen Atoomweg - Hoendiep	2018-2019	150	199	-49	49	2		-2
Maatregelen verkeersveiligheid 2016	2016-2017	171	77	94		3		91
Maatregelen verkeersveiligheid 2018	2018-2019	147		147				147
Martinitoren	2018-2019	280	252	28		28		0
Meander - OLP/Meubilair	2019-2019	15		15		15		0
Meerstad Groene Wei Tersluis School	2018-2019	9.151	0	9.151		18		9.133
MFA De Wijert	2013-2019	11.670	568	11.102	0	1.211	0	9.891
Montessori Lyceum Groningen - Extra krediet afgestegen bouwkosten	2019-2019	445		445		0		445
Montessori Vak-lyceum Groningen - Vervanging semi permanente lokalen	2019-2019	1.600		1.600		0		1.600
Nassauschool - OLP/Meubilair	2019-2019	29		29		29		0
Netwerkanalyse auto-/fietsmaatregelen Groningen-Assen	2014-2015	7.108	3.925	3.183	0	223	0	2.960
Netwerkanalyse HOV-maatregelen Groningen-Assen	2013-2017	14.705	9.072	5.633		1.052		4.581
Nieuwbouw Kindcentrum Ten Boer	2018-2020	13.173	412	12.761		1.889		10.872
Nieuwbouw Kunstwerf	2017-2017	6.416	172	6.244		2.664		3.580
Nieuwbouw Villa B	2017-2017	75		75		63		12
Nieuwe St. Nicolaasschool	2018-2019	5.020	4.952	67	0	0	67	0
Onderdoorgang Eemsgolaan	2015-2016	4.950	3.936	1.014		-145		1.159
Ondertunneling Paterswoldseweg en aanverwante werkzaamheden (ESGL)	2018-2019	12.200	0	12.200		18.363		-6.163
Onderwijshuisvesting: Fris en duurzaam	2016-2016	918	746	172		-68	240	0
Onderwijshuisvesting: Oosterhogebrugschool	2016-2016	51	0	51		0		51
Ontsluitingsweg Helperplein/Van Imhoffstraat	2014-2015	116	0	116		0	116	0
Oostelijke Ringweg	2013-2016	1.258	9	1.249	0	0	1.249	0

OV-as busstation-CS	2006-2015	2.700	2.178	522		0	522	0
P+R Reitdiep	2014-2017	4.367	4.096	271		0		271
Parkeerautomaten								
Oranjebuurt/Noorderplantsoenbuurt	2014-2015	290	0	290		0		290
Parkeermaatregel Oosterparkwijk en De Hoogte	2017-2017	238	27	211		0		211
Parkeermaatregelen Helperplein en verlengde Hereweg	2018-2019	90	38	52		0		52
Parkeermaatregelen Oosterparkwijk Bloemenbuurt-Noord en de Velden e.o.	2019-2020				35	30		5
Parkeermaatregelen Selwerd Zuid	2019-2020				34	28		6
Parkeermaatregelen Tuinwijk, Helpman -Oost etc.	2017-2018	300	155	145		0		145
Parkeermanagementapparatuur Boterdiep, Circus + Euroborg P1	2017-2017	1.050	423	627		-393		1.020
Parkeermanagementapparatuur Forum	2017-2017	500	0	500		0		500
Paslezers WIJ Teams	2016-2017	760	394	366		0		366
Plan van aanpak Oosterpoort-OPSB	2018-2018	3.344	1.596	1.748		874		874
Reconstr. Kruisp.Regatta/Damsterdiep	2009-2015	200	139	61		0	61	0
Reconstructie kruising Noordelijke Ringweg - Noordzeebrug	2006-2016	4.732	4.711	21		0	21	0
Reconstructie Lageweg		525		525		500	25	0
Reconstructie Noordelijk-Westelijke Ringweg-Reitdieplein	2006-2016	1.995	1.994	1		0	1	0
Rehabilitaties wegen 2017		375	110	265		60		205
Rehabilitaties wegen 2018		305		305		0		305
Reitdiep College loc. Leon van Gelder - Herstel constructiefouten	2019-2019	350		350		0		350
Reitdiepcollege:	2010-2015	2.632	2.582	50	0	0	50	0
Renovatie Brinkschool 2018	2018-2019	4.036	0	4.036		0		4.036
Renovatie diverse natuurgrasvelden en infrastructuur	2018-2018	131	0	131	0	62		69
Renovatie Mozaiek	2019-2020			0	365	0		365
Renovatie Simon van Hasseltschool	2017-2018	2.500	522	1.978		1.926		52
Reservering prijspeil en PM-posten IHP	2019-2020			0	2.389	0		2.389
Reservering prijspeil-PM poste	2018-2019	531	0	531		0		531
Revitalisering Stadhuis	2017-2020	1.775	911	864	14.299	755		14.408
Riool Schipsloot 2018		55	38	17		11	6	0
Rioolwerkzaamheden + Rioolpompen- en gemalen 2017		1.121	1.053	69		1		68
Rioolwerkzaamheden + Rioolpompen- en gemalen 2018		1.100	42	1.058	0	448		610
Routine 2014	2014-2015	1.000	303	697		0		697
Routine investeringen 2018	2018-2018	496	183	313			313	0
Routine investeringen 2015 (GWS)	2015-2016	150	35	115		0		115
Routine investeringen 2016	2016-2016	1.490	930	560		0		560
routine investeringen 2017	2017-2017	10.526	3.700	6.826		3.446	25	3.355
routine investeringen 2018	2018-2018	7.754	2.086	5.668		4.096	0	1.572
routine investeringen 2018 Haren		1.025	183	842		180		662

routine investeringen 2018 Huisvesting	2018-2018	1.077	300	777		0	777
routine investeringen 2018 I&A	2018-2018	364	164	200		75	125
routine investeringen 2018 Ten Boer		130	32	99		0	99
routine investeringen 2019	2019-2019				9.631	2.406	7.225
routine investeringen 2019 Haren				0	190	146	44
Samenwerkingschool Meeroevers - OLP/Meubilair	2019-2019	21		21		21	0
Samenwerkingschool Meeroevers - Voorbereidingskrediet	2019-2019	51		51		51	0
Sanering riolering 2014-2018	2014-2018	46.800	31.015	15.785		7.586	8.199
Sanering riolering 2019	2019-2019				5.516	3.170	2.346
Schultingaweg		164	160	4		0	4
SPRZ Groningen Spoorzone Fiets	2016-2017	29.360	0	29.360		6.217	23.143
SPRZ Korte bus onderdoorgang + fietsplekken +taxiplekken	2016-2018	2.220	0	2.220		0	2.220
SPRZ Mooi extra post NL locatie	2016-2017	14.900	1.964	12.936		470	12.466
SPRZ Openbaar Vervoer: stationsgebied/knoop Groningen	2013-2015	0	0	0		0	0
SPRZ Plankosten Stationsgebied Groningen	2008-2018	5.891	5.891	0		0	0
SPRZ Scope uitbouw + indexering	2018-2019	2.650	0	2.650		0	2.650
SPRZ Verplaatsen Busstation	2016-2018	2.350	0	2.350		0	2.350
SPRZ voorbereidingskrediet gebiedsontwikkeling Stationsgebied-Zuid	2019-2020				1.300	155	1.145
St. Michaëlschool - OLP/Meubilair	2019-2019	558		558		0	558
Suikerunie	2016-2019	2.547	2.282	265		265	0
TB Dorpsentree Sint Annen		150	26	124		98	26
TB Inv. Openb Verlichting		100	75	25		0	25
TB San RIO 2016+2017		365	234	131		22	109
TB Sanering riolering 2018		215	1	214		0	214
Toegankelijkheid bushaltes	2011-2015	3.061	2.773	288		57	231
Toekomstvisie A-Kwartier	2016-2018	3.401	1.052	2.349		383	1.966
Topsport Zorgcentrum herinrichting parkeerterrein	2016-2017	92	0	92		0	92
totaal Eemskanaalzone	...-2017	89.634	70.461	19.173	0	876	0
totaal Grote Markt	..-2019	228.794	175.847	52.947	3.543	19.207	0
totaal Winschoterdiep/Eemskanaal	....-2018	31.344	27.580	3.764	0	299	3.465
Transferium Hoogkerk	2006-2015	19.677	15.036	4.641		1.100	3.541
Tunnel Paterswoldseweg		500	496	4		0	4
Tunnel/Plein Stationsgebied Haren	2018-2019	2.451	2.092	359	8.466	2.443	6.382
Uitbreiding capaciteit Zernike college	2014-2016	1.632	0	1.632	41	0	1.673
Uitbreiding Vuurtoren	2014-2016	598	0	598	98	0	696
uitbreiding basisschool Meeroevers	2017-2017	842	768	74		14	60
Uitbreiding en inrichting AMG Smidtschool	2009-2015	136	81	55		0	55
Uitbreiding fietsenstallingen P+R terreinen	2019-2020				200	1	199
Uitbreiding Peter Petersen school 2018	2018-2019	717	0	717		0	717

Uitbreiding St. Michaelschool	2017-2017	51	0	51		0	51
Uitbreiding Starter 1	2017-2017	134	0	134		0	134
Uitbreiding Starter 2	2004-2015	3.519	2.934	585		0	585
Uitbreiding Van Lenneplaan	2017-2017	105	0	105		0	105
Uitvoeringsprogramma wijkvernieuwing	2019-2020				4.500	140	4.360
UT Delfiahaven Hoogkerk	2020-2021	0	0	0		29	-29
Vastellingvoorkeustracé fietsroute spoorlijn Groningen - Sauwerd	2018-2019	500	348	152	3.500	134	3.518
Vensterschool Borgmanschool Oosterparkwijk:	2015-2019	6.705	0	6.705	0	3	6.702
Verbouwing Kreupelstraat	2018-2019	580	0	580		0	580
Verbouwing Radesingel	2017-2020	500		500		381	119
Verbreding fietspad Lintdal	2018-2019	100	84	16		0	16
Verduurzaming openbare verlichting Led armaturen 2019	2019-2021				3.200	7	3.193
Verkenning Station Hoogkerk	2016-2018	50	31	19		20	-1
Verleggen riolering aanpak ringweg Zuid	2016-2017	20.000	15.408	4.592		216	4.376
Verlengde verkenning Zuidelijke Ringweg	2008-2020	3.003	2.803	200		0	200
Verlichting Stadsweg		45	19	27		0	27
Verv. invest. Bessemoerstraat van Liefland	2013-2015	310	155	155		0	155
Vervangen armaturen + lichtmasten 2018		250	192	58	0	46	12
Vervangen camera's/recorder parkeergarage	2018-2019	12	0	12		0	12
Vervangen server		170	169	1		0	1
Vervangende nieuwbouw Hart de Ruyter	2013-2015	1.124	804	320		0	320
Vervanging Cipers	2009-2015	171	7	164		0	164
Vervanging diverse gemalen en pompen diverse sportaccommodaties	2018-2018	50	0	50		44	6
Vervanging douchepanelen diverse sportaccommodaties	2018-2018	75	29	46		-29	75
Vervanging gele stenen binnenstad	2018-2019	2.300	495	1.805		1.215	590
Vervanging kunstgrasveld Spp Kardinge	2015-2016	300	45	255		-45	300
Vervanging mobiele telefoons	2018-2018	855	770	85		85	0
vervanging parkeerautomaten Haren	2019-2020				120	96	24
Vervanging regeltechniek ivm realisatie gebouwenbeheerssysteem	2018-2018	100	25	75		-25	100
Vervanging speeltoestellen 2017		7	0	7		0	7
Vervanging vaste inrichting raadhuis 2019	2019-2020			0	40	0	40
Vervangingsinvesteringen 2019	2019-2019	0	0	0	2.204	1.107	1.097
Vervangingsinvesteringen bedrijfsmiddelen	2018-2018	661	291	370		230	140
Vervangingsinvesteringen openbare ruimte 2012-2018	2012-2018	31.378	24.449	6.929		4.731	2.198
Vervangingsinvesteringen openbare ruimte 2019	2019-2021				6.813	0	6.813
Vervangings betaalterminals parkeerautomaten	2018-2019	520	501	19		0	19
Vervolg maatregelen Paddepoel/Selwerd	2018-2019	1.000	0	1.000		198	802
VIP 2016 extra kk spp Corpus den Hoorn	2016-2016	600	193	407		239	168
Voorbereiding Tamarisk	2008-2015	26	0	26		0	26

Vorbereidingskrediet 2020	2019-2020	122		122		46		76
Vorbereidingskrediet Dudok aan het Diep	2019-2020				400	129		271
Vorbereidingskrediet Fietsenstalling Grote Markt	2019-2020				200	24		176
vorbereidingskrediet huisvesting Iederz	2018-2019	400	36	364		163		201
vorbereidingskrediet Onderwijshuisvesting Rummerinkhof Haren/herhuisvesting obs Brinkschool en Peter Petersenschool Haren	2019-2019			0	1.139	94		1.045
Vorbereidingskrediet Papiermolen	2016-2016	2.661	2.085	576		125		451
Vorbereidingskrediet Sporthal Europapark	2014-2015	15.550	14.780	770		552		218
Vorbereidingskrediet vervanging sportvelden 2019	2018-2019	68	55	13		12	1	0
Vrije School, Widar - School heeft recht op 1.981 m2. Toekennen 569m2	2019-2019	79		79		79		0
Zernikelaan (voorheen onderdeel van krediet GREX Zernike)	2018-2019	15.154	1.743	13.411		2.700		10.711
Zonneweide Vierverlaten	2016-2017	2.426	2.108	318			318	0
Eindtotaal		940.519	560.123	380.396	76.407	117.667	6.828	332.308

6. Staat P

Investerings grondexploitaties (bedragen x € 1.000)	Boekwaarde	Bijbehorende	Vermeerderinge	Boekwaarde	Bijbehorende
	01-01-2019	VVZ 01-01-2019	n Vermindering 2019	Ultimo 31-12-2019	VVZ 31-12-2019
OHZ Oosterhamrik.Boulevard	2.863		255	3.118	
OHZ Antillenstraat	-2.578		-37	-2.615	
OHZ Watergang	164		3	167	
OHZ A- en B-locatie	4.506		86	4.592	
OHZ C-locatie	116		2	118	
OHZ OH-kade ZZ	2.789		333	3.122	
OHZ Stadswerf	2.615		50	2.665	
OHZ Paradijsvogelstraat	3.689		70	3.759	
OHZ Struisvogelstraat	2.836		54	2.890	
OHZ Alva Laval	3.020		253	3.273	
OHZ v. Starckenborgh	2.978		57	3.035	
OHZ Bornholmstraat	3.128		59	3.187	
OHZ Tijdelijk Beheer	236		-53	183	
OHZ Wielewaalplein	-247		-5	-252	
Totaal Oosterhamrikzone	26.115	-17.652	1.127	27.242	-17.692
Europapark	-3.481		1.831	-1.650	
Europapark Euroborg	24.615		468	25.083	
Europapark De Linie	14.741		280	15.021	
Europapark Kantoren	-1.131		-21	-1.152	
Europapark Station	1.366		-1.366	-0	
Europapark Skivijver	552		10	562	
Kempensberg/Engelse Kamp	15.498		-4.257	11.241	
Totaal Europapark	52.160	-38.970	-3.055	49.105	-38.459
Grote Markt	7.683		2.600	10.283	
Grote markt vindicat	10.013		-	10.013	
Totaal Grote Markt	17.696	-23.125	2.600	20.296	-23.729
Ciboga	25.116	-26.360	-1.981	23.135	-25.580
Reitdiep fase 3/4	-367		-2.812	-3.179	
Piccardthof/Terborglaan	81		4	85	
Eemspoort	4.974	-2	-1.433	3.541	-38
Eemspoort Zuid/ Roodhaan (Milieuboulevard II)	17.612	-834	437	18.049	-1.697
Zernike	4.452	-	400	4.852	
Westpoort (Hoogkerk-West)	38.001	-8.047	686	38.687	-7.296
Herstructurering Paddepoel ZO	-1		1	-0	
Damsterdiep	6		0	6	
Reitdiepzone WRW	131		-1	130	
De Velden (Oosterparkstadion)	-1.731		382	-1.349	
Helpermaar	4		-11	-7	

Vuursteenlocatie	8		0	8	
Topsportzorgcentrumlocatie	-17		16	-1	
Uitvaartcentrum/CrematoriumAB	589		-805	-216	
Dijkshorn	2.998	-3.043	-413	2.585	-2.310
Nesciopark	3.784		-1.252	2.532	
Stationsgebied	633		139	772	
Haren Noord	1.350		-1.350	0	
Totaal Staat P	193.594	-118.033	-7.323	186.271	-116.801

7. Totaal overzicht Intensiveringen

Deelpr.	Intensiveringen voor 2013	Oorspronkelijk bedrag (I)	Oorspronkelijk bedrag (S)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
07.*	Bereikbaarheid		1.000	1.000	0	
	Totaal 2013	0	1.000	1.000	0	0

Deelpr.	Intensiveringen voor 2015	Oorspronkelijk bedrag (I)	Oorspronkelijk bedrag (S)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.2	Schuldhelpverlening		70		70	
02.4	Plankosten Suikerfabriekterrein		250	250	0	
02.4	Suikerfabriekterrein	236		236	0	
03.1	Intensiveren leren		1.000	1.000	0	
05.1	Thema Bewegen		300	254	46	
06.1	GronMuseum/voorz onderhoud		100	100	0	
07.*	Thema Verplaatsen		2.000	1.324	676	
07.*	Thema Verplaatsen	2.000		2.000	0	
08.*	Thema Wonen		1.750	1.750	0	
08.*	Thema Wonen	580		580	0	
08.1	Duurzame ontwikkeling/ambitie energie neutraal 2025		1.000	1.000	0	
08.6	Wettelijke taken Cultuurhistorie		300	300	0	
	Totaal 2015	2.816	6.770	8.794	792	0

Deelpr.	Intensiveringen voor 2016	Oorspronkelijk bedrag (I)	Oorspronkelijk bedrag (S)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
02.4	Grexen		400	400	0	
05.1	Onderhoud Papiermolen Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn		131	38	93	
05.1	Bouw sportcentrum Europapark		44	17	27	
05.1	Noordelijk Scheepvaartmuseum	100		300	0	
06.1	Uitvoeren wettelijke taken dieren noodhulp		60	100	0	
09.1	Groot onderhoud kinderboerderijen	250		60	0	
09.1	Groot onderhoud kinderboerderijen	250		239	-76	87
14.1	Interne plankosten ZRW	750		446	304	
	Totaal 2016	1.100	935	1.600	348	87

Deelpr.	Intensiveringen voor 2017	Oorspronkelijk bedrag (I)	Oorspronkelijk bedrag (S)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
06.1	Thema Verrijken		750	750	0	
06.1	Thema Verrijken	750		734	16	
07.6	Aanpak Diepenring		1.000	963	37	
07.6	Spaarregeling Ringwegen Implementatiekosten grenscorrectie	354		0	0	354
12.1	Meerstad	180		180	0	
12.2	Gebiedsgericht werken	2.000		1.132	-249	1.117
	Totaal 2017	3.284	1.750	3.759	-196	1.471

Deelpr.	Intensiveringen voor 2018	Oorspronkelijk bedrag (I)	Oorspronkelijk bedrag (S)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.2	Collectieve zorgverzekering		255	210	45	
01.2	BUIG - kosten maatregelen	250		250	0	
01.2	BUIG - kosten maatregelen	695		591	104	
02.4	Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	1.254		720	534	
04.1	Halveren taakstelling MKBA		1.000	1.000	0	
04.2	Aanpak mensen met verward gedrag		40	40	0	
06.1	Professionalisering evenementen	50		50	0	
06.1	Onderhoud Oosterpoort		1.160	983	177	

06.1	Interne verzelfstandiging Oosterpoort	75		75	0	
06.1	Verzelfstandiging CBK	343		343	0	
07.6	Spaarregeling Ringwegen		454	0	454	
08.4	Uitvoering watervisie	220		64	156	
08.7	Energieaanpak gebouwen		90	32	58	
08.7	Uitvoering taken omgevingslawaa	97		97	0	
09.1	Omgevingsdienst Groningen		100	100	0	
10.4	Regionalisering brandweer		449	449	0	
10.4	Huisvesting veiligheidsregio		642	642	0	
12.1	Uitbreiding formatie ombudsman	58		58	0	
12.2	Gebiedsgericht werken	935		935	0	
12.1	Strategische positionering	200		156	44	
14.1	Revitalisering Stadhuis	379		379	0	
	Totaal 2018	4.556	4.190	7.174	1.572	0

Deelpr.	Intensiveringen voor 2019	Oorspronkelijk bedrag (I)	Oorspronkelijk bedrag (S)	Besteed	Vrijval	Reserve EB
01.1	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	785		785	0	
01.1	Terugloop omzet detachering SW		100		100	
01.2	Bijzondere bijstand		1.100	1.100	0	
02.4	Structurele kapitaallasten ruilmiddelen		1.800	1.800	0	
03.1	School Meerstad		394		394	
03.1	MFA de Wijert		140		140	
04.1	VSD, programmakosten	-600		-600	0	
04.2	Tekort sociaal domein	2.161		2.161	0	
04.2	Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		500	0	
04.2	Campusdiep	60		60	0	
04.2	Wmo/BW/Jeugd	6.400		6.400	0	
04.2	Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300		300	0	
05.1	Schoonmaak sport accommodaties		132	132	0	
06.1	Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495	0	
06.1	Interne verzelfstandiging OPSB	75		30	45	
06.1	Verzelfstandiging CBK	326		326	0	
07.6	Alternatief vervoer binnenstad	125		125	0	
08.7	Uitvoering taken omgevingslawaa		50	50	0	
09.1	Groot onderhoud en vervangingen	358		358	0	
09.1	Groot onderhoud en vervangingen		611	611	0	
09.1	Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)		148	21	127	
10.4	Veiligheidsregio	978		978	0	
11.1	Friciekosten Noordelijke Belastingkantoor	160		160	0	
12.1	Wegleffecte bezuiniging Outsourcing ICT	731		731	0	
12.1	Wegleffecte bezuinigingen op organisatie		1.090	1.090	0	
12.1	Aanvulling weerstandsvermogen	1.789		1.789	0	
12.2	Gebiedsgericht werken	1.500		1.500	0	
12.2	Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	850		850	0	
14.1	Outsourcing ICT	2.661		2.661	0	
14.1	Revitalisering Stadhuis	379		0	0	379
14.1	Effecten knelpunten op SSC	301		301	0	
01.1	Basisbaan	250		18	232	
01.1	Sociaal ondernemen	50		50	0	
01.2	Bijzondere bijstand/Bewindvoering	1.200		424	776	
01.2	Individuele inkomstenstoeslag	270		270	0	
01.2	Vorming GBI	250			250	
02.3	Werklocaties	300		123	177	
04.1	Subsidies beheer en accommodaties	20		20	0	
04.2	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	12.287		12.287	0	
04.2	Terugdringen zorgkosten (inkoop jeugd, WIJ & OIG)	400		400	0	

04.2	Aanpak multiproblematiek (frictiekosten)	500		100	0	400
04.2	Afschaffen algemene voorz huish hulp (frictiekosten)	660		115	50	495
04.2	Aanpak problematische doelgroepen	168		51	117	
04.2	Frictiekosten WIJ	375		141	234	
04.2	Innovatiemiddelen Wmo	300		216	84	
04.2	Huisvesting WIJ		450	450	0	
05.1	Co-investeringsfonds Sport	75		75	0	
05.1	Co-investeringsfonds Sport		175	175	0	
05.2	Bewegingsonderwijs		150		150	
06.1	Beheer en onderhoud Synagoge	33			33	
06.1	Cultuurpas en marketing	25			25	
06.1	Broedplaatsen en ateliers	132			132	
06.1	Subsidies en bijdragen instellingen	108			108	
07.1	Fietsenstalling V&D	2.000		200	1.800	
07.1	Tijdelijke maatregelen fietsenstallingen	300		194	106	
07.6	Terugdringen autoverkeer, fiets en OV	225			225	
08.2	Uitvoeren woonvisie SIF	175		47	128	
08.4	Wijkvernieuwing (sociaal / ruimtelijk)	2.000		1.948	52	
08.4	Energie	1.760		1.282	478	
08.4	Energie		100	100	0	
08.7	Implementatie omgevingswet	837		311	526	
09.1	Beheer en onderhoud groen		488	488	0	
09.1	Stadsbeheer proef	125			125	
09.1	Voetgangers	100			100	
09.1	Leefomgeving	300		143	157	
10.1	Capaciteit Toezicht en handhaving	200		200	0	
10.3	Uitbreiding taken VTH	40		40	0	
11.1	Digitale dienstverlening	550		285	265	
12.1	Terugdraaien verlaging intensiveringsmiddelen		1.000	1.000	0	
12.1	Bezuiniging dekkingsgraad tarieven cultuur		125	125	0	
12.1	Uitbreiding college en ondersteuning		251	251	0	
12.2	Gebiedsgericht werken	300		191	109	
12.2	Gebiedsgericht werken		1.257	650	607	
12.2	Gebiedsgericht werken Haren en Ten Boer	1.075		1.075	0	
13.1	Compensatie OZB woningen Haren & Ten Boer	1.350		1.344	6	
14.1	Aanvullende zorgkosten Wmo & Jeugd	280		130	150	
14.1	Toezicht en handhaving, overhead	60		60	0	
14.1	Uitbreiding college en ondersteuning		549	549	0	
14.1	Frictiekosten	2.276		2.276	0	
14.1	Digitalisering archiefbestanden	140		140	0	
14.1	Transitie DIV	282		282	0	
14.1	Moderne ICT groei		1.100	1.100	0	
14.1	Binnenstadonderhoud vastgoed		200	200	0	
14.1	Reorganisatieplan vastgoed	370		370	0	
14.1	Huur Oosterboog	125		125	0	
14.1	Huur I&A	55		55	0	
	Totaal 2019	53.662	11.410	55.790	8.008	1.274

8. Programma G-kwadraat 2019

Onderwerp	Bedrag in euro's
4PM Entertainment B.V.	35.000
Afdeling Groningen Stad e	2.500
BedrijvenparkZuidoost	5.000
Bedrijvenvereniging Zuidoost	3.500
Broekhuis Rijs Advisering	45.859
Buro B&G	11.425
Caro Consultancy	35.000
Circulair Actief "MVO op	6.500
Congresbureau Friesland	24.999
Dutch Blockchain Hackathon	9.000
FitGaaf	10.000
Gemeente Assen	42.500
Goldmund Wyldebeast & Wunderliebe	24.999
Groningen City Club	128.202
Groningen Confucius Instituut	30.000
Healthy Ageing Business C	40.000
Het Fonds Ondernemend Groningen	25.000
Internationalisering	123.148
Jarno Duursma Training &	2.500
Jessica Mills Design	31.788
Kosmos Management en Consultancy	47.500
Lot helpt	32.139
Marconsult	15.000
MetLusan	34.832
Move2Innovate B.V.	40.000
Nederlandse Organisatie v	100.000
Nom	21.250
Ondernemend Haren	40.000
Ondernemersvereniging West	7.563
PNO Consultants	12.500
Polyanics B.V.	90.000
PulmoTech B.V.	63.418
Rapresent	8.304

Onderwerp (vervolg)	Bedrag in euro's
Rijksuniversiteit Groningen	149.500
Stichting Art of Clash	10.000
Stichting EBF International	1.000
Stichting Hanzehogeschool	45.000
Stichting Haren- Tynaarlo	7.500
Stichting Landschapsbeheer	6.191

Stichting Launch Café	8.989
Stichting Marketing Groningen	189.834
Stichting Meubelboulevard	10.000
Stichting New Energy Coal	20.000
Stichting Noorderslag	78.000
Stichting OTP	80.000
Stichting Regionaal Opleid	35.000
Stichting Rumbling Earth	2.500
Stichting Solar Sport One	17.000
Stichting Winkelcentrum D	5.000
Sweco Nederland	6.800
Univers. Medisch Centrum	136.404
Ver. Bedrijvenpark Groningen	27.573
Vereniging "Oosterstraat"	1.517
Vereniging Bedrijven Noord	10.000
Vereniging Impact Noord	13.500
Vereniging Nationale Feest	2.500
Vinco Vastgoed	21.050
Winkelcentrum Overwinningsplein	6.500
Winkeliersver.Reitdiephaven	8.500
Winkeliersvereniging Helpman	5.000
Winkeliersvereniging Selwerd	7.000
Winkeliersvereniging Zwanestraat	6.000
Diversen	114.196

9. Samenwerkingsverbanden

Omschrijving middelen (bedrag x 1,000 euro)	Beschikbaar in 2019	Ingezet in 2019	Beschikbaar voor 2020 via resultaatbestemming
Akkoord van Groningen	1.471	1.303	168
Maatschappelijke opvang	17.787	16.254	1.533
Vrouwenopvang	5.008	4.994	14
Verhoogde Asielinstroom	1.300	261	1.039
Actie centrum voor Veiligheid en Zorg	1.103	967	136
Beschermd Wonen	74.151	74.151	0
Uitvoering 1000-banenplan	3.119	815	2.304
Werk in Zicht algemeen	3.982	3.849	133
Perspectief op werk	1.000	219	781
Verlenging impuls regionale samenwerking GGZ	30	0	30
Transformatie Sociaal Domein Jeugd	2.442	357	2.085
Actieprogramma dak- en thuisloze jongeren	93	0	93

10. Incidentele middelen gemeentefonds

Omschrijving middelen (bedrag x 1,000 euro)	Beschikbaar in 2019	Ingezet in 2019	Beschikbaar voor 2020 via resultaatbestemming
Veilige steden	60	30	30
Verhoogde Asielinstroom	0	0	0
Raadsondersteuning Groningen	71	0	71
Waterschapsverkiezingen	162	162	0
NL DIGIbeter innovatiebudget	328	0	328
Matchen op het werk	80	80	0
Baankansen	1.161	1.161	0
Schulden en armoede	572	572	0
Schulden en armoede	232	0	232
Bonus Nieuw Beschut 2017	162	162	0
Bonus Nieuw Beschut 2018	179	0	179
Bonus Nieuw Beschut 2019	284	0	284
Incidentele middelen armoedebestrijding ouderen	64	9	55
Programma Geweld hoort nergens thuis	25	25	0
Programma Geweld hoort nergens thuis	25	25	0
Jeugdhulp	5.240	5.240	0
Compensatie Voogdij 18/+	107	107	0
Maatschappelijke begeleiding	436	436	0
Verhoging taalniveau statushouders	268	268	0
Landelijke vreemdelingenvoorzieningen	3.813	3.743	70
Sportakkoorden	15	15	0
Geweld hoort nergens thuis	75	75	0
Gezond in de stad	72	0	72
LHBTI emancipatiebeleid	20	20	0
Bommenregeling	178	178	0
Taakmutatie richtlijn EED	23	23	0
Aardgasvrije wijken	3.516	3.516	0
Pilots woningmarkt	750	500	250
Zero-emissie stadslogistiek	338	201	137
Informatieplicht energiebesparende maatregelen	33	33	0
Bodemsanering	69	69	0
Aardgasvrije wijken	1.309	0	1.309
Regionale Energie Strategie	1.267	941	326
Deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie	1.246	1.246	0
Transitievisie warmte	202	0	202
Wijkaanpak	410	0	410
Energieketten	74	0	74
Soc en emotionele ondersteuning gezondheidsgevoelens	2.393	1.900	493
Verduurzaming basisscholen	318	318	0
Verduurzaming basisscholen	32	32	0
Experiment centrale stemopneming	20	0	20

11. Overzicht meerjarige exploitatieprojecten

Omschrijving project (Bedrag x 1,000 euro)	Tijdsplanning project	Totaal	Realisatie	Budget	Realisatie	Vrijval	Resultaat	Budget
		beschikbaar budget	voorgaande jaren	2019	2019	2019	bestemming 2019	resterende looptijd
Herindeling gemeente Groningen, Haren, Ten Boer	2017-2022	9.578	1.945	1.956	3.472	0	-1.516	4.161
Heerdenaanpak	2016-2020	1.655	526		0		0	1.129
Pilot Project Coöperatieve Wijkraad	2017-2020	200	23		88		-88	89
Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk	2016-2022	500	180		89		-89	231
Project verbeterprogramma administratieve beheersing	2018-2020	850	815	35	35		0	0
Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond	2016-2020	4.000	2.237	1.481	1.000		481	481
Implementatie Omgevingswet	2016-2021	3.237	1.362	837	311		526	1.564
Budget Knoop Groningen	2016-2024	14.900	5.500				0	9.400
Nieuwe huisvesting de Oosterpoort	2019-2020	520	160	660	70		590	290
Lump sum aardbevingen	2018-2023	2.367	0	2.367	1.503		864	864
Centrum visie Haren	2018-2020	99	0	99	7		92	92
Fonds Dijkpark	2018-2020	128	0	128	2		126	126
Revitalisering Stadhuis	2018-2021	2.394	37	1.003	762		241	1.595
Virtueel Groningen	2019-2023	3.740	0	990	725		265	3.015
Outsourcing ICT	2016-2022	15.000	1.501	9.801	5.331		4.470	8.168
Vernieuwing Applicaties Sociaal Domein	2019-2022	2.229	0	241	63		178	2.166
Programma transitie DIV	2019-2022	7.500	0	1.119	791		328	6.709
DOIB - transitie DIV	2019-2022	1.600	0	600	286		314	1.314
Bijstand op Maat	2017-2020	928	844	514	452		62	-368

12. SIF middelen

Beschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Onderwerp	Begroot	Uitgaven	Afwijking
ISV-wijkvernieuwing	Wijkvernieuwing prioritaire wijken	2.805	2.753	52
Uitvoeringsprogramma Suikerfabriekterrein	Suiker Unie	1.210	1.001	209
ISV-culturele voorzieningen	Huisvesting vrijdag	239	97	142
ISV-reserve	Watervisie	150	150	0
ISV-reserve	aanvulling Historisch Museum		975	-975
Uitvoeringsprogramma Binnenstad	Binnenstad	1.000	963	37
ISV-reserve	Compens. Boom Effect Analyse Kattenbrug	0	-102	102
ISV-reserve	regeling Ringsparen	454	0	454
reserve GZ: 965 duizend euro	plankosten SIF	1.517	1.383	134
ISV-culturele voorzieningen	Kunst op straat	0	40	-40
	Totaal	7.375	7.260	115

13. Kapitaallasten

Immateriële vaste activa (bedragen x 1.000 euro)	Afschrijving 2019	Rente 2019
Schouwburg	44	9
Totaal materiële vaste activa	44	9

Materiële vaste activa (bedragen x 1.000 euro)	Afschrijving 2019	Rente 2019
Gronden en terreinen	1	2.563
Woonruimten	0	0
Bedrijfsgebouwen	11.650	10.150
Grond, weg & waterbouwkundige werken	5.471	4.236
Vervoersmiddelen	1.657	185
Machines, apparaten en installaties	3.470	337
Totaal overige materiële vaste activa	15.262	8.223
Totaal materiële vaste activa	37.511	25.694

Financiële vaste activa (bedragen x 1.000 euro)	Aflossing 2019	Rente 2019
Totaal woningbouwleningen	15.340	3.316
Totaal deelnemingen	9.999	9.276
Overige verbonden partijen	100	11
Overige langlopende leningen	2.848	170
Totaal financiële vaste activa	28.287	12.773

14. Sisabijlage

Ministerie van Binnenlandse Zaken
Koninkrijksrelaties

BZK	C7C	Investering stedelijke vernieuwing (ISV) II Provinciale beschikking en/of verordening Project-gemeenten (SisA tussen medeoverheden)	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoording informatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Overige bestedingen (jaar T)	Cumulatieve bestedingen ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Toelichting afwijking
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator-nummer: C7C / 01</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator-nummer: C7C / 02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator-nummer: C7C / 03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator-nummer: C7C / 04</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator-nummer: C7C / 05</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator-nummer: C7C / 06</i>
		1	2002-18.802e/51/A.13,RP	€ 0	€ 0	€ 40.000	€ 75.226	
			Kopie beschikingsnummer	Eindverantwoording Ja/Nee	Activiteiten stedelijke vernieuwing (in aantallen) Afspraak Alleen in te vullen na afloop project	Activiteiten stedelijke vernieuwing (in aantallen) Realisatie Alleen in te vullen na afloop project	Activiteiten stedelijke vernieuwing Toelichting afwijking Alleen in te vullen na afloop project	
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: C7C / 07</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: C7C / 08</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: C7C / 09</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: C7C / 10</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: C7C / 11</i>	
		1	2002-18.802e/51/A.13,RP	Ja	1	1		

OCW	D1	Regionale meld- en coördinatie centra voortijdig schoolverlaten Besluit regionale meld- en coördinatie functie voortijdig schoolverlaten Contact gemeenten	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D1 / 01</i> € 712.251	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D1 / 02</i> € 445.779		
OCW	D10	Volwassenen educatie Contact gemeenten	Verstreekte uitkering (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D10 / 01</i> € 2.358.319	Besteding (jaar T) van educatie <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D10 / 02</i> € 2.492.383	Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar T+1) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D10 / 03</i> € 133.538	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar T+1) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D10 / 04</i> € 0
OCW	D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016-2021 Besluit regionale meld- en coördinatie functie voortijdig schoolverlaten Contact gemeenten	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D1A / 01</i> € 336.744	Besteding aan contactschool (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D1A / 02</i> € 0	Besteding (jaar T) totaal (automatisch) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D1A / 03</i> € 336.744	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D1A / 04</i> € 148.495

OCW	D8	Onderwijs achterstanden beleid 2019-2022 (OAB) Gemeenten	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en voegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D8 / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D8 / 02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D8 / 03</i>	
			€ 3.417.086	€ 0	€ 77.633	
			Hieronder per regel één gemeente (code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijs achterstanden beleid	Hieronder per regel één gemeente (code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijs achterstanden beleid
<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: D8 / 04</i>	Bedrag <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D8 / 05</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: D8 / 06</i>	Bedrag <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: D8 / 07</i>			
		€ 0		€ 0		
lenW	E26	Spoorse doorsnijdingen , tranche 1 Regeling eenmalige uitkeringen spoorse doorsnijdingen Gemeenten	Aantal projecten (waarvoor een beschikking ontvangen is) Afspraak	Aantal afgeronde projecten (jaar T) Realisatie	Eindverantwoording Ja/Nee	
		<i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: E26 / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: E26 / 02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator nummer: E26 / 03</i>		
		1	0	Nee		

lenW	E3	Subsidie regeling sanering verkeerslaw ai Subsidie regeling sanering verkeerslaw ai Provincies, gemeenten en gemeen- schappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikkings- nummer en in de kolommen ernaast de verantwoor- dingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding (t/m jaar T)	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artike l 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>
			<i>Indicator nummer: E3 / 01</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 02</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 03</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 04</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 05</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 06</i>
1			111.381.ag	€ 2.891	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
2			576.249.00	€ 0	€ 29.625	€ 0	€ 0	€ 0
3			576.256.03	€ 42.444	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
4			576.258.00	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
5			576.258.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6			2017.013.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
7			2017.014.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
8			2017.014.01	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
9			2017.017.01	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
10			2017.012.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
11			457.171.00	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
12			2015.030.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
13			2016.057.01	€ 5.635	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
14			2019.063.00	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
15			111.372.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
16			457.102.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
17			576.254.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
18			576.253.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
19			2015.018.03	€ 9.370	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
20			457.104.00	€ 5.969	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
21			lenW/BSK- 2018/46434	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
22			lenW/BSK- 2018/46421	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

	Kopie beschikkings nummer	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoord- ingsinformatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoord- ingsinformatie	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicato r is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoord- ingsinformatie	Correctie over besteding kosten ProRail (t/m jaar T)	Eindver- antwoording Ja/Nee
	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
	<i>Indicator nummer: E3 / 07</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 08</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 09</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 10</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 11</i>	<i>Indicator nummer: E3 / 12</i>
1	111.381.ag	€ 134.282	€ 0	€ 0	€ 0	Ja
2	576.249.00	€ 42.350	€ 185.042	€ 0	€ 0	Ja
3	576.256.03	€ 51.917	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
4	576.258.00	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
5	576.258.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
6	2017.013.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
7	2017.014.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
8	2017.014.01	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
9	2017.017.01	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
10	2017.012.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
11	457.171.00	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
12	2015.030.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
13	2016.057.01	€ 5.635	€ 0	€ 0	€ 0	Ja
14	2019.063.00	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
15	111.372.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
16	457.102.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
17	576.254.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
18	576.253.03	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
19	2015.018.03	€ 9.370	€ 0	€ 0	€ 0	Ja
20	457.104.00	€ 5.969	€ 0	€ 0	€ 0	Ja
21	lenW/BSK- 018/46434	€ 3.997.842	€ 25.322	€ 0	€ 0	Nee
22	lenW/BSK -2018/46421	€ 0	€ 0	€ 818.178	€ 0	Nee

EZK	F5	Specifieke uitkering Batch 1588 Convenant Batch 1588	Totaal beschikt bedrag (Jaar T)	Totaal aantal gerealiseerde woningen (t/m jaar T)	Beschikingsnummer / naam	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen Eigen uitvoering	Cumulatieve Besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen Eigen uitvoering	Totaal gerealiseerde woningen (Jaar T) Eigen uitvoering
		Gemeente	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>
		Tranche 1 + 2	<i>Indicatornummer: F5 / 01</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 02</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 03</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 04</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 05</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 06</i>
			€ 7.000.000	0	PDGB/19164154	€ 0	€ 0	0
			Beschikingsnummer / naam	Totale besteding (t/m jaar T-1) ten laste van Rijksmiddelen Uitvoering door derde	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen Uitvoering door derde	Totaal gerealiseerde woningen (Jaar T-1) Uitvoering door derde	Eindverantwoording Ja/Nee	Toelichting
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
			<i>Indicatornummer: F5 / 07</i>	<i>Indicatornummer: F8 / 08</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 09</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 10</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 11</i>	<i>Indicatornummer: F5 / 12</i>
			PDGB/19164154	€ 0	€ 0	0	Nee	
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2019 Alle gemeenten verantwoord worden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW) <i>Aard controle R</i>	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW) <i>Aard controle R</i>	Besteding jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomens voorziening oudere en gedeeltelijk arbeids ongeschikte werkloze werknemers (IOAW) <i>Aard controle R</i>	Besteding jaar T) (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomens voorziening oudere en gedeeltelijk arbeids ongeschikte werkloze werknemers (IOAW) <i>Aard controle R</i>	Besteding jaar T) IOAZ Gemeente I.2 Wet inkomens voorziening oudere en gedeeltelijk arbeids ongeschikte werkloze werknemers (IOAW) <i>Aard controle R</i>	Besteding jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomens voorziening oudere en gedeeltelijk arbeids ongeschikte werkloze werknemers (IOAW) <i>Aard controle R</i>

		taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Indicator nummer: G2 / 01	Indicator nummer: G2 / 02	Indicator nummer: G2 / 03	Indicator nummer: G2 / 04	Indicator nummer: G2 / 05	Indicator nummer: G2 / 06
			€ 152.458.848	€ 3.726.692	€ 7.368.783	€ 61.431	€ 570.276	€ 3.048
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levens- onderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstand verlening zelfstandigen 2004 (levens onderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) Aard controle R Indicator nummer: G2 / 07	Baten (jaar T) Bbz 2004 levens- onderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstand verlening zelfstandigen 2004 (levens onderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) Aard controle R Indicator nummer: G2 / 08	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK) Aard controle R Indicator nummer: G2 / 09	Besteding (jaar T) Loonkosten subsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicator nummer: G2 / 10	Baten (jaar T) Loonkosten subsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicator nummer: G2 / 11	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee Aard controle n.v.t Indicator nummer: G2 / 12
			€ 2.930.178	€ 266.101	€ 10.808	€ 2.017.714	€ 113	Ja
SZW	G3	<p>Besluit bijstand verlening zelfstandigen 2004 (exclusief levens onderhoud beginnende zelfstandigen) gemeentedeel 2019</p> <p>Besluit bijstand verlening zelfstandigen (Bbz) 2004</p> <p>Alle gemeenten verantwoord- woorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.</p>	Besteding (jaar T) levens onderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) Aard controle R Indicator nummer: G3 / 01	Besteding (jaar T) kapitaal verstrekking (exclusief Bob) Aard controle R Indicator nummer: G3 / 02	Baten (jaar T) levens onderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicator nummer: G3 / 03	Baten (jaar T) kapitaal verstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicator nummer: G3 / 04	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob) Aard controle R Indicator nummer: G3 / 05	Besteding (jaar T) Bob Aard controle R Indicator nummer: G3 / 06
			€ 1.631.287	€ 333.139	€ 244.113	€ 361.983	€ 132.781	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) Aard controle R	Besteding (jaar T) aan uitvoerings kosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 Aard controle R	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee Aard controle n.v.t			

			Indicator nummer: G3 / 07	Indicator nummer: G3 / 08	Indicator nummer: G3 / 09			
			€ 22.892	€ 3.165	Ja			
VWS	H1	Ministeriële regeling heroïne behandeling Gemeenten	Feitelijke bezetting behandel plaatsen (jaar T) Afspraak <i>Aard controle D1</i> <i>Indicator nummer: H1 / 01</i>	Feitelijke bezetting behandel plaatsen (jaar T) Realisatie <i>Aard controle D2</i> <i>Indicator nummer: H1 / 02</i>	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator nummer: H1 / 03</i>			
			46	41	€ 803.135			
VWS	H4	Specifieke uitkering sport Gemeenten	Ontvangen Rijksbijdrage (jaar T) <i>Aard controle R.</i> <i>Indicator nummer: H4/ 01</i>	Projectnaam / nummer <i>Aard controle n.v.t R.</i> <i>Indicator nummer: H4/ 02</i>	Totale aanvraag per project (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen (automatisch berekend) <i>Aard controle R.</i> <i>Indicator nummer: H4/ 03</i>	Verrekening (jaar T) Onroerende zaken (sport accommodaties) per project ten laste van Rijksmiddelen <i>Aard controle R.</i> <i>Indicator nummer: H4/ 04</i>	Verrekening (jaar T) Roerende zaken sport beoefening en sport stimulering per project ten laste van Rijksmiddelen <i>Aard controle R.</i> <i>Indicator nummer: H4/ 05</i>	Verrekening (jaar T) overige kosten per project ten laste van Rijksmiddelen <i>Aard controle R.</i> <i>Indicator nummer: H4/ 06</i>
		1	€ 2.490.278	Onroerende zaken nieuwbouw	€ 926.923	€ 672.581		
		2		Onroerende zaken onderhoud	€ 597.192	€ 578.181		
		3		Roerende zaken aankoop	€ 12.110		€ 8.003	
		4		Roerende zaken aankoop	€ 13.352		€ 11.248	
		5		Roerende zaken Dienst verlening derden	€ 129.216		€ 133.287	
		6		Roerende zaken Beheer & expl.	€ 663.531		€ 626.077	
		7		Overhead wijz. Meng percentage	€ 147.954			€ 282.930

			Kopie projectnaam nummer	Totale besteding (Jaar T) per project ten lasten van Rijksmiddelen (automatische berekening)	Percentage besteed (Jaar T) per project tenopzichte van aanvraag ten laste van Rijksmiddelen (automatische berekening)	Toelichting	Overig (Jaar T) ten opzichte van ontvangen Rijksbijdrage automatisch ingevuld	
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R.</i>	<i>Aard controle R.</i>	<i>Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	
			<i>Indicator nummer: H4 / 07</i>	<i>Indicator nummer: H4 / 08</i>	<i>Indicator nummer: H4 / 09</i>	<i>Indicator nummer: H4 / 10</i>	<i>Indicator nummer: H4 / 11</i>	
		1	Onroerende zaken nieuwbouw	672.581	37,22%		€ 177.971	
		2	Onroerende zaken onderhoud	578.181	23,98%			
		3	Roerende zaken aankoop	8.003	0,49%			
		4	Roerende zaken aankoop	11.248	0,54%			
		5	Roerende zaken Dienst verlening derden	133.287	5,19%			
		6	Roerende zaken Beheer & expl.	626.077	26,64%			
		7	Overhead wiz. Mengpercentage	282.930	5,94%			
GRO	GRO21C	Regiospecifiek pakket (RSP)	Hieronder per regel één beschikkings nummer en in de kolommen ernaast de verantwoordings informatie	Welke regeling betreft het	Totale besteding in jaar T	Correctie t.o.v. jaar T-1 van verantwoorde totale besteding	Cumulatieve totale besteding tot en met jaar T	Toelichting

	SiSa tussen mede- overheden - provinciale middelen Groningen		De besteding in jaar T ten laste van zowel provinciale middelen als overige middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoor- dings informatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoor- dings informatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen	Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen
	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
	<i>Indicator nummer: GRO2C / 01</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 02</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 03</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 04</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 05</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 06</i>
1	2015- 53.776/50/A. 20, VV	2.5 Openbaar vervoer	€ 177.144	€ 0	€ 3.908.703	
2	2016- 66.992/46/A. 9, VV	2.5 Openbaar vervoer	€ 403.051	€ 0	€ 1.727.228	
3	2016- 17.221/13/A .10, VV	2.5 Openbaar vervoer	€ 1.100.293	€ 0	€ 4.659.532	
4	2012- 06765/8/A. 13, VV	2.5 Openbaar vervoer	€ 116.342	€ 0	€ 35.140.710	
5	2012 -55.974/2/b .4, VV	2.5 Openbaar vervoer	€ 0	€ 0	€ 1.030	Beschikkingen in regels 5,6 en 7 hebben betrekking op hetzelfde project.
6	2014- 54.142/7, VV	2.5 Openbaar vervoer	€ 2.243.328	€ 0	€ 8.605.895	
7	2018-026681	2.5 Openbaar vervoer	€ 200.000	€ 0	€ 200.000	
8	2018- 065.216/45/ A.12	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 4.353.145	€ 0	€ 11.862.713	
	Kopie beschikkings nummer	De besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Correctie t.o.v jaar T-1 van besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Cumulatieve besteding tot en me t jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Eindverant- woording Ja/Nee	

			Alleen de besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Als de correctie een vermeerdering is, gaat het om nog niet verantwoorde besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie ten laste van alleen provinciale middelen	Als u kiest voor 'ja', betekent dit, dat hiervoor alle besteding is afgerond en u er de komende jaren geen besteding meer voor wilt verantwoorden		
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	
			<i>Indicator nummer: GRO2C / 07</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 08</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 09</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 10</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 11</i>	
1			2015-53.776/50/A.20, VV	€ 177.144	€ 0	€ 3.908.703	Nee	
2			2016-66.992/46/A.9, VV	€ 403.051	€ 0	€ 1.727.228	Ja	
3			2016-17.221/13/A.10, VV	€ 992.090	-€ 400.000	€ 4.125.424	Nee	
4			2012-06765/8/A.13, VV	€ 35.121	€ 0	€ 10.665.205	Nee	
5			2012-55.974/2/b.4, VV	€ 0	€ 0	€ 515	Nee	
6			2014-54.142/7, VV	€ 0	€ 0	€ 2.000.000	Nee	
7			2018-026681	€ 200.000	€ 0	€ 200.000	Nee	
8			2018-065.216/45/A.12	€ 4.353.145	€ 0	€ 11.862.713	Nee	
GRO	GRO2C	Verkeer en vervoer Groningen	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoording informatie	Welke regeling betreft het	Totale besteding in jaar T	Correctie t.o.v. jaar T-1 van verantwoorde totale besteding	Cumulatieve totale besteding tot en met jaar T	Toelichting
		SiSa tussen mede overheden - provinciale middelen Groningen			De besteding in jaar T ten laste van zowel provinciale middelen als overige middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen	Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
			<i>Indicator nummer: GRO2C / 01</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 02</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 03</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 04</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 05</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 06</i>

1	2017-034547	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
2	2018-047446	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
3	2019-040428	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
4	2018-051701	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
5	2018-051708	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
6	2018-018748	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 133.508	€ 149.207	€ 481.594	
7	2018-051795	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 69.159	€ 0	€ 78.287	
8	2018-083816	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 12.384.795	€ 5.973.259	€ 18.358.054	
9	2017-080373	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 42.394	
10	2018-051800	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 161.746	€ 161.746	Per abuis vorig jaar niet verantwoord in SiSa 2018.
11	2019-087177	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
12	2019-087182	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
13	2019-087183	2.1 Verkeer, wegen en water	€ 0	€ 0	€ 0	
	Kopie beschikkingsnummer	De besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Correctie t.o.v. jaar T-1 van besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Cumulatieve besteding tot en met jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Eind verantwoording Ja/Nee	
		Alleen de besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Als de correctie een vermeerdering is, gaat het om nog niet verantwoorde besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordings-informatie ten laste van alleen provinciale middelen	Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat hiervoor alle besteding is afgerond en u er de komende jaren geen besteding meer voor wilt verantwoorden	
	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	
	<i>Indicator nummer: GRO2C / 07</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 08</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 09</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 10</i>	<i>Indicator nummer: GRO2C / 11</i>	
1	2017-034547	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
2	2018-047446	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	

		3	2019-040428	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
		4	2018-051701	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
		5	2018-051708	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
		6	2018-018748	€ 33.376	€ 41.176	€ 120.397	Nee	
		7	2018-051795	€ 6.050	€ 0	€ 6.050	Nee	
		8	2018-083816	€ 12.384.795	€ 5.973.259	€ 18.358.054	Nee	
		9	2017-080373	€ 0	€ 0	€ 27.556	Ja	
		10	2018-051800	€ 0	€ 92.290	€ 92.290	Ja	
		11	2019-087177	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
		12	2019-087182	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
		13	2019-087183	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
GRO	GRO7C	Nationaal Programma Groningen	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordings informatie	Welke regeling betreft het (taakveld waarop van toepassing zelf invullen)	Totale besteding in jaar T	Correctie t.o.v. jaar T-1 van verantwoorde totale besteding	Cumulatieve totale besteding tot en met jaar T	Toelichting
		SiSa tussen mede overheden - provinciale middelen Groningen			De besteding in jaar T ten laste van zowel provinciale middelen als overige middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen	Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen
			<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controleR</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>
			<i>Indicator nummer: GRO7C / 01</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 02</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 03</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 04</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 05</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 06</i>
		1	WJZ/19151243	SPUK ivm uitvoering NPG; Dorpsvernieuwing Ten Post, dorpshart	€ 67.189		€ 67.189	
		2	WJZ/19151243	SPUK ivm uitvoering NPG; Dorpsvernieuwing Ten Post, Nije Buurt	€ 459.512		€ 459.512	
		3	WJZ/19151243	SPUK ivm uitvoering NPG; Dorpsvernieuwing Ten Post, pilot verduurzaming	€ 0		€ 0	

4	WJZ/19151243	SPUK ivm uitvoering NPG; Dorpsvernieuwing Ten Boer, Hart Ten Boer	€ 67.174		€ 67.174	
5	WJZ/19151243	SPUK ivm uitvoering NPG; Dorpsvernieuwing Woltersum	€ 192.719		€ 192.719	
6	WJZ/19151243	SPUK ivm uitvoering NPG; Klimaat biënnale	€ 74.023		€ 74.023	
7	2019-088738/46/V2	Dorpsvernieuwing Ten Boer; strategische verwervingen	€ 288.186		€ 288.186	
8	2019-039388/26/A.23	Meerkosten sloop en nieuwbouw huurwoningen Ten Post	€ 2.018.185		€ 2.018.185	
9	2019-039388/26/A.23	Sociale teams voor een luisterend oor	€ 163.535		€ 163.535	
	Kopie beschikingsnummer	De besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Correctie t.o.v. jaar T-1 van besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Cumulatieve besteding tot en met jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Eind verantwoording Ja/Nee	
		Alleen de besteding in jaar T ten laste van alleen provinciale middelen	Als de correctie een vermeerdering is, gaat het om nog niet verantwoorde besteding ten laste van alleen provinciale middelen	Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie ten laste van alleen provinciale middelen	Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat hiervoor alle besteding is afgerond en u er de komende jaren geen besteding meer voor wilt verantwoorden	
	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	
	<i>Indicator nummer: GRO7C / 07</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 08</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 09</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 10</i>	<i>Indicator nummer: GRO7C / 11</i>	
1	WJZ/19151243		€ 67.189		€ 67.189	Nee
2	WJZ/19151243		€ 459.512		€ 459.512	Nee
3	WJZ/19151243		€ 0		€ 0	Nee
4	WJZ/19151243		€ 67.174		€ 67.174	Nee
5	WJZ/19151243		€ 192.719		€ 192.719	Nee
6	WJZ/19151243		€ 74.023		€ 74.023	Nee

	7	2019-088738/46/V2	€ 288.186		€ 288.186	Nee
	8	2019-039388/26/A.23	€ 2.018.185		€ 2.018.185	Nee
	9	2019-039388/26/A.23	€ 150.000		€ 150.000	Nee

15. Vennootschapsbelasting (VPB)

Inleiding

Met ingang van 1 januari 2016 is een gemeente Vennootschapsbelastingplichtig in dien en voor zover zij een onderneming drijft. Vennootschapsbelasting (Vpb) is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, ontstaat vpb-plicht. Daar is sprake van bij economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt én daarmee winst behaalt..

Proces traject vaststellen Vpb-plicht

Vanaf medio 2014 is er vanuit verschillende sporen een Vpb-traject ingezet in de vorm van een programma om te komen tot tijdige implementatie van de Vpb-plicht in de volle breedte van gemeentelijke processen. De implementatie van de VPB-plicht en de borging daarvan in de organisatie is middels een collegevoorstel afgerond en vastgesteld.

Verplichting: volledige en juiste aangiften vpb

Het indienen van de vpb-aangifte is een taak van het SSC. Net als voor de overige belastingen zijn de (overige) taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe onder andere dossiers opgesteld, de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb-effecten.

Borging wordt bestendigd door een actieve en complementaire samenwerking tussen SSC en directies. Vanuit het SSC wordt geïnitieerd en gestuurd op het verzamelen van de gegevens vanuit de directies, de beoordeling van de kwaliteit van de gegevens, en de verwerking daarvan in de vpb-aangifte. Hierdoor kan een volledige en juiste aangifte worden ingediend én blijft de vpb-plicht bij zowel het SSC als de overige directies in beeld.

Voor het eerst aangifte gedaan. Eerste vragenbrief van de belastingdienst ontvangen.

In 2019 heeft de gemeente Groningen voor het eerst (uitgestelde) aangiften in over boekjaren 2016 en 2017 ingediend.

Voor alle activiteiten die fiscaal als ondernemingsactiviteit worden aangemerkt wordt gezamenlijk één aangifte ingediend. Daardoor kunnen tekorten van één activiteit worden gesaldeerd met overschotten van andere activiteiten. In de jaren 2016 tot en met 2018 wordt geen overschot c.q. winst behaald. Zou dat wel het geval zijn, is die winst belast met maximaal 25% vpb.

Vpb is voor gemeenten en de belastingdienst niet meer nieuw, maar er is helaas nog steeds veel onduidelijk. Er wordt landelijk en per gemeente op onderdelen nog steeds overleg gepleegd met de Belastingdienst over verschillen in interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien met een mogelijk effect op de omvang van de vpb-plicht.

De belastingdienst heeft inmiddels vragen gesteld over de volledigheid en juistheid van de aangifte 2016. Die vragen hebben we beantwoord.

Het Parkeerbedrijf

Een economische activiteit waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt is het Parkeerbedrijf. De wijze waarop de gemeente Groningen deze activiteiten in de aangifte opneemt leidt in de jaren 2016-2018 niet tot acute vpb-plicht. Een cruciaal element daarbij is dat de activiteit straatparkeren op basis van een toezegging van de Staatssecretaris van Financiën onder de overheidstakenvrijstelling valt.

Ten aanzien van de fiscale positie bestaat een aantal onzekerheden die samenhangen met eerder genoemd verschil in interpretatie van de wet. Dit kan voornoemde conclusie over de vpb-plicht beïnvloeden.

Ten aanzien van de fiscale positie bestaat een aantal onzekerheden die samenhangen met eerder genoemd verschil in interpretatie van de wet. Dit kan voornoemde conclusie over de vpb-plicht beïnvloeden.

Beoordeling Grondbedrijf: gemeentelijke grondexploitaties

De gemeente Groningen heeft beoordeeld en geconcludeerd dat haar gemeentelijke grondexploitaties gezamenlijk één fiscale onderneming vormen. Daartoe is de zogenoemde QuickScan uitgevoerd. De QuickScan is een praktische methode die is ontwikkeld door de inmiddels opgeheven Samenwerking Vennootschapsbelasting Lokale Overheden (SVLO), waarin onder meer de Belastingdienst en de VNG zitting hadden. De uitkomst van de QuickScan is dat de gemeentelijke grondexploitaties gezamenlijk beschouwd een duidelijk negatief saldo hebben. Dit duidt op de afwezigheid van een onderneming door het ontbreken van een winststreven. De uitkomsten van de QuickScan zijn in april 2016 besproken met de Belastingdienst. Deze heeft de gemeente mondeling medegedeeld dat de QuickScan op juiste en verzorgde wijze is uitgevoerd en dat de Belastingdienst aanneemt dat de gemeente Groningen voor de gemeentelijke grondexploitaties geen onderneming in fiscale zin drijft.

Beoordeling Grondbedrijf: Meerstad

De grondexploitatie Meerstad is ondergebracht in een afzonderlijk lichaam, met een eigen directie, eigen jaarrekening en eigen personeel. Deze grondexploitatie is aangemerkt als een afzonderlijke fiscale onderneming en is als zodanig zelfstandig beoordeeld. Voor Meerstad is ook de QuickScan uitgevoerd. Op basis van de huidige inzichten vertoont de QuickScan een duidelijk positief saldo. Door het SVLO is een tweede toets; de post-Quick Scan toets ontwikkeld. De post-QuickScan leidt ertoe dat rekening houdend met de rentekosten uit het verleden een negatief saldo ontstaat. Meerstad wordt daardoor niet belastingplichtig door het ontbreken van een winststreven.

Dit fiscale resultaat is tot gebaseerd op de huidige inzichten met toepassing van de op dit moment geldende regelgeving, de door het SVLO gepubliceerde handreiking en jurisprudentie. Ten aanzien van de fiscale positie bestaat desondanks een aantal onzekerheden die samenhangen met eerder genoemd verschil in interpretatie van de wet. Dit kan voornoemde conclusie over de vpb-plicht beïnvloeden.

16. Wettelijke indicatoren

Onderstaand verantwoorden we voor zover bekend de volgende wettelijke beleidsindicatoren. De gegevens corresponderen conform wet en regelgeving met de website ["Waar staat je gemeente"](#). Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of niet elk jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-74 jaar)	885,5	884,1	916,2	-
Vestigingen per 1.000 inw 15-64 jaar	112,5	116,8	122,5	-
Netto participatiegraad (% werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking)	62,9%	64,0%	64,2%	-
Functievermenging	56,4%	56,9%	57,8%	-
Bijstandsuitkeringen per 1.000 inw. 18 jaar en ouder	69	68	66	*64,6
Aantal re-integratie voorzieningen per 1.000 inw. 15-65 jaar	215	245	288	-
Wmo cliënten met een maatwerk arrangement per 1.000 inwoners	-	-	69	*68

*Eerste halfjaar 2019

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
% Kinderen in uitkeringsgezinnen	12%	12%	11%	-
Jeugdwerkloosheid 16-22 jaar	-	-	2%	-
Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	3,03	2,52	3,3	-
Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	31	30	28	-
% Voortijdige schoolverlaters totaal zonder startkwalificatie (vsv-ers)	2,4%	2,3%	-	-

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Verwijzingen HALT 12 t/m 17 jaar (aantal per 10.000 jongeren)	197	139	149	-
% Jongeren met jeugdreclassering (van 12 tot 23 jaar)	0,5%	0,5%	0,5%	*0,5%
Jongeren met delict voor de rechter	-	-	-	-
% Jongeren met jeugdbescherming jongeren tot 18 jaar	1,2%	1,2%	1,2%	*1,2%
Jongeren met jeugdhulp % tot 18 jaar	10,4	10,4	10,8	*10,8%

* Eerste half jaar 2019

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
%niet sporters	41.2%	-	-	-

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Demografische druk	49,2%	49,3%	49,6%	49,8%
Gemiddelde WOZ-waarde (x 1.000 euro)	166	171	182	-
Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)	9,8	10,4	10,4	-

* Eerste halfjaar 2019

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Gemeentelijke woonlasten (éénpersoonshuishouden) in euro's	662	664	678	713
Gemeentelijke woonlasten	756	756	771	799

(meerpersoonshuishouden) in euro's				
Hernieuwbare elektriciteit	2,7%	4,5%	6,1%	-

Wettelijke indicator(en)	2016	2017	2018	2019
Fijn huishoudelijk restafval (kg/inwoner)*	211	217	208	204

*De website "Waar staat je gemeente" vermeldt de "niet gescheiden hoeveelheid restafval" en houdt geen rekening met nascheiding van huishoudelijk afval. Groningen laat een aantal deelstromen achteraf uit het restafval (na-)scheiden zoals kunststof verpakkingen, drankenkartons, metaal en organisch materiaal. Rekening houdend met nascheiding werd in 2017 157 kg/inwoner en in 2018 148 kg/inwoner restafval geproduceerd. In 2019 is dit gedaald naar 134 kg/inwoner.

Wettelijke beleidsindicatoren	2016	2017	2018	2019
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)	5,0	5,0	4,0	-
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)	8,4	8,3	7,1	-
Diefstallen uit woningen (aantal per 1.000 inwoners)	4,4	4,4	3,4	-
Vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte (aantal per 1.000 inwoners)	7,0	7,4	7,3	-

Wettelijke indicator(en)	2016	2017	2018	2019	Landelijk gemiddelde 2018
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	872	917	987	927	789
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	11,2	11,8	11,3	12,7	8,4
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	10,8	11,3	10,9	12,6	8,0
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	15,2%	16,6%	15,8%	13,4%	17,4%
Overhead (% van de totale formatie)	26,7%	30,9%	27,5%	11,4%	12,1%

Wettelijke indicator(en)	2016	2017	2018	2019	Landelijk gemiddeld 2018
% betalingen binnen wettelijke termijn	95%	97%	95%	93%	90,6%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	78%	76%	75%	73%	-
% bezwaarschriften via informele weg	44%	38%	38%	48%	-
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	-	19%	28%	38%	-
% oninbare facturen belastingen	-	1,10%	0,4%	2,2%	-
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	-	0,60%	0,18%	0,15%	-
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%	100%	100%	100%	55,00%
% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	-	44,7%	39%	48,2%	39%
% regionale inkoop	-	53,7%	53%	60,1%	46,8%
percentage aanbestedingen waarin afspraken worden gemaakt over de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.	-	43,0%	35,3%	45,0%	43%
Aantal jaarlijks geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	6	13	40	159	-
Percentage melden (mogelijke) datalekken binnen 72 uur	-	-	100%	100%	-

Instream – aantal medewerkers in dienst	-	276	272	241	-
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	-	317	260	619	-
Uitgaven persoonlijke ontwikkeling per medewerker x 1 euro	1.574	1021	1.040		-
Medewerkerstevredenscijfer gemeentebreed (MTO)	-	-	-	-	7,2
Ziekteverzuim	6,7%	5,3%	5,9%	6,5%	5,6%
Meldingsfrequentie	1,2	0,9	0,99	1,06	1
Aantal stagiairs en trainees	-	229	269	213	-
Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	-	2,1%	3,04%	-	6,9%
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	36	10	11	10	-
% vrouwen in leidinggevende posities	-	36,3%	36,4%	37,4%	40%
% medewerkers onder 35 jaar	-	8,2%	11,3%	13%	13%

Bestuur

College van Burgemeester en Wethouders

Burgemeester Koen Schuiling (VVD)

Algemene zaken, Openbare orde en veiligheid, Externe betrekkingen en stedenbanden, Regionale samenwerking, Gemeentearchief, Stadstoezicht, Coördinatie Akkoord van Groningen, Media, Versterking en Herstel, Groningen Airport Eelde, Voorzitter stuurgroep revitalisering Stadhuis.

Glimina Chakor (GroenLinks)

Wijkwethouder Zuid

Stadsbeheer & Reiniging, Groen & Klimaatadaptatie, Duurzaamheid & Circulaire Economie, Inkoop, Integratie & emancipatie, Laaggeletterdheid, Toegankelijkheid, Evenementen

Isabella Diks (GroenLinks)

Wijkwethouder Oost

Verbinding Sociaal Domein, Zorg & Veiligheid, Jeugd & Jeugdhulp, Volksgezondheid, Inkomen & Schulden, Beschermd Wonen & Opvang.

Philip Broeksma (GroenLinks)

Dorpswethouder Haren

Verkeer & Vervoer, Energietransitie, Digitale Innovatie & ICT

Roeland van der Schaaf (PvdA)

Wijkwethouder Centrum

Ruimtelijke Ontwikkeling, Wonen, Wijkvernieuwing, Versterking & Herstel, Grondzaken, Maatschappelijk Vastgoed, Revitalisering Stadhuis

Carine Bloemhoff (PvdA)

Wijkwethouder Oude Wijken

Onderwijs, Werk & Participatie, Arbeidsmarktbeleid, Accommodatiebeleid.

Paul de Rook (D66)

Wijkwethouder West

Financiën, P&O, Publieke Dienstverlening, Economie en innovatie,
Marktwezen, Internationale handel en samenwerking, Toerisme en recreatie,
Cultuur, Gebiedsgericht werken en democratische vernieuwing.

Inge Jongman (ChristenUnie)

Dorpswethouder Ten Boer

Zorg & Welzijn, Dorpenbeleid, Landbouw, Natuur, Ecologie & Dierenwelzijn,
Sport

Christien Bronda

Gemeentesecretaris

Gemeenteraad

**Mirjam
Wijnja**

[Fractievoorzitter](#)

GroenLinks

Leemhis

GroenLinks

**Ceciel
Nieuwenhout**

GroenLinks

**Femke
Folkerts**

GroenLinks

**Hans
Sietsma**

GroenLinks

**Jan
Visser**

GroenLinks

**Jasper
Been**

GroenLinks

**Jeffrey van
Hoorn**

GroenLinks

**Lieke
Schoutens**

GroenLinks

**Martijn van
der Glas**

GroenLinks

**Nick
Nieuwenhuijsen**

GroenLinks

**Maarten van
der Laan**

PvdA

**Julian
Bushoff**

PvdA

**Els van der
Weele**

PvdA

[Fractievoorzitter](#)

**Jan Pieter
Loopstra**

PvdA

**Krista
Boogaard**

PvdA

**Rik van
Nijenhuis**

PvdA

**Jim
Lo-A-Njoe**

D66

**Berndt
Benjamins**

D66

**Koesje van
Doesen
-Dijkstra**

D66

**Tom
Rustebiel**

D66

[Fractievoorzitter](#)

**Wieke
Paulusma**

D66

**Jimmy
Dijk**

SP

[Fractievoorzitter](#)

**Bob
de Greef**

SP

**Daan
Brandenburg**

SP

**Lucy
Wobma**

SP

**Wim
Koks**

SP

**Elisabeth
Akkerman**

VVD

**Letje
Jacobs-
Setz**

VVD

[Fractievoorzitter](#)

**Geeske
de Vries**

VVD

**Jasper
Boter**

VVD

**Gerben
Brandsema**

CU

[Fractievoorzitter](#)

**Peter
Rebergen**

CU

**Tessa
Moorlag**

CU

**Kirsten
de Wrede**

Partij voor
de dieren

[fractievoorzitter](#)

**Terence
van Zoelen**

Partij
voor de
dieren

**Wesley
Pechler**

Partij voor
de Dieren

**René
Bolle**

CDA

[Fractievoorzitter](#)

**Herman Pieter
Ubbens**

CDA

**Marjet
Woldhuis**

100%
Groningen

[Fractievoorzitter](#)

**Erik
Bakker**

100%
Groningen

**Amrut
Sijbolts**

Stadspartij
voor Stad
en Ommeland

[Fractievoorzitter](#)

**René
Staijen**

Stadspartij
voor Stad en
Ommeland

**Marten
Duit**

Student & Stad
[Fractievoorzitter](#)

**Ton
van Kesteren**

PVV
[Fractievoorzitter](#)

**Koen
Schuiling**
Burgemeester

**Josine
Spier**
Griffier